

แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแตกเรื่อง

นางสาววิชาภรณ์ ดิษฐบ้าน

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1398-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE SANG THONG TALE TYPE: ITS POPULARITY AND REPRODUCTION

Miss Watcharaporn Distapan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974 - 17 - 1398 - 3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแตกเรื่อง

โดย

นางสาววิชรภรณ์ ดิษฐปาน

ภาควิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ติงศรัทิย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองวัชชีขิต)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ณ ถลาง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประคอง นิมมานเหมินท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุขฉายา)

วิทยารามณ์ ดิษฐุป่าน : แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง : ความแพร่หลายและการแตกเรื่อง.

(The Sang Thong Tale Type : Its Popularity and Reproduction)

อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิวาพร ณ ถลาง, ๓๓๓ หน้า. ISBN 974-17-1398-3.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาความแพร่หลายของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทานที่เกิดขึ้นในกระบวนการแพร่กระจายของนิทานสังข์ทอง ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้ ๗๒ สำนวนจากนิทานของคนไทยภาคต่างๆในประเทศไทย รวมทั้งนิทานของกลุ่มชนชาติไทที่อยู่นอกประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่าแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไท เพราะปรากฏทั้งในนิทานของคนไทยภาคต่างๆ และในกลุ่มชนชาติไททั้งในและนอกประเทศ ซึ่งมีความรับรู้เรื่องสังข์ทองและนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองที่คล้ายคลึงกัน การวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานสังข์ทองพบว่าแบบเรื่องนิทานสังข์ทองประกอบไปด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน คือ กำเนิดผิปกติ - ตัวเอกออกผจญภัย - ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ - การหย่าร้างและการยอมรับ และมีพฤติกรรมหลักทั้งหมด ๑๑ พฤติกรรมที่กำหนดโครงสร้างของแบบเรื่อง คือ การกำเนิดในรูปแบบประหลาด การแสดงความสามารถพิเศษ การออกเดินทาง การได้ผู้อุปถัมภ์ การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ การอ้างรางวัลหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ การเลือกคู่ การทดสอบความสามารถ การแต่งงาน การถอดรูป และเหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

ผู้วิจัยได้นำเหตุการณ์สำคัญทั้ง ๔ ตอนและพฤติกรรมหลักทั้ง ๑๑ พฤติกรรมมาใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างนิทานทั้ง ๗๒ สำนวน ทำให้สามารถจำแนกโครงสร้างในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้เป็น ๓ แบบ ได้แก่ แบบเรื่อง ก สังข์ทอง แบบเรื่อง ข ก่ำกาดำ และแบบเรื่อง ขก ท้าวแม่

การศึกษาปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทานทำให้พบว่าความแพร่หลายของนิทานสังข์ทองทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่องจากโครงเรื่องสังข์ทองอันเป็นโครงเรื่องต้นแบบ นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆทั้งในระดับพฤติกรรมและโครงเรื่อง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทานสามารถสรุปได้ ๔ ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก การตัดเนื้อหาบางตอนหรือตัดบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่อง การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม การเพิ่มโครงเรื่องย่อย การผนวกเรื่อง และการคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม ทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องมีความแตกต่างจากนิทานต้นแบบแม้ว่าจะยังคงมีโครงสร้างหลักร่วมกัน

ภาควิชา ภาษาไทย

สาขาวิชา ภาษาไทย

ปีการศึกษา ๒๕๔๕

ลายมือชื่อผู้เขียน

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

428 01791 22 : MAJOR THAI

KEYWORD: SANG THONG / TALE TYPE / POPULARITY / REPRODUCTION.

MISS WATCHARAPORN DISTAPAN : THE SANG THONG TALE TYPE:

ITS POPULARITY AND REPRODUCTION. THESIS ADVISOR:

ASSOC. PROF. SIRAPORN NA THALANG, Ph.D. 333 pp. ISBN 974 - 17 - 1398 - 3.

The purpose of the thesis is to study the popularity of the Sang Thong story and the nature of the reproduction of the various tales belonging to the Sang Thong tale type. Seventy two stories of the Sang Thong tale type are collected from all the regions in Thailand and also from outside Thailand where Tai peoples live.

The study reveals that the Sang Thong tale type is widely known among the Thai - Tai peoples inside and outside Thailand. This shows that the Thais and the Tai peoples similarly and mutually know the stories belonging to the Sang Thong tale type. In analysing the structure of the Sang Thong tale type, it is found out that the Sang Thong tale type consists of 4 important episodes; first, *the abnormal birth*; second, *the hero's adventure*; third, *the hero in disguise acquiring the spouse and being tested by his father-in-law*; and fourth, *the revealing of the self*. The four episodes are composed of 11 sequential components or "functions" in folklore term. The 11 functions are: the abnormal birth, the extraordinary ability, the beginning of the hero's journey, the hero's helper or patron, the acquisition of magic and treasure, the hero in disguise under the ugly appearance, the choosing of the spouse, the difficult task, the marriage, the end of disguise and the consequence of the disclosure.

By comparing the 4 episodes and 11 functions, the 72 versions of the Sang Thong stories can be classified into 3 main sub tale types, i.e., Type A *Sang Thong*, Type B *Kam Ka Dam*, and Type AB *Thao Bae*.

The study of the tale reproduction indicates that various versions or new stories under new names can be reproduced though sharing the same structure with the sang thong tale type. The analysis shows that new tales can be reproduced under 8 conditions: changing the order of certain functions, reducing some episodes or certain functions, choosing only certain episodes and make new stories, repeating certain functions in order to emphasize certain episode, adding new functions or new episodes, adding subplots into the main plot, combining two stories together; and, changing the detail of every function though holding on to the old sequential structure. Under these 8 circumstances, variant of the Sang Thong story and new tales belonging to the Sang Thong tale type can be created and reproduced though the tale structure remains the same.

Department / Program	Thai	Student's signature.....
Field of study	Thai	Advisor's signature.....
Academic year	2002	Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยด้วยความเมตตาเสมอมา กล่าวได้ว่าอาจารย์เป็นผู้จุดประกายความคิดในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้แก่ผู้วิจัย และตลอดการวิจัย อาจารย์ได้กรุณาให้คำแนะนำอันทรงคุณค่าและช่วยตรวจทาน แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้แก่ผู้วิจัยโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย นอกจากนี้เรื่องการเรียนแล้วอาจารย์ได้ห่วงใยดูแลทั้งเรื่องการทำงานและเรื่องอื่นๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างเรียบร้อย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ และ รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา ที่ได้กรุณาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ที่ได้ประสาทความรู้ทางภาษาและวรรณคดีไทยให้แก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่ครั้งปริญญาตรี และขอขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ที่ได้ให้เงินทุนอุดหนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย รวมทั้งบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ให้เงินทุนสนับสนุนการวิจัย

นอกจากนี้ ขอขอบคุณพี่สาวและน้องทั้งสองคนที่ร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลเป็นเพื่อน ขอขอบใจ อรุณรัตน์ รดาพร และสุภิญญา เพื่อนรักทั้งสามคนที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข และเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา ขอขอบใจ สาริมน ที่เต็มใจช่วยเหลือเรื่องคอมพิวเตอร์ตลอดมา รวมทั้งคนอื่นๆ ที่แม้มิได้เอ่ยนามแต่ก็ระลึกถึงอยู่ในใจ

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ผู้เป็น "ครู" คนแรกของลูกที่ปลูกฝังให้ลูกรักการเรียนภาษาไทย และสนับสนุนให้ลูกเรียนด้วยความรักและความเข้าใจเสมอมา ขอขอบคุณครอบครัวใหญ่ที่อบอุ่นซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจที่เข้มแข็ง และสามารถเผชิญอุปสรรคต่างๆ จนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ

บทที่

๑ บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๑๐
สมมุติฐานของการวิจัย.....	๑๐
ขอบเขตของการวิจัย	๑๐
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๑๐
ประโยชน์ในการดำเนินการวิจัย	๑๐
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๑๑

๒ ภูมิหลังและที่มาของนิทานของคนไทยในประเทศไทยรวมทั้งกลุ่มชนชาติไทยที่จัดอยู่ในแบบเรื่อง
นิทานสังข์ทอง

นิทานของคนไทยภาคกลางและภาคตะวันออก.....	๑๒
นิทานของคนไทยภาคใต้	๑๖
นิทานของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	๒๐
นิทานของคนไทยภาคเหนือ	๒๔
นิทานของคนไทใหญ่.....	๓๐
นิทานของคนไทลื้อ.....	๓๑
นิทานของคนไทเขิน	๓๒
นิทานของคนไทพวน	๓๔
นิทานของคนไทพ่าเก	๓๕
นิทานของคนไทได้คง	๓๖

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่

๓ แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง	๓๗
ความหมายและการจัดจำแนกประเภทแบบเรื่องนิทาน.....	๓๗
การจัดแบบเรื่องนิทานในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน : กรณีศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา.....	๔๒
การจัดแบบเรื่องนิทานสังข์ทองตามดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน.....	๕๐
โครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง.....	๕๖
การจำแนกแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อยของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง.....	๖๓
๔ การจัดจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง	๗๐
แบบเรื่อง ก สังข์ทอง.....	๗๐
แบบเรื่องย่อย ก๑ สังข์ทองแท้.....	๗๑
แบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง.....	๗๔
แบบเรื่อง ข กำกาดำ.....	๑๐๒
แบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำ.....	๑๐๒
แบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่า.....	๑๐๘
แบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา.....	๑๒๗
แบบเรื่อง ขก ทำวแบ้.....	๑๓๕
๕ การแตกเรื่องของนิทาน	๑๕๔
ความหมายของการแตกเรื่องของนิทาน.....	๑๕๕
ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทาน.....	๑๖๑
๑. การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก.....	๑๖๒
๑.๑. การสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์สำคัญบางตอน.....	๑๖๓
๑.๒. การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน.....	๑๘๒
๒. การตัดเนื้อหาบางตอนหรือตัดบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่อง.....	๑๙๖
๒.๑. การตัดพฤติกรรมในเหตุการณ์บางตอน.....	๑๙๗
๒.๒. การตัดเนื้อหาบางตอนออกจากโครงเรื่อง.....	๒๐๗
๓. การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่.....	๒๑๕
๔. การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน.....	๒๒๙
๕. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม.....	๒๓๔
๕.๑. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่ในโครงสร้างเดิม.....	๒๓๕
๕.๒. การเพิ่มเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม.....	๒๔๓

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

๖. การเพิ่มโครงเรื่องย่อย.....	๒๕๑
๖.๑. การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นของโครงเรื่องเดิม.....	๒๕๑
๖.๒. การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนท้ายหรือแทรกในโครงเรื่องเดิม.....	๒๕๙
๗. การผนวกเรื่อง.....	๒๖๙
๘. การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม.....	๒๗๕
บทที่ ๖ บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๒๙๑
รายการอ้างอิง.....	๓๐๔
ภาคผนวก.....	๓๑๐
ก. ตัวอย่างนิทานในแบบเรื่องอื่นที่มีอนุภาคและโครงเรื่องบางตอนคล้ายคลึงกับนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง.....	๓๑๑
ข. นิทานของชนชาติอื่นหรือนิทานในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง.....	๓๒๓
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๓๓๓

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑ การเปรียบเทียบแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาของแอนนา เบอริจิตตา รูธ ใน The Cinderella Cycle กับแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ๔๗

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบปลานู๋ทองกับแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา..... ๔๙

ตารางที่ ๓ การเทียบแบบเรื่องสุวรรณสังฆาตตามดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน..... ๕๑

ตารางที่ ๔ การเทียบสุวรรณสังฆาตกับแบบเรื่อง ๕๐๒ A ตามดัชนีอินเดีย..... ๕๓

ตารางที่ ๕ การเทียบสุวรรณสิรสาตกับดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ๕๔

ตารางที่ ๖ แสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของนิทาน ๔ เรื่องที่ลาดามีร์ พรอพพ์นำมาเปรียบเทียบ..... ๕๗

ตารางที่ ๗ การเปรียบเทียบโครงสร้างแบบเรื่องย่อยของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ๖๙

ตารางที่ ๘ การจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ๑๔๑

ตารางที่ ๙ แสดงตำแหน่งของพฤติกรรม B ในแบบเรื่อง ข เปรียบเทียบกับแบบเรื่อง ก ๑๘๖

ตารางที่ ๑๐ แสดงโครงสร้างของนิทานที่คล้ายคลึงกันในแบบเรื่องย่อย ข๒ ๒๒๕

ตารางที่ ๑๑ เปรียบเทียบเนื้อเรื่องบางส่วน of เรื่องทำวแบ่ที่คล้ายคลึงกับสิทธิสารชาต..... ๒๖๕

ตารางที่ ๑๒ เปรียบเทียบสังข์ทองของจังหวัดนครสวรรค์กับบางส่วน of เรื่องพระอภัยมณี ๒๗๐

ตารางที่ ๑๓ เปรียบเทียบเจ้านางกบน้อยกับแบบเรื่อง ๕๑๐ A ซินเดอเรลลา..... ๒๗๔

ตารางที่ ๑๔ แสดงองค์ประกอบในโครงสร้างของเรื่องเจ้านางกบน้อยกับสังข์ทองที่มีความแตกต่างแบบการกลับตรงกันข้าม ๒๘๒

ตารางที่ ๑๕ แสดงการกลับตรงกันข้ามของเรื่อง Cinderella กับ Ash - Boy..... ๒๘๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

สังข์ทอง เป็นนิทานที่แพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในรูปของเรื่องเล่าและวรรณกรรมลายลักษณ์ เรื่อง สังข์ทอง เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ เกือบทั่วประเทศ ดังที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของราตรี ผลาภิรมย์^๑ ซึ่งรวบรวมนิทานพื้นบ้าน สังข์ทอง ของจังหวัดต่างๆ ได้แก่ พังงา นครศรีธรรมราช สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ ชลบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี นอกจากนี้นิทาน สังข์ทอง จะเล่ากันอย่างแพร่หลายแล้ว เรื่อง สังข์ทอง ยังมีความเกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่บางแห่งในจังหวัดด้วย เช่น อำเภอตาคลีในจังหวัดนครสวรรค์ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าเป็นสถานที่ที่ศีลของพระสังข์ จังหวัดราชบุรีก็มีภูเขาที่เรียกว่าเขานางพันธุรัต เพราะเชื่อว่าพระสังข์หนีนางพันธุรัตมาพักที่นี้ และยังมีก้อนหินที่จารึกมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาด้วย ทางจังหวัดอุตรดิตถ์ก็เชื่อว่าเมืองทุ่งยั้งเป็นเมืองท้าวสามนต์ ส่วนพังงาก็เชื่อว่าเขาขมมังมั่วเป็นเขาที่พระสังข์เหาะข้ามไป เป็นต้น เรื่อง สังข์ทอง จึงกลายเป็นนิทานประจำท้องถิ่นซึ่งอธิบายที่มาของชื่อสถานที่ในถิ่นนั้น และชาวบ้านก็เชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริง ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในคำนำของ **บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒** ว่า

นิทานเรื่องสังข์ทองนี้มีในคัมภีร์ปัญญาสชาดก เรียกว่า สุวัณณสังขชาดก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริง พวกชาวเมืองเหนืออ้างว่าเมืองทุ่งยั้งเป็นเมืองท้าวสามนต์ ยังมีลานศิลาแลงแห่งหนึ่งว่าเป็นสนามศิลาของพระสังข์อยู่ไม่ห่างวัดพระมหาธาตุนัก ที่ในวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุ ฝาผนังก็เขียนเรื่องสังข์ทอง เป็นฝีมือช่างครั้งกรุงเก่า ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตกก็อ้างว่า เมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองท้าวสามนต์อีกแห่ง 1 เรียกภูเขาลูก 1 ว่า เขาขมมังมั่วอธิบายว่า เมื่อพระสังข์ตีศีลชนะ ได้ขี่ม้าเหาะข้ามภูเขานั้นไปดังนี้^๒

^๑ ราตรี ผลาภิรมย์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๐.

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, คำนำ **บทละครนอกรวม ๖ เรื่องพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย**, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๖), คำนำ หน้า ก - ข.

ความนิยมในนิทาน *สังข์ทอง* ทำให้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทั้งในระดับชาวบ้าน และระดับราชสำนัก ทำให้นิทานเรื่องนี้ยิ่งแพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง ดังที่ปรากฏวรรณกรรม เรื่อง *สังข์ทอง* จำนวนท้องถิ่นต่างๆ เช่น *หอยสังข์* ของภาคใต้ *สุวรรณสังข์กุมาร* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ *คาวชอเรื่องสุวรรณหอยสังข์* ของภาคเหนือ จำนวนที่มีความเก่าแก่มากคือ *สุวรรณสังข์ชาดก* ใน *ปัญญาสาตก* ซึ่งนิยะดา สาริกภูติสันนิษฐานว่า *ปัญญาสาตก* ได้แต่งขึ้นประมาณก่อน พ.ศ.๑๘๐๘^๓ ส่วนทางภาคกลางก็มี *สังข์ทองกลอนสวด* *สังข์ทองคำฉันท* และ *บทละครเรื่องสังข์ทอง* ซึ่งเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ความนิยมเรื่อง *สังข์ทอง* สืบต่อมาถึง สมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ก็มี *บทละครนอกเรื่องสังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* และต่อมาก็มีผู้แปล *สังข์ทอง* จำนวนนี้เป็นภาษาอังกฤษ คือ Fern S. Ingersoll ซึ่งให้ชื่อว่า Sang Thong และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ได้ทรงนิพนธ์เรื่อง *สังข์ทอง* เป็นภาษาอังกฤษ ดำเนินเรื่องตามพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ให้ชื่อว่า The Story of Sang Thong^๔ แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สังข์ทอง* นี้เป็นนิทานที่ถูกใจผู้ฟังนิทานมากจึงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางและยาวนานถึงเพียงนี้

นอกจากความนิยมจะปรากฏอยู่ในรูปของเรื่องเล่าและวรรณกรรมแล้ว เรื่อง *สังข์ทอง* ยังได้รับความนิยมจากศิลปินในการนำไปสร้างสรรค์ในรูปศิลปะแขนงอื่นโดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนัง เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดอุดรธานีซึ่งมีความเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า^๕ และจิตรกรรมในวิหารลายคำที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งสันนิษฐานว่าเขียนขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕^๖ ซึ่งตรงกับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่าคนไทยรู้จักเรื่อง *สังข์ทอง* มา นาน และนิทานเรื่องนี้ก็แพร่หลายในสังคมไทยไม่น้อย ไซ้แต่ในประเทศไทยแม้กลุ่มคนไทยนอกประเทศก็ยังมีนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* เช่นกัน เช่น เรื่อง *อะลองหอยขาว* ของไทใหญ่ *อะลองหอยขาว* ของไทพม่า *สุวรรณหอยแดง* ของไทจีน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้เป็นที่นิยมในหมู่คนไทยทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทย

^๓ นิยะดา สาริกภูติ, "ปัญญาสาตก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๒๔), หน้า ๓๔-๓๕.

^๔ ราตรี ผลาภิรมย์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง," หน้า ๒๘๑.

^๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *คำนำ บทละครนอกกรม ๖ เรื่องพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๖), คำนำหน้า ก - ข.

^๖ บุปผา คุณยศยิ่ง, "พระสิงห์รวมมหาวิหาร, วัด," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๙* .กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๔๕๕๖.

ความแพร่หลายของนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวทำนองนี้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่ชอบฟังชอบอ่านนิทานไม่น้อย นิทานที่มีโครงเรื่องเกี่ยวกับคนอัปมงคลที่ถอดรูปแล้วกลายเป็นคนงามเลิศนี้ยังมีปรากฏในนิทานที่มีชื่อเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่องในท้องถิ่นต่างๆ ทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง *ก่ำกาดำ* ซึ่งพระเอกเป็นหนุ่มผิวดำเหมือนกา แต่ภายหลังก็กลายเป็นหนุ่มรูปทองเช่นกัน หรือเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งภายหลังพระเอกออกมาจากกระดองเต่าได้ หรือในนิทานของคนไทนอกประเทศ เช่น เรื่อง *แพะคำ* ของกลุ่มคนไทเขินในเมืองเชียงตุงที่พระเอกเกิดมาเป็นแพะแต่ออกจากคราบแพะได้

นิทานเหล่านี้ได้รับความนิยมไม่แพ้กัน โดยเฉพาะเรื่อง *ก่ำกาดำ* ซึ่งแพร่หลายมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นชาดกพื้นบ้านหรือชาดกนอกนิบาตด้วย เช่นเดียวกับกับ *ท้าวเต่าคำ* และ *แพะคำ* หากดูเพียงผิวเผินนิทานเหล่านี้มีเนื้อเรื่องและรายละเอียดที่แตกต่างกันเป็นคนละเรื่อง แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่าเมื่อลองนำ *สังข์ทอง* *ก่ำกาดำ* *ท้าวเต่าคำ* และ *แพะคำ* มาเปรียบเทียบกันดูแล้วมีความคล้ายคลึงกันจนน่าแปลกใจ และน่าจะมีความสัมพันธ์บางอย่างในกลุ่มนิทานเหล่านี้ เมื่อนำทฤษฎีทางคติชนวิทยามาวิเคราะห์ก็ก็สามารถจัดนิทานเหล่านี้ไว้ในกลุ่มเดียวกันได้ เพราะนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทเดียวกันนี้ในทางคติชนวิทยาเรียกว่าเป็นนิทานที่มี "แบบเรื่อง" (tale type) เดียวกัน

เอ็อนทิพย์ พีระเสถียร กล่าวถึงคำจำกัดความของแบบเรื่องว่า

แบบเรื่อง หมายถึง ประเภทของโครงเรื่องซึ่งประกอบด้วยลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญอันทำให้นิทานเรื่องหนึ่งต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ^๗

แบบเรื่องจะบอกให้รู้ว่านิทานเรื่องนั้นๆ หรือตอนนั้นๆ เกี่ยวกับใคร มีพฤติกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญอย่างไรเกิดขึ้นบ้าง เช่น *แบบเรื่องที่ ๕๑๐ ซินเดอเรลลา* หมายถึง นิทานที่มีโครงเรื่องเกี่ยวกับนางเอกซึ่งเป็นลูกกำพร้า ถูกแม่เลี้ยงกดขี่รังแก ภายหลังได้รับความช่วยเหลือจากผู้วิเศษให้ได้พบและแต่งงานกับเจ้าชายในที่สุด *แบบเรื่องที่ ๔๔๐ เจ้าชายกบ* หมายถึงนิทานที่มีโครงเรื่องเกี่ยวกับกบซึ่งเป็นเจ้าชายที่ถูกสาปมา และจะคืนร่างเป็นคนได้ก็ต่อเมื่อได้นอนร่วมเตียงกับหญิงสาวหรือได้รับการจุมพิตจากหญิงสาว^๘

^๗ เอ็อนทิพย์ พีระเสถียร, " การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๙, หน้า ๗.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ส่วนประกอบ นิมมานเหมินท์อธิบายถึงแบบเรื่องนิทานพื้นบ้านว่า

นิทานพื้นบ้าน ๑ แบบเรื่อง หมายถึง นิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่งซึ่งมีความสมบูรณ์ในตัว สามารถนำไปเล่าได้โดยอิสระ ไม่ต้องอาศัยความหมายหรือเนื้อความเรื่องอื่นใดอีก^๙

แบบเรื่องของนิทานต่างๆนี้ แอนทิ อาร์น (Antti Aarne) และ สติธ ทอมป์สัน (Stith Thompson) ได้รวบรวมแล้วจัดลำดับไว้ใน **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน (The Types of the Folktale)** ซึ่งได้รับการยอมรับเป็นเกณฑ์ในการค้นคว้าเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านทั่วโลก เป็นหลักในการเทียบเคียงโครงเรื่องนิทานอื่นๆว่าจัดเข้าอยู่ในแบบใด^{๑๐} ดังที่ได้มีผู้นำ **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** มาประกอบการศึกษาแบบเรื่องของนิทานบางเรื่องที่ได้รับคามนิยมมาก เช่น The Cinderella Cycle ของ แอนนา เบอริจิตตา รูธ (Anna Birgitta Rooth)^{๑๑} ซึ่งได้รวบรวมนิทานของประเทศต่างๆ ที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* มาศึกษาเปรียบเทียบและจัดประเภทของแบบเรื่อง ทั้งยังศึกษาในแง่อนุภาค และโครงเรื่องซึ่งมีความสัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมของชาติที่เป็นเจ้าของนิทานเรื่องนั้นๆ ด้วย อีกเล่มหนึ่งคือ *Cinderella: A Casebook* ซึ่ง อลัน ดันดีส (Alan Dundes)^{๑๒} เป็นบรรณาธิการรวบรวมบทความต่างๆ เกี่ยวกับนิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* รวมทั้งบทความที่กล่าวถึงนิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* จำนวนประเทศต่างๆ เช่น จีน แอฟริกา ทัสคานี และการวิเคราะห์เรื่อง *ซินเดอเรลลา* เช่น " The Meaning of the Cinderella Story in the Development of a Little Girl " ของ เบน รูเบนส์ไตน์ (Ben Rubenstein) เป็นต้น

การศึกษาแบบเรื่องของนิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่านิทานเรื่องนี้ได้แพร่หลายไปทั่วโลก นิทานไทยเรื่อง *ปลาบู่ทอง* ก็จัดอยู่ในแบบเรื่องนี้เช่นกันดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์กล่าวว่า

นิทานที่มีลักษณะแบบเรื่องคล้ายคลึงกันนี้จัดว่าเป็นนิทานแบบเรื่องเดียวกัน เช่นนิทานเรื่องซินเดอเรลลาของยุโรปมีโครงเรื่องคล้ายกับเรื่องปลาบู่ทองมาก เมื่อนำนิทาน ๒ เรื่องนี้มาเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่า แม้ว่ามีรายละเอียดบาง

^๙ ประคอง นิมมานเหมินท์, *นิทานพื้นบ้านศึกษา* (ศูนย์คดีชนวิทยาและโครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

^{๑๐} เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสาขาคด , " หน้า ๙.

^{๑๑} Anna Birgitta Rooth, *The cinderella cycle* (Lund: CWK Gleerup, ๑๙๕๑)

^{๑๒} Alan Dundes, *Cinderella: A casebook* (Madison: University of Wisconsin Press, ๑๙๘๘)

ประการแตกต่างกันแต่โครงเรื่องใหญ่คล้ายคลึงกันหมด กล่าวคือเป็นเรื่องที่นางเอก ถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้ง มีสิ่งมหัศจรรย์ทำให้ได้พบเจ้าชาย แม่เลี้ยงพยายามจะให้ลูกชายของตนได้แต่งงานกับเจ้าชายแต่ไม่สำเร็จ เจ้าชายรักและแต่งงานกับนางเอก เช่นนี้ก็ถือว่าเรื่องซินเดอเรลลาของยุโรปและเรื่องปลาบู่ทองของไทยเป็นนิทานแบบเรื่องเดียวกัน นิทานที่มีลักษณะเรื่องราวคล้ายกับเรื่องซินเดอเรลลาและเรื่องปลาบู่ทองนี้ มีผู้พบอีกมากในหลายประเทศ ก็ถือว่านิทานเหล่านั้นอยู่ในแบบเรื่องเดียวกัน^{๑๓}

เช่นเดียวกับนิทาน ซินเดอเรลลา และ ปลาบู่ทอง นิทาน สังข์ทอง ก่ำกาคำ ท้าวเต่าคำ และ แพะคำ ก็เป็นนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกัน เพราะมีโครงเรื่องใหญ่เหมือนกัน คือ มีโครงเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของพระเอกซึ่งถือกำเนิดในร่างที่ผิดปกติ ทำให้ถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองของตน แต่ก็ได้พบกับผู้อุปถัมภ์ พระเอกรักนางเอกซึ่งเป็นหญิงสูงศักดิ์แต่ถูกบิดาของนางกีดกันด้วยบททดสอบที่ยากลำบาก แต่พระเอกก็สามารถเอาชนะอุปสรรคไปได้ ต่อมาพระเอกก็ถอดรูปกลายเป็นหนุ่มรูปงาม ความงามและความสามารถของพระเอกที่ประจักษ์ขึ้นมาทำให้พระเอกได้รับการยอมรับจากผู้ที่อยู่ดูถูกตน ในตอนท้ายพระเอกจึงได้ครองเมืองของพ่อตาหรือได้พบกับบิดามารดาที่พลัดพรากกันแล้วกลับไปบ้านเมืองตน

ธรรมชาติของนิทานเมื่อมีการเดินทางไปตามถิ่นต่างๆก็ย่อมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทานที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อนิทานแพร่หลายไปจะเกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆ คือ การเปลี่ยนรายละเอียด การเพิ่มความลดความ การสลับความและการสับสนความ ดังที่ศิริพร วิฐตะสุวรรณ^{๑๔} ได้นำทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทานมาศึกษาเรื่อง **รามเกียรติ์** สำนวนท้องถิ่นต่างๆ และพบว่านิทานเรื่อง **พระราม** มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆที่กล่าวมาแล้ว โดยที่สภาพแวดล้อม ยุคสมัยและวัฒนธรรมแต่ละถิ่นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของนิทานด้วย เช่นเดียวกันเมื่อนิทานเรื่อง **สังข์ทอง** ได้รับความนิยมมากและได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง องค์ประกอบต่างๆ ของนิทานเรื่องนี้จึงย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนักน้อย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ยังคงรักษาเรื่องเดิม ดังเช่น นิทาน **สังข์ทอง** ในบางท้องถิ่นที่มีเพียงตอนรจนาเลือกคู่ เพราะเป็นตอนที่ชาวบ้านชอบมาก

^{๑๓} ประคอง นิมมานเหมินท์, **นิทานพื้นบ้านศึกษา**, หน้า ๓๕.

^{๑๔} ศิริพร วิฐตะสุวรรณ, "รามเกียรติ์: การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒)

หรือการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ ๆ ซึ่งน่าสนใจว่านิทานเรื่องใดที่อาจจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง หรือเป็นนิทานที่แตกเรื่องออกมาจาก *สังข์ทอง*

นิทานที่กล่าวมาข้างต้นเช่น *สังข์ทอง* *กำกาดำ* และ *ท้าวเต่าคำ* มีโครงเรื่องเดียวกันแต่มีเนื้อหาที่แตกต่างกัน ความหลากหลายของนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกันนี้แสดงให้เห็นความแพร่หลายของนิทานที่ได้รับความนิยมมากจนมีการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่อง และนิทานแต่ละเรื่องก็มีการพัฒนาเรื่องจนมีลักษณะเฉพาะของตน ปรัชญาการณการแตกเรื่องจากนิทานแบบเรื่องหนึ่งไปเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่แตกต่างกัน นับเป็นปรัชญาการณที่น่าสนใจไม่น้อย การศึกษาการแตกเรื่องของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองน่าจะช่วยให้เห็นธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงของนิทาน โดยเฉพาะนิทานที่แพร่หลายมากอย่างนิทาน *สังข์ทอง* ว่าจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และนิทานเรื่องใหม่ที่แตกออกมาจากแบบเรื่องเดิมนี้มีความหลากหลายหรือความแตกต่างจากแบบเรื่องเดิมและจากนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกันอย่างไรบ้าง

การศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองในวิทยานิพนธ์เล่มนี้มิได้จำกัดเพียงนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* เพียงเรื่องเดียว แต่ครอบคลุมถึงนิทานเรื่องอื่นที่มีเค้าโครงเรื่องแบบเดียวกันทั้งมุขปาฐะและลายลักษณ์ เพื่อศึกษาความแพร่หลายของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ลักษณะการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องไปจากนิทานเรื่องเดิม การศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอย่างลึกซึ้งซึ่งนอกจากจะทำให้เห็นความแพร่หลายของแบบเรื่องนิทานเรื่องนี้แล้วอาจจะทำให้เห็น "เสน่ห์" ของแบบเรื่องนี้ที่ครองใจนักฟังนิทานและเป็นมูลเหตุให้นิทานแบบเรื่องนี้แพร่กระจายและแตกออกเป็นนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่อง ซึ่งอาจจะทำให้มองเห็นธรรมชาติของนิทานที่แม้จะมีโครงเรื่องประเภทเดียวกัน แต่ก็มีการพัฒนาเรื่องไปในลักษณะต่างๆอย่างน่าสนใจ และอาจเป็นแนวทางในการศึกษาแบบเรื่องนิทานเรื่องอื่นๆต่อไป

การนำทฤษฎีทางคติชนวิทยามาศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอย่างกว้างขวางอาจจะทำให้ได้ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมขึ้น เพราะนิทานเป็นผลผลิตจากการสร้างสรรค์ทางจินตนาการของคนแต่ละกลุ่ม การศึกษานิทานจึงย่อมเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มคนผู้เป็นเจ้าของนิทานด้วย การศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอย่างกว้างขวางนอกจากจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างนิทานแบบเรื่องเดียวกันและแบบเรื่องอื่นๆแล้ว ยังอาจจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง "นิทาน" กับ "คน" ซึ่งเป็นเหตุให้แบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้รับความนิยมอย่างมากก็เป็นได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* มีความเก่าแก่และแพร่หลายมาก เท่าที่ผ่านมามีผู้สนใจศึกษานิทานเรื่องนี้ไม่น้อยดังการศึกษาของ เบญจวรรณ ฉัตรระเนตร (๒๕๑๘) **พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ ๒: การศึกษาเชิงพิจารณา** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ศึกษา **บทละครนอกเรื่องสังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒** ในด้านองค์ประกอบต่างๆ ตั้งแต่แก่นเรื่อง ตัวละคร และการตีความในเชิงสัญลักษณ์ ที่น่าสนใจคือ เบญจวรรณได้กล่าวถึงการใช้อนุสัญญลักษณ์ในเรื่อง *สังข์ทอง* คือ รูปหอยสังข์และรูปเด็กน้อยของพระสังข์ในวัยเด็ก รูปเงาะและรูปทองของพระสังข์ในวัยหนุ่ม รูปยักษ์ขี้ผึ้งและรูปมนุษย์ผู้หญิงของนางพันธุรัต บ่อทอง และพระอินทร์ โดยกล่าวว่าสัญลักษณ์เหล่านี้ทำให้เกิดภาพพจน์ เกิดความคิดในใจผู้อ่าน ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ขยายแก่นเรื่องได้ชัดเจนและทำให้ดำเนินเรื่องได้รวดเร็วด้วย

ราตรี ผลาภิรมย์ (๒๕๒๐) **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ราตรี ผลาภิรมย์ได้รวบรวมนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งมุขปาฐะและลายลักษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงวรรณคดีและสังคมวัฒนธรรม ทั้งยังได้เปรียบเทียบกับนิทานของชาติอื่นที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกันและสันนิษฐานที่มาของนิทานเรื่องนี้โดยสันนิษฐานว่าเรื่อง *สังข์ทอง* น่าจะเป็นนิทานที่รับมาจากอินเดีย คือเรื่อง *ท้าววิกรมาทิตย์เลือกคู่* เพราะมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันไม่น้อย และประเพณีบางอย่างในเรื่อง *สังข์ทอง* เช่น การเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่และการลงโทษด้วยการตัดอวัยวะก็ไม่ใช่ประเพณีไทย นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* จึงมีน่าจะเป็นนิทานพื้นบ้านไทยแต่น่าจะรับมาจากอินเดียผ่านทางภาคใต้ของไทย แล้วต่อมาจึงได้แพร่หลายขึ้นไปทางเหนือและท้องถิ่นต่างๆ

ยุรฉัตร บุญสนิท (๒๕๒๒) **พระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยุรฉัตร บุญสนิทได้ศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของครอบครัวและการสมรสใน **บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒** คือ การเลือกคู่ครอง ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง การสู่ขอ การหมั้นและการแต่งงาน ลักษณะของครอบครัว การหย่าร้างและการทอดทิ้ง และการมอมมรดก นอกจากนี้ยังศึกษาอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อครอบครัวและการสมรสในบทละครนอก เช่น ความเชื่อและค่านิยม อิทธิพลของเครือญาติ และอิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศ

พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (๒๕๓๒) **การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร พจนีย์ เพ็งเปลี่ยนได้นำเรื่อง *สุวรรณสังข์กุมาร* ต้นฉบับอักษรไทยน้อยจากจังหวัดยโสธรมาปริวรรต และได้ศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ในเชิงวรรณคดี ทั้งได้นำไปเปรียบเทียบกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* ใน **ปัญญาสาชาดก** และ **สุวรรณสังข์**

สังข์ ของภาคเหนือด้วย ผลการศึกษาพบว่า *สุวรรณสังข์กุมาร* มีความคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* และ *สุวรรณสังข์* ของภาคเหนือมากกว่า **บทละครนอกเรื่องสังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒**

ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๓๙) "สังข์ทอง : ความแตกต่างในการตีความโดยบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัว" **ในท้องถิ่นนิทานและการละเล่น** ซึ่งนำนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* มาเป็นกรณีศึกษาในการเก็บข้อมูลภาคสนามเรื่องการตีความบทบาทของตัวละครเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสถานภาพต่างๆในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อตากับลูกเขยที่จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่าผู้ฟังนิทานจะเปรียบเทียบตนเองกับตัวละครที่มีสถานภาพในครอบครัวเช่นเดียวกับตนเอง และจะตีความหรือวินิจฉัยพฤติกรรมตัวละครโดยใช้สถานภาพหรือบทบาทในครอบครัวที่ตนดำรงอยู่เป็นบรรทัดฐาน ในขณะที่เดียวกันก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนพฤติกรรมของตนในครอบครัว งานวิจัยของศิราพร ณ ถลางเป็นเครื่องช่วยยืนยันความนิยมของนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และความสัมพันธ์ระหว่าง "นิทาน" กับ "คน" ได้อย่างดี

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอื่นๆที่ศึกษานิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้แก่ ลยาศรี หุณทนะเสวี (๒๕๒๖) **การศึกษาเชิงพิจารณานิทานชาดกล้านนาไทยเรื่องกำกาดำ** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งนำนิทานชาดกล้านนาเรื่อง *กำกาดำ* ต้นฉบับอักษรตัวธรรมจากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาปริวรรตและศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์ เนื้อเรื่องของชาดกล้านนาเรื่อง *กำกาดำ* นี้มีความคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* ใน **ปัญญาสชาดก** มากกว่า *กำกาดำ* ของอีสาน

สดศรี ดรน้อย (๒๕๓๘) **การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง "กำกาดำ" ฉบับล้านนา อีสาน และไทเขิน** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้เปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง *กำกาดำ* ทั้ง ๓ ฉบับในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ลักษณะและบทบาทของตัวละคร รวมทั้งเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมคือ สถานภาพของบุคคล ความเชื่อและพิธีกรรม การเปรียบเทียบเรื่อง *กำกาดำ* ทั้ง ๓ ฉบับพบว่า *กำกาดำ* ฉบับล้านนาและฉบับไทเขินมีความคล้ายคลึงกันมากกว่าฉบับอีสาน ทั้งนี้เนื่องจากล้านนาและไทเขินมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาแต่อดีตและมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

รัตนพันธ์ คณะเมือง (๒๕๔๑) **ทำวหอยโข่ง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร รัตนพันธ์ คณะเมืองได้ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง *ทำวหอยโข่ง* ซึ่งเป็นนิทานที่ชาวบ้านโนนหอม จังหวัดสกลนครนิยมอ่านในถิ่นเฮือนดี โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมอีสานเรื่อง *สุวรรณสังข์กุมาร* *กำกาดำ* และ *ทำว*

สีทน พบว่าเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* ได้รับอิทธิพลทางด้านเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง แต่มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสังข์กุมาร* และ *ก่ำกาดำ* มากที่สุด

อรไท ผลดี (๒๕๒๘) **การศึกษาเชิงพิจารณานิทานชาดกล้านนาเรื่องชุมพุราษแดงเขียว** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้ศึกษานิทานชาดกล้านนาเรื่อง *ชุมพุราษแดงเขียว* โดยใช้ต้นฉบับใบลานของวัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาศึกษาในด้านอักษรวิทยาโดยได้ปริวรรตเรื่อง *ชุมพุราษแดงเขียว* จากอักษรธรรมล้านนามาเป็นอักษรไทยปัจจุบัน และยังได้ศึกษาในด้านองค์ประกอบของวรรณกรรม คุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางสังคมและวิถีชีวิตของคนล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรม และได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเรื่อง *สุวรรณสิริสาชาดก* ใน **ปัญญาสาชาดก** ทำให้พบว่า *ชุมพุราษแดงเขียว* น่าจะได้เค้าเรื่องมาจาก *สุวรรณสิริสา* เพราะมีความคล้ายคลึงกันทั้งจุดมุ่งหมายในการแต่ง โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง องค์ประกอบของเรื่อง และคำสอนที่ปรากฏในเรื่อง

ส่วนงานวิจัยที่มีการใช้ทฤษฎีทางคติชนมาศึกษาแบบเรื่องของนิทานคือ ปฐม หงษ์สุวรรณ (๒๕๔๒) **การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไทย** อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ศึกษาตำนานการเกิดพระอาทิตย์และพระจันทร์ของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ไทพ่าเก ไทใต้คง ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน ไทยวน ไทยอีสาน ไทลาว ไทดำ ไทขาว ไทยภาคกลางและไทยภาคใต้ ทั้งสำนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะ โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างนิยมและพบว่าสามารถจำแนกตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไทยได้เป็นแบบเรื่องประเภทต่างๆ ๔ แบบเรื่องตามความเชื่อและศาสนาที่ต่างกัน คือ แบบเรื่องกบกินเดือนและตะวัน แบบเรื่องพี่น้องทะเลาะกัน / โกรธกัน แบบเรื่องพี่น้องไปเยี่ยมเยียนกัน และแบบเรื่องราหูอมพระจันทร์และพระอาทิตย์ รวมทั้งได้ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดสุริยคราสและจันทรคราสซึ่งยังคงปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของชนชาติไทยบางกลุ่ม

งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นมักจะเป็นการศึกษานิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงเปรียบเทียบเนื้อหากับนิทานเรื่องเดียวกันในท้องถิ่นอื่น และศึกษาในด้านองค์ประกอบทางวรรณคดี นอกจากนี้ก็ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนจากนิทาน ยกเว้นงานวิจัยของศิริพร ฤถลางที่นำนิทานสังข์ทองไปเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัวกับการตีความบทบาทของตัวละคร และงานของยุรฉัตร บุญสนิทที่ได้วิเคราะห์บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ในด้านระบบครอบครัวและการสมรสที่ปรากฏในวรรณกรรม ส่วนงานของปฐม หงษ์สุวรรณ เป็นการนำทฤษฎีโครงสร้างนิยมมาศึกษาโครงสร้างของตำนานสุริยคราสและจันทรคราสซึ่งมีรูปแบบแตกต่างจากนิทานพื้นบ้าน แต่

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอย่างกว้างขวางโดยใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยา มาศึกษานิทานที่มีเค้าโครงเรื่องประเภทเดียวกัน ซึ่งจะครอบคลุมนิทานที่ได้กล่าวมาแล้วและไม่จำกัดอยู่เพียงนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือถิ่นใดถิ่นหนึ่ง

วัตถุประสงค์ในงานวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความแพร่หลายของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองของคนไทยในถิ่นต่างๆ และในกลุ่มชนชาติไทย
๒. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของนิทานแบบเรื่องสังข์ทองสำนวนต่างๆ
๓. เพื่อศึกษาลักษณะการแต่งเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

สมมติฐานการวิจัย

แบบเรื่องนิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายอย่างมากในกลุ่มคนไทยและกลุ่มชนชาติไทยจนเกิดการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ๆ อีกหลายเรื่อง

ขอบเขตในการวิจัย

นิทานที่นำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีทั้งหมด ๗๒ สำนวน ผู้วิจัยรวบรวมมาจากนิทานไทยท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนนิทานของชนชาติไทยที่อยู่นอกประเทศซึ่งได้มีการศึกษารวบรวมเอาไว้แล้วในหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยและเอกสารต่างๆ นิทานที่นำมาศึกษานี้มีทั้งนิทานแบบมุขปาฐะและนิทานที่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเนื้อเรื่องย่อของนิทาน จึงมิได้เน้นรายละเอียดปลีกย่อยของตัวบทวรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งมิได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ประโยชน์ในการดำเนินการวิจัย

๑. ทำให้สามารถรวบรวมนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองที่แพร่หลายอยู่ในกลุ่มคนไทยและชนชาติไทยได้
๒. ทำให้ทราบลักษณะของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองซึ่งเป็นที่แพร่หลายในสังคมไทยและในกลุ่มชนชาติไทย

๓. ทำให้ทราบลักษณะการเปลี่ยนแปลงของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองและความสัมพันธ์กับนิทานแบบเรื่องอื่นๆ ด้วย
๔. เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของนิทานและการแตกเรื่องของนิทานจากแบบเรื่องเดียวกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมนิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจากห้องสมุดต่างๆ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระและวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม หอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดมหาวิทยาลัยพายัพและหอสมุดสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณและหอสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา หอสมุดสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และสถาบันทักษิณคดีศึกษา
๒. ศึกษาทฤษฎีทางคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทาน ตลอดจนตำราหรืองานวิจัยต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้
๓. วิเคราะห์นิทานในแบบเรื่องสังข์ทองด้วยทฤษฎีทางคติชนวิทยา โดยวิเคราะห์อนุภาคแบบเรื่อง ปรากฏการณ์การแพร่กระจายและการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องสังข์ทอง
๔. เรียบเรียงและนำเสนอรายงานผลการค้นคว้าวิจัย
๕. สรุปผลการค้นคว้าวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

ภูมิหลังและที่มาของนิทานของคนไทยในประเทศไทย รวมทั้งกลุ่มชนชาติไทยที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และนิทานเรื่องอื่นๆ ที่มีโครงเรื่องคล้ายเรื่อง *สังข์ทอง* ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนิทานที่แพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย ตลอดจนคนไทกลุ่มต่างๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เกณฑ์ในการเลือกนิทานมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยนี้พิจารณาจากโครงเรื่องของนิทานที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง *สังข์ทอง*

ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานสำนวนต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยทั้งสำนวนมุขปาฐะและลายลักษณ์มาจากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยต่างๆ และพบว่านิทานที่จัดอยู่ใน **แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง** มีความแพร่หลายและหลากหลายมาก ผู้วิจัยได้พบนิทานสังข์ทองและนิทานที่มีโครงเรื่องเดียวกันกับนิทานสังข์ทองอีกจำนวนมากทั้งในนิทานไทยท้องถิ่นต่างๆ และในนิทานของกลุ่มคนไทยนอกประเทศ ในบทนี้จึงจะนำเสนอที่มาและภูมิหลังของนิทานที่นำมาใช้ในการวิจัย โดยจำแนกเป็นนิทานของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ คือ ภาคกลางและภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ส่วนนิทานของกลุ่มชนชาติไทยทั้งในประเทศและนอกประเทศนั้นจัดตามกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น คนไทใหญ่ คนไทลื้อ คนไทเขิน คนไทพวน คนไทพ่าเก และคนไทใต้คง นิทานที่นำมาเป็นข้อมูลในการวิจัยมีทั้งหมด ๗๒ สำนวน ดังนี้

นิทานของคนไทยภาคกลางและภาคตะวันออก

นิทานของคนไทยภาคกลางและภาคตะวันออกที่นำมาศึกษานี้มีทั้งหมด ๑๒ สำนวน เป็นนิทานของภาคกลาง ๘ สำนวน และนิทานภาคตะวันออก ๔ สำนวน ดังนี้

๑. *สังข์ทอง* จังหวัดนครสวรรค์ สำนวนที่ ๑

สังข์ทอง จังหวัดนครสวรรค์สำนวนที่ ๑ เล่าโดยนายโหล่ แสงหล้า อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เล่าไว้ใน **นิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นสุขุทัยและบริเวณโดยรอบ** (พิษณุโลก : ศูนย์สุขุทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๒), หน้า ๘๔.

สังข์ทอง จังหวัดนครสวรรค์สำนวนนี้มีชื่อเรื่องว่า "ตาคลี" และเป็นตำนานที่อธิบายชื่ออำเภอตาคลี ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยอธิบายว่าเพี้ยนมาจากคำว่า "ตีคลี" ซึ่งมาจากชื่อภูเขาสูงหนึ่งที่เชื่อกันว่าเป็นเขาที่พระสังข์ตีคลีกับพระอินทร์ และมีเรื่องเล่าว่ามีนายพรานผู้หนึ่งไปพบรอย

ตีคดีและลูกคลื่นบนลานหินกว้างบนภูเขานี้ จึงเรียกภูเขาภูนี้ว่า "เขาตีคดี" อันเป็นที่มาของอำเภอ ตาคลีนั่นเอง

๒. สังข์ทองจังหวัดนครสวรรค์ จำนวนที่ ๒

นิทานเรื่อง สังข์ทอง ของจังหวัดนครสวรรค์จำนวนที่ ๒ เล่าโดยนายมิ่ง รอดโพธิ์ศรี อยู่ที่ วัดเขาหน่อ ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ นำมาจากวิทยานิพนธ์ของ ราตรี ผลาภิรมย์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา วิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๒๐ - ๑๒๑. ในวิทยานิพนธ์ของราตรี ผลาภิรมย์ยังมี สังข์ทอง ของจังหวัดนครสวรรค์อีก ๒ จำนวน แต่ผู้วิจัยได้เลือก จำนวนที่น่าสนใจมาเพียงจำนวนเดียวคือ สังข์ทอง จำนวนที่เล่าโดยนายมิ่ง รอดโพธิ์ศรี

๓. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัย จำนวนที่ ๑

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดสุโขทัยจำนวนที่ ๑ เรื่อง สังข์ทอง เล่าโดยนายปิ่น น้อยคำ ได้มาจากนิทานพื้นบ้านตำบลศรีคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ที่ประจักษ์ สายแสงได้รวบรวมไว้ใน ประจักษ์ สายแสง, **วรรณกรรมจากตำบลศรีคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย** (พิษณุโลก : วิทยาลัยศึกษาศึกษา พิษณุโลก , ๒๕๑๖), หน้า ๑๔๒ - ๑๔๕.

๔. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัย จำนวนที่ ๒

สังข์ทองจำนวนที่ ๒ คือ สังข์ทองตอนเลือกคู่ เล่าโดยนายเกิน ไชยเชิงชน เป็นนิทานพื้นบ้านตำบลศรีคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ที่ประจักษ์ สายแสงได้รวบรวมไว้ใน ประจักษ์ สายแสง, **วรรณกรรมจากตำบลศรีคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย** (พิษณุโลก : วิทยาลัยศึกษาศึกษา พิษณุโลก , ๒๕๑๖), หน้า ๑๖๐ - ๑๖๒.

๕. ท้าวสามลกับนางมณฑา จังหวัดตราด

สังข์ทอง จำนวนนี้ชื่อเรื่องว่า **ท้าวสามลกับนางมณฑา** เป็นเรื่อง สังข์ทอง ตอนเลือกคู่ เป็นนิทานพื้นบ้านของอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้เล่าคือ นายฟุ้ง อินทเกษร จำนวนนี้ นำมาจาก จงกล เกิดมะยม, "วิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๐ - ๑๖๑.

๖. สำนวนของจังหวัดชลบุรี

สำนวนนี้เป็นนิทานพื้นบ้านของหมู่บ้านใน ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ผู้เล่าคือนายสง เจริญผล นิทานเรื่องนี้เล่าไว้ใน กิ่งแก้ว อุตถากร, **วรรณกรรมจากบ้านใน** (พระนคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๓), หน้า ๒๘๐ - ๒๘๔.

๗. สำนวนของกลอนสวด

สำนวนของกลอนสวด นี้มีความเก่าแก่มากถึงสมัยอยุธยาตอนกลางในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมเพราะเริ่มมีการสวดวรรณกรรมเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าเรื่อง **สังข์ทอง** ในภาคกลางก็มีความเก่าแก่ไม่น้อยเลย เนื้อเรื่อง **สังข์ทองกลอนสวด** นี้เก็บความจากเนื้อเรื่องย่อที่ตีพิมพ์ในวิทยานิพนธ์ รัตวี ผลาภิรมย์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๗๘ - ๘๖.

๘. สำนวนพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ ๒ ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง **สังข์ทอง** เพื่อใช้เล่นละครนอก **สังข์ทอง** ลายลักษณ์สำนวนนี้เป็นฉบับที่แพร่หลายมากและเป็นต้นแบบของเรื่อง **สังข์ทอง** สำนวนท้องถิ่นอีกมากมาย เช่น **สังข์ทอง** สำนวนหนึ่งของจังหวัดชัยนาท^๑ และ **สังข์ทอง** สำนวนหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม^๒ เป็นต้น สำนวนที่นำมาวิจัยนี้นำมาจาก **บทละครนอกรวม ๖ เรื่องพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฉบับหอสมุดแห่งชาติ** (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๖,) หน้า ๑ - ๒๗๓.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ทองสุข บุญธรรม, "ลิตธิมนุชยชนจากนิทานพื้นบ้าน ต.ชัยนาท อ.เมืองชัยนาท จ.ชัยนาท," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๓๐), หน้า ๑๙๑ - ๑๙๗.

^๒พรทิพย์ สารปรัง, "นิทานพื้นบ้าน บ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗๖.

๙. สุวรรณเศียร

สุวรรณเศียรกลอนอ่าน เป็นวรรณกรรมที่ไม่แพร่หลายนัก ต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ นิยะดา เหล่าสุนทร^๓ อธิบายประวัติของวรรณกรรมเรื่องนี้ว่าผู้บันทึกคือ คุณโพซึ่งได้บอกที่มาของวรรณกรรมเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่านำมาจากชาดกเรื่องหนึ่ง ดังที่คุณโพบอกไว้ดังนี้

ขอแกลงแจ้งเรื่องโพทิสต์ โดยอุปัชฌาย์มีแต่เสียร ผู้ใดแกลงหมี่ได้แจ้งอย่างตี
เตียน อย่าล้อเสียนวาพอลวงด้วยเกล้า พระบาฬีมีแท่นกระษัตริย์ ฉันจะชักออกมา
แสดงแจ้งผล จะกล่าวความตามมีที่ยุบน ทศพนเทษนาสะถาพอร^๔

ตามที่คุณโพกล่าวไว้ น่าจะสันนิษฐานได้ว่าคุณโพคงจะได้รับอิทธิพลด้านเนื้อเรื่องมาจาก
สุวรรณสิริสาชาดก ทำให้วรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีเนื้อเรื่องส่วนใหญ่อันคล้ายคลึงกัน และเรื่อง
สุวรรณเศียร ก็สามารถจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้เช่นเดียวกับ สุวรรณสิริสา
ส่วนเวลาแต่งเรื่อง สุวรรณเศียร นี้คุณโพได้บอกไว้ตอนท้ายเรื่อง สุวรรณเศียร ว่า

จบสำเริงเรื่องแต่เท่านี้แล้ว ทารทั้งหลายเออ คักกระราชลวงได้ 238 พระวะ
ษาฯ ข้าฯ แต่งสำเริงประกา นพศก เดือนเจด แรมสี่ค่ำ วันพุธ ภาคลื่นพระบาฬี แต่
เพียงเท่านี้^๕

ซึ่งตรงกับปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อ
เรื่องย่อของ สุวรรณเศียรกลอนอ่าน ที่ผู้วิจัยนำมาเปรียบเทียบกับนิทานเรื่องอื่นนี้เก็บความมา
จากเนื้อเรื่องย่อใน นิยะดา เหล่าสุนทร, **ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย** (กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๕๑๔-๕๑๘.

๑๐. หอยทอง

เรื่อง หอยทอง นี้เป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่งของภาคกลาง ซึ่งบันทึกอยู่ในสมุด
ข่อย โดย สุวณีย์ พระแก้ว ได้นำมาปริวรรต ผู้วิจัยเก็บความจากเนื้อเรื่องใน สุวณีย์ พระแก้ว,

^๓ นิยะดา เหล่าสุนทร, **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย** (กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

^๔ สุวรรณเศียรกลอนอ่าน เล่ม ๑ อ้างถึงใน นิยะดา เหล่าสุนทร, **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย** (กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗๓.

^๕ สุวรรณเศียรกลอนอ่าน เล่ม ๓ อ้างถึงใน นิยะดา เหล่าสุนทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒.

ปริวรรต, **สมุดข่อยเรื่อง "หอยทอง"** (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร , ๒๕๒๗)

๑๑. กาดำ

นิทานเรื่อง *กาดำ* นี้เล่าโดยนายผล หอมดี เป็นนิทานของชาวบ้านหมู่บ้านใน ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำนวนที่นำมาศึกษานี้ได้มาจาก กิ่งแก้ว อัครถาวร, **วรรณกรรมจากบ้านใน** (พระนคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ , ๒๕๑๔), หน้า ๑๗๕ - ๑๗๙.

๑๒. หลานกบ

นิทานเรื่อง *หลานกบ* เป็นนิทานพื้นบ้านของอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เล่าโดยนาย ฟุ้ง อินทเกษร นิทานพื้นบ้านเรื่อง *หลานกบ* รวมอยู่ใน จงกล เกิดมะยูง, "วิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด: การศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๔) , หน้า ๒๓๖ - ๒๓๗.

นิทานของคนไทยภาคใต้

นิทานของคนไทยภาคใต้มี ๑๑ จำนวน ดังนี้

๑. หอยสังข์บุตดำ

เรื่อง *หอยสังข์* หรือ *สังข์ทองคำกาย* จำนวนนี้เป็นหนังสือบุตดำของตำบลร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้นฉบับไม่สมบูรณ์ เนื้อเรื่องตอนกลางและตอนท้ายที่ขาดหายไปนั้น ปรานี ขวัญแก้วซึ่งเป็นผู้รวบรวมได้บันทึกจากความทรงจำของตนเองและนายลับ ขวัญแก้ว เนื้อเรื่องนำมาศึกษาได้เก็บความจาก ปรานี ขวัญแก้ว, **วรรณคดีชาวบ้านจากบุตดำ ตำบลร่อนพิบูลย์** (พระนคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๖ - ๑๗๕.

๒. หอยสังข์บุตขาว

วรรณกรรมเรื่อง *หอยสังข์* ของภาคใต้ที่เป็นหนังสือบุตขาวมี ๕ ฉบับ^๖ คือ

^๖ สืบพงศ์ ธรรมชาติ, **วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น** (มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๔.

๑. ฉบับนางแย้ม บ้านควนसान อำเภอควาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้นฉบับมีเนื้อความตั้งแต่กำเนิดพระสังข์จนถึงพระสังข์หนีจากนางยักษ์พันธุรัตมาถึงเมืองสามล เป็นอันจบต้นฉบับที่พบ^๓

๒. ฉบับนางน่ม จันท์อุดม อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. ฉบับไม่ปรากฏที่มา

๔. ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๕. ฉบับวัดมัทธิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

หอยสังข์ ทั้ง ๕ ฉบับนี้มีเนื้อเรื่องตรงกัน ส่วน หอยสังข์ จำนวนที่นำมาศึกษานี้เป็นหนังสือบุคชาวฉบับวัดมัทธิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยเก็บความจากเนื้อเรื่องย่อใน สืบพงศ์ธรรมชาติ, **วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น** (มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๕ - ๑๙๖.

๓. **สังข์ทองจังหวัดพังงา**

นิทานสำนวนนี้เก็บความจากสำนวนของนายรังสี ชูจิตร บ้านเลขที่ ๗๖ หมู่ที่ ๘ ตำบลนาเตย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน รัตวี ผลาภิรมย์, " การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๙๗ - ๑๐๕.

๔. **ยักษ์กับไ้รูปเงาะจังหวัดพัทลุง**

นิทานเรื่อง **สังข์ทอง** ของจังหวัดพัทลุงนี้ผู้เล่าคือ นางชิตี ภัยชำนาญ บ้านเลขที่ ๘๐/๑ ตำบลตะโหนด จังหวัดพัทลุง นิทานเรื่องนี้ผู้วิจัยนำมาจาก **คลังนิทานพื้นบ้าน สถาบันทักษิณคดีศึกษา** ที่ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา

๕. **เต่าทอง**

เต่าทอง เป็นนิทานพื้นบ้านแถบจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๖** กล่าวถึงประวัติของวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า

เต่าทองเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลกบันทึกในหนังสือบุคชาว วรรณกรรมเรื่องนี้ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานีได้

^๓ อุดม หนูทอง, "หอยสังข์ : ฉบับบ้านควนसान," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๑๗**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๘๕๓๒.

ปริวรรตและจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๓ เดิมเป็นสมบัติของคุณยายปาน พี่ช
 ผลิต อยู่บ้านเลขที่ ๔ หมู่ที่ ๖ ตำบลถ้ำสิงขร อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นายประสงค์ พัฒนระวังदान นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย สถาบันราชภัฏสุราษฎร์
 ธานี ได้คัดลอกต้นฉบับและมอบให้ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ ขณะนั้นคุณยายปานอายุ ๗๘ ปี คุณยายปานเล่าว่าหนังสือ
 เล่มนี้เดิมเป็นของปู่ชื่อนายสุก ได้แต่งไว้เมื่อครั้งบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดถ้ำสิงขร
 ต่อมาได้ตกทอดเป็นมรดกมาถึงลุงของคุณยายปาน ทำให้คุณยายปานได้มีโอกาส
 นำไปฝึกอ่านเมื่ออายุของท่านประมาณ ๑๔ - ๑๕ ปี และหนังสือเล่มนี้ต่อมาได้ตก
 อยู่ในความครอบครองของคุณยายปาน^๕

หนังสือเล่มนี้มีสภาพชำรุดมากเหลืออยู่เพียงตอนเดียว วันเดือนปีที่เขียนระบุไว้ได้ลบ
 เลือนไปหมดแล้ว ชวน เพชรแก้วสันนิษฐานว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะมีอายุไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ปีหรือ
 มากกว่านั้น โดยถือเอาอายุของผู้แต่งขณะบวชเรียนโดยเทียบจากอายุของคุณยายปานเมื่อ
 พ.ศ.๒๕๒๘ วรรณกรรมเรื่องนี้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์สองชนิดคือ กาพย์ยานี ๑๑ และ
 กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ วัตถุประสงค์ในการแต่งน่าจะเป็นการแต่งเอาไว้สวดเพื่อความเพียร
 เพราะผู้แต่งได้กล่าวถึงการสวดไว้ในเนื้อหาว่า "ผู้สวด อย่ากลางแคลง ตัวไม่แจ้ง อโยนินทา " และ
 "อย่าทำเป็นอวด สวดเกี่ยวสีกา ไฟไหม้ซ้ำว่า จะมีอันตรราย " นอกจากนี้หนังสือยังนิยมนำ
 วรรณกรรมเรื่องนี้ไปแสดงด้วย^๖

นิทานเรื่องนี้ผู้วิจัยนำมาจาก ชวน เพชรแก้ว, "เต่าทอง," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาค
 ใต้ เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๒๗๕๐ -
 ๒๗๕๒.

๖. แลนทอง

เรื่อง **แลนทอง** เป็นนิทานพื้นบ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เล่าคือนายนุ่ม แก้วจีน
 สำนวนนี้รวมอยู่ใน วิเชียร ณ นคร, "รายงานการวิจัยการศึกษาถิ่นบ้านในจังหวัด
 นครศรีธรรมราช," (ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๑), หน้า ๔๑ - ๔๓.

^๕ ชวน เพชรแก้ว, "เต่าทอง," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรม
 วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๒๗๕๐.

^๖ ชวน เพชรแก้ว, "เต่าทอง," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรม
 วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๒๗๕๐ - ๒๗๕๒.

๗. *ปลาช่อนท่อนเดียว จังหวัดภูเก็ต*

ปลาช่อนท่อนเดียว เล่าโดย นายจิต กันภัย อายุ ๗๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๕ บ้านป่าคอก อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, **วรรณกรรมท้องถิ่นภูเก็ต** (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๓๒), หน้า ๖๗๑.

๘. *ปลาช่อนครึ่งตัว จังหวัดภูเก็ต*

ปลาช่อนครึ่งตัว เล่าโดย นางบุญพา จันทนุ บ้านคอเอน ตำบลไม้ขาว อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, **วรรณกรรมท้องถิ่นภูเก็ต** (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๓๒), หน้า ๖๗๒ - ๖๗๓.

๙. *ปลาช่อนท่อนเดียว จังหวัดสตูล*

นิทานเรื่อง *ปลาช่อนท่อนเดียว* สำนวนนี้ ผู้เล่าคือ นายหมาด อาดำ บ้านเลขที่ ๗ หมู่ที่ ๓ ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล นิทานเรื่องนี้มีที่มาจาก อาภัสสร รัตนศรีปัญญา, "วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานชาวบ้าน อำเภอละงู จังหวัดสตูล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๘), หน้า ๙๗.

๑๐. *งูกายสิทธิ์*

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานของชาวบ้านบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา นิทานสำนวนที่นำมาศึกษานี้เล่าโดยนางสะ นิยมเดช อยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา นิทานเรื่องนี้มีที่มาจาก **คติชาวบ้าน อำเภอสติงพระ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา** (แผนกวิชาภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา, ๒๕๑๓), หน้า ๔๐.

๑๑. *เจ้าชายกบ*

เรื่อง *เจ้าชายกบ* นี้ไม่ปรากฏผู้เล่า นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน รัตนา พันธุ์สุริย์ฉาย, "เจ้าชายกบ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๔**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๑๗๕๓-๑๗๕๔.

นิทานของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ไทยอีสาน)

นิทานของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่นำมาศึกษาในครั้งนี้มี ๑๐ จำนวน ดังนี้

๑. สังข์ทองจังหวัดชัยภูมิ

วรรณกรรมลายลักษณ์เรื่อง *สังข์ทอง* ของจังหวัดชัยภูมินี้เป็นตำนานเมืองภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ วรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏใน จันท์แดง คำลือหาญ, "สังข์ทอง(ตำนานเมืองภูเขียว) : ตำนาน," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑๓**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๔๕๑๓ - ๔๕๑๕

นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* มีความผูกพันกับชาวจังหวัดชัยภูมิมาก โดยเฉพาะอำเภอภูเขียวและใกล้เคียง เพราะมีการสร้างตำนานสถานที่ต่างๆ ให้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง *สังข์ทอง* ตอนใดตอนหนึ่งใน *ตำนานเมืองภูเขียว* ปรากฏชื่อสถานที่ที่เกี่ยวพันกับนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* หลายแห่ง เช่น ถ้ำนางพันธุรัตที่ภูนกแซงซึ่งเป็นสถานที่ที่นางยักษ์เตียนมนตรีเรียกเนื้อเรียกปลา เมืองพารานคร (เมืองของท้าวสามล) และเมืองเจ้าเงาะซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีซากหลงเหลืออยู่ ภูคี (ภูคิลี) ซึ่งเป็นสนามคิลีของพระสังข์กับพระอินทร์ เป็นต้น ตลอดจนพระธาตุหนองสามหมื่นในท้องถิ่นก็มีตำนานว่าพระสังข์เป็นผู้สร้างด้วย^{๑๑}

๒. สุวรรณสังข์กุมาร

เรื่อง *สังข์ทอง* เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายไม่น้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน^{๑๒} กล่าวว่าจากการสำรวจเอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ โดยกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าวรรณกรรมเรื่อง *สังข์ทอง* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชื่อเรื่องหลายชื่อ แต่อาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ใช้นามว่า *สุวรรณสังข์* ได้แก่ *สุวรรณหอยสังข์* หรือ *สุวรรณสังข์กุมาร* และกลุ่มที่ ๒ เรียกว่าเรื่อง *สุวรรณสังข์ขาว* หรือ *สุวรรณสังข์ขาวา* ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีโครงเรื่องเดียวกัน เพียงแต่เรียกชื่อต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ต้นฉบับเหล่านี้จารด้วยอักษรธรรมอีสาน กระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ในจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และสกลนครรวมทั้งสิ้น ๑๕ ฉบับ

สุวรรณสังข์กุมาร ของอีสานฉบับนี้เป็นฉบับปริวรรตโดย พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน ต้นฉบับแต่งด้วยตัวอักษรธรรมอีสาน ได้จากวัดโคกกลาง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร จาร

^{๑๑} จันท์แดง คำลือหาญ, "สังข์ทอง (ตำนานเมืองภูเขียว) : นิทาน," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑๓**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๔๕๑๓ - ๔๕๑๕.

^{๑๒} พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน, "การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า ๖ - ๗.

เสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๔๐๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวนทั้งสิ้น ๖ ผูก ๑๑๖ ใบลาน มีข้อความปรากฏท้ายผูก ๖ ว่า "สังกาดได้ ๒๔๐๐ ตัว ปีเถาะนักษัตร เณรสุวรรณเป็นผู้รจนา"

วรรณกรรมเรื่องนี้ผู้วิจัยนำมาจาก พจนีย์ เพ็งเปลียน, "การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ,๒๕๓๒), หน้า ๙๐ - ๙๗.

๓. กลอนอ่านก่ากาดำ

นิทานเรื่อง *ก่ากาดำ* หรือ *ท้าวก่ากาดำ* นี้เป็นนิทานที่แพร่หลายมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความนิยมที่มีต่อนิทานเรื่องนี้ทำให้เกิดสำนวนพื้นบ้านต่างๆ มากมายทั้งมุขปาฐะและลายลักษณ์ ตามวัดในจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีต้นฉบับวรรณกรรมเรื่อง *ก่ากาดำ* เก็บไว้จำนวนมากไม่น้อย ดังที่สดศรี ตรีน้อยได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่อง *ก่ากาดำ* ฉบับอีสานว่ามี ๓ ฉบับ^{๑๒} คือ

๑. *ก่ากาดำ* ฉบับวัดบ้านนาทม อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร แต่งด้วยโคลงสารจารด้วยตัวอักษรไทยน้อย ความยาว ๕ ผูก ๒๑๔ หน้าลาน ต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ไม่ปรากฏปีที่จาร

๒. *ก่ากาดำ* ฉบับวัดหนองอุ่ม ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิเชียร จังหวัดมหาสารคาม จารด้วยตัวอักษรธรรมอีสาน ความยาว ๕ ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่วัดหนองอุ่ม ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิเชียร จังหวัดมหาสารคาม ปรีวรรตเป็นภาษาไทยกลางเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๒ โดยสุภณ สมจิตศรีปัญญา

๓. *ก่ากาดำ* ฉบับของนายปรีชา พิณทองได้ชำระเทียบเคียงจากหลายสำนวน โดยปรีวรรตจากตัวอักษรไทยน้อยมาเป็นอักษรไทยกลาง และจัดพิมพ์ด้วยอักษรไทยกลาง เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๗ มีความยาว ๑๗๘ หน้า^{๑๓}

นอกจากนี้ ลยาศรี หุณฑนะเสวี ยังพบว่ายังมีคัมภีร์ใบลานเรื่อง *ท้าวก่ากาดำ* ซึ่งจารด้วยอักษรธรรมอีสานเป็นภาษาอีสาน อยู่ที่วัดโคกน้อย อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งต้นฉบับอยู่ที่ รองศาสตราจารย์สิริวิวัฒน์ คำวันสา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร แสดง

^{๑๒} สดศรี ตรีน้อย, "การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องก่ากาดำ ฉบับล้านนา อีสานและไทเงิน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมด้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

^{๑๓} พจนีย์ เพ็งเปลียน, "ท้าวก่ากาดำ : วรรณกรรมนิทาน," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๕*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๖๐๑.

ให้เห็นว่าเรื่อง *ก่ำกาดำ* มีความแพร่หลายมาก เฉพาะสำนวนลายลักษณ์ก็ปรากฏอยู่ตามวัดต่างๆ หลายวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ^{๑๔}

เรื่อง *ก่ำกาดำ* ที่นำมาวิจัยในครั้งนี้คือ *ก่ำกาดำ* ฉบับวัดหนองคู่ม ที่สุภณ สมจิตศรีปัญญา อาจารย์แผนกภาษาและวรรณคดี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยครูมหาสารคามปริวรรตจากอักษรตัวธรรมเป็นภาษาไทยกลาง และพิมพ์เป็นอักษรไทยกลางจำนวนทั้งหมด ๑๑๐ หน้า กลอนอ่านเรื่อง *ก่ำกาดำ* นี้ผู้วิจัยเก็บความจากเนื้อเรื่องย่อใน รัตนพันธุ์ คณะเมือง, "ทำวหอยโข่ง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" (การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๖๑-๖๔.

๔. ทำวกำกาดำจังหวัดขอนแก่น

เรื่อง *ก่ำกาดำ* ของจังหวัดขอนแก่นนี้เป็นนิทานของชาวบ้านเปิด ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เล่าโดยนายทุมมี แสนแก้ว อยู่บ้านเลขที่ ๔๖ บ้านเปิด ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น นิทานเรื่องนี้มีที่มาจาก สุภณัญญา ภัทรราชัยและคณะ, "รายงานการวิจัยเรื่ององค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน บ้านเปิด ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น" (๒๕๒๘), หน้า ๑๔๕-๑๔๗.

๕. ทำวกำกาดำจังหวัดยโสธร

เรื่อง *ทำวกำกาดำ* สำนวนนี้เป็นนิทานพื้นบ้านของตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เล่าโดยนางแพงศรี อ่อนสนิท นิทานเรื่องนี้อยู่ใน นิดดา สุนทอง, "การวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร" (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๗.

๖. กลอนอ่านเรื่องทำวเต่าคำ

นิทานเรื่อง *ทำวเต่า* หรือ *ทำวเต่าคำ* ก็เป็นนิทานที่แพร่หลายไม่แพ้เรื่องกำกาดำ ทั้งยังมีความเก่าแก่ไม่น้อยกว่ากันด้วย เพราะปรากฏสำนวนลายลักษณ์ที่จารึกด้วยอักษรไทยน้อยและแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสารเช่นเดียวกับเรื่อง *ก่ำกาดำ* กลอนอ่านเรื่อง *ทำวเต่าคำ* นี้ นายน้อย ผิวผันได้ปริวรรตจากอักษรไทยน้อยเป็นอักษรไทยปัจจุบัน นิทานเรื่องนี้ผู้วิจัยเก็บความจาก พจนีย์ เฟิงเปลี่ยน, "ทำวเต่าคำ: วรรณกรรมนิทาน," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน**

^{๑๔} ลยาศรี หุณชนะเสวี, "การศึกษาพิจารณาคุณค่าของนิทานชาดกล้านนาไทยเรื่องกำกาดำ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕.

เล่ม ๕. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๑๖๒๙ - ๑๖๓๒.

๗. **พญาสุวรรณกัจฉะ จังหวัดนครราชสีมา**

นิทานพื้นบ้านเรื่อง **พญาสุวรรณกัจฉะ** เป็นนิทานพื้นบ้านของตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปรีชา อุยตระกูลได้บันทึกจากคำบอกเล่าของพระครูอรุณโกศล นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน ปรีชา อุยตระกูล, **วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา** เอกสารการนิเทศก์การศึกษา ฉบับที่ ๒๐๓ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (๒๕๒๑): ๑๒๖ - ๑๒๘.

๘. **ท้าวหอยโข่ง**

วรรณกรรมเรื่อง **ท้าวหอยโข่ง** นี้ นำมาจาก รัตนพันธ์ คณะเมือง, "ท้าวหอยโข่ง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๗๐ - ๗๕. ต้นฉบับของเรื่อง **ท้าวหอยโข่ง** จารด้วยอักษรไทย น้อยลงในใบลาน จำนวน ๒๘๐ แผ่น ๕๖๐ หน้า เจ้าของต้นฉบับคือ คุณยายฮน ชันเพี้ยแก้ว นิทานเรื่อง **ท้าวหอยโข่ง** เป็นนิทานพื้นบ้านของหมู่บ้านโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านโนนหอมนิยมอ่านกันในวันเสียดีหรืองานศพ

๙. **ท้าวเห็นอ้ม**

นิทานเรื่องนี้เก็บความมาจากเนื้อเรื่องย่อใน ยุพดี จรรย์ยานนท์, "การศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภอชาวพระ จังหวัดสุรินทร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๘ - ๑๑๔.

ยุพดี จรรย์ยานนท์ได้ศึกษารวบรวมนิทานพื้นบ้านของตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนไทย เขมร ส่วยและลาว เรื่อง **ท้าวเห็นอ้ม** เป็นนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่งในท้องถิ่นนี้ ผู้วิจัยนำนิทานเรื่องนี้มาศึกษาด้วยเพราะสันนิษฐานว่าเรื่อง **ท้าวเห็นอ้ม** น่าจะเป็นนิทานของกลุ่มไทยลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะนายศรี สุขแสง ผู้เล่านิทานเรื่อง **ท้าวเห็นอ้ม** นี้ได้เล่าเป็นภาษาไทย แสดงว่าเป็นนิทานของกลุ่มคนไทย ไม่ใช่กลุ่มเขมร เพราะหากเป็นนิทานของกลุ่มเขมร ยุพดี จรรย์ยานนท์ จะบันทึกเป็นภาษาเขมรตามคำบอกเล่า แล้วค่อยแปลเป็นภาษาไทยกำกับไว้ นิทานเรื่อง **ท้าวเห็นอ้ม** จึงน่าจะเป็นนิทานของคนไทยอีสานในจังหวัดสุรินทร์ ไม่ใช่นิทานเขมรหรือส่วย นอกจากนี้

ในประเทศไทยก็มีนิทานเรื่อง *ท้าวเหินฮ้อม* เช่นกัน แสดงว่าเรื่อง *ท้าวเหินฮ้อม* เป็นนิทานของกลุ่มไทย - ลาว ไม่ใช่ นิทานของเขมรซึ่งเป็นคนละกลุ่มชาติพันธุ์กับไทย

๑๐. ท้าวหัวซ้อหล้อ

วรรณกรรมเรื่อง *ท้าวหัวซ้อหล้อ* นี้ต้นฉบับจารด้วยอักษรธรรมอีสาน มีทั้งฉบับร้อยแก้วซึ่งมีลักษณะคล้ายร้อยยาว และฉบับร้อยกรองซึ่งแต่งเป็นโคลงสาร เรื่อง *ท้าวหัวซ้อหล้อ* มีชื่อเรียกถึง ๕ ชื่อ คือ *ท้าวหัว* *ท้าวหัวซ้อหล้อ* (บางท้องถิ่นออกเสียงเป็น *ท้าวหัวซ้อหล้อ*) *ท้าวฮ้อมล้อมต่อม* *คำ* *ท้าวหัวฮ้อมล้อม* และ *ท้าวสุวรรณฮ้อมล้อม* ฉบับร้อยแก้วพระภิกษุมักจะใช้เทศน์ให้ชาวบ้านฟัง และชาวบ้านจะอ่านสู้กันฟังในงานศพหรืองานอื่นดี ส่วนเวลาไปจำศีลที่วัดจะนิยมอ่านฉบับร้อยกรอง^{๑๕} เรื่อง *ท้าวหัวซ้อหล้อ* จึงเป็นนิทานที่ชาวบ้านอีสานรู้จักกันดีและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านไม่น้อยเลยทีเดียว เนื้อเรื่อง *ท้าวหัวซ้อหล้อ* ที่นำมาใช้นี้มีที่มาจากฉบับร้อยแก้วของวัดหนองหัวงัว อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคัมภีร์ใบลาน ๕ ผูกบอกไว้ว่า สามเณรตัดเป็นผู้จาร นิทานเรื่อง *ท้าวหัวซ้อหล้อ* นี้ผู้วิจัยนำมาจากเนื้อเรื่องย่อใน สิริวัฒน์ คำวันสา, "ท้าวหัวซ้อหล้อ : วรรณกรรมนิทาน," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๕*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๗๐๖ - ๑๗๐๗.

นิทานของคนไทยภาคเหนือ (ไทยวนล้านนา)

นิทานของคนไทยภาคเหนือหรือกลุ่มไทยวนล้านนาที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด ๑๖ สำนวน ดังนี้

๑. สังข์ทองไทยวน จังหวัดกำแพงเพชร

นิทานเรื่อง *เจ้าเงาะ* นี้เป็นนิทานของกลุ่มคนไทยวน บ้านคลองน้ำไหล จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยจึงจัดเป็นนิทานของคนไทยภาคเหนือ ไม่ใช่ภาคกลาง ผู้เล่า คือ นายปัด คำปาน้อย นิทานเรื่องนี้เล่าไว้ใน สุรชาติพิทย์ สว่างผล, "วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยยวน บ้านคลองน้ำไหล จังหวัดกำแพงเพชร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๑), หน้า ๓๐๔ - ๓๐๕.

^{๑๕} ดูเพิ่มเติมใน สิริวัฒน์ คำวันสา, "ท้าวหัวซ้อหล้อ : วรรณกรรมนิทาน," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๕*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๗๐๗.

๒. สังข์ทองจังหวัดอุตรดิตถ์

นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ของจังหวัดอุตรดิตถ์นี้เป็นนิทานพื้นบ้านบริเวณเมืองทุ่งยั้ง อำเภอลับแล ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีตำนานสถานที่ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือตัวละครในเรื่อง *สังข์ทอง* เช่น มีเมืองโบราณชื่อ เวียงเจ้าเงาะ มีคลองสามแสนซึ่งเล่ากันว่าทหารสามแสนคนช่วยกันขุดเจ้าเงาะเข้าเมือง แต่กลับถูกเจ้าเงาะลากไปเป็นทาง ต่อมาจึงกลายเป็นลำคลอง มีสระเจ็ดนาง (สระตะพานนาง) ซึ่งเล่ากันว่าท้าวสามลขุดให้ธิดาเล่นน้ำ เป็นต้น^{๖๖} ที่สำคัญที่วิหารหลวงในวัดพระบรมธาตุเมืองทุ่งยั้งยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง *สังข์ทอง* ที่เก่าแก่มากด้วย แสดงให้เห็นความแพร่หลายอย่างมากของนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ในบริเวณเมืองทุ่งยั้ง จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงทำให้มีนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* หลายสำนวน และมีลักษณะเป็นนิยายประจำถิ่นซึ่งสัมพันธ์กับสถานที่ในท้องถิ่น

นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* จังหวัดอุตรดิตถ์ที่นำมาศึกษานี้มีทั้งหมด ๔ สำนวน เรื่องแรก เจ้าเงาะ และเรื่องที่ ๒ เวียงเจ้าเงาะ ผู้เล่าคือนางทองอยู่ สนประเทศ เรื่องที่ ๓ เมืองท้าวสามล ผู้เล่าคือนายพิน คล้ายชม เรื่องที่ ๔ พระสังข์ทอง ผู้เล่าคือนายเพิ่ม มีजू นิทาน *สังข์ทอง* ทั้ง ๔ สำนวนนี้รวมอยู่ใน นคร พันธุ์ณรงค์, *วัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์* (พิษณุโลก : ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๒), หน้า ๕๖ - ๕๙.

๓. สุวรรณสังฆชาดก

สุวรรณสังฆชาดก หรือ *สังข์ทอง* ของภาคเหนือ เป็นสำนวนลายลักษณ์ที่มีความเก่าแก่มาก นอกจาก *สุวรรณสังฆชาดก* ซึ่งเป็นชาดกลำดับที่ ๓ ในปัจฉิมภาคหรือเรื่องที่ ๕๓ ใน **ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ** แล้ว ยังมีอีก ๒ สำนวนที่มีการปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่แล้ว คือ คำวรรณชาดกเรื่อง *สุวรรณโสนะหอยสังข์* ฉบับปริวรรตโดย อุดม รุ่งเรืองศรี^{๖๗} และ *สุวรรณสังฆราชกุมมารชาดก* ต้นฉบับของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่^{๖๘} โดยผู้วิจัยได้นำสองสำนวนหลังนี้มาใช้ประกอบในการวิจัย แต่มิได้นำมาเปรียบเทียบกับ *สังข์ทอง* สำนวนอื่นๆ ในการจำแนกแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เพราะได้เลือก *สุวรรณสังฆชาดก* ใน **ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ** เป็นตัวแทน *สังข์ทอง* สำนวนลายลักษณ์ของภาคเหนือแล้ว

^{๖๖} นคร พันธุ์ณรงค์, *วัฒนธรรมพื้นบ้านเมืองทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์* (พิษณุโลก : ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๒), หน้า ๕๖ - ๕๙.

^{๖๗} อุดม รุ่งเรืองศรี, *ปริวรรต, งานปริวรรตวรรณชาดกล้านนาเรื่องสุวรรณโสนะหอยสังข์* (หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘)

^{๖๘} พิเชิต อคินิจ, *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสชาดกฉบับล้านนาไทย* (โครงการปริวรรตวรรณกรรมล้านนาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑)

สำนวนที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้มาจาก *สุวรรณสังฆชาดก* ใน *ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ* (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๔๙๙,) หน้า ๒๑๗ - ๒๒๐.

๔. คำขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์

คำขอเรื่อง *สุวรรณะหอยสังข์* นี้ไม่ปรากฏผู้แต่ง เสน่หา บุญยรักษ์ กล่าวว่าจะเป็นอย่างใหม่แต่งในช่วง ๕๐ ปีมานี้เอง เพราะสำนวนภาษาไม่เก่า และเนื้อหาก็ก้าวถึงสภาพสังคมสมัยใหม่ เช่น การมีรถยนต์ มหรสพ การแต่งกายแบบสากล การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อเรื่องและสำนวนภาษายังคล้ายคลึงกับ *บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* อยู่หลายตอน เช่น การพรรณนาความงามของนางรจนาดอนเล็กคู่ การพรรณนาบทอัศจรรย์ซึ่งเป็นลักษณะของวรรณคดีภาคกลาง เป็นต้น^{๑๙}

สำนวนที่นำมาใช้วิจัยนี้มาจาก เสน่หา บุญยรักษ์, "วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

๕. สุวรรณสิริสาชาดก

สุวรรณสิริสาชาดก เป็นชาดกเรื่องที่ ๔๘ ใน *ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ* ผู้วิจัยนำมาจาก *ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ* (พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๔๙๙), หน้า ๙๙๘ - ๑๐๔๐.

๖. ธรรมชาดกตำนานเรื่องกำกาดำ

วรรณกรรมเรื่อง *กำกาดำ* ของภาคเหนือนี้มีความแพร่หลายไม่น้อยกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วรรณกรรมเรื่องนี้มักเรียกชื่อเป็น *กำกาดำ* โดยตั้งชื่อตามตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีผิวดำเหมือนกา แต่บางสำนวนก็มีชื่อว่า *พิมพาชะนุ่นจิว* โดยเรียกชื่อตามตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เกิดในผลจิว แต่เนื้อเรื่องและชื่อตัวละครนั้นเหมือนกัน^{๒๐} นอกจากนี้ ลยาศรี หุณฑนะเสวี ยังได้กล่าวถึงความแพร่หลายของเรื่องกำกาดำในตำนานว่า จากการสำรวจคำมกริบบานของภาคเหนือตามโครงการสำรวจใบลานและสมุดข่อยในจังหวัดเชียงใหม่ ของภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้ทำการสำรวจ ๓ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูนและ

^{๑๙} เสน่หา บุญยรักษ์, "วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๒๐} ศรีเลา เกษพรหม, "พิมพาชะนุ่นจิว," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๙*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๔๖๘๕ - ๔๖๘๗.

พะเยา พบว่ามีนิทานชาดกเรื่อง *ก่ำกาดำ* ปรากฏอยู่ด้วย และยังสามารถเก็บรวบรวมในรูปแบบไมโครฟิล์ม ซึ่งเก็บรักษาอยู่ที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่^{๒๑} แสดงว่าชาดกเรื่อง *ก่ำกาดำ* นี้แพร่หลายมากในล้านนา

เรื่อง *ก่ำกาดำ* ฉบับคำวกรรมของล้านนานี้มี ๒ จำนวน คือ ฉบับวัดคอกหมูป่า จังหวัดเชียงใหม่ และฉบับวัดม่วงตีด อำเภอมะเมือง จังหวัดน่าน ทั้งสองฉบับแต่งด้วยอักษรธรรมล้านนาเหมือนกัน *คำวกรรมก่ำกาดำ* จำนวนที่นำมาศึกษานี้ต้นฉบับเป็นใบลานจารด้วยอักษรธรรมล้านนาทั้งหมด ๑๑๘ ลาน มีความยาวทั้งหมด ๕ ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ต้นฉบับเป็นของวัดคอกหมูป่า ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเนื้อเรื่องมาจาก ลยาศรี หุณฑนะเสวี, "การศึกษาเชิงพิจารณาณินทานชาดกล้านนาไทยเรื่องก่ำกาดำ," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕๙-๑๖๕.

๗. คำวชอเรื่องก่ำกาดำ

ก่ำกาดำ ฉบับคำวชอมีทั้งที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนาคือ คำวชอเรื่อง *เจ้าก่ำกาดำกับนางพิมพานันจิว* และฉบับที่พิมพ์ด้วยอักษรไทยกลาง คือ เรื่อง *ก่ำกาดำ* จำนวนที่นำมาศึกษาคือ คำวชอเรื่อง *ก่ำกาดำ* แต่งโดยนายไธต ชาวจังหวัดเชียงราย มีความยาวทั้งหมด ๑๐๙ หน้า น่าจะมีความเก่าแก่น้อยกว่าชาดกเรื่อง *ก่ำกาดำ* เพราะเสนาหา บุญรักษ์กล่าวว่าเนื้อเรื่องของ *คำวชอ ก่ำกาดำ* กล่าวถึงสภาพสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีไฟฟ้าใช้ด้วย จึงไม่น่าจะมีอายุเกิน ๑๐๐ ปีเพราะภาคเหนือมีไฟฟ้าใช้ในสมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศซึ่งครองเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.๒๔๔๔^{๒๒} ผู้วิจัยเก็บความจาก เสนาหา บุญรักษ์, "วรรณกรรมคำวชอของภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๙๕-๑๙๖.

๘. สุวัณณะต่อมคำ

วรรณกรรมเรื่อง *สุวัณณะต่อมคำ* หรือ *อ้อมล้อมต่อมคำ* เป็นกัมมหรือคัมภีร์ชาดกเรื่องหนึ่งซึ่งแต่งขึ้นในล้านนา เนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสีรสาชาดก* ใน *ปัญญาสาชดก* และ *ชมพูราชแดงเขี้ยว* หรือ *ชมพูหมากเต้า* นิทานเรื่อง *สุวัณณะต่อมคำ* นี้ผู้วิจัยนำมาจาก สนั่น ธรรมธิ,

^{๒๑} ลยาศรี หุณฑนะเสวี, "การศึกษาพิจารณาณินทานชาดกล้านนาไทยเรื่องก่ำกาดำ," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕๕.

^{๒๒} ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง, *เพชรล้านนา* อ้างถึงใน เสนาหา บุญรักษ์, "วรรณกรรมคำวชอของภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๙๙.

"สุวัณณะต่อมคำ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๔**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๗๐๙๒ - ๗๐๙๔.

๙. ชุมพูราชแดงเขียว

ธัมม์หรือคัมภีร์ชาดกเรื่อง *ชุมพูราชแดงเขียว* นี้ คือเรื่องเดียวกันกับเรื่อง *อ้อมล้อมแดงเขียว* เป็นชาดกนอกนิบาตล้านนาเรื่องหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในการใช้เทศน์โปรดแก่ทายกทายิกาที่ไปบำเพ็ญบุญในวัด ต้นฉบับจารด้วยอักษรธรรมล้านนาในใบลานจำนวน ๔ ผูก เป็นของวัดแม่เนาเรือ ตำบลนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จารไว้เมื่อจุลศักราช ๑๒๘๗ (พ.ศ.๒๔๖๘) นามผู้จารพระอินทวิไชยวงศา และเรียกชื่อคัมภีร์นี้ว่า *อ้อมล้อมแดงเขียว* ซึ่งแปลได้ว่า ผลแดงโมที่กลมซึ่งมีสีเขียว แต่ในเรื่องเรียกชื่อตัวเองว่าชุมพูราชแดงเขียวโดยตลอด บางครั้งก็เรียกชุมพูราชแดงเขียว และเรียกชื่อเรื่องเป็นชุมพูหมากเต้าอีกด้วย^{๒๓}

อรไท ผลดีซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์ชาดกล้านนาเรื่อง *ชุมพูราชแดงเขียว* พบว่า *ชุมพูราชแดงเขียว* เป็นชาดกที่ได้รับความนิยมมากเรื่องหนึ่ง เพราะปรากฏต้นฉบับของนิทานเรื่องนี้กระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ในภาคเหนือ เช่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๓ วัด ในทุกอำเภอของจังหวัดลำปางมี ๑๖ วัด^{๒๔} แสดงว่าเป็นนิทานที่แพร่หลายไม่น้อย

ส่วนนิทานสำนวนที่นำมาวิจัยนี้ นำมาจาก บำรุง บารมี, "ชุมพูราชแดงเขียว," **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคเหนือ เล่ม ๔**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๑๗๘๑ - ๑๗๘๖.

๑๐. จันทพราหมณ์

จันทพราหมณ์ เป็นชาดกนอกนิบาตล้านนาเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับเป็นคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนาของวัดแช่ข้าง ตำบลแช่ข้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคัมภีร์ ๔ ผูก จำนวน ๑๐๔ หน้าใบลาน จารเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๙^{๒๕}

^{๒๓} บำรุง บารมี, "ชุมพูราชแดงเขียว," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๔**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๗๘๑.

^{๒๔} อรไท ผลดี, "การศึกษาเชิงพิจารณาต้นนิทานชาดกล้านนาเรื่องชุมพูราชแดงเขียว," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘, หน้า ๕๔.

^{๒๕} สนั่น ธรรมณี, "จันทพราหมณ์," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๓**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๔๗๕.

วรรณกรรมเรื่อง *จันทพราหมณ์* นี้เก็บความจาก สนั่น ธรรมธิ, "จันทพราหมณ์," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๓**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๑๔๗๕ - ๑๔๗๘.

๑๑. *ธรรมชาติของท้าวเต่า*

นิทานเรื่อง *ท้าวเต่า* นี้เป็นชาดกพื้นบ้านเรื่องหนึ่งของล้านนาดังที่ปรากฏใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๖** ว่า

ธัมม์ หรือคัมภีร์เรื่องท้าวเต่า หรือ ท้าวเต่าน้อยของคำ เป็นชาดกที่ใช้แสดง พระธรรมเทศนาแก่สาธุชนของล้านนาอีกเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับที่ใช้สรุปเรื่องครั้งนี้เป็น คัมภีร์ของวัดปงคก ตำบลหลวงใต้ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง จารไว้ในใบลานมีความ ยาว ๔๑ ใบลาน แบ่งเป็น ๔ ผูก จารไว้เมื่อจุลศักราช ๑๓๒๑ (พ.ศ.๒๕๐๒) ผู้จารคือ พระเฮื่อน สิทธิวงศ์^{๒๖}

วรรณกรรมเรื่อง *ท้าวเต่า* นี้เก็บความจาก บำรุง บารมี, "ท้าวเต่า," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๒๗๘๑ - ๒๗๘๗.

๑๒. *ท้าวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนวนที่ ๑*

เรื่อง *ท้าวเต่า* นี้เป็นนิทานพื้นบ้านลุ่มน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนวนที่ ๑ เล่าโดย นายคิด จันดี รวมอยู่ใน กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, "รายงานการวิจัยเรื่องวิเคราะห์นิทานลุ่มน้ำปาด จ.อุตรดิตถ์," (สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๒ - ๒๒๕ และ ๓๓๕ - ๓๔๐.

๑๓. *ท้าวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนวนที่ ๒*

ท้าวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนวนที่ ๒ เล่าโดย นายสอน มาผิว รวมอยู่ใน กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, "รายงานการวิจัยเรื่องวิเคราะห์นิทานลุ่มน้ำปาด จ.อุตรดิตถ์," (สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๒ - ๒๒๕ และ ๓๓๕ - ๓๔๐.

^{๒๖} บำรุง บารมี, "ท้าวเต่า," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๒๗๘๑.

๑๔. ท้าวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนที่ ๓

ท้าวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนที่ ๓ เล่าโดยนายอิน ใจมี รวมอยู่ใน กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, "รายงานการวิจัยเรื่องวิเคราะห์นิทานลุ่มน้ำปาด จ.อุตรดิตถ์," (สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๒ - ๒๒๕ และ ๓๓๕ - ๓๔๐.

๑๕. สุวรรณภูมิณี

ต้นฉบับของเรื่อง **สุวรรณภูมิณี** เป็นคัมภีร์โบราณอักษรธรรมล้านนา จำนวน ๖ ผูก รวม ๑๕๑ หน้า เป็นของวัดแช่ข้าง ตำบลแช่ข้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จารเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๐^{๒๗} วรรณกรรมเรื่อง **สุวรรณภูมิณี** นี้ เก็บความจาก สนั่น ธรรมธิ, "สุวรรณภูมิณี," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๑๓**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๗๐๖๕ - ๗๐๖๘.

๑๖. สุวณณะจักกาคำ

สุวณณะจักกาคำ เป็นชาดกพื้นบ้านล้านนาเรื่องหนึ่ง **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๔** กล่าวถึงนิทานเรื่องนี้ว่า ชาดกเรื่อง **สุวณณะจักกาคำ** ซึ่งแปลว่ากึ่งก่าทองนี้บางครั้งเรียกว่า **สุวณณะจักก่าขางคำ** และบางครั้งเขียนเป็น **สุวณณะขางคำ** ("ขาง" เป็นภาษาไทยเขียนแปลว่ากึ่งก่า) เป็นชาดกนอกนิบาตของล้านนาเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับที่ใช้ในการศึกษานี้จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ มาจากวัดท่าฟ้าใต้ ตำบลสระ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา^{๒๘}

นิทานเรื่องนี้ ผู้วิจัยเก็บความมาจาก สนั่น ธรรมธิ, "สุวณณะจักกาคำ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๔**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒): ๗๐๘๙ - ๗๐๙๑.

นิทานของคนไทใหญ่

นิทานของคนไทใหญ่นำมาศึกษามี ๓ จำนวน คือ เรื่อง **อะลองหอยขาว** ๒ จำนวนและเรื่อง **อะลองอีจ้อก** ๑ จำนวน

^{๒๗} สนั่น ธรรมธิ, "สุวรรณภูมิณี," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๗๐๖๕.

^{๒๘} สนั่น ธรรมธิ, "สุวณณะจักกาคำ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๔**.กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๗๐๘๙.

๑. อะล่องหอยขาว

บรรจบ พันธุเมธาผู้รวบรวมนิทานเรื่องนี้ได้อธิบายนำเรื่องว่า

เรื่องนี้ชาวไทใหญ่ถือเป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์ จึงให้ชื่อนำหน้าหอยขาวว่า อะล่อง แต่ชื่อที่รู้จักกันเป็นธรรมดา คือ อ้ายหม่องก้อกใหญ่ (คือ พี่คุดหัวยุ่ง ก้อก เป็นคำพม่า แปลว่า คด งอ) เรียกตามลักษณะของหอยขาวก่อนถอดรูป เนื้อเรื่องคล้ายสังข์ทองของเราและสังข์ขาวของชาวปาลอง ส่วนรายละเอียดต่างกันไปบ้างพอเทียบเห็นได้ หม่องจ้อเพ ชาวเมืองลำยาค่า เลาไว้เป็นภาษาไทยใหญ่^{๒๙}

อะล่องหอยขาว สำนวนนี้ บรรจบ พันธุเมธา ได้แปลมาจากนิทานภาษาไทยของชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า ตีพิมพ์ใน บรรจบ พันธุเมธา "อะล่องหอยขาว," นิทานนานาชาติ **สตรีสาร** ๑๙ ฉบับพิเศษ(๑๖ ต.ค.๒๕๐๖) : ๑๖ - ๑๗, ๙๐ - ๙๕.

๒. อะล่องหอยขาว

เรื่องนี้เป็นนิทานของคนไทใหญ่ในภาคเหนือของไทย ผู้เล่าคือ นายวิชะ รวมอยู่ใน เวเน่ เพลงเออ, **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ** (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๕๕.

๓. อะล่องอีจ้อก

อะล่องอีจ้อก เป็นนิทานของคนไทใหญ่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ผู้เล่าคือ พ่อเผ่ากร ส่างส่วย นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน เวเน่ เพลงเออ, **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ** (กรุงเทพฯ: สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๓๖.

นิทานของคนไทลื้อ

นิทานของคนไทลื้อมี ๒ สำนวน คือ เรื่อง **แดงเขียว** และเรื่อง **คนหน้าจักจัน** เรื่องละ ๑ สำนวน

^{๒๙} บรรจบ พันธุเมธา, "อะล่องหอยขาว" ใน นิทานนานาชาติ , **สตรีสาร** ๑๙ ฉบับพิเศษ (๑๖ ต.ค.๒๕๐๖) : ๑๖.

๑. แดงเขียว

แดงเขียว เป็นนิทานของคนไทลื้อ ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย ผู้เล่าคือนายมูล วงศ์ใหญ่ นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน ชำนาญ รอดเหตุภัย, **วรรณกรรมไทลื้อ** (เอกสารการนิเทศการศึกษาฉบับที่ ๑๕๘ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๗), หน้า ๑๔๔ - ๑๕๐.

๒. คนหน้าจักจั่น

คนหน้าจักจั่น เป็นคำเล่าขานหรือตำนานของคนไทลื้อในมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน แปลโดย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ นิทานเรื่องนี้ผู้วิจัยเก็บความมาจาก สุชาติ ภูมิบริรักษ์, ผู้แปล. **นิทานไทลื้อในมณฑลยูนนาน** (กรุงเทพฯ : ดิฉันบุ๊คส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔ - ๒๕.

นิทานของคนไทเขิน

นิทานของคนไทเขินที่นำมาศึกษามี ๗ ลำนวน ประกอบด้วยเรื่อง **อะลองแพะคำ** ๓ ลำนวนและเรื่อง **ก่ากาดำ สุวันณะหอยแดง สุวันณะขางคำ** และ **ชมพู่ราชแดงเขียว** เรื่องละ ๑ ลำนวน ดังนี้

๑. อะลองแพะคำ

อะลองแพะคำ เล่าโดยพ่อหนานแก้ว พรหมลือจิต ชาวไทเขินบ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีที่มาจาก เวาน์ เพลงเออ, **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ** (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๓๘๒-๓๓๒.

๒. ใฮ่หุนเบ้

ใฮ่หุนเบ้ เล่าโดยนายกันฮั่น อินตาจัน ชาวไทเขินบ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีที่มาจาก เวาน์ เพลงเออ, **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ** (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

๓. แพะคำ

แพะคำ เป็นชาดกพื้นบ้านของคนไทเขิน เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า มีความยาวจำนวน ๔ ผูก ผู้วิจัยเก็บความมาจาก อนุาโตล แปลติเยร์, **วรรณกรรมไทเขิน** (กรุงเทพฯ : ดวงกลม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒.

๔. ก้ากาดำ

เรื่อง ก้ากาดำ ฉบับไทเขินนี้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทคำขอ พิมพ์ด้วยตัวอักษรไทเขิน พิมพ์ที่โรงพิมพ์เขมรัฐ (เมืองเชียงตุง) ประเทศพม่า ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ สดศรี ตรีน้อยกล่าวถึงวรรณกรรมเรื่อง ก้ากาดำ ว่าแพร่หลายในหมู่คนไทเขินไม่น้อย ดังนี้

เมืองเชียงตุงเมื่อ ๖๐ กว่าปีที่แล้ว วรรณกรรมเรื่องก้ากาดำก็เป็นที่ยังจำกันดี ในหมู่ชนชาติไทเขิน ไทลื้อ ตามที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าสุคันธา ณ เชียงใหม่เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ณ บ้านมณีนพรัตน์ ท่านเล่าว่า ท่านเคยมีหนังสือเพลงขอเรื่องกาดำที่ใช้ร้องสนุกสนานกันในหมู่ญาติและชาวไทเขินบางคนก็เรียกว่าเรื่อง ก้ากาดำ ส่วนใหญ่จะเรียกกันจนติดปากว่าเรื่องกาดำเพราะตัวละครในเรื่องปลอมเป็นโอกาสดำและบินได้^{๓๐}

นิทานเรื่อง ก้ากาดำ จึงน่าจะแพร่หลายในหมู่คนไทเขินไม่น้อย ส่วนวนที่นำมาวิจัยนี้มีที่มาจากวิทยานิพนธ์ สดศรี ตรีน้อย, "การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องก้ากาดำฉบับล้านนา อีสานและไทเขิน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙ - ๒๑.

๕. สุวัณณะหอยแดง

สุวัณณะหอยแดง เป็นชาดกพื้นบ้านอีกเรื่องหนึ่งของคนไทเขิน เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า มีทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ ผูก นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน อนุาโตล แปลติเยร์, วรรณกรรมไทเขิน (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘ - ๒๙.

๖. สุวัณณะขางคำ

สุวัณณะขางคำ เป็นชาดกพื้นบ้านเรื่องหนึ่งของคนไทเขิน เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า มีทั้งสิ้นจำนวน ๑๑ ผูก นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน อนุาโตล แปลติเยร์, วรรณกรรมไทเขิน (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐), หน้า ๒๖.

^{๓๐} สดศรี ตรีน้อย, "การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องก้ากาดำฉบับล้านนา อีสานและไทเขิน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

๗. ชมพูราชแดงเขียว

ชมพูราชแดงเขียว เป็นชาดกพื้นบ้านเรื่องหนึ่งของคนไทเขิน ที่เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า นิทานเรื่องนี้รวมอยู่ใน อนุาโตล แพลติเยร์, **วรรณกรรมไทเขิน**. (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๐.

นิทานของคนไทพวน

นิทานของกลุ่มไทพวนที่นำมาวิจัยนี้มีที่มาจาก ภาณพงศ์ อุดมศิลป์, "วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙) ซึ่งศึกษานิทานไทพวนของชาวไทพวน บริเวณหมู่บ้านท่าแดง หมู่บ้านเกาะหวาย หมู่บ้านหนองหัวลิงและหมู่บ้านใกล้เคียงในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก นิทานที่นำมาศึกษามีทั้งหมด ๓ เรื่อง ได้แก่ *ท้าวแบ้* ๓ ส่วนวน^{๓๑} *ท้าวกำกาดำ* และ *ท้าวเต๋าน้อย* เรื่องละ ๑ ส่วนวน

๑. *ท้าวแบ้* ส่วนวนที่ ๑

ท้าวแบ้ ส่วนวนที่ ๑ นี้เป็นหนังสือโบราณจารด้วยอักษรไทยน้อยจำนวน ๙๗ ใบลาน ต้นฉบับนี้ได้มาจากนายศุภชัย แสงทอง บ้านเลขที่ ๘๒ หมู่ ๑ ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก

๒. *ท้าวแบ้* ส่วนวนที่ ๒

ท้าวแบ้ ส่วนวนที่ ๒ เล่าโดยนางทองพูน โคกกระจ่าย

๓. *ท้าวแบ้* ส่วนวนที่ ๓

ท้าวแบ้ ส่วนวนที่ ๓ เล่าโดยนายเฉย แซ่ม้อย

๔. *ท้าวกำกาดำ*

นิทานเรื่อง *ท้าวกำกาดำ* มี ๑ ส่วนวน ผู้เล่าคือ นายพี ข่ายแก้ว^{๓๒}

^{๓๑} ภาณพงศ์ อุดมศิลป์, "วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒๔-๒๓๑, ๒๔๐-๒๔๒.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖ - ๒๕๗.

๕. ท้าวเต๋าน้อย

ท้าวเต๋าน้อย มี ๑ สำนวน ผู้เล่าคือ นายบุญจันทร์ มีอาษา^{๓๓}

นิทานของคนไทพ่าเก

นิทานของคนไทพ่าเกที่นำมาศึกษามี ๒ สำนวน คือ เรื่อง *อะลองหอยขาว* ของคนไทพ่าเก ในอินเดีย กับเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ของคนไทพ่าเกในพม่า

๑. อะลองหอยขาว

อะลองหอยขาว เป็นนิทานของคนไทพ่าเก ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดียซึ่งอพยพไปจากพม่า บรรจบ พันธุเมธาได้วิจารณ์ว่า

เรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นของสำนวนไทพ่าเก ถึงจะเรียกชื่อเดียวกับอะลองหอยขาวของไทยใหญ่ เพราะถือเป็นเรื่องพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติในหอยขาวเช่นเดียวกัน แต่สาระสำคัญของเรื่องตลอดจนรายละเอียดหลายตอนต่างกัน เห็นได้ชัดว่าการแยกจากกันแม้จะไม่ถึง ๒๐๐ ปี ได้ทำให้ชาวไทพ่าเกในที่แยกจากไทยใหญ่มาอยู่ในรัฐอัสสัมของอินเดีย มีอะไรที่ต่างกับพวกพ้องดั้งเดิมไปได้มากพอทีเดียว^{๓๔}

บรรจบ พันธุเมธาได้ถอดความเรื่อง *อะลองหอยขาว* เป็นภาษาไทยกลางจากภาษาไทยพ่าเกที่ อ้ายนิแก่น ชาวบ้านพ่าเกได้บันทึกไว้ นิทาน *สังข์ทอง* สำนวนนี้ตีพิมพ์ใน บรรจบ พันธุเมธา, "อะลองหอยขาว," นิทานนานาชาติ **สตรีสาร** ๑๙, ๒๗ (๒๓ ต.ค. ๒๕๐๙) : ๑๖ - ๑๗, ๙๗ - ๙๙.

๒. เจ้านางกบน้อย

เจ้านางกบน้อย เป็นนิทานของคนไทพ่าเกในพม่า บรรจบ พันธุเมธาแปลจากที่ หม่อมตืนอ่อง เล่าไว้ นิทานเรื่องนี้ตีพิมพ์ใน บรรจบ พันธุเมธา, "เจ้านางกบน้อย," นิทานนานาชาติ **สตรีสาร** ๑๙ ฉบับพิเศษ (๓๐ ต.ค. ๒๕๐๙) : ๑๖ - ๑๗, ๙๐ - ๙๑.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๘ - ๒๘๙.

^{๓๔} บรรจบ พันธุเมธา, "อะลองหอยขาว," นิทานนานาชาติ **สตรีสาร** ๑๙, ๒๗ (๒๓ ต.ค. ๒๕๐๙) : ๑๖.

นิทานของคนไทได้คง

นิทานของคนไทได้คงที่นำมาศึกษามี ๑ ส่วนวน คือ เรื่อง *อะล่องหอยขาว* ซึ่งเป็นนิทานของคนไทได้คงในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน นิทานเรื่องนี้ผู้วิจัยเก็บความมาจากเนื้อเรื่องย่อใน ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ตาว เชียงหวา, **อาปมไทได้คง : นิทานกับสังคม** (กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และนิทานเรื่องอื่นๆ จากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง จากการรวบรวมพบว่านิทาน *สังข์ทอง* เป็นนิทานที่แพร่หลายมากในเกือบจะทุกท้องถิ่น แต่ผู้วิจัยมีได้นำนิทานทั้งหมดมาใช้ในการวิจัยเพราะนิทานมุขปาฐะบางสำนวนก็คัดลอกมาจากสำนวนลายลักษณ์ที่แพร่หลายมาก โดยเฉพาะ *บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* ซึ่งเป็นต้นแบบของนิทานพื้นบ้านเรื่อง *สังข์ทอง* บางสำนวนในจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัด เช่น ชัยนาท มหาสารคาม เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกนิทานกลุ่มหนึ่งมาใช้ในการวิจัย ความหลากหลายของนิทานที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทำให้สามารถจัดประเภทของโครงเรื่อง และจำแนกเป็นแบบเรื่องต่างๆ ดังที่จะนำเสนอต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องนิทานสังข์ทองเป็นนิทานแบบเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายมาก ดังปรากฏว่ามีนิทานสังข์ทองอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทั้งสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ การที่ผู้วิจัยตั้งชื่อแบบเรื่องนี้ว่า "แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง" นั้นมิได้หมายความว่านิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนี้มีเพียงนิทานที่มีชื่อเรื่องว่า "สังข์ทอง" เท่านั้น หากแต่ครอบคลุมไปถึงนิทานเรื่องอื่นๆ ที่มีโครงเรื่องแบบเดียวกันด้วย ผู้วิจัยได้ตั้งชื่อแบบเรื่องนี้ว่า "แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง" ตามชื่อนิทานเรื่อง "สังข์ทอง" ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาก การเรียกชื่อแบบเรื่องตามชื่อนิทานที่รู้จักกันดีอาจจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน มีนิทานในชื่ออื่นๆที่มีโครงเรื่องคล้ายเรื่อง ซินเดอเรลลา แต่ก็รวมเรียกนิทานในชื่อต่างๆ ที่มีโครงเรื่องแบบนี้ว่า แบบเรื่องซินเดอเรลลา (๕๑๐ A Cinderella) หรือนิทานในชื่อต่างๆ ที่มีโครงเรื่องแบบ เจ้าชายกบ ก็จัดรวมอยู่ใน แบบเรื่องเจ้าชายกบ (๔๔๐ The Frog King or Iron Henry) ซึ่งเรียกชื่อตามนิทานในแบบเรื่องที่ผู้อ่านคุ้นเคย

ในบทที่ ๓ นี้จะกล่าวถึงความหมายของแบบเรื่องนิทานและการจัดจำแนกแบบเรื่องนิทานตาม ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจรูปแบบและวิธีการศึกษาแบบเรื่องนิทานโดยทั่วไป จากนั้นจะกล่าวถึงกรณีศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาเป็นตัวอย่งในการศึกษาแบบเรื่องนิทาน แล้วจึงนำเสนอวิธีการจัดแบบเรื่องนิทานสังข์ทองออกเป็นแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อย

ความหมายและการจัดจำแนกประเภทแบบเรื่องนิทาน

แบบเรื่องนิทาน คือ สิ่งที่กำหนดให้นิทานเรื่องหนึ่งๆมีเอกลักษณ์และต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ แบบเรื่องของนิทานแต่ละเรื่องกำหนดด้วยลำดับเหตุการณ์ หรือชุดของอนุภาคหลักที่มีความชัดเจนและมีลำดับที่แน่นอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งแบบเรื่องของนิทานคือ โครงเรื่องของนิทานที่ระบุได้ว่าประกอบด้วยหน่วยย่อยหรืออนุภาคย่อยๆใดบ้าง

สตริท ทอมป์สันอธิบายความหมายของแบบเรื่องไว้ว่า

แบบเรื่องคือนิทานหรือเรื่องเล่าที่มีอยู่อย่างอิสระ นิทานแบบเรื่องนั้นอาจนำมาเล่าในลักษณะของเรื่องเล่าที่สมบูรณ์ และไม่ต้อองอาศัยนิทานเรื่องอื่นๆ มาช่วยอธิบายความหมาย หรืออาจถูกเล่าไปพร้อมๆ กับนิทานเรื่องอื่นๆ แต่ความเป็น

จริงที่ว่านิทานแบบเรื่องนั้นสามารถมีอยู่ได้ตามลำพังนั้นยืนยันว่านิทานแบบเรื่องนั้นมีอิสระในตัวของมันเอง นิทานเรื่องนั้นๆอาจจะประกอบด้วยอนุภาคเพียงอนุภาคเดียว หรือหลายๆ อนุภาคก็ได้ นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานมุขตลกส่วนใหญ่จะประกอบด้วยอนุภาคเดียว ส่วนนิทานมหัศจรรย์ต่างๆไป (คือเรื่องแบบซินเดอเรลลา หรือสโนไวท์) เป็นแบบเรื่องที่ประกอบด้วยหลายๆ อนุภาค*

บางครั้งนิทานแต่ละเรื่องซึ่งเป็นเรื่องย่อยในนิทานชั้นนิทานหรือเป็นส่วนหนึ่งของนิทานเรื่องใหญ่ก็อาจนับเป็นนิทาน ๑ แบบเรื่องได้ เพราะว่าเมื่อมีการนำนิทานเรื่องนั้นไปเล่าต่างหาก ผู้เล่าอาจไม่ได้เชื่อมโยงถึงนิทานเรื่องใหญ่ เช่น นิทานเรื่อง *พังพอนกับงูเห่า* ซึ่งเป็นนิทานแทรกในนิทานปัญญาตันตระ ก็มีผู้นำนิทานเรื่อง *พังพอนกับงูเห่า* ไปเล่าตามที่ต่างๆ โดยที่ไม่ได้โยงกับนิทานเรื่องใหญ่ของ *ปัญญาตันตระ* เลย แสดงให้เห็นความเป็นอิสระของนิทานแต่ละเรื่องซึ่งมีแบบเรื่องเฉพาะตน

นอกจากนี้นิทานบางประเภทที่มีความยาวหลายตอนและแต่ละตอนก็สามารถนำไปเล่าได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องอาศัยเนื้อความจากตอนอื่นๆ นิทานแต่ละตอนนี้ก็ถือเป็นแบบเรื่องหนึ่งเช่นกัน ตัวอย่างเช่น เรื่อง *ศรีธนญชัย* ของไทยซึ่งมีความยาวหลายตอน เช่น ตอนหลอกพระเจ้าแผ่นดินเสวยอุจจาระของแ้ง ตอนหลอกพระเจ้าแผ่นดินให้พระราชทานที่ดินซึ่งมีขนาดเท่าแมงดินตาย ตอนหลอกพระให้รับประทานอุจจาระของสุนัข ฯลฯ แต่ละตอนก็ถือเป็น ๑ แบบเรื่อง เพราะมีความสมบูรณ์ในตัว สามารถหยิบยกนำไปเล่าเป็นนิทานสั้นๆ ได้* ความมีอิสระในแต่ละตอนของนิทานเรื่อง *ศรีธนญชัย* ทำให้ผู้เล่าสามารถหยิบยกตอนใดตอนหนึ่งไปเล่า โดยสามารถปรับเปลี่ยนลำดับเหตุการณ์ หรือสลับตอนได้ตามความคิดของผู้เล่าหรือความนิยมของผู้ฟังโดยไม่ทำให้เสียเรื่อง"

* A type is a tradition tale that has an independent existence. It may be told as a complete narrative and does not depend for its meaning on any other tales. It may indeed happen to be told with another tale, but the fact that it may appear alone attests its independence. It may consist of only one motif or of many. Most animal tales and jokes and anecdotes are types of one motif. The ordinary Marchen (tales like Cinderella or Snow White) are types consisting of many of them.

(Stith Thompson ๑๙๗๗: ๔๑๕)

* ประคอง นิมมานเหมินท์, *นิทานพื้นบ้านศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: ศูนย์คดีชนวิทยาและโครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

* กัญญารัตน์ เวชชาศาสตร์, "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธนญชัยฉบับต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒.

หรืออรรถรส แสดงให้เห็นความเป็นอิสระและความเป็นเอกลักษณ์ของนิทานแต่ละตอนของ *ศรีธนญชัย* ซึ่งแต่ละตอนก็มีสถานภาพเป็นหนึ่งแบบเรื่อง และสามารถจะคงอยู่ได้โดยไม่ต้องเชื่อมโยงหรือผูกติดกับเนื้อความตอนอื่นๆ

ดังนั้นแบบเรื่องนิทานแต่ละแบบเรื่องจึงมีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของตนซึ่งหากเอ่ยถึงแบบเรื่องนั้นๆแล้ว ผู้อ่านจะทราบว่าเป็นเรื่องแบบใด หรือสามารถนึกถึงลักษณะเด่นหรืออนุภาคสำคัญของแบบเรื่องนั้นได้ โดยเฉพาะแบบเรื่องที่แพร่หลายมากเช่น *แบบเรื่องซินเดอเรลลา* ซึ่งหมายถึงเรื่องประเภทแม่เลี้ยงกับลูกสาวรังแกลูกเลี้ยง แต่ลูกเลี้ยงที่แสนดีและแสนสวยก็มีสิ่งวิเศษคอยช่วยเหลือ เธอมีความพิเศษบางอย่างที่ไม่มีใครเหมือนทำให้เจ้าชายได้พบเธอ ในที่สุดเธอจึงได้แต่งงานกับเจ้าชาย หรือผู้ฟังอาจจะนึกถึงอนุภาครองเท่าแก้วของนางเอกและการตามหาเจ้าของรองเท่าซึ่งมีแต่นางเอกเท่านั้นที่สวมรองเท่าได้พอดี

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ *แบบเรื่องอิดิปุส(Oedipus)* ซึ่งเป็นนิทานเกี่ยวกับโอรสกษัตริย์ที่พลัดพรากไปจากบ้านเมือง แต่ภายหลังได้ฆ่าบิดาของตนและครองเมืองโดยไม่รู้ว่ตนได้กระทำปิตุฆาต นิทานเรื่อง *อิดิปุส* สามารถเปรียบเทียบกับนิทานไทยที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันคือ *เรื่องพญากงพญาพาน* นิทานเรื่อง *อิดิปุส* และ *พญากงพญาพาน* จึงเป็นนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกัน แบบเรื่องนิทานจึงมีประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบนิทาน ทั้งนิทานในชาติเดียวกันและนิทานนานาชาติ

การศึกษาวิเคราะห์แบบเรื่องของนิทานเริ่มมาจาก คาร์ล โครน (Kaarle Krohn) ซึ่งศึกษานิทานสัตว์ตามหลักเกณฑ์ของระเบียบวิธีภูมิประวัติและพบปัญหาในการเก็บรวบรวมนิทานสัตว์จำนวนมากจากแหล่งต่างๆ ในหลายๆ ประเทศ เขาจึงเกิดความคิดว่านิทานของยุโรปโดยเฉพาะพวกนิทานมหัศจรรย์ (Marchen) นี้น่าจะมีแบบเรื่องของตนเอง เพราะเขาพบว่านิทานที่เขารวบรวมมานั้นมีเรื่องซ้ำๆ กันอยู่แต่แตกออกเป็นหลายสำนวน เขาจึงเสนอให้ แอนทรี อารินจัดทำดัชนีของแบบเรื่องโดยใช้นิทานยุโรปโดยเฉพาะนิทานฟินแลนด์ มาจัดจำแนกเป็นแบบเรื่องซึ่งต่อมาได้ตีพิมพ์ใน *Folklore Fellows Communications* เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๐^๓ ต่อมาสตติท ทอมป์สันได้นำแบบเรื่องนี้มาปรับปรุงขยายความเพิ่มเติมจากเดิมที่มี ๕๔๐ แบบเรื่อง โดยนำนิทานจากยุโรปตอนใต้ ยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ นิทานจากตะวันออก และอินเดีย เป็นต้น มาเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการทำดัชนีแบบเรื่อง และได้ตีพิมพ์ฉบับปรับปรุงนี้ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ ในชื่อว่า *The Types of the Folktale* (ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน) ซึ่งกลายเป็นดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้านที่สำคัญในการนำไปวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตามที่ต่างๆ ทั่วโลก

^๓ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, *นิทานพื้นบ้านเปรียบเทียบ* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราม

ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ได้จัดจำแนกแบบเรื่องออกเป็น ๕ ประเภทหลักๆ ในแต่ละประเภทก็จัดแบ่งนิทานเป็นแบบเรื่องย่อยๆ เรียงลำดับตามหมายเลขตั้งแต่ ๑ - ๒๔๙๙ ดังนี้

๑. ANIMAL TALES (นิทานเรื่องสัตว์)

แบบเรื่องที่ ๑ - ๙๙	Wild Animals (สัตว์ป่า)
" ๑๐๐ - ๑๔๙	Wild Animals and Domestic Animals (สัตว์ป่ากับสัตว์เลี้ยง)
" ๑๕๐ - ๑๙๙	Man and Wild Animals (คนกับสัตว์ป่า)
" ๒๐๐ - ๒๑๙	Domestic Animals (สัตว์ป่า)
" ๒๒๐ - ๒๔๙	Birds (นก)
" ๒๕๐ - ๒๗๔	Fish (ปลา)
" ๒๗๕ - ๒๙๙	Other Animals and Objects (สัตว์อื่นๆกับสิ่งต่างๆ)

๒. ORDINARY FOLK - TALES (นิทานพื้นบ้านทั่วไป)

แบบเรื่องที่ ๓๐๐ - ๓๔๙	A. Tales of Magic (นิทานเกี่ยวกับความวิเศษ)
" ๓๐๐ - ๓๙๙	Supernatural Adversaries (ศัตรูผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ)
" ๔๐๐ - ๔๙๙	Supernatural or Enchanted Husband (Wife) or Other Relatives (สามี,ภรรยา,หรือวงศ์ญาติผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติหรือถูกสาป)
" ๕๐๐ - ๕๙๙	Supernatural Tasks (งานหนักที่เหนือวิสัยธรรมชาติ)
" ๕๐๐ - ๕๕๙	Supernatural Helpers (ผู้ช่วยเหลือที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ)
" ๕๖๐ - ๖๔๙	Magic Objects (ของวิเศษ)
" ๖๕๐ - ๖๙๙	Supernatural Power or Knowledge (ความรู้หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ)

แบบเรื่องที่ ๗๐๐ - ๗๔๙	Other Tales of the Supernatural (นิทานเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ)
" ๗๕๐ - ๘๔๙	B. Religious Tales (นิทานเกี่ยวกับศาสนา)
" ๘๕๐ - ๙๙๙	C. Novelle (Romantic Tales) (นิทานชีวิต)
" ๑๐๐๐ - ๑๑๙๙	D. Tales of the Stupid Ogre (นิทานเกี่ยวกับยักษ์โง่)

๓. JOKES AND ANECDOTES (นิทานมุขตลกและนิทานเบ็ดเตล็ด)

แบบเรื่องที่ ๑๒๐๐ - ๑๓๔๙	Numskull Stories (นิทานเกี่ยวกับคนโง่)
" ๑๓๕๐ - ๑๔๓๙	Stories about Married Couples (นิทานเกี่ยวกับคู่สามีภรรยา)
" ๑๔๔๐ - ๑๕๒๔	Stories about a Woman (Girl) (นิทานเกี่ยวกับผู้หญิง)
" ๑๕๒๕ - ๑๘๗๔	Stories about a Man (Boy) (นิทานเกี่ยวกับผู้ชาย)
" ๑๕๒๕ - ๑๖๓๙	The Clever Man (ผู้ชายที่เฉลียวฉลาด)
" ๑๖๔๐ - ๑๖๗๔	Lucky Accidents (เหตุบังเอิญที่ทำให้เกิดโชคดี)
" ๑๖๗๕ - ๑๗๒๔	The Stupid Man (ผู้ชายที่โง่เขลา)
" ๑๗๒๕ - ๑๘๔๙	Jokes about Parsons and Religious Orders (นิทานมุขตลกเกี่ยวกับนักบวชและคณะสงฆ์)
" ๑๘๕๐ - ๑๘๗๔	Anecdotes about Other Groups of People (นิทานเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนกลุ่มต่างๆ)
" ๑๘๗๕ - ๑๙๙๙	Tales of Lying (นิทานโกหก)

๔. FORMULAR TALES นิทานเข้าแบบ

แบบเรื่องที่ ๒๐๐๐ - ๒๑๙๙	Cumulative Tales (นิทานลูกโซ่)
" ๒๒๐๐ - ๒๒๔๙	Catch Tales (นิทานหลอกผู้ฟัง)
" ๒๓๐๐ - ๒๓๙๙	Other Formular Tales (นิทานเข้าแบบอื่นๆ)

๕. UNCLASSIFIED TALES นิทานที่ไม่เข้ากลุ่ม

แบบเรื่องที่ ๒๔๐๐ - ๒๔๙๙	Unclassified Tales (นิทานที่ไม่เข้ากลุ่ม)
--------------------------	---

แบบเรื่องแต่ละแบบใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน จะมีหมายเลขประจำแบบเรื่อง นอกจากนี้บางแบบเรื่องยังมีแบบเรื่องย่อย (subtype) ที่แยกออกมาจากแบบเรื่องหลัก หรือหากมีแบบเรื่องที่เพิ่มเติมเข้ามาภายหลังรวมอยู่ด้วยก็จะแสดงเครื่องหมายดอกจัน (*) หรือตัวอักษรภาษาอังกฤษกำกับอยู่ท้ายหมายเลขนั้นๆ แบบเรื่องนิทานแต่ละแบบจะจำแนกเป็นลำดับเหตุการณ์ (sequence) หรือตอน และในแต่ละตอนก็จำแนกอนุภาคสำคัญในตอนนั้นๆ นิทานที่สมบูรณ์หนึ่งแบบเรื่องจึงประกอบด้วยกลุ่มอนุภาคซึ่งมีการเรียงลำดับที่ชัดเจนแน่นอน*

การจัดแบบเรื่องนิทานในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน: กรณีศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา

ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ได้แบ่งนิทานเป็น ๕ ประเภทหลักๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ในแต่ละประเภทได้แบ่งเป็นหัวข้อ และในแต่ละหัวข้อก็จะนำเสนอนิทานแต่ละแบบเรื่อง พร้อมทั้งแจกแจงตามลำดับเหตุการณ์และอนุภาค ตลอดจนถึงอ้างอิงถึงแบบเรื่องที่สัมพันธ์กันด้วย

ตัวอย่างการจัดจำแนกแบบเรื่องแต่ละแบบ และการแยกเป็นแบบเรื่องย่อยที่จะนำมาเสนอคือ การจำแนก แบบเรื่องซินเดอเรลลา ดังที่ปรากฏใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ซึ่งได้จัด แบบเรื่องซินเดอเรลลา ไว้เป็นแบบเรื่องที่ ๕๑๐ ในหัวข้อ ผู้ช่วยเหลือที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยมีแบบเรื่องย่อย ๒ แบบ คือแบบเรื่องย่อย ๕๑๐A, ๕๑๐B และแบบเรื่องพิเศษ ๕๑๐A* และยังมีความสัมพันธ์หรือคล้ายคลึงกับแบบเรื่อง ๕๑๑ ดังมีรายละเอียดดังนี้

แบบเรื่อง ๕๑๐

Cinderella and Cap o' Rushes

(ซินเดอเรลลาและหมวกที่ทำจากต้นกก)

- I. นางเอกถูกรังแก (a) มารดาเลี้ยงและบุตรสาวของมารดาเลี้ยงกลั่นแกล้งนางเอก และ (a^๑) นางเอนอนที่เตาไฟหรือในกองขี้เถ้าและ (a^๒) สวมเสื้อผ้าหยาบๆ เช่น หมวกที่ทำจากต้นกก เสื้อคลุมเปลือกไม้ ฯลฯ (b) นางเอกปลอมตัวหนีบิดาของเธอเพราะเขาต้องการจะแต่งงานกับเธอ หรือ (c) บิดาของนางเอกขับไล่เธอเพราะเธอบอกว่าเธอรักเขาเหมือนเกลี๋ย หรือ (d) คนรับใช้จะฆ่านางเอก
- II. การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ ระหว่างที่นางเอกเป็นคนรับใช้ (ที่บ้านของเธอหรือท่ามกลางคนแปลกหน้า) นางเอกได้รับคำแนะนำ สิ่งของต่างๆ และอาหาร (a) จากมารดาที่เสียชีวิตไปแล้ว (b) จากต้นไม้ที่หลุมศพมารดา หรือ (c) สิ่งเหนือ

* a complete tale (the type) is made up of a number of motifs in a relatively fixed order and combination (Stith Thompson ๑๙๗๗ : ๔๑๕)

ธรรมชาติ หรือ (d) จากนก หรือ (e) แพะ แกะหรือวัว (f) เมื่อฆ่าแพะ(วัว) แล้วจะมีต้นไม้วิเศษงอกขึ้นมาจากซากสัตว์

- III. การพบกับเจ้าชาย (a) นางเอกสวมเครื่องแต่งกายที่สวยงามเดินรำกับเจ้าชายหลายครั้งและเจ้าชายตามเธอไม่ทัน หรือเจ้าชายเห็นนางเอกที่โบสถ์ (b) นางเอกแสดงร่องรอยการทารุณที่เธอได้รับระหว่างที่เธอเป็นคนรับใช้ หรือ (c) มีคนเห็นนางเอกขณะสวมเครื่องแต่งกายที่งดงามในห้องของเธอเอง หรือภายในโบสถ์
- IV. การพิสูจน์หลักฐาน (a) เจ้าชายพบนางเอกจากการทดสอบด้วยรองเท้า หรือ (b) จากแหวนที่เธอใส่ในเครื่องดื่มหอหรือขนมปังของเจ้าชาย (c) นางเอกเท่านั้นที่สามารถเก็บแอปเปิ้ลทองคำที่อัศวินต้องการ
- V. การแต่งงานกับเจ้าชาย
- VI. คุณค่าของเกลือ บิดาของนางเอกได้รับอาหารที่ไม่ได้ใส่เกลือ เขาจึงเข้าใจที่นางเอกบอกว่าเธอรักเขาเหมือนเกลือ

แบบเรื่อง ๕๑๐ A Cinderella (ซินเดอเรลลา)

บุตรสาวสองคนของมารดาเลี้ยง นางเอกซึ่งเป็นลูกเลี้ยงไปที่หลุมศพมารดาของเธอ มารดาของนางเอกช่วยเหลือเธอ (ริदनมวัว เขย่าต้นไม้แอปเปิ้ล ช่วยเหลือชายชรา) การไปโบสถ์สามครั้ง (หรือไปงานเต้นรำ) การทดสอบด้วยรองเท้า

- I. นางเอกถูกรังแก (a) มารดาเลี้ยงกับบุตรสาวกลั่นแกล้งนางเอก
- II. การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ ระหว่างที่เธอทำงานเป็นคนรับใช้ (ที่บ้านหรือท่ามกลางคนแปลกหน้า) เธอได้รับคำแนะนำ สิ่งของต่างๆ และอาหาร (a) จากมารดาที่เสียชีวิตไปแล้ว (b) จากต้นไม้บนหลุมศพมารดา
- III. การพบกับเจ้าชาย (a) นางเอกสวมเครื่องแต่งกายที่สวยงามเดินรำกับเจ้าชายหลายครั้งและเจ้าชายตามเธอไม่ทัน หรือเจ้าชายเห็นนางเอกที่โบสถ์
- IV. การพิสูจน์หลักฐาน (a) เจ้าชายพบนางเอกจากการทดสอบด้วยรองเท้า
- V. การแต่งงานกับเจ้าชาย

แบบเรื่อง ๕๑๐B The Dress of Gold, of Silver, and of Stars (Cap o' Rushes) (ชุดที่เป็นประกายสีทอง สีเงินและเป็นประกายระยิบระยับเหมือนดาว) หรือ (หมวกที่ทำจากต้นกก)

บิดาต้องการแต่งงานกับบุตรสาวของตนเอง หญิงสาวทำงานเป็นคนรับใช้ของเจ้าชายซึ่งโยนสิ่งต่างๆใส่เธอ นางเอกไปโบสถ์สามครั้งและสวมรองเท้าไว้ การแต่งงาน

- I. นางเอกถูกรังแก (b) นางเอกปลอมตัวเพื่อหนีบิดาของเธอเพราะเขาต้องการแต่งงานกับเธอ
- III. การพบกับเจ้าชาย (a) นางเอกสวมเครื่องแต่งกายที่สวยงามเต็มรำกับเจ้าชายหลายครั้งและเจ้าชายตามเธอไม่ทัน หรือเจ้าชายเห็นนางเอกที่โบสถ์
- IV. การพิสูจน์หลักฐาน (a) เจ้าชายได้พบนางเอกจากการทดสอบด้วยรองเท้า หรือ (b) เพราะแหวนที่เธอใส่ในเครื่องดื่มหือขนมปังของเจ้าชาย
- V. การแต่งงานกับเจ้าชาย

แบบเรื่อง ๕๑๐A*

The Golden Shoe in the Cave

(รองเท้าทองในถ้ำ)

เด็กสาวซึ่งลูกแกะที่เธอมีอยู่เพียงตัวเดียวไว้ในถ้ำ และสี่รองเท้าทองข้างหนึ่งเอาไว้ เจ้าชายพบรองเท้าและต้องการแต่งงานกับเจ้าของรองเท้าเพียงคนเดียวเท่านั้น เด็กสาวมาปรากฏตัวโดยสวมรองเท้าเหมือนกันสามครั้งและชนะใจเจ้าชาย

แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา ยังมีความสัมพันธ์กับแบบเรื่อง ๕๑๑ ด้วย เพราะมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันดังนี้

แบบเรื่อง ๕๑๑

One-Eye, Two-Eyes, Three-Eyes

(ตาเดียว สองตา สามตา)

มารดาทารุณสองตา (หรือลูกเลี้ยง) สองตาต้องเลี้ยงแพะและต้องทนหิวโหย หญิงชราเจ้าปัญญาคนหนึ่งให้โต๊ะวิเศษและอาหารแก่สองตา พี่สาวทั้งสองคนคือ ตาเดียวและสามตาแอบรู้ความลับของสองตา ต้นไม้ที่มีผลเป็นทองอกขึ้นมาจากซากสัตว์ สองตาคนเดียวเท่านั้นที่เก็บผลไม้จากต้นไม้วิเศษได้ สองตาได้เป็นภรรยาขุนนาง

จะเห็นได้ว่านิทานเรื่อง ซินเดอเรลลา มีโครงเรื่องและเนื้อหาแยกย่อยออกไปเป็นหลายๆ ส่วน ความหลากหลายของนิทานที่มีโครงเรื่องแบบ ซินเดอเรลลา ทำให้สามารถจำแนกแบบเรื่องที่ ๕๑๐ ออกเป็นแบบเรื่องย่อยได้อีก ๒ แบบเรื่อง คือแบบเรื่องที่ ๕๑๐A ซินเดอเรลลา และแบบเรื่องที่ ๕๑๐B หมวกที่ทำจากต้นกก และแบบเรื่องพิเศษ ๕๑๐A* และยังมีความสัมพันธ์กับแบบเรื่องอื่นที่ระบุไว้เพิ่มเติมในดัชนีนิทานพื้นบ้าน คือ แบบเรื่องที่ ๕๑๑ ตาเดียว สองตา สามตา ด้วย แม้ว่าจะจำแนกแบบเรื่องย่อยได้หลายแบบเรื่อง แต่แบบเรื่องย่อยเหล่านี้ยังคงมีลำดับเหตุการณ์หลักเหมือนกัน กล่าวคือประกอบด้วยเหตุการณ์เริ่มต้นที่ นางเอกถูกรังแก - การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ - การพบกับเจ้าชาย - การพิสูจน์หลักฐาน - การแต่งงานกับเจ้าชาย ลำดับเหตุ

การณีสําคัญเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่กำหนดโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาตามการจัดจำแนกใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

แบบเรื่องย่อยของนิทานแบบเรื่องหนึ่งอาจแยกออกมาจากตอนใดตอนหนึ่งของแบบเรื่องใหญ่ก็ได้ตัวอย่างเช่น วอร์เรน อี. โรเบิร์ตส์ (Warren E. Roberts) ได้ศึกษา แบบเรื่อง ๔๘๐ The Spinning - Woman by the Spring: The Kind and the Unkind Girl ซึ่งเป็นแบบเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายมาก เขาพบว่า มีแบบเรื่องย่อยที่แยกออกมาจากบางตอนของแบบเรื่องใหญ่ซึ่งทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ ๆ อีกมากมาย และแบบเรื่องย่อยบางรูปแบบของแบบเรื่อง ๔๘๐ ได้กลายเป็นบทเริ่มต้นของนิทานเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายไปทั่วโลก นั่นก็คือเรื่อง ซินเดอเรลลา

แบบเรื่องนิทาน ๔๘๐ หญิงใจดีกับหญิงใจร้าย มีโครงเรื่องเกี่ยวกับหญิงสาวสองคนคนหนึ่งเป็นคนดีมีเมตตาอีกคนซึ่งเป็นคนใจร้าย หญิงใจดีจะออกจากบ้านไปก่อนและเริ่มเดินทางเพราะมีจุดประสงค์หรือเหตุผลบางประการ จากนั้นเธอได้ติดตามสิ่งของบางอย่างไป เช่น การตามวัตถุที่ลอยไปตามน้ำ หรือตามขนมเค้กที่ตกลงหายไป ระหว่างทางเธอจะพบสิ่งต่างๆ อาจเป็นสัตว์ คนชราหรือสิ่งของ สิ่งเหล่านั้นขอให้เธอช่วยเหลือ เธอก็ทำตามคำขอร้อง เธอเดินทางมาถึงบ้านของหญิงชราหรือแม่มด และยอมทำงานหนักรับใช้หญิงชรา หญิงชราให้รางวัลเธอ เช่นการให้เธอเลือกหีบ เธอเลือกหีบใบที่เล็กที่สุดและเมื่อกลับไปบ้านก็พบทองคำเต็มหีบ ฝ่ายหญิงใจร้ายอิจฉาหญิงใจดี เธอจึงออกเดินทางแบบเดียวกัน แต่หญิงใจร้ายไม่ยอมช่วยเหลือสัตว์หรือสิ่งของที่เธอพบระหว่างทาง เมื่ออยู่ที่บ้านหญิงชราเธอก็ไม่ยอมทำงาน และในที่สุดหญิงใจร้ายได้รับโทษ เช่น เธอเลือกหีบใบใหญ่ที่สุดและพบบงออยู่เต็มหีบ

แบบเรื่อง ๔๘๐ นี้ประกอบด้วยลำดับเหตุการณ์สำคัญ ๘ ตอน คือ

- หญิงใจดีและหญิงใจร้าย
- การออกเดินทาง
- การติดตาม
- สิ่งที่พบระหว่างทาง
- สิ้นสุดการเดินทาง
- งานหนักของหญิงชรา
- รางวัล
- เมตตาและใจร้าย

วอร์เรน อี. โรเบิร์ตส์ พบว่ามีนิทานสำนวนต่างๆ ที่แตกต่างกันเป็นจำนวนมากมายที่ใช้แก่นเรื่อง (theme) แบบนี้ และยังมีแบบเรื่องย่อยซึ่งดูเผินๆ แล้วจะแตกต่างกับโครงเรื่องหลักของแบบเรื่องนี้ ที่สำคัญคือ มีรูปแบบพิเศษที่เกิดจากแบบเรื่องย่อยที่แยกออกมาจากเหตุการณ์บางตอนของโครงเรื่องในแบบเรื่องใหญ่ เช่น แบบเรื่องย่อยของเหตุการณ์ สิ่งที่พบระหว่างทาง

(Encounters en Route) แบบย่อยของ *สิ่งที่พบระหว่างทาง* ทำให้เกิดนิทานบางเรื่อง เช่น *นกกระจอกที่ถูกตัดลิ้น (The Tongue - Cut Sparrow)* ของญี่ปุ่น หรือแบบเรื่องย่อยของ *การตามของในแม่น้ำ* ในเหตุการณ์ *การติดตาม (The Pursuit)* ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้นางเอกเริ่มออกเดินทางออกจากบ้าน ก็ทำให้เกิดตัวละครกลุ่มอื่นๆ ในนิทานที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นต้น^๕

แบบเรื่องย่อยของนิทานที่สร้างขึ้นใหม่นี้ยังคงรักษาองค์ประกอบจำนวนมากในรูปแบบเดิมไว้แค่ในตอนเริ่มต้นที่กล่าวถึงนางเอกติดตามวัตถุที่ลอยไปตามน้ำซึ่งเป็นเหตุการณ์เริ่มต้นของการออกเดินทาง บทเริ่มต้นที่นางเอกติดตามวัตถุที่ลอยไปตามน้ำนี้เดิมเป็นแค่เพียงตัวละครหนึ่งในเหตุการณ์หลักคือ การติดตามซึ่งมีหลายตัวเลือกได้แก่ *การติดตาม (a) วัตถุที่ลอยไปตามน้ำ (เครื่องในสัตว์ที่นางเอกต้องล้าง ฯลฯ) หรือ (b) ฝ้ายที่ลมพัดไป หรือ (c) นกที่คาบเอาของบางอย่างบินไปหรือสูญหายไป หรือ (d) ขนแกะหรือลูกบอลที่กลิ้งไป* แต่ในนิทานที่สร้างขึ้นใหม่นี้ตัวเลือกการติดตามวัตถุที่ลอยไปตามน้ำได้กลายเป็นบทมาตรฐานและเหตุการณ์ที่กล่าวถึงสิ่งนี้นางเอกเผชิญระหว่างทางก็หายไป^๖

แบบเรื่อง ๔๘๐ นี้ยังสัมพันธ์กับ แบบเรื่อง ๕๑๐ *ซินเดอเรลลาและหมวกที่ทำจากต้นกก* ด้วย ดังการศึกษาของนิทานชุด *ซินเดอเรลลา* ชื่อ *The Cinderella Cycle* ของแอนนา เบอริจิตตา รูธ^๗ ซึ่งนำนิทานในแบบเรื่อง ๔๘๐ มาใช้ในการศึกษาของนิทานชุด *ซินเดอเรลลา* ๒๒ จำนวน และเธอสื่อให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้มีบทบาทสำคัญในวิวัฒนาการของนิทานชุด *ซินเดอเรลลา* เช่น การเกิดนิทานกลุ่มใหม่จากการผสมกันของนิทาน *ซินเดอเรลลา* ในกลุ่ม A กับแบบ ๔๘๐ ของแอนทิ อาร์น และนิทานกลุ่ม B ($A + ๔๘๐ + B$) อันเป็นวิวัฒนาการของแบบเรื่อง B

The Cinderella Cycle ของ แอนนา เบอริจิตตา รูธ เป็นตัวอย่างของการศึกษาเปรียบเทียบนิทานแบบเรื่องหนึ่งที่มีความหลากหลายและแพร่หลายอย่างมาก แอนนา เบอริจิตตา รูธได้รวบรวมนิทาน *ซินเดอเรลลา* จำนวนต่างๆ ทั้งของตะวันตกและตะวันออก รวมทั้งนิทานเรื่องอื่นๆ ที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกันมาศึกษาเปรียบเทียบในด้านต่างๆ ทั้งองค์ประกอบของนิทาน อนุภาคที่สำคัญ ความสัมพันธ์กับนิทานเรื่องอื่น ปฐมรูปของนิทาน ความเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของนิทาน

แอนนา เบอริจิตตา รูธ ได้แบ่งนิทาน *ซินเดอเรลลา* ทั้งหมดออกเป็น ๕ แบบเรื่อง คือ แบบ A (AI, AII), AB, B, BI และ C ซึ่งแตกต่างจากการแบ่งตาม ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ของ สตีล ทอมป์สัน และ แอนทิ อาร์น ดังตารางต่อไปนี้

^๕ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, *นิทานพื้นบ้านเปรียบเทียบ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๓๘๗ - ๓๘๘.

^๖ ดูเพิ่มเติมใน เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๓๘๐ - ๓๘๘.

^๗ Anna Birgitta Rooth, *The cinderella cycle* (LUND : CWK GLEERUP, ๑๙๕๑).

ตารางที่ ๑ การเปรียบเทียบแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาของแอนนา เบอร์จิตตา รูธ ใน
The Cinderella Cycle กับแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

The Cinderella Cycle	The Types of the Folktale
แบบ A (AI, All)	Aa ๕๑๑
แบบ AB	Aa ๕๑๑ + ๕๑๐A
แบบ B	Aa ๕๑๐A
แบบ BI	Aa ๕๑๐B
แบบ C	Aa ๕๑๑B*

เมื่อแอนนา เบอร์จิตตา รูธ ได้เสนอการจำแนกแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาตามข้อมูลนิทานที่เธอรวบรวมไว้ทั้งหมด ๕ แบบเรื่องแล้ว เธอก็ค้นพบแบบเรื่องแต่ละแบบอย่างเป็นระบบ โดยเนื้อหาส่วนแรกจะเสนอรูปแบบนิทาน ซินเดอเรลลา ของแบบเรื่องทั้ง ๕ แบบที่แพร่หลายทั้งในยุโรปและตะวันออก กล่าวคือ ต้นกำเนิดหรือปฐมรูปของแต่ละแบบเรื่อง ความแตกต่างระหว่างแบบเรื่องเดียวกันในคนละกลุ่มวัฒนธรรม การแพร่กระจายของแบบเรื่องหนึ่งๆ อนุภาคที่น่าสนใจของแต่ละแบบเรื่องและแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม เช่น อนุภาคแม่เลี้ยงในแบบเรื่อง A ต้นกำเนิดของอนุภาครองเท้า ที่มาของชื่อนางเอกในเรื่อง หรืออนุภาคการปลอมตัวของนางเอก เป็นต้น และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของแบบเรื่องต่างๆ เช่น แบบเรื่อง AB ซึ่งพัฒนามาจากบางส่วนของแบบเรื่อง A หรือความสัมพันธ์ของกลุ่มนิทานที่เกิดจากการรวม แบบเรื่อง A กับ แบบเรื่อง ๕๔๐ ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานบ้าน และแบบเรื่อง B (A + ๕๔๐ + B) เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของแบบเรื่องและความสัมพันธ์ระหว่างแบบเรื่องแต่ละแบบแล้ว เนื้อหาส่วนที่ ๒ คือ การวิเคราะห์อนุภาคและกลุ่มอนุภาค (The motifs and motif-complexes) ที่สำคัญ เช่น อนุภาคผู้ช่วยเหลือที่เป็นวัวและมารดาผู้ล่วงลับ กลุ่มอนุภาคของสัตว์ที่เป็นพยานรู้เห็นการซ่อนตัวของนางเอกหรือเจ้าสาวตัวปลอม เป็นต้น และเนื้อหาส่วนที่ ๓ คือ การแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของนิทานกับสังคม กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงของนิทานในท้องถิ่นต่างๆ

* หมายเลข ๕๑๑B ไม่ปรากฏใน The types of the folktale ของ Stith Thompson และ Antti Aarne แอนนา เบอร์จิตตา รูธ กำหนดหมายเลขแบบเรื่องนี้ต่อจากแบบเรื่อง ๕๑๑A ใน The types of the folktale เพราะแบบเรื่อง ๕๑๑B เป็นนิทาน ซินเดอเรลลา กลุ่มที่ชายหนุ่มเป็นตัวเอกเหมือนแบบเรื่อง ๕๑๑A เช่นเดียวกับที่ Marian Roalfe Cox จำแนกแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาที่มีลักษณะเป็นนิทานวีรบุรุษ (Hero Tales) เป็นแบบเรื่อง ๕๑๑B ตามการจำแนกแบบเรื่องของเธอใน Publications of the Folk - lore Society (vol. XXXI).

เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่น การแพร่กระจายของแบบเรื่อง AB เข้าสู่ประเทศจีนและกลุ่มวัฒนธรรมอินโดจีน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นต้น

การวิจัยของแอนนา เบอริจิตตา รุธ สรุปได้ว่าแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาที่เก่าแก่ที่สุดคือแบบ A และแบบ C ซึ่งแพร่หลายอยู่ในทวีปยุโรปและมีเส้นทางการแพร่กระจายแตกต่างกันไป รองลงมาคือ แบบ AB ส่วนแบบ B และแบบ BI เป็นแบบเรื่องที่มีอายุน้อยที่สุด

The Cinderella Cycle ของ แอนนา เบอริจิตตา รุธ ได้แสดงให้เห็นว่าเรื่องแบบ ซินเดอเรลลา นี้เป็นนิทานที่แพร่หลายและหลากหลายมากจนแทบไม่น่าเป็นไปได้ นิทานแบบเรื่องนี้ได้เดินทางไกลข้ามโลกและแพร่หลายเข้าไปในดินแดนต่างๆที่ห่างไกลกัน แล้วพัฒนาจนเกิดรูปแบบใหม่ๆ มากมาย ไม่ใช่แค่ในยุโรป แม้ในตะวันออกไกล ในประเทศจีนตลอดจนในกลุ่มอินโดจีนก็ล้วนมีเรื่องแบบ ซินเดอเรลลา แม้ว่านิทานเหล่านี้จะมีความแตกต่างและความหลากหลายจนดูเฉินๆแล้วเป็นนิทานคนละเรื่องกัน แต่โครงสร้างหลักที่มีอยู่ร่วมกันทำให้นักวิชาการสามารถจัดนิทานเหล่านี้อยู่ในแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาเหมือนกันได้ ดังที่ อลัน ดันดีส ได้กล่าวไว้ว่า

The Cinderella Cycle refers to several distinct subtypes of the basic tale, that is, a veritable complex of different tales which apparently belong under one single rubric ^๕

นั่นคือผลงานเรื่อง The Cinderella Cycle แสดงให้เห็นว่าแบบเรื่องย่อยหลายๆแบบที่แยกมาจากแบบเรื่องนิทานเรื่องเดียวกันนี้ แม้จะมีเนื้อหาที่ซับซ้อนแตกต่างกันแต่ที่จริงแล้วมีโครงสร้างเดียวกัน

เรื่อง ซินเดอเรลลา เป็นนิทานที่แพร่หลายไปทั่วโลก นิทานไทยเรื่อง *ปลาบู่ทอง* ก็ถือว่าเป็นสำนวนหนึ่งของแบบเรื่อง ซินเดอเรลลา หรือเป็นนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกัน ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวไว้ว่า

เมื่อนำนิทาน ๒ เรื่องนี้มาเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่าแม้ว่ามีรายละเอียดบางประการแตกต่างกัน แต่โครงเรื่องใหญ่คล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือเป็นเรื่องที่นางเอกถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้ง มีสิ่งมหัศจรรย์ทำให้ได้พบเจ้าชาย แม่เลี้ยงพยายามจะให้ลูกของตนได้แต่งงานกับเจ้าชายแต่ไม่สำเร็จ เจ้าชายรักและแต่งงานกับนางเอก เช่น

^๕ Alan Dundes, ed, "Introduction" Cinderella a casebook (The University of Wisconsin Press, ๑๙๘๘), p ๘.

นี่ก็ถือว่าเรื่องซินเดอเรลลาของยุโรปและเรื่องปลาบู่ทองของไทยเป็นนิทานแบบเรื่องเดียวกัน^๕

ดังที่เราอาจเปรียบเทียบโครงเรื่อง ปลาบู่ทอง กับแบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา ตามดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ได้ดังนี้

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบ ปลาบู่ทอง กับแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา

ปลาบู่ทอง	ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน
<p>เศรษฐีมีภรรยาสองคน ต่อมาภรรยาหลวงเสียชีวิต ภรรยาหน้าและบุตรสาวขมเหงวังแกเอื้อยซึ่งเป็นบุตรของภรรยาหลวงอยู่เสมอ</p> <p>ภรรยาหลวงซึ่งเป็นมารดาของเอื้อยไปเกิดเป็นปลาบู่ทองและมาคอยดูแลเอื้อย เมื่อภรรยาหน้ารู้เข้าก็ให้เหล่าทาสจับปลาบู่ทองมากิน มารดาของเอื้อยก็ไปเกิดเป็นต้นมะเขือเมื่อถูกทำลายอีกครั้ง นางก็ไปเกิดเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง</p> <p>ท้าวพรหมทัตได้พบเอื้อยและต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง</p> <p>ไม่มีใครถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองได้นอกจากเอื้อย</p> <p>เอื้อยได้อภิเษกเป็นมเหสีท้าวพรหมทัต</p>	<p>แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลาหรือหมวกที่ทำจากต้นกก</p> <p>I. นางเอกถูกรังแก</p> <p>(a) มารดาเลี้ยงและบุตรสาวกลั่นแกล้งนางเอก</p> <p>II. การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ</p> <p>ระหว่างที่นางเอกเป็นคนรับใช้ที่บ้านของเธอ นางเอกได้รับคำแนะนำ สิ่งของต่างๆ และอาหาร</p> <p>(a) จากมารดาที่เสียชีวิตไปแล้ว</p> <p>(f) เมื่อฆ่าแพะ (วัว) จะมีต้นไม้วิเศษงอกขึ้นมาจากซากสัตว์</p> <p>III. การพบกับเจ้าชาย</p> <p>IV. การพิสูจน์หลักฐาน</p> <p>(c) นางเอกเท่านั้นที่สามารถเก็บแอปเปิ้ลทองคำที่อัศวินต้องการได้</p> <p>V. การแต่งงานกับเจ้าชาย</p>

จะเห็นว่าเรื่อง ปลาบู่ทอง ของไทยมีโครงเรื่องตรงกับแบบเรื่อง ๕๑๐A ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน เรื่อง ปลาบู่ทอง จึงเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา ดังนั้นนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทมารดาเลี้ยงกับบุตรสาวอิจฉานางเอกซึ่งเป็นลูกเลี้ยง และคอยกลั่นแกล้งนางเอกอยู่

^๕ ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้านศึกษา(กรุงเทพฯ : ศูนย์คติชนวิทยาและโครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

เสมอ แต่นางเอกมีมารดาที่เสียชีวิตไปแล้วหรือมีอำนาจวิเศษมาช่วยเหลือ ทำให้นางเอกได้แต่งงานกับเจ้าชาย จึงจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องซินเดอเรลลาหรือเป็นนิทานแบบเรื่องเดียวกัน ดังที่ทางตะวันตกเรียกว่า Cinderella Theme คือแนวเรื่องหญิงตกยากได้แต่งงานกับเจ้าชาย^{๑๐}

แบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาจึงเป็นแบบเรื่องนิทานที่แพร่หลายมาก การศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาอย่างเป็นระบบทั้งจากการจัดแบบเรื่องนิทานใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน และจากงานชิ้นอื่นๆ เช่น The Cinderella Cycle แสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้มีความเก่าแก่และแพร่หลายอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งตะวันออกและตะวันตก ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นเจ้าของนิทานด้วย

การศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลาแสดงให้เห็นความแพร่หลายของนิทานแบบเรื่องหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมและแพร่กระจายไปในดินแดนต่างๆ ทั่วโลกและทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ๆ ที่มีโครงเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่านิทานเรื่อง *สังข์ทอง* เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายมาก และยังมีนิทานไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่มีโครงเรื่องแบบเดียวกัน จึงสมควรนำแบบเรื่องนิทานสังข์ทองมาจัดจำแนกแบบเรื่องอย่างเป็นระบบดังที่มีการศึกษาแบบเรื่องนิทานซินเดอเรลลา เพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดจำแนกแบบเรื่องนิทานและศึกษาความแพร่หลายของนิทานไทยแบบเรื่องหนึ่ง

การจัดแบบเรื่องนิทานสังข์ทองตามดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

การนำ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน มาใช้จัดแบบเรื่องนิทานสามารถทำได้โดยนำนิทานเรื่องที่ต้องการศึกษามาเทียบกับแบบเรื่องใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ดังการศึกษาของเอ็อนทิพย์ พีระเสถียร ซึ่งนำชาดกเรื่องต่างๆ ใน *ปัญญาสชาดก* มาเปรียบเทียบกับแบบเรื่องที่จำแนกไว้ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน การศึกษาของเอ็อนทิพย์ พีระเสถียรแสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ซึ่งเป็น *สังข์ทอง* สำนวน *ปัญญาสชาดก* นั้นไม่ตรงกับแบบเรื่องใดแบบเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีเนื้อหาบางส่วนที่ใกล้เคียงกับบางแบบเรื่องที่ได้จำแนกไว้ประกอบกันสามแบบเรื่อง คือ แบบเรื่อง ๗๐๘ และ ๓๑๔ ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน และ ๔๐๒A ใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้านของอินเดีย^{๑๑} ดังนี้

^{๑๐} ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "แนะแนวทางเรียนวรรณกรรมวิจัษ์และวรรณคดีวิจารณ์," *แวนวรรณกรรม* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕.

^{๑๑} เอ็อนทิพย์ พีระเสถียร, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), ... หน้า ๗๒-๗๖.

ตารางที่ ๓ การเทียบแบบเรื่อง สุวรรณสังฆชาดก ตามแบบเรื่องใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

สุวรรณสังฆชาดก	แบบเรื่องในดัชนี
<p>จันทาเทวีมีเหลือของพระเจ้าพรหมทัตตลอดบุตรเป็นหอยสังข์</p> <p>พระราชยากับเสนาบดีใส่ความจันทาเทวีและลูกว่าเป็นกาลกิณี จันทาเทวีกับพระสังข์จึงถูกลอยแพ</p>	<p>แบบเรื่อง ๗๐๘ เด็กประหลาด</p> <p>๑. ทารกในสภาพสัตว์ประหลาด</p> <p>(a) แม่มีดสาปหญิงสาวคนหนึ่ง ทำให้นางให้กำเนิดทารกในสภาพสัตว์ประหลาด</p> <p>๒. การเนรเทศ</p> <p>(b) มารดาและทารกถูกปล่อยลอยเรือ</p>
<p>ยักษ์เทวีรับเลี้ยงดูพระสังข์เป็นบุตร โดยนางและบริวารแปลงร่างเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น</p> <p>พระสังข์ขึ้นไปยังปราสาทชั้นบนและสวนซึ่งยักษ์เทวีห้ามไว้มิให้เข้าไป ได้พบกองกระดูกอันทำให้รู้ว่ามารดาเลี้ยงเป็นยักษ์ และได้พบบ่อเงินบ่อทอง และของวิเศษอื่นๆ ทั้งหมดลงจุ่มน้ำลงในบ่อทอง น้ำก็กลายเป็นสีทอง</p> <p>พระสังข์ขโมยของวิเศษ คือ ร่องเท้าวิเศษ พระขรรค์แก้ว ชูบตัวในบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะเหาะหนี นางยักษ์เทวีมาสู่เมืองมนุษย์ ยักษ์เทวีติดตามมาได้เพียงสุดแดนยักษ์ เขียนมนตร์มีจินดาไว้ให้แล้วสิ้นใจตายด้วยความรักอาลัย</p> <p>พระสังข์ปิดรูปทองของตนโดยสวมเงาะรูปเงาะ พระสังข์แสดงตนเป็นคนเลี้ยงโคป่าในเมืองพาราณสี</p> <p>นางคันทาเทวี ริดางค์สุดท้องของเจ้าพาราณสีเลี้ยงมาลัยเลือกเงาะป่า</p>	<p>แบบเรื่องที่ ๓๑๔ ชายหนุ่มกลายเป็นม้า</p> <p>๑. รัปใช้ปีศาจ กล่าวถึงเด็กชายคนหนึ่งซึ่งตกไปเป็นผู้รับใช้ของปีศาจ โดยถูกชายแลกเปลี่ยน หรือด้วยเหตุอื่นๆ</p> <p>๒. ห้องต้องห้าม</p> <p>(a) เด็กชายฝ่าฝืนข้อห้ามซึ่งห้ามเข้าไปในห้องๆ หนึ่ง และผมของเขาก็กลายเป็นสีทองอันเป็นเครื่องแสดงการฝ่าฝืนนั้น</p> <p>๓. ม้าวิเศษ</p> <p>(a) เด็กชายได้รับคำสั่งให้ดูแลม้าตัวหนึ่งอย่างดี และให้เขียนตีม้าอีกตัวหนึ่ง ม้าตัวที่ถูกเขียนตีนี้คือเจ้าชายที่ถูกสาป</p> <p>๔. การหนีโดยเนรมิตเครื่องกีดขวาง</p> <p>(a) พระเอกหนีจากปีศาจด้วยม้าวิเศษ เมื่อปีศาจติดตามมาใกล้ เขาก็โยนของวิเศษไปเบื้องหลัง ซึ่งก็กลายเป็นสิ่งกีดขวางหนทางของผู้ติดตาม</p> <p>๕. ปลอมเป็นคนสวน</p> <p>(a) พระเอกปิดบังผมทองของเขาโดยสวมหมวกหรือโพกผ้า</p> <p>(b) อ้างว่าศีรษะตนเป็นโรคชันนะตุและเข้าทำงานเป็นคนสวนในวังของพระราชองค์หนึ่ง</p> <p>(c) เจ้าหญิงหลงรักพระเอก</p>

ตารางที่ ๓ (ต่อ) การเทียบแบบเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ตามแบบเรื่องใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

สุวรรณสังฆชาดก	แบบเรื่องในดัชนี
<p>พระราชากำหนดงานหาเนื้อหาลาให้เขยทั้ง ๗ ทำ พระสังข์เป็นผู้ได้เนื้อได้ปลามากที่สุด ทั้งหกเขยต้องยอมเสียโบหู นิ้วมือ และปลายจมูกแลกกับเนื้อกับปลาจากพระสังข์</p> <p>ท้าวสักกะลงมาตั้งปริศนารธรรมถามพระเจ้าพาราณสี หากตอบไม่ได้จะมีโทษ ซึ่งก็ไม่มีผู้ใดสามารถแก้ปริศนาได้ ในที่สุดพระสังข์จึงรับอาสา ถอดรูปเงาะ เหาะไปตอบปริศนารธรรมและตีคลีกับท้าวสักกะ ท้าวสักกะลงมาตั้งปริศนารธรรมถามพระเจ้าพาราณสี หากตอบไม่ได้จะมีโทษ ซึ่งก็ไม่มีผู้ใดสามารถแก้ปริศนาได้ ในที่สุดพระสังข์จึงรับอาสา ถอดรูปเงาะ เหาะไปตอบปริศนารธรรมและตีคลีกับท้าวสักกะ</p>	<p>๖. ชัยชนะ</p> <p>(e) (ตามดัชนีอินเดีย) ในการล่าสัตว์ พระเอกจับสัตว์ได้ทั้งหมด เขยอื่นๆ ต้องยอมให้พระเอกตีตราบนร่างกายตนเพื่อแลกกับสัตว์ พระเอกเปิดเผยความจริงแก่บิดาของภรรยา</p> <p>(f) (ตามดัชนีอินเดีย) เมื่อมีข้าศึกมาโจมตีพระนคร พระเอกก็ปลอมตัวออกไปรบและได้ชัยชนะ รักษาพระนครไว้ได้</p>

เมื่อนำเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* มาเทียบกับแบบเรื่องนิทานใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน พบว่า ตอนต้นเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ซึ่งกล่าวถึงมเหสีจันท์คลอดโอรสหอยสังข์นั้นตรงกับอนุภาคการให้กำเนิดทารกในสภาพสัตว์ประหลาด และการลอยแพมเหสีจันท์กับพระสังข์ก็ตรงกับอนุภาคมารดาและทารกถูกปล่อยลยเรือใน แบบเรื่อง ๗๐๘ เด็กประหลาด แต่เนื้อหาส่วนอื่นนั้นแตกต่างกัน เพราะแบบเรื่อง ๗๐๘ นั้นมารดากับบุตรจะอยู่ด้วยกัน และบุตรได้ใช้อำนาจวิเศษของตนทำให้มารดาได้รับความสุขในที่สุด ตรงกันข้ามกับพระสังข์ซึ่งพลัดพวากับมารดาและได้ออกผจญภัยจนได้คูครอง ในตอนท้ายจึงจะได้กลับมาพบมารดาอีก

ตอนที่พระสังข์ออกผจญภัยจนไปอยู่กับนางยักษ์และได้พบคูครองนี้ไปตรงกับอนุภาคเหตุการณ์บางตอนใน แบบเรื่อง ๓๑๔ ชายหนุ่มกลายเป็นม้า แต่พระสังข์กับนางยักษ์มีความสัมพันธ์นั้นมารดากับบุตร นางยักษ์รักพระสังข์ เมื่อพระสังข์หนีมาและไม่ยอมกลับไป นางเสียใจมากแต่ก่อนตายก็ยังสอนมนต์วิเศษให้ ส่วนตัวพระเอกในแบบเรื่อง ๓๑๔ นี้ตกเป็นทาสของปีศาจและต้องทำงานตามที่ปีศาจสั่ง นอกจากนี้ยังมีผู้ช่วยเป็นม้าวิเศษซึ่งที่จริงแล้วเป็นเจ้าชายที่ต้องคำสาป แบบเรื่องนี้จึงไม่ตรงกับเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ที่เดียนัก

ส่วนแบบเรื่อง ๔๐๒ A ตามดัชนีอินเดียมีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ตอนเลือกคู่ ดังนี้

ตารางที่ ๔ การเทียบ สวรรณสังฆชาดก กับ แบบเรื่อง ๔๐๒A ตามดัชนีอินเดีย

สุวรรณสังฆชาดก	แบบเรื่องในดัชนี
<p>เจ้าหญิง ๗ องค์แห่งพาราณสีทำพิธีเลือกคู่โดยเสียงพวงมาลัย เจ้าหญิงองค์ที่ ๗ โยนพวงมาลัยให้เงาะป่าซึ่งก็คือพระสังข์ในรูปร่างเงาะ</p> <p>พระเจ้าพาราณสีกำหนดงานให้เขยทั้ง ๗ กระทำ</p> <p>(1) หาเนื้อมาคนละตัว</p> <p>(2) หาสุกรมานคนละตัว</p> <p>(3) หาปลาให้ได้จำนวนมากที่สุด</p> <p>ทั้งหมดนี้ เงาะป่าทำได้ดีกว่าเขยอื่นๆ ทั้งหกเขยยังต้องไปขอสัตว์เหล่านั้นจากพระสังข์ในสภาพถอดรูป โดยหกเขยเสียใบหู, นิ้วมือ, และปลายจมูก แลกเปลี่ยน</p> <p>ท้าวสักกะตั้งปริศนารวมถามพระเจ้าพาราณสี ซึ่งไม่มีใครตอบได้ ในที่สุดเงาะป่าจึงถอดรูปเป็นพระสังข์เหาะไปตอบปริศนา และตีคลีกับท้าวสักกะ</p>	<p>แบบเรื่องที่ ๔๐๒ A อินเดีย เจ้าสาวลิง (ตามดัชนีอินเดีย)</p> <p>๑. เจ้าชาย ๗ องค์ เสียงธนูหาคู่ เมื่อยิงธนูไปตกที่ใด เจ้าชายก็ต้องหาเจ้าสาวของพระองค์จากที่นั้น เจ้าชายองค์เล็กยิงธนูไปตกที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง พระองค์จึงต้องอภิเษกกับลิง</p> <p>๒. การแข่งขันในระหว่างสะไม้ พระราชาประกาศว่าชายาของเจ้าชายแต่ละองค์จะต้องแข่งขันกัน</p> <p>(a) ทอผ้าที่สวยงาม</p> <p>(b) ทำอาหารหรือทำความเพลิดเพลินให้แก่พระราชา</p> <p>(c) ประกวดความงาม ซึ่งเจ้าสาวลิงก็เปลื้องหนังลิงออกกลายเป็นเจ้าหญิงผู้งดงาม</p> <p>๓. (a) เจ้าชายเฝ้าหนังลิงของชายา</p> <p>(b) เจ้าหญิงพันคำสาป</p>

เนื้อเรื่องในตอนเลือกคู่ของ *สุวรรณสังฆชาดก* กับแบบเรื่อง ๔๐๒A มีความคล้ายคลึงกัน เพราะมีโครงเรื่องคล้ายกัน คือ มีการเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงทายของเจ้าหญิงหรือเจ้าชายเจ็ดองค์ และองค์สุดท้ายจะได้คู่ครองที่ต่ำต้อยหรืออยู่ในสภาพสัตว์ประหลาด ต่อมา มีการทดสอบซึ่งปรากฏว่าตัวเอกซึ่งมีร่างประหลาดนี้ทำได้ดีกว่าคนอื่น ๆ และท้ายที่สุดตัวเอกที่มีร่างประหลาดสามารถถอดรูปกลายเป็นคนที่มีรูปร่างดีกว่าคนอื่น ๆ ส่วนรายละเอียดของอนุภาคนั้นแตกต่างกัน เช่น พระสังข์อยู่ในร่างเงาะ แต่ตัวเอกของอินเดียนั้นเป็นหญิงและอยู่ในร่างลิง เป็นต้น

การวิเคราะห์ *สุวรรณสังฆชาดก* ของเอื้อนทิพย์ พิระเสถียรเป็นการนำนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* จำนวนหนึ่งในหลายๆ จำนวนมาเทียบกับแบบเรื่องนิทานใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน และ ก็แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* นี้ไม่ตรงกับแบบเรื่องใดแบบเรื่องหนึ่งทีเดียว มีเพียงบางอนุภาคหรือโครงเรื่องบางตอนที่ไปพ้องกับบางส่วนของบางแบบเรื่องเท่านั้น

นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอีกเรื่องหนึ่งที่เอื้อนทพิพย์ พระเสถียรได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน คือ *สุวรรณสิริสาขาดก* ซึ่งเป็นชาดกอีกเรื่องหนึ่งใน *ปัญญาสาขาดก* ปรากฏว่าไม่มีแบบเรื่องใดที่ตรงกับเรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* นอกจาก แบบเรื่องที่ ๔๔๑ เจ้าชายเม่น ซึ่งมีเนื้อหาคคล้ายคลึงกันบ้างบางส่วน ดังนี้

ตารางที่ ๕ การเปรียบเทียบ *สุวรรณสิริสาขาดก* กับ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน

สุวรรณสิริสาขาดก	แบบเรื่องในดัชนี
<p>หญิงยากจนคนหนึ่ง คลอดบุตรที่มีแต่ศีรษะ ไม่มีร่างกาย ทั้งนี้เพราะแรงอธิษฐานของเด็กนั้นซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ เนื่องจากต้องการให้มารดาคลอดและเลี้ยงดูตนได้ง่าย จึงหดตัวเข้าไปอยู่ในศีรษะ</p> <p>เกิดเหตุมหัศจรรย์ต่างๆ อันแสดงถึงบุญบารมีของสุวรรณสิริสา</p> <p>สุวรรณสิริสาได้เงินทองจำนวนมากจากธิดาพญานาค เป็นค่าเสียหายจากการทำลายพืชพันธุ์</p> <p>สุวรรณสิริสาให้มารดาไปสูขอราชธิดาของพระราชา</p> <p>พระราชากำหนดให้สุวรรณสิริสาสร้างสะพานเงิน สะพานทองจากบ้านมายังวัง แล้วจึงจะยกราชธิดาให้ซึ่งท้าวสักกะก็ให้พระเวสสุวรรณลงมาเนรมิตให้ จึงได้อภิเษกกับพระธิดา</p> <p>สุวรรณสิริสาสามารถถอดกายออกจากศีรษะ แต่ไม่ยอมปรากฏให้คนทั่วไปได้รู้จัก</p> <p>เสนาบดียุให้ฆ่าสุวรรณสิริสา</p> <p>ท้าวสักกะลงมาช่วย โดยตั้งปริศนาถามพระราชา ๔ ข้อ ให้ผู้ตอบเหาะขึ้นไปตอบปริศนาบนอากาศ</p> <p>เมื่อไม่มีผู้ใดตอบปริศนาได้ สุวรรณสิริสาจึงต้องถอดกาย เหาะขึ้นไปตอบปริศนา</p>	<p>แบบเรื่องที่ ๔๔๑ เจ้าชายเม่น</p> <p>หญิงคนหนึ่งคลอดบุตรออกมาเป็นเม่น</p> <p>พระราชาองค์หนึ่งหลงป่า และสัญญากับเม่นว่าจะยกราชธิดาให้ หากเม่นชี้ทางออกจากป่าให้พระองค์</p> <p>เม่นมารับพระราชธิดาไปเป็นภรรยา</p> <p>หนึ่งเม่นถูกเผาทำลายและเม่นก็กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม</p>

แบบเรื่องที่ ๔๔๑ เจ้าชายเม่นแม้จะมีอนุภาคบางอนุภาคคล้ายคลึงกับในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* แต่ก็ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว แสดงว่าไม่มีนิทานแบบเรื่องใดใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ที่ตรงกับเรื่อง *สุวรรณสิริสา*

นอกจากนี้ จะเห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสังข์* กับ *สุวรรณสิริสา* ซึ่งผู้วิจัยจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเหมือนกัน เพราะมีโครงเรื่องเกี่ยวกับตัวเอกที่ซ่อนรูปซึ่งถูกพ่อตาทดสอบและในที่สุดได้แต่งงานกับคู่ครองและได้เปิดเผยร่างงามที่แท้จริงให้ประจักษ์แก่ทุกคนเหมือนกัน แต่เมื่อเทียบแบบเรื่องตาม ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน แล้ว นิทานทั้งสองเรื่องกลับมีแบบเรื่องไม่ตรงกัน กล่าวคือ เรื่อง *สุวรรณสังข์* ตรงกับแบบเรื่องสามแบบเรื่อง คือ แบบเรื่อง ๗๐๘ แบบเรื่อง ๓๑๔ และแบบเรื่อง ๔๐๒A ส่วน *สุวรรณสิริสา* มีเนื้อหาบางส่วนตรงกับแบบเรื่อง ๔๔๑ การจัดแบบเรื่องตาม ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน จึงทำให้นิทานทั้งสองเรื่องนี้กลายเป็นนิทานคนละแบบเรื่องกัน

ดังนั้นการนำ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน มาจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง จึงไม่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะร่วมของนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกันในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้ เพราะนิทานที่มีโครงเรื่องแบบนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* มีหลากหลายและแพร่หลายมาก ดังจะเห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสังข์* กับ *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนกันได้กลายเป็นนิทานคนละแบบเรื่องกันตามเกณฑ์การจำแนกแบบเรื่องใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน แสดงว่านิทานที่มีโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* นี้อาจจะมีแบบเรื่องของตัวเองที่มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตนซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ๆ เมื่อนิทานได้แพร่กระจายเข้าไปในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย และในพื้นที่ที่มีกลุ่มคนไทยอาศัยอยู่ ธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงของนิทานและลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมทำให้นิทานไทยแต่ละถิ่นมีความแตกต่างและหลากหลาย จนทำให้นิทานเรื่องเดียวกันมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน

เนื่องจาก ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน เป็นการจัดแบบเรื่องของนิทานตามนิทานยุโรปและอินเดียจึงไม่ครอบคลุมนิทานไทยโดยเฉพาะเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งเป็นเรื่องที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไท ผู้วิจัยเห็นว่าสมควรเลือกวิธีการจัดแบบเรื่องนิทานที่เหมาะสมที่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และสามารถนำไปเป็นเกณฑ์ในการกำหนดว่านิทานเรื่องใดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และนิทานเรื่องใดไม่อยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง แม้ว่าความหลากหลายของนิทานที่มีโครงเรื่องแบบเดียวกับ *สังข์ทอง* จะทำให้มีนิทานจำนวนมากที่ยากจะจัดเข้าเป็นนิทานกลุ่มเดียวกัน แต่นิทานเหล่านั้นก็ไม่ใช่จะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะยังมีโครงเรื่องและอนุภาคบางอนุภาคที่บ่งชี้ว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ จึงสมควรหาลักษณะร่วมหรือโครงสร้างหลักของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบและจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

โครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

เมื่อนำ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน มาเทียบกับนิทานเรื่อง *สุวรรณสังข์* หรือ *สังข์ทอง* จะเห็นได้ว่าไม่มีแบบเรื่องนิทานแบบใดใน ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ที่ตรงกับโครงเรื่องนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* มีเพียงบางส่วนของแบบเรื่อง ๗๐๘, ๓๑๔ และ ๔๐๒A เท่านั้นที่มีอนุภาคและโครงเรื่องบางตอนคล้ายคลึงกับอนุภาคและเนื้อเรื่องของ *สังข์ทอง* เช่น การกำเนิดในร่างผิดปกติ การลอยแพ การที่ตัวเองซึ่งมีรูปอัปลักษณ์ได้รับเลือกจากเจ้าหญิง และการถอดรูป แต่ไม่มีแบบเรื่องใดที่มีลำดับเหตุการณ์ตรงกับโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* โดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ที่ไม่ตรงกับแบบเรื่องใดแบบเรื่องหนึ่งทั้งหมด

การนำนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และ *สุวรรณสิริสา* อันเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองไปเทียบแบบเรื่องตาม ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ไม่สามารถแสดงให้เห็นว่านิทานทั้งสองเรื่องนี้มีโครงเรื่องเดียวกันหรืออยู่ในแบบเรื่องเดียวกัน หรือกล่าวได้ว่าเกณฑ์การจำแนกแบบเรื่องในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ไม่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะร่วมของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองได้ ผู้วิจัยจึงไม่นำ ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน มาเทียบกับเนื้อเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* อย่างการวิเคราะห์แบบเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก* ใน *ปัญญาสาชดก* ของเอื้อนทิพย์ พิระเสถียร

อนึ่ง ผู้วิจัยจะกำหนดแบบเรื่องนิทานสังข์ทองขึ้นใหม่ โดยใช้วิธีเปรียบเทียบเนื้อเรื่องของนิทานจำนวนต่างๆ เพื่อกำหนดโครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง แล้วจึงนำโครงสร้างหลักที่ได้นั้นมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกนิทานทั้ง ๗๒ จำนวนออกเป็นแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อยต่างๆ

ในการกำหนดโครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ผู้วิจัยได้ประยุกต์มาจากวิธีการศึกษาโครงสร้างนิทานของ วลาดิมีร์ พรอพพ์ (Vladimir Propp)^{๑๖} นักคติชนวิทยาชาวรัสเซีย วลาดิมีร์ พรอพพ์ได้แยกนิทานเรื่องต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อยซึ่งเขาเรียกว่า function (พฤติกรรมหลัก) พฤติกรรมหลักตามความหมายของวลาดิมีร์ พรอพพ์ หมายถึง การกระทำของตัวละคร เช่น การห้าม การต่อสู้ การได้ของวิเศษ การแต่งงาน เป็นต้น

พฤติกรรมหลักเป็นพฤติกรรมที่จำเป็นต้องมีในการดำเนินเรื่องนิทาน พฤติกรรมหลักนี้จะไม่ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้กระทำ เช่น พฤติกรรมการช่วยเหลือตัวเอง ผู้ช่วยเหลือในนิทานเรื่องหนึ่งอาจเป็นนางฟ้า อีกเรื่องหนึ่งอาจเป็นพญานก อีกเรื่องหนึ่งอาจเป็นชายชรา หรือใครก็ได้ที่สวมบทบาทการให้ความช่วยเหลือตัวเอง หรือพฤติกรรมการได้ของวิเศษ ตัวเองจะได้รับของวิเศษซึ่งจะ

^{๑๖} Vladimir Propp, *Morphology of the folktale*. (Texas: University of Texas Press, 2000.)

เป็นอะไรก็ได้ ในนิทานเรื่องหนึ่งเจ้าชายอาจได้รับม้าเหาะได้ ในนิทานอีกเรื่องหนึ่ง เจ้าหญิงได้รับแหวนวิเศษ อีกเรื่องหนึ่ง พญาหงส์ได้รับยาวิเศษชุบชีวิตได้^{๑๑}

ดังนั้น แม้ตัวละครที่กระทำพฤติกรรมในนิทานแต่ละเรื่องจะแตกต่างกัน แต่ตัวพฤติกรรมซึ่งก็คือการกระทำของตัวละครยังคงอยู่ในนิทานเรื่องต่างๆ แม้ว่าตัวละครจะเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่นนิทาน ๔ เรื่องที่วลาดิเมียร์ พรอพพ์นำมาเปรียบเทียบกัน ดังนี้

ตารางที่ ๖ แสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของนิทาน ๔ เรื่องที่วลาดิเมียร์ พรอพพ์นำมาเปรียบเทียบ

ผู้กระทำ	พฤติกรรม	ผู้กระทำ	พฤติกรรม
๑. ชาร์	ให้ เหยี่ยวกับพระเอก	เหยี่ยว	พา พระเอกไปอีกเมืองหนึ่ง
๒. คนแก่	ให้ ม้ากับพระเอก	ม้า	พา พระเอกไปอีกเมืองหนึ่ง
๓. คนทรง	ให้ เรือกับพระเอก	เรือ	พา พระเอกไปอีกเมืองหนึ่ง
๔. เจ้าหญิง	ให้ แหวนกับพระเอก	แหวน	พา พระเอกไปอีกเมืองหนึ่ง

วลาดิเมียร์ พรอพพ์ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในนิทานทั้งสี่เรื่องนี้ คือ ผู้ที่ให้สิ่งของกับพระเอก และสิ่งของที่พระเอกได้รับ แต่พฤติกรรมนั้นเหมือนเดิม คือ มีคนหนึ่งให้วัตถุสิ่งของบางอย่างแก่คนหนึ่ง แล้ววัตถุนั้นพาผู้รับไปยังสถานที่อื่น ดังนั้นนิทานทั้งสี่เรื่องนี้จึงมีพฤติกรรมหลักเหมือนกันคือ การให้และการพา^{๑๒}

วลาดิเมียร์ พรอพพ์ได้แทนค่าพฤติกรรมหลักด้วยตัวอักษร เช่น (F) การได้ของขวัญวิเศษ (H) การต่อสู้กับตัวโกง (M) งานยากลำบากที่กำหนดให้ตัวเอกทำ (W*) การแต่งงาน เป็นต้น^{๑๓} จากนั้นเขาก็ได้วิเคราะห์โครงสร้างนิทานโดยเอาตัวอักษรเหล่านั้นมาเรียงกัน ซึ่งเป็นการอธิบายโครงสร้างโดยการกำหนดลำดับที่สำคัญในนิทานแต่ละเรื่อง หรือแต่ละวัฒนธรรม

การศึกษาโครงสร้างของนิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ทำให้เขาพบว่านิทานก็มีโครงสร้างที่กำหนดแนวการดำเนินเรื่อง เช่นเดียวกับที่ภาษามีไวยากรณ์กำหนดโครงสร้างของภาษา การศึกษาโครงสร้างของนิทานรัสเซีย ๑๐๐ เรื่องทำให้เขาพบว่านิทานรัสเซียมีพฤติกรรมหลักที่จำเป็นทั้งหมด ๓๑ พฤติกรรม ลักษณะการเรียงร้อยพฤติกรรมหลักเหล่านี้เองที่ทำให้เกิดโครงสร้างอันกำหนดแนวการดำเนินเรื่อง และทำให้เขาพบโครงสร้างหลักของนิทานรัสเซีย

^{๑๑} ศิวาพร ณ ถลาง, "บทนำ: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง," *ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง* (กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

^{๑๒} ศิวาพร ลีตะฐาน ณ ถลาง, "การศึกษานิทานพื้นบ้านในวัฒนธรรมตะวันตก," *ในท้องถิ่นนิทานและการละเล่น* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๖๙ - ๗๑.

^{๑๓} Vladimir Propp, *Morphology of the folktale*, Appendix IV.

ผู้วิจัยจึงได้นำวิธีการหาโครงสร้างของนิทานโดยการกำหนดพฤติกรรมหลักตามแบบของ วลาดิมีร์ พรอพพ์ มาใช้ในการศึกษาโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เพราะเชื่อว่า นิทานที่มีโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* นี้ น่าจะมีพฤติกรรมหลักที่ทำให้เกิดโครงสร้างของนิทาน *สังข์ทอง* และเป็นพฤติกรรมหลักที่เป็นเอกลักษณ์ของแบบเรื่อง กล่าวคือหากนิทานเรื่องใดประกอบด้วย พฤติกรรมหลักแบบเดียวกันก็ย่อมเป็นนิทานในแบบเรื่องเดียวกัน

ขั้นตอนในการกำหนดโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

ในการกำหนดโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ผู้วิจัยได้ประยุกต์วิธีการหาโครงสร้างนิทานของวลาดิมีร์ พรอพพ์มาใช้ในการหาชุดของพฤติกรรมหลักในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ประกอบกับการจำแนกอนุภาคตามวิธีของแอนโทนี อาร์นและ สตีฟ ทอมป์สัน ขั้นตอนในการกำหนดโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง มีดังนี้

๑. การจำแนกเหตุการณ์สำคัญในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

เหตุการณ์สำคัญในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ในโครงเรื่องที่มีการเรียงร้อยกันอย่างเป็นลำดับ และทำให้เกิดโครงเรื่องแบบนิทานสังข์ทอง

ผู้วิจัยได้จำแนกเหตุการณ์สำคัญในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* กล่าวถึงกำเนิดของตัวละครเอกที่เกิดมาผิดปกติกว่าคนอื่น คือ เกิดในหอยสังข์หรือเกิดเป็นเต่า กาดำ แพะ ชะมด ฯลฯ

ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* เป็นช่วงที่พระเอกเดินทางจากบ้านเมืองของตัวเองไปผจญภัยในบ้านเมืองอื่น เช่น พระสังข์ไปอยู่กับนางยักษ์ ต่อมาก็ชุบตัวเป็นสีทองแล้วเอาร่างเงาะอำพรางไว้

ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* เหตุการณ์ตอนนี้กล่าวถึงพระเอกที่ซ่อนรูปโฉมที่แท้จริงไว้ ทำให้พ่อตารังเกียจพระเอกและหาเรื่องกลั่นแกล้ง เช่น เมื่อเจ้าหญิงเสียงมาลัยเลือกเจ้าเงาะหรือพระเอกเป็นคู่ครอง พ่อตาไม่พอใจจึงคิดกำจัดโดยให้แข่งขันกับนกเขย

ตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* เหตุการณ์ตอนท้ายปรากฏว่าพระเอกที่ใครๆ เห็นว่าน่ารังเกียจกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามและเก่งกว่าคนอื่น

นิทานที่มีโครงเรื่องประกอบด้วยลำดับเหตุการณ์สำคัญทั้ง ๔ ตอนนี้จึงจัดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอย่างสมบูรณ์

๒. การจำแนกพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์สำคัญ

พฤติกรรมหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง หมายถึง พฤติกรรมสำคัญที่กำหนดโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง โดยเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของนิทานแบบเรื่องนี้ หากพฤติกรรมหลักเหล่านี้หายไปจากโครงสร้างหรือมีการเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลักก็จะมีผลกระทบต่อโครงสร้างของนิทาน พฤติกรรมหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองมีทั้งหมด ๑๑ พฤติกรรมหลัก

ผู้วิจัยได้กำหนดพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์สำคัญแต่ละตอน ดังนี้

I. กำเนิดผิดปกติ

เหตุการณ์เริ่มต้นจัดเป็นเหตุการณ์หลักช่วงแรกของเรื่องเริ่มตั้งแต่กำเนิดผิดธรรมดาของตัวเอกอันทำให้ตัวเอกมีความพิเศษไม่เหมือนใครหรือมีความสามารถพิเศษซ่อนอยู่ในร่างที่ผิดประหลาด

A. การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด

B. การแสดงความสามารถพิเศษ

II. ตัวเอกออกผจญภัย

เหตุการณ์ช่วงที่สองเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องจากช่วงแรก กล่าวถึงการผจญภัยของตัวเอกในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ตัวเอกต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองหรือออกเดินทางไปบ้านเมืองอื่นชั่วคราวหนึ่ง การผจญภัยในช่วงนี้จะทำให้ตัวเอกได้พบผู้อุปถัมภ์เลี้ยงดูและได้ของวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ

C. การออกเดินทาง

D. การได้ผู้อุปถัมภ์

E. การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ

III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

ช่วงที่สามเป็นเหตุการณ์ที่เป็นหัวใจหลักของเรื่อง กล่าวถึงตัวเอกในวัยหนุ่มที่อำพรางตัวอยู่ในร่างที่ต่ำต้อยอัปลักษณะและได้คู่ครอง แม้คู่ครองจะไม่รังเกียจตัวเอกแต่พ่อตาไม่ยอมรับและกำหนดบททดสอบขึ้นเพื่อกำจัดตัวเอก

F. การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ

G. การเลือกคู่

H. การทดสอบความสามารถ

I. การแต่งงาน

IV. การเผยแพร่และการยอมรับ

เหตุการณ์ในช่วงนี้เป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องจากช่วงที่สามคือ ตัวเอกสามารถผ่านบททดสอบของพ่อตาและได้เปิดเผยให้เห็นรูปโฉมอันงดงามที่ได้อำพรางไว้ เป็นเหตุการณ์ที่กลับตรงกันข้ามกับเหตุการณ์ที่ผ่านมา เมื่อตัวเอกที่อัปลักษณ์และต่ำต้อยกลายเป็นคนรูปร่างและเก่งกล้าสามารถ ตัวเอกที่ถูกพ่อตารังเกียจจึงได้รับการชื่นชมยอมรับในตอนท้าย

J. การถอดรูป

K. เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

๓. การจำแนกอนุภาคย่อยๆ ในแต่ละพฤติกรรมหลัก

ผู้วิจัยได้นำอนุภาคย่อยๆ ในนิทานทั้งหมดมาจัดกลุ่มตามพฤติกรรมหลักทั้ง ๑๑ พฤติกรรมหลัก (A - K) แล้วสามารถจำแนกรายละเอียดของพฤติกรรมหลักแต่ละพฤติกรรมออกเป็นอนุภาคได้อีกตามรายละเอียดของนิทานสำนวนต่างๆ โดยแต่ละอนุภาคจะแทนด้วยหมายเลขและตัวอักษรภาษาอังกฤษที่ใช้แทนพฤติกรรมหลักแต่ละพฤติกรรมหลัก ดังนั้นพฤติกรรมหลักและอนุภาคในพฤติกรรมหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงมีรายละเอียด ดังนี้

I. กำเนิดผิดปกติ

A. การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด

A ๑. หอย

A ๑.๑. หอยสังข์

A ๑.๒. หอยขาว

A ๑.๓. หอยไข่ง

A ๑.๔. หอยแดง

A ๑.๕. หอยทอง

A ๒. สัตว์ชนิดอื่น

A ๒.๑. เต่า

A ๒.๒. กาดำ

A ๒.๓. แพะ

A ๒.๔. ชะมด

A ๒.๕. จิ้งจก / กิ้งก่า / แตน

A ๒.๖. กบ

A ๓. ร่างอัปลักษณ์หรือพิการผิดปกติ

A ๓.๑. คนตัวดำอัปลักษณ์

A ๓.๒. คนที่มีแต่ศีรษะ

A ๔. แต่งเขียว (แต่งไม)

B. การแสดงความสามารถพิเศษ

B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้

B ๒. สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน

B ๓. ตัวเอกมีความสามารถทางศิลปะ

B ๓.๑. ตัวเอกร้อยมาลัย

B ๓.๒. ตัวเอกเล่นแคน / ขลุ่ย / เป้ / ซอ

B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่

II. ตัวเอกออกผจญภัย

C. การออกเดินทาง

C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำ โดยการทิ้งน้ำหรือถ่วงน้ำหรือลอยแพ

C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา

D. การได้ผู้อุปถัมภ์

D ๑. นางยักษ์หรือนางพ้าย* นำไปเลี้ยงเป็นบุตร

D ๒. หญิงหม้ายหรือยาจำสวนเก็บไปเลี้ยง

D ๓. ตายายคู่หนึ่งนำไปเลี้ยง

E. การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ

E ๑. ของวิเศษ

E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์

E ๑.๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของคุณญ

E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง

E ๓. มนต์วิเศษ

E ๓.๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา

E ๓.๒. มนต์เสกบรืวาร

E ๔. การได้สมบัติ

E ๔.๑. สมบัติจากนางนาค

E ๔.๒. สมบัติจากนางกินรี

* ความเชื่อเรื่องพ้ายปรากฏในนิทานของกลุ่มคนไทใหญ่ ไทใต้คงและไทพากะ พ้ายมีความหมายคล้ายๆกับยักษ์ในวรรณกรรมไทย อาศัยอยู่ในป่าหรือบนภูเขา กินคนและสัตว์ต่างๆ (ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาว เริงหว่า, อาปมไทใต้คง: นิทานกับสังคม, กรุงเทพฯ: แมคคำผาง, ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕.)

III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

F. การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ

- F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ หรือเกราะคนป่า
- F ๒. ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบสีดำ
- F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์
- F ๔. ตัวเอกในเครื่องแต่งกายประหลาดหรือสกปรก
- F ๕. ตัวเอกมีรูปร่างผิดประหลาด

G. การเลือกคู่

- G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย
- G ๒. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงขงาหรือมงกุฏ

H. การทดสอบความสามารถ

- H ๑. การหาสัตว์ต่างๆตามที่พ่อตาต้องการ
 - H ๑.๑. การหาเนื้อ
 - H ๑.๒. การหาปลา
 - H ๑.๓. การหาหมูป่า
 - H ๑.๔. การหานก
- H ๒. การตอบปัญหาธรรม
- H ๓. การตีคี่
- H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วยร้อยเป็นทาง
- H ๕. การเอาแดงวิเศษไปให้พ่อตา
- H ๖. การเรียกดินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล
- H ๗. การแข่งเรือ
- H ๘. การหาสิ่งของหายาก
 - H ๘.๑. การหาข้าวที่ไม่รู้จักบูดและเนื้อที่สดอยู่ตลอด
 - H ๘.๒. การหาเจ้าสาวที่สวยที่สุด
 - H ๘.๓. การหาไก่ขาเดียว
 - H ๘.๔. การหาหนอนตามต้นไม้
 - H ๘.๕. การหาเพชรพลอย
- H ๙. การปลูกสร้างปราสาท หรือซ่อมปราสาท

H ๑๐. การแข่งม้า

H ๑๑. การออกกรบ

I. การแต่งงาน

IV. การเผยแพร่และการยอมรับ

J. การถอดรูป

J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป

J ๒. การทำลายคราบ

J ๓. การเนรมิตร่างให้งดงาม

K. เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

K ๑. การครองเมือง

K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองฟอตตา

K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา

K ๑.๓. ตัวเอกสร้างเมืองใหม่

K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก

K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ

การจำแนกแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อยของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

เมื่อนำโครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองดังกล่าวข้างต้นมาพิจารณานิทานสังข์ทอง ทั้ง ๗๒ สำนวน จะพบว่าถึงแม้ว่านิทานทั้ง ๗๒ สำนวนจะมีพฤติกรรมหลักในโครงสร้างคล้ายกัน แต่ผู้วิจัยพบว่าการเรียงลำดับพฤติกรรมในเหตุการณ์สำคัญบางตอนอาจต่างกัน อันทำให้สามารถจัดกลุ่มนิทานสังข์ทองออกได้เป็น ๓ แบบเรื่องย่อย ทั้งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า นิทานสังข์ทองมีโครงสร้างหลักหรือแบบเรื่องหลัก และยังสามารถแบ่งได้เป็นแบบเรื่องย่อยอีก ๓ แบบ ซึ่งผู้วิจัยขอจำแนกเป็นแบบเรื่อง ก แบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก ดังนี้

- แบบเรื่อง ก มีเหตุการณ์สำคัญที่ประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมหลัก คือ จะมีการเลือกคู่ (G) การแต่งงาน (I) แล้วจึงมีการทดสอบ (H) ภายหลังจากการแต่งงาน
- แบบเรื่อง ข มีลำดับพฤติกรรมหลักในตอนการได้คู่ต่างจากแบบ ก คือ ตัวเอกต้องพบกับการทดสอบของพ่อตา (H) ก่อนการแต่งงานกับคู่ครอง (I)
- แบบเรื่อง ขก เป็นลักษณะผสมระหว่างแบบเรื่อง ก และแบบเรื่อง ข คือ จะมีการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนแบบ ข แต่มีเหตุการณ์อื่นเป็นเหมือนแบบ ก

อนึ่ง แบบเรื่องหลักทั้งแบบเรื่อง ก แบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก ยังจำแนกเป็นแบบเรื่องย่อยได้อีก ผู้วิจัยขออธิบายในรายละเอียด ดังนี้

แบบเรื่อง ก สังข์ทอง : การทดสอบหลังแต่งงาน

แบบเรื่อง ก คือกลุ่มนิทานที่เป็นเรื่อง *สังข์ทอง* แท้ ๆ (แบบ *สุวรรณสังข์ชาดก* และสำนวนพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒) และนิทานที่มีเค้าโครงเรื่องเดียวกับเรื่อง *สังข์ทอง* หัวใจสำคัญของแบบเรื่อง ก คือ ต้องมีการเลือกคู่ เมื่อแต่งงานแล้วตัวเอกจะถูกพ่อตาทดสอบ นิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่อง ก จึงต้องมีพฤติกรรมหลักคือ

- G การเลือกคู่
- I การแต่งงาน
- H การทดสอบความสามารถ

เนื้อเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* แบ่งเป็น ๒ ช่วง และให้ความสำคัญทั้งสองช่วงนี้เกือบจะเท่าๆกัน ช่วงแรกคือ ชีวิตพระเอกตั้งแต่กำเนิดจนถึงวัยหนุ่ม ตอนต้นจะเน้นเรื่องกำเนิดอันผิดปกติของพระเอกซึ่งทำให้พระเอกถูกรังเกียจและถูกกำจัดไปจากบ้านเมือง แต่ต่อมาได้พบผู้อุปถัมภ์ซึ่งช่วยเลี้ยงดูจนโตเป็นหนุ่ม ช่วงที่ ๒ คือ การได้คู่ครองของตัวเอง เนื้อเรื่องตอนนี้จะเน้นการขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย เมื่อนางเอกเลือกพระเอกซึ่งอยู่ในรูปทรมามอัปลักษณ์ พ่อตาจึงคิดหาทางกำจัดพระเอก พระเอกถูกพ่อตาทดสอบโดยกำหนดให้แข่งขันทำงานบางอย่างกับเขยคนอื่น ๆ ซึ่งมักเป็นจำนวนหกเขย ตัวเอกจะสามารถผ่านบททดสอบของพ่อตาและทำได้ดีกว่าเขยคนอื่น ๆ ด้วย

แบบเรื่อง ก ยังสามารถแบ่งได้เป็นแบบเรื่องย่อยได้อีก ๒ แบบ คือแบบเรื่องย่อย ก ๑ และ ก ๒

แบบเรื่องย่อย ก ๑ *สังข์ทอง* แท้ คือ กลุ่มนิทานที่เป็นเรื่อง *สังข์ทอง* สำนวนต่างๆพระเอกกำเนิดเป็นหอยสังข์ ถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองของตน ต่อมามีนางยักษ์นำไปเลี้ยงจนโตเป็นหนุ่ม พระเอกได้ลักของวิเศษและสวมรูปเงาะหนีออกจากเมืองยักษ์ พระเอกเดินทางมาอยู่เมืองหนึ่งซึ่งมีการเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ของพระธิดาทั้งเจ็ดนาง เจ้าเงาะได้พวงมาลัยจากพระธิดาองค์ที่เจ็ดจึงได้นางเป็นคู่ครอง พ่อตาไม่พอใจจึงหาวิธีกำจัดเจ้าเงาะโดยสั่งให้หาเนื้อหาลาแข่งกับหกเขย แต่เจ้าเงาะก็หามาให้ได้ ต่อมาพระอินทร์ต้องการช่วยเหลือเจ้าเงาะจึงมาทำทีคลีพนันเอาบ้านเมือง พ่อตาไม่อาจจะหันหน้าไปพึ่งใครจึงต้องขอร้องให้เจ้าเงาะช่วย เจ้าเงาะจึงถอดรูปเงาะออกกลายเป็นพระสังข์ทอง และแสดงความสามารถให้ประจักษ์ พ่อตาจึงยอมรับ ตอนท้ายพระสังข์ก็ได้พบบิดามารดา

ดังนั้น แบบเรื่องย่อย ก ๑ ซึ่งเป็นนิทาน *สังข์ทอง* ที่สมบูรณ์จึงต้องประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมสำคัญ คือ

กำเนิดผิดพลาด	ตัวเอกออกมจัญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ	การเผยแพร่และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปแบบ ลักษณะประหลาด (B) ความสามารถพิเศษ	(C) การออกเดินทาง (D) การได้ผู้อุปถัมภ์ (E) การได้สิ่งวิเศษหรือ ทรัพย์สินสมบัติ (C) การออกเดินทาง	(F) การอำพรางตัวหรือรูป ลักษณะที่น่ารังเกียจ (G) การเลือกคู่ (I) การแต่งงาน (H) การทดสอบความสามารถ	(J) การถอดรูป (K) เหตุการณ์หลัง จากตัวเอกเปิดเผย ตัว

โครงสร้างของแบบเรื่องย่อย ก ๑ จึงเป็น AB+CDEC + FGIH + JK

แบบเรื่องย่อย ก ๒ สังข์ทองแปลง คือ นิทานที่มีโครงเรื่องแบบเดียวกับแบบเรื่องย่อย ก ๑ แต่โครงเรื่องของแบบเรื่องย่อย ก ๒ นี้จะไม่มีเหตุการณ์ในช่วงตัวเอกมจัญภัย เนื้อเรื่องกล่าวถึงการถือกำเนิดที่ผิดปกติและการได้คู่ครองอันเป็นหัวใจหลักของเรื่อง ตัวเอกในแบบเรื่องย่อย ก ๒ จะกำเนิดในสัตว์ เช่น แพะทองคำ หรือชะมด เป็นต้น พระเอกต้องพบอุปสรรคเช่นเดียวกับพระสังข์ เพราะเมื่อพระเอกได้รับเลือกจากเจ้าหญิงก็จะถูกพ้อตารังเกียจ พ้อตาพยายามจะกำจัดพระเอกด้วยวิธีต่างๆ แต่พระเอกก็แก้ปัญหาได้หรือมีผู้ช่วยเหลือ นิทานในแบบเรื่องย่อย ก ๒ หลายเรื่องจะเน้นความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างตัวเอกกับฝ่ายปรปักษ์คือพ้อตาและพี่เขยทั้งหมดด้วย ลำดับเหตุการณ์สำคัญของแบบเรื่องย่อย ก ๒ ประกอบด้วย

กำเนิดผิดพลาด	ตัวเอกออกมจัญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ	การเผยแพร่และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปแบบ ลักษณะประหลาด		(F) การอำพรางตัวหรือรูป ลักษณะที่น่ารังเกียจ (G) การเลือกคู่ (I) การแต่งงาน (H) การทดสอบความสามารถ	(J) การถอดรูป (K) เหตุการณ์หลัง จากตัวเอกเปิดเผย ตัว

โครงสร้างของแบบเรื่องย่อย ก ๒ จึงเป็น A + FGIH + JK

แบบเรื่อง ข กำกาดำ : การทดสอบก่อนแต่งงาน

โครงเรื่องของแบบ ข จะแตกต่างจากแบบ ก กล่าวคือแบบ ก เน้นเหตุการณ์สองช่วงคือวัยเด็กและวัยหนุ่ม แต่แบบ ข จะให้ความสำคัญกับวัยหนุ่ม ส่วนเหตุการณ์ในวัยเด็กนั้นไม่มีเหตุ

การณืโดดเด่นเหมือนแบบเรื่อง ก และแม้จะปรากฏบ้างก็ไม่สม่ำเสมอและไม่มีน้ำหนักสำคัญเท่า เหตุการณ์ตอนได้คู่ครองของตัวเอง เหตุการณ์หลักเริ่มต้นที่การมีคู่ครอง เมื่อตัวเอกพบคู่ครองนั้น ตัวเอกอยู่ในร่างอัมปลักษณ์มืดประหลาด แต่จะแตกต่างกับแบบ ก ที่วิธีการได้คู่ครอง ในขณะที่แบบ ก ตัวเอกได้แต่งงานเพราะการเลือกคู่ แล้วพ้อตาทดสอบตัวเอกหลังแต่งงาน ด้วยการให้แข่งขันกับลูกเขยคนอื่นๆ แบบ ข จะเป็นการทดสอบก่อนแต่งงาน ตัวเอกจะถูกพ้อตาทดสอบด้วยการเรียกสินสอดที่มากมายมหาศาลหรือเหนื่อวิสัยที่คนธรรมดาจะทำได้ เมื่อตัวเอกทำสิ่งที่พ้อตาเรียกร้องได้แล้วจึงจะได้แต่งงานกับคู่ครอง

ดังนั้นโครงเรื่องของแบบ ข จึงกำหนดด้วยพฤติกรรมสำคัญซึ่งเป็นหัวใจหลักของแบบเรื่องนี้คือ

H การทดสอบความสามารถ

I การแต่งงาน

แบบ ข นี้สามารถแบ่งเป็นแบบเรื่องย่อยได้ ๓ แบบเรื่องได้แก่ แบบเรื่องย่อย ข ๑ แบบเรื่องย่อย ข ๒ และแบบเรื่องย่อย ข ๓ โดยพิจารณาจากลำดับพฤติกรรมอื่นๆที่ปรากฏอยู่ร่วมกันดังนี้

แบบเรื่องย่อย ข ๑ กำกาดำ

แบบเรื่องย่อย ข ๑ คือเรื่อง *กำกาดำ* สำนวนต่างๆ โครงเรื่องคือ พระเอกกำเนิดเป็นคนมีตัวอัมปลักษณ์ ต่อมาได้พลัดพรากจากบ้านเมืองและไปอยู่กับยาจำสวน พระเอกหลงรักพระธิดาคณิสต์ของเจ้าเมือง พระเอกมีปัญญาหรือมีความสามารถพิเศษทางศิลปะและคอยหาโอกาสใกล้ชิดพระธิดา ต่อมาตัวเอกสู้ขนาง เจ้าเมืองจึงให้สร้างสะพานทองคำแล้วจะยอมยกให้ ตัวเอกก็ทำได้ เมื่อแต่งงานกันตัวเอกก็ถอดรูปออกกลายเป็นคนรูปร่างงาม แล้วได้ครองเมือง แบบเรื่องย่อย ข ๑ จึงมีลำดับพฤติกรรมสำคัญประกอบด้วย

กำเนิดผิดปกติ	ตัวเอกออกผจญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ	การเผยแพร่และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปลักษณ์ประหลาด	(C)การออกเดินทาง (D)การได้ผู้อุปถัมภ์	(F) การอำพรางตัวหรือรูปลักษณ์ที่น่ารังเกียจ (B)ความสามารถพิเศษ (H) การทดสอบความสามารถ (I) การแต่งงาน	(J) การถอดรูป (K) เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

โครงสร้างของแบบเรื่องย่อย ข ๑ จึงเป็น A+CD+ FBHI + JK

แบบเรื่องย่อ ย ๒ ท้าวเต่า

แบบเรื่องย่อ ย ๒ มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึง *ก่ำกาดำ* แต่ตัวเอกเป็นเต่าและสัตว์อื่นๆ และมีเนื้อเรื่องบางส่วนที่แตกต่างจาก *ก่ำกาดำ* กลุ่มนิทานเรื่องเต่าจะไม่มี การพลัดพรากจากบ้านเมือง แต่จะเน้นความสามารถของตัวเอกในวัยเด็กนั่นคือสามารถในการทำไร่ ทำให้มีฐานะดีขึ้น และมักจะนำแต่งทองไปสู่ขอพระธิดาซึ่งทำให้เจ้าเมืองพอใจและยอมยกให้ หรือให้สร้างสะพานทองเหมือน *ก่ำกาดำ* ภายหลังจากแต่งงานแล้วก็จะมีการออกไปทำไร่สร้างฐานะอีก ส่วนกลุ่มที่กำเนิดเป็นสัตว์ต่างๆ นี้มีเรื่องราวเหมือน *ก่ำกาดำ* แต่จะไม่มี การพลัดพรากจากบ้านเมืองเช่นเดียวกันกับ *ท้าวเต่า* กลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับอนุภาคตัวเอกซึ่งกำเนิดที่ผิดปกติ แต่มีความสามารถพิเศษบางอย่าง ตัวเอกจะอยู่กับบิดามารดาหรือผู้อุปถัมภ์ที่บังเอิญนำตัวเอกไปเลี้ยง เมื่อตัวเอกต้องการมีคู่ครองก็ต้องพบการทดสอบของพ่อตาคือการให้สร้างสะพานทอง แต่ตัวเอกก็ทำได้และจะถอดรูปกลายเป็นคนรูปงาม แล้วได้ขึ้นครองเมือง

ดังนั้นแบบเรื่องย่อ ย ๒ จึงประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมสำคัญคือ

กำเนิดผิดปกติ	ตัวเอกออกผจญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครอง และถูกพ่อตาทดสอบ	การเผยแพร่ และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด (B) การแสดงความสามารถพิเศษ	(D) การได้ผู้อุปถัมภ์ (B) การแสดงความสามารถพิเศษ	(F) การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ (H) การทดสอบความสามารถ (I) การแต่งงาน	(J) การถอดรูป (K) เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

โครงสร้างของแบบเรื่องย่อ ย ๒ จึงเป็น A (B) + DB + FHI + JK

แบบเรื่องย่อ ย ๓ สุวรรณสิริสา

โครงเรื่องของนิทานแบบ ย ๓ คือ ตัวเอกซึ่งมีรูปลักษณะทรกมลอาจจะมีแต่ศีรษะหรือเกิดมาเป็นลูกแดง โครงเรื่องแบบ ย ๓ จะมีสองช่วง ช่วงแรกจะเป็นช่วงสร้างฐานะ โดยตัวเอกจะออกเดินทางไปกับเรือสำเภา ต่อมาจะได้ทรัพย์สมบัติจากนางนาคหรือนางกินรี ตัวเอกจึงกลับบ้านอย่างมั่งคั่งร่ำรวย โครงเรื่องแบบนี้จึงไม่มีเรื่องการพลัดพรากจากมารดาไปอยู่กับผู้อุปถัมภ์เหมือนแบบเรื่องอื่นๆ เพราะเมื่อตัวเอกได้ทรัพย์สมบัติแล้วก็กลับมาอยู่กับมารดา ส่วนช่วงที่สองคือ การได้คู่ครองก็จะเหมือนกับแบบเรื่อง ย ทัวไป คือ ตัวเอกสู่ขอพระธิดา เมื่อสร้างสะพานทองได้จึงแต่งงานและถอดรูป แล้วครองเมืองต่อจากพ่อตา

แบบเรื่องย่อย ข ๓ จึงมีลำดับพฤติกรรมสำคัญคือ

กำเนิดผลิตภัณฑ์	ตัวเอกออกผจญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อดาทดสอบ	การเผยแพร่และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปแบบลักษณะประหลาด (B) การแสดงความสามารถพิเศษ	(C) การออกเดินทาง (B) การแสดงความสามารถพิเศษ (E) การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ (C) การออกเดินทาง	(F) การอำพรางตัวหรือรูปแบบลักษณะที่น่ารังเกียจ (H) การทดสอบความสามารถ (I) การแต่งงาน	(J) การถอดรูป (K) เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

โครงสร้างของแบบเรื่องย่อย ข ๓ จึงเป็น A (B) + CBEC + FHI + JK

แบบเรื่อง ขก ท้าวน้ำ : การผสมของแบบ ก กับแบบ ข

แบบเรื่อง ขก คือ นิทานที่เกิดจากการผสม แบบเรื่อง ข กับ แบบเรื่อง ก แต่หัวใจหลักจะคล้ายกับแบบเรื่อง ข มากกว่าแบบเรื่อง ก จึงทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ นิทานกลุ่มนี้จะมีโครงเรื่องร่วมกันอยู่ทั้งแบบ ก และแบบ ข ในช่วงเหตุการณ์วัยเด็ก การออกผจญภัยและการได้ของวิเศษจะคล้ายกับแบบ ก ส่วนการได้คู่ครองและการทดสอบจะคล้ายกับแบบ ข แม้โครงเรื่องช่วงสำคัญจะคล้ายกับแบบ ข มากกว่าแบบ ก แต่เนื่องจากยังมีพฤติกรรมบางอย่างที่มาจากแบบ ก ทำให้สามารถจัดเป็นแบบเรื่องใหม่ได้อีกหนึ่งแบบเรื่อง นิทานในแบบเรื่องนี้หลังจากพระเอกได้แสดงความสามารถและเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงแล้ว จะมีการขยายโครงเรื่องตอนท้ายไปอีก โดยมี การผจญภัยของพระเอกอีกช่วงหนึ่งซึ่งทำให้ได้ของวิเศษ หรือได้คู่ครองเพิ่ม แล้วจึงจบที่การครองเมือง

ดังนั้นลำดับพฤติกรรมสำคัญของแบบเรื่อง ขก จึงประกอบด้วย

กำเนิดผลิตภัณฑ์	ตัวเอกออกผจญภัย	ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อดาทดสอบ	การเผยแพร่และการยอมรับ
(A) การกำเนิดในรูปแบบลักษณะประหลาด	(C) การออกเดินทาง (D) การได้ผู้อุปถัมภ์ (C) การออกเดินทาง	(F) การอำพรางตัวหรือรูปแบบลักษณะที่น่ารังเกียจ (H) การทดสอบความสามารถ (I) การแต่งงาน	(J) การถอดรูป (E) การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ (K) เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

โครงสร้างของแบบเรื่อง ขก จึงเป็น

A + CDC + FHI + JEK

การจำแนกแบบเรื่องนิทานสังข์ทองสามารถนำมาเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ ๗ การเปรียบเทียบโครงสร้างแบบเรื่องย่อยของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ ๑	ตอนที่ ๒	ตอนที่ ๓	ตอนที่ ๔
แบบเรื่องย่อย ก๑	A B	CDEC	FGIH	JK
แบบเรื่องย่อย ก๒	A		FGIH	JK
แบบเรื่องย่อย ข๑	A	CD	FBHI	JK
แบบเรื่องย่อย ข๒	A (B)*	DB	F HI	JK
แบบเรื่องย่อย ข๓	A (B)*	CBEC	F HI	JK
แบบเรื่องย่อย ขก	A	CDC	F HI	JEK

* หมายถึง พฤติกรรมที่อาจปรากฏบ้างในนิทานบางเรื่องของแบบเรื่องนั้นๆ จึงเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏไม่สม่ำเสมอ

เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างแบบเรื่องย่อยทั้งหมดของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงทำให้เห็นว่าพฤติกรรมสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และปรากฏเป็นพฤติกรรมหลักของทุกแบบเรื่องย่อยคือ (A)กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด (F)การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ (I)การแต่งงาน (H) การทดสอบความสามารถ และ (J)การถอดรูป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองคือ การได้คู่ครองของตัวเองซึ่งอำพรางร่างที่แท้จริงไว้ในร่างอัปลักษณ์ แต่การจะได้คู่ครองคู่อย่างมีความสุขนั้นจะต้องผ่านอุปสรรคคือ การทดสอบของพ่อตา ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) กับ กลุ่มทดสอบหลังแต่งงาน (IH) เหตุการณ์การทดสอบของพ่อตานี้จึงเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งนิทานออกเป็น ๓ แบบเรื่องหลักดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นโครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงต้องประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมหลัก ดังนี้

A / F + IH + J

HI

ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำนิทานเรื่องต่างๆ มาจัดจำแนกพฤติกรรมและอนุภาคตามแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อยทั้งหมดนี้โดยละเอียด เพื่อเปรียบเทียบลักษณะโครงเรื่องของนิทานในแต่ละแบบเรื่องให้เห็นชัดเจน

บทที่ ๔

การจัดจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้นำนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจำนวน ๗๒ จำนวนมาจัดจำแนกเป็นแบบเรื่องหลักได้ ๓ แบบเรื่อง แบบเรื่องแรกคือ แบบเรื่อง ก สังข์ทอง ซึ่งยังแบ่งได้เป็นแบบเรื่องย่อย ก๑ สังข์ทองแท้ และ แบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง แบบเรื่องย่อยทั้งสองแบบมีเหตุการณ์สำคัญร่วมกันคือมีการเลือกคู่ครองและการทดสอบหลังแต่งงานอันเป็นเอกลักษณ์ของนิทาน สังข์ทอง ส่วนเหตุการณ์สำคัญและพฤติกรรมอื่นๆ มีรายละเอียดที่ทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกัน

แบบเรื่อง ข จำแนกได้เป็นแบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำ แบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่า และแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา โดยทั้งสามแบบเรื่องย่อยมีการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนกัน

ส่วนแบบเรื่อง ขก ทำวแบ้ ก็คือ แบบเรื่องใหม่ที่เกิดจากแบบเรื่อง ก กับ แบบเรื่อง ข ผสมกัน โดยมีเหตุการณ์สำคัญที่สุดคือ การทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนแบบเรื่อง ข ส่วนเหตุการณ์สำคัญและพฤติกรรมอื่นๆ เหมือนแบบเรื่อง ก

ผู้วิจัยจึงจะนำนิทานของคนไทยท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งนิทานของกลุ่มชนชาติไทมาจัดจำแนกตามแบบเรื่องหลักและแบบเรื่องย่อยได้ ดังนี้

แบบเรื่อง ก สังข์ทอง

นิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่อง ก คือเรื่อง สังข์ทอง จำนวนต่างๆ เรื่อง สังข์ทอง เป็นนิทานที่แพร่หลายมากในภาคต่างๆ ของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางของไทยเรียกได้ว่าเกือบจะทุกจังหวัดที่มีนิทานพื้นบ้านเรื่อง สังข์ทอง หลายจังหวัดในภาคกลางรวมทั้งภาคตะวันออกก็มีนิทานเรื่องนี้เล่าสู่กันฟังไม่ว่าจะเป็นชัยนาท กำแพงเพชร สุโขทัย นครสวรรค์ ราชบุรี เพชรบุรี ชลบุรีและตราด ส่วนท้องถิ่นทางเหนือแถบจังหวัดอุตรดิตถ์และเชียงใหม่ก็นิยมนิทานพื้นบ้านเรื่อง สังข์ทอง ไม่น้อย เช่นเดียวกับภาคใต้ซึ่งมีเรื่อง สังข์ทอง ที่แต่งเป็นหนังสือชุด ทั้งชุดดำและชุดขาว รวมทั้งนิทานพื้นบ้านในจังหวัดต่างๆ สังข์ทอง จำนวนลายลักษณ์ที่แพร่หลายมากที่สุดดูเหมือนจะเป็นเรื่อง สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒

นิทานในแบบเรื่อง ก สังข์ทอง ยังรวมถึงนิทานเรื่องอื่นที่มีองค์ประกอบหลัก หรือมีโครงสร้างสำคัญแบบนิทานเรื่อง สังข์ทอง แต่ได้เปลี่ยนแปลงไปจนกลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ แม้กระนั้นก็ยังคงหัวใจหลักของเรื่อง สังข์ทอง ไว้ นั่นคือ การเลือกคู่และการทดสอบหลังแต่งงานโดยเฉพาะการหาเนื้อหาลาอันเป็นเอกลักษณ์ของ สังข์ทอง นิทานในแบบเรื่อง ก จึงจำแนกได้เป็น แบบเรื่องย่อย ก๑ สังข์ทองแท้ และแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง ดังนี้

แบบเรื่องย่อ ก ๑ สังข์ทองแท้

นิทานในแบบเรื่องย่อ ก๑ ประกอบด้วย นิทาน สังข์ทอง ของภาคกลางและภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ รวมทั้งกลุ่มชนชาติไท ได้แก่ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทพ่าเก และไทใต้คง นำสังเกตว่าไทลื้อและไทพวนไม่มีนิทานแบบ ก๑ สังข์ทองแท้

นิทานในแบบเรื่องย่อ ก๑ มีทั้งหมด ๒๗ จำนวน ดังนี้

๑. สังข์ทองจังหวัดนครสวรรค์ ๑	๑๕. สังข์ทองกลอนสวด
๒. สังข์ทองจังหวัดนครสวรรค์ ๒	๑๖. สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒
๓. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัย ๑	๑๗. หอยสังข์บุศดำ
๔. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัย ๒	๑๘. หอยสังข์บุศขาว
๕. เจ้าเงาะ จังหวัดกำแพงเพชร	๑๙. สุวรรณสังข์กุมาร
๖. เจ้าเงาะ จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๐. สุวรรณสังข์ขาดก
๗. เวียงเจ้าเงาะ จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๑. สุวรรณหอยสังข์
๘. เมืองท่าสามกล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๒. อะล่องหอยขาวไทใหญ่
๙. พระสังข์ทอง จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๓. อะล่องหอยขาวไทใหญ่
๑๐. สังข์ทองจังหวัดชัยภูมิ	๒๔. สุวรรณหอยแดงไทเขิน
๑๑. ท้าวสามลนางมณฑา จังหวัดตราด	๒๕. อะล่องหอยขาวไทพ่าเก
๑๒. สังข์ทองจังหวัดชลบุรี	๒๖. อะล่องหอยขาวไทใต้คง
๑๓. สังข์ทองจังหวัดพังงา	๒๗. สุวณณภูมิินท์
๑๔. ยักษ์กับใ้รูปเงาะ จังหวัดพัทลุง	

๑. สังข์ทองนครสวรรค์จำนวนที่ ๑

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๑.๑. หอยสังข์	- ท้าวศวิมลมีเมียเสีสององค์ นางจันทวีเมเสีองค์แรกให้ประสูติโอรสหอยสังข์ ท้าวศวิมลถูกนางจันทามเสีรองยุงจนขับไล่ นางจันทวีออกจากเมือง
II. ตัวเอกออกผจญภัย C ๑. พระเอกถูกกำจัดไปทางน้ำ โดยการถ่วงน้ำ	- เมื่อนางจันทวีทราบข่าวโอรสอยู่ในหอยสังข์จึงทุบหอยสังข์แตก นางจันทวีจึงจับตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัต ต่อมาพระสังข์ได้ชุบตัวในบ่อทอง
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	แล้วสวมชุดเงาะกับเกือกทองเหาะหนีไป
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	
C การออกเดินทาง	

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G การเลือกคู่</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H๓. การตีคดี</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p>	<p>- นางรจนานิติธิดาองค์ที่เจ็ดของท้าวสามลเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี ท้าวสามลขับไล่ทั้งคู่ออกจากเมืองและคอยกลั่นแกล้งเจ้าเงาะ</p> <p>- พระอินทร์ยกทัพมาล้อมเมืองและทำคดี หกเขยสู้ไม่ได้ ท้าวสามลให้เจ้าเงาะไปสู้</p> <p>- เจ้าเงาะถอดรูปออกเป็นชายหนุ่มรูปทองและไปตีคดีกับพระอินทร์จนได้ชัยชนะ</p>
--	---

๒. สังข์ทองจังหวัดนครสวรรค์ ส่วนวันที่ ๒

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์</p> <p>E ๓.๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>- บุตรสาวเศรษฐีคนสุดท้าย (คนที่ ๕) รักกับชายลูกจ้าง เศรษฐีจึงได้ออกจากบ้าน</p> <p>- นางพันธุรัตมาลักปลาที่ทั้งสองดักไว้ เมื่อชายลูกจ้างมาเห็นเข้า นางจึงลักชายหนุ่มไปเป็นสามี</p> <p>- นางยักษ์เอาชายหนุ่มไปเลี้ยงไว้ในถ้ำ เวลานั้นจะออกไปไหนก็เอาหินปิดปากถ้ำไว้ ชายหนุ่มอยู่กับนางยักษ์จนมีบุตรด้วยกันคนหนึ่งคือ เจ้าเงาะ</p> <p>- เจ้าเงาะผลัดหินปิดปากถ้ำออก ชายหนุ่มผู้บิดาจึงวิ่งหนีออกจากถ้ำ</p> <p>- เมื่อนางยักษ์ตามมาทันชายหนุ่มจึงแกล้งตาย เมื่อนางยักษ์เผลงชายหนุ่มก็ลักถุงเพชรพลอยของนางยักษ์แล้ววิ่งหนีไป</p> <p>- เจ้าเงาะอยู่กับมารดา ก็ได้เรียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา ต่อมามารดาดูว่าบ่ค่อยๆ เจ้าเงาะจึงลักของวิเศษคือ เกือกแก้ว ผ้าและไม้เท้าหนีขึ้นไป</p> <p>- นางยักษ์ตามมาอ่อนนอนให้บุตรกลับไป เมื่อเจ้าเงาะไม่กลับนางจึงกลั่นใจตาย เจ้าเงาะลงมาทำศพนางแล้วเดินทางต่อไป</p>

๓. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัยสำนวนที่ ๑

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๑.๑. หอยสังข์	- เจ้าเมืองพรหมทัตมีมเหสีสององค์ มเหสีเอกประสูติโอรสเป็นหอยสังข์ พระเจ้าพรหมทัตจึงไล่ให้ไปอยู่ปลายนา
II. ตัวเอกออกผจญภัย C ๑. พระเอกถูกกำจัดไปทางน้ำ โดยการถ่วงน้ำ	- ต่อมาโอรสหายกลายเป็นคน พระเจ้าพรหมทัตสั่งให้นำมาฆ่าแต่ไม่สำเร็จ จึงให้จับโอรสไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- แม่ธรรณีกับแม่คงคาพาพระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัต
E ๑.๑. ของวิเศษที่เมืองยักษ์	- นางพันธุรัตห้ามพระสังข์ไปเล่นที่บ่อเงินและบ่อทอง และของวิเศษคือเกือกแก้ว กระบองเพชร พระสังข์ก็แอบเข้าไป
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	- ต่อมาพระสังข์ชุบตัวให้เป็นทองและใส่เครื่องงาช้าง แล้วหนีไป
C การออกเดินทาง	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	- เจ้าเมืองสามลมีธิดาเจ็ดนาง นางรจนาคณสุดท้องยังไม่มีคู่ ท้าวสามลจึงให้นางเลือกคู่ครองแต่นางก็ไม่พึงใจใคร นางรจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี ท้าวสามลขับไล่ทั้งคู่ออกจากเมือง
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	
G การเลือกคู่	
I การแต่งงาน	- พระอินทร์ยกทัพมาทำศึกตี หกเขยสู้ไม่ได้ ท้าวสามลให้เจ้าเงาะออกไปตีศึก
H๓. การตีศึก	- เจ้าเงาะถอดรูปออกและตีศึกชนะ หกเขยยอมเป็นข้า
J๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป	
H๑.๒. การหาปลา	- ท้าวสามลให้ไปหาปลา เจ้าเงาะถอดรูปเรียกปลามาชุมนุมกันหมด หกเขยเข้ามาขอปลาจึงถูกเจ้าเงาะตัดจุกแลกละเปลี่ยน
H๑.๑. การหาเนื้อ	- ท้าวสามลให้ไปหาเนื้อ เมื่อหกเขยมาขอเนื้ออีกจึงถูกตัดหูแลกละเปลี่ยน

๔. สังข์ทองจังหวัดสุโขทัยสำนวนที่ ๒

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ท้าวสามลให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่โดยการเสี่ยงพวงมาลัย หกนางได้คู่ครองกันหมด แต่นางรจนาไม่พึงใจใคร ท้าวสามลให้นำตัวเงาะบ้ามาให้รจนาดู นางรจนาพึงใจเจ้าเงาะจึงเลือกเป็นสามี ท้าวสามลกริ้วขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา
G๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	
I การแต่งงาน	

H๑.๑ การหาเนื้อ	- ทำวสามลให้เจ็ดเขยหาเนื้อคนละร้อยตัว เจ้าเงาะถอดรูปออกแล้วเรียกเนื้อมาชุมนุมกันหมด หกเขยหาไม่ได้จึงมาขอจากเจ้าเงาะ เจ้าเงาะจึงให้ตัดหูแลงเนื้อ
H๑.๒.การหาปลา	- ทำวสามลสั่งให้เจ็ดเขยไปหาปลาคนละร้อยตัว เจ้าเงาะก็เรียกปลามาชุมนุมกัน เมื่อหกเขยเข้ามาขอปลาจึงถูกตัดปลายจมูกแลงปลา
H ๑๑.การออกรบ	- รจนากออกไปทำไร่เมื่อกลับมาเห็นพระสังข์ถอดรูปเงาะวางไว้จึงนำรูปเงาะไปทำลายแต่ไม่สำเร็จ พระสังข์จึงไม่ถอดรูปอีก
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	- พระอินทร์แปลงเป็นคนยกทัพมาตีเมืองสามล หกเขยออกรบก็แพ้หมด เจ้าเงาะจึงถอดรูปออกรบ พระอินทร์แก้งแพ้แล้วกลับไป
J การถอดรูป	- ทำวสามลมอบราชสมบัติให้และขอให้ถอดรูปเงาะออก เจ้าเงาะถอดรูปออกกลายเป็นชายหนุ่มร่างสี่ทองและครองเมืองกับรจนาก
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	

๕. เจ้าเงาะ จังหวัดกำแพงเพชร

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- เจ้าเงาะอยู่กับเด็กเลี้ยงควาย เจ้าเมืองให้นำตัวเข้าเมืองเพื่อให้ธิดาเจ้าเมืองดูตัว นางแสงหล้าธิดาองค์ที่เจ็ดเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี เจ้าเมืองจึงไล่ทั้งคู่ไปอยู่นอกเมือง
G การเลือกคู่	
I การแต่งงาน	
H ๑๑.การออกรบ	- ที่ข้าศึกมาตีเมือง ลูกเขยหกคนของเจ้าเมืองออกไปรบแต่ก็แพ้หมด เจ้าเมืองจึงให้เจ้าเงาะมาช่วยรบ
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- เจ้าเงาะถอดเงาะออกกลายเป็นคนรูปร่างงาม เมื่อออกไปรบก็ปราบปรามข้าศึกได้

๖.เจ้าเงาะ จังหวัดอุตรดิตถ์

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ทำวสามลมีธิดาเจ็ดนาง จึงจัดงานให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ครอง ธิดาหกคนได้สามีหมดแล้วเหลือแต่นางรจนากธิดาองค์สุดท้าย ทำวสามลให้เอาตัวเจ้าเงาะมาให้ นางรจนากดู นางรจนากเสียงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี ทำวสามลจึงขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา
G๑.การเลือกคู่ด้วยการเสียงพวงมาลัย	
I การแต่งงาน	
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- ทำวสามลให้เจ้าเงาะไปหาเนื้อหาปลา เจ้าเงาะก็ใช้วิชาเรียกเนื้อเรียกปลาหามาให้ได้

H ๑.๒.การหาปลา	- พระอินทร์แปลงกายเป็นราชาเมืองหนึ่งยกทัพมาล้อมเมืองและทำศึกตี ไม่มีใครสู้พระอินทร์ได้ ทำวสามลให้เจ้าเงาะไปตีศึก
H ๓.การตีศึก	
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	- เจ้าเงาะออกไปตีศึกและได้รับชัยชนะ ทำวสามลยกเมืองให้เจ้าเงาะ
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	

๗. เวียงเจ้าเงาะ จังหวัดอุตรดิตถ์

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๑.๑. หอยสังข์	- ทำวศวิมลมีมเหสีสององค์ นางจันทิมาเหสีฝ่ายขวาประสูติโอรสเป็นหอยสังข์จึงถูกขับไล่ออกจากเมือง
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- พระสังข์ออกจากหอยมาไล่ไก่ป่าและหุงหาอาหารให้มารดา นางจันทิมาจึงรู้ว่าหอยสังข์แตก
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ	- นางจันทิมาเหสีฝ่ายซ้ายให้จับพระสังข์ไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พญานาคพาพระสังข์ไปให้นางยักษ์พันธุรัตน์เลี้ยง
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	- พระสังข์รู้ว่านางพันธุรัตน์เป็นยักษ์ก็คิดหนีโดยชุบตัวในบ่อเงิน
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	- บ่อทองแล้วใส่รูปเงาะเหาะหนีไป นางยักษ์ติดตามมาทันแต่ไม่
E ๓.๑. มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา	- อาจไปหาพระสังข์บนเขาได้จึงกลับใจตาย แต่ก่อนตายนางได้เขียนวิชาเรียกเนื้อเรียกปลาไว้ให้บนหิน พระสังข์ลงมาทำศพนางและเรียนมนตร์แล้วก็เหาะต่อไป
C การออกเดินทาง	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ทำวสามลให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ครอง ธิดาหกนางเลือกคู่ได้หมดเหลือแต่นางธิดาองค์สุดท้าย ทำวสามลจึงให้นำตัวเจ้าเงาะเข้าเมือง นางธิดาเสียงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ทำวสามลขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา
G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	- เทวดามาทำทำวสามลตีศึกเอาบ้านเมือง หกเขยสู้ไม่ได้ ทำวสามลให้เจ้าเงาะออกไปสู้
I การแต่งงาน	
H ๓. การตีศึก	- เจ้าเงาะตีศึกชนะและได้ถอดรูปออกกลายเป็นคนรูปทอง ทำวสามลยกเมืองให้ครอง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- นางจันทิมาได้ข่าวเจ้าเงาะจึงมาเป็นแม่ครัวที่เมืองทำวสามล นางได้สลักขึ้นพักเล่าเรื่องราวของพระสังข์ พระสังข์จึงรู้ว่า เป็นมารดาของตน
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	
K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก	

๘. เมืองท้าวสามล จังหวัดอุตรดิตถ์

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย I การแต่งงาน	- ท้าวสามลมีธิดาเจ็ดองค์ องค์สุดท้ายชื่ออรจนา ท้าวสามลให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ ธิดาหกองค์เลือกสามีได้หมดแล้วเหลือแต่นางอรจนา ท้าวสามลจึงให้นำตัวเจ้าเงาะมาให้นางดู นางอรจนาเห็นรูปทองข้างในรูปเงาะ จึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ท้าวสามลจึงจับไล่ทั้งคู่ไปอยู่นอกเมือง

๙. พระสังข์ทอง จังหวัดอุตรดิตถ์

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย C การออกเดินทาง III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย I การแต่งงาน	- พระสังข์หนีนางพันธุรัตมาอยู่กับเด็กเลี้ยงควายที่เมืองสามล - เจ้าเมืองสามลประกาศให้เจ้าชายเมืองต่างๆ มาให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ ในที่สุดเหลือแต่นางอรจนาธิดาองค์สุดท้าย ท้าวสามลจึงให้ทหารนำตัวเจ้าเงาะมาให้นางดู นางอรจนาเห็นรูปทองในร่างเงาะจึงเสี่ยงพวงมาลัยให้ ท้าวสามลจับไล่ทั้งคู่ไปอยู่กระท่อม

๑๐. สังข์ทอง จังหวัดชัยภูมิ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๑.๑. หอยสังข์ II. ตัวเอกออกผจญภัย C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์ E ๓.๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา C การออกเดินทาง	- พระเจ้าพรหมภฏและมเหสีจันทรมีโอรสเป็นหอยสังข์ - พระเจ้าพรหมภฏให้นำมเหสีและโอรสไปลอยแพ เสนาได้พามเหสีไปอยู่กับเศรษฐีใหญ่ ส่วนโอรสได้ลอยแพไป - นางยักษ์พันธุรัตมาพบพระสังข์อยู่ในแพจึงนำไปเลี้ยงเป็นบุตร - เมื่อพระสังข์โตเป็นหนุ่มและรู้ว่านางเป็นยักษ์จึงคิดหนี พระสังข์ได้ขโมยรูปเงาะ เกือกแก้วและไม้เท้าเหาะหนีไป นางยักษ์ขอให้พระสังข์กลับไปกับนาง พระสังข์ไม่ยอม นางจึงเขียนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาไว้ให้แล้วก็ขาดใจตาย พระสังข์จึงมาเรียนมนต์แล้วเดินทางต่อไป

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๓. การตีคดี</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑. ๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p> <p>K ๑. ๓. ตัวเอกสร้างเมืองใหม่</p> <p>K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก</p>	<p>- ทำวสามลเจ้าเมืองพารานครได้จัดงานเลือกคู่ให้พระธิดาทั้งเจ็ดนาง นางทั้งหกเลือกสามีได้หมดแล้วเหลือแต่นางรจนางค์สุดท้าย ทำวสามลจึงให้นำตัวเจ้าเงาะมาให้นางรจนาดู นางรจนาเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี</p> <p>- พระอินทร์แปลงเป็นราชาเมืองอื่นมาทำวสามลตีคดีพันัน ทำวสามลให้หกเขยออกไปสู้ก็แพ้หมด ในที่สุดจึงให้เจ้าเงาะออกไปสู้</p> <p>- เจ้าเงาะถอดรูปไปตีคดี พระอินทร์แพ้จึงยกทัพกลับ</p> <p>- ทำวสามลยกราชสมบัติให้พระสังข์</p> <p>- พระสังข์สร้างเมืองใหม่ติดกับเมืองพารานครและรับมารดามาอยู่กับตน</p>
--	---

๑๑. ทำวสามลกับนางมณฑา จังหวัดตราด

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G การเลือกคู่</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑๑. การออกรบ</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑. ๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- ทำวสามลกับนางมณฑามีธิดาหกนาง ทำวสามลจัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งหก ธิดาทั้งหกนางได้คู่ที่นางพึงใจแล้ว เหลือแต่นางรจนาคณสุดท้ายซึ่งไม่เลือกผู้ใด ทำวสามลให้นำตัวเจ้าเงาะมาให้นางรจนาดู นางรจนาชอบเจ้าเงาะ ทำวสามลจึงขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ป่า เมื่ออยู่กันตามลำพังเจ้าเงาะถอดรูปเปิดเผยรูปทองแก่รจนา</p> <p>- พระอินทร์ยกทัพมาทำรบ เขยทั้งห้าออกไปรบก็สู้ไม่ได้ ทำวสามลขอร้องเจ้าเงาะให้ออกรบ</p> <p>- เจ้าเงาะถอดรูปออกรบและเอาชนะพระอินทร์ได้</p> <p>- ทำวสามลให้เจ้าเงาะครองเมือง</p>

๑๒. สังข์ทองจังหวัดชลบุรี

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๑.๑. หอยสังข์	- หญิงท้องแก่คนหนึ่งคลอดบุตรเป็นหอยสังข์
B ๑. ตัวเอกออกจากครรภ์หรือว่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- บุตรของนางออกมาจากหอยสังข์ นางจึงเอาไม้ทูปหอยสังข์แตก
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C การออกเดินทาง	- พระสังข์เสียใจจึงหนีไปอยู่กับนางพันธุรัต
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	- นางพันธุรัตห้ามไปเล่นที่บ่อเงินบ่อทองของพระสังข์ก็แอบไปเล่น ต่อมาจึงลงไปชุบตัวในบ่อเงินบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะเหาะหนีไป
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	
E ๓. ๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา	- นางยักษ์ตามมาอุ้มนวนอนให้กลับไป เมื่อพระสังข์ไม่ยอมกลับ นางจึงเขียนคาถาเรียกเนื้อเรียกปลาไว้ให้แล้วก็สิ้นใจตาย พระสังข์เรียนมนตร์แล้วจึงเดินทางต่อไป
C การออกเดินทาง	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ท้าวสามลมีธิดาเจ็ดนาง จึงจัดงานเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดาหกนางได้คู่ครองหมดแล้วเหลือแต่นางรจนา นางรจนาธิดาคณที่เจ็ดเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามลขับไล่ให้ไปอยู่ปูลายนา
G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	
I การแต่งงาน	
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- ท้าวสามลให้เขยทั้งเจ็ดหาเนื้อมาให้ เจ้าเงาะก็เรียกเนื้อมาชุมนุมจนหมด หกเขยหาไม่ได้จึงเข้ามาขอ เจ้าเงาะจึงกรีดใบหูหกเขยเป็นการแลกเปลี่ยน
H ๑.๒. การหาปลา	- ท้าวสามลให้หาปลา เจ้าเงาะก็เรียกมาชุมนุมกัน เมื่อหกเขยหาไม่ได้และเข้ามาขอจากเจ้าเงาะจึงถูกเขียดปลายจุมกแลกปลา
H ๓. การตีคัลลี	- มีคนมาทำตีคัลลี หกเขยออกไปสู้ก็แพ้ ท้าวสามลให้เจ้าเงาะออกไปตีคัลลีชนะ ท้าวสามลจึงให้เจ้าเงาะกับรजनากลับเข้าเมือง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- เจ้าเงาะถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่างและเป็นสีทองทั้งตัว หกเขยอับอายไม่กล้าสู้หน้า

๑๓. สังข์ทองจังหวัดพังงา

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิปกติ	
A ๑.๑. หอยสังข์	- ทำวศวิมลและมเหสีจันทมีโอรสเป็นหอยสังข์ นางจันทาสนมเอกไสร้ายมเหสีจันทมีจันทวศวิมลขับไล่มเหสีจันทออกจากวัง
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- เมื่อเวลาผ่านไปห้าปีมเหสีจันทรู้ว่าโอรสซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์ นางจึงทุบหอยสังข์แตก
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. พระเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ	- นางจันทาสนมเอกยุงทำวศวิมลจนทำวศวิมลให้จับพระสังข์มาฆ่า แต่พระสังข์ไม่ตายจึงให้เอาพระสังข์ไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พญานาคช่วยเหลือพระสังข์แล้วพาไปอยู่กับนางยักษ์ นางยักษ์เลี้ยงพระสังข์เป็นบุตร
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	- เมื่อพระสังข์อยู่กับนางยักษ์จนอายุได้ ๑๕ ปี นางยักษ์ห้ามเข้าไปที่โรงครัวและบ่อน้ำช้ำยขาว เมื่อพระสังข์แอบเข้าไปจึงรู้ว่านางเป็นยักษ์ และได้พบของวิเศษคือ บ่อเงินบ่อทอง รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้าทอง
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	- พระสังข์ชุบตัวในบ่อเงินบ่อทองสวมเกือกแก้ว ถือไม้เท้าทองแล้วเหาะหนีไป
E ๓. ๑. มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา	- นางยักษ์ติดตามมาขอให้พระสังข์กลับไป พระสังข์ไม่กลับ นางจึงเขียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาให้แล้วก็อกแตกตาย พระสังข์เหาะต่อไปจนถึงเมืองสามด
C การออกเดินทาง	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ท้าวสามลจัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดาทั้งหกได้คู่ที่ตนพึงใจ แต่พระธิดาคนสุดท้ายไม่พึงใจใคร พระธิดาองค์ที่เจ็ดเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามลขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา
G การเลือกคู่	
I การแต่งงาน	
H ๑.๒. การหาปลา	- ท้าวสามลให้เจ็ดเขยไปหาปลาหาเนื้อ เจ้าเงาะถอดรูปเรียกปลาเรียกเนื้อมาชุมนุมกัน หกเขยหาไม่ได้ต้องมาขอจากเจ้าเงาะถึงสองครั้ง
H ๑.๑. การหาเนื้อ	
H ๓. การตีคัล	- พระอินทร์ปลอมเป็นมนุษย์มาทำคัลคัลพัน หกเขยสู้ไม่ได้ ท้าวสามลให้เจ้าเงาะออกไปตีคัล
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป	- เจ้าเงาะถอดรูปออกและตีคัลชนะพระอินทร์
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- พระสังข์สร้างวัดและครองเมืองสามด

<p>K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก</p> <p>K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p>	<p>- ท้าวยศวิมลและนางจันทน์มารับพระสังข์ พระสังข์และระจนา กลับเมืองยศวิมล</p>
---	---

๑๔. ยักษ์กับไอ้รูปเงาะ จังหวัดพัทลุง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์</p> <p>E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง</p> <p>E ๓. มนต์วิเศษ</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>- นางยักษ์ตนหนึ่งจับเด็กชายคนหนึ่งมาเลี้ยงไว้จนโต</p> <p>- ชายหนุ่มแอบเข้าไปในเรือนซึ่งนางยักษ์ห้ามเข้าไป เขาพบไอ้ทองแดงที่นางยักษ์จับเอาไว้ ชายหนุ่มจึงรู้ว่านางยักษ์มีของวิเศษรูปเงาะและบ่อเงินบ่อทอง</p> <p>- เมื่อนางยักษ์ออกไปหากินชายหนุ่มลงไปชุบตัวในบ่อเงินบ่อทองแล้วสวมคราบเงาะเหาะหนีไป</p> <p>- นางยักษ์ติดตามมา ชายหนุ่มไม่ยอมกลับไปด้วย นางยักษ์ได้จารึกคาถาต่างๆไว้ให้ก่อนกลับใจตาย ชายหนุ่มทำศพนางเสร็จแล้วก็เรียนมนตร์ที่นางทิ้งไว้ให้ แล้วก็เดินทางต่อไป</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G การเลือกคู่</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๒. การหาปลา</p> <p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>- เจ้าเมืองหนึ่งต้องการหาคู่ครองให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดาหกนางได้คู่หมดแล้ว เหลือเพียงองค์สุดท้ายไม่ยอมเลือกใคร เจ้าเมืองจึงให้นำตัวเงาะมาให้นางเลือก พระธิดาเลือกเจ้าเงาะ ทั้งสองถูกขับไล่ออกจากเมือง</p> <p>- เจ้าเมืองให้เจ็ดเขยไปหาปลา เจ้าเงาะใช้คาถาเรียกปลามาจนหมด หกเขยหาไม่ได้ต้องมาขอปลาจากเจ้าเงาะและเสียจุมูกแลกปลา</p> <p>- ครั้งที่สองเจ้าเมืองให้หาเนื้อ เมื่อหกเขยมาขอเนื้อจากเจ้าเงาะอีกจึงต้องเสียใบหูแลก</p> <p>- เจ้าเมืองไปเยี่ยมธิดาองค์สุดท้ายจึงเห็นว่าเจ้าเงาะสร้างปราสาทราชวังอยู่และกลายเป็นคนรูปร่างงาม</p>

๑๕. สังข์ทองกลอนสวด

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๑.๑. หอยสังข์	- ทำวยศวิมณมีมเหสีสององค์ นางจันทามเหสีรองทำเสน่ห์ทำวยศวิมณและใส่ร้ายนางจันทมเหสีเอกจนนางจันทถูกขับไล่ออกจากวัง ขณะทรงครรภ์ นางจันทก็ไปอยู่กับหญิงชราผู้หนึ่ง ต่อมานางประสูติโอรสเป็นหอยสังข์
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- พระสังข์ได้ออกจากหอยมาไล่ไก่ให้มารดาและทำงานบ้านให้ เมื่อนางจันทรู้ว่าโอรสเป็นมนุษย์จึงทุบเปลือกหอยแตก
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. พระเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ	- ทำวยศวิมณถูกนางจันทายุยงจึงให้ทหารจับพระสังข์มาฆ่า แต่พระสังข์ไม่ตาย ทำวยศวิมณจึงให้เอาไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พญานาคช่วยเหลือพระสังข์และจัดสำเนาให้เดินทางไปเมืองยักษ์ นางยักษ์ได้นำพระสังข์ไปเลี้ยงเป็นบุตร
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	- นางยักษ์ห้ามพระสังข์ไปที่ครัวไฟและบ่อน้ำช้ำยขาว พระสังข์แอบเข้าไปดูจึงพบบ่อทองและของวิเศษบนปราสาทคือ เกือกทอง ไม้เท้าเจ็ดคดและรูปเงาะพื้นขาว
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	- พระสังข์ชุบตัวให้เป็นทองและลักของวิเศษนางยักษ์ แล้วสวมรูปเงาะเหาะหนีไป
E ๓.๑. มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา	- นางยักษ์ติดตามมาขอร้องให้พระสังข์กลับไปกับนาง พระสังข์ไม่กลับ นางจึงเขียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาให้ แล้วคร่ำครวญจนขาดใจตาย พระสังข์ทำศพนางแล้วเหาะไปเมืองชามน
C การออกเดินทาง	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูก	
พ้อตาทดสอบ	
F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ	- ทำวชามนมีธิดาเจ็ดนางและได้จัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดา
G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	- หกนางได้คู่ครองหมดแล้วเหลือแต่นางรจนาธิดาคณสุดท้อง นางรจนาเห็นรูปทองข้างในของเจ้าเงาะ นางจึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ ทำวชามนกริ้วจึงขับไล่ออกจากเมือง
I การแต่งงาน	
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- ทำวชามนให้เจ็ดเขยหาเนื้อ เจ้าเงาะถอดรูปเรียกเนื้อมาชุมนุมกันหกเขยหาไม่ได้จึงเข้ามาขอ พระสังข์ก็เชือดหมูหกเขยแลกเปลี่ยนกับเนื้อ
H ๑.๒. การหาปลา	- ทำวชามนสั่งให้หาปลา เมื่อหกเขยหาไม่ได้จึงมาขอพระสังข์อีก พระสังข์จึงตัดจุกหมูหกเขยแลกกับปลา
	- ทำวชามนให้เจ็ดเขยแต่งกายให้งดงามแล้วมาเล่นคลี่แข่งกัน รจนาจึงขอร้องให้พระสังข์ถอดรูปพระสังข์ไม่ยอมนางเสียใจจนสลบ

H ๓. การตีคดี	- พระอินทร์ให้เทวดามาล้อมเมืองสามลและทำตีคดีพนัน หกเขยผู้ไม่ได้ทำวขามนจึงขอร้องเจ้าเงาะ
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป	- เจ้าเงาะถอดรูปออกตีคดีและชนะพระอินทร์
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- ทำวขามนยกเมืองให้พระสังข์และมอบหกเขยให้เป็นทาส - พระอินทร์ไปขู่ทำวศวิมม ทำวศวิมมไปรับนางจันทาลับเมืองและไปตามพระสังข์ด้วยกัน
K ๒. ตัวเอกได้พบกับมารดาที่พลัดพราก	- นางจันทาไปเป็นนางวิเสทในวังทำวขามน นางแกะปีกเล่าเรื่องราวของนางกับพระสังข์ พระสังข์เห็นก็จำได้ พระสังข์จึงได้พบกับมารดา

๑๖. สังข์ทองฉบับรัชกาลที่ ๒

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๑.๑. หอยสังข์	- ทำวศวิมลมีเมียเหสีสองนาง นางจันทิมเหสีเอกประสูติโอรสเป็นหอยสังข์ ทำวศวิมลจึงเนรเทศนางจันทิมกับโอรสออกจากเมือง
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- นางจันทิมไปอาศัยกับตายายคู่หนึ่ง เมื่อพระสังข์อายุได้ ๕ ปีได้ออกจากหอยมาได้ไก่และทำงานให้มารดา เมื่อนางจันทิมรู้ว่าโอรสอยู่ในหอยจึงทุบหอยสังข์แตก
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. พระเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ	- นางจันทิมเหสีรองทำเสน่ห์ทำวศวิมลและใส่ร้ายว่านางจันทิมมีผู้ทำวศวิมลจึงให้จับพระสังข์มาฆ่าแต่ไม่สำเร็จ จึงให้นำไปถ่วงน้ำ
D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พญานาคช่วยเหลือพระสังข์ไว้และแต่งสำเภานำให้เดินทางไปเมืองยักษ์ นางยักษ์พันธุรัตนำพระสังข์ไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	- นางยักษ์สั่งห้ามไปเล่นที่บ่อน้ำข้ายวและหอช้างนอน พระสังข์แอบเข้าไปดูจึงรู้ว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ และพบบ่อเงินบ่อทองรวมทั้งรูปเงาะ ก็ออกแก้วและไม่ทำทอง
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	- พระสังข์ชุบตัวเป็นทองและสวมรูปเงาะ แล้วลักของวิเศษหนีจากเมืองยักษ์
E ๓.๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา	- นางยักษ์ขอร้องขอให้พระสังข์กลับไป พระสังข์ไม่ยอมกลับ นางจึงเขียนมหาจินตามนต์เรียกสัตว์และสิ่งต่างๆให้ แล้วนางก็เสียใจจนออกแตกตาย พระสังข์ทำศพนางแล้วก็เหาะไปจนถึงเมืองสามล
C การออกเดินทาง	

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๒. การหาปลา</p> <p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p> <p>H ๓. การตีคิลี</p>	<p>- ทำวสามลได้จัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดาหนางเลือกเจ้าชายเมืองต่างๆเป็นคู่ครอง แต่นางรจนาคณสุดท้องไม่เลือกใคร ทำวสามลให้นำเจ้าเงาะมาให้รจนาคู รจนาคูเห็นรูปทองข้างในรูปเงาะจึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ ทำวสามลกริ้วจึงขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา</p> <p>- พระสังข์ถอดรูปเงาะออกให้รจนาคูเห็นรูปโฉมที่งดงาม รจนาคูร้องไห้เลิกสวมรูปเงาะ เมื่อพระสังข์ไม่ยอม นางจึงแอบทำลายรูปเงาะ เมื่อพระสังข์เผลอแต่ทำไม่สำเร็จ พระสังข์จึงไม่ยอมถอดรูปอีก</p> <p>- ทำวสามลสั่งให้เจ็ดเขยหาปลา พระสังข์ถอดรูปเรียกปลามาชุมนุมกัน หกเขยหาไม่ได้จึงมาขอปลา พระสังข์จึงขอปลายจุมุกหกเขยแลกเปลี่ยน</p> <p>- ทำวสามลให้หาเนื้อ พระสังข์ก็เรียกมาชุมนุมกันอีก เมื่อหกเขยเข้ามาขออีกจึงต้องยอมให้พระสังข์เชือดปลายหนูแลกเปลี่ยน</p> <p>- พระอินทร์มาทำตีคิลี หกเขยก็สู้ไม่ได้ ทำวสามลขอร้องให้เจ้าเงาะออกตีคิลี</p>
<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ้อตา</p> <p>K๒. ตัวเอกได้พบกับมารดา</p> <p>K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p>	<p>- เจ้าเงาะจึงถอดรูปออกตีคิลีและชนะพระอินทร์</p> <p>- ทำวสามลให้พระสังข์ครองเมือง</p> <p>- พระอินทร์ชูง่ายศวิมลให้ติดตามมเหสีจันทน์และโอรส ทำวศวิมลจึงไปรับนางจันทน์กลับเมืองและไปติดตามพระสังข์ที่เมืองสามลด้วยกัน</p> <p>- นางจันทน์ไปเป็นนางวิเสทในวังทำวสามล นางแกะแพกเจ็ดชั้นเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์ พระสังข์เห็นแพกก็ระลึกถึงมารดา พระสังข์กับมารดาจึงได้พบกัน</p> <p>- พระสังข์กับรจนาคูไปครองเมืองศวิมล</p>

๑๗. หอยสังข์บุตดำ ภาคใต้

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๑.๑. หอยสังข์</p>	<p>- ทำวศมลมีมเหสีสององค์ นางจันทน์มีมเหสีเอกได้ประสูติโอรสเป็นหอยสังข์ ทำวศมลหลงเชื่อนางจันทน์ตามมเหสีรองจึงขับไล่นางจันทน์ออกจากเมือง</p>

<p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<p>- นางจันที่ไปอาศัยอยู่กับตายายคู่หนึ่ง ต่อมานางรู้ว่าโอรสอยู่ในหอยสังข์จึงเอาไม้ทุบหอยสังข์แตก</p>
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p>	
<p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ</p>	<p>- นางจันทายุงว่าพระสังข์เป็นบุตรของขี้ ทำายศมลจึงให้จับมาฆ่าแต่ไม่สำเร็จ จึงให้นำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ</p>
<p>D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p>	<p>- พญานาคช่วยพระสังข์ไว้แล้วส่งไปให้นางยักษ์พันธุรัตเลี้ยงเป็นบุตร</p>
<p>E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์</p>	<p>- นางยักษ์สั่งห้ามไปที่ทำยครว พระสังข์แอบเข้าไปจึงรู้ว่านางเป็นยักษ์และพบของวิเศษคือ บ่อเงินบ่อทอง เกือกแก้วและไม้เท้าทอง</p>
<p>E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง</p>	<p>- พระสังข์ชุบตัวแล้วสวมรูปเงาะและขโมยเกือกแก้วไม้เท้าทองหนีออกจากเมืองยักษ์</p>
<p>E ๓.๑. มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา</p>	<p>- นางยักษ์ตามมาขอให้กลับเมืองกับนาง พระสังข์ไม่ยอมกลับ นางจึงเขียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาไว้ให้ แล้วนางก็ลั่นใจตาย พระสังข์เรียนมนตร์แล้วเหาะต่อไปจนถึงเมืองสามล</p>
<p>C การออกเดินทาง</p>	
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p>	
<p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p>	<p>- ทำวสามลจัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทังเจ็ดนาง ธิดาหนางได้คู่ครองหมดแล้ว เหลือแต่นางรจนาธิดาคณสุดท้อง ทำวสามลให้นำตัวเจ้าเงาะมาให้รจนาดู รจนาเห็นรูปทองชั้นในของเจ้าเงาะ จึงเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ทำวสามลไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา</p>
<p>G การเลือกคู่</p>	
<p>I การแต่งงาน</p>	
<p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p>	<p>- ทำวสามลให้เขยทั้งเจ็ดหาเนื้อ เจ้าเงาะถอดรูปแล้วเรียกเนื้อมาชุมนุมกัน หกเขยมาขอเนื้อจากพระสังข์ก็ถูกตัดปลายจมูกแลกเปลี่ยน</p>
<p>H ๑.๒. การหาปลา</p>	<p>- ทำวสามลให้เจ็ดเขยหาปลา เมื่อหกเขยมาขอปลาจากพระสังข์จึงถูกตัดใบหูแลกเปลี่ยน</p>
<p>H ๔.๕. การหาเพชรพลอย</p>	<p>- ต่อมาทำวสามลให้หาเพชรพลอย หกเขยหาไม่ได้จึงเข้ามาขอจากพระสังข์ พระสังข์จึงตัดหนังหน้าผากเป็นการแลกเปลี่ยน</p>
<p>H ๓. การตีคิลี</p>	<p>- พระอินทร์มาทำคิลีพนัน หกเขยออกไปสู้ก็แพ้หมด ทำวสามลให้เจ้าเงาะออกไปสู้</p>
<p>IV. การเผยร่างและการยอมรับ</p>	
<p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p>	<p>- เจ้าเงาะถอดรูปไปตีคิลีและชนะพระอินทร์</p>
<p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- พระสังข์ครองเมืองสามล</p>
<p>J ๒. การทำลายคราบ</p>	<p>- รจนาเผารูปเงาะ พระสังข์จึงออกติดตามมารดาไม่ได้</p>
	<p>- นางพันธุรัตไปเข้าฝันและขู่ทำายศมลให้รับนางจันที่และพระสังข์กลับเมือง ทำายศมลจึงไปรับนางจันที่และออกติดตามพระสังข์ด้วย</p>

<p>K๒.ตัวเอกได้พบกับมารดาที่พลัดพราก</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p> <p>K ๑.๓.ตัวเอกสร้างเมืองใหม่</p>	<p>กัน</p> <p>- นางจันทน์ที่ไปเป็นนางวิเสทและแกะพริกเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์ พระสังข์จึงได้พบกับมารดา</p> <p>- พระสังข์เดินทางกลับเมืองยศมและลงโทษนางจันทน์ พระสังข์ได้นางมณฑาธิดาของนางจันทน์เป็นชายาอีกคนหนึ่ง</p> <p>- พระสังข์พาชายาทั้งสองมาอยู่เมืองใหม่ ต่อมาเมื่อไรสององค์</p>
--	--

๑๘. หอยสังข์บุตชาว ภาคใต้

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๑.๑.หอยสังข์</p> <p>B ๑.ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<p>- ทำวศวิมลมีเมียสี่สององค์ นางจันทน์มีเมียสี่เอกคลอดโอรสเป็นหอยสังข์ นางจันทน์มีเมียสี่รองยุ้งทำวศมลจนนางจันทน์ถูกขับไล่ออกจากเมือง</p> <p>- พระสังข์ออกจากหอยมาช่วยมารดาทำงาน เมื่อนางจันทน์รู้ว่าโอรสเป็นมนุษย์จึงทูลหอยสังข์แตก</p>
<p>II.ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการถ่วงน้ำ</p> <p>D ๑.นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์</p> <p>E ๒.การชุบตัวให้เป็นทอง</p> <p>E ๓.๑.มนตรีเรียกเนื้อเรียกปลา</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>- นางจันทน์ยุ้งให้ทำวศวิมลจับพระสังข์มาฆ่า พระสังข์ไม่ตาย จึงถูกจับไปถ่วงน้ำ</p> <p>- พญานาคช่วยเหลือพระสังข์และพาไปให้นางยักษ์เลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>- เมื่อพระสังข์รู้ว่านางเป็นยักษ์จึงชุบตัวในบ่อทอง และหนีไปพร้อมกับของวิเศษคือ รูปเงาะ ไม้เท้า และเกือกแก้ว</p> <p>- นางยักษ์ขอร้องให้พระสังข์กลับไป แต่พระสังข์ไม่ยอม นางสอนมหาจินดามนตรีให้แล้วก็สิ้นใจ พระสังข์จึงเดินทางต่อไป</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๑.ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G ๑.การเลือกคู่ด้วยการเลี้ยงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๑.การหาเนื้อ</p> <p>H ๑.๒.การหาปลา</p> <p>H๓.การตีคดี</p>	<p>- ทำวสามลจัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ดนาง นางรจนาเลี้ยงพวงมาลัยเลือกเงาะเป็นคู่ครอง ทำวสามลไล่ให้ไปอยู่ปลายนา</p> <p>- ทำวสามลให้หาเนื้อ หาปลาเจ้าเงาะก็เรียกมาให้ทำวสามลได้</p> <p>- พระอินทร์ทำคดีพินัน ทำวสามลและหกเขยสู้ไม่ได้ จึงให้เจ้าเงาะออกไปสู้</p>

<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑.พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑.๒.ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>- เจ้าเงาะถอดรูปและตีคลีชนะ ทำวสามลจึงให้เข้าวัง</p> <p>- ทำวศวิมลรับนางจันทกัลป์เมืองและเชิญพระสังข์กลับเมืองยศวิมล พระสังข์กับนางจันทกัลป์เมืองยศวิมล และลงโทษนางจันทกัลป์หมอเสน่ห์</p>
---	--

๑๙. สุวรรณสังข์กุมาร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๑.๑.หอยสังข์</p> <p>B ๑.ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<p>- พระเจ้าพรหมทัตมีมเหสีสององค์ นางจันทามเหสีเอกถูกใส่ร้ายจนนางถูกขับไล่ออกจากเมืองขณะทรงครรภ์ นางจันทาประสูติโอรสเป็นหอยสังข์</p> <p>- เมื่อนางจันทาไม่อยู่บ้าน พระสังข์ออกจากหอยมาทำอาหารให้มารดา ต่อมานางจันทารู้ว่าโอรสเป็นมนุษย์จึงทุบหอยแตก</p>
<p>II.ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p>	<p>- มเหสีรองยุยงจนทำวพรหมทัตจับนางจันทาและพระสังข์มาลอยแพ แพแตก พระสังข์กับมารดาพลัดพรากกัน</p>
<p>D ๑.นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p>	<p>- พญานาคช่วยเหลือพระสังข์และจัดสำเนาให้ไปเมืองยักษ์ นางยักษ์นำพระสังข์ไปเลี้ยงเป็นบุตร</p>
<p>E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์</p>	<p>- นางยักษ์ห้ามไปเล่นบนปราสาทและในสวน พระสังข์แอบเข้าไปจึงรู้ว่านางเป็นยักษ์ และพบของวิเศษคือบ่อทองและเครื่องทิพย์ได้แก่ รองเท้าแก้ว เสื้อรูปเงาะ และดาบสีคันไซด้ามแก้ว</p>
<p>E ๒.การชุบตัวให้เป็นทอง</p>	<p>- พระสังข์ชุบตัวให้เป็นทองแล้วสวมเครื่องทิพย์เหาะหนีจากเมืองยักษ์</p>
<p>E ๓.๑.มนตรีเรียกเนื้อเรียกปลา</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>- นางยักษ์ขอรองเท้ากลับไป พระสังข์ไม่ยอมกลับ นางสอนมนตรีเรียกเนื้อเรียกปลาให้แล้วขาดใจตาย พระสังข์เผาพนางแล้วเหาะไปเมืองพาราณสี</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑.ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G ๑.การเลือกคู่ด้วยการเลี้ยงพวงมาลัย</p>	<p>- ทำวพาราณสีมีธิดาเจ็ดนาง เหลือแต่ธิดาคคนที่เจ็ดที่ยังไม่มีคู่จึงจัดงานเลือกคู่ให้ธิดา นางคันทธาธิดาคคนที่เจ็ดเลี้ยงมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง เจ้าเงาะไม่ยอมเข้าพิธีอภิเษก ทำวพาราณสีก็วิ่งไล่ออกจากเมือง</p>
<p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ทำวพาราณสีให้เจ็ดเขยหากวาง เจ้าเงาะถอดรูปแล้วเรียกกวางมา</p>

H ๑.๑.การหาเนื้อ	ชุมนุมกัน หกเขยหาวางไม่ได้จึงมาขอจากพระสังข์ พระสังข์จึงขอปลายหูกเขยแลกวาง
H ๑.๓.การหาหมู	- ทำวสามลให้หาหมูมาถวาย เมื่อหกเขยหาไม่ได้มาขอจากพระสังข์ จึงต้องยอมเสียนิ้วมือแลก
H ๑.๒.การหาปลา	- ทำวสามลให้หาปลา หกเขยต้องเสียปลายจมูกแลกปลาของพระสังข์
H ๒.การตอบปัญหาธรรม	- พระอินทร์มาถามปัญหาและทำตีสี่ภายในเจ็ดวัน ทำวสามลขอ
H ๓.การตีคัล	ร้องเจ้าเงาะให้ออกไปสู้
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๑.พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกออกรูป	- เจ้าเงาะถอดรูปไปแก้ปัญหาคือคัลสี่พระอินทร์
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ้อตา	- ทำวพารณสียกเมืองให้พระสังข์ครอง พระสังข์ติดตามหามารดา และรับมาอยู่ด้วย
K ๒.ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก	- ทำวพรมทัดเชิญนางจันทาและพระสังข์กลับเมืองพรมทัด
K ๑.๒.ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา	- มเหสีรองและเสนาชั่วถูกธรณีสูบ พระสังข์สามารถปราบปราม
K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ	ข้าศึกที่มาตีเมืองพรมทัดเพราะของวิเศษที่ได้จากนางพันธุรัต

๒๐. สุวรรณสังฆชาดก ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิดปกติ	
A ๑.๑.หอยสังข์	- ทำวพรมทัดมีมเหสีสองนาง ต่อมามเหสีทั้งสองตั้งครรภ์ มเหสีฝ่ายซ้ายใส่ความนางจันทามเหสีฝ่ายขวามีชู้ นางจันทาจึงถูกไล่ออกจากวังนางจันทาไปอยู่กับตายายคนหนึ่ง นางประสูติโอรสเป็นหอยสังข์
B ๑.ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำงานให้	- ต่อมาพระสังข์ออกจากหอยมาทำงานไว้ให้มารดา เมื่อนางจันทารู้ว่าโอรสเป็นมนุษย์จึงทูลหอยแตก
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ	- ทำวพรมทัดถูกมเหสีฝ่ายซ้ายยุยงจึงสั่งให้นำพระสังข์กับนางจันทาไปลอยแพ แพแตก พระสังข์กับมารดาจึงพลัดกัน
D ๑.นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- พญานาคช่วยพระสังข์ไว้และเนรมิตเรือให้เดินทางต่อไป เรือผ่านเมืองยักษ์ นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร
E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์	- นางยักษ์ห้ามไปสวนทิศอุดรและปราสาทชั้นบน พระสังข์แอบเข้าไปจึงรู้ว่านางเป็นยักษ์ และพบของวิเศษคือ บ่อเงินบ่อทอง เกือกทอง เกราะรูปคนป่าและพระขรรค์ด้ามแก้ว
E ๒.การชุบตัวให้เป็นทอง	- พระสังข์ชุบตัว สวมเกราะคนป่าแล้วลักของวิเศษหนีไป
E ๓.๑.มนตรีเรียกเนื้อเรียกปลา	- นางยักษ์ตามมาอ้อนวอนให้กลับไป พระสังข์ไม่กลับ นางจึงสอน

<p>C การออกเดินทาง</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมเกราะคนป่า</p> <p>G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p> <p>H ๑.๓. การหาหมูป่า</p> <p>H ๑.๒. การหาปลา</p> <p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p> <p>H ๓. การตีคี่</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p> <p>K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก</p> <p>K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p> <p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>ทิพมนตรีเรียกเนื้อเรียกปลาให้แล้วก็สิ้นใจ พระสังข์เผาศพนางยักษ์และเหาะต่อไปจนถึงเมืองพาราณสี</p> <p>- ท้าวพาราณสีมีธิดาเจ็ดนาง หกนางมีคู่ครองหมดแล้ว เหลือแต่นางคันธาดิศาคนที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงจัดงานเลือกคู่ให้นาง นางคันธาดิศาเสี่ยงพวงมาลัยเลือกพระสังข์ซึ่งสวมรูปเกราะ พระสังข์ซึ่งถูกเรียกว่า เจ้าเงาะไม่ยอมเข้าพิธีอภิเษก ท้าวพาราณสีกริ้วจึงไล่ทั้งคู่ออกจากเมือง</p> <p>- ท้าวพาราณสีให้เจ็ดเขยหาเนื้อ พระสังข์ถอดรูปเกราะแล้วเรียกเนื้อมาจนหมดป่า หกเขยหาไม่ได้จึงเข้ามาขอ พระสังข์จึงตัดหูหกเขยแลกเปลี่ยน</p> <p>- ท้าวพาราณสีให้เจ็ดเขยหาหมูป่า หกเขยหาไม่ได้จึงมาขอจากพระสังข์อีก พระสังข์จึงตัดนิ้วมือหกเขยแลกเปลี่ยน</p> <p>- ครั้งที่สามท้าวพาราณสีให้หาปลา หกเขยก็ต้องเสียปลาจุมุกแลกเปลี่ยนจากพระสังข์</p> <p>- พระอินทร์มาถามปัญหาสองข้อให้ตอบภายในเจ็ดวัน และให้เหาะไปตีคี่ ไม่มีใครอาสานอกจากพระสังข์</p> <p>- พระสังข์ถอดรูปเกราะออกและสามารถแก้ปัญหาและตีคี่ชนะพระอินทร์</p> <p>- หกเขยกล่าวหาพระสังข์ว่ามาหลอกลวง พระสังข์จึงแสดงใบหู นิ้วมือและปลาจุมุกของหกเขยเป็นหลักฐาน หกเขยจึงยอมมอบนอมท้าวพาราณสีมอบราชสมบัติให้พระสังข์และจนา</p> <p>- พระสังข์รับมารดามาอยู่เมืองสามล ท้าวพรหมทัตเชิญพระสังข์กับนางจันทากลับเมืองพรหมทัต</p> <p>- พระสังข์ปราบข้าศึกที่มาตีเมืองได้ราบคาบ มเหสีฝ่ายซ้ายและเสนาข้าวกุณฐกรหนีสูญ</p>
--	---

๒๑. สุวรรณหอยสังข์ ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๑. ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p> <p>G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ท้าวสามลมีธิดาเจ็ดนาง จึงจัดงานเลือกคู่ให้ธิดาทั้งเจ็ด ธิดาหกนางได้คู่ครองหมดแล้วเหลือแต่นางจนา นางจนาเห็นรูปทองชั้นในของเจ้าเงาะจึงเสี่ยงพวงมาลัยให้ ท้าวสามลขับไล่ทั้งคู่ไปอยู่ปลายนา</p>

H ๑.๒.การหาปลา	- เจ้าเงาะถอดรูปให้รจนาเห็นรูปทอง นางแอบเผารูปเงาะแต่ไม่สำเร็จ เจ้าเงาะจึงไม่ถอดรูปอีก
H ๑.๑.การหาเนื้อ	- ทำวสามลให้เจ็ดเขยหาปลา เจ้าเงาะถอดรูปเรียกปลามาชุมนุมกันหกเขยหาไม่ได้จึงเข้ามาขอ พระสังข์จึงตัดจุกหกเขยแลกเปลี่ยน
H ๓.การตีคิลี	- ต่อมาทำวสามลให้เจ็ดเขยไปหาเนื้อ พระสังข์ก็เรียกเนื้อมาชุมนุมกันอีก เมื่อหกเขยมาขอจึงต้องให้พระสังข์ตัดใบหู
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	- พระอินทร์แปลงเป็นคนยกทัพมาทำคิลีเอาบ้านเมือง หกเขยสู้ไม่ได้
J ๑.พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป	- เจ้าเงาะถอดรูปไปตีคิลีและชนะพระอินทร์ ทำวสามลจึงให้ครองเมือง
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	

๒๒. ะล้องหอยขาว ไทใหญ่

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิปกติ	
A ๑.๒.หอยขาว	- ขุนหอคำกับนางเทวีทำพิธีขบถจากเทวดา ต่อมานางเทวีตั้งครรภ์และคลอดโอรสเป็นหอยขาว
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ	- ขุนหอคำขับไล่นางเทวีไปอยู่นอกเมืองและเอาหอยขาวลอยแพไป
D ๑.นางพ่ายนำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- นางพ่ายเก็บหอยมาเลี้ยงและนมมิให้เป็นคน
E ๑.๑.ของขวัญของยักษ์	- นางพ่ายห้ามหอยขาวออกไปนอกวังและห้ามเข้าไปในอุทยานทางเหนือและทางใต้ หอยขาวแอบเข้าไปและรู้ความจริงว่านางเป็นพ่าย หอยขาวลักของขวัญคือ หวายเจ้าขุน ดาบสองคม รองเท้าวิเศษกับเครื่องนุ่งนางพ่าย โดยสวมเครื่องนุ่งนางพ่ายเหาะหนีไป
C การออกเดินทาง	- นางพ่ายตามมาไม่ทันจึงสั่งความว่าหากเด็กร้อนให้นำถึงนาง หอยขาวทิ้งผ้าเช็ดหน้าให้นางเป็นที่ระลึกแล้วเหาะต่อไป
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๔.ตัวเอกในเครื่องแต่งกายประหลาดหรือสกปรก	- ขุนหอคำมีธิดาเจ็ดนาง หกนางมีคู่แล้วเหลือแต่นางสิ้นธิดาคคนที่เจ็ด ขุนหอคำจึงจัดพิธีเสี้ยงมาลัยเลือกคู่ให้นางสิ้น นางสิ้นอธิษฐานแล้วเสี้ยงมาลัยได้หอยขาว ขุนหอคำไล่ทั้งคู่ออกไปอยู่ในป่าช้า
G ๑.การเลือกคู่ด้วยการเสี้ยงพวงมาลัย	
I การแต่งงาน	

H ๑.๒.การหาปลา	- ชุนหอคำให้เจ็ดเขยหาปลาทองมาถวาย หอยขาวถอดเสื้อนางพ้ายแล้วใช้หวยตีนน้ำเรียกปลา หกเขยหาไม่ได้ต้องมาขอหอยขาวและต้องยอมเสียตีนหุแลกปลา
H ๑.๑.การหาเนื้อ	- ครั้งที่ ๒ ชุนหอคำให้เจ็ดเขยหากวางทอง หอยขาวก็ทำเหมือนครั้งก่อน เมื่อหกเขยมาขอวางจากหอยขาวจึงต้องเสียตั้งจุมุกแลกเปลี่ยน
H ๙.การปลูกสร้างปราสาท	- ครั้งที่ ๓ หกเขยเสนอให้สร้างปราสาทก่ายอดให้เสร็จใน ๗ วัน หอยขาวจึงเอาเครื่องนุ่งนางพ้ายออก เปิดเผยร่างที่แท้จริงแก่นางสิ้นแล้วอธิษฐานให้เกิดปราสาทก่ายอด ชุนหอคำจึงตั้งหอยขาวเป็นรัชทายาท หกเขยมาขอขมา หอยขาวจึงรักษาหูกับจุมุกให้
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	
K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา	- หอยขาวพานางสิ้นกลับบ้านเมืองตนโดยไม่เปิดเผยตัว หอยขาวชนไก่ชนะบิดาตนจึงได้เมืองบิดา
K ๒.ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก	- หอยขาวได้พบมารดาเพราะมารดาจำมอบที่หอยขาวเอาตั้งไว้กลางเมืองได้
K ๑.๓.ตัวเอกสร้างเมืองใหม่	- หอยขาวคืนเมืองให้บิดา แล้วครองเมืองใหม่ที่อยู่ระหว่างเมืองตนกับเมืองนางสิ้น

๒๓. อะลองหอยขาว ไทใหญ่

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิปกติ	
A ๑.๒.หอยขาว	- เจ้าเมืองมีบุตรเป็นหอยขาว
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ	- เจ้าเมืองให้เอาหอยขาวไปลอยแพ
D ๑.นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- นางยักษ์เก็บหอยขาวไปเลี้ยง หอยขาวตกเป็นคน
E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์	- หอยขาวรู้ว่ามารดาเป็นยักษ์จึงลักของวิเศษหนีไป
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
G ๑.การเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่	- เมืองหนึ่งมีงานเลือกคู่เลี้ยงพวงมาลัยของธิดาเจ้าเมือง
I การแต่งงาน	- หอยขาวได้เป็นลูกเขยเจ้าเมือง

๒๔. สุวรรณหอยแดง ไทเขิน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๑.๔. หอยแดง	- ท้าวพรหมทัตมีมเหสีสองนาง นางจามคำมเหสีรองใส่ร้ายนางจันทามเหสีเอกจนนางถูกขับไล่ออกจากเมืองขณะทรงครรภ์ นางจันทาไปอาศัยอยู่กับตายายคู่หนึ่ง ต่อมานางประสูติโอรสเป็นหอยแดง
II. ตัวเอกออกผจญภัย C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ D ๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์ C การออกเดินทาง	- ท้าวพรหมทัตถูกนางจามคำยุยงจึงสั่งให้ลอยแพนางจันทาและหอยแดง ทั้งสองพลัดพรากกัน - หอยแดงไปอยู่กับนางยักษ์ตนหนึ่ง - เมื่อหอยแดงโตขึ้นก็ลักของวิเศษนางยักษ์หนีไป
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเลี้ยงพวงมาลัย I การแต่งงาน H ๑.๑. การหาเนื้อ H ๑.๒. การหาปลา H ๑.๓. การหาหมูป่า H ๓. การตีคัลี	- ท้าวพารณสีจัดพิธีเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ให้นางคันธธาคนทีเจ็ด นางคันธธาเลือกหอยแดงเป็นสามี ท้าวพารณสีขับไล่ทั้งสองออกจากเมือง - ท้าวพารณสีสั่งให้เจ็ดเขยไปหาเนื้อ ปลา และหมูป่า หกเขยหาไม่ได้จึงมาขอจากหอยแดง หอยแดงตัดหู นิ้วมือ และจมูกของหกเขย - พระอินทร์ลงมาทำคัลี หอยแดงอาสาเข้าแข่ง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา K ๒. ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา	- หอยแดงตีคัลีชนะพระอินทร์ ท้าวพารณสียกเมืองให้ - ท้าวพรหมทัตยกราชสมบัติให้หอยแดง หอยแดงรับมารดากลับมาเมืองพรหมทัต

๒๕. อะลองหอยขาว ไทพ่าเก

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๑.๒. หอยขาว	- ท้าวพรหมทัตมีชายาสององค์ ต่อมาชายาองค์รองตั้งครรภ์และประสูติโอรสเป็นหอยขาว - ท้าวพรหมทัตถูกชายาองค์ใหญ่ยุยงจึงขับไล่ชายาองค์รองและโอรสออกจากเมือง
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- ต่อมาหอยขาวออกจากเปลือกหอยมาทำอาหารและทำงานบ้านให้มารดา เมื่อนางรู้เข้าจึงทำลายเปลือกหอย

<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p> <p>D ๑. นางพ่ายนำไปเลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์</p> <p>E ๓.๑. มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตสั่งให้จับหอยขาวมาลอยแพ</p> <p>- นางพ่ายนำหอยขาวไปเลี้ยงเป็นบุตร</p> <p>- นางพ่ายห้ามไปเล่นบนปราสาทและทางทิศตะวันออกกับทิศตะวันตก หอยขาวแอบเข้าไปจึงรู้ว่านางเป็นพ่าย และพบของวิเศษคือเสื้อแสงบินและม้าลมบิน</p> <p>- หอยขาวสวมเสื้อแสงบินและขี่ม้าลมบินหนีจากเมืองพ่าย นางพ่ายติดตามมาถึงฝั่งน้ำแต่ข้ามมาไม่ได้ นางสอนมนตร์เรียกปลาเรียกเนื้อและปรารถนาให้อหอยขาว แล้วขาดใจตาย หอยขาวเหาะต่อไปจนถึงเมืองราชคฤห์</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๔. ตัวเอกในเครื่องแต่งกายประหลาดหรือสกปรก</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๒. การหาปลา</p> <p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p> <p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p>	<p>- นางก้อยธิดาคนที่เจ็ดมาพบหอยขาวในอุทยานก็พึงใจ นางจึงเลือกหอยขาวเป็นสามี</p> <p>- พระราชาสั่งให้เจ็ดเขยไปหาปลา หอยขาวเรียกปลามาชุมนุมกันหกเขยหาปลาไม่ได้จึงมาขอจากหอยขาวและถูกตัดหู</p> <p>- ครั้งที่ ๒ พระราชาให้หาเนื้อ หอยขาวก็เรียกเนื้อมาหมด หกเขยมาขอเนื้ออีกหอยขาวจึงตัดจมูกหกเขย</p> <p>- พระอินทร์มาทำพระราชาไปแก้ปริศนาธรรมที่เมืองพระอินทร์ให้ได้ใน ๗ วัน พระราชาต้องขอร้องหอยขาวและทอดสะพานให้หอยขาวเข้าวัง หอยขาวแก้ปริศนาธรรมได้</p>
<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- พระราชายกเมืองให้หอยขาวครั้งหนึ่ง หอยขาวได้ชื่อใหม่ว่าสุวรรณณะ</p>

๒๖. อะลองหอยขาว ไทใต้คง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๑.๒. หอยขาว</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p>	<p>- พระราชาองค์หนึ่งมีโอรสเป็นหอยขาว</p> <p>- พระราชาให้เอาโอรสใส่กล่องลอยแพไป</p>

D ๑.นางพ่ายนำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- นางพ่ายเก็บกล่องได้ที่ริมน้ำ หอยขาวกลายเป็นเด็กผู้ชายนางจึงเลี้ยงไว้เป็นบุตร
E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์	- ต่อมาเด็กหนุ่มรู้ว่ามารดาเป็นพ่ายและได้พบของวิเศษคือ ไม้เท้ารองเท้า และยาวิเศษ เด็กหนุ่มลักของวิเศษนางพ่ายหนีไป
C การออกเดินทาง	- นางพ่ายตามมา และขอเลี้ยงหอยขาวไว้เป็นที่ระลึก หอยขาวเหาะต่อไปจนถึงเมืองมนุษย์
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๔.ตัวเอกในเครื่องแต่งกายประหลาดหรือสกรปก	- หอยขาวถูกเรียกว่าอ้ายหมากกอกหัวยุง
G ๒.การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงมงกุฏ	- เจ้าเมืองจัดงานเลือกคู่ครองให้พระธิดาองค์ที่แปดโดยการโยนมงกุฏเลือกคู่ มงกุฏของพระธิดาลอยไปสวมหัวอ้ายหมากกอกหัวยุง
I การแต่งงาน	- เจ้าหญิงยอมแต่งงานกับอ้ายหมากกอก เจ้าเมืองไล่ทั้งคู่ออกจากวัง
H ๑.๒. การหาปลา	- พี่ชายเจ็ดคนของพระธิดาทำอ้ายหมากกอกจับปลาที่ใหญ่ที่สุดและจับวางที่ใหญ่ที่สุด อ้ายหมากกอกก็ชนะ
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- เจ้าเมืองสั่งให้สร้างสะพานทองเข้าวัง ชุนซิกจ๊ามาสร้างให้
H ๔.การสร้างสะพานทอง	
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- อ้ายหมากกอกกลายเป็นคนรูปร่างงามและเล่าเรื่องทั้งหมดให้ชายาฟัง
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- เจ้าเมืองมอบราชสมบัติให้อ้ายหมากกอก พี่ชายทั้งเจ็ดคนอับอายจึงหนีออกจากเมือง

๒๗. สุวรรณภูมิินท์

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
C การออกเดินทาง	- สุวรรณภูมิินท์และนินทกุมารโอรสเมืองพาราณสี ไปเรียนวิชาที่ตักกสิลาแล้วพลัดหลงกัน นินทกุมารเรียนสำเร็จแล้วกลับเมือง สุวรรณภูมิินท์มีเทวดาและพญานาคช่วยไว้และไปเรียนวิชาที่ตักกสิลา
E ๑.๒.ของวิเศษจากเทวดาหรือของคู่บุญ	- พญานาคพาไปอยู่ที่เขตแดนยักษ์ พระอินทร์มอบของวิเศษคือดาบสิริภักดิ์ ไชยด้ามแก้ว ธนูสิงห์ และสอนอาคมต่างๆ แก่สุวรรณภูมิินท์
D ๑.นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	- นางยักษ์มารับสุวรรณภูมิินท์ไปเลี้ยงเป็นบุตร
E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์	- นางยักษ์ห้ามเข้าไปในอุทยาน สุวรรณภูมิินท์แอบเข้าไปก็พบบ่อทอง ต่อมาก็พบของวิเศษคือ เสื้อทิพย์ รองเท้าทิพย์ รูปเงาะ ขวานรูปหอยสังข์ และไม่แก้าคด เมื่อดำลงไปบ่อทองก็พบแก้ววิเศษ เมื่อขึ้นจากบ่อทองร่างกายจึงกลายเป็นสีทอง สุวรรณภูมิินท์ได้สวม
E ๒.การชุบตัวให้เป็นทอง	

<p>E ๓.๑.มนตรีเรียกเนื้อเรียกปลา</p> <p>C การออกเดินทาง</p>	<p>เครื่องทิพย์และรูปเงาะ แล้วลักของวิเศษออกจากเมือง</p> <p>- สุวณณภูมินท์ไม่ยอมกลับเมืองยักษ์ นางยักษ์จึงส่งอนาคมนเรียกสัตว์และอาคมอื่นๆ แล้วนางก็อกแตกตาย สุวณณภูมินท์ปลงศพนางแล้วก็เหาะไปอยู่ที่หมู่บ้านเชียงคราน เมืองกาสีและใช้ยาวิเศษช่วยรักษาชาวบ้าน</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p>	
<p>F ๑.ตัวเอกสวมรูปเงาะ</p>	<p>- ท้าวกาสีมีธิดาเจ็ดนาง นางไทลื้อธิดาคนสุดท้ายยังไม่มีคู่ ท้าวกาสีจึงให้นางทำพิธีเสี่ยงขวากเลือกคู่แต่นางก็เลือกไม่ได้ ท้าวกาสีให้นำตัวอ้ายเงาะมาให้นางดู ขวากของนางไทลื้อลอยไปสวมหัวอ้ายเงาะ</p>
<p>G ๒.การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงขวาก</p>	<p>ท้าวกาสีกริ้วจึงไล่ให้ไปอยู่ด้วยกันที่หมู่บ้านเชียงคราน</p>
<p>I การแต่งงาน</p>	
<p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p>	<p>- ท้าวกาสีสั่งให้เจ็ดเขยหามาทำอาหาร สุวณณภูมินท์ใช้อาคมเรียกหามาให้พ่อครัว แล้วถอดรูปเงาะออก ทักเขยมาขอขวาก สุวณณภูมินท์จึงขอนี้วก้อยแลกเปลี่ยน</p>
<p>H ๑.๒. การหาปลา</p>	<p>- ครั้งที่ ๒ ท้าวกาสีให้เจ็ดเขยหาปลา สุวณณภูมินท์ก็เรียกปลามาหมดแล้วถอดรูป เมื่อทักเขยมาขอปลาจึงขอหูของทักเขยมาแลกเปลี่ยน</p>
<p>H ๑.๔. การหานก</p>	<p>- ครั้งที่ ๓ ท้าวกาสีให้หานกหงส์สีทอง เมื่อทักเขยมาขอจากสุวณณภูมินท์จึงต้องเสียปลายจมูก</p>
<p>H ๓.การตีคดี</p>	<p>- พระอินทร์ลงมาทำคดีภายในเจ็ดวัน สุวณณภูมินท์ออกไปตีคดีกับพระอินทร์</p>
<p>IV.การหย่าร้างและการยอมรับ</p>	
<p>J ๑.พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p>	<p>- สุวณณภูมินท์ถอดรูปเหาะไปเล่นคลีกลางอากาศจนชนะพระอินทร์</p>
<p>K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- สุวณณภูมินท์รักษาทักเขยให้เหมือนเดิม ท้าวกาสีกราชสมบัติให้สุวณณภูมินท์</p>
<p>K ๑.๒. ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p>	<p>- สุวณณภูมินท์พาชายากลับบ้านเมืองตน</p>

แบบเรื่องย่อ ก.๒.สังข์ทองแปลง

นิทานในแบบเรื่องย่อ ก ๒. มี ๗ ส่วน ได้แก่

๑. จันทพราหมณ์

๕. ท้าวเห็นอ้ม

๒. ฉะลอมแพะคำ

๖. เจ้านางกบน้อย

๓. แพะคำ

๗. คนหน้าจ๊กจั่น

๔. ใ้หนุ่เป้

๑. จันทพราหมณ์ ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๓.แพะ</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p>	<p>- พระราชาพันธุมิโอรส ๕ องค์ องค์สุดท้ายตั้งนามจันทกุมาร ต่อมาแม่เหสีพันธุมิโอรสสิ้นพระชนม์ พระราชาพันธุมิโอรสจึงมีแม่เหสีใหม่</p> <p>- แม่เหสีใหม่มีโอรสธิดาของตนเองจึงต้องการให้ราชสมบัติตกแก่โอรสตน แม่เหสีใหม่จึงกลั่นแกล้งเจ้าชายทั้งห้าให้เข้าไปหาสัตว์ต่างๆ มาให้ตน เมื่อหาไม่ได้ก็จะถูกตำหนิ</p> <p>- โอรสทั้งห้าตัดสินใจไปกระโดดน้ำตาย ทั้งห้าคนได้อธิษฐานขอไปเกิดใหม่ พี่องค์โตขอเกิดเป็นเสือ องค์ที่ ๒ ขอเป็นพญานาค องค์ที่ ๓ ขอเป็นเหยี่ยว องค์ที่ ๔ จะเป็นพระอินทร์ ส่วนจันทกุมารไม่รู้จะเป็นสิ่งใด จึงขอเกิดในท้องแพะ แล้วทั้งหมดก็กระโดดน้ำตาย</p>
<p>J การถอดรูป</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- จันทพราหมณ์ไปเกิดเป็นแพะชนทองคำในเมืองราชคหะ</p> <p>- ทำวราชคหะมีพระธิดา ๗ นาง เหลือแต่นางจันทกุมารีธิดาองค์ที่ ๗ ที่ยังไม่มีคู่เพราะนางไม่ฟังใจใคร เจ้าของแพะได้พาแพะทองคำเข้าเฝ้า นางจันทกุมารีเอ็นดูแพะคำ ทำวราชคหะจึงประชดโดยขอแพะทองคำให้มาเป็นสามีนาง</p>
<p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p>	<p>- เมื่อนางจันทกุมารีเอาแพะทองคำไปเลี้ยง มีชายหนุ่มรูปงามออกจากราชคหะมาอนกัณนาง นางจันทกุมารีจับได้ จันทพราหมณ์กับจันทกุมารีจึงอยู่ด้วยกัน</p>
<p>H ๑.๒. การหาปลา</p>	<p>- ทำวราชคหะอับอายที่ถูกเขยเป็นสัตว์จึงหาทางกำจัดแพะทองคำโดยสั่งให้เจ็ดเขยไปหาเนื้อในป่า จันทพราหมณ์ก็ไปหาพื้นที่เป็นเสือให้เรียกเนื้อมาให้</p>
<p>H ๑.๓. การหาปลา</p>	<p>- ครั้งที่ ๒ ทำวราชคหะให้ไปหาปลา จันทพราหมณ์ก็ไปขอปลาจากพื้นที่เป็นพญานาค</p>
<p>H ๑.๔. การหานก</p>	<p>- ครั้งที่ ๓ ไปหานก จันทพราหมณ์ไปขอจากพื้นที่เป็นเหยี่ยวก็ได้นกยูงถวาย</p>
<p>H ๑.๕. การปลูกสร้างปราสาทหรือซ่อมปราสาท</p>	<p>- ทั้งสามครั้งหกเขยทำไม่ได้เลย ครั้งที่ ๔ หกเขยจึงคิดอุบายให้สร้างปราสาท พื้นที่เป็นพระอินทร์จึงให้พระวิสุกัมมเทวบุตรมาเนรมิตปราสาทให้จนเสร็จภายในหนึ่งคืน</p>
<p>H ๑.๖. การแข่งเรือ</p>	<p>- ครั้งที่ ๕ ต้องเล่นมหรสพและแข่งเรือ หกเขยมีเรือสวยงามจันทพราหมณ์ขอให้พญานาคช่วย พญานาคจึงเนรมิตตนเป็นเรือทองให้</p>

<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p> <p>K ๑.๑.ตัวเอกได้ราชสมบัติและครองเมืองพอลดา</p>	<p>จันทพราหมณ์ใช้แข่งกับหกเขย</p> <p>- หกเขยคิดกำจัดจันทพราหมณ์โดยพุ่งเรือเข้าชนเรือจันทพราหมณ์ พญานาคโกรธจึงพาดเรือหกเขยล้ม หกเขยจมน้ำตาย</p> <p>- พระอินทร์ให้พระวิศสุภกัมมเทวบุตรมาถามปัญหาทำวราชคหะ ๑๐ ข้อโดยให้ตอบใน ๑๐ วัน ถ้าตอบไม่ได้จะถูกทุบด้วยกระบองเพชร จนเศียรแตกเป็นเจ็ดเสี่ยง จันทพราหมณ์สามารถแก้ปัญหาก็ได้</p> <p>- จันทพราหมณ์ได้รับการอภิเษกให้ครองเมือง</p>
---	---

๒. ะลอกแพะคำ ไทเขิน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๓.แพะ</p>	<p>- เจ้าเมืองมีโอรส ๕ องค์ องค์สุดท้ายชื่อ จันทกุมาร (จันทกุมาร)</p> <p>- เมื่อมารดาจันทกุมารทั้งห้าเสียชีวิต ชายาองค์รองซึ่งมีธิดา ๕ องค์ก็คิดกำจัดโอรสทั้งห้า โดยใช้ให้ไปหากวางและสัตว์ป่าในป่า</p> <p>- โอรสทั้งห้ารู้ว่าชายาองค์รองคิดกำจัดตน จึงตัดสินใจกระโดดน้ำตาย ก่อนตายได้อธิษฐานขอไปเกิดใหม่ องค์ที่ ๑ จะเกิดเป็นเสือในถ้ำ องค์ที่ ๒ ขอเป็นนาคในน้ำ องค์ที่ ๓ ต้องการเป็นอีแร้ง องค์ที่ ๔ เป็นเทวดา ส่วนจันทกุมารขอเกิดในท้องแพะ</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพอลดาทดสอบ</p> <p>F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>G การเลือกคู่</p>	<p>- โอรสทั้งห้าไปเกิดตามที่ตนต้องการ จันทกุมารไปเกิดในท้องแพะ เมื่อคลอดออกมาก็เป็นแพะทองคำ</p>
<p>J การถอดรูป</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- เจ้าเมืองจำปานะลาศมีธิดา ๗ นาง ธิดาองค์สุดท้ายยังไม่มีคู่และชอบเก็บตัวอยู่ในห้อง เจ้าเมืองจึงจัดงานให้คนมาเที่ยวเพื่อให้นางเลือกคู่ ชายเลี้ยงแพะไปที่วังนางและได้พาแพะทองคำไปด้วย พระธิดาพอใจแพะจึงขอไปเลี้ยง นางจึงเอาแพะไปเลี้ยงที่วังของนาง</p> <p>- ตอนกลางคืนแพะทองถอดร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามไปเล่นกับพระธิดา นางให้คนใช้สืบจนรู้ว่าชายหนุ่มออกมาจากร่างแพะ เมื่อเจ้าเมืองรู้เข้าจึงจัดงานอภิเษกให้</p>
<p>H ๑.๑. การหาเนื้อ</p>	<p>- เจ้าเมืองอายุชราเมืองจึงคิดกำจัดจันทกุมารโดยสั่งให้เจ็ดเขยไปหากวาง แพะคำจึงไปอธิษฐานที่ปากถ้ำ เทวดาผู้พี่ที่เรียกกวางไถ้ตายมาให้ ส่วนหกเขยหาไม่ได้</p>
<p>H ๑.๔.การหานก</p> <p>H ๑.๒.การหาปลา</p>	<p>- ครั้งที่ ๒ เจ้าเมืองให้หานกจุง จันทกุมารไปหาอีแร้งผู้พี่ พี่จึงให้นกจุงแก่ไถ้ตาย</p>

<p>H๙.การปลูกสร้างปราสาทหรือซ่อมปราสาท</p> <p>H๑๐.การแข่งม้า</p> <p>H ๗.การแข่งเรือ</p> <p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p> <p>K ๑.ตัวเอกได้เมืองพอตตา</p>	<p>- ครั้งที่ ๓ เจ้าเมืองให้หาปลา ฟีที่เป็นนาคก็เรียกปลาให้</p> <p>- ครั้งที่ ๔ เจ้าเมืองให้สร้างปราสาทไม้จันทน์ แพะทองคำจึงให้เทวดาช่วย เทวดาก็สร้างปราสาทให้ ๗ หลัง</p> <p>- ครั้งที่ ๕ เจ้าเมืองให้เจ็ดเขยแข่งม้า ก็สู้จันทกุมารไม่ได้</p> <p>- ครั้งที่ ๖ เจ้าเมืองให้แข่งเรือ เขาอธิษฐานให้ฟีที่เป็นนาคช่วย นาคเนรมิตเรือให้มาแข่งกับหกเขย</p> <p>- หกเขยแกล้งชนเรือจันทกุมารแต่เรือหกเขยคว่ำ หกเขยจมน้ำตาย</p> <p>- เทวดาผู้พี่โกรธเจ้าเมืองจึงแปลงเป็นชายชรามาถามปัญหา ถ้าตอบไม่ได้จะฆ่าเจ้าเมือง จันทกุมารเป็นคนเดียวที่ตอบได้</p> <p>- เจ้าเมืองยกเมืองและราชสมบัติทั้งหมดให้จันทกุมาร</p> <p>- ชายาจันทกุมารต้องการทำลายคราบแพะเพื่อไม่ให้เขากลับเข้าไปอีก แต่จันทกุมารเผยให้เห็นความวิเศษของคราบแพะ แล้วพาทุกคนเข้าไปอยู่ในคราบแพะอย่างมีความสุข</p>
---	---

๓. แพะคำ ไทเขินเชียงตุง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๓.แพะ</p> <p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพอตตาทดสอบ</p> <p>F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>G การเลือกคู่</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>H ๑.๑.การหาเนื้อ</p> <p>H ๑.๔.การหานก</p> <p>H ๙.การปลูกสร้างปราสาทหรือซ่อมปราสาท</p>	<p>- พระยาพันธุมตีและมเหสีมีโอรส ๕ องค์ องค์สุดท้ายตั้งนามว่าจันทกุมาร</p> <p>- เมื่อมเหสีเอกเสียชีวิต มเหสีรองกลั่นแกล้งโอรสทั้งห้า</p> <p>- โอรสทั้งหมดไปกระโดดน้ำตาย</p> <p>- จันทกุมารไปเกิดเป็นลูกแพะในเมืองราชคฤห์</p> <p>- พระเจ้าพิมพิสารมีพระธิดา ๗ นาง พระธิดาองค์สุดท้ายตั้งนามว่าจันทายังไม่มีคู่ครอง นางจันทาเลือกอภิเษกกับลูกแพะ เขยทั้งหกพากันรังเกียจ</p> <p>- แพะคำถอดร่างเป็นชายหนุ่ม</p> <p>- พระเจ้าพิมพิสารให้เขยทั้งเจ็ดหาเนื้อและนก และให้สร้างปราสาทแข่งกัน</p>

IV.การเผยแพร่และการยอมรับ K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- หกเขยวางแผนฆ่าแพะคำ พญานาคฆ่าหกเขย - พระอินทร์มาถามปัญหา แพะคำตอบได้ พระเจ้าพิมพิสารจึงยกเมืองให้ครอบครอง
--	--

๔. ไข่มุกเป็ ไทเขิน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิปกติ A ๒.๓.แพะ III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ G การเลือกคู่ J การถอดรูป I การแต่งงาน H ๑.๒. การหาปลา H ๑.๑. การหาเนื้อ H ๑.๔.การหานก H๙.การปลุกสร้างปราสาทหรือซ่อมปราสาท IV.การเผยแพร่และการยอมรับ K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ	- เจ้าเมืองมีโอรส ๕ องค์ ต่อมามารดาของโอรสทั้งห้าเสียชีวิต เจ้าเมืองมีมเหสีใหม่ - มเหสีใหม่เกลียดชังโอรสทั้งห้า จึงคอยกลั่นแกล้งโอรสทั้งห้าให้อดอยาก - โอรสทั้งห้าไปฆ่าตัวตายที่แม่น้ำคงคา ก่อนตายได้อธิษฐานขอไปเกิดใหม่ องค์โตขอเกิดเป็นครุฑ องค์ที่ ๒ เป็นนาค องค์ที่ ๓ เป็นนก รุ้ง องค์ที่ ๔ เป็นพระอินทร์ องค์ที่ห้าขอเกิดในโลกมนุษย์และให้พี่ทั้งสี่คอยช่วยเหลือ - โอรสองค์สุดท้ายไปเกิดเป็นแพะ แต่สามารถลอกคราบเป็นคนได้ - เจ้าเมืองมีพระธิดา ๗ องค์ องค์สุดท้ายยังไม่มีคู่ครอง พระธิดาองค์สุดท้ายต้องเลือกแพะเป็นสามี - ตอนกลางคืนแพะถอดร่างเป็นคนไปนอนกับนางในปราสาท นางจับได้ เจ้าเมืองจึงให้อภิเษก - หกเขยดูถูกว่าเป็นสัตว์จึงพยายามกลั่นแกล้งแพะหลายครั้ง - เจ้าเมืองให้เจ็ดเขยแข่งขันหาปลา เนื้อ นกยูงทองและสร้างปราสาท แพะก็ชนะทุกครั้งเพราะพี่ทั้งสี่คอยช่วย - หกเขยวางแผนฆ่าแพะโดยชวนไปเล่นเรือแล้วแกล้งคว่ำเรือให้ล่ม พญานาคมาช่วยแพะไว้ ส่วนหกเขยจมน้ำตาย - พระอินทร์ปลอมเป็นเจ้าเมืองอีกเมืองหนึ่งมาถามปัญหา หากตอบไม่ได้จะถูกฆ่า แพะตอบได้

K๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- เจ้าเมืองให้แพะครองเมือง
--------------------------	----------------------------

๕. ท้าวเห็นอัม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๒.๔. ชะมด	- สองพี่น้องลูกกำพร้ามีควายตัวหนึ่งซึ่งเกิดจากต้นกล้วย วันหนึ่ง แถมมาลักควายของสองพี่น้องไป - สองพี่น้องติดตามควายของตนโดยปีนเครือเขาขาดขึ้นไปบน สวรรค์จนถึงสวนของพญาแถม - สองพี่น้องไปพักอยู่กับยายเฝ้าสวน ยายแนะนำให้ขอพระขรรค์ วิเศษที่ชักออกมาแล้วทำให้มีทหารมากมายซึ่งรบไม่มีวันแพ้จาก พญาแถม - สองพี่น้องเข้าเฝ้าพญาแถม จึงทำตามที่ยายเฝ้าสวนแนะนำ พญา แถมยินดีแลกพระขรรค์ของตนกับควายของสองพี่น้อง - ขณะที่ไต่เครือเขาขาดลงมาบนโลก ลมพัดเครือเขาขาดออกจาก กัน สองพี่น้องได้พลัดกันไป คนน้องและพระขรรค์ไปตกที่ป่าหิม พานต์และเสียชีวิตที่ป่าหิมพานต์
II. ตัวเอกออกผจญภัย C การออกเดินทาง E ๑.๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของ คู่บุญ C การออกเดินทาง	- วิญญาณคนน้องได้ไปเข้าร่างราชินีชะมดที่ตั้งครรภ์อยู่ ต่อมานาง ชะมดได้คลอดลูกชะมดที่มีรูปร่างงดงาม - เมื่อชะมดโตเป็นหนุ่มได้ลามาติดตามหาร่างเดิมและพระขรรค์ จนพบ แล้วเดินทางต่อไปจนถึงเมืองหนึ่งก็พักอยู่ที่ริมแม่น้ำ
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูก พ่อตาทดสอบ F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ I การแต่งงาน	- เจ้าเมืองมีพระธิดาเจ็ดนาง เหลือแต่นางสีดาพระธิดาองค์สุดท้ายที่ยัง ยังไม่มีคู่ เจ้าเมืองจึงให้เวลานางเจ็ดเดือนออกหาคู่ครอง นางสีดาจึง นั่งสำเภาออกจากเมือง นางสีดามาพบชะมดหนุ่ม และได้พูดคุยกัน จนรู้ว่าสืบเชื้อสายมาจากราชาชะมด นางจึงเลือกชะมดเป็นสามี เจ้าเมืองจึงเนรเทศทั้งคู่ไปอยู่กระท่อมริมน้ำนอกเมือง
H ๔.๓. การหาไก่ขาเดียว	- เจ้าเมืองสั่งให้เจ็ดเขยหาไก่ขาเดียวมาให้ หกเขยเอาไก่นามาถวาย เจ้าเมืองก็ไม่พอใจ ชะมดจึงชักพระขรรค์ออกแล้วให้ทหารเก็บเห็ด มาให้จากนั้นก็ถอดรูปไปลงใจนางสีดา แต่นางไม่สนใจ ชะมดจึง กลับบ้าน เจ้าเมืองเสวยเห็ดอย่างเอร็ดอร่อย

<p>H ๘.๔.การหาหนอนตามต้นไม้</p> <p>H ๘.๕.การซ่อมปราสาท</p> <p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑ พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- เจ้าเมืองให้หาหนอนตามต้นไม้มาให้ หกเขยได้เอาหนอนตามต้นไม้และชี้ควายมาถวาย เจ้าเมืองไม่พอใจ ให้ชะมัดไปหาให้ ชะมัดจึงให้ทหารของตนไปหารังผึ้ง แล้วก็ถอดรูปไปลองใจนางสีดาอีก แต่นางก็ไม่สนใจ ชะมัดจึงกลับบ้านเอารังผึ้งไปถวาย เจ้าเมืองก็ชอบใจ</p> <p>- พระอินทร์มาทำลายยอดปราสาท เมื่อเจ้าเมืองซ่อมแล้วก็เหาะมาทำลายอีก หกเขยก็ซ่อมไม่ได้ เจ้าเมืองให้ชะมัดซ่อม ชะมัดถอดรูปออกแล้วซ่อมปราสาทกับทหารของตนจนสำเร็จ</p> <p>- นางสีดาเห็นชายหนุ่มรูปงามมาซ่อมปราสาทจึงขอให้ท้าวเห็นอ้มถอดรูป ท้าวเห็นอ้มจึงถอดรูปชะมัดออก</p> <p>- เจ้าเมืองมอบราชสมบัติให้ท้าวเห็นอ้มกับนางสีดาครอบครอง</p>
--	--

๖.เจ้านางกบน้อย ไทพ่าเก

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๗.กบ</p> <p>B ๒.๘.สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน</p>	<p>- สามีภรรยาคนหนึ่งมีบุตรเป็นกบตัวเมียซึ่งพูดและทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน</p> <p>- ต่อมามารดาของกบน้อยเสียชีวิต บิดาแต่งงานใหม่กับหญิงหม้ายซึ่งมีบุตรสาว ๒ คน บุตรของหญิงหม้ายกลั่นแกล้งกบน้อยเสมอ</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓.๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>G ๑.๑.การเลือกคู่ด้วยการเสียงพวงมาลัย</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>H ๑.๑. การหากวาง</p> <p>H๘.๑.การหาข้าวที่ไม่รู้จักบูดและเนื้อที่สดอยู่ตลอด</p> <p>H ๘.๒. การหาเจ้าสาวที่สวยงามที่สุด</p>	<p>- วันหนึ่งเจ้าชายองค์ที่สี่ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายได้ทำพิธีสงฆ์พระเกศาและเลือกคู่ในคราวเดียวกัน หญิงสาวในเมืองรวมทั้งกบน้อยก็พากันไปชุมนุมกัน พวงมาลัยดอกมะลิที่เจ้าชายเสียงพวงมาลัยสวมหัวกบน้อยพอดี เจ้าชายจำต้องอภิเษกกับกบน้อย</p> <p>- พระราชาให้โอรสทั้งสี่แข่งขันกันเพื่อหารัชทายาท โดยให้ไปหากวางทองมาภายในเจ็ดวัน กบน้อยก็หามาให้เจ้าชายได้ ส่วนเจ้าชายคนอื่นหาได้แต่กวางธรรมดา</p> <p>- พระราชาสั่งให้หาข้าวที่ไม่รู้จักบูดกับเนื้อที่สดอยู่ทั้งปี กบน้อยก็หามาให้สามของตนได้ ส่วนเจ้าชายคนอื่นได้แต่ของธรรมดา</p> <p>- เจ้าชายผู้พี่ทั้งสามมองค้ขอทดสอบอีกครั้ง พระราชาจึงให้นำผู้หญิงที่สวยงามที่สุดบนพิภพมาแข่งกัน วันรุ่งขึ้นกบน้อยให้เจ้าชายพานางเข้าวังแล้วนางก็เปลื้องหนังกบออกกลายเป็นหญิงสาวที่งามเลิศ</p> <p>- พระราชาได้ตัดสินใจว่ากบน้อยงามที่สุดและมอบราชสมบัติให้โอรส</p>

IV.การเผยแพร่และการยอมรับ J ๒.การทำลายคราบ K๑. การครองเมือง	องค์สุดท้าย - กบน้อยได้เผาหนังกบและครองเมืองคู่กับเจ้าชายอย่างมีความสุข
---	--

๗. คนหน้าจักจั่น ไทลื้อ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II.ตัวเอกออกผจญภัย D ๒.หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไปเลี้ยง	- แม่หม้ายไปเจอเด็กแต่ยักษ์ในป่าจึงนำกลับมาบ้าน คั้นนมดัดแต่ก็กลายเป็นเด็กผู้ชาย เด็กชายโตเป็นหนุ่มภายใน ๒ - ๓ ปี
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดปกติ B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย	- ชายหนุ่มมีรูปร่างคล้ายจักจั่น จึงถูกเรียกว่าอ้ายรูปเงาะ - อ้ายเงาะไปเป่าขลุ่ยที่ข้างปราสาทของธิดาเจ้าเมือง อ้ายเงาะได้พบกับนางบัวลาธิดาคนที่เจ็ดของเจ้าหลวงนาสี อ้ายเงาะและนางบัวลารักกัน ก่อนจากกันทั้งสองได้แลกดอกไม้ทองและมีด้ามงาเป็นที่ระลึกแก่กัน
G ๑. การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	- เจ้าหลวงนาสีจัดงานเลือกคู่เจ็ดวันเจ็ดคืนให้นางบัวลาเลือกคู่ นางบัวลาเสี่ยงพวงมาลัยไปสวมคออ้ายเงาะซึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์ อ้ายเงาะได้แสดงดอกไม้ทองแก่นางบัวลาเพื่อให้นางรู้ว่าเขาคือคนรักของนาง นางบัวลายอมไปอยู่กับอ้ายเงาะ
I การแต่งงาน	
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- เจ้าหลวงนาสีสั่งให้อ้ายเงาะไปหากวาง ๑๐๐ ตัว อ้ายเงาะก็ขอให้พญาควางช่วยเหลือ
H ๑.๒. การหาปลา	- ครั้งที่ ๒ เจ้าหลวงนาสีให้หาปลากระแหดำ ๑๐๐ ตัว เจ้าเงาะก็ไปขอความช่วยเหลือจากพญามัจฉา
H ๗. การแข่งเรือ	- เจ้าหลวงนาสีสั่งให้เจ็ดเขตต่อเรือและนำมาแข่งกัน พญามังกรจึงแปลงร่างเป็นเรือใหญ่ให้อ้ายเงาะใช้แข่งขัน พญาอินทรีก็มาช่วยส่งเรืออ้ายเงาะให้แล่นเร็วกว่าลำอื่นๆ
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ J การถอดรูป K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- หกเขตพยายามชนเรือเจ้าเงาะ พญามังกรโกรธจึงคว่ำเรือหกเขต เจ้าหลวงนาสี เสนาและหกเขตจมน้ำตาย - อ้ายเงาะลอกคราบจักจั่นออกกลายเป็นคนรูปร่างงามและครองเมืองกับนางบัวลา

แบบ ข ก้ากาดำ

แบบเรื่อง ข ก้ากาดำ คือ นิทานที่มีเหตุการณ์สำคัญในตอนได้คู่ครองเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน แบบเรื่อง ข สามารถจำแนกได้เป็น ๓ แบบเรื่องย่อย คือ แบบเรื่องย่อย ข๑ ก้ากาดำ แบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่า และแบบเรื่องย่อย ข ๓ สุวรรณสิริสา

แบบเรื่องย่อย ข ๑.ก้ากาดำ

นิทานในแบบเรื่องย่อย ข ๑ คือ นิทานเรื่องก้ากาดำสำนวนต่างๆ มี ๗ สำนวน ได้แก่

๑. ชาดกล้านนาเรื่องก้ากาดำ	๕. ก้ากาดำจังหวัดขอนแก่น
๒. คำขอก้ากาดำ	๖. ก้ากาดำจังหวัดยโสธร
๓. ก้ากาดำไทเขิน	๗. ก้ากาดำไทพวน
๔. กลอนอ่านก้ากาดำ	

๑.ชาดกล้านนาไทยเรื่องก้ากาดำ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดนิทาน A ๓.๑.คนตัวดำอัปลักษณ์	- พระราชาจักรราชแห่งพรหมทัตมีมเหสีสององค์คือนางจันท์กับนางสิงคิลา ต่อมานางสิงคิลาใส่ร้ายนางจันท์ว่ามีชู้ นางจันท์จึงถูกขับไล่ออกจากเมืองขณะทรงครรภ์ นางจันท์ไปอาศัยอยู่กับตายายคู่หนึ่งในป่า ต่อมานางให้ประสูติโอรสผิวดำ
II.ตัวเอกออกผจญภัย C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ D ๒.หญิงหม้ายหรือยาจำสวนเก็บไปเลี้ยง	- ทำวอจักรราชให้นำตัวก้ากาดำกับมารดาไปลอยแพ แพแตก ก้ากาดำกับมารดาพลัดพรากกัน ก้ากาดำพลัดมาที่เมืองพาราณสี โดยเข้ามาในอุทยานของนางเทพกัญญาธิดาคนที่เจ็ด - ยาบักขิกาเฝ้าสวนทำบ่วงดักสัตว์ ก้ากาดำลงไปบ่วงให้ยาจับตน ต่อมานางได้เอาก้ากาดำไปเลี้ยงเป็นบุตร
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	- พระอินทร์นำนางฟ้ามาไว้ในผลนุ่นในอุทยานของนางเทพกัญญา ทำวพาราณสีนำนางมาเลี้ยงเป็นธิดาคนที่ ๘ และให้นามว่านางพิมพา ทำวพาราณสีให้เจ้าชายเมืองต่างๆ มาตอบปัญหาธรรมของนางเทพกัญญากับนางพิมพา ถ้าตอบได้จะยกนางให้ แต่ไม่มีใคร

<p>F ๒. ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบสีดำ</p>	<p>ตอบได้</p> <p>- ก้ากาดำอยู่กับย่าปึกชีกาได้ ๓ ปีก็ถอดเสื้อดำได้ เมื่อถอดเสื้อดำแล้วก็มีร่างสีทองงดงามและเหาะได้ ตอนกลางคืนก้ากาดำเหาะไปตอบปัญหาธรรมของพระธิดาทั้งสอง นางทั้งสองพึงใจก้ากาดำแต่ไม่รู้ว่าก้ากาดำเป็นใคร</p>
<p>B ๓.๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p>	<p>- ก้ากาดำร้อยมาลัยเป็นเรื่องราวของตนกับนางทั้งสองฝากย่าไปให้นาง นางทั้งสองสงสัยว่าชายรูปงามจะเป็นคนเดียวกับชายผิวดำที่อยู่กับย่า</p>
<p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม I การแต่งงาน</p>	<p>- ท้าวพราณสีประกาศให้ชายหนุ่มมาร่วมตอบปัญหาพระธิดาอีก ก้ากาดำใส่เสื้อดำไปร่วมงาน ก้ากาดำถูกผู้อื่นเยาะเย้ย แต่ไม่มีใครตอบปัญหาพระธิดาได้ นอกจากก้ากาดำ ท้าวพราณสีและพระยาร้อยเอ็ดนครจึงยอมรับปัญญาของก้ากาดำ ท้าวพราณสีให้พระธิดาอภิเษกกับก้ากาดำ</p>
<p>K ๒ ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p>	<p>- เทวดาเนรมิตเมืองให้ และพานางจันทมาหาก้ากาดำ</p>
<p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p>	<p>- พระอินทร์เชิญก้ากาดำไปตอบปัญหาธรรมกลางอากาศ ก้ากาดำถอดเสื้อดำออกเปิดเผยร่างสีทองงดงามแก่ทุกคน นางเทพกัญญา</p>
<p>J ๒. การทำลายคราบ</p>	<p>และพิมพาจึงเผาเสื้อดำ</p>
<p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- ก้ากาดำอภิเษกเป็นบัณฑิตราชาและครองเมืองพราณสี และรับย่าปึกชีกามาอยู่ด้วย</p>
<p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>- ก้ากาดำพา มารดา กลับเมืองพรมหัทธ ท้าวพรมหัทธหายจากมนตรีเสนาห์เพราะนางสังคิลาถูกรรณีสูบ เมื่อส่งมารดาแล้วก้ากาดำก็กลับมาครองเมืองพราณสี</p>

๒. คำขอ ก้ากาดำ ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิวดำ</p> <p>A ๓.๑. คนตัวดำอัปลักษณ์</p>	<p>- ท้าวพรมหัทธมีเมียสีนงจันทากับสังคี ต่อมาเมียสีทั้งสองตั้งครรภ์ นางสังคีก็ทำเสน่ห์ท้าวพรมหัทธและใส่ความนางจันทว่ามิชู้ นางจันทาจึงถูกขับไล่ออกจากวังนางจันทาไปอยู่กับตายายคู่หนึ่งในสวน ต่อมานางประสูติโอรสผิวดำมากนามว่าก้ากาดำ</p>
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p>	<p>- ท้าวพรมหัทธถูกนางสังคิยงจึงจับนางจันทากับก้ากาดำไปลอยแพ แพแตก ก้ากาดำกับมารดาจึงพลัดพรากกัน</p>
<p>D ๒. หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไป</p>	<p>- ก้ากาดำไปอาศัยอยู่กับหญิงชราเฝ้าสวนชื้อย่าปึกชีกาที่เมือง</p>

<p>เลี้ยง</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๒. ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบดำ</p> <p>B ๓. ๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p> <p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>K ๒ ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>J ๒. การทำลายคราบ</p> <p>K ๑. ๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p> <p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>พาราณสี</p> <p>- ท้าวพาราณสีมีธิดาเจ็ดนาง ต่อมาพระอินทร์นำหญิงคนหนึ่งมาไว้ในผลนุ่น ท้าวพาราณสีจึงนำไปเลี้ยงและให้นามว่าพิมพา</p> <p>- ก่ากาดำถอดเสื้อดำออกแล้วไปหานางเทพกัญญา กับนางพิมพา ก่ากาดำตอบปัญหาธรรมของนางพิมพาได้ นางทั้งสองพึงใจก่ากาดำแต่ไม่รู้ว่ก่ากาดำเป็นใคร</p> <p>- ย่าปักขิกานำดอกไม้ที่ร้อยเป็นปริศนามาถวายนางทั้งสอง นางสืบดูจึงรู้ว่าชายผิวดำที่อยู่กับย่าเป็นคนร้อยดอกไม้</p> <p>- ท้าวพาราณสีประกาศให้ชายหนุ่มมาตอบปัญหาธรรมของนางพิมพาก่ากาดำตอบได้จึงได้อภิเษกกับนางเทพกัญญา กับนางพิมพา</p> <p>- เทวดาเนรมิตแท่นแก้วแท่นไหนก่ากาดำเข้าพิธีอภิเษกและรับนางจันตามาหาก่ากาดำ ก่ากาดำได้นามใหม่ว่าบัณฑิตราชา</p> <p>- พระอินทร์เชิญก่ากาดำไปตอบปัญหากลางอากาศ บัณฑิตราชาจึงถอดเสื้อดำออก นางพิมพาและนางเทพกัญญาจึงเผาเสื้อดำเสีย</p> <p>- บัณฑิตราชาครองเมืองพาราณสีและรับย่าปักขิกามาอยู่ด้วย</p> <p>- บัณฑิตราชาพามาตากลับเมืองพรหมทัต ท้าวพรหมทัตหายจากมนตร์เสน่ห์เพราะนางสิ่งก็ถูกรรณีสูบ บัณฑิตราชาตากลับเมืองพาราณสี</p>
---	---

๓. ก่ากาดำไทเงิน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๓. ๑. คนตัวดำอัปลักษณ์</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือยาจำสวนเก็บไปเลี้ยง</p>	<p>- ท้าวจิตตราชาเมืองพรหมทัตมีมเหสีนามจันทากับสิงคี ต่อมามเหสีทั้งสองก็ทรงครรภ์นางสิงคีทำเสน่ห์ท้าวจิตตราชาและใส่ความมเหสีจันทาว่านางคบชู้ ท้าวจิตตราชาขับไล่นางจันทาออกจากเมืองนางจันทาไปอาศัยอยู่กับตายาย และประสูติโอรสชื่อก่ากาดำ</p> <p>- ท้าวจิตตราชาให้นำก่ากาดำกับมารดาไปลอยแพ แพแตก ก่ากาดำพลัดกับมารดา</p> <p>- ก่ากาดำไปอยู่เมืองพาราณสี ก่ากาดำจงใจติดบ่วงของย่าปักขิกาเฝ้าสวน ต่อมาย่านำไปเลี้ยง</p>

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๒. ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบยี่สิบห้า</p> <p>B ๓. ๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p> <p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>K ๒ ตัวเอกได้พบมารดาที่พลัดพราก</p>	<p>- เจ้าเมืองพาราณสีมีธิดาเจ็ดนาง ต่อมาพระอินทร์ได้นำหญิงสาวมาไว้ในผลนุ่น เจ้าเมืองจึงนำไปเลี้ยงเป็นธิดาองค์ที่แปดและให้ชื่อว่านางสิมลีพิมพา แล้วให้อยู่กับนางกัญญาธิดาองค์ที่เจ็ด</p> <p>- กำนาคาดอดเสื้อดำหะไปตอบปัญหาธรรมของนางสิมลีพิมพานางทั้งสองรักใคร่กำกาดำแต่ไม่รู้ว่าเป็นใคร</p> <p>- ย่าปักชีกานำดอกไม้ที่ร้อยเป็นปริศนาไปถวายนางทั้งสอง นางให้คนใช้ไปสืบดูและรู้ว่ามิใช่ชายผิวดำมาอยู่กับย่าปักชีกา</p> <p>- ท้าวพาราณสีให้ชายหนุ่มมาแข่งตอบปัญหาธรรมของนางสิมลีพิมพา กำนาคำตอบได้จึงได้อภิเษกกับนางกัญญาและนางสิมลีพิมพา</p> <p>- กำนาคำได้นามใหม่ว่าบัณฑิตราชา เทวดามาแห่แหนกำกาดำและพานางจันทามาทากำนาคำ</p>
<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p> <p>J ๒. การทำลายศร</p> <p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p> <p>K ๑. ๑. ตัวเอกได้เมืองพ้อตา</p>	<p>- พระอินทร์เชิญกำกาดำหะไปตอบปัญหากลางอากาศ บัณฑิตราชาถอดเสื้อดำ นางกัญญาและนางสิมลีพิมพาแห่เสื้อดำ</p> <p>- บัณฑิตราชาไปส่งมารดาที่เมืองพหรมหัต นางสิงคีธิดาถูกรณีสือบพระยาจิตราชาขอขมาและเชิญนางจันทากลับมาอยู่เมืองพหรมหัต บัณฑิตราชากลับไปครองราชย์ที่เมืองพาราณสี</p>

๔. กลอนอ่านเรื่องกำกาดำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิวดำ</p> <p>A ๓. ๑. คนตัวดำอัปลักษณ์</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือยาจำสวณเก็บไปเลี้ยง</p>	<p>- พระอินทร์ให้ท้าวเทพกษินะรีมาเกิดเป็นบุตรของนางหล้า นางหล้าคลอดบุตรรูปร่างอัปลักษณ์และมีผิวดำ</p> <p>- นางหล้าเกลียดชังบุตรของตน แต่บิดารักใคร่ เมื่อเลี้ยงได้ ๓ ปีบุตรชายไม่ยอมพูดกับนางหล้า พูดแต่กับบิดา นางหล้าจึงอ้างคำทำนายของหมอดูแล้วเอานูตรไปลอยแพ</p> <p>- พระอินทร์ส่งกาดำมาพาท้าวกำไปส่งเมืองเปงจัน ท้าวกำไปอยู่ในสวนของเจ้าเมือง ยาจำสวณทำบ่วงดักสัตว์ กำนาคำลงไปบ่วงให้ยาจับตนและขออยู่กับยา</p>

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๒. คนตัวดำหรือสวมเสื้อทึบสีดำ</p> <p>B ๓. ๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p> <p>B ๓. ๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือกลัวย้อยทองคำ</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p> <p>E ๑. ๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของคู่บุญ</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>K ๑. ๑. ตัวเอกได้เมืองพ้อตา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ก้ากาดำอยู่กับย่าจนโตเป็นหนุ่ม ย่าเฝ้าสวนนำดอกไม้ที่ก้ากาดำร้อยเป็นเรื่องราวของก้ากาดำเมื่ออยู่บนสวรรค์ไปถวายนางลุนธิดาเจ้าเมือง - พระธิดาทั้งเจ็ดมาเที่ยวสวน ก้ากาดำแอบดูอยู่ในห้องจึงพูดจาเกี่ยวข้องกับนางลุน นางก็พอใจ - ท้าวกำถอดรูปไปอยู่กับนางลุนบนปราสาทและบอกว่าตนเป็นคนเมืองอินทปัตต์ และเป็นคนร้อยดอกไม้ที่เฝ้าสวนนำมาถวาย - ท้าวกำเป่าแคนได้ไพเราะจึงได้เข้าไปเป่าในวัง ท้าวก่ำจึงแอบถอดรูปไปหานางลุน นางลุนได้ให้แหวนกับสไบท้าวกำให้เอาไปให้ย่า - ท้าวกำให้ย่าไปสุโขธิดาเจ้าเมือง นางลุนไม่ขัดข้องแต่เจ้าเมืองเรียกสินสอดเป็นแก้วแหวนเงินทองข้าทาส ช่างม้าวัวควายอย่างละร้อยและให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านย่ามาถึงวังให้เสร็จก่อนวันรุ่งขึ้น - ท้าวกำเข้าไปเอาแหวนวิเศษของตนเรียกพญานาค พญาแถมและพญาอินทรีให้มาช่วยหาสินสอดและสร้างปราสาทให้ พญานาคได้ถวายนางบัวไซ ส่วนพญาแถมมอบนางคำหยาดให้ - เจ้าเมืองจัดงานอภิเษกให้ - นางลุนไม่ยอมเข้าหอจนกว่าท้าวกำจะถอดรูป ท้าวก่ำจึงถอดเสื้อดำออก - ท้าวกำรับบิดามาอยู่ด้วย และเนรมิตให้บิดากับย่าเฝ้าสวนเป็นหนุ่มสาวอีกครั้งหนึ่งและให้แต่งงานกัน - ก้ากาดำกับนางลุนได้ครองเมืองเปงจาง
---	--

๕. ท้าวกำกาดำ จังหวัดขอนแก่น

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๓. ๑. คนตัวดำอัปลักษณ์</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือยาจำสวนเก็บไปเลี้ยง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หญิงคนหนึ่งคลอดบุตรซึ่งมีผิวดำ - นางเกลียดชังบุตรของตนจึงเอาไปลอยแพ - พระอินทร์ส่งกาสองตัวมาช่วยท้าวกำและพาไปเมืองเบ็ญจาร - ท้าวกำเดินทางมาที่สวนของนางลุน ย่าเฝ้าสวนทำบ่วงดักสัตว์ ท้าวกำตั้งใจให้ย่าเฝ้าสวนจับตนได้ แล้วท้าวกำก็ขออยู่กับย่าเฝ้า

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๒. คนตัวดำหรือสวมเสื้อทึบสีดำ</p> <p>B ๓.๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p> <p>B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือกล้วยอ้อยทองคำ</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p> <p>E ๑.๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของคู่บุญ</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>สวน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระธิดาทิ้งเจ็ดมาเที่ยวสวน ท้าวกำจิงแอบดูนางอยู่ในห้อง - ท้าวกำร้อยมาลัยเป็นรูปนางนงพระธิดาคนสุดท้าย และรูปกนิษฐกนิรี ยายเฝ้าสวนเอาไปถวายเจ้าเมืองแล้วพูดว่านางร้อยเอง - ท้าวกำเป่าแคนได้ไพเราะ เจ้าเมืองจึงให้เข้าไปเป่าในวัง - ท้าวกำให้ยายเฝ้าสวนไปสุขอพระธิดา เจ้าเมืองให้ปลุกกล้วยอ้อยจากเรือนยายมาถึงวัง รวมทั้งเรียกสินสอดเป็นช้างม้าพันตัว พร้อมเงินทองแสนชั่ง - ท้าวกำใช้แหวนวิเศษเนรมิตสินสอดได้ เจ้าเมืองจึงให้อภิเษกกับนางนง - ท้าวกำถอดรูปตัวออกกลายเป็นคนรูปงาม - ท้าวกำรับบิดามาอยู่ด้วย และใช้น้ำเต้าแก้วรดบิดากับยายเฝ้าสวนให้เป็นหนุ่มเป็นสาวและให้ทั้งสองแต่งงานกัน
--	---

๖. ท้าวกำกาดำจังหวัดยโสธร

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไปเลี้ยง</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๒. ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบสีดำ</p> <p>B ๓.๑. ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย</p> <p>B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือกล้วยอ้อยทองคำ</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่า</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ย่าจำสวนเก็บกำกาดำได้ที่ทาน้ำ นางจึงเลี้ยงไว้จนกำกาดำโตเป็นหนุ่ม - กำกาดำมีความสามารถในการร้อยมาลัยและเป่าแคนจนเป็นที่ร่ำลือ กำกาดำหลงรักนางนงพระธิดาคนที่เจ็ด กำกาดำจึงร้อยดอกไม้ให้นางทุกวัน จนนางมีใจกับกำกาดำ เจ้าเมืองให้เข้าไปเป่าแคนในวัง กำกาดำจึงลักลอบได้เสียกับนางนง - กำกาดำให้ย่าจำสวนสุขอนางนง เจ้าเมืองเรียกสินสอดมากมายและให้สร้างสะพานเงินสะพานทองพร้อมทาสหญิงชายและช้างอย่างละร้อย

มหาศาล J ๓.การเนรมิตร่างให้ดังงาม I การแต่งงาน IV.การเผยแพร่และการยอมรับ K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- พระอินทร์ส่งสารกำกาคำจึ่งเนรมิตสิ่งต่างๆ ให้และได้เนรมิตรูป โฉมกำกาคำให้ดังงาม เจ้าเมืองจัดงานอภิเษกให้กำกาคำ - กำกาคำครองเมือง
--	---

๗. ท้าวกำกาคำไทพวน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิดปกติ A ๓.๑.คนตัวดำอัปลักษณ์	- เจ้าเมืองมีโอรสผิวดำ
II.ตัวเอกออกผจญภัย C ๑.ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดย การลอยแพ D ๒.หญิงหม้ายหรือยาจำสวนเก็บไป เลี้ยง	- โจรทำนายว่าโอรสเป็นกาลี เจ้าเมืองจึงให้ลอยแพไป - แพลอยไปติดทำนน้ำของหญิงชราเฝ้าสวน กำกาคำไปขออยู่กับนาง นางก็เลี้ยงไว้จนโต
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูก พ่อตาทดสอบ F ๒.ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทึบยี่สี่ ดำ B ๓.๒.ตัวเอกมีความสามารถในการ เป่าแคน H ๔.การสร้างสะพานเงินสะพาน ทองหรือกล้วยร้อยทองคำ H ๖.การเรียกสินสอดเป็นของมีค่า มหาศาล E ๑.๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของคู่ บุญ J ๓.การเนรมิตร่างให้ดังงาม I การแต่งงาน	- นางลุนพระธิดาของเจ้าเมืองมาเที่ยวสวน กำกาคำแอบชอบนาง ลุน จึงให้ยาไปสู้ออกแต่ยาไม่ยอม - กำกาคำเป่าแคนได้ไพเราะ เจ้าเมืองให้เข้าไปเป่าในวัง กำกาคำจึง ได้พบกับนางลุน ทั้งสองต่างชอบพอกัน - กำกาคำให้ยาไปสู่นางลุน เจ้าเมืองให้สร้างสะพานเงินสะพาน ทองพร้อมช้างม้าอย่างละร้อย เงินอีกสี่ร้อยสี่พัน - กำกาคำเข้าไปขอธิดาให้ผู้มีบุญช่วย เทวดาให้แหวนวิเศษมา เนรมิตสิ่งต่างๆ - กำกาคำเนรมิตร่างกายให้ดังงามและอภิเษกกับนางลุน

แบบเรื่องย่อ ย ๒ ท้าวเต่า

แบบเรื่องย่อ ย๒ คือกลุ่มนิทานที่มีการทดสอบก่อนแต่งงานเป็นเหตุการณ์สำคัญเช่นเดียวกัน ส่วนพฤติกรรมอื่นๆ ของนิทานกลุ่มนี้จะเน้น (A) กำเนิดผิดปกติของตัวเอก ซึ่งมักจะ

กำเนิดเป็นสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะเต่า นิทานในแบบเรื่องย่อ ย ๒ มี ๒๑ จำนวน ประกอบด้วยนิทานเรื่องท้าวเต่า ๘ จำนวน และนิทานเรื่องอื่นๆ อีก ๑๓ จำนวน ดังนี้

๑. ท้าวเต่า	๑๒. หลานกบ
๒. ท้าวเต่าจังหวัดอุตรดิตถ์ ๑	๑๓. กาดำ
๓. ท้าวเต่าจังหวัดอุตรดิตถ์ ๒	๑๔. หอยทอง
๔. ท้าวเต่าจังหวัดอุตรดิตถ์ ๓	๑๕. แลนทอง
๕. กลอนอ่านท้าวเต่าคำ	๑๖. ปลาช่อนท่อนเดียว จังหวัดภูเก็ต
๖. พญาสุวรรณกัจฉะ	๑๗. ปลาช่อนครึ่งตัว จังหวัดภูเก็ต
๗. เต่าทองคำกาย	๑๘. ปลาช่อนท่อนเดียว จังหวัดสตูล
๘. ท้าวเต่าน้อยไทพวน	๑๙. งูกายสิทธิ์
๙. สุวัณณะจักกาคำ	๒๐. เจ้าชายกบ
๑๐. สุวัณณะขางคำ	๒๑. ท้าวหอยโข่ง
๑๑. อะลองอีจ้อก	

๑. ท้าวเต่า ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิปกติ	
A ๒.๑.เต่า	- นางแก้วฟองศรีไปหาปลา เทพบุตรได้แปลงเป็นเต่าและชวนที่ห้องของนาง ต่อมานางก็ตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรเป็นเต่าทอง นางจะเอาเต่าไปทิ้งแต่เต่าร้องขอชีวิต นางจึงเลี้ยงไว้
B ๒. สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน	- เต่าพูดได้และทำงานได้ เวลามารดากับยายออกไปทำอะไรเต่าก็ช่วยดูแลบ้านให้
B๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำอะไร	- เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี เต่าต้องการไปทำอะไร จึงให้มารดาพาตนไปปล่อยไว้ในป่า ๒ วันแล้วค่อยมารับกลับ ท้าวเต่าใช้คาถาเสกมดปลวกให้เป็นคนแล้วสั่งให้ถางป่าจนเตียน เสร็จแล้วท้าวเต่าก็กลับบ้าน
E ๓.๒. มนตร์เสกบริวาร	
B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย	- ท้าวเต่าให้มารดาหาขลุ่ยกับแคนมาให้ตนเป่าเล่น เมื่อมารดาหาขลุ่ยกับแคนมาให้เต่าก็เอาไปเป่าในสวนทุกวัน - ท้าวเต่าไปปลุกพืชที่ไว้ในป่า และสั่งมารดาว่าเวลาเก็บผลให้แยกแถวที่ตนปลุกไว้ต่างหาก มารดากับยายของท้าวเต่าเก็บพืชผลไปขาย ส่วนแดงแถวที่ท้าวเต่าปลุกมีผลเป็นทองจึงเก็บใส่ตุ่มไว้

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๕. การเอาแต่งวิเศษไปให้พ่อตา</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท้าวเต่าอายุได้ ๒๐ ปีก็อยากมีภรรยา ท้าวเต่าจึงให้มารดาไปสุขอพระธิดาแก้วเกศไภษรซึ่งเป็นพระธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมือง - มารดาท้าวเต่าเอาแต่งสองลูกไปสุขอ เจ้าเมืองโกรธมาก แต่เมื่อเห็นแต่งทองจึงให้เต่าทองเข้าเฝ้า ยายกับมารดาท้าวเต่าเอาแต่งทองไปให้เจ้าเมืองสามลูก - ท้าวเมืองถามความสมัครใจของพระธิดาทั้งเจ็ด ทุกคนปฏิเสธยกเว้นพระธิดาคนที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงมอบเต่าทองให้แก่นาง ท้าวเต่าพาพระธิดาออกจากวังไปอยู่ป่าและทำไร่ด้วยกัน - ท้าวเต่าเสกบรืวารและสั่งให้ถางป่า หวานเมล็ดพืชและปลูกข้าวกล้าโดยที่นางแก้วเกศไภษรไม่ต้องทำเอง ทำให้นางแปลกใจที่มีผู้มาทำอะไรให้ - ท้าวเต่าลงใจนางแก้วเกศไภษรโดยแปลงเป็นชายหนุ่มมาเกี่ยวพาราสีนาง แต่นางก็ไม่สนใจ ท้าวเต่าแสร้งกล่าวหานางแก้วเกศไภษรว่านางมีชู้ นางโกรธจึงออกจากบ้านไป
<p>IV. การหย่าร้างและการยอมรับ</p> <p>J ๒. การทำลายคราบ</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นางแก้วเกศไภษรย้อนกลับมาเห็นท้าวเต่าถอดรูปเต่าและนอนหลับอยู่ นางแก้วเกศไภษรเผากระดองเต่า ท้าวเต่าจึงไม่เข้าไปอยู่ในกระดองอีก - เจ้าเมืองรู้ว่าท้าวเต่าเป็นคนจึงให้เข้าเฝ้า เมื่อทั้งสองเดินทางเข้าวังพระอินทร์จึงมาเนรมิตเมืองให้ - เจ้าเมืองเห็นความยิ่งใหญ่ของบ้านเมืองและไร่นาของท้าวเต่าจึงสละราชสมบัติให้ท้าวเต่า เมืองต่างๆก็มานอบน้อมแก่ท้าวเต่า - พระธิดาผู้พี่ทั้งหกนางอยากได้เต่าเป็นสามีบ้าง จึงไปหาเต่ามานอนด้วย แต่ถูกเต่ากัดจนได้รับบาดเจ็บ จึงต้องปล่อยไป

๒. ท้าวเต่าจังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนวันที่ ๑

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๑. เต่า</p> <p>B ๒. สัตว์พูดได้และทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หญิงคนหนึ่งมีบุตรเป็นเต่าที่พูดได้

B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำ ไร่	- เต่าให้มารดาเอาตนใส่ตะกร้าไปทิ้งไว้กลางป่า เมื่อมารดาไปแล้ว เต่าก็ถอดร่างกลายเป็นคนแล้วเสกใบมะขามป้อมและปลวกให้ กลายเป็นคนและสั่งให้ถางไร่ เต่าให้มารดามาส่งในป่าแล้วใช้ให้ บรืวารทำไร่และปลุกข้าวจนกระทั่งเก็บเกี่ยวได้ ทำวเต่าได้ปลุก แต่งและห้ามมารดาเก็บแต่งสามลูกของตน
E ๓.๒. มนตร์เสกบรืวาร	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อ ตาทดสอบ	- ทำวเต่าให้มารดานำผลแต่งที่สุดแล้วไปสุขอพระธิดา เจ้าเมืองได้ ไล่มารดาทำวเต่าออกจากวัง เมื่อเจ้าเมืองผ่าแต่งเห็นข้างในเป็น เงินเป็นทอง จึงสอบถามความสมัครใจของพระธิดาทั้งเจ็ด พระ ธิดาองค์ที่เจ็ดไม่ขัดข้อง เจ้าเมืองจึงบอกมารดาทำวเต่าให้สร้าง สะพานเงินสะพานทองจากบ้านมาถึงวังและให้สร้างเมือง - ตอนกลางคืนทำวเต่าก็เนรมิตทุกสิ่งตามที่เจ้าเมืองต้องการ เจ้า เมืองจึงให้อภิเษกกับพระธิดา
F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	
H ๕. การเอาแต่งวิเศษไปให้พ่อตา	
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง หรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- ทำวเต่าได้ถอดรูปเต่าออกแล้วมาอยู่กับพระธิดา พอตอนกลาง วันก็จะกลับเข้าคราบเต่า พระธิดาจึงเผาคราบเต่า ทำวเต่าจึงไม่ ได้สวมคราบอีก
I การแต่งงาน	
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	- เมื่อพระธิดาทั้งหกเห็นว่าทำวเต่ากลายเป็นชายหนุ่มรูปงามก็ หลงใหลจนไม่ยอมกลับเข้าวัง เจ้าเมืองต้องหาเต่ามาให้พวกนาง แต่ไม่มีตัวไหนถอดรูป ทำให้พวกนางผิดหวังมาก
J ๒. การทำลายคราบ	

๓. ทำวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนวันที่ ๒

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย	- หญิงชราคนหนึ่งไปซื้อกิ่งข้อนปลาที่หนองน้ำ นางได้เต่าตัวหนึ่ง จึงนำกลับมาบ้าน เต่าร้องขอชีวิตและขอให้เลี้ยงตนไว้ - เต่าอยากทำสวนจึงให้มารดาเอาใส่ยามไปแขวนไว้ในป่า เมื่อ นางไปแล้ว ทำวเต่าก็เสกบรืวารจากใบมะขามแล้วสั่งให้ถางป่า และเผาไร่ ทำวเต่าปลุกแต่งกวาและแต่งไทยอย่างละเครือ เมื่อ มารดาเก็บแต่ง ทำวเต่าได้เอาแต่งไปติดที่ต้นเหมือนเดิม และสั่ง ไม่ให้มารดาเก็บมากิน - ทำวเต่าให้มารดาซื้อแคนให้และเป่าเล่นอยู่ในห้อง เสียงแคนของ ทำวเต่าทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านหลงใหลและมาแอบฟังแต่ไม่รู้ว ใครเป็นคนเป่า
D ๒. หญิงหม้ายหรือย่ำจำสวนเก็บไป เลี้ยง	
B ๒. สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆได้ เหมือนคน	
E ๓.๒. มนตร์เสกบรืวาร	
B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่	
B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการ เป่าแคน	

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๕. การเอาแต่ใจพิเศษไปให้พ่อตา</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ทำวเต่าให้มารดานำแดงสองลูกของตนไปสู่ขอพระธิดา เจ้าเมืองโกรธมากจึงเอาดาบไล่ฟันมารดาทำวเต่า เมื่อเจ้าเมืองเอาดาบฟันแดง จึงเห็นว่าแดงไทยเป็นทองคำ และแดงกลายเป็นเงิน เจ้าเมืองให้ปลุกกล้วยอ้อยเป็นแถวตั้งแต่บ้านทำวเต่ามาถึงวัง และให้สร้างสะพานเงินสะพานทอง พร้อมเรียกสินสอดเป็นเงินทองเท่ากับหนองควายนอนสามหนอง</p> <p>- ทำวเต่าเนรมิตได้ทุกอย่าง เจ้าเมืองจึงยกพระธิดาให้แต่ไล่ให้ไปอยู่ปลายนา</p>
<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>K ๑.๓. ตัวเอกสร้างเมืองใหม่</p>	<p>- ทำวเต่าจึงเนรมิตเมืองใหม่และกลายเป็นคน</p> <p>- เจ้าเมืองไปเยี่ยมธิดาที่เมืองใหม่ บ้านของทำวเต่าและภรรยาทำด้วยเงินและทองจึงมีแสงสว่างวาบจนต้องเอาผ้าขาวปิดหน้าข้างเจ็ดชั้น และพื้นบ้านก็ลื่นจนต้องให้นางถ่มน้ำลายรดพื้นเสียก่อน เจ้าเมืองจึงสามารถขึ้นไปนั่งบนบ้านได้</p> <p>- พี่ๆของนางไปหาเต่ามาเป็นสามี แต่เต่าชี้ใส่รักแร้ของนาง</p>

๔. ทำวเต่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนตอนที่ ๓

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือย่ำจำสวนเก็บไปเลี้ยง</p> <p>B ๒. สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน</p> <p>B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน</p> <p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p>	<p>- หญิงหม้ายไปซื้อชนปลาที่ห้วย นางได้เต่าตัวหนึ่งจึงเอากลับบ้าน เต่าร้องขอชีวิตและให้หญิงหม้ายเลี้ยงตนไว้แล้วตนจะทำไร่เลี้ยงหญิงหม้าย</p> <p>- เต่าที่หญิงหม้ายเลี้ยงไว้เป่าแคนได้ไพเราะและสามารถทำไร่ปลุกแดงไม่ได้</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๕. การเอาแต่ใจพิเศษไปให้พ่อตา</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- เต่าอยากมีภรรยาแต่ไม่มีเงินจึงให้มารดานำแดงไม่ไปสู่ขอพระธิดา เจ้าเมืองถามความสมัครใจของธิดาทั้งสอง พระธิดาองค์เล็กตกลง เต่าให้มารดาหาแดงไปเป็นสินสอด พระธิดาผ่าแดงดูจึงเห็นว่าแดงเป็นเงินและเป็นทอง เจ้าเมืองให้พระธิดาอภิเษกกับเต่า</p>

<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>- สิ้นวันหลังการอภิเษกแต่ก็ถอดคราบกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม</p> <p>- พี่ของนางหาเต่ามาเป็นสามีบ้าง เต่าสามีของนางถอดคราบไม่ได้และชี้ใส่รักแร้ของนาง</p>
---	---

๕. กลอนอ่านท้าวเต่าคำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I.กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๒.๑.เต่า</p> <p>B ๒.๒.สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน</p> <p>B ๓.๒.ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน</p> <p>B ๔.ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๓. มนต์วิเศษ</p>	<p>- นางกองเพียรลูกสาวย่ำจำสวณถูกเต่าชนที่ห้อง ต่อมานางได้ตั้งครรภ์โดยไม่มีสามี แล้วคลอดบุตรเป็นเต่า เมื่อจะเอาไปทิ้งเต่าได้ร้องขอชีวิต นางจึงเอากลับมาเลี้ยง</p> <p>- เต่าให้มารดาทำบายซื้อแคนให้แล้วก็เป่าอยู่ในห้อง เสียงแคนของเต่าไพเราะมากจนทำให้คนในหมู่บ้านเคลิบเคลิ้ม</p> <p>- เต่าอายุ ๑๓ ปีก็อยากทำอะไร จึงให้มารดาไปส่งในป่าแล้วถอดรูปออกมาแล้วเสกให้ต้นไม้โคนล้ม แล้วก็เข้าร่างเต่า ต่อมาก็ชวนมารดาทำบายไปช่วยกันถางไร่ ปลูกแตง เมื่อแตงออกงามดีก็ให้มารดาทำบายเก็บไปขาย แต่แตงต้นที่ท้าวเต่าปลูกนั้นท้าวเต่าให้มารดาเก็บไว้ต่างหาก</p>
<p>III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๕.การเอาแตงวิเศษไปให้พ่อตา</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- เต่าให้ยายนำแตงสามใบไปสุขอพระธิดาคนสุดท้ายของพระยานันทาทเวราช พระยาเจ้าเมืองได้ย้ายออกจากวัง และขี้วางแตงทิ้ง แตงแตกเป็นเงินเป็นทอง</p> <p>- รุ่งขึ้นท้าวเต่าให้ยายนำแตงไปสุขออีกครั้ง เจ้าเมืองถามพระธิดาทั้งเจ็ด ไม่มีใครยอมเป็นภรรยาท้าวเต่า นอกจากนางไกรสร พระธิดาองค์ที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงจัดงานอภิเษกให้</p> <p>- นางไกรสรถูกพี่แยะเย้ยจนทนไม่ไหว ท้าวเต่าจึงพานางไปอยู่ป่าและแอบถอดรูปออกมาถางป่าทำไร่นาจนกวางขวาง โดยที่นางไกรสรไม่รู้วาท้าวเต่าเป็นคนทำ</p>
<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๒. การทำลายคราบ</p> <p>K ๑.๓.ตัวเอกสร้างเมืองใหม่</p>	<p>- ท้าวเต่าลงใจนางไกรสรโดยถอดร่างเต่ากลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม แล้วมาเกี้ยวพาราสีนางไกรสรแต่นางก็ไม่สนใจ ท้าวเต่าจึงลับเข้าคราบแล้วแกล้งต่อว่านาง นางไกรสรน้อยใจจึงออกจากบ้านไป ต่อมานางย้อนกลับมาก็เห็นชายรูปงามนอนหลับอยู่ข้างๆกระดองเต่า นางจึงเผากราบเต่าเสีย ท้าวเต่าก็เล่าความ</p>

K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	<p>จริงให้นางฟัง และสั่งให้มดปลวกสร้างปราสาทราชวังให้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ท้าวเต่าให้นางไกรสรเชิญพระยานันทาทะวราชพาทหารมาช่วยเก็บเกี่ยวพืชผล เมื่อพระยานันทาทะวราชเห็นบ้านเมืองของท้าวเต่าก็ชื่นชมและยกบ้านเมืองให้ท้าวเต่าครอบครอง - พี่สาวทั้งหกเข้าไปหาสามีเต่าบ้าง แต่สามีเต่าของนางไม่ถอดร่างเหมือนท้าวเต่า
---------------------------	---

๖. ญาสุวรรณกัจจะ จังหวัดนครราชสีมา

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๓. ตายายคู่หนึ่งนำไปเลี้ยง</p> <p>B ๒. สัตว์พูดได้ หรือทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เต่าวิเศษตัวหนึ่งซึ่งมีกระดองสีทองมาขออยู่กับตายายเฝ้าสวน - เมื่อตายายออกไปทำงานเต่าก็เฝ้าอาหารไว้ให้ ตอนแรกตายายไม่กล้ากิน แต่เมื่อตายายแอบดูและรู้ว่าเต่าเฝ้าให้ตนก็ยิ่งรักใคร่เต่ามากขึ้น
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชาและพระธิดามาเที่ยวสวน เต่าทองเห็นพระธิดาก็หลงรักจึงให้ย้ายไปสู่ขอ - พระราชากริ้วที่ย้ายสู่ขอพระธิดาให้เต่า จึงให้สร้างสะพานเงินสะพานทองสองสายคล้องกันตั้งแต่กระท่อมของยายมาถึงวัง - เต่าทองให้ย้ายไปทูลพระราชาให้เตรียมพิธีอภิเษกในอีก ๓ วันแล้วเต่าทองก็เฝ้าสะพานเงินสะพานทองและสิ้นสอดมากมาย เทวดาได้แปลงเป็นมนุษย์มาช่วยท้าวเต่าแห่ขันหมาก และเอาท้าวเต่าใส่พานไปเข้าพิธีอภิเษกกับพระธิดา
<p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อถึงเวลาเข้าหอ ท้าวเต่าขอร้องให้พระธิดาอยู่กับตนตามลำพังแล้วท้าวเต่าก็ถอดร่างกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามมาอยู่กับพระธิดา - เมื่อพระราชาสิ้นพระชนม์ท้าวเต่าได้ครองราชย์แทน และก็ยังเข้าออกในกระดองสีทองอย่างมีความสุข

๗. เต่าทองคำกาพย์ ภาคใต้

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย D ๓. ตายายคู่หนึ่งเก็บไปเลี้ยง B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าปี่ E ๑.๒. ของวิเศษจากเทวดาหรือของคู่บุญ	- ยายทองสาบกับตาใส่ไปหาปลาที่หนองน้ำ แล้วพบเต่าทองตัวหนึ่ง จึงนำกลับมาเลี้ยงที่บ้าน - พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมนำปี่คู่บุญมาให้เต่าทอง เต่าทองเป่าปี่ได้ไพเราะและทำให้คนเคลิบเคลิ้ม ทำให้มีคนว่าจ้างไปเป่าปี่ตามที่ต่างๆ มากมาย ตายายจึงมีฐานะดีขึ้น
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล	- เต่าทองให้ยายทองสาไปสู่ขอนางสีดอกลำไ้บุตรสาวเศรษฐี - เศรษฐีรับขันหมากของเต่าทองและเจ้าชายจันทกุมารพร้อมๆ กัน และจะยกบุตรสาวให้กับคนที่สามารถนำบินจากทองคำ ฉัตรทองคำ โถงเงินโถงทอง และเพชรนิลจินดามาให้เศรษฐีได้ในสามวัน
I การแต่งงาน	- เต่าทองประกาศให้เทวดาช่วยเหลือตน พระพรหมและพระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิตขันหมากและสินสอดให้เต่าทอง เศรษฐีจึงยกบุตรสาวให้แต่งงานกับเต่าทอง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ J การถอดรูป	- เต่าทองได้ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามมาอยู่กับนางสีดอกลำไ้ทุกวัน แต่ไม่มีใครรู้ - วันหนึ่งเต่าทองได้ไปเป่าปี่เล่นในสวนกับนางสีดอกลำไ้ นางยักษ์การันได้ยินเสียงปี่จึงลักเต่าทองไปถวายนางนางสุดชาธิดายักษ์เมืองมณฑล - เต่าทองเป่าปี่ให้นางสุดชาฟัง เสียงปี่ของเต่าทองทำให้พวกยักษ์รำยรำจนหมดแรงและหลับกันหมด เต่าทองได้ออกจากกระดองแล้วพานางสุดชาเหาะหนีออกจากเมืองยักษ์ด้วยแก้ววิเศษที่เทวดามอบให้ - เต่าทองพานางสุดชามาอยู่ในสวนของเศรษฐี นางสีดอกลำไ้ทราบข่าวเต่าทองพาชายาใหม่มาก็เกิดหึงหวงกัน แต่ในที่สุดก็ประนีประนอมกัน ฝ่ายเศรษฐีเมื่อรู้ว่าลูกเขยเป็นคนกตัญญู - ยักษ์ปถวนยกทัพมาจะชิงตัวนางสุดชา เต่าทองอาสาเจ้าเมืองออกรบ เจ้าเมืองเยาะเย้ยเต่าทอง พระเสื้อเมืองจึงแสดงอิทธิฤทธิ์ให้เจ้าเมืองยอมรับความช่วยเหลือของเต่าทอง

๘. ท้าวเต๋าน้อย ไทพวน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย D ๒. หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไปเลี้ยง B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน	- หญิงชราคนหนึ่งมีอาชีพทำไร่แดง วันหนึ่งนางจับเต๋าได้ตัวหนึ่ง จึงนำไปเลี้ยงไว้ เวลาไปทำสวนนางเอาเต๋าใส่ย่ามไปด้วย แต่งที่นางปลูกไว้งอกงามมากขึ้นเรื่อยๆ นางจึงรักเต๋ายิ่งขึ้น - วันหนึ่งนางได้ยินได้ยินเสียงแคนดังมาจากในท้อง เมื่อนางแอบดูก็เห็นชายหนุ่มรูปงามเป่าแคนอยู่ คนในหมู่บ้านพากันมาฟังเสียงแคน เมื่อมีคนมาท้าวเต๋าจึงหนีกลับเข้าคราบและให้ยายปิดเป็นความลับ
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ H ๕. การเอาแต่งวิเศษไปให้พ่อตา H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วย่อ้อยเป็นทาง I การแต่งงาน	- ท้าวเต๋าให้หญิงชราไปซื้อบุตรสาวเศรษฐี หญิงชรานำแดงไปสู่ขอ เศรษฐีไล่นางออกจากบ้าน เศรษฐีขี้ขางแดงของนางทิ้ง แดงแตกเป็นเงินเป็นทอง เศรษฐีจึงให้หญิงชราปลูกต้นกล้วยต้นอ้อยจากกระท่อมของนางมาบ้านเศรษฐีให้เสร็จในหนึ่งคืน แล้วจะยกบุตรสาวให้ - ท้าวเต๋าสามารถปลูกต้นกล้วยต้นอ้อยตามที่เศรษฐีต้องการได้ เศรษฐีเรียกบุตรสาวเจ็ดคนมาถาม ไม่มีใครยอมแต่งงานกับท้าวเต๋า นางหล้าบุตรคนสุดท้ายท้อสงสารท้าวเต๋าจึงตกลง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ J การถอดรูป	- เมื่อแต่งงานแล้วท้าวเต๋าได้ถอดคราบเต๋ากลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม เศรษฐีก็รักใคร่เพราะท้าวเต๋าขยัน - พี่สาวทั้งหกเอาเต๋ามาอนกับตนบ้าง แต่เต๋าขี้ไต้รักแร้ของนาง ผู้หญิงจึงมีกลิ่นรักแร้

๙. สุวัณณะจักกาคำ (สุวัณณะจักกาคางคำ, สุวัณณะขางคำ)

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ A ๒.๕. กิ่งก่า	- หญิงนางหนึ่งตั้งครรภ์โดยที่ไม่มีสามี ต่อมานางก็คลอดบุตรเป็นกิ่งก่า แต่นางก็เลี้ยงไว้จนโต
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	

F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- พญาจัมปาเจ้าเมืองได้สร้างปราสาทให้พระธิดาปทุมมาอยู่และจัดงานเฉลิมฉลองให้ สุวัณณะขางคำมาเที่ยวงานและลอบป็นปราสาทเข้าไปหาพระธิดา ทั้งสองต่างพึงใจกัน
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วย้อยเป็นทาง	- สุวัณณะขางคำได้ให้มารดาไปสุขอพระธิดา พญาจัมปาโกรธจึงให้สร้างสะพานทองจากบ้านมายังปราสาททางปทุมมาแล้วจะยกนางให้
	- สุวัณณะขางคำขอให้นายบ้านและชาวบ้านมาช่วยตนสานลอบขนาดใหญ่เพื่อนำไปตักแม่คำผางซึ่งเป็นสัตว์ที่ถ่ายเป็นทองคำ ครั้งแรกจับได้หมู กวางและกระทิง ครั้งที่สองจับได้ช้างงาไฟ สุวัณณะขางคำก็ให้ปล่อยไปทั้งสองครั้ง
	- พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมแปลงกายเป็นแม่คำผางมาให้ชาวบ้านจับ สุวัณณะขางคำให้ขุดหลุมแล้วเอาแม่คำผางขังไว้ แม่คำผางถ่ายมูลเป็นทองคำจนเต็มถัง ๗ หลุม พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมมาตลีเทวบุตรและจตุโลกบาลแปลงกายเป็นช่างลงมาช่วยสร้างสะพานทองจนเสร็จ สุวัณณะขางคำได้เอาทองแจกจ่ายแก่คนที่มาช่วยทองก็ยังไม่หมด
I การแต่งงาน	- พญาจัมปาได้ยกพระธิดาพร้อมจัดงานอภิเษกให้ นางปทุมมาเสียใจที่มีสามีเป็นกิ้งก่าจึงไม่ยอมให้สุวัณณะขางคำร่วมห้อง สุวัณณะขางคำได้ถอดร่างกิ้งก่าเป็นชายหนุ่มรูปงามมาลอบนาง
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๒. การทำลายคราบ	- สุวัณณะขางคำในร่างกิ้งก่าเข้าไปหานาง ก็ถูกนางขบไล่และต่อว่าที่มีร่างอัปลักษณ์ สุวัณณะขางคำได้เปิดเผยแพร่ที่แท้จริงแล้วลาไปเยี่ยมพระอินทร์บิดาตน นางปทุมมาจึงถือโอกาสเฝ้าชากกิ้งก่า
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- พญาจัมปายินดีที่สุวัณณะขางคำเป็นคนจึงจัดงานอภิเษกให้ครองเมือง สุวัณณะขางคำได้รับมารดาที่อยู่ด้วย เจ้าเมืองต่างๆก็มานอบน้อมแก่สุวัณณะขางคำ

๑๐. สุวัณณะขางคำ ไทเขินเชียงตุง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I กำเนิดผิดปกติ	
A ๒.๕. กิ้งก่า	- หญิงหม้ายนางหนึ่งคลอดบุตรเป็นขางคำ(กิ้งก่าทองคำ) นางก็เลี้ยงไว้จนโต
III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	

F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ขางคำให้มารดาไปสุขอนางปทุมมาธิดาเมืองจามปา
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง	- พระยาจามปาให้ขางคำสร้างสะพานทองคำมายังพระราชวัง ขางคำเข้าป่าไปจับสัตว์ต่างๆ ที่ถ่ายมูลเป็นทองคำ แล้วสร้างสะพานทอง โดยพระอินทร์และพระวิษณุกรรมมาช่วยเหลือ เจ้าเมืองจึงยกพระธิดาให้อภิเษกกับขางคำ
I การแต่งงาน	
IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- ขางคำได้ถอดรูปกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- พระยาจามปายกเมืองให้ขางคำปกครอง

๑๑. อะลองอีจ๊อก ไทใหญ่

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิปกติ	
A ๒.๕. จิ้งจก	- สามีภรรยาคนหนึ่งมีอาชีพตัดฟัน ระหว่างที่ภรรยาตั้งครรภ์สามีก็เสียชีวิต ต่อมาหญิงหม้ายได้คลอดบุตรเป็นจิ้งจกหรืออีจ๊อก จิ้งจกมีความสามารถเป่าขลุ่ยได้
B ๓.๒. ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ต่อมาจิ้งจกได้ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามไปคุยเล่นกับธิดาเจ้าเมือง
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วย่อ้อยเป็นทาง	- อีจ๊อกให้มารดาไปสุขอพระธิดา พระราชาให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านมาถึงวังให้เสร็จในเจ็ดวัน มิฉะนั้นจะฆ่าอีจ๊อก
I การแต่งงาน	- อีจ๊อกอธิษฐานให้เทวดาสร้างให้ เทวดามาเนรมิตให้ พระราชาจึงยกพระธิดาให้ - อีจ๊อกออกท่องเที่ยวแล้วได้นางผิปกติ นางนาคและนางยักษ์เป็นภรรยา ต่อมาก็กลับมาอยู่เมืองตน

๑๒. หลานกบ จังหวัดตราด

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
D ๓. ตายายคนหนึ่งเก็บไปเลี้ยง	- ตายายคนหนึ่งไปซื้อนกขี้ แต่ได้กบตัวหนึ่งจึงนำมาเลี้ยงไว้ในตุ่มกบร้องขอชีวิตและขออยู่ด้วย ตายายจึงเลี้ยงกบไว้
B ๒. สัตว์พูดได้และทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคน	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	

<p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยร้อยเป็นทาง</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>- กบอยากมีภรรยาจึงให้ตายายไปสู่ขอบุตรสาวเจ้านายซึ่งมีทั้งหมด ๑๒ คน เจ้านายได้ถามบุตรสาว นางทั้งสิบเอ็ดคนถูกตายายและไล่ออกจากบ้าน กบขอร้องให้ตายายมาขออีกครั้ง เจ้านายถามบุตรสาวคนสุดท้าย นางไม่ขัดข้อง เจ้านายจึงให้ตายายทอดสะพานเงินสะพานทองมาบ้านตนในวันแต่งงาน มิฉะนั้นจะฆ่าตายาย</p> <p>- กบได้แปลงเป็นเทวดาขึ้นไปบนสวรรค์แล้วให้เทวดาสร้างสะพานเงินสะพานทอง เจ้านายจึงยอมให้แต่งงานกับบุตรสาว</p> <p>- กบได้ถอดร่างเป็นคนมาอยู่กับภรรยา แต่ไม่มีใครรู้ ภรรยาของกบจึงถูกพี่สาวทั้งสิบเอ็ดคนเยาะเย้ยอยู่เสมอ</p> <p>- เจ้านายได้จัดงานเลี้ยง款ให้บุตรสาวทั้งสิบเอ็ดคน นางพุดจายาบายคายกับกบ กบจึงแข่งให้นางได้สามมีแขนขาดตาบอด นางทั้งสิบเอ็ดก็ได้สามมีพิการตามคำของกบ</p>
---	---

๑๓. กาดำ จังหวัดชลบุรี

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๒.๒. กาดำ</p>	<p>- เศรษฐีผู้หนึ่งได้แต่งงานกับหญิงสาวที่โหรทำนายว่าจะมีบุตรเหาะได้ ต่อมาภรรยาของเศรษฐีได้คลอดบุตรเป็นกาดำตัวหนึ่ง</p>
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p>	<p>- เศรษฐีกับภรรยาเอากาดำไปลอยแพเพราะโหรทำนายว่าเป็นกาลี</p>
<p>D ๓. ตายายคู่หนึ่งจับไปเลี้ยง</p>	<p>- กาดำไปขึ้นฝั่งที่เกาะแห่งหนึ่งซึ่งมีตายายคู่หนึ่งทำไร่อยู่ กาดำตั้งใจลงไปบ่วงของตายายเพื่อให้ตายายจับตนได้ แล้วก็ขอยู่กับตายาย</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- กาดำไปพบบุตรสาวเศรษฐีสามคนก็ชอบใจ จึงให้ย้ายไปสู่ขอบุตรสาวเศรษฐีคนกลาง</p> <p>- ยายไปสู่ขอสองครั้งเศรษฐีไม่ยอมยกให้ ครั้งที่สามเศรษฐีให้หาเงินมากองและให้หาทองเท่าฟัก</p> <p>- กาดำนำเงินหนึ่งกระสอบและแดงทองมาให้เศรษฐี เศรษฐีจึงยกบุตรสาวคนกลางให้</p>

<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กาดำถอดรูปเป็นคนมาอยู่กับบุตรสาวเศรษฐีในตอนกลางคืน พอลางวันก็สวมร่างกา - ภรรยาเศรษฐีกับบุตรสาวคนเล็กไปเก็บมะม่วง ฐูเหลือมตัวหนึ่งเก็บมะม่วงให้นางโดยนางต้องรับฐูเหลือมเป็นสามี - ฐูเหลือมลอกคราบเป็นคนมาอยู่กับบุตรสาวคนเล็กของเศรษฐี - เศรษฐีกับภรรยาไปจับฐูเหลือมมาให้เป็นสามีของบุตรสาวคนโต - ฐูเหลือมตัวนี้เป็นฐูจริง บุตรสาวคนโตจึงถูกฐูเหลือมกิน - ภรรยาเศรษฐีรู้ว่าลูกเขยฐูถอดรูปไม่ได้และกินบุตรสาวของตนไปแล้ว
---	---

๑๔. หอยทอง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๑.๕. หอยทอง</p> <p>II ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๓. ตายายคู่หนึ่งนำไปเลี้ยง</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p> <p>III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นางฟ้าวิบีกสาลักกินน้ำในขันทองของพระอินทร์ ต่อมานางตั้งครรภ์และถูกพระอินทร์ขับไล่ลงจากสวรรค์ นางคลอดบุตรเป็นหอยทอง แล้วนางก็สิ้นชีวิต - ตายายคู่หนึ่งไปไถนา พบหอยทองจึงนำกลับไปเลี้ยงที่บ้าน - ตกกลางคืน มีเด็กหนุ่มรูปงามออกมาจากหอยทอง แล้วนมรมิตข้าวปลาอาหารไว้ให้ตายายกินทุกคืน - หอยทองให้ยายไปสู่ขอพระธิดาของปัติเสนราชาซึ่งมีธิดาทั้งหมด ๔ นาง ปัติเสนราชาให้ยายสร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านยายมาถึงวัง - หอยทองออกจากหอยเปิดเผยร่างแก่ตายาย และคืนนั้นก็นมรมิตบ้านของตายายและสะพานเงินสะพานทอง - เมื่อพระราชทราบข่าวหลานของยายสร้างสะพานเงินสะพานทองได้จริงจึงให้ยายพาเข้าวังเพื่ออภิเษกกับพระธิดา ไม่มีพระธิดาองค์ใดยอมอภิเษกกับหอยทองนอกจากนางศรีสมุทรตราพระธิดาองค์สุดท้าย ต่อมานางก็พาหอยทองไปอยู่นอกเมือง - หอยทองออกจากเปลือกหอยกลายเป็นชายหนุ่มซึ่งมีรูปทองงดงามมาอยู่กับนางศรีสมุทรตรา จนนางศรีสมุทรตราตั้งครรภ์

<p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นางศรีสมุทรตราต้องการให้หอยทองถอดรูป เมื่อหอยทองออกจากเปลือกหอยมาหานางแล้วผลอกลับ นางจึงเอาเปลือกหอยทองไปซ่อน หอยทองกลับเข้าเปลือกหอยไม่ได้จึงเสียชีวิต - นางศรีสมุทรตราเสียใจมาก พระอินทร์สงสารนางจึงลงมาชุบชีวิตหอยทอง เมื่อหอยทองฟื้นแล้วก็มึนงงมากกว่าเดิม - หอยทองและนางศรีสมุทรตราขึ้นครองเมือง และต่อมาได้มีโอรสชื่อสุนทร - เมื่อโอรสสุนทรเจริญวัยก็ออกเดินทางไปเรียนวิชากับฤาษีตนหนึ่งในป่า ฤาษีได้ชุบพระขรรค์และสินชัยมอบให้แก่สุนทร - วันหนึ่งสุนทรขอไปเที่ยวป่า ฤาษีให้แก้ววิเศษของพระอินทร์แก่สุนทรเพื่อให้ใช้หาไปเที่ยว สุนทรจึงหาไปเที่ยวป่าหิมพานต์ - นางฟ้าชื่ออรุณาซึ่งเป็นธิดาของพระอินทร์ถูกสาปให้อยู่ในสระเมื่อสุนทรไปพบนางก็ได้นางเป็นชายา - สุนทรลาพระฤาษีกลับเมือง แล้วพานางอรุณาซึ่งกำลังตั้งครรภ์หาไปยังเมืองตน - สุนทรและนางอรุณาแวะพักที่ป่าแห่งหนึ่ง ขณะที่พักสองนอนหลับ ยักษ์ตนหนึ่งได้ลักนางอรุณาไปเมืองยักษ์ - นางอรุณาแกล้งทำดีกับยักษ์และหลอกว่านางเป็นโรคต้องมานเพื่ออำพรางครรภ์ พระอินทร์รู้ว่านางจะคลอดบุตรจึงเสกให้ยักษ์หลับแล้วพานางฟ้ามาช่วยทำคลอด แล้วพระอินทร์ก็พาโอรสของนางไปอยู่บนสวรรค์ และตั้งชื่อให้ว่าจันทนางวงศ์ - เมื่อจันทนางวงศ์เจริญวัย นางฟ้าก็เล่าเรื่องบิดามารดาให้จันทนางวงศ์ฟัง จันทนางวงศ์จึงยกทัพไปเมืองยักษ์เพื่อช่วยมารดา - ฝ่ายสุนทรเมื่อรู้ว่านางอรุณาหายสาบสูญไป จึงออกติดตามนางมาถึงเมืองยักษ์ สุนทรได้พบกับจันทนางวงศ์ เมื่อรู้ว่าเป็นโอรสของตนจึงพากันเข้าเมืองยักษ์เพื่อไปช่วยนางอรุณา
-----------------------------------	--

๑๕. แลนทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๒.๕. แลน</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สามีภรรยาคนหนึ่งเข้าป่าไปตัดฟัน สามีได้นำน้ำในแอ่งที่แลนกินเหลื้อมาให้ภรรยาดื่ม ต่อมานางก็ตั้งครรภ์และคลอดบุตรเป็นแลนสีทองตัวหนึ่ง ทั้งสองเสียใจแต่ก็เลี้ยงไว้จนโต - เมื่อบิดามารดาออกไปทำงาน แลนทองก็ถอดรูปเป็นหนุ่มรูปงามมาทำงานบ้านให้

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๔ การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วย่อ้อยเป็นทาง</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p> <p>I การแต่งงาน</p>	<p>- แลนอ่อนวอนให้บิดามารดาไปสู่ขอบุตรสาวเศรษฐีซึ่งมีบุตรสาวสวย ๗ คน เศรษฐีโกรธมากแต่ก็เรียกบุตรสาวมาถาม ทักนางปฏิเสธแต่นางคนสุดท้ายสงสารมารดาของแลนจึงตกลง</p> <p>- เศรษฐียอมยกบุตรสาวให้หากแลนสามารถหาสินสอดมหาศาลและสร้างสะพานทองจากบ้านแลนมาถึงบ้านเศรษฐีให้เสร็จภายในคืนเดียว</p> <p>- ตกกลางคืนแลนทองได้เนรมิตสินสอดและสะพานทองไปบ้านเศรษฐี เศรษฐีจึงยอมจัดงานแต่งงานให้และรับแลนทองมาอยู่บ้านของตน</p>
<p>IV. การเฝ้าระวังและการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>- แลนทองได้ถอดร่างเป็นหนูมรูปร่างมาอยู่กับภรรยา พี่สาวของนางทั้งหกรู้ว่าแลนเป็นคนจึงไปบอกเศรษฐี</p> <p>- บุตรสาวเศรษฐีทั้งหกคนให้เศรษฐีจับแลนมาให้เป็นสามีตน เมื่อนางทั้งหกพาแลนเข้าห้องไปอยู่กับนาง แลนก็วิ่งหนีและทำข้าวของเสียหาย ทำให้นางทั้งหกผิดหวัง</p>

๑๖. ปลาซ่อนซ่อนเดียว จังหวัดภูเก็ต

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>D ๓. ตายายคู่หนึ่งเก็บไปเลี้ยง</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>- ตายายคู่หนึ่งไปซัอนกึ่งแต่ได้ปลาซ่อนที่มีอยู่ซ่อนเดียว จึงได้นำกลับบ้านไปปิ้งไฟ แต่ปลาซ่อนหล่นลงมาอยู่ในซี้เถ้า</p> <p>- เมื่อตายายไม่อยู่ ชายในร่างปลาซ่อนได้ออกมาทำอาหารเตรียมไว้ให้ตายาย</p> <p>- ตายายได้เลิกหาปลาและคิดจะร้อยมาลัยไปขายพระราชานซึ่งมีพระธิดาเจ็ดนาง ชายในร่างปลาซ่อนได้ออกจากร่างปลามาหาตายาย และให้ยายสู่ขอพระธิดาให้ตน</p> <p>- เมื่อพระธิดาทราบเรื่องก็ตกลงเพราะพี่ทั้งหกนางต้องการจะเอาปลาซ่อนไปต้มยา พระราชาจึงสร้างสะพานเงินสะพานทองให้จนถึงบ้านของตายาย ตอนกลางคืนปลาซ่อนได้แปลงร่างเป็นคน</p>

I การแต่งงาน	ธรรมดาและอภิเษกกับพระธิดาองค์สุดท้าย
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- เจ้าเมืองยกสมบัติให้ชายปลาช่อน

๑๗. ปลาช่อนครึ่งตัว จังหวัดภูเก็ต

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
D ๓.ตายายคู่หนึ่งเก็บไปเลี้ยง	- ตายายคู่หนึ่งมีอาชีพทอดแห วันหนึ่งทอดแหได้ปลาช่อนครึ่งตัว
B ๒.สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน	ปลาช่อนได้พูดกับตายายและขออยู่ด้วย ตายายเก็บไว้
B ๑.ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- ตอนกลางคืนได้มีชายหนุ่มรูปงามออกจากคราบปลาช่อนมาตักน้ำ ผ่าฟันและให้อาหารเปิดไถ่ที่ตายายเลี้ยงไว้ จนตายายเก็บไข่ไปขายได้มากมาย
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ชายปลาช่อนได้ออกจากคราบในตอนกลางวันเพื่อออกไปเที่ยว ชายหนุ่มไปพบบุตรสาวเศรษฐี ทั้งสองพึงใจกัน ชายปลาช่อนจึงออกจากคราบมาเที่ยวทุกวัน
H ๔.การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- ตายายกลับมาบ้านเร็วขึ้นจึงรู้ว่าชายปลาช่อนเป็นคนช่วยเหลือตน ตายายจึงไปขอบุตรสาวเศรษฐีให้ชายปลาช่อน เศรษฐีไม่ยอมยกให้แต่บอกให้สร้างสะพานทองคำจากบ้านตายายมาบ้านเศรษฐีให้ได้ก่อน
I การแต่งงาน	- ตอนกลางคืนปลาช่อนได้เนรมิตสะพานทองคำ เศรษฐีจึงจัดงานแต่งงานให้
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๒.การทำลายคราบ	- ตอนกลางคืนเจ้าชายได้ออกจากคราบมาอยู่กับบุตรสาวเศรษฐี พอรุ่งเช้าก็เข้าคราบปลาช่อน เศรษฐีจึงเผาคราบปลาช่อน

๑๘. ปลาช่อนท่อนเดียว จังหวัดสตูล

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
D ๓.ตายายคู่หนึ่งเก็บไปเลี้ยง	- ตายายคู่หนึ่งตกได้ปลาช่อนท่อนเดียวจึงนำมาขังไว้ในตุ่มที่บ้าน
III.ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓.ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ยายฝันว่าปลาช่อนให้ไปขอธิดาเจ้าเมือง ตายายจึงพา

H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง หรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	ปลาช่อนเข้าวัง ธิดาองค์ที่เจ็ดตกลงแต่งงานกับปลาช่อนท่อนเดียว เจ้าเมืองเรียกของหมั้นเป็นสะพานทองจากบ้านยายมาถึงวังและไขไก่ทอง ๑ ลูก
I การแต่งงาน	- ปลาช่อนเข้าฝันยายว่าตนจะเนรมิตให้ รุ่งขึ้นก็มีสะพานทองและไขไก่ทองตามที่เจ้าเมืองต้องการ เจ้าเมืองจึงยกธิดาให้
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- คืนหนึ่งปลาช่อนท่อนเดียวได้ตายแล้วกลายเป็นเจ้าชายรูปงาม มาอยู่กับพระธิดาของเจ้าเมือง

๑๙. ภูกายสิทธิ์ จังหวัดสงขลา

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
D ๓. ตายายคู่หนึ่งเก็บไปเลี้ยง	- ตายายคู่หนึ่งออกไปหาทุ่งหาปลาขาย ทั้งคู่จับได้งูเหลือมตัวหนึ่งจึงนำกลับมาเลี้ยงที่บ้าน
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- เมื่องูเหลือมโตขึ้นก็หาเลี้ยงตายาย เมื่อตายายไม่อยู่บ้านงูเหลือมก็จะจัดหาอาหารไว้ให้ตายายได้ เพราะที่แกงเหลือมเป็นผู้มีบุญในคราบงู
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- งูให้ตายายไปซื้อขอบุตรสาวเศรษฐี เศรษฐีโกรธมากได้บริภาษและไล่ตายายออกจากบ้าน
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง หรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- งูให้ตายายไปซื้อขอธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองไม่ยอมแต่ภรรยาเจ้าเมืองตกลง เจ้าเมืองจึงให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านตายายมาถึงวัง
H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล	- งูเนรมิตสะพานเงินสะพานทองได้ แต่เจ้าเมืองก็เรียกสินสอดเป็นเพชรนิลจินดา ๗ พาน งูก็เนรมิตให้ เจ้าเมืองก็ให้สร้างปราสาทเมื่องูเนรมิตปราสาทได้ เจ้าเมืองจึงยอมยกพระธิดาให้
H ๙. การสร้างปราสาท	
I การแต่งงาน	
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- งูกลายเป็นคน - เศรษฐีเสียใจที่ไม่ยอมยกบุตรสาวตนให้งู เมื่อบุตรสาวรบเร้า เศรษฐีจึงจับงูมาให้บุตรสาว งูก็กินบุตรสาว เศรษฐี วิญญาณบุตรสาวเศรษฐีได้ตามหลอกหลอนธิดาเจ้าเมืองตลอดเวลา

๒๐. เจ้าชายกบ ภาคใต้

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิปกติ A ๒.๖.กบ B ๒.สัตว์พูดได้หรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ H ๔. การสร้างปราสาท I การแต่งงาน	- สามีภรรยาคู่หนึ่งไม่มีบุตร เมื่อไปขอบุตรจากพระภรรยาที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตรเป็นกบตัวหนึ่ง ทั้งสองก็เลี้ยงไว้จนโต กบก็ช่วยบิดามารดาทำงานได้จนฐานะดีขึ้นเรื่อยๆ - กบทราบว่าเจ้าเมืองมีธิดา ๓ องค์จึงให้บิดามารดาไปขอร้องให้ตนพระธิดาองค์สุดท้ายท้องตกลง เจ้าเมืองจึงให้สร้างพระราชวังทองคำและปราสาทเงินซึ่งปูพื้นด้วยเพชรนิลจินดา - กบกลับบ้านไปเนรมิตวังทองและปราสาทเงินให้เจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงจัดการอภิเษกให้
IV. การหย่าร้างและการยอมรับ J ๒. การทำลายคราบ	- ตกกลางคืนกบได้นอนข้างเตียงพระธิดา เมื่อนางแอบดูก็เห็นเจ้าชายรูปงามออกมาจากร่างกบ นางจึงแหว่งกบ - เจ้าชายกบเสียใจที่นางแหว่งกบจึงหนีไป พระธิดาออกติดตามและได้รับความลำบากมาก เมื่อเจ้าชายทราบบเรื่องจึงตามหานางแล้วพากลับเมืองด้วยกัน

๒๑. ท้าวหอยโข่ง

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิปกติ A ๑.๓. หอยโข่ง	- พญาขันตีและมเหสีค้ำบางแห่งเมืองจำปามีโอรสเป็นหอยโข่ง พญาขันตีรักใคร่โอรสมากแต่นางค้ำบางอับอายชาวเมืองจึงให้สนมเอาไปทิ้ง
II. ตัวเอกออกผจญภัย C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำ D ๒. หอยโข่งหายหรือยาจำสวนเก็บไปเลี้ยง B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้	- นางสนมจึงเอาไปปล่อยไว้หนองน้ำ หอยโข่งต้องการออกแสวงหาคู่จึงไม่ยอมกลับเมืองและเปิดเผยร่างงามที่แท้จริง - หอยโข่งดำดินมาโผล่ที่เมืองพาราณสี หอยโข่งเห็นยาจำสวนยากจนจึงลงไปในระบบอกน้ำของนาง ยาจำสวนจะเอาหอยไปกินแต่ฆ่าด้วยวิธีใดหอยก็ไม่ตาย นางจึงเอาใส่ไหไว้ - เมื่อยาจำสวนออกไปขทาน หอยโข่งก็ออกจากไหสั่งให้มดปลวกสร้างบ้านให้ยาใหม่และเตรียมอาหารและของใช้ไว้ให้ยา

<p>E ๓.๒.มนตรีเสกบริวาร</p>	<p>เมื่อยากลำบากก็แปลกใจและคิดว่าพระอินทร์มาเนรมิตให้</p> <p>- ทำววิชาเมืองตะกะสีลาได้ยกทัพมาขอธิดาทั้งเจ็ดไปเป็นมเหสี ทำวพารณสีประกาศหาคนมารบกับทำววิชา แต่ไม่มีใครอาสา นอกจากหอยโข่ง ทำวหอยโข่งดำเนินไปที่ทัพทำววิชาแล้วแปลงกายเป็นหินใหญ่ ทำววิชายิงธนูใส่หิน หินกลายเป็นชายรูปงาม แล้วเอาธนูของทำววิชาขว้างใส่กองทัพของทำววิชาล้มตายทั้งกองทัพ ทำววิชาจึงหนีกลับเมือง</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p>	
<p>F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์</p> <p>H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p>	<p>- ทำวหอยโข่งอยากมีภรรยาให้เข้าไปสู่ขอสาวชาวเมือง และสาวชาววังแต่ไม่มีใครยอมแต่งงานกับหอยโข่ง ครั้งที่สามหอยโข่งให้เข้าไปสู่ขอพระธิดาทำวพารณสี ทำวพารณสีถามพระธิดาทั้งเจ็ดก็ไม่มีใครยอมนอกจากนางเกดสินีธิดาองค์ที่เจ็ด ทำวพารณสีจึงจะยกนางให้หอยโข่ง อำมาตย์ทักท้วงว่าไม่คู่ควรและแกล้งเรียกสินสอดแพงๆ ทำวหอยโข่งก็หามาได้ อำมาตย์ก็เรียกสินสอดอีกจำนวนตั้ง หอยโข่งจึงให้มดปลวกหามาให้จนเต็มเมือง อำมาตย์จึงยอมแพ้</p>
<p>J การถอดรูป</p>	<p>- เมื่อถึงวันอภิเษกนางเกดสินีตั้งเงื่อนไขว่านางจะยอมอยู่กับหอยโข่งต่อเมื่อหอยโข่งกลายเป็นคน หอยโข่งจึงให้นางสร้างปราสาทหลังใหม่ภายใน ๑ วันแล้วตนจะยอมเป็นคน แต่ตักกลางคืนหอยโข่งก็เนรมิตปราสาทเองแล้วก็ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ทำวพารณสีจึงอภิเษกให้</p>
<p>I การแต่งงาน</p>	<p>- พระธิดาทั้งหกเขียนจดหมายให้ทำววิชามาชิงตัวนางเกดสินี ทำววิชายกทัพมารบกับทำวหอยโข่ง ทำววิชาแพ้จึงยกนางคำสายน้องสาวให้ทำวหอยโข่ง</p> <p>- พระธิดาทั้งหกเอายาพิษใส่อาหารให้นางเกดสินีกับนางคำสาย นกแขกเต้าของนางทั้งสองแอบได้ยินแผนการจึงไปบอกเจ้านายตน นางเกดสินีกับนางคำสายเอาอาหารให้หมาดำกิน หมาดำจึงตายแทน</p> <p>- นางทั้งหกจ้างนายพรานมายิงนกแขกเต้า นกหนีเข้าป่าไป นางเกดสินีกับนางคำสายจึงออกตามหานกแล้วหลงป่า พระอินทร์ก็อุ้มนางไปทิ้งไว้ในป่าลึก</p> <p>- นางทั้งสองไปเรียนวิชากับฤาษี แล้วเดินทางกลับเมือง พญาสอนไกลาดพานางไปไว้ที่เมืองตน แต่ตะตองกายนางไม่ได้</p> <p>- ทำวหอยโข่งติดตามหาสองนาง พญาสอนไกลาดไปพบทำวหอยโข่งในป่าและเกิดต่อสู้กัน พญาสอนไกลาดแพ้จึงพาทำวหอยโข่ง</p>

<p>IV.การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>K ๑.๓.ตัวเอกสร้างเมืองใหม่</p>	<p>ไปเมืองตนแต่ไม่พบสองนางเพราะพญาทอนลักนางไป</p> <p>- พญาทอนแต่ต้องสองนางไม่ได้จึงทิ้งไว้กลางป่าแล้วชูเจ้าเมืองให้หาผู้หญิงมาให้ตน</p> <p>- เจ้าเมืองจำปาขอความช่วยเหลือจากท้าวพารานสี ท้าวหอยโข่งปราบพญาทอนได้สำเร็จ พญาทอนพาไปหาสองนางแต่ไม่พบเพราะนางเดินทางไปบวชอยู่กับฤๅษี</p> <p>- ท้าวหอยโข่ง และพญาทอนออกตามหาสองนางและใช้น้ำเต้ารดกระดูกสัตว์ต่างๆเพราะคิดว่าเป็นกระดูกสองนาง สัตว์ป่ามากมายจึงฟื้นขึ้นมา เมื่อพบสองนางแล้วจึงพากลับเมือง</p> <p>- นางเกิดสินีกับนางคำสายกัลลวพระธิดาทิ้งหูกทำร้ายจึงไม่ยอมกลับเมืองพารานสี ท้าวพารานสีจึงเอนางทิ้งหกลอยแพไป ท้าววิชากรับนางทิ้งหูกไปเป็นมเหสี</p> <p>- ท้าวหอยโข่งได้เนรมิตเมืองใหม่อยู่ระหว่างเมืองจำปากับเมืองพารานสีแล้วรวมเมืองทั้งสามเป็นเมืองเดียวกัน เมืองต่างๆรวมทั้งพญานาคใต้บาดาลก็มานอบน้อม</p>
--	---

แบบเรื่องย่อ ย ๓ สุวรรณศิรสา

นิทานในแบบเรื่องย่อ ย ๓ มี ๗ ส่วน ได้แก่

๑. สุวรรณเศียร	๕. ชมพูราชแดงเขียว ล้ำหนา
๒. ท้าวหัวข้อหล้อ	๖. แดงเขียวไต้
๓. สุวรรณศิรสา	๗. ชมพูราชแดงเขียว ไทเงิน
๔. สุวณณะต่อมคำ	

๑. สุวรรณเศียรคำกลอน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิปกติ</p> <p>A ๓.๒. คนที่มีแต่ศีรษะ</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p>	<p>- หญิงคนหนึ่งคลอดบุตรที่มีแต่ศีรษะ</p> <p>- เมื่อสุวรรณเศียรอายุได้ ๕ ปีก็สามารถยืดกายออกจากศีรษะมาเนรมิตอาหารเตรียมไว้ให้มารดาซึ่งออกไปเลี้ยงวัว ต่อมาสุวรรณเศียรก็อาสาไปเลี้ยงวัวแทนมารดา</p>

<p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p>	<p>- เมื่ออายุ ๑๖ ปี สุวรรณเศียรได้เดินทางไปค้าขายกับนายสำเภา ระหว่างทางสุวรรณเศียรได้แวะลงที่เกาะแห่งหนึ่ง แล้วออกจากศิระชะมาทำไร่ปลูกผักอยู่บนเกาะ</p>
<p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๔.๑. สมบัติจากนางนาค</p>	<p>- นางกุสุมาลีและนางจำปีทองธิดาพญานาค ๒ นางได้มาเล่นน้ำบริเวณไร่ของสุวรรณเศียร และทำพีชผลเสียหาย สุวรรณเศียรได้ยึดกายออกจากศิระชะกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามและแสดงตนเป็นเจ้าของพีชผลที่เสียหาย นางนาคทั้งสองได้นำทรัพย์สินสมบัติจากเมืองนาคมาชดใช้ให้แก่สุวรรณเศียร สุวรรณเศียรได้นางนาคสองตนเป็นชายา</p>
<p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p>	<p>- เมื่อนายสำเภามารับกลับสุวรรณเศียรจึงได้กลับเมืองพร้อมกับสมบัติมากมาย และได้ปิดเรื่องธิดาพญานาคเอาไว้</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตมีธิดา ๓ องค์ คือ นางสุวรรณจันทร์ สุวรรณคันทิ และสุวรรณคันทา สุวรรณเศียรให้มารดาไปสู่ขอพระธิดาให้ตน</p>
<p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากเรือนสุวรรณเศียรมาถึงวัง สุวรรณเศียรกระทำอธิษฐานบารมี ท้าวสักกะให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิตสะพานให้</p>
<p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วย้อยเป็นทาง</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตตามความสมัครใจจากพระธิดา พระธิดาผู้ที่ทั้งสององค์ปฏิเสธ นางสุวรรณคันทาองค์สุดท้ายพอใจ ท้าวพรหมทัตจึงให้รับสุวรรณเศียรเข้าวังมาอภิเษกกับนาง</p>
<p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตเสด็จอุทยาน นางสุวรรณคันทาเสียใจที่ท้าวพรหมทัตไม่ชวนนางไปด้วย สุวรรณเศียรจึงเปิดเผยร่างที่แท้จริงให้นางเห็น และออกไปเที่ยวอุทยานกับท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตก็เข้าใจว่าสุวรรณเศียรคือพระอิศวร</p>
<p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p> <p>H ๓. การตีคดี</p>	<p>- พราหมณ์ผู้หนึ่งยุยงว่าสุวรรณเศียรเป็นกาลกิณี ท้าวพรหมทัตจึงให้นางสุวรรณคันทากำจัดสุวรรณเศียรแต่นางไม่ยอมทำ</p>
<p>IV. การเผยร่างและการยอมรับ</p>	<p>- ท้าวสักกะมาถามปริศนาและทำท้าวพรหมทัตตีคดีพนัน ท้าวพรหมทัตให้สุวรรณเศียรออกไปตอบปัญหาและตีคดี</p>
<p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป</p>	<p>- สุวรรณเศียรจึงเหาะไปแก้ปริศนาและถอดร่างตีคดีจนชนะท้าวสักกะ</p>
<p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตเห็นบุญบารมีของสุวรรณเศียรจึงยกราชสมบัติให้ครอบครอง</p>

๒. ท้าวหัวข้อยหล่อ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๓.๒. คนที่มีแต่ศึรชะ	- หญิงคนหนึ่งคลอดบุตรที่มีแต่ศึรชะ หมอดูทำนายว่าวาสนาดี นางจึงเลี้ยงไว้จนโตโดยให้ชื่อว่าท้าวหัวข้อยหล่อ บุตรของนางก็พูดเก่ง
B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลง มาทำอาหารหรือทำงานให้	- เมื่ออายุ ๗ ปี ท้าวหัวข้อยหล่อได้ไปเลี้ยงควายให้มารดา เวลาที่มารดาออกไปทำงาน ท้าวหัวข้อยหลอก็จะยึดกายออกจากศึรชะ มาทำอาหารและทำความสะอาดบ้านให้มารดา
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา	- เมื่ออายุ ๑๓ ปี ท้าวหัวข้อยหล่อได้อาศัยเรือสำเภาไปค้าขาย แต่ได้แวะทำไร่ที่เกาะแห่งหนึ่ง และปลูกผักแพงขายเรือที่ผ่านไปมา
B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่	
E ๔.๑. สมบัติจากนางนาค	- ธิดาพญานาค ๒ ตนได้มาเที่ยวเล่นและทำลายพืชผลของท้าวหัวข้อยหล่อ เมื่อท้าวหัวข้อยหล่อออกมาตำหนิ นางจึงเอาเพชรพลอยของมีค่าจากเมืองนาคให้ เมื่อนายสำเภาแวะมารับ ท้าวหัวข้อยหล่อจึงกลับบ้านพร้อมทรัพย์สินมากมาย
C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา	
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด	- เมื่ออายุ ๑๖ ปี ท้าวหัวข้อยหล่อให้มารดาไปสุขอพระธิดาของพระเจ้าพรหมทัตให้ตน ท้าวพรหมทัตตรัสว่าถ้าสร้างสะพานเงินสะพานทองได้จะยกพระธิดาให้
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทอง หรือปลูกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- ท้าวหัวข้อยหล่อบนบานให้พระอินทร์ช่วย พระอินทร์ให้พระวิสุกรรมมาสร้างให้ และมีแต่ท้าวพรหมทัตกับท้าวหัวข้อยหล่อเท่านั้นที่มองเห็นสะพานเงินสะพานทองนี้
I การแต่งงาน	- ท้าวพรหมทัตถามความสมัครใจจากธิดาทั้งสาม สองนางปฏิเสธ แต่นางคันธาธิดาองค์สุดท้ายท้าวหัวข้อยหล่อจึงตกลง ท้าวหัวข้อยหล่อจึงอภิเษกกับนางคันธา
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J การถอดรูป	- ท้าวพรหมทัตเตรียมเสด็จอุทยาน นางคันธาเสียใจที่สวามีตนมีแต่ศึรชะไปไหนไม่ได้ ท้าวหัวข้อยหล่อจึงยึดกายเปิดเผยร่างที่แท้จริงแก่นาง
K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา	- ท้าวพรหมทัตเห็นความงามของท้าวหัวข้อยหลอก็พอพระทัย และได้มอบราชสมบัติให้ท้าวหัวข้อยหล่อ

๓. สุวรรณสิริสา ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๓.๒. คนที่มีแต่ศีรษะ</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลง มาทำอาหารหรือทำงานให้</p>	<p>- นางจันทาลบัณฑิตหญิงหม้ายคลอดบุตรที่มีแต่ศีรษะ นางอับอายมากจึงให้บุตรอยู่แต่ในห้อง</p> <p>- เมื่อมารดาออกไปเลี้ยงวัว สุวรรณสิริสาก็ออกจากศีรษะมาทำอาหารเตรียมไว้ให้มารดา เมื่อมารดาถามก็เล่าให้ฟังแต่ไม่ยอมออกจากศีรษะ ต่อมาสุวรรณสิริสาก็อาสาไปเลี้ยงวัวให้มารดา โดยให้มารดาเอาใส่ถาดไปวางที่โคนไม้ บุญบารมีของสุวรรณสิริสาทำให้ถาดไม้กลายเป็นทอง เงาม้าไม่เปลี่ยนแปลงทิศตามแสงอาทิตย์ และวัวก็ไม่ไปหากินที่อื่น</p>
<p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p> <p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๔.๑. สมบัติจากนางนาค</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p>	<p>- เมื่ออายุ ๗ ปีสุวรรณสิริสาได้ติดเรือสำเภาไปค้าขาย สุวรรณสิริสาได้แวะลงที่เกาะแห่งหนึ่งแล้วทำไร่ปลูกพืชผลต่างๆ</p> <p>- ฤติพาณยานาค ๒ ตนมาเที่ยวเล่นและทำลายพืชผลเสียหาย เมื่อนางรู้ว่าพืชผลเหล่านั้นมีเจ้าของ จึงอาสาสมบัติจากเมืองนาคมาช่วยให้ ๒๑๖ โกฏิ เมื่อนายสำเภาแวะมาเยี่ยม สุวรรณสิริสาจึงขออาศัยกลับไปด้วยและได้นำสมบัติกลับไปมากมาย</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพอตาทดสอบ</p> <p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p>	<p>- เมื่ออายุ ๑๖ ปี สุวรรณสิริสาได้ยินคำรำลือถึงความงามของนางสุวรรณคันธาธิดาองค์ที่สามของท้าวพรหมทัต จึงให้มารดาไปสู่ขอนาง</p> <p>- ท้าวพรหมทัตกริ้วแต่ต้องการจะลองบุญญาธิการของสุวรรณสิริสาจึงสั่งให้สร้างสะพานเงินสะพานทองให้ได้</p> <p>- สุวรรณสิริสากระทำอธิษฐานบารมี พระอินทร์ให้พระวิศสุกรรมมาสร้างสะพานให้</p>
<p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ท้าวพรหมทัตสอบถามพระธิดาทั้งสามว่าผู้ใดจะยอมอภิเษกกับสุวรรณสิริสา สองนางปฏิเสธ นางสุวรรณคันธาไม่ขัดข้อง ท้าวพรหมทัตจึงให้รับสุวรรณสิริสาเข้าวัง เมื่อท้าวพรหมทัตเห็นสุวรรณสิริสาก็รักใคร่ และจัดงานอภิเษกให้</p> <p>- นางคันธาเสียใจที่ไปเที่ยวอุทยานกับท้าวพรหมทัตไม่ได้ สุวรรณสิริสาจึงถอดร่างออกจากหัวเพื่อปลอมเป็นนาง และไปเที่ยวอุทยานกับท้าวพรหมทัตๆ ก็เข้าใจว่าสุวรรณสิริสาเป็นเทวดา</p>

<p>H ๒. การตอบปัญหาธรรม</p> <p>H ๓. การตีคลี</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J ๑. พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอก</p> <p>ถอดรูป</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ้อตา</p>	<p>- เสนานนทียุ้งให้ท้าวพรหมทัตฆ่าสุวรรณสิริสา ท้าวพรหมทัตก็เชื่อ พระอินทร์จึงลงมาถามปัญหาธรรม ๔ ข้อ ถ้าตอบไม่ได้ใน ๗ วันจะใช้ค้อนเหล็กทุบเศียรท้าวพรหมทัต และให้ไปเล่นคลีกลางอากาศ ท้าวพรหมทัตให้สุวรรณสิริสาไปตอบ</p> <p>- สุวรรณสิริสาได้ถอดกายเหาะไปแก้ปัญหากลางอากาศและเล่นคลีกับพระอินทร์</p> <p>- ท้าวพรหมทัตชื่นชมสุวรรณสิริสาและอภิเษกให้ครองเมืองกับนางคันทา</p>
---	--

๔. สุวัณณะต่อมคำ ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๓.๒. คนที่มีแต่ศีรษะ</p> <p>B ๑. ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานให้</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p> <p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๔.๑. สมบัติจากนางนาค</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p>	<p>- สามีภรรยาคู่หนึ่งในเมืองจัมปานครมีบุตรที่มีแต่ศีรษะ จึงตั้งชื่อว่าอ้ายอ้อมล้อมต่อมคำ ต่อมาบิดาของต่อมคำก็เสียชีวิต</p> <p>- มารดาของต่อมคำไปรับจ้างเลี้ยงควายแทนสามี ต่อมาต่อมคำได้ออกจากศีรษะมาทำอาหารและทำความสะอาดบ้านให้มารดา ต่อมาต่อมคำก็อาสาไปเลี้ยงควายเอง</p> <p>- ต่อมาต่อมคำเดินทางไปค้าขายกับนายสำเภา แต่ได้แวะลงที่เกาะแห่งหนึ่งแล้วทำไร่ปลูกพืชผลต่างๆ</p> <p>- ธิดาพญานาคสองนางขึ้นมาเล่นน้ำแล้วทำลายพืชผลในไร่ เมื่อต่อมคำแสดงตัวเป็นเจ้าของ นางจึงเอาสมบัติจากเมืองนาคมาขดใช้ให้ เมื่อนายสำเภาแวะมารับต่อมคำจึงกลับบ้านพร้อมสมบัติมากมาย</p>
<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ้อตาทดสอบ</p> <p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p>	<p>- เมื่อต่อมคำอายุ ๑๖ ปีก็ให้มารดาไปสุขอพระธิดาคันทาพระธิดาองค์สุดท้ายของท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตจึงให้สร้างสะพานเงินสะพานทองให้เสร็จก่อนอาทิตย์ขึ้น</p> <p>- ต่อมาต่อมคำได้ตั้งจิตอธิษฐาน พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิต</p>

I การแต่งงาน	- ท้าวพรหมทัตได้ถามพระธิดาทั้งสาม นางคันธาไม่ขัดข้องและยอมอภิเษกกับต่อมคำ
H ๒.การตอบปัญหาธรรม	- ท้าวพรหมทัตไปเที่ยวอุทยาน นางคันธาเสียใจที่สามีตนพิการจึงไปไม่ได้ ต่อมคำจึงถอดร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามให้นางเห็นและให้นางเก็บเป็นความลับ
H ๓.การตีคดี	- เสนาพลุยุงให้ท้าวพรหมทัตไล่ต่อมคำออกจากเมือง พระอินทร์มาทำให้เหาะไปตอบปัญหา ๔ ข้อและทำคดี ถ้าตอบไม่ได้จะเอาชีวิต ไม่มีใครตอบได้ ท้าวพรหมทัตให้ต่อมคำไปตอบปัญหาและตีคดี
IV.การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๑.พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป	- ต่อมคำถอดรูปเหาะไปตอบปัญหาและตีคดีจนได้รับชัยชนะ
K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ้อตา	- ท้าวพรหมทัตยกเมืองให้ต่อมคำ

๕. ชมพู่ราชแดงเขียว ภาคเหนือ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I.กำเนิดผิดปกติ	
A ๔.แดงเขียว	- หญิงหม้ายคนหนึ่งคลอดบุตรเป็นแดงเขียวจึงตั้งชื่อว่า อ้อมล้อมแดงเขียว บุญบารมีของบุตรทำให้นางอยู่สุขสบายขึ้น
II.ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๒.ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภารือไปกับเรือสำเภา	- เมื่ออายุ ๑๔ ปีอ้อมล้อมแดงเขียวได้เดินทางไปค้าขายกับเรือสำเภาแล้วได้แวะทำไร่ที่เกาะแห่งหนึ่ง
B ๔.ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่	
E ๔.๒.สมบัติจากนางกินรี	- กินรีเจ็ดนางธิดาท้าวอุทุมพรแห่งเขาไกลาสได้มาเล่นน้ำที่เกาะนี้ นางได้ทำลายพืชผลของแดงเขียว แดงเขียวจึงยึดปีกหางและเครื่องแต่งตัวของนางกินรีไว้ เมื่อนางกินรีทั้งเจ็ดรู้ว่าแดงเขียวเป็นคนจึงขอโทษ แดงเขียวได้จับตัวนางกินรีคนสุดท้ายต้องเป็นตัวประกัน นางกินรีหกนางและท้าวอุทุมพรจึงนำสมบัติใส่เรือสำเภา ๗ ลำซึ่งมีปราสาทเงินปราสาททองในเรือลำที่เจ็ดมาขอโทษและไถตัวนางกินรีคนที่เจ็ด
C ๒.ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภารือไปกับเรือสำเภา	- แดงเขียวออกจากผลแดงมาอยู่ในปราสาทและเดินทางกลับบ้านเมืองพร้อมพ่อค้าเรือสำเภา โดยให้เก็บเรื่องตนเป็นคนอยู่ในผลแดงไว้เป็นความลับ

<p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยร้อยเป็นทาง</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- แต่งเขียนให้มารดาไปสุ่ขอพระธิดานันทิราธิดาท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตให้แต่งเขียนสร้างสะพานทองจากท่าสำเภามาถึงปราสาทให้ได้ใน ๗ วัน</p> <p>- นายสำเภาและอำมาตย์ได้ช่วยแต่งเขียนสร้างสะพานทองโดยเอาทองคำจากเรือสำเภามาสร้างเท่าไรก็ไม่หมดสิ้น เมื่อเสร็จแล้วแต่งเขียนจึงได้อภิเษกกับพระธิดานันทิรา</p> <p>- แต่งเขียนออกจากผลแต่งมาอยู่กับพระธิดานันทิรา</p> <p>- แต่งเขียนลงใจท้าวพรหมทัตโดยให้พระธิดาเข้าไปอยู่ในผลแต่งแทนตน เมื่อท้าวพรหมทัตเห็นชายหนุ่มรูปร่างงามในห้องพระธิดาก็แปลกใจ แต่งเขียนจึงเล่าความจริงให้ฟัง และเปิดเผยของวิเศษในผลแต่งแก่ทุกคน</p> <p>- ท้าวพรหมทัตได้อภิเษกแต่งเขียนให้ครองเมือง แต่งเขียนเป็นกษัตริย์ที่ทรงทศพิศราชธรรม เมื่อโอรสอายุได้ ๖ ปีก็ยกราชสมบัติให้ แล้วแต่งเขียนก็ออกภวานารักษาศิล</p>
--	--

๖. แต่งเขียน ไทลื้อ

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๔. แต่งเขียน</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p> <p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๔.๒. สมบัติจากนางกินรี</p>	<p>- ตายายคู่หนึ่งไม่มีบุตร พระอินทร์จึงให้โอรสของตนลงมาเกิด โดยให้ชายชราเอามือแตะท้องหญิงชรา ต่อมานางจึงตั้งครรภ์และคลอดบุตรเป็นแต่งเขียน และเลี้ยงไว้จนโต</p> <p>- แต่งเขียนเดินทางไปค้าขายกับนายสำเภา เมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่งก็แวะลงทำไร่ปลุกพืชผล</p> <p>- นางเมืองอุทุมพรเจ็ดนางมาเล่นน้ำ เมื่อเห็นมีพืชผลขึ้นตรงที่นางเคยเล่นน้ำนางจึงถอนทิ้ง แต่งเขียนจึงยึดปักหางของนางไว้ เมื่อนางมาขอโทษ แต่งเขียนได้ยึดนางมโนราห์น้องคนที่เจ็ดไว้เป็นตัวประกันและยอมปล่อยตัวไปเมื่อนางทั้งหกนำเรือทองใส่เครื่องบรรณาการมาได้คืน</p>

<p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p>	<p>- นายสำเภาแวะมาที่เกาะ แดงเขียนก็ขอให้พาดนกับเรือทองกลับไปหาบิดามารดา เมื่อกลับไปจึงรู้ว่าบิดาเสียชีวิตแล้ว</p> <p>- แดงเขียนขอให้นายสำเภาไปขอธิดาเจ้าเมืองให้ตน เจ้าเมืองทำให้สร้างสะพานเงินสะพานทองให้ แม้ว่าพระธิดาจะยอมอภิเษกกับแดงเขียนก็ตาม</p> <p>- พระอินทร์บันดาลให้เมืองมืดไป ๗ วัน แล้วให้เทวบุตรมาสร้างสะพานเงินสะพานทอง เจ้าเมืองจึงยอมยกพระธิดาให้</p> <p>- แดงเขียนออกจากผลแดงมาหาพระธิดา นางไม่เชื่อ แดงเขียนจึงเอาผลแดงมาให้ดูและเผยให้เห็นที่อยู่ในผลแดง</p> <p>- แดงเขียนกับพระธิดาเข้าไปอยู่ในผลแดง ต่อมาเมื่อมีโอรสธิดาก็ให้โอรสธิดาอภิเษกกัน</p>
--	---

๗. ชมพูราชแดงเขียว ไทเงิน

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๔. แดงเขียว</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C การออกเดินทาง</p> <p>B ๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่</p> <p>E ๔.๒. สมบัติจากนางกินรี</p> <p>C การออกเดินทาง</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๕. ตัวเอกในรูปร่างผิดประหลาด</p> <p>H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p> <p>I การแต่งงาน</p> <p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>K ๑.๑. ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<p>- พระโพธิสัตว์เกิดเป็นแดงเขียวอยู่ในเมืองพาราณสี</p> <p>- แดงเขียวไปค้าขายต่างเมือง เมื่อมาถึงเกาะแห่งหนึ่งจึงทำไร่ปลุกแดง</p> <p>- นางกินรีเจ็ดนางได้ทำลายไร่ของแดงเขียว แดงเขียวจับนางมโนราห์ไว้เป็นประกัน พระยาอุทุมพรได้นำสมบัติมาไถ่ตัวธิดาตนเมื่อแดงเขียวได้สมบัติแล้วจึงเดินทางกลับเมืองพาราณสี</p> <p>- แดงเขียวต้องการได้พระธิดานันทิราเป็นชายา เมื่อแดงเขียวสร้างสะพานทองคำจากบ้านของตนเข้าไปในวังได้ จึงได้อภิเษกกับนาง</p> <p>- แดงเขียวได้ครองเมืองพาราณสี</p>

แบบ ขก ท้าวแบ้

นิทานในแบบเรื่อง ขก คือ เรื่องท้าวแบ้ของไทพวนซึ่งมีอยู่ ๓ ส่วนวน

๑. ท้าวแบ้ ๑ (ส่วนวนลายลักษณ์)

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผิดปกติ	
A ๒.๓.แพะ	- พระราชาและมเหสีเมืองทุมมามีโอรสเป็นแพะ
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการล่อยแพ	- พระราชาให้นำโอรสไปล่อยแพเพราะโหรทำนายว่าเป็นกาลิ ครุช นาค เทวดาและพระอินทร์พระพรหมได้มาดูแลรักษาแพ
D ๒. หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไปเลี้ยง	- แพล่อยไปถึงทำน้าบ้านนางโอยกาย่าจำสวน นางลงแพไปคอยดูแลท้าวแบ้ ย่ากับท้าวแบ้ได้ขึ้นไปอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำโขง พระอินทร์นมิตศาลาให้อยู่อาศัย สัตว์ต่างๆมาเล่นกับท้าวแบ้
C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา	- เมื่ออยู่เกาะได้ ๓ ปีท้าวแบ้ให้นางงาช้างไปปักไว้ทำน้า เมื่อเรือสำเภา ๕๐๐ ลำผ่านมาก็ขอไปด้วย ไม่มีลำใดให้ไปนอกจากลำที่ ๕๐๐ ซึ่งเป็นเรือเร็ว เมื่อท้าวแบ้ขึ้นเรือก็แล่นแข่งลำอื่นๆไปถึงเมืองจีน
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ท้าวแบ้หลงรักธิดาเจ้ากรุงจีนจึงให้นายสำเภาไปสู้ขอ เจ้ากรุงจีนเรียกธิดาทั้งเจ็ดคนมาถาม นางทั้งหกจึงปฏิเสธท้าวแบ้ แต่คนที่เจ็ดไม่รังเกียจ นางจึงถูกพี่สาวเยาะเย้ย
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- เจ้ากรุงจีนเรียกสินสอดเป็นเงินทองอย่างละแสนซึ่ง ช้างม้าอย่างละร้อย สะพานเงินสะพานทองและกล้วยเครือเงินเครือทองจากทำน้ามาถึงเมือง
H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล	
I การแต่งงาน	- ตอนกลางคืนพญานาคและพญาครุฑได้มานมิตให้ เจ้ากรุงจีนจึงให้อภิเษกท้าวแบ้กับนางทำมา
	- ๓ ปีต่อมานายสำเภากับย่าจำสวนได้กลับไปเมืองเดิม ท้าวแบ้ก็มอบสมบัติให้ไปเลี้ยงตัว
IV. การเผยแพร่และการยอมรับ	
J ๒. การทำลายคราบ	- ท้าวแบ้อยู่เมืองจีนตอนกลางวันเป็นแพะ ตอนกลางคืนถอดร่างเป็นคนแล้วงามเหมือนพระอินทร์ นางทำมาลักรับแพะไปเผาไฟ ท้าวแบ้จึงไม่กลับเข้าคราบแพะอีก นางทั้งหกแอบดูเห็นท้าวแบ้มีความงามก็อยากได้เป็นสามี

<p>E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นางทั้งหกชวนนางทำมาไปสระผมที่ทำน้ำแล้วผลัดก้นน้ำ พญานาคช่วยนางไว้แล้วพากลับมาหาท้าวแม่ - นางทั้งหกชวนนางทำมาไปเก็บดอกไม้แล้วผลัดก้นเหว พญาครุฑช่วยนางแล้วพากลับมาหาท้าวแม่ - นางทั้งหกยุยงให้เจ้ากรุงจีนยกตนให้เป็นชายาท้าวแม่ เจ้ากรุงจีนเกลียดชังท้าวแม่จึงชวนไปเที่ยวอุทยานซึ่งมียักษ์ ๔ ตนและมอมเหล้าท้าวแม่จนหลับ แล้วหนีกลับวัง - ยักษ์ ๔ ตนมาล้อมท้าวแม่และคุยกันเรื่องของวิเศษของตน ยักษ์ทิสหรดมีกระโجمแก้วใสแล้วเหาะได้ ยักษ์ทิสปัจฉิมมีดาบวิเศษซึ่งทำให้ข้าศึกแพ้ ยักษ์ทิสบูรพามีน้ำเต้าวิเศษรดคนแก่กลายเป็นคนหนุ่ม รดคนเฒ่าแล้วสร้าง รดคนตายก็ฟื้น ยักษ์ทิสอุดรมีเกือกแก้วใสแล้วเหาะได้ ท้าวแม่นอนฟังอยู่จึงตื่นไปทางทิสบูรพา ยักษ์ทำน้ำเต้าหกรดท้าวแม่จึงสว่างเฒ่า ยักษ์ตกใจวิ่งหนีไป ท้าวแม่จึงเก็บของวิเศษยักษ์แล้วเหาะกลับไปหานางทำมา - ท้าวแม่เหาะไปเที่ยวป่าหิมพานต์แล้วเก็บผลไม้มาถวายเจ้ากรุงจีน เจ้ากรุงจีนจึงให้พานางไธพีสีวานางทำมาไปเก็บผลไม้ด้วยนางไธพีได้แอบลักของวิเศษท้าวแม่แล้วหนีกลับเมือง - พระอินทร์ปลอมเป็นนกกะยางมาบอกท้าวแม่เรื่องลูกไม้วิเศษซึ่งกิ่งหนึ่งหล่นน้ำแล้วเป็นปลา กิ่งทิสบูรพาลูกจะกลายเป็นเมล็ดข้าว กิ่งทิสอุดรมินแล้วงามเหมือนพระอินทร์ กิ่งทิสหรดก็กินแล้วเป็นนกกะยางขาว กิ่งทิสปัจฉิมกินแล้วเป็นลิง ท้าวแม่จึงแปลงเป็นนกกะยางบินกลับเมือง - ท้าวแม่กินผลไม้จึงมีรูปร่างเหมือนพระอินทร์ เจ้ากรุงจีนและนางทั้งหกรู้เรื่องผลไม้วิเศษก็อยากรูปร่างจึงให้ท้าวแม่ไปเก็บมาให้ ท้าวแม่จึงทวงของวิเศษคืนจากเจ้ากรุงจีน - ท้าวแม่ให้เจ้ากรุงจีนและเสนากินผลไม้จากกิ่งทิสปัจฉิม และให้พี่สาวนางทำมากับนางสนมกินผลไม้จากทิสหรด และให้ตีฆ้องตอนกิน ครั้งที่ ๑ ให้อม ครั้งที่ ๒ ให้เคี้ยว ครั้งที่ ๓ ให้กลืน เจ้ากรุงจีนกับเสนากลายเป็นลิง พี่สาวนางทำมาทั้งหกคนกับสนมกลายเป็นนกกะยางขาว - มเหสีหม้ายมารดานางทำมาครองเมือง ท้าวแม่พานางทำมาไปเมืองทุมมา - เทวดาดลใจให้ท้าวแม่เดินทางมาเมืองมิถิลาซึ่งมียักษ์กินคนจนหมดเมือง เหลือแต่พระธิดาคำหยาดซึ่งเจ้าเมืองเอาซ่อนไว้ในเสาห้องพระโรงแล้วเขียนสารบอกไว้
---	---

<p>K ๑.๒.ตัวเอกกลับไปครองเมืองบิดา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท้าวแบ้เห็นสารจึงช่วยนางคำหยาดออกมาจากเสาห้องพระโรง แล้วท้าวแบ้ก็ปราบยักษ์ เมื่อยักษ์ยอมแพ้ ท้าวแบ้ก็สอนให้เลิกทำบาป - ท้าวแบ้ใช้น้ำเต้าชุบชีวิตคนทั้งเมือง เจ้าเมืองยกนางคำหยาดให้ท้าวแบ้ - ท้าวแบ้ส่งราชสารไปเมืองตน เจ้าเมืองทุมมาจึงแต่งสำเภามารับท้าวแบ้และชายาทั้งสองกลับเมือง - พระราชาเมืองทุมมาได้ปลุกกล้วยเครือเงินเครือทองและอ้อยจากท่าเรือไปถึงเมืองและสร้างปราสาทรับท้าวแบ้ ทั้งยังมีงานสมโภชให้ท้าวแบ้ เจ้าเมืองสั่งประหารโหร ท้าวแบ้ขอชีวิตไว้ - ท้าวแบ้ครองเมือง และรับยาจำสวณกับนายสำเภาที่เคยช่วยเหลือตนมาอยู่ที่เมืองตน
--	--

๒. ท้าวแบ้ ๒ (มุขปาฐะ)

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
I. กำเนิดผดปกติ	
A ๒.๓.แพะ	- สามีภรรยาคนหนึ่งมีบุตรเป็นแบ้
II. ตัวเอกออกผจญภัย	
C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ	- สองสามีภรรยานำแบ้ไปลอยแพ
D ๒. หลิงหม้ายหรือยาจำสวณเก็บไปเลี้ยง	- ยาจำสวณพบแพลอยน้ำมาจึงลงแพไปด้วย
C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา	- เทวดาเนรมิตอาศรมให้อาศัยในป่า แบ้ให้ยาจำสวณนำธงดงไปปักที่ท่าน้ำ เมื่อสำเภา ๕๐๐ ลำผ่านมาก็ขอไปด้วย ไม่มีลำใดให้ไปนอกจากลำที่ ๕๐๐ ซึ่งเป็นเรือเร็ว เมื่อท้าวแบ้ขึ้นเรือก็หายเร็วและแล่นแข่งลำอื่นไปจนถึงเมืองหนึ่ง
III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๓. ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์	- ท้าวแบ้ขอธิดาคนที่เจ็ดซึ่งชื่อนางท่ามา
H ๔. การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลุกกล้วยอ้อยเป็นทาง	- เจ้าเมืองเรียกสินสอดเป็นวัวควายช้างม้าหมื่นแสนและสะพานเงินสะพานทอง
H ๖. การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล	
I การแต่งงาน	- ท้าวแบ้เนรมิตได้จึงได้อภิเษกกับนางท่ามา

<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p> <p>J การถอดรูป</p> <p>E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์</p> <p>K ๓.คนชั่วถูกลงโทษ</p> <p>K ๑.๑.ตัวเอกได้เมืองพ่อตา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท้าวแบ้กลายเป็นคนรูปงาม - พระธิดาทิ้งหนางอยากได้ท้าวแบ้เป็นสามี นางไอ่เอื้อยพระธิดาองค์โตจึงลวงท้าวแบ้ไปป่าแล้วมอมเหล้าท้าวแบ้ทิ้งไว้ในป่า - ยักษ์ ๔ ตนมาพบท้าวแบ้และคุยกันเรื่องของวิเศษของตน ยักษ์ทางปลายเท้ามีเกือกแก้วใส่แล้วเหาะได้ ยักษ์หัวนอนมีกระโจมแก้วใส่แล้วสวยงาม ยักษ์ทางขวามีกระโจมแก้ว ยักษ์ทางซ้ายมีคนโหน้ำเต้า - ท้าวแบ้ดินจนน้ำเต้ารดตน เมื่อท้าวแบ้ฟื้นแล้วจึงขึ้นไปอยู่บนต้นมะเดื่อ เทวดาแปลงเป็นนกยางมาบอกสรรพคุณของต้นมะเดื่อตั้งแต่ละกิ่งกินแล้วทำให้เป็นคนงาม ทำให้เป็นลิงเฒ่าและทำให้เป็นนกกะยาง - ท้าวแบ้กินกิ่งที่ทำให้รูปงามแล้วให้เจ้าเมืองกินกิ่งที่เป็นลิงเฒ่า ส่วนนางทิ้งหนากินกิ่งที่เป็นนกกะยาง เมื่อจะกินก็ให้ตีฆ้อง ๓ ที นางทิ้งหนกและพ่อเฒ่าก็กลายเป็นสัตว์ทั้งหมด - ท้าวแบ้กับนางท่ามาครองเมือง
---	--

๓. ท้าวแบ้ ๓ (มุขปาฐะ)

พฤติกรรม / อนุภาค	เนื้อเรื่อง
<p>I. กำเนิดผิดปกติ</p> <p>A ๒.๓.แพะ</p> <p>II. ตัวเอกออกผจญภัย</p> <p>C ๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ</p> <p>D ๒. หญิงหม้ายหรือย่าจำสวนเก็บไปเลี้ยง</p> <p>C ๒. ตัวเอกเดินทางไปค้าสำเภาหรือไปกับเรือสำเภา</p> <p>III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ</p> <p>F ๓. ตัวเอกในคราบสัตว์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชาและมเหสีเมืองหนึ่งมีโอรสเป็นแพะ - โหรทำนายว่าเป็นกาลดี พระราชาจึงให้เอาโอรสใส่ไหกระเทียมลอยแพไป - ย่าจำสวนพบไหกระเทียมที่ทำน้ำเมื่อเปิดออกมาเห็นท้าวแบ้จึงนำไปเลี้ยง - ท้าวแบ้ขอติดเรือไปกับเรือสำเภาจากเมืองจีน ไม่มีลำใดให้ไป นอกจากลำที่ร้ว เมื่อรับท้าวแบ้ขึ้นเรือก็หายร้วและแล่นนำลำอื่น ๆ ไปถึงเมืองจีน - ท้าวแบ้ให้นายสำเภาไปสุ่มนางท่ามาธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้ากรุงจีน

<p>H ๔.การสร้างสะพานเงินสะพานทองหรือปลูกกล้วยอ้อยเป็นทาง</p>	<p>- เจ้ากรุงจีนเรียกสินสอดเป็นเงินทองแสนล้านโกฏิวัวควาย ๑๐๐ คู่ สะพานเงินสะพานทองและกล้วยเครือคำเครือเงิน</p>
<p>H๖.การเรียกสินสอดเป็นของมีค่ามหาศาล</p>	
<p>I การแต่งงาน</p>	<p>- ท้าวแบ้หนีถึงบารมีเก่า เทวดามาเนรมิตให้ นายสำเภาได้จัดงานแต่งงานให้นางท่ามาเห็นว่าที่แท้ท้าวแบ้เป็นคน ส่วนที่สาวทั้งหมดมองไม่เห็นรูปคนของท้าวแบ้ จึงเยาะเย้ยนางท่ามา</p>
<p>IV. การเผยแพร่และการยอมรับ</p>	
<p>J ๒.การทำลายศร</p>	<p>- ท้าวแบ้ออกจากศรกลายเป็นคนในตอนกลางคืน ส่วนกลางคืนกลับเข้าศรแบ้ นางท่ามาจึงเอาศรแบ้เผาไฟ</p> <p>- นางทั้งหกอีกเจ็ดนางท่ามา นางทั้งหกจึงชวนท้าวแบ้เข้าป่าแล้วมอมเหล้าท้าวแบ้ทิ้งไว้กลางป่า</p>
<p>E ๑.๑.ของวิเศษของยักษ์</p>	<p>- ยักษ์ ๔ ตนได้มาเจอกันและคุยกันเรื่องของวิเศษของแต่ละตนคือ น้ำเต้ารดคนเมาให้สร้าง รดคนตาย ๓ ปีฟื้น เกือกแก้ว กระโຈมหัวใส่แล้วเหาะได้ ดาบคันไช</p> <p>- ท้าวแบ้เดินไปโดนน้ำเต้าหกใส่จึงสร้างเมา ยักษ์ ๔ ตนวิ่งหนีไปและทิ้งของวิเศษไว้ ท้าวแบ้จึงได้ของวิเศษยักษ์แล้วกลับไปหานางท่ามา</p> <p>- ท้าวแบ้ไปเที่ยวป่าหิมพานต์พบต้นนางกายซึ่งมี ๗ กิ่ง ผลจากกิ่งทิศตะวันตก ตกใส่น้ำเป็นปลา ตกใส่น้ำเป็นข้าว ทิศตะวันออกกินแล้วเป็นนกกะยางขาว ทิศปัจฉิมกินแล้วเป็นลิง ส่วนอีกกิ่งหนึ่งกินแล้วรูปร่าง ท้าวแบ้กินกิ่งที่เป็นคนงามและเป็นนกลแล้วกลับเมือง</p> <p>- นางทั้งหกให้ท้าวแบ้พาไปเก็บผลไม้แล้วนางก็ทิ้งท้าวแบ้ไว้ ท้าวแบ้ก็แปลงเป็นนกกายบินกลับมา</p>
<p>K ๓. คนชั่วถูกลงโทษ</p>	<p>- ท้าวแบ้ให้นางทั้งหกกินผลที่ทำให้เป็นนกกและให้พ่อตาทิ้งที่เป็นลิงโพน ก่อนกินให้ตีฆ้อง ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เอาใส่ปาก ครั้งที่ ๒ เคี้ยว ครั้งที่ ๓ กลืน ทั้งหมดจึงกลายเป็นสัตว์</p>

เมื่อได้จำแนกนิทานของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ตามแบบเรื่องแต่ละแบบแล้ว จะเห็นทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างของนิทานในแบบเรื่องเดียวกัน และต่างแบบเรื่อง ตลอดจนความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแบบเรื่องย่อย และระหว่างแบบเรื่องหลักแต่ละแบบ ในบทต่อไปจึงจะวิเคราะห์การแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง และลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง*

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๘ การจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่อง ก สังข์ทอง

แบบเรื่องย่อย ก ๑ สังข์ทองแท้ (๒๗ ส่วนวน)

จำนวน / อนุภาค	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ผู้ อุปถัมภ์	E การได้ ของวิเศษ / สมบัติ	C การออก เดินทาง	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	I การ แต่ง งาน	H การทดสอบความ สามารถ	J การ ถอดรูป	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๑.สังข์ทอง นครสวรรค์ ๑	A ๑.๑.		C ๑.	D ๑.	E ๑.๑, E ๒.	C	F ๑.	G	I	H ๓.	J ๑.	
๒.สังข์ทอง นครสวรรค์ ๒				D ๑.	E ๑.๑, E ๓.๑.	C						
๓.สังข์ทองสุโขทัย ๑	A๑.๑.		C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒.	C	F๑.	G	I	H ๓, H๑.๒, H ๑.๑.		
๔.สังข์ทองสุโขทัย ๒							F๑.	G๑.	I	H ๑.๑,H ๑.๒,H ๑๑.	J	K ๑.๑
๕.สังข์ทองกำแพงเพชร							F ๑.	G	I	H ๑๑.	J	
๖.เจ้าเงาะ อุดรดิตถ์							F ๑.	G ๑.	I	H๑.๑,H๑.๒,H๓		K๑.๑

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๑ สังข์ทองแท้

	I กำเนิดผิปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน/ อนุภาค	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การ ออกเดิน ทาง	D การได้ผู้ อุปถัมภ์	E การได้ ของวิเศษ/ สมบัติ	C การออก เดินทาง	F การ อำ พราง ตัว	G การ เลือกคู่	I การแต่ง งาน	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	J การถอดรูป	L เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๗.เวียงเจ้าเงาะ อุตรดิตถ์	A ๑.๑.	B ๑.	C ๑.	D ๑.	E ๑.๑, E๒,E ๓.๑.	C	F ๑.	G ๑.	I	H ๓.	J	K ๑.๑, K ๒.
๘.เมืองท่าสามล อุตรดิตถ์							F ๑.	G ๑.	I			
๙.พระสังข์ทอง อุตรดิตถ์						C	F ๑.	G ๑.	I			
๑๐.สังข์ทองชัยภูมิ	A ๑.๑.		C ๑.	D ๑.	E ๑.๑. E๓.๑.	C	F๑	G ๑.	I	H ๓.	J ๑.	K ๑.๑,K๑.๓,K๒ .
๑๑.ท้าวมลนาง มณฑา ทรายาด							F๑.	G	I	H ๑๑.	J ๑.	K ๑.๑
๑๒.สังข์ทองชลบุรี	A๑.๑.	B๑.	C	D๑.	E ๑.๑. E๒,E ๓.๑.	C	F๑.	G๑.	I	H ๑.๑, H ๑.๒,H๓.	J	

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๑ สังข์ทองแท้

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน / อนุภาค	A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด	B ความสามารถพิเศษ	C การออกเดินทาง	D การได้ผู้อุปถัมภ์	E การได้ของวิเศษ / สมบัติ	C การออกเดินทาง	F การอำพรางตัว	G การเลือกคู่	I การแต่งงาน	H การทดสอบความสามารถ	J การถอดรูป	L เหตุการณ์หลังตัวเอกเปิดเผยตัว
๑๓.สังข์ทองพังงา	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑.	C	F๑.	G	I	H ๑.๒, H ๑.๑,H ๓.	J ๑.	K ๑.๑,K ๒, K๑.๒
๑๔.ยักษ์กับใ้รูปร่างะพิทลุง				D๑.	E๑.๑, E๒,E๓.	C	F๑.	G	I	H๑.๒,H๑.๑	J	
๑๕.สังข์ทองกลอนสวด	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑	C	F๑.	G๑.	I	H ๑.๑, H ๑.๒ ,H ๓.	J ๑.	K ๑.๑,K ๒.
๑๖.สังข์ทอง ร.๒	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E ๒, E๓.๑	C	F๑	G๑.	I	H ๑.๒, H ๑.๑,H ๓.	J ๑.	K๑.๑,K๒. K๑.๒.
๑๗.หอยสังข์บูดดำ	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑	C	F๑.	G	I	H๑.๑, H ๑.๒, H ๘.๕,H ๓.	J ๑, J ๒.	K๑.๑,K๒, K๓,K ๑.๓.
๑๘.หอยสังข์บูดขาว	A๑.๑	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑	C	F๑.	G๑.	I	H๑.๑, H๑.๒,H๓.	J๑.	K ๑.๒,K๓.

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๑ สังข์ทองแท้

สำนวน / อนุภาค	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
	A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด	B ความสามารถพิเศษ	C การออกเดินทาง	D การได้ผู้อุปถัมภ์	E การได้ของวิเศษ/สมบัติ	C การออกเดินทาง	F การอำพรางตัว	G การเลือกคู่	I การแต่งงาน	H การทดสอบความสามารถ	J การถอดรูป	K เหตุการณ์หลังตัวเอกเปิดเผยตัว
๑๙.สุวรรณสังข์กุมาร	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑.	C	F๑	G๑.	I	H ๑.๑,H ๑.๓, H๑.๒,H๒,H๓.	J๑.	K๑.๑,K๒, K๑.๒,K๓
๒๐.สุวรรณสังข์ขาดก	A๑.๑.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑,E๒, E๓.๑.	C	F๑.	G๑.	I	H ๑.๑,H ๑.๓, H ๑.๒,H๒,H๓.	J๑.	K๑.๑,K๒, K๑.๒,K๓
๒๑.สุวรรณหอยสังข์							F๑.	G๑.	I	H ๑.๒,H ๑.๑, H ๓.	J๑.	K๑.๑
๒๒.ชะลียงหอยขาว ไทใหญ่	A๑.๒.		C๑.	D๑.	E๑.๑.	C	F๔.	G๑.	I	H ๑.๒, H ๑.๑, H ๙.	J	K๑.๒,K ๒, K๑.๓.
๒๓.ชะลียงหอยขาว ไทใหญ่	A๑.๒.		C ๑.	D๑	E๑.๑.	C		G๑.	I			
๒๔.สุวรรณหอยแดง ไทเขิน	A๑.๔.		C๑.	D๑.	E๑.๑.	C		G๑.	I	H ๑.๑,H ๑.๒, H ๑.๓,H ๓.		K ๑.๑,K๒, K ๑.๒.

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๑ สังข์ทองแท้

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
	A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด	B ความสามารถพิเศษ	C การออกเดินทาง	D การได้ผู้อุปถัมภ์	E การได้ของวิเศษ / สมบัติ	C การออกเดินทาง	F การอำพรางตัว	G การเลือกคู่	I การแต่งงาน	H การทดสอบความสามารถ	J การถอดรูป	K เหตุการณ์หลังตัวเอกเปิดเผยตัว
๒๕. ฉะลอมหอยขาว ไทพ่าเก	A๑.๒.	B๑.	C๑.	D๑.	E๑.๑, E๓.๑.	C	F๔.		I	H ๑.๒, H ๑.๑, H ๒.		K ๑.๑
๒๖. ฉะลอมหอยขาว ไทไต้คง	A๑.๒.		C๑.	D๑.	E๑.๑.	C	F๔.	G๒.	I	H ๑.๒, H ๑.๑, H ๔.	J	K ๑.๑
๒๗. สุวีณนภูมินทร์			C	D๑	E๑.๒, E๑.๑, E๒, E๓.๑.	C	F๑	G๒.	I	H ๑.๑, H ๑.๒, H ๑.๔, H ๓.	J ๑.	K ๑.๑, K๑.๒

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๒ สังข์ทองแปลง (๗ ส่วน)

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย			III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ					IV การเผยแพร่และการยอมรับ
	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การ ออกเดิน ทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	E การได้ ของ วิเศษ / สมบัติ	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	J การ ถอดรูป	I การแต่งงาน	H การทดสอบความ สามารถ	
๑.จันทพราหมณ์ ขาดกล้านนา	A ๒.๓.					F ๓.		J	I	H ๑.๑,H ๑.๒,H ๑.๕, H ๙,H ๗.	K๓,K ๑.๑.
๒.อะลองแพะคำ ไทเขิน ภาคเหนือ	A ๒.๓.					F ๓.	G	J	I	H ๑.๑,H ๑.๔,H ๑.๒, H ๙,H ๑๐ ,H ๗.	K๓,K ๑.๑.
๓.แพะคำ ไทเขิน เชียงตุง	A ๒.๓.					F ๓.	G	I	J	H ๑.๑,H ๑.๔, H ๙.	K๓,K ๑.๑.
๔.ไฉ่หุนเป้ ไทเขิน ภาคเหนือ	A ๒.๓.					F ๓.	G	J	I	H ๑.๒,H ๑.๑, H ๑.๔,H ๙.	K๓,K ๑.๑.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ก ๒ สังข์ทองแปลง

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย			III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน / อนุภาค	A กำเนิดใน รูปลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	E การได้ของ วิเศษ / สมบัติ	F การ อำพราง ตัว	G การ เลือกคู่	I การ แต่งงาน	H การทดสอบความ สามารถ	J การถอดรูป	L เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๕. ท้าวเห็นอ้ม	A๒.๔.		C		E๑.๒. C	F๓.		I	H ๘.๓, H ๘.๔, H ๙.	J๑	K ๑.๑.
๖. เจ้านางกบน้อย ไต่ฟ้าเก	A๒.๗.	B๒.				F๓.	G๑.	I	H ๑.๑, H ๘.๑, H ๘.๒.	J ๒.	K๑.

	I กำเนิดผิด ปกติ	II ตัวเอกออกผจญภัย			III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ					IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน / อนุภาค	A กำเนิดใน รูปลักษณะ ประหลาด	C การออก เดินทาง	D การพบ ผู้อุปถัมภ์	E การได้ ของวิเศษ / สมบัติ	F การอำ พรางตัว	B ความ สามารถ พิเศษ	G การ เลือกคู่	I การ แต่งงาน	H การทดสอบ ความสามารถ	J การถอดรูป	K เหตุการณ์หลังตัว เอกเผยแพร่
๗. คนหน้าจักจั่น ไต่ลื้อ			D ๒.		F ๕.	B ๓.๒.	G ๑.	I	H ๑.๑, H ๑.๒, H๗, K ๓	J	K๑.๑

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่อง ข ก้ากาดำ

แบบเรื่องย่อย ข ๑ ก้ากาดำ (๗ ส่วนวน)

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย			III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ					IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
จำนวน / อนุภาค	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	E การได้ ของ วิเศษ / สมบัติ	F การอำ พรางตัว	B ความ สามารถ พิเศษ	G การ เลือก คู่	H การทดสอบ ความสามารถ	I การแต่ง งาน	J การถอดรูป	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๑.ชาดกล้านนาก้ากาดำ	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๑.		H ๒.	I K๒	J ๑, J ๒.	K ๑.๑, K ๓.
๒.คำวซอก้ากาดำ	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๑.		H ๒.	I K๒	J ๑, J ๒.	K ๑.๑, K ๓.
๓.ก้ากาดำ ไทเขิน	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๑.		H ๒.	I K๒	J ๑, J ๒.	K ๓, K ๑.๑
๔.กลอนอ่านก้ากาดำ	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๑, B ๓.๒.		H ๔, H ๖. E ๑.๒	I	J	K ๑.๑
๕.ก้ากาดำขนแกะ	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๑, B ๓.๒.		H ๔, H ๖. E ๑.๒	I	J	
๖.ก้ากาดำยโสธร				D ๒.		F ๒.	B ๓.๑, B ๓.๒.		H ๔, H ๖.	J ๓. I		K ๑.๑.
๗.ก้ากาดำไทพวน	A ๓.๑.		C ๑.	D ๒.		F ๒.	B ๓.๒.		H ๔, H ๖, E ๑.๒	J ๓. I		

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ย ๒ ท้าวเต่า (๒๑ สำนวน)

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน / อนุภาค	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถพิเศษ	C การ ออก เดิน ทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	B ความ สามารถ พิเศษ	E การได้ ของ วิเศษ	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	I การแต่ง งาน	J การถอด รูป	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๑.เต้าน้อยของคำ	A ๒.๑.	B ๒,B ๔, E ๓.๒,B๓.๒					F ๓.		H ๕.	I	J ๒.	K ๑.๑
๒.ท้าวเต่า อุตวรดิษฐ์๑	A ๒.๑.	B ๒, B ๔. E ๓.๒.					F ๓.		H ๕,H๔	I	J ๒.	
๓.ท้าวเต่า อุตวรดิษฐ์๒				D ๒.	B ๒,B ๔, B ๓.๒.	E ๓.๒.	F ๓.		H ๕, H๔, H ๖.	I	J	K ๑.๓.
๔.ท้าวเต่า อุตวรดิษฐ์๓				D ๒.	B ๒, B๓.๒,B๔.		F ๓.		H ๕.	I	J	
๕.กลอนอ่านเต่าคำ	A ๒.๑.	B ๒,B๓.๒, B ๔. E					F ๓.		H ๕.	I	J๒	K ๑.๓, K ๑.๑.
๖.พญาสุวรรณกัจฉะ				D ๓.	B ๒,B ๑		F ๓.		H๔.	I	J	K ๑.๑

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ข ๒ ท้าวเต่า

จำนวน / อนุภาค	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	B ความ สามารถ พิเศษ	E การได้ ของ วิเศษ	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	I การแต่ง งาน	J การถอด รูป	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๗.เต่าทองคำภพ ภาคใต้				D ๓.	B ๓.๒.	E ๑.๒.	F ๓.		H ๖.	I	J	
๘.ท้าวเต่าน้อย ไทพวน				D ๒.	B ๓.๒.		F ๓.		H ๕, H ๔.	I	J	
๙.สุวรรณะจิกกำคำ	A ๒.๕.						F ๓.		H ๔.	I	J ๒.	K ๑.๑.
๑๐.สุวรรณะขางคำ	A ๒.๕.						F ๓.		H ๔.	I	J	K ๑.๑.
๑๑.อะลองจี่จอก	A ๒.๕.	B ๓.๒					F ๓.		H ๔.	I		
๑๒.หลานกบ				D ๓.	B ๒.		F ๓.		H ๔.	I	J	K ๓.
๑๓.กาดำ	A ๒.๒.		C ๑.	D ๓.			F ๓.		H ๖.	I	J	
๑๔. หอยทอง	A ๑.๕.			D ๓.	B ๑.		F ๓.		H ๔.	I	J	K ๑.๑.

ตารางแบบเรียงนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ย ๒ ท้าวเต่า

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย				III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
สำนวน / อนุภาค	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ผู้ อุปถัมภ์	B ความ สามารถ พิเศษ	E การได้ ของ วิเศษ	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	I การแต่ง งาน	J การ ถอดรูป	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๑๕. แลนทอง	A ๒.๕.	B ๑.					F ๓.		H ๔, H ๖.	I	J	
๑๖.ปลาช่อนท่อน เดียว ภูเก็ท				D ๓.	B ๑.		F ๓.			J I		K ๑.๑.
๑๗.ปลาช่อนครึ่งตัว ภูเก็ท				D ๓.	B๒, B๑.		F ๓.		H ๔.	I	J ๒.	
๑๘.ปลาช่อนท่อน เดียว สตุล				D ๓.			F ๓.		H ๔.	I	J	
๑๙.งูกายสิทธิ์				D ๓.	B๑.		F ๓.		H ๔, H ๖, H ๙	I	J	
๒๐.เจ้าชายกบ	A ๒.๖.	B ๒.					F ๓.		H ๙.	I	J ๒.	
๒๑.ท้าวหยอชิง	A ๑.๓.		C ๑.	D ๒.	B ๑	E ๓.๒.	F ๓		H ๖.	J I		K ๑.๓.

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่องย่อ ข ๓. สุวรรณสิริสา (๗ ส่วน)

ส่วน / อนุภาค	I กำเนิดผิปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย					III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ					IV การเผยแพร่และการยอมรับ	
	A กำเนิด ในรูป ลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การ ออกเดิน ทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	B ความ สามารถ พิเศษ	E การ ได้ของ วิเศษ / สมบัติ	C การ ออก เดินทาง	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	I การ แต่ง งาน	H การ ทดสอบ ความ สามารถ	J การ ถอด รูป	K เหตุการณ์ หลังตัวเอก เปิดเผยตัว
๑.สุวรรณเคียร	A ๓.๒	B ๑.	C ๒.		B ๔.	E ๔.๑	C ๒	F ๕.		H ๔.	I	H ๒,H ๓.	J ๑.	K ๑.๑.
๒.ท้าวหัวข้อยหล่อ	A ๓.๒	B ๑.	C ๒.		B ๔.	E ๔.๑	C ๒	F ๕.		H ๔.	I		J	K ๑.๑.
๓.สุวรรณสิริสา	A ๓.๒	B ๑.	C ๒.		B ๔.	E ๔.๑.	C ๒	F ๕.		H ๔.	I	H ๒,H ๓.	J ๑.	K ๑.๑.
๔.สุวรรณต่อมคำ	A ๓.๒	B ๑.	C ๒.		B ๔.	E ๔.๑.	C ๒	F ๕.		H ๔.	I	H ๒,H ๓.	J ๑.	K ๑.๑.
๕.ชมพูนุราชแดงเขียว ล้านนา	A ๔.		C ๒.		B ๔.	E ๔.๒.	C ๒	F ๕.		H ๔.	I		J	K ๑.๑.
๖.แดงเขียว ไทลื้อ	A ๔.		C ๒.		B ๔.	E ๔.๒.	C ๒	F ๕.		H ๔.	I		J	
๗.ชมพูนุราชแดงเขียว ไทเขิน	A ๔.		C		B ๔.	E ๔.๒.	C	F ๕.		H ๔.	I			K ๑.๑.

ตารางแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

แบบเรื่อง ขก ท้าวแก้ว (๓ ส่วน)

	I กำเนิดผิดปกติ		II ตัวเอกออกผจญภัย			III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ				IV การเผยแพร่และการยอมรับ		
ส่วน / อนุภาค	A กำเนิดใน รูปลักษณะ ประหลาด	B ความ สามารถ พิเศษ	C การออก เดินทาง	D การได้ ผู้ อุปถัมภ์	C การ ออกเดิน ทาง	F การอำ พรางตัว	G การ เลือกคู่	H การทดสอบ ความสามารถ	I การ แต่งงาน	J การ ถอดรูป	E การได้ของ วิเศษ / สมบัติ	K เหตุการณ์หลัง ตัวเอกเปิดเผยตัว
๑. ท้าวแก้ว ๑	A ๒.๓.		C ๑.	D ๒.	C ๒.	F ๓.		H ๔, H ๖.	I	J ๒.	E ๑.๑.	K ๓, K ๑.๒.
๒. ท้าวแก้ว ๒	A ๒.๓.		C ๑.	D ๒.	C ๒.	F ๓.		H ๔, H ๖.	I	J	E ๑.๑.	K ๓, K ๑.๑.
๓. ท้าวแก้ว ๓	A ๒.๓.		C ๑.	D ๒.	C ๒.	F ๓.		H ๔, H ๖.	I	J ๒.	E ๑.๑.	K ๓.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕

การแตกเรื่องของนิทาน

การแตกเรื่องของนิทานเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์การแพร่กระจายของนิทาน การแพร่กระจายของนิทานทำให้นิทานเรื่องหนึ่งๆ แพร่หลายไปในพื้นที่ต่างๆ และเกิดเป็นสำนวนใหม่ๆ มากมาย ดังการแพร่กระจายของนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งทำให้นิทาน *สังข์ทอง* แพร่หลายมากทั้งในภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ รวมทั้งในกลุ่มชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศไทย เช่น ไทเงินที่เมืองเชียงตุงประเทศพม่า ไทใต้คงในประเทศจีน เป็นต้น

เมื่อนิทานแพร่หลายไปในท้องถิ่นต่างๆ นั้นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงของนิทานในลักษณะต่างๆ คือการเปลี่ยนรายละเอียด การเพิ่มความ การลดความ การสลับความ และการสับสนความ ดังที่ศิราพร ฐิตะฐาน^๑ ได้นำทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทานมาศึกษาความแพร่หลายของนิทาน *พระราม* ของไทยและลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แล้วพบว่าสภาพแวดล้อม ยุคสมัยและวัฒนธรรมแต่ละถิ่นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเรื่อง *พระราม* ดังเช่น เรื่อง *พระรามชาดก* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการผนวกเรื่อง *สังข์ศิลป์ชัย* หรือ "สินไซ" ซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายมากเข้าไปในเรื่อง *พระรามชาดก* ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงชื่อตัวละครและชื่อเมืองให้สอดคล้องกับการรับรู้ของคนในท้องถิ่นด้วย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ก็เกิดขึ้นกับ *สังข์ทอง* สำนวนต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งนิทาน *สังข์ทอง* ของกลุ่มชนชาติไททั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทย จะพบว่านิทาน *สังข์ทอง* ของกลุ่มชนชาติไทนอกประเทศมีรายละเอียดที่แตกต่างไปจากนิทาน *สังข์ทอง* ในประเทศไทยมาก แม้ว่าจะมีเนื้อเรื่องและอนุภาคสำคัญปรากฏอยู่ร่วมกันก็ตาม แม้แต่ชื่อเรื่องก็เรียกต่างกัน ดังเช่นที่ไทใหญ่ ไทพม่าและไทใต้คงเรียกว่าเรื่อง *อะลองหอยขาว* ส่วนไทเงินเรียกว่าเรื่อง *สุวรรณหอยแดง* เป็นต้น

ในการแพร่กระจายของนิทาน *สังข์ทอง* นอกจากจะทำให้เกิดเป็นนิทาน *สังข์ทอง* สำนวนต่างๆ ที่มีรายละเอียดแตกต่างกันแล้ว ยังทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่มีโครงเรื่องเหมือนนิทาน *สังข์ทอง* แต่มีชื่ออื่นด้วย เช่น *ก่ากาดำ อะลองแพะดำ* เป็นต้น ผู้วิจัยขอเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า "ปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทาน" (Tale Reproduction) อันทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ๆ ที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอีกหลายเรื่อง ในบทนี้จึงจะศึกษาลักษณะการแตกเรื่อง

^๑ ศิราพร ฐิตะฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒)

ของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองและลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทาน

ความหมายของการแต่งเรื่องของนิทาน

การแต่งเรื่องของนิทาน คือ ลักษณะการเกิดนิทานเรื่องใหม่จากโครงเรื่องเดิมของนิทานต้นแบบ ซึ่งทำให้นิทานเรื่องใหม่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากโครงเรื่องเดิม **การแต่งเรื่องของนิทานสังข์ทอง** จึงหมายถึง การเกิดนิทานเรื่องใหม่จากโครงเรื่องแบบนิทานสังข์ทอง ซึ่งทำให้เกิดเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ **สังข์ทอง** แต่มีความแตกต่างกันจนทำให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่องกับ **สังข์ทอง**

การแต่งเรื่องของนิทานเป็นปรากฏการณ์ที่มักเกิดขึ้นกับนิทานเรื่องที่แพร่หลายและได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้ฟังนิทาน ดังนั้นการที่โครงเรื่องของนิทานแบบใดแบบหนึ่งได้รับการตอบรับจากผู้ฟังอย่างมาก จึงทำให้เกิดการสร้างนิทานเรื่องใหม่ๆ ที่มีโครงเรื่องเหมือนนิทานที่ผู้ฟังชื่นชอบ เพื่อตอบสนองจินตนาการของผู้ฟังที่นิยมและคุ้นเคยกับเรื่องประเภทนั้นๆ

ตัวอย่างหนึ่งของการเกิดปรากฏการณ์การแต่งเรื่องที่เกิดจากนิทานแบบหนึ่งที่แพร่หลายมากๆ คือ การแพร่หลายของนิทาน *ซินเดอเรลลา* และนิทานเรื่องอื่นๆ ที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน โครงเรื่องแบบ *ซินเดอเรลลา* นี้เป็นโครงเรื่องที่แพร่หลายและปรากฏอยู่ทั่วไปในทวีปต่างๆทั่วโลก ดังที่มีงานศึกษาความแพร่หลายของแบบเรื่องนี้ คือ *The Cinderella Cycle* ของ แอนนา เบอริจิตตา รูธ ซึ่งรวบรวมนิทาน *ซินเดอเรลลา* ของประเทศต่างๆ มาศึกษาและพบว่าการแพร่กระจายของโครงเรื่องแบบ *ซินเดอเรลลา* นี้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ เกือบทั่วโลกทั้งสแกนดิเนเวีย ยุโรปใต้ ยุโรปตะวันออก อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อเมริกาใต้ ซึ่งแอนนา เบอริจิตตา รูธ สามารถจัดกลุ่มนิทาน *ซินเดอเรลลา* ที่รวบรวมมาออกเป็นแบบเรื่องได้ถึง ๖ แบบเรื่องย่อย

ส่วนใน **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** ซึ่งจัดนิทาน *ซินเดอเรลลา* อยู่ใน **แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา** ก็ปรากฏว่าในแบบเรื่องนี้มีนิทานที่ไม่ได้ใช้ชื่อเรื่องว่า *ซินเดอเรลลา* แต่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันและสามารถจัดอยู่ในแบบเรื่องเดียวกัน และทำให้แบ่งเป็นแบบเรื่องย่อยได้อีก ๒ แบบคือ แบบเรื่องย่อย ๕๑๐A และแบบเรื่องย่อย ๕๑๐B แสดงให้เห็นว่ามีการเกิดนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่องที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างกัน แต่มีเค้าโครงเรื่องเดียวกันกับ *ซินเดอเรลลา* หรืออาจกล่าวได้ว่ามีการแต่งเรื่องของนิทาน *ซินเดอเรลลา* ไปเป็นนิทานเรื่องอื่นๆ นั่นเอง

นิทาน *ซินเดอเรลลา* จำนวนที่เป็นที่รู้จักกันมากคือ *ซินเดอเรลลา* ของ ชาร์ลส์ เพร์โรลด์ (Charles Perrault) ซึ่งมีอนุภาครองเท่าแก้วเป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง แต่ที่จริงแล้วนิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* ยังมีจำนวนอื่นๆ ที่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไม่น้อย **แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา** ใน **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** ได้แยกออกเป็น ๒ แบบเรื่องย่อยคือ ๕๑๐A *ซินเดอเรลลา* และ

๕๑๐B ชุดที่ทำด้วยทอง ทำด้วยเงินและเป็นประกายเหมือนดวงดาว และยังมีแบบเรื่องย่อยพิเศษ ๕๑๐A* รองเท้าทองในถ้ำ * แบบเรื่องย่อย ๕๑๐A และแบบเรื่องย่อย ๕๑๐B นี้ประกอบด้วย ลำดับเหตุการณ์ที่ตรงกันคือ ประกอบด้วย นางเอกถูกรังแก - การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ - การพบกับเจ้าชาย - การพิสูจน์หลักฐาน - การแต่งงานกับเจ้าชาย แม้ว่ารายละเอียดของอนุภาคต่างๆ จะแตกต่างกันก็ตาม

ที่น่าสนใจ คือ อนุภาคหนึ่งที่ปรากฏตรงกันในแบบเรื่องย่อยและแบบเรื่องย่อยพิเศษทุกแบบของ แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา คือ The Slipper - test หรือการพิสูจน์หาตัวนางเอกด้วย รองเท้า แม้ว่ารายละเอียดของอนุภาคจะแตกต่างกันในแต่ละแบบ เช่น การทำรองเท้าตกไว้ที่โบสถ์ในงานแต่งงาน หรือลิ้มไว้ในถ้ำ เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นว่านิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องแบบเดียวกันนั้น นอกจากจะประกอบด้วยเหตุการณ์และพฤติกรรมหลักที่คล้ายคลึงกันแล้ว อนุภาคสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของเรื่องมักจะดำรงอยู่ดั้งเดิมแม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน และการปรากฏอนุภาคอันเป็นเอกลักษณ์ของนิทานแต่ละเรื่องนี่เองที่เป็นร่องรอยสำคัญในการแสดง ลักษณะร่วมกันของนิทานที่เกิดการแตกเรื่องออกเป็นเรื่องต่างๆ

แบบเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือ แบบเรื่อง ๕๑๑ ตาเดียว - สองตา - สามตา ซึ่งมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับ แบบเรื่องซินเดอเรลลา กล่าวถึงนางเอกคือ สองตา (ลูกเลี้ยง) ถูกมารดาและพี่น้องของเธอคือตาเดียวและสามตากลับแก้ง แต่สุดท้ายสองตาก็ได้แต่งงานอย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์ดังนี้

นางเอกถูกรังแก มารดาข่มเหงรังแกสองตา สองตาต้องเลี้ยงแพะ และต้องทนหิวโหย

การช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ หญิงชราเจ้าปัญญาได้นำไม้วิเศษและอาหารมาให้สองตา พี่สาวสองคนคือ ตาเดียวกับสามตาแอบรู้ความลับของสองตา

การพิสูจน์หลักฐาน ต้นไม้วิเศษที่มีผลเป็นทองงอกขึ้นมาจากซากสัตว์ และมีเพียงสองตาเท่านั้นที่เก็บผลไม้วิเศษได้

การแต่งงานกับเจ้าชาย สองตาได้เป็นภรรยาขุนนาง

จะเห็นว่าโครงเรื่องของแบบเรื่อง ๕๑๑ ประกอบด้วยลำดับเหตุการณ์ที่ตรงกันกับ แบบเรื่องซินเดอเรลลา แม้ว่าจะไม่มีอนุภาคการพิสูจน์หาตัวนางเอกด้วยรองเท้าอันเป็นอนุภาคเอกลักษณ์ของเรื่องซินเดอเรลลา แต่จะสังเกตได้ว่าการพิสูจน์หาตัวนางเอกนั้นยังคงอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนวิธีการพิสูจน์จากการใช้รองเท้าตามหาตัวนางเอกซึ่งเป็นผู้เดียวที่สวมได้ มาเป็นการเก็บผลไม้วิเศษซึ่งนางเอกเท่านั้นทำได้ ดังนั้นแบบเรื่อง ๕๑๑ ตาเดียว - สองตา - สามตา จึงมีความ

* รายละเอียดเกี่ยวกับ แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา ใน The Types of the Folktale ดูได้จากบทที่ ๓ หน้า ๔๒ - ๔๔.

สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับแบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา และอาจสันนิษฐานได้ว่าการเกิดนิทานที่มีโครงเรื่องเหมือน แบบเรื่อง ๕๑๑ ตาเดียว - สองตา - สามตา นั้นเป็นผลมาจากปรากฏการณ์การแตกเรื่องมาจากโครงเรื่องเดียวกันกับเรื่อง ซินเดอเรลลา ก็เป็นไปได้ เพราะมีเหตุการณ์สำคัญและการเรียงลำดับเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการพิสูจน์หาตัวนางเอกเพื่อนำไปเป็นเจ้าสาวก็ยังคงปรากฏตรงกัน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอนุภาควิธีการพิสูจน์หาตัวนางเอกให้แตกต่างไปจากเดิมก็ตาม นิทาน ตาเดียว - สองตา - สามตา จึงน่าจะจัดเป็นนิทานที่มีแบบเรื่องประเภท แบบเรื่องซินเดอเรลลา ได้

ดังนั้นแม้ไม่สามารถกำหนดได้ว่านิทานสำนวนใดเป็นต้นแบบที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ แต่ก็สามารถสังเกตลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของนิทานที่แตกเรื่องออกมาจากโครงเรื่องเดียวกันได้ ลักษณะของการแตกเรื่องนี้อาจมีรูปแบบที่ไม่เหมือนกันก็ได้ ลักษณะหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในแบบเรื่องย่อยต่างๆ ของ แบบเรื่องซินเดอเรลลา คือ การแตกเรื่องใหม่ที่โครงเรื่องและอนุภาคสำคัญยังคงปรากฏร่วมกันซึ่งแสดงให้เห็นว่านิทานที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างกันนี้เป็นนิทานที่อยู่ในแบบเรื่องเดียวกัน ดังแบบเรื่องย่อย ๕๑๐A และ ๕๑๐B ซึ่งมีอนุภาคการพิสูจน์หาตัวนางเอกเหมือนกัน

อีกลักษณะหนึ่งคือ แม้จะมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันแต่ไม่ปรากฏอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง แต่ก็ยังคงมีโครงเรื่องและความคิดสำคัญของแบบเรื่องเดียวกันปรากฏอยู่ ทำให้เชื่อมโยงได้กับนิทานในแบบเรื่องเดียวกัน เช่น แบบเรื่อง ๕๑๑ ซึ่งไม่ปรากฏอนุภาคการพิสูจน์หาตัวนางเอกด้วยรองเท้า แต่มีการพิสูจน์ด้วยวิธีการอื่นปรากฏแทน เรื่องการพิสูจน์หาตัวนางเอกนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญของแบบเรื่อง ซินเดอเรลลา นิทานที่มีโครงเรื่องเหมือน ซินเดอเรลลา และมีเหตุการณ์สำคัญแบบเดียวกันปรากฏอยู่จึงน่าจะเป็นนิทานใน แบบเรื่องซินเดอเรลลา หรือเกี่ยวข้องเป็นส่วนหนึ่งของการแตกเรื่อง ซินเดอเรลลา ด้วย

การเกิดนิทานที่มีโครงเรื่องคล้ายๆ กันนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของโครงเรื่องแบบ ซินเดอเรลลา ที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทเดียวกัน แต่เป็นนิทานคนละเรื่องกัน ดังที่ปรากฏนิทานหลายเรื่องซึ่งมีโครงเรื่องแบบแม่เลี้ยงรังแกลูกเลี้ยง ลูกเลี้ยงมีสิ่งวิเศษคอยช่วยเหลือ และในที่สุดก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายเพราะเธอมีบางสิ่งพิเศษไม่เหมือนใคร ดังเช่น นิทานเรื่อง ซินเดอเรลลา นิทานเรื่อง ตาเดียว - สองตา - สามตา ที่กล่าวมาแล้ว รวมทั้งเรื่อง ปลาบู่ทอง ที่แพร่หลายมากในท้องถิ่นต่างๆ ของไทยด้วย

ดังนั้นจะเห็นว่าการเกิดปรากฏการณ์การแตกเรื่องนั้นเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ เหตุการณ์สำคัญและพฤติกรรมหลักที่ประกอบกันเป็นโครงเรื่องตลอดจนอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของแบบเรื่องที่ยังคงปรากฏเหมือนนิทานต้นแบบ ทำให้ระบุได้ว่านิทานเรื่องนั้นตรงกับแบบเรื่องใด แต่นิทานเรื่องใหม่บางเรื่องก็แตกต่างจากนิทานต้นแบบมาก

เพราะประกอบด้วยพฤติกรรมและอนุภาคต่างๆ ที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเป็นผลมาจากความแพร่หลายของนิทานที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไปตามธรรมชาติ

เกณฑ์สำคัญประการหนึ่งที่น่าสนใจมาพิจารณาลักษณะร่วมของนิทานในแบบเรื่องคือ แก่นเรื่อง หรือ แนวความคิดสำคัญ (theme) ของแบบเรื่องว่ายังคงปรากฏเหมือนโครงเรื่องต้นแบบหรือไม่ ดังเช่น แนวความคิดสำคัญของเรื่อง *ซินเดอเรลลา* ซึ่งเกี่ยวกับแม่เลี้ยงที่ริษยาลูกเลี้ยง แต่สุดท้ายลูกเลี้ยงซึ่งมีชีวิตที่ลำบากก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกันกับเรื่อง *ปลาบู่ทอง* ของไทย ดังที่ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวว่า

เรื่องปลาบู่ทองแนวคิดของเรื่องนี้คือ เรื่องความริษยาของแม่เลี้ยงต่อลูกเลี้ยง ซึ่งเป็นแนวคิดและแนวเรื่องของนิยายโบราณทุกประเทศเช่นเรื่องซินเดอเรลลา ก็มีแนวคิดเดียวกัน นอกจากแนวแม่เลี้ยงริษยาแล้วก็มีแนวที่ทางตะวันตกเรียกว่า Cinderella Theme คือ แนวเรื่องหญิงตกยากได้แต่งงานกับเจ้าชาย^๒

เมื่อเรื่อง *ปลาบู่ทอง* มีแนวความคิดสำคัญแบบเดียวกับเรื่อง *ซินเดอเรลลา* นิทานทั้งสองเรื่องนี้จึงจัดอยู่ในแบบเรื่องเดียวกันเพราะนอกจากจะมีโครงเรื่องเหมือนกันแล้ว ยังมีแนวความคิดสำคัญตรงกันด้วย

แนวความคิดสำคัญของนิทาน *สังข์ทอง* คือ ความขัดแย้งของรูปลักษณะภายนอกกับความดีงามที่ซ่อนอยู่ภายใน อันเกิดจากพระเอกที่ซ่อนรูปโฉมและความสามารถที่แท้จริงไว้ในรูปลักษณะต่ำต้อย ต่อเมื่อได้แต่งงานกับเจ้าหญิงและได้แสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์เสียก่อน จึงจะยอมเผยร่างที่แท้จริง บทพิสูจน์ความสามารถของพระเอกคือ การทดสอบของพ่อตาที่ตั้งขึ้นเพื่อกีดกันพระเอกไม่ให้ครองคู่กับนางเอก การทดสอบในเรื่อง *สังข์ทอง* จึงเป็นการทดสอบความสามารถของคู่ครอง (marriage test) อันเป็นแนวความคิดสำคัญในการพิจารณานิทานเรื่องต่างๆ ที่นำมาจัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองด้วย ดังนั้นนิทานที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองนอกจากจะต้องมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* แล้ว ยังจะต้องมีแนวความคิดสำคัญเดียวกันด้วย นั่นคือการทดสอบความสามารถของคู่ครองที่ซ่อนตัวตนที่แท้จริงเอาไว้ในร่างอัปลักษณ์ต่ำต้อย

จากการศึกษานิทานเรื่องต่างๆ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทำให้เห็นว่าการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่แต่ละเรื่องนั้น ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่สืบสนหรือไร้ระเบียบจนทำให้มองไม่เห็น

^๒ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "แนวแนวทางเรียนวรรณกรรมวิจักษ์และวรรณคดีวิจารณ์," *วรรณกรรม* (กรุงเทพฯ ๙ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙,) หน้า ๖๕.

ลักษณะของการแต่งเรื่อง หากแต่มีรูปแบบหรือกฎเกณฑ์บางประการในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทาน ซึ่งกำหนดลักษณะการแต่งเรื่องจากนิทานต้นแบบให้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น

ดังนั้นในการศึกษาการแต่งเรื่องของนิทานจึงต้องมีกฎเกณฑ์บางประการที่ทำให้กำหนดได้ว่านิทานเรื่องใดที่เป็นนิทานที่แต่งเรื่องมาจากนิทานต้นแบบ และลักษณะการแต่งเรื่องนั้นเป็นไปในรูปแบบใด ดังที่ ฟอน ซิดอฟ (CW Von Cydow) มีความเห็นว่า

หากมีกฎเกณฑ์ที่กำหนดรูปแบบของนิทานพื้นบ้านก็ย่อมจะมีกฎที่กำหนดการแพร่กระจายของรูปแบบต่างๆเหล่านั้นเช่นเดียวกัน*

ดังนั้นการเกิดปรากฏการณ์การแต่งเรื่องของนิทานจึงน่าจะดำเนินไปตามกฎเกณฑ์บางอย่างที่ควบคุมการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องต่างๆ การศึกษาการแต่งเรื่องของนิทานจึงน่าจะช่วยให้มองเห็นกฎของการแต่งเรื่องซึ่งกำหนดลักษณะการแต่งเรื่องของนิทาน

นิทาน *สังข์ทอง* เป็นนิทานไทยที่แพร่หลายมากในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย ความแพร่หลายของนิทาน *สังข์ทอง* ทำให้มีการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ๆ หลายเรื่อง ดังจะเห็นได้ในบทที่ ๔ ซึ่งได้จำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องย่อยต่างๆ ในแต่ละแบบเรื่องย่อยประกอบด้วยนิทานหลายเรื่องที่มีชื่อเรื่องแตกต่างกันไป เช่น *สุวรรณภูมิ* ในแบบเรื่องย่อย ก๑ *อะล่องแพะคำ* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ *ก่ากาดำ* ในแบบเรื่องย่อย ข๑ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าการแต่งเรื่องจากโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* ที่ได้รับความนิยมมาก ไปเป็นนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่อง นิทานเรื่องใหม่ที่แต่งเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* นี้ ต่างก็มีรายละเอียดของเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันออกไป ดังที่จะได้กล่าวถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ในหัวข้อต่อไป

ในการพิจารณาลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทานแต่ละเรื่องที่แต่งเรื่องออกมาจากโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* นี้ ผู้วิจัยขอแนะนำการแบ่งเหตุการณ์สำคัญและพฤติกรรมหลักดังที่เสนอไว้ในบทที่ ๓ มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปรากฏการณ์การแต่งเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* กล่าวคือ

* " Von Sydow was convinced that since there were laws governing the composition of folk forms, so there were also laws governing the transmission of these forms "(Alan Dundes, Introduction, " Folktales Studies and Philosophy : Some Points of View, " *The Study of the Folklore* (USA : Prentice - Hall, ๑๙๖๕,) p ๒๒๐.

ขั้นตอนแรก จะขอนำลำดับเหตุการณ์สำคัญทั้งสี่ตอนมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดโครงเรื่องหลักของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง คือ

- I. กำเนิดผิดปกติ
- II. ตัวเอกออกผจญภัย
- III. ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ
- IV. การเผยแพร่และการยอมรับ

ในการวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่อง จะพิจารณาว่าโครงเรื่องของนิทานที่นำมาศึกษามีลำดับเหตุการณ์สำคัญครบทั้งสี่ตอนหรือไม่ เหตุการณ์ตอนใดที่ยังคงปรากฏอยู่เหมือนนิทานต้นแบบ และเหตุการณ์ตอนใดที่สูญหายไป หรือมีเหตุการณ์อื่นปรากฏเพิ่มเติมนอกเหนือจากเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอนหรือไม่ โดยนิทาน สังข์ทอง ที่ผู้วิจัยใช้เป็นนิทานต้นแบบคือ สุวรรณสังข์ชาดก ใน ปัญญาสชาดก อันเป็นนิทานสำนวนของไทยวนล้านนาหรือคนไทยภาคเหนือ เนื่องจากเป็นสำนวนลายลักษณ์ที่มีหลักฐานว่าเก่าแก่ที่สุดเมื่อเทียบกับสำนวนอื่น ทั้งยังเป็นฉบับตัวกลางที่แสดงความเชื่อมโยงของนิทาน สังข์ทอง ของคนไทยในประเทศและกลุ่มชนชาติไทนอกประเทศด้วย ผู้วิจัยจึงได้ใช้ สุวรรณสังข์ชาดก มาเป็นนิทานต้นแบบเพื่อใช้เปรียบเทียบกับนิทานสำนวนอื่นๆ

ขั้นตอนที่สอง คือ นำพฤติกรรมหลักทั้ง ๑๑ พฤติกรรม ตั้งแต่ A - K ที่ได้จำแนกไว้ในบทที่ ๔ มาเป็นหลักในการพิจารณาเปรียบเทียบนิทานเรื่องต่างๆ เพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในนิทานเรื่องใหม่แต่ละเรื่อง ว่ามีลำดับพฤติกรรมหลักที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบอย่างไรบ้าง พฤติกรรมใดบ้างที่ปรากฏตรงกัน และพฤติกรรมใดที่มีความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งพิจารณาอนุภาคสำคัญที่ยังคงปรากฏร่วมกันหรือแตกต่างกันด้วย

การเทียบเหตุการณ์สำคัญทั้งสี่ตอนในโครงเรื่องและการพิจารณาการคงอยู่หรือไม่คงอยู่ หรือการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหลักทั้งหมด (A - K) จะทำให้เห็นลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทานเรื่อง สังข์ทอง ได้

อนึ่ง ในการศึกษาเรื่องการแต่งเรื่อง อนุภาคย่อยภายใต้พฤติกรรมหลักก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ดังการศึกษาเรื่อง ซินเดอเรลลา ที่พบว่าอนุภาคการพิสูจน์หาตัวนางเอกด้วยรองเท้าเป็นอนุภาคเอกลักษณ์ของเรื่องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น การศึกษาการแต่งเรื่องของนิทาน สังข์ทอง ก็

เช่นเดียวกัน แม้โครงเรื่องและพฤติกรรมหลักในนิทานบางเรื่องจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังปรากฏอนุภาคสำคัญ อันเป็นร่องรอยสำคัญว่าแตกเรื่องออกมาจาก *สังข์ทอง* โดยเฉพาะอนุภาคที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของนิทาน *สังข์ทอง* คือ การเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ของพระธิดาองค์ที่เจ็ด การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกษะ การตัดหูตัดจมูกหกษะ เป็นต้น ซึ่งจะสังเกตได้ว่าอนุภาคเหล่านี้ล้วนเป็นอนุภาคสำคัญที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ III *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* อันเป็นหัวใจหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ดังนั้นนอกจากโครงเรื่องหลัก และแนวความคิดสำคัญที่คล้ายคลึงกันแล้ว การปรากฏอนุภาคอันเป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* อยู่ในนิทานเรื่องอื่นๆ ก็ทำให้บ่งบอกได้ว่าเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง*

ดังนั้นหากนิทานเรื่องใดที่ไม่ได้ใช้ชื่อเรื่องว่า *สังข์ทอง* แต่มีโครงเรื่อง แนวความคิดสำคัญ ตลอดจนอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ เช่น การสวมรูปเงาะอำพรารูปทอง การเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกษะ การตัดหูตัดจมูกแลกเนื้อแลกปลา ตลอดจนการตีคดี ก็อาจสันนิษฐานได้ว่ามีการแตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* หรืออย่างน้อยก็ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สังข์ทอง* โดยตรง

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทาน

ปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทาน ทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ซึ่งมีโครงเรื่องเดียวกันกับนิทานต้นแบบ นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องต้นแบบมักจะมีพฤติกรรมหลักและโครงเรื่องที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม กระบวนการการแตกเรื่องของนิทานจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องเดิมของนิทานให้กลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบต่างๆ นี้อาจจะเกิดขึ้นใน *ระดับโครงเรื่อง* คือ นิทานเรื่องใหม่นั้นมีลำดับพฤติกรรมหลักในโครงเรื่องแตกต่างจากโครงเรื่องต้นแบบ หรือมีพฤติกรรมหลักบางอย่างในเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งหรือเหตุการณ์บางตอนหายไป

ความเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดขึ้น *ในรายละเอียดของพฤติกรรมเดิม* ก็ได้ กล่าวคือ แม้จะมีพฤติกรรมหลักปรากฏตรงกันกับพฤติกรรมเดิมในโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ แต่รายละเอียดของพฤติกรรมต่างๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้พฤติกรรมเดียวกันนั้นประกอบด้วยอนุภาคที่แตกต่างกัน *ปรากฏการณ์การแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่* จึงอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมและโครงเรื่องเดิมของนิทานต้นแบบ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปรากฏการณ์การแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ทั้งกระบวนการการแตกเรื่อง ลักษณะการเปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ของการแตกเรื่องหรือนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้น

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงเรื่อง พฤติกรรมหลักและอนุภาคในนิทานเรื่องต่างๆ ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการการแตกเรื่องของนิทาน **สังข์ทอง** ๘ ลักษณะ ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก
๒. การตัดเนื้อหาบางตอนหรือบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่องเดิม
๓. การนำเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่
๔. การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน
๕. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม
๖. การเพิ่มโครงเรื่องย่อย
๗. การผนวกเรื่อง
๘. การคงโครงสร้างเดิมแต่มีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการการแตกเรื่องของนิทานทั้ง ๘ ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้นิทานที่แตกเรื่องใหม่มีความแตกต่างจากนิทานต้นแบบ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในนิทานแต่ละเรื่องไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเพียงลักษณะเดียว แต่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้หลายลักษณะในนิทานเรื่องเดียวกัน ซึ่งในที่สุดแล้วทำให้นิทานเรื่องต่างๆ ที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบนั้นมีเนื้อหาที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ

ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์และอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องของนิทานทั้ง ๘ ลักษณะโดยละเอียด ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก

ผู้วิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลักนั้นมีผลสำคัญต่อการกำหนดโครงสร้างของนิทานแต่ละเรื่อง และทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ ดังจะเห็นว่าการจำแนกแบบเรื่องย่อยของนิทานนั้นก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการลำดับพฤติกรรมหลักของแต่ละแบบเรื่องย่อย ซึ่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้สามารถแบ่งได้เป็น ๓ แบบเรื่องคือ **แบบเรื่อง ก สังข์ทอง** **แบบเรื่อง ข ก่ากาดำ** และ **แบบเรื่อง ชก ท้าวแก้ว** ดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นแม้จะเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง แต่หากมีการลำดับพฤติกรรมหลักที่แตกต่างกัน ก็ทำให้มีผลกระทบต่อโครงสร้างและทำให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่องได้ ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง กล่าวไว้ว่า

การเรียงลำดับพฤติกรรมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นิทานแต่ละประเภทและนิทานต่างวัฒนธรรมต่างกัน แม้ว่าในนิทานต่างวัฒนธรรมจะมีพฤติกรรมหลักเหมือนๆ กัน แต่ถ้าเรียงลำดับพฤติกรรมไม่เหมือนกัน ก็จะทำให้กลายเป็น "นิทาน

คนละเรื่อง" ได้ กฎเกณฑ์ในการเรียงลำดับพฤติกรรมนี้เองที่เป็นหัวใจสำคัญของ
ของไวยากรณ์ของนิทานที่ทำให้นิทานแต่ละประเภทต่างกัน ^๓

ดังนั้นกฎเกณฑ์ประการหนึ่งที่กำหนดลักษณะการแต่งเรื่องของนิทานคือ การเรียงลำดับ
พฤติกรรมหลักในโครงสร้าง ซึ่งหากมีลำดับพฤติกรรมหลักที่ต่างกันก็จะทำให้กลายเป็นนิทาน
คนละเรื่องได้

ผู้วิจัยจึงขออนุญาตว่า การเปลี่ยนแปลงลำดับพฤติกรรมหลักในนิทานที่แต่งเรื่องใหม่
หมายถึง รูปแบบการเรียงร้อยพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจาก
รูปแบบที่ปรากฏในนิทานต้นแบบ การเปลี่ยนแปลงลำดับพฤติกรรมหลักที่พบอาจแบ่งได้เป็น ๒
ลักษณะ คือ การสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์สำคัญบางตอน และ การเปลี่ยน
ตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน

๑.๑. การสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์สำคัญบางตอน

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์สำคัญบางตอน หมายถึง การที่
นิทานเรื่องใหม่ซึ่งมีโครงเรื่องและพฤติกรรมหลักเหมือนนิทาน *สังข์ทอง* มีการสลับลำดับของพฤติ
กรรมหลักที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนสำคัญ อันทำให้มีตำแหน่งพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์
ตอนสำคัญนี้สลับกันกับตำแหน่งของพฤติกรรมเดียวกันที่ปรากฏในโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง*
ตำแหน่งพฤติกรรมหลักที่เปลี่ยนไปจากเดิมมีผลทำให้โครงสร้างเปลี่ยนไปด้วย

ปรากฏการณ์ในลักษณะดังกล่าวนี้พบในกรณีที่มีการสลับลำดับของพฤติกรรมการแต่ง
งาน (I) กับพฤติกรรมทดสอบความสามารถ (H) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สำคัญมากของแบบเรื่อง
นิทาน *สังข์ทอง* เพราะเอกลักษณ์ของนิทาน *สังข์ทอง* คือ การทดสอบความสามารถของลูกเขยหลัง
จากการแต่งงาน (IH) ดังที่ปรากฏในนิทานแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง* ทั้งแบบเรื่องย่อย ก๑ *สังข์ทอง* แท้
๒๗ *สำนวน* และแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง ๗ *สำนวน* ซึ่งล้วนมีลำดับพฤติกรรมแบบการ
ทดสอบความสามารถหลังการแต่งงานทั้งสิ้น แต่ในแบบเรื่อง ข *กำกาดำ* และแบบเรื่อง ขก *ท้าวแบ้*
นั้น มีโครงสร้างในเหตุการณ์การทดสอบแตกต่างจาก *สังข์ทอง* กล่าวคือในแบบเรื่อง ข และแบบ
เรื่อง ขก ปรากฏพฤติกรรมทดสอบความสามารถก่อนพฤติกรรมการแต่งงาน (HI) แสดงว่าการ
สลับตำแหน่งของพฤติกรรมการแต่งงานกับพฤติกรรมทดสอบเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แบบ
เรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก มีลำดับพฤติกรรมที่แตกต่างจากแบบเรื่อง ก

^๓ ศีราพร ณ ถลาง, "บทนำ : การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง," *ไวยากรณ์ของนิทาน การศึกษานิทาน
เชิงโครงสร้าง* (กรุงเทพฯ : ศูนย์คติชนวิทยาและโครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔,) หน้า ๑๓ - ๑๔ .

ดังนั้นนิทานในแบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ชก จึงมีโครงสร้างแตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* เพราะการสลับลำดับของพฤติกรรมการแต่งงานกับพฤติกรรมการทดสอบ นิทานในแบบเรื่อง นิทานสังข์ทองจึงแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่เพราะความแตกต่างกันของตำแหน่งพฤติกรรมการแต่งงานกับพฤติกรรมการทดสอบที่มีลำดับที่สลับกัน และมีผลทำให้โครงสร้างของนิทานทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักนี้มีผลแตกต่างจากการสลับอนุภาค เพราะการสลับพฤติกรรมหลักมีผลกระทบต่อโครงเรื่อง แต่การสลับอนุภาคไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่องเหมือนการสลับพฤติกรรมหลัก ตัวอย่างเช่น การสลับลำดับอนุภาคในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถในเรื่อง *สังข์ทอง* คือ อนุภาคการหาเนื้อ อนุภาคการหาปลา และอนุภาคการตีคัลีในเรื่อง *สังข์ทอง* สำนวนพื้นบ้าน ตามเนื้อเรื่องของ *สังข์ทอง* อนุภาคการหาเนื้อหาปลาจะปรากฏก่อนอนุภาคการตีคัลี อนุภาคการตีคัลีจะเป็นการทดสอบครั้งสุดท้ายและมีความเกี่ยวข้องกับการถอดรูปของพระเอก แต่ในนิทานพื้นบ้าน *สังข์ทอง* บางสำนวนมักจะมีการสลับเกี่ยวกับลำดับก่อนหลังของอนุภาคเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น นิทาน *สังข์ทอง* ของจังหวัดสุโขทัยสำนวนที่ ๑ ที่เล่าว่าเจ้าเงาะถอดรูปไปตีคัลี แล้วต่อมาจึงไปหาปลาหาเนื้อแข่งขันกับหกเขย เป็นต้น บางสำนวนก็มีการสลับเอาอนุภาคการหาปลามาก่อนการหาเนื้อ บางสำนวนก็เอาการหาเนื้อมาไว้ก่อนการหาปลาก็มี

แม้การสลับอนุภาคจะทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อโครงสร้าง เพราะอนุภาคเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการทดสอบความสามารถซึ่งเป็นพฤติกรรมหลักของโครงเรื่อง และยังคงปรากฏอยู่ในตำแหน่งเดิม จึงไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง จนกลายเป็นนิทานคนละเรื่อง แตกต่างจากการสลับพฤติกรรมหลักซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างของนิทาน เพราะเมื่อตำแหน่งของพฤติกรรมหลักในนิทานเรื่องใหม่แตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ย่อมแตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ เมื่อโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจึงทำให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่อง

ตัวอย่างของนิทานที่มีโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* แต่มีความแตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* เพราะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในลักษณะของการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่เรื่อง *ก่ากาดำ สุวรรณสิริสา* และ *ท้าวเต่า* ซึ่งการสลับลำดับระหว่างพฤติกรรมการทดสอบกับพฤติกรรมการแต่งงานในนิทานทั้ง ๓ เรื่องนี้ทำให้มีการเรียงลำดับพฤติกรรมหลักแตกต่างจากการลำดับพฤติกรรมหลักในโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* จากลำดับพฤติกรรมการทดสอบที่ปรากฏหลังพฤติกรรมการแต่งงานในเรื่อง *สังข์ทอง* กลายเป็นพฤติกรรมการทดสอบสลับมาก่อนพฤติกรรมการแต่งงาน ทำให้เรื่อง *ก่ากาดำ ท้าวเต่า* และ *สุวรรณสิริสา* มีลำดับพฤติกรรมหลักที่แตกต่างจาก *สังข์ทอง* และกลายเป็นนิทานคนละเรื่องแม้ว่าจะมีโครงเรื่องเดียวกันก็ตาม ข้อ

สำคัญนิทานทั้งสามเรื่องนี้ยังกลายเป็นนิทานต้นแบบอีกชั้นหนึ่ง คือ ทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจาก *ก่ำกาดำ* *ท้าวเต่า* และ *สุวรรณสังขชาติ* อีกด้วย

กรณีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักใน *ก่ำกาดำ*

ก่ำกาดำ เป็นนิทานในแบบเรื่อง ข ซึ่งมีโครงสร้างที่แตกต่างจากแบบเรื่อง ก เพราะมีการสลับลำดับพฤติกรรมทดสอบกับพฤติกรรมการแต่งงาน ทำให้เกิดการทดสอบความสามารถก่อนแต่งงาน (HI) แม้นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และ *ก่ำกาดำ* จะอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเหมือนกันแต่ก็มีความแตกต่างกันไม่น้อย ทั้งในโครงสร้างบางส่วนและรายละเอียดของอนุภาคต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นพฤติกรรมหลักของเรื่อง *ก่ำกาดำ*

ก่ำกาดำชาดก ของล้านนาเป็นนิทาน *ก่ำกาดำ* จำนวนที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นกรณีตัวอย่างของการสลับลำดับพฤติกรรมหลักที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ เพราะ *ก่ำกาดำชาดก* ของล้านนาเป็นนิทาน *ก่ำกาดำ* จำนวนที่มีความคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังขชาติ* ซึ่งเป็นสังข์ทอง จำนวนเก่าแก่ของไทยวนล้านนาหรือคนไทยภาคเหนือ แต่ *ก่ำกาดำชาดก* มีตำแหน่งของพฤติกรรมทดสอบและการแต่งงานแตกต่างจาก *สุวรรณสังขชาติ* แสดงว่ามีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของ *ก่ำกาดำชาดก* อันมีผลทำให้นิทานทั้งสองเรื่องนี้มีโครงสร้างในเหตุการณ์ตอนสำคัญแตกต่างกัน แม้ว่าจะประกอบด้วยพฤติกรรมหลักเหมือนกันก็ตาม

ก่ำกาดำชาดก ของล้านนา เป็นฉบับตัวกลางที่เชื่อมโยงให้เห็นการแตกเรื่องจากโครงเรื่องสังข์ทอง ไปเป็นเรื่อง *ก่ำกาดำ* โดยมีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักได้ชัดเจนกว่า *ก่ำกาดำ* จำนวนอื่นๆ ดังการเปรียบเทียบโครงสร้างของ *ก่ำกาดำ* ล้านนา กับ *สุวรรณสังขชาติ* ดังนี้

ก่ำกาดำ A๓.๑ + C๑D๒ + F๒B๓.๑ H๒ | K๒ + J๑J๒K๑.๑K๓
สุวรรณสังข์ A๑.๑B๑+C๑D๑E๑.๑E๒ E๓.๑C+ F๑G๑ IH๑.๑H๑.๓H๑.๒H๒H๓ + J๑K๑.๑K๒K๑.๒K๓

การเปรียบเทียบโครงสร้างของนิทานทั้ง ๒ เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า *ก่ำกาดำ* ล้านนา มีเหตุการณ์ทั้ง ๔ ตอนที่คล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* คือ *กำเนิดผิปกติ* - *ตัวเอกออกผจญภัย* - *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* - *การเผยแพร่และการยอมรับ* แต่มีโครงสร้างในเหตุการณ์ตอนที่สามแตกต่างจาก *สังข์ทอง* อย่างชัดเจน กล่าวคือ *ก่ำกาดำ* ล้านนา มีลำดับพฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) ซึ่งตรงกันข้ามกับลำดับพฤติกรรมใน *สังข์ทอง* ที่เป็นแบบการทดสอบหลังแต่งงาน (IH) แสดงให้เห็นว่ามีการสลับลำดับกันระหว่างพฤติกรรมทดสอบ (H) กับพฤติกรรมการแต่งงาน (I) ในเรื่อง *ก่ำกาดำชาดก* ทำให้โครงสร้างในเหตุ

การณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ แตกต่างจากโครงสร้างของเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งมีลำดับเหตุการณ์แบบการทดสอบหลังแต่งงาน

หากนำโครงสร้างเฉพาะตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ ของ *ก่ำกาดำ* มาเทียบกับ *สุวรรณสังข์* จะเห็นการสลับลำดับของเหตุการณ์หลักที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ดังนี้

สุวรรณสังข์	ก่ำกาดำ
F๑ ตัวเอกสวมรูปเงาะหรือกระคนป่า	F๒ ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทมิฬสีดำ
G๑ การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย	B๓.๑ ตัวเอกร้อยมาลัย
I การแต่งงาน	H๒ การตอบปัญหาธรรม
H๑.๑ การหาเนื้อ H๑.๓ การหาหมูป่า	I การแต่งงาน
H๑.๒ การหาปลา	
H๒ การตอบปัญหาธรรม	
H๓ การตีคดี	

การเทียบโครงสร้างเฉพาะเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ของนิทานทั้งสองเรื่องนี้ทำให้เห็นชัดเจนว่า เหตุการณ์หลักที่มีการสลับลำดับเกิดขึ้น คือ เหตุการณ์การแต่งงานซึ่งสลับตำแหน่งกับเหตุการณ์การทดสอบความสามารถ ทำให้โครงสร้างของ *ก่ำกาดำ* แตกต่างจากโครงสร้างของ *สุวรรณสังข์* แต่จะสังเกตได้ว่ารายละเอียดของเหตุการณ์การทดสอบความสามารถใน *ก่ำกาดำ* นั้นคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์* นั่นคือ มีเหตุการณ์การทดสอบความสามารถแบบการตอบปัญหาธรรม (H๒) เหมือนกัน ใน *ก่ำกาดำ* การตอบปัญหาธรรมเป็นบททดสอบที่พระเอกจะต้องผ่านไปให้ได้เสียก่อนจึงจะได้แต่งงานกับนางเอก ส่วนใน *สุวรรณสังข์* การตอบปัญหาธรรม เป็นการทดสอบครั้งที่ ๔ ในจำนวนการทดสอบ ๕ ครั้งที่พระเอกจะต้องแสดงความสามารถ เพื่อเอาชนะใจพ่อตาหลังจากพระเอกแต่งงานกับนางเอกแล้ว แต่พ่อตาก็ไม่ยอมรับพระเอกเป็นลูกเขย

ข้อที่น่าสังเกตคือวิธีการทดสอบใน *ก่ำกาดำ* แบบการตอบปัญหาธรรมนี้มีความคล้ายคลึงกับการเลือกคู่ใน *สังข์ทอง* เพราะใน *สังข์ทอง* จะมีการประชุมเจ้าชายเมืองต่างๆ ให้พระธิดาเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงทายด้วยพวงมาลัย ใน *ก่ำกาดำ* ก็ปรากฏการประชุมเจ้าชายเมืองต่างๆ ให้มาแข่งขันตอบปัญหาธรรมของพระธิดาเหมือนกัน การเลือกคู่ครองใน *ก่ำกาดำ* แตกต่างกับ *สังข์ทอง* ตรงที่การเลือกคู่ใน *สังข์ทอง* เป็นการเสี่ยงทายตามพรหมลิขิตหรือบุพเพสันนิวาส แต่วิธีการเลือกคู่ครองใน *ก่ำกาดำ* เป็นการพิจารณาหาคู่ครองที่เหมาะสมกับนางเอก โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องตัดสิน

เมื่อพฤติกรรมการทดสอบความสามารถเป็นแบบการตอบปัญหาธรรมเหมือนกัน การสลับลำดับก่อนหลังของพฤติกรรมจึงอาจเกิดขึ้นได้ เมื่อมีการนำเรื่อง *สุวรรณสังข์* หรือ *สังข์ทอง* ไปเล่าสู่กันฟัง เพราะในเรื่อง *สุวรรณสังข์* ปรากฏพฤติกรรมการทดสอบถึง ๕ ครั้ง ผู้เล่าก็อาจจดจำรายละเอียดไม่ได้ทั้งหมด ดังจะเห็นว่าในเรื่อง *สังข์ทอง* บางสำนวนก็ไม่มีกรหาเนื้อ หาปลา แต่มีการทดสอบเพียงครั้งเดียว คือ การตีคลี ดังในเรื่อง *สังข์ทอง* สำนวนจังหวัดชัยภูมิ นครสวรรค์ และอุตรดิตถ์ หรือการออกรบ ดังใน *สังข์ทอง* สำนวนจังหวัดตราด

ดังนั้นเมื่อมีการถ่ายทอดนิทานต่อๆ กันไป รายละเอียดเกี่ยวกับการทดสอบวิธีอื่นๆ อาจหายไป ทำให้เหลือการทดสอบความสามารถเพียงครั้งเดียว คือ การตอบปัญหาธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นการเน้นเรื่องปัญญาบารมีของพระเอกแบบพระโพธิสัตว์ ต่อมาก็อาจมีการสลับเอาการตอบปัญหาธรรมขึ้นมาไว้ก่อนการแต่งงาน ทำให้คล้ายคลึงกับแนวเรื่องแบบที่พระเอกต้องแสดงปัญญาให้ประจักษ์ว่าเป็นเลิศกว่าผู้อื่น แล้วจะได้นางเอกเป็นรางวัล ซึ่งปรากฏในนิทานชาดกหลายเรื่อง เช่น *สรรพสิทธิชาดก* ซึ่งพระเอกต้องใช้ปัญญาหลอกให้นางเอกพุด เมื่อพระเอกทำสำเร็จ จึงได้แต่งงานกับนางเอก

นอกจากนี้ ชาดกหลายเรื่องก็เน้นเรื่องการแสดงปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ดังเช่นพระมโหสถ ในเรื่อง *มโหสถชาดก* ใน *อรรถกถาชาดก* ภัณฑาคาริกกุมารในเรื่อง *ภัณฑาคารชาดก* ใน *ปัญญาสาชดก* โดยเฉพาะ *มโหสถชาดก* เป็นชาดกเรื่องหนึ่งที่มีความแพร่หลายมาก ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ชาดกพื้นบ้านของล้านนาจะเลียนแบบกลวิธีการแต่งหรือการสร้างตัวละครแบบในอรรถกถาชาดก เพราะเรื่อง *ก่ำกาดำชาดก* ก็เน้นเรื่องการแสดงปัญญาของตัวเอก เนื่องจากก่ำกาดำพระเอกของเรื่องมีปัญญาเป็นเลิศเหนือเจ้าเมืองคนอื่นๆ ที่มาร่วมแข่งขันตอบปัญหาธรรม ก่ำกาดำสามารถตอบปัญหาธรรมของพระธิดาเจ้าเมืองได้ จึงได้แต่งงานกับนาง ต่อมาพระอินทร์ยังได้เชิญก่ำกาดำไปตอบปริศนาธรรมกลางอากาศ เพื่อแสดงปัญญาของก่ำกาดำให้ประจักษ์แก่ทุกคน

นอกจากนี้นางเอกของเรื่องก็มีสติปัญญาเป็นเลิศเช่นกัน เจ้าเมืองจึงตั้งเงื่อนไขในการเลือกลูกเขยโดยให้นางเอกตั้งปัญหาธรรม หากใครตอบได้ก็จะได้แต่งงานกับนาง ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อ *ก่ำกาดำ* แดกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* ก็ได้มีการสลับเอาพฤติกรรมการทดสอบความสามารถโดยการตอบปัญหาธรรมอันเป็นการทดสอบในช่วงท้ายของเรื่อง *สุวรรณสังข์* มาไว้ก่อนการแต่งงาน เพราะต้องการเน้นเรื่องปัญญาบารมีของพระเอก จึงได้ไม่ปรากฏการทดสอบแบบอื่นๆ เช่น การหาเนื้อ การหาปลา เป็นต้น พฤติกรรมการทดสอบความสามารถที่ปรากฏในเรื่อง *ก่ำกาดำ* จึงมีอนุภาคการตอบปัญหาธรรมคล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก*

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักใน *ก่ำกาดำ* ซึ่งเป็นชาดกพื้นบ้านของล้านนาและมีโครงเรื่องเหมือนกับเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก* ทำให้แม้จะปรากฏพฤติกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่การมี

ตำแหน่งพฤติกรรมหลักที่แตกต่างกันก็ทำให้โครงเรื่องตอนสำคัญเปลี่ยนแปลงไป และเป็นเหตุให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่อง

การปรากฏพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถใน *ก่ำกาดำซาดก* นี้มีบทบาทที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากบทบาทของพฤติกรรมทดสอบความสามารถ ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* จะเห็นว่ามีพฤติกรรม G๑ การเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ แต่ในเรื่อง *ก่ำกาดำล้านนา* เมื่อปรากฏพฤติกรรมทดสอบความสามารถในตำแหน่งก่อนพฤติกรรมการแต่งงาน ทำให้ไม่ปรากฏพฤติกรรมการเลือกคู่ หรือกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการเลือกคู่ได้สูญหายไปจากโครงสร้าง เพราะพฤติกรรมทดสอบความสามารถ (H) ในเรื่อง *ก่ำกาดำล้านนา* นี้มีบทบาททั้งเป็นการทดสอบความสามารถของตัวเองและมีบทบาทในการเลือกสรรคู่ครองให้นางเอกด้วย เท่ากับว่าพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถใน *ก่ำกาดำล้านนา* มีบทบาทเหมือนพฤติกรรม G การเลือกคู่ใน *สังข์ทอง* ด้วย ดังนั้นแม้พฤติกรรม G การเลือกคู่จะไม่ปรากฏในโครงสร้างของ *ก่ำกาดำล้านนา* แต่บทบาทของพฤติกรรมการเลือกคู่ก็ปรากฏรวมอยู่ในพฤติกรรมทดสอบความสามารถนั่นเอง

พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถใน *สังข์ทอง* เป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรม G การเลือกคู่ครอง เพราะพ่อตาของพระเอกกำหนดบททดสอบความสามารถขึ้นเพื่อกำจัดพระเอก ซึ่งเป็นลูกเขยที่พ่อตาไม่ชอบใจ พระเอกจึงต้องทำงานแข่งขันกับพี่เขยอีกหกคน ทำให้เกิดพฤติกรรมทดสอบความสามารถหลังแต่งงาน แตกต่างจากโครงเรื่องทั่วไปที่จะจบเรื่องที่มีการแต่งงาน

ส่วนเรื่อง *ก่ำกาดำล้านนา* ซึ่งสลับพฤติกรรมทดสอบจากหลังแต่งงานมาไว้ก่อนแต่งงาน จึงมีผลทำให้โครงเรื่องของ *ก่ำกาดำ* ตอนพระเอกได้คู่ครองแตกต่างจากโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* จากการเสี่ยงทายได้คู่ครอง แล้วตัวเองต้องพบการทดสอบหลังแต่งงานโดยการหาเนื้อหาปลาและตีคลีแบบ *สังข์ทอง* มาเป็นการที่พระเอกในร่างอัปลักษณ์ได้ใกล้ชิดชอบพอกับเจ้าหญิง และพระเอกก็ต้องผ่านการทดสอบของพ่อตาก่อนจึงจะได้แต่งงาน หลังจากนั้นพระเอกก็ถอดรูปเปิดเผยรูปโฉมที่งดงาม เรื่องก็จะคลี่คลายสู่ตอนจบ ไม่เป็นปมปัญหาเหมือน *สังข์ทอง* ที่แม้พระเอกจะได้ครองคู่กับนางเอกแล้วยังต้องถูกทดสอบอีกหลายครั้ง พระเอกต้องพิสูจน์ความสามารถครั้งแล้วครั้งเล่า พ่อตาก็ไม่ยอมรับ ปมปัญหาของเรื่อง *สังข์ทอง* จึงมีความซับซ้อนกว่าเรื่อง *ก่ำกาดำ* เพราะเป็นความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ในที่สุดต้องมีเทวดาคือ พระอินทร์มาช่วยคลี่คลายสถานการณ์ โดยทำให้พระเอกถอดรูปและเผยฐานะที่แท้จริง จึงทำให้พ่อตายอมรับลูกเขยคนนี้ได้

เมื่อโครงสร้างในตำแหน่งพฤติกรรมทดสอบเปลี่ยนไปจากเดิม กลายเป็นการทดสอบก่อนแต่งงาน ความสำคัญของพฤติกรรมทดสอบใน *ก่ำกาดำ* จึงมีน้ำหนักในโครงเรื่องน้อยกว่า

สังข์ทอง เพราะพฤติกรรมทดสอบที่พ่อตากำหนดขึ้นในเรื่อง *ก่ำกาดำ* ล้วนหา ไม่ได้มีบทบาทในการ กีดกันหรือกำจัดพระเอกเหมือนเรื่อง *สังข์ทอง* แต่เป็นบททดสอบเพื่อสรรหาคู่ครองให้นางเอก เมื่อใครผ่านการทดสอบจึงได้แต่งงานกับนางเอกเป็นรางวัลความสามารถ อันเป็นลักษณะของนิทาน มหัศจรรย์ที่ว้าวๆ ไป

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการปรากฏพฤติกรรมทดสอบหลังพฤติกรรมการแต่งงานเป็น ลักษณะพิเศษของนิทาน *สังข์ทอง* ที่แตกต่างจากนิทานไทยที่ว้าวๆ ไป การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ เกิดขึ้นในนิทาน *ก่ำกาดำ* ซึ่งมีการสลบลำดับพฤติกรรมเดิมมาเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน จึงทำให้ลักษณะพิเศษของโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* กลายเป็นโครงเรื่องธรรมดาสามัญที่พบได้ใน นิทานทั่วๆ ไป การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทดสอบหลังแต่งงานมาเป็นการทดสอบก่อนแต่งงานที่ เกิดขึ้นนี้ อาจเป็นลักษณะของการเปลี่ยนสิ่งที่ไม่คุ้นเคยให้กลับเข้าสู่สูตรในโครงเรื่องที่คุ้นเคย กล่าวคือ สูตรสำเร็จของนิทานไทยโดยทั่วไปมักจะมีการทดสอบความสามารถของตัวเอกก่อนที่จะ ได้ครองรักกับนางเอก เช่น การยิงธนูผ่านอุปสรรค ดังเช่นพระสุธนและพระสุณนุ หรือการปราบสัตว์ ร้ายเช่น ไกรทองปราบชาละวัน คาวิปราบนกยักษ์ แม้นิทานสากลประเภทนิทานมหัศจรรย์ของ หลายๆ ชาติก็มักปรากฏการทดสอบก่อนการแต่งงานเช่นกัน เช่น การปราบมังกรไฟหรือสัตว์ ประหลาดเพื่อช่วยเหลือเจ้าหญิง เป็นต้น

เมื่อสูตรสำเร็จที่ผู้ฟังนิทานคุ้นเคยมักเป็นเรื่องประเภทตัวเอกต้องแสดงความสามารถเพื่อ ให้ผ่านการทดสอบก่อนจึงจะได้แต่งงานกับนางเอก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติ กรรมที่ไม่คุ้นเคยแบบในนิทาน *สังข์ทอง* ให้ดำเนินไปตามสูตรที่ผู้ฟังคุ้นเคย จึงทำให้เกิดการสลบ ตำแหน่งกันระหว่างพฤติกรรมทดสอบและการแต่งงานใน *ก่ำกาดำ* ล้วนหา จากพฤติกรรม การทดสอบที่อยู่หลังพฤติกรรมการแต่งงานแบบ *สังข์ทอง* มาเป็นการทดสอบความสามารถก่อนแต่ง งานเหมือนนิทานทั่วๆ ไป โครงเรื่องตอนนี้จึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและดำเนินไปตามสูตรสำเร็จ ของนิทานที่ผู้อ่านนิยม

เรื่อง *ก่ำกาดำ* กับ *สังข์ทอง* มีโครงเรื่องและแนวความคิดสำคัญที่กล่าวถึงการทดสอบ ความสามารถของคู่ครองที่ซ่อนตัวตนไว้ในร่างอัปลักษณะที่ต่ำต้อย ปรากฏตรงกัน แม้ว่าจะมีลำดับ พฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า *ก่ำกาดำ* เป็นนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* เพราะยังคงมีโครงเรื่องและแนวความคิดสำคัญร่วมกันอยู่ การสลบลำดับพฤติกรรมหลัก ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* จึงเป็นการเปลี่ยนแปลง สำคัญที่เกิดขึ้นในโครงเรื่องของ *ก่ำกาดำ* ซึ่งแตกโครงเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* และทำให้ *ก่ำกาดำ* กลายเป็นนิทานคนละเรื่องกับ *สังข์ทอง*

กรณีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในก้าแก้วดำของไต้ลื้อ

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการสลับพฤติกรรมการทดสอบหลังแต่งงานนี้เกิดขึ้นได้ในกระบวนการแตกเรื่องของนิทาน และยังสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่านิทาน ก้าแก้วดำ น่าจะแตกเรื่องมาจากนิทาน *สังข์ทอง* คือ นิทานเรื่อง ก้าแก้วดำ หรือ ก้ากาดำ ของกลุ่มคนไต้ลื้อในภาคเหนือของไทย^๕ โครงสร้างของนิทานเรื่องนี้เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่อง ข ก้ากาดำ แต่อุภาคที่ปรากฏในพฤติกรรมการทดสอบก่อนแต่งงานนั้นกลับเป็นอุภาคที่ปรากฏตรงกับนิทาน *สังข์ทอง* ดังการจำแนกพฤติกรรมและอุภาคในนิทานเรื่อง *ก้าแก้วดำ* ตามแบบการจำแนกนิทานในแบบเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* เพื่อจะพิจารณาอย่างละเอียด ดังนี้

พฤติกรรม / อุภาค	ก้าแก้วดำ
III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	
F ๒ ตัวเอกผิวดำหรือสวมเสื้อทิพย์สีดำ	- ชายกำพร้าวัวหนึ่งเป็นคนยากจนและมีผิวดำอัปลักษณ์ ทั้งยังชอบพูดปดจึงมีแต่คนเกลียดชัง แต่ที่จริงแล้วเขาซ่อนรูปที่แท้จริงเอาไว้ เมื่อถอดคราบดำแล้วจะมีรูปร่าง
H ๑.๑. การหาเนื้อ	- ชายผิวดำต้องการแต่งงานกับธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทำงาน ครั้งแรกให้หกวางฟาน ชายผิวดำหาได้หกเขยหาไม่ได้ต้องเอาหมูมาแลกกวาง
H ๑.๒. การหาปลา	ครั้งที่สองเจ้าเมืองให้หาปลา หกเขยหาไม่ได้ก็ต้องปาดจุมูกมาแลกปลา
๓. การดำน้ำหาไข	ครั้งที่สาม เจ้าเมืองให้ดำน้ำหาไข หกเขยดำลงไปเอาไขที่ซ่อนไว้ก่อนแล้วขึ้นมา ชายผิวดำไม่มีไขจึงสร้างทำเสียงไก่อตัวผู้ และอ้างว่าไก่อตัวผู้ออกไขไม่ได้ เจ้าเมืองจึงยอมแพ้และยกธิดาให้
I การแต่งงาน	

เมื่อนำโครงสร้างพฤติกรรมหลักของ *ก้าแก้วดำ* มาเปรียบเทียบกับโครงสร้างของนิทาน *ก้ากาดำ* ล้วนน่าซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๑ ก้ากาดำและ *สุวรรณสังข์ชาดก* จะเห็นความคล้ายคลึงและแตกต่างดังนี้

^๕ เวนน์ เพลงเออ, *ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ* (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙,) หน้า ๗๔.

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
ก้ากาดำล้าंना	A๓.๑	C๑ D๒	F๒ B๓.๑ H๒ I K๒	J๑ J๒ K๑.๑ K๓
ก้าก้าดำ			F๒ H๑.๑ H๑.๒ I	
สุวรรณสังฆชาดก	A๑.๑B๑	C๑D๑ E๑.๑E๒ E๓.๑ C	F๑ G๑ I H๑.๑H๑.๓H๑.๒ H๒ H๓	J๑K๑.๑ K๒ K๑.๒ K๓

จะเห็นว่านิทาน ก้าก้าดำ ของไทลื้อกับ ก้ากาดำ ของไทยภาคเหนือหรือไทยวนล้าंनाมี โครงสร้างที่แตกต่างกันไม่น้อย กล่าวคือ ก้ากาดำ ภาคเหนือประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน ส่วน ก้าก้าดำ ไทลื้อมีโครงเรื่องตรงกับเหตุการณ์ตอนที่ ๓ คือ ตอนตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ ครองและถูกพ่อตาทดสอบ เพียงตอนเดียว โดยประกอบด้วยพฤติกรรมหลักคือ ตัวเอกเป็นชายผิวดำดำต้อย แต่ที่จริงแล้วเป็นคนรูปร่างที่สวมคราบดำอยู่ (F) ตัวเอกต้องการแต่งงานกับธิดา กษัตริย์และพบกับบททดสอบของพ่อตา (H) เมื่อตัวเอกผ่านการทดสอบจึงได้แต่งงาน (I)

แม้ ก้าก้าดำ จะมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) เหมือนเรื่อง ก้ากาดำ แต่ มีอนุภาคการทดสอบแบบหาเนื้อหาปรากฏอยู่ในพฤติกรรมทดสอบความสามารถแบบเดียวกับเรื่อง สังข์ทอง นั่นคือ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกเขย (H๑.๑ H๑.๒) ซึ่งในเรื่อง สังข์ทอง เป็นอนุภาคสำคัญในพฤติกรรมทดสอบที่ปรากฏหลังการแต่งงาน และเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของเรื่อง สังข์ทอง แต่ในเรื่อง ก้าก้าดำ สำนวนของไทลื้อ กลับปรากฏอนุภาคนี้ในพฤติกรรมทดสอบความสามารถก่อนการแต่งงาน ก้าก้าดำ ของไทลื้อจึงน่าจะได้รับอิทธิพลจากนิทานเรื่อง สังข์ทอง แต่น่าแปลกใจว่านิทานของคนไทลื้อที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้นั้นไม่มีเรื่อง สังข์ทอง มีเพียงเรื่อง แต่งเขี้ยว ซึ่งจัดอยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๓ ส่วนไทลื้อในยุคนั้นก็มีเรื่อง คนหน้าจักจั่น ซึ่งจัดอยู่ในแบบเรื่องย่อย ก๒ นิทานทั้งสองเรื่องนี้เป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองที่ดัดแปลงมาจากโครงเรื่อง สังข์ทอง อีกต่อหนึ่ง เรื่อง ก้าก้าดำ ของไทลื้อนี้จึงน่าจะได้รับอิทธิพลจากนิทานเรื่อง สังข์ทอง ที่เล่ากันแพร่หลายในภาคเหนือ

เรื่อง ก้าก้าดำ นี้ อาจจะเป็นการรับเรื่อง สังข์ทอง ตอนเจ้าเงาะได้คู่ครองก็ได้ เพราะโครงเรื่องปรากฏแค่ตอนได้คู่ครองและตอนทดสอบ และมีลักษณะร่วมกับ สังข์ทอง ตอนได้คู่ครองหลายประการ เช่น ลักษณะของตัวเอกที่มีผิวดำก็คล้ายกับพระสังข์ซึ่งซ่อนรูปทองไว้ในรูปเงาะผิวดำ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกเขย แล้วหกเขยถูกเจ้าเงาะปาดหน้าตาคู่นี้ก็เป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง สังข์ทอง เท่านั้น แม้แต่นิทานที่แตกเรื่องไปจาก สังข์ทอง โดยยังคงรักษาโครงสร้างเดิมแบบการทดสอบหลังแต่งงาน เช่น จันทพราหมณ์ แพะคำ และ คนหน้าจักจั่น ซึ่งปรากฏอนุภาคการหาเนื้อหาปลาในพฤติกรรมทดสอบความสามารถ ยังไม่มีการตัดหน้าตาคู่นี้แบบ สังข์ทองเลยแม้แต่เรื่องเดียว แต่เรื่อง ก้าก้าดำ กลับปรากฏเหตุการณ์ตอนตัดหน้าตาคู่นี้ แสดงให้

เห็นการคงอยู่ของอนุภาคอันเป็นเอกลักษณ์ของนิทานต้นแบบที่ยังคงมีร่องรอยอยู่ในนิทานที่แตกเรื่องใหม่นี้

นอกจากนี้แม้ว่าจะมีชื่อเรื่องตรงกับเรื่อง *ก่ากาดำ* แต่ *ก่าเก้กาดำ* ของไทลื้อกลับไม่ปรากฏอนุภาคเด่นๆ ของ *ก่ากาดำ* เลย ไม่ว่าจะ เป็นบทบาทของย่าจำสวน หรือการร้อยมาลัยเกี่ยวพาราซีนางเอกซึ่งเป็นอนุภาคที่ปรากฏตรงกันในเรื่อง *ก่ากาดำ* ทั้งสำนวนของไทยเหนือและไทยอีสาน จึงอาจเป็นไปได้ว่า *ก่าเก้กาดำ* ของไทลื้อเป็นนิทาน *สังข์ทอง* สำนวนที่มีการสลับลำดับพฤติกรรมการทดสอบความสามารถจากหลังแต่งงานมาก่อนแต่งงาน เนื่องจากการทดสอบในเรื่อง *ก่ากาดำ* จะไม่มีการแข่งขันกับหกเขย เป็นเพียงการทดสอบก่ากาดำตัวเอกเพียงคนเดียว จึงแตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* การแข่งขันกับพี่เขยทั้งหกและการตัดหูตัดจมูกหกเขยนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของนิทาน *สังข์ทอง* เรื่อง *ก่าเก้กาดำ* จึงอาจเป็นนิทาน *สังข์ทอง* สำนวนของไทยลื้อ หรืออาจสันนิษฐานได้อีกข้อหนึ่งว่ามีการผสมอนุภาคของ *สังข์ทอง* กับ *ก่ากาดำ* เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นนิทาน *ก่าเก้กาดำ* ของไทลื้อซึ่งเรียกชื่อเรื่องตามรูปลักษณะของตัวเอกซึ่งมีผิวดำและไปตรงกับเรื่อง *ก่ากาดำ* ที่แพร่หลายอยู่แล้วนั่นเอง

กรณีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในสุวรรณสิริสาขาดก

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ *สุวรรณสิริสาขาดก* มีโครงสร้างแตกต่างจาก *สุวรรณสังข์สาขาดก* ซึ่งเป็น *สังข์ทอง* สำนวนที่มีโครงเรื่องและเนื้อเรื่องใกล้เคียงกับเรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* มากที่สุด

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับเรื่อง *ก่ากาดำสาขาดก* ของล้านนา คือมีการสลับลำดับตำแหน่งกันระหว่างพฤติกรรมการทดสอบความสามารถกับพฤติกรรมการแต่งงาน ทำให้โครงสร้างของ *สุวรรณสิริสาขาดก* เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน พฤติกรรมหลักในตอนนี่จึงสลับลำดับกันกับเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบหลังแต่งงาน

แต่การสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* ก็มีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างจาก *ก่ากาดำ* กล่าวคือ แม้พฤติกรรมการทดสอบความสามารถใน *สุวรรณสิริสาขาดก* จะย้ายไปปรากฏก่อนพฤติกรรมการแต่งงานตามโครงสร้างของแบบเรื่อง ข แต่ยังคงมีอนุภาคบางส่วนในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถที่คล้ายคลึงกับในเรื่อง *สุวรรณสังข์สาขาดก* ปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่อจากพฤติกรรมการแต่งงาน ทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสาขาดก* มีพฤติกรรมการทดสอบความสามารถปรากฏทั้งก่อนการแต่งงานและหลังการแต่งงาน (HIH)

สุวรรณสิริสา เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ข_๓ ซึ่งมีโครงเรื่องที่ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอนเช่นเดียวกับ *สังข์ทอง* การสลับลำดับพฤติกรรมหลักที่เกิดขึ้นในโครงเรื่องของ

สุวรรณสิริสา ทำให้โครงสร้างของ สุวรรณสิริสา มีทั้งการทดสอบก่อนแต่งงานแบบ ก่ำกาดำ และการทดสอบหลังแต่งงานแบบ สังข์ทอง ดังนั้นแม้ สุวรรณสิริสา จะมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ สังข์ทอง มาก แต่ความแตกต่างของโครงสร้างในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ อันเกิดจากการสลับลำดับพฤติกรรมหลัก ทำให้นิทานทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกันจนกลายเป็นนิทานที่จัดอยู่ในคนละแบบเรื่องย่อย

หากนำโครงสร้างของ สุวรรณสิริสา มาเทียบกับ สุวรรณสังข์ชาดก หรือ สังข์ทอง จำนวน **ปัญญาชาดก** จะเห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างของพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

สุวรรณสังข์ A๑.๑B๑+C๑D๑ E๑.๑E๒E๓.๑C + F๑G๑ I H๑.๑H๑.๓H๑.๒H๒H๓ + J๑K๑.๑K๒K๑.๒K๓

สุวรรณสิริสา A๓.๒B๑+ C๒B๔E๔.๑ C๒ + F๕ H๔ I H๒ H๓+ J๑K๑.๑

จากโครงสร้างของนิทานทั้งสองเรื่องนี้จะเห็นว่าพฤติกรรมหลักส่วนใหญ่ปรากฏตรงกัน แต่แตกต่างกันที่รายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมหลัก โครงสร้างบางส่วนที่แตกต่างกันและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลายเป็นนิทานต่างแบบเรื่องย่อยกัน คือ ลำดับของพฤติกรรมหลักที่ปรากฏในเหตุการณ์สำคัญตอนที่ ๓ ซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยลำดับของพฤติกรรมหลักใน สุวรรณสิริสา เป็นแบบ FHIIH แต่ลำดับพฤติกรรมใน สุวรรณสังข์ชาดก เป็นแบบ FGIH

จะเห็นว่าพฤติกรรมหลักของ สังข์ทอง คือ พฤติกรรม G การเลือกคู่ พฤติกรรม I การแต่งงาน และพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ เป็นสามพฤติกรรมหลักที่ปรากฏไปควบคู่กันและเป็นลักษณะเฉพาะของ สังข์ทอง แต่โครงสร้างที่แตกต่างออกไปของ สุวรรณสิริสา ซึ่งมีพฤติกรรมกรรมการทดสอบทั้งก่อนพฤติกรรมกรรมการแต่งงานและหลังพฤติกรรมกรรมการแต่งงาน แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการสลับลำดับพฤติกรรมหลัก จากการทดสอบหลังแต่งงานแบบ สังข์ทอง มาเป็นการทดสอบก่อนแต่งงาน แต่ยังมีพฤติกรรม H๒ การตอบปัญหาธรรมและ H๓ การตีคลีแบบเรื่อง สุวรรณสังข์ชาดก ปรากฏอยู่ในเรื่อง สุวรรณสิริสา ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของโครงเรื่อง สังข์ทอง ที่มีต่อ สุวรรณสิริสา เนื่องจากนิทาน สังข์ทอง เป็นเรื่องที่เก่าแก่และแพร่หลายมาก ใน **ปัญญาชาดก** ก็ปรากฏเรื่อง สุวรรณสังข์ชาดก ซึ่งเป็น สังข์ทอง จำนวนหลายลักษณะที่เก่าแก่มากที่สุด เนื้อหาของเรื่อง สุวรรณสิริสา และสุวรรณสังข์ชาดก ที่ปรากฏคล้ายคลึงกันจึงอาจเป็นเพราะนิทานทั้งสองเรื่องนี้มีเค้าโครงเรื่องเดียวกัน นั่นคือโครงเรื่องแบบ สังข์ทอง

นิยะดา เหล่าสุนทร ได้ศึกษาวิเคราะห์ **ปัญญาชาดก** และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับที่มาของชาดกใน **ปัญญาชาดก** ข้อสังเกตข้อหนึ่งคือ มีชาดก ๑๐ เรื่องใน **ปัญญาชาดก** ที่มีความสัมพันธ์กันด้านที่มา โดยเป็นชาดกที่ได้เค้าโครงเรื่องบางตอนมาจากชาดกใน **ปัญญาชาดก** ด้วยกัน ซึ่งได้แก่ สมุททโฆษชาดกและสุนุชาดก สมุททโฆษชาดกและจันทคารชาดก สุนุชาดก

และพากลุชาดก *สุวรรณสังขชาดก* และ *สุวรรณสิริสาชาดก* เทวัญชาดกและสุวรรณวงศชาดก^๕
โดยกล่าวว่า

ชาดกในกลุ่มนี้มีโครงเรื่องบางตอนคล้ายคลึงกันมากจนยากที่จะเป็นไปได้
ได้เพราะความบังเอิญ แต่อาจจะเป็นเพราะผู้แต่งได้ผูกโครงเรื่องขึ้นมาเองและต่อ
มาก็มีการเลียนแบบกัน^๖

ดังนั้นร่องรอยของอนุภาคการทดสอบด้วยการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีแบบ *สุวรรณ
สังข* ที่ปรากฏตรงกันกับใน *สุวรรณสิริสา* จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของชาดกทั้งสองเรื่องนี้ซึ่งมี
ที่มาจากโครงเรื่องแบบ *สังขทอง* เหมือนกัน นอกจากนี้แม้ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะมีการเปลี่ยนแปลง
ลำดับพฤติกรรมมาเป็นการทดสอบก่อนแต่งงาน แต่ยังคงอนุภาคการตีคลีและการตอบ
ปัญหาธรรมแบบ *สุวรรณสังข* เอาไว้ ก็เป็นเพราะการทดสอบด้วยการตอบปัญหาธรรมและการตี
คลีนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมการถอดรูปเช่นเดียวกับในเรื่อง *สุวรรณสังข* ความคล้ายคลึง
ของพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของ *สุวรรณสิริสา* กับ *สุวรรณสังข* แสดงให้เห็นว่าอาจเป็นไปได้ที่
เรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สุวรรณสังข* เรื่อง *สุวรรณสิริสา* จึงมีทั้งการทดสอบ
ความสามารถก่อนแต่งงาน (HI) ตามโครงสร้างของแบบเรื่อง ข และการทดสอบหลังแต่งงาน (IH)
ตามโครงสร้างของแบบเรื่อง ก

ลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* แสดงให้เห็นว่า *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีโครงเรื่อง
เหมือน *สังขทอง* แต่มีเนื้อเรื่องแตกต่างกันก็เป็นผลมาจากกระบวนการแต่งเรื่องที่ทำให้มีการสลับ
ลำดับพฤติกรรมหลักในตอนหัวใจสำคัญของเรื่อง คือ ตอนได้คู่ครองซึ่งทำให้แนวการดำเนินเรื่อง
แตกต่างออกไป อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนรายละเอียดต่างๆของอนุภาคซึ่งประกอบเป็นพฤติกรรมหลัก
ในโครงเรื่องด้วย

การทดสอบหลังแต่งงานที่ปรากฏใน *สุวรรณสิริสา* มีเพียง ๒ ครั้งคือ การตีคลีและการ
ตอบปัญหาธรรมซึ่งคล้ายคลึงกับการทดสอบ ๒ ครั้งสุดท้ายในจำนวน ๕ ครั้งของ *สุวรรณสังข*
ส่วนการทดสอบความสามารถก่อนแต่งงานใน *สุวรรณสิริสา* คือการสร้างสะพานทองซึ่งเป็น
การกำหนดให้ตัวเองทำสิ่งที่เป็นไปได้ แต่ตัวเองก็ทำได้จึงแสดงให้เห็นนุญบาร์มีของตัวเอง
แตกต่างจากการทดสอบความสามารถแบบ *สังขทอง* เพราะการทดสอบแบบหาเนื้อหาปลาโดย

^๕ นิยะดา เหล่าสุนทร, *ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของ
ไทย* (กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๘ - ๑๑๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

แข่งขันกับหกเขยแสดงให้เห็นความเก่งกล้าสามารถแบบมนุษย์ มากกว่าจะมุ่งเน้นเรื่องการมีบุญญาธิการของตัวเอกแบบในเรื่อง *สุวรรณสิริสา*

การที่เรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีพฤติกรรมทดสอบความสามารถปรากฏทั้งก่อนการแต่งงาน และหลังแต่งงาน จึงแสดงให้เห็นว่าในการแตกโครงเรื่องจาก *สังข์ทอง* มาเป็นเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นั้น แม้จะได้มีการเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมให้แตกต่างไปจากโครงเรื่องต้นแบบแล้ว แต่ก็ยังคงรักษาพฤติกรรมเดิมบางอย่างเอาไว้ด้วย ทำให้มองเห็นร่องรอยการแตกเรื่องจาก *สังข์ทอง* ไปเป็นเรื่อง *สุวรรณสิริสา* การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยการสลับลำดับพฤติกรรมหลักใน *สุวรรณสิริสา* จึงแตกต่างจากการสลับลำดับพฤติกรรมใน *ก่ำกาดำล้านนา* เพราะการสลับลำดับพฤติกรรมทดสอบความสามารถไว้ก่อนพฤติกรรมแต่งงานใน *ก่ำกาดำล้านนา* นั้น เมื่อพฤติกรรมทดสอบย้ายไปอยู่ก่อนการแต่งงานแล้วก็ไม่ปรากฏการทดสอบในตำแหน่งหลังการแต่งงานอีก

นอกจากนี้ในเรื่อง *ก่ำกาดำ* ยังไม่ปรากฏบทบาทของพ่อตาและหกเขยที่คิดกำจัดก่ำกาดำด้วย ทำให้เมื่อก่ำกาดำตอบปัญหาธรรมได้จึงได้แต่งงานกับพระธิดา และได้รับการยอมรับจากพ่อตา แม้ว่าจะมีอนุภาคที่ก่ำกาดำไปตอบปัญหาธรรมกลางอากาศเหมือนในเรื่อง *สุวรรณสังข์* และ *สุวรรณสิริสา* แต่ก็เป็นสถานการณ์ที่พระอินทร์ต้องการให้ก่ำกาดำได้แสดงบารมีโดยเฉพาะ พระอินทร์จึงมาเชื้อเชิญก่ำกาดำให้ไปตอบปัญหาธรรมกับตน การตอบปัญหาธรรมกับพระอินทร์ในเรื่อง *ก่ำกาดำล้านนา* จึงไม่ใช่การทดสอบความสามารถของลูกเขยอย่างในเรื่อง *สุวรรณสังข์* และ *สุวรรณสิริสา* ที่พระอินทร์มาถามปัญหาพ่อตาและทำให้ไปเล่นคลีกลางอากาศ พ่อตาของพระเอกและพี่เขยไม่มีใครทำได้ พ่อตาจึงให้ลูกเขยที่ตนรังเกียจไปแก้ปัญหาก็เปิดโอกาสให้พระเอกได้แสดงความสามารถที่เหนือมนุษย์ให้พ่อตาเห็น การตอบปัญหาธรรมของพระอินทร์ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* และ *สุวรรณสิริสา* จึงเป็นการทดสอบความสามารถของพระเอกอย่างหนึ่ง

แม้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะปรากฏพฤติกรรมทดสอบความสามารถทั้งก่อนการแต่งงาน และหลังการแต่งงาน แต่น้ำหนักความสำคัญของพฤติกรรมทดสอบความสามารถในทั้งสองตำแหน่งนั้นไม่เท่ากัน เพราะพฤติกรรมทดสอบความสามารถที่มีความสำคัญต่อโครงเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* คือ พฤติกรรมทดสอบความสามารถแบบการสร้างสะพานทองที่ปรากฏก่อนการแต่งงาน เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมแต่งงานหรือการได้คู่ครองของพระเอก จึงเป็นพฤติกรรมหลักของโครงเรื่อง

ส่วนพฤติกรรมทดสอบโดยการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีที่ปรากฏหลังการแต่งงานในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นั้นเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญต่อโครงเรื่องน้อยกว่าพฤติกรรมการสร้างสะพานทอง แม้จะตัดพฤติกรรมในตอนนี้ออกไปก็ยังคงรักษาโครงสร้างเดิมไว้ได้ เพราะการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ไม่ได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พ่อตา

ไม่ยอมรับการแต่งงานและต้องการกำจัดลูกเขยอย่างไรใน *สุวรรณสังข์* แต่การที่ปรากฏการทดสอบแบบ *สังข์ทอง* อยู่ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เพราะว่าเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการถอดรูปของพระเอก เช่นเดียวกับเรื่อง *สุวรรณสังข์* ที่ปรากฏบทบาทของพระอินทร์ในการสร้างสถานการณ์ให้พระเอกถอดรูป เรื่อง *สุวรรณสิริสา* และ *สุวรรณสังข์* จึงมีรายละเอียดบางส่วนของพฤติกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน ดังเช่นการปรากฏบทบาทของพระอินทร์ในการถอดรูปของพระเอก ซึ่งปรากฏตรงกันทั้งสองเรื่อง

ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* พระอินทร์ต้องการให้พระเอกเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงจึงมาถามปัญหาธรรมและทำท้าวพารานดีตีคณิกกลางอากาศ เมื่อไม่มีใครอาสา ท้าวพารานดีจึงต้องขอร้องเจ้าเงาะ เจ้าเงาะจึงถอดรูปเงาะกลายเป็นพระสังข์ทอง และแสดงความสามารถให้ทุกคนประจักษ์ เช่นเดียวกับเรื่อง *สุวรรณสิริสา* พระอินทร์ต้องการให้สุวรรณสิริสาเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงว่าไม่ใช่คนพิการไร้ความสามารถ จึงมาทำพ้อตาของสุวรรณสิริสา แล้วพ้อตาก็ต้องมาง้ออนสุวรรณสิริสาเช่นเดียวกันกับเรื่อง *สุวรรณสังข์* ในที่สุดสุวรรณสิริสาจึงถอดกายออกจากศิระษะแสดงร่างอันงามสมบุรณ์ให้ทุกคนได้เห็น พฤติกรรมการถอดรูปของสุวรรณสังข์และสุวรรณสิริสาจึงเป็นพฤติกรรมเดียวกัน คือตัวเอกถอดรูปเพราะการสร้างเหตุการณ์ของพระอินทร์ ท้าวพารานดีพ้อตาของพระเอกในนิทานทั้งสองเรื่องจึงต้องมาขอความช่วยเหลือจากพระเอก

การสลับตำแหน่งพฤติกรรมทดสอบของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ก็เป็นปรากฏการณ์การแตกเรื่องในลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นใน *ก่ำกาดำ* คือ มีการสลับพฤติกรรมทดสอบมาไว้ก่อน พฤติกรรมการแต่งงานเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องให้ดำเนินไปตามสูตรสำเร็จของนิทานตามที่คุณผู้ฟังคุ้นเคย ดังที่กล่าวไปแล้วว่าสูตรสำเร็จของนิทานทั่วไป ก่อนที่พระเอกกับนางเอกจะได้ครองรักกันมักจะต้องผ่านอุปสรรคต่างๆ ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ความสามารถและความอดทนตลอดจนคุณสมบัติต่างๆ ของพระเอกในนิทาน

แม้ว่าการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะทำให้โครงเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* ดำเนินไปตามสูตรสำเร็จของนิทาน คือ การแสดงความสามารถแล้วได้นางเป็นรางวัล แต่การปรากฏพฤติกรรมทดสอบหลังแต่งงานอันเป็นลักษณะเฉพาะของ *สังข์ทอง* ก็แสดงให้เห็นร่องรอยของนิทานต้นแบบที่ยังคงปรากฏอยู่ในนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่อง ดังจะเห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีการดำเนินโครงเรื่องและเนื้อเรื่องตามเรื่อง *สังข์ทอง*

นอกจากนี้ พฤติกรรมการทดสอบแบบการตีคณิกและการตอบปัญหาธรรมกับพระอินทร์นั้น เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* ที่ต้องการแสดงความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ที่ได้สงเคราะห์แก่มารดาตลอด เพราะมีการเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ที่เน้นให้เห็นบุญบารมีของพระเอกแบบพระโพธิสัตว์ ดังเช่นพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของพระเอก นอกจากสุวรรณสิริสาจะออกจากศิระษะมา

ทำงานบ้านให้มารดาแบบพระสังข์แล้ว ยังมีการเพิ่มอนุภาคที่สุวรรณสิริสาไปเลี้ยงวัวแทนมารดาด้วย

นอกจากนี้ ในตอนที่ ๒ ตัวเอกออกผจญภัย ในเรื่อง *สังข์ทอง* กล่าวถึงการที่ตัวเอกพลัดพรากจากมารดาและไปเป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์ แต่ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ยังคงเน้นเรื่องความกตัญญูของสุวรรณสิริสาที่ต้องการไปค้าสำเภาเพื่อหาเลี้ยงมารดา ต่อมาเมื่อสุวรรณสิริสาได้สมบัติมาจากนางนาค ก็นำสมบัติกลับมาหามารดาและทำให้มารดาที่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น จึงไม่มีเรื่องการพลัดพรากจากมารดาแบบ *สังข์ทอง*

จะเห็นว่าพฤติกรรมต่างๆ ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษ พฤติกรรมการออกเดินทาง และพฤติกรรมการได้ทรัพย์สมบัติและสิ่งวิเศษ ล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นบุญบารมีของสุวรรณสิริสา การคงพฤติกรรมทดสอบความสามารถแบบ *สังข์ทอง* ไว้ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จึงอาจเป็นเพราะผู้แต่งต้องการเน้นบารมีและความสามารถที่เหนือมนุษย์ของพระเอกแบบพระโพธิสัตว์ เพราะในพฤติกรรมทดสอบที่ปรากฏก่อนการแต่งงานนั้น สุวรรณสิริสาได้กระทำอธิษฐานบารมีขอให้เกิดสะพานทอง เทวดาก็มาสร้างให้ จึงแตกต่างจากการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีกับพระอินทร์ซึ่งสุวรรณสิริสาได้แสดงความสามารถที่แท้จริงของตน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีพฤติกรรมทดสอบความสามารถหลังแต่งงานแบบ *สังข์ทอง* แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงอนุภาคในพฤติกรรมทดสอบโดยการลดจำนวนครั้งที่ปรากฏในพฤติกรรม ดังจะเห็นว่าพฤติกรรมทดสอบในเรื่อง *สังข์ทอง* จำนวนของภาคเหนือคือ *สุวรรณสังข์* ปรากฏถึง ๕ ครั้ง คือ การหาเนื้อ การหาหมูป่า การหาปลา การตอบปัญหาธรรมและการตีคลี ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ไม่ปรากฏการหาสัตว์ทั้ง ๓ ครั้ง แสดงว่ามีการลดจำนวนครั้งในพฤติกรรมทดสอบความสามารถหลังแต่งงานให้เหลือน้อยครั้งลง เนื่องจากไม่ใช่พฤติกรรมหลักเท่ากับพฤติกรรมการสร้างสะพานทองที่ปรากฏก่อนการแต่งงาน คงเหลือแต่การตอบปัญหาธรรมและการตีคลี ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เสริมบุญบารมีของพระเอกและเป็นพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการถอดรูป

นอกจากนี้ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* พฤติกรรมทดสอบหลังแต่งงานซึ่งพระเอกต้องแข่งขันกับหกเขยนี้เป็นพฤติกรรมตอนที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะแสดงให้เห็นความขัดแย้งของหกเขยกับพระสังข์ และพระสังข์ได้แสดงอำนาจที่ตนมีเหนือหกเขย หกเขยที่เคยดูถูกพระสังข์ในร่างเจ้าเงาะกลับต้องเสีกรู้และอับอายขายหน้าไปทั่ว ส่วนในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นั้นตัวละครหกเขยไม่มีบทบาทสำคัญเท่ากับในเรื่อง *สุวรรณสังข์* อีกทั้งสุวรรณสิริสาก็ไม่ได้ถูกพ่อตารังเกียจจนคิดกำจัดแบบใน *สุวรรณสังข์* เนื่องจากสุวรรณสิริสาได้แสดงความสามารถให้ปรากฏจากการสร้างสะพานทอง ดังนั้นอนุภาคการหาเนื้อ หาหมูป่าและหาปลาที่พ่อตาทกำหนดขึ้นเพื่อกำจัดตัวเอกอย่างใน *สุวรรณสังข์* จึงไม่ใช่อนุภาคสำคัญ ดังนั้นพฤติกรรมทดสอบทั้ง ๓ ครั้งจึง

ถูกตัดออกไป คงเหลือแต่การทดสอบแบบการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีที่สัมพันธ์กับการถอดรูปดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

โครงเรื่องและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันของ *สุวรรณสังฆชาดก* กับ *สุวรรณสิริสาชาดก* ชวนให้คิดว่าชาดกทั้งสองเรื่องนี้ น่าจะเลียนแบบโครงเรื่องกัน แต่นิทาน *สังข์ทอง* เป็นนิทานที่เก่าแก่และมีความแพร่หลายมากกว่าเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่า *สุวรรณสิริสา* น่าจะเป็นนิทานที่เกิดขึ้นทีหลังเรื่อง *สังข์ทอง* โดยที่ผู้แต่งเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ได้นำโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* มาดัดแปลงให้เป็นนิทานเรื่องใหม่ ทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสังข์* อันเป็นชาดกใน *ปัญญาสาชดก* เหมือนกัน แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องบางตอนใน *สุวรรณสิริสา* เพื่อให้เข้าสู่สูตรสำเร็จของนิทาน โดยสลับพฤติกรรมการทดสอบหลังแต่งงานมาไว้ก่อนแต่งงาน เพื่อให้พระเอกได้พิสูจน์ความสามารถให้ทุกคนได้เห็นเสียก่อนจึงจะได้แต่งงานกับเจ้าหญิง เป็นรางวัลความสำเร็จ จึงทำให้พฤติกรรมในเหตุการณ์บางตอนของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* แตกต่างไปจากเรื่อง *สังข์ทอง*

กรณีการสลับพฤติกรรมหลักในท้าวเต่าคำ

นิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* หรือ *ท้าวเต่า* ของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไทยอีสาน เป็นนิทานที่มีโครงเรื่องเหมือนนิทาน *ก่ากาดำ* แต่มีตัวเอกเป็นเต่า นิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นี้ น่าจะแตกเรื่องมาจากโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* และมีการเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องในเหตุการณ์ตอนสำคัญ คือ มีการสลับลำดับพฤติกรรมการแต่งงานกับพฤติกรรมทดสอบความสามารถ จนทำให้มีโครงสร้างแตกต่างจาก *สังข์ทอง* และกลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ ส่วนพฤติกรรมอื่นที่แม้จะปรากฏร่วมกันแต่ก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ทำให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่อง

โครงเรื่องของ *ท้าวเต่าคำ* แม้จะมีความคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* แต่ก็มีความแตกต่างตรงพฤติกรรมทดสอบกับพฤติกรรมแต่งงานซึ่งมีการสลับลำดับกันทำให้ในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* มีลำดับพฤติกรรมแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) อันเป็นโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่อง ข แม้ *ท้าวเต่าคำ* จะอยู่ในแบบเรื่อง ข เช่นเดียวกับ *ก่ากาดำ* แต่ก็มีความแตกต่างตรงที่โครงเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นั้นมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือน *ก่ากาดำ* นั่นคือ เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับตัวเอกที่เป็นสัตว์ เมื่อผ่านการทดสอบและได้แต่งงานกับคู่ครองแล้วก็จะถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่าง

แม้อนุภาคต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* จะไม่ปรากฏในนิทาน *ท้าวเต่าคำ* เลย แต่ก็มีร่องรอยบางประการในโครงสร้างของเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ที่บ่งบอกว่าเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* น่าจะแตกโครงเรื่องมาจากโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ไม่ใช่ *ก่ากาดำ* ดังที่จะนำนิทาน *ท้าวเต่าคำ* สำนวนอีสานมาเทียบกับ *สุวรรณสังฆกุมาร* และ *ก่ากาดำ* ของอีสาน ดังนี้

เต่าคำ	A๒.๑B๒B๓.๒B๔ E๓	+ F๓H๕ I	+ J๒ K๑.๓K๑.๑
สุวรรณสังขุมาร	A๑.๑B๑+C๑D๑E๑.๑E๒E๓.๑C+F๑G๑H๑.๑H๑.๓H๑.๒H๒H๓+J๑K๑.๑K๒K๑.๒K๓		
ก้ากาคำ	A๓.๑	+ C๑D๒	+ F๒B๓.๑B๓.๒H๔H๖ E๑.๒ I + J K๑.๑

จะเห็นว่าโครงเรื่องของ *ท้าวเต่าคำ* ที่กล่าวถึง พระเอกช้อนรูป การทดสอบเพื่อให้ได้แต่งงานกับคู่ครองและการถอดรูปกลายเป็นคนรูปงามนี้ก็เป็นโครงเรื่องเดียวกันกับ *สังข์ทอง* นั่นเอง เพราะประกอบไปด้วยโครงสร้าง F การอำพรางตัว - H การทดสอบความสามารถ - I การแต่งงาน และ J การถอดรูป อันเป็นโครงสร้างที่คล้ายกับโครงร่างของนิทาน *สังข์ทอง* แต่แตกต่างกันที่การสลับตำแหน่งของพฤติกรรมทดสอบความสามารถ (H) และพฤติกรรมแต่งงาน (I) ซึ่งใน *สังข์ทอง* นั้นพฤติกรรมแต่งงานจะปรากฏก่อนพฤติกรรมทดสอบ (IH) แต่ใน *ท้าวเต่าคำ* พฤติกรรมทดสอบจะสลับมาก่อนพฤติกรรมแต่งงาน (HI) ความแตกต่างที่ชัดเจนของโครงเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* กับโครงเรื่อง *สังข์ทอง* จึงมีอยู่ที่ตำแหน่งของพฤติกรรมหลักที่มีการสลับลำดับกัน

แม้ว่าโครงร่างตอนที่ ๓ ในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จะเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนเรื่อง *ก้ากาคำ* แต่จะเห็นว่าพฤติกรรมหลักที่มีความโดดเด่นในโครงร่างของ *ท้าวเต่าคำ* คือ พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษซึ่งปรากฏในตำแหน่งต่อจากพฤติกรรม A ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ เหมือนกับโครงร่างของนิทาน *สังข์ทอง* จึงแตกต่างจากโครงร่างของ *ก้ากาคำ* ที่พฤติกรรม B จะปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ในโครงเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่า *ท้าวเต่าคำ* น่าจะแตกโครงเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* จึงทำให้มีลำดับพฤติกรรมต่างๆ คล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* เว้นแต่พฤติกรรมทดสอบความสามารถที่มีการสลับลำดับกันกับในเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้ *ท้าวเต่าคำ* มีโครงร่างในตอนนี้แตกต่างจาก *สังข์ทอง* และถูกจัดอยู่ในแบบเรื่อง ข

แม้ว่าโครงร่างของ *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งปรากฏการทดสอบก่อนแต่งงานจะคล้ายคลึงกับเรื่อง *ก้ากาคำ* แต่การทดสอบในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* มีรายละเอียดที่แตกต่างจาก *ก้ากาคำ* เพราะท้าวเต่าเป็นผู้เสนอเงื่อนไขให้พ่อตาพิจารณาตน ไม่ใช่ฝ่ายพ่อตาเป็นคนกำหนดบททดสอบดังเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่อง ข เพราะเมื่อท้าวเต่าพาแม่ไปขอร้องพระธิดาครั้งแรก พระราชาก็ไม่พอใจ แต่เมื่อเห็นช้างในผลแตงนั้นเป็นเงินเป็นทอง จึงยอมรับการขอร้องด้วยแตงทองของท้าวเต่าในครั้งที่สอง แสดงว่าพระราชาพอใจแต่เฉพาะของท้าวเต่าจึงเลือกท้าวเต่ามาเป็นลูกเขย จึงเป็นการทดสอบโดยการนำแตงพิเศษมาให้พ่อตา (H๕) เมื่อพ่อตาพอใจสินสอดที่พระเอกลำมาให้จึงเท่ากับพระเอกผ่านการทดสอบ และได้เป็นลูกเขยพระราชา

รายละเอียดของพฤติกรรมทดสอบความสามารถในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จึงแตกต่างจากเรื่อง *สุวรรณสังขุมาร* และ *ก้ากาคำ* อีสาน เพราะไม่มีทั้งการแสดงความเก่งกล้าสามารถโดยแข่ง

ชั้นกับหกเขยแบบ *สังข์ทอง* และการสร้างสะพานทองแบบ *ก่ำกาดำอีसान* การทดสอบความสามารถแบบการเอาแต่งวิเศษไปให้พ่อตาในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นี้ จึงเป็นการทดสอบที่ใกล้เคียงกับความเป็นไปได้ในวิถีชีวิตของมนุษย์ และมีเรื่องราวของอภินิหารหรืออำนาจวิเศษมาเกี่ยวข้องน้อยที่สุด เพราะการใช้มนตร์วิเศษเรียกเนื้อเรียกปลา ตลอดจนการเหาะไปตออบปัญหารวมและตีคัลกับพระอินทร์ใน *สุวรรณสังข์กุมาร* และการเนรมิตสะพานทองใน *ก่ำกาดำอีसान* เป็นเรื่องของอำนาจวิเศษหรือเวทมนตร์คาถาตามแบบนิทานมหัศจรรย์ ที่ทำให้พระเอกสามารถเอาชนะคู่แข่งหรืออุปสรรคต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย แต่การทำไว้ปลูกแต่งแล้วนำแต่งวิเศษที่ปลูกได้ไปให้พ่อตาในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้ใกล้เคียงหรือสอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริงมากขึ้น ท้าวเต่ามีแต่งวิเศษไปให้พ่อตาก็เพราะท้าวเต่าสามารถปลูกได้เอง ไม่ใช่การใช้เวทมนตร์คาถา หรือมีผู้วิเศษมาเนรมิตให้

การนำแต่งวิเศษไปให้พ่อตาในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จึงแสดงให้เห็นความคิดเรื่องความสำคัญของการเกษตรกรรมในวิถีชีวิตของมนุษย์ โครงเรื่องของ *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งเป็นเรื่องของพระเอกที่เป็นตัวละครธรรมดาสามัญ ไม่ใช่โอรสกษัตริย์แบบพระสังข์ หรือเป็นเทวดามาจุติในโลกมนุษย์อย่างก่ำกาดำ จึงไม่ใช่โครงเรื่องการผจญภัยของพระเอกแบบนิทานจักรวาลใดๆ การทดสอบความสามารถในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จึงปรากฏรูปแบบที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมเกษตรกรรมของชนบท ทำให้พฤติกรรมทดสอบความสามารถในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* มีความแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ซึ่งพระเอกจะต้องมีความสามารถเหนือมนุษย์เพราะพระเอกมีของวิเศษหรือมีเทวดาคอยช่วยเหลือ จึงแตกต่างจากเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* แม้ว่าท้าวเต่าจะมีผู้ช่วยเหลือ แต่ผู้ช่วยเหลือก็ไม่ใช่เทวดา แต่เป็นสัตว์ธรรมดาๆ เช่น มดและปลวก เรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จึงเป็นนิทานที่มีมีลักษณะเป็นพื้นบ้าน มากกว่าชาดกเรื่องอื่นๆ

นิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นี้อาจเป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* อันเป็นกระบวนการการแตกเรื่องที่เกิดขึ้นนานมาแล้ว ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ที่มีโครงสร้างที่ลงตัวจนกลายเป็นโครงสร้างสูตรสำเร็จที่สามารถแตกเป็นนิทานเรื่องใหม่ๆ ได้ไม่จำกัด ดังจะเห็นว่าในนิทานแบบเรื่องย่อ ๒ ท้าวเต่านี้มีนิทานอีกถึง ๑๐ เรื่อง ที่ไม่ใช่เรื่อง *ท้าวเต่าคำ* แต่มีโครงเรื่องเหมือนกับเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* คือ *สุวรรณสังข์กุมาร* *อะลองอีจ้อก* *หลานกบ* *กาดำ* *หอยทอง* *แลนทอง* *ปลาช่อนท่อนเดียว* *งูกายสิทธิ์* *เจ้าชายกบ* และ *พญาสุวรรณกัจฉะ* ซึ่งอาจถือ่านิทาน *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งเป็นนิทานที่เก่าแก่มากที่สุดในแบบเรื่องย่อนี้ ได้กลายเป็นนิทานต้นแบบที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องอีกชั้นหนึ่งนั่นเอง

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *ก่ำกาดำ* *สุวรรณสังข์* และ *ท้าวเต่าคำ* ทำให้ได้ข้อสังเกตว่าการสลับลำดับของพฤติกรรมหลักนี้มีผลกระทบต่อผู้นำนักความสำคัญและความโดดเด่น

เด่นของพฤติกรรมหลักในโครงเรื่อง กล่าวคือ พฤติกรรมการทดสอบความสามารถ (H) ที่ปรากฏหลังการแต่งงานในเรื่อง *สังข์ทอง* เป็นพฤติกรรมหลักที่มีความโดดเด่นมากที่สุด และมีการทดสอบปรากฏซ้ำๆ กันหลายครั้งภายในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถ ในนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* เช่น *จันทพราหมณ์* *คนหน้าจักจั่น* ก็มีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถหลายครั้ง เพื่อเน้นความสามารถของพระเอก ไม่ว่าจะพ่อตาจะกลั่นแกล้งหรือหาทางเล่นงานพระเอกอย่างไร พระเอกก็จะเอาชนะได้ทุกครั้ง พฤติกรรมการทดสอบความสามารถใน *สังข์ทอง* และนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* จึงเป็นพฤติกรรมหลักที่มักจะถูกเน้นให้โดดเด่นขึ้นโดยการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมนั้น

เมื่อมีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในแบบเรื่อง ข ทำให้พฤติกรรมการทดสอบความสามารถ (H) มาปรากฏก่อนการแต่งงาน จะสังเกตได้ว่าพฤติกรรมการทดสอบความสามารถมักจะปรากฏเพียงหนึ่งครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น ความสำเร็จของพฤติกรรมการทดสอบความสามารถที่ปรากฏก่อนพฤติกรรมการแต่งงานในโครงสร้างของแบบเรื่อง ข นั้นจะไม่ปรากฏบ่อยครั้งเท่ากับการปรากฏในตำแหน่งหลังพฤติกรรมการแต่งงานดังในแบบเรื่อง ก พฤติกรรมการทดสอบความสามารถในแบบเรื่อง ข จึงมีความโดดเด่นน้อยกว่าพฤติกรรมการทดสอบความสามารถในแบบเรื่อง ก ซึ่งมีความโดดเด่นทั้งตำแหน่งที่ปรากฏหลังการแต่งงาน และความถี่ของจำนวนครั้งในพฤติกรรมการทดสอบซึ่งถูกเน้นให้เด่นชัดขึ้นโดยการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม

การสลับลำดับพฤติกรรมหลักที่ปรากฏในนิทานทั้ง ๓ เรื่องที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในเหตุการณ์ตอนสำคัญเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* มีโครงเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และทำให้แบ่งโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่องนิทานได้เป็น ๒ แบบเรื่องใหญ่ๆ คือ แบบ ก และแบบ ข ตามลักษณะการเรียงลำดับพฤติกรรมการทดสอบความสามารถกับพฤติกรรมการแต่งงาน

เนื่องจากการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานเป็นลักษณะพิเศษของเรื่อง *สังข์ทอง* ที่แตกต่างจากนิทานทั่วไป การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยการสลับลำดับพฤติกรรมหลักให้เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน จึงเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้กลมกลืนกับโครงสร้างสามัญของนิทานส่วนใหญ่ จากโครงสร้างดั้งเดิมแบบ *สังข์ทอง* ที่มีเอกลักษณ์ของโครงเรื่อง จึงทำให้เกิดโครงสร้างสูตรสำเร็จที่กลายเป็นรูปแบบที่แพร่หลาย ดังการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่อง ข ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน โครงสร้างเช่นนี้ทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ได้มากมาย แสดงให้เห็นว่าการสลับลำดับพฤติกรรมหลักที่เกิดขึ้นในนิทานที่มีโครงเรื่องเดียวกับ *สังข์ทอง* นี้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เอื้อต่อการแตกเรื่องของนิทาน

นั่นคือ หากโครงสร้างนั้นมีความพิเศษหรือผิดแผกไปจากโครงสร้างสามัญทั่วไป การปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือการเรียงร้อยองค์ประกอบในโครงสร้างย่อมเกิดขึ้นได้ เมื่อเอกลักษณ์ของโครง

เรื่องนิทาน *สังข์ทอง* อยู่ที่ยุทธการเรียงลำดับของพฤติกรรมหลัก ๒ พฤติกรรมคือ พฤติกรรมการทดสอบความสามารถซึ่งปรากฏหลังพฤติกรรมการแต่งงาน อันทำให้นิทาน *สังข์ทอง* มีความโดดเด่นกว่านิทานเรื่องอื่น จึงเกิดการสลับลำดับของพฤติกรรมหลักทั้งสองพฤติกรรมให้กลมกลืนกับโครงสร้างสามัญที่พบได้ในนิทานทั่วไป จึงทำให้เกิดเป็นโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบได้แพร่หลาย

๑.๒. การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน

การเปลี่ยนลำดับของพฤติกรรมหลักในนิทานเรื่องใหม่ที่มีผลต่อโครงสร้างของนิทานอีกลักษณะหนึ่ง นอกจากการสลับลำดับพฤติกรรมหลักภายในตอนสำคัญก็คือ การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอนนี้แตกต่างจากการสลับลำดับพฤติกรรมหลัก เพราะการสลับลำดับพฤติกรรมหลักเป็นการสลับตำแหน่งกันระหว่างพฤติกรรมหลัก ๒ พฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนเดียวกัน ทำให้อุบัติการณ์บางตอนในนิทานเรื่องใหม่ มีลำดับพฤติกรรมหลักที่สลับกันกับลำดับพฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนเดียวกันของนิทานต้นแบบ ส่วนการเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมนี้ คือ การที่พฤติกรรมบางพฤติกรรมที่เคยปรากฏในเหตุการณ์ตอนหนึ่งได้ย้ายไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนอื่น จึงมีผลทำให้นิทานเรื่องใหม่มีลำดับพฤติกรรมที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน จึงหมายถึง การที่พฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมในนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบ มีตำแหน่งที่แตกต่างไปจากตำแหน่งของพฤติกรรมเดียวกันนั้นที่ปรากฏในนิทานต้นแบบ แสดงว่าพฤติกรรมเดียวกันกับนิทานต้นแบบนี้ได้ย้ายไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนอื่นในโครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนี้ที่พบในกระบวนการการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองมีดังต่อไปนี้

- การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม B (การแสดงความสามารถพิเศษ) ในนิทานเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* นิทานในแบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำ และนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า
- การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม E (การได้ทรัพย์สมบัติหรือสิ่งวิเศษ) ในเรื่อง *ท้าวแบ้* ในแบบเรื่อง ขก ท้าวแบ้
- การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม J (การถอดรูป) ในนิทานเรื่อง *จันทพราหมณ์* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ

พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อ ก๑ สังข์ทองแท้ คือ พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้มารดา ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูของพระสังข์ที่มีต่อมารดา และเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญต่อโครงเรื่องคือ ทำให้มารดาของพระสังข์รู้ว่าบุตรเป็นมนุษย์และซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์ นางจึงทำลายเปลือกหอย ทำให้พระสังข์กลับเข้าไปซ่อนตัวในเปลือกหอยไม่ได้อีก ตำแหน่งของพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ก๑ สังข์ทองจึงปรากฏควบคู่กับพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ กำเนิดผิดปกติ แต่นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองบางเรื่องมีตำแหน่งของพฤติกรรม B ที่แตกต่างกับในโครงสร้างของ สังข์ทอง มีผลทำให้โครงเรื่องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังที่ปรากฏในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ในแบบเรื่องย่อ ก๒ และนิทานในแบบเรื่องย่อ ข๑ และแบบเรื่องย่อ ข๒

การเปลี่ยนตำแหน่งของพฤติกรรม B ที่เกิดขึ้นในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น*

คนหน้าจ๊กจั่น เป็นนิทานของคนไทยเชื้อในมณฑลยูนนานประเทศจีน นิทานเรื่องนี้อยู่ในแบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง เพราะว่ามีภารกิจหลังแต่งงานแบบ *สังข์ทอง* แต่มีพฤติกรรมอื่นๆ แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่ทำให้ *คนหน้าจ๊กจั่น* มีโครงสร้างที่แตกต่างจาก *สังข์ทอง* คือ การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ เพราะพบว่าพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* แสดงว่าในกระบวนการการแตกเรื่องมาเป็นนิทานเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนตำแหน่งของพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ จากที่เคยปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* ก็ย้ายไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูป พบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ทำให้ *คนหน้าจ๊กจั่น* มีโครงสร้างในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ แตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* รวมทั้งนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง ทั้งยังทำให้มีเนื้อเรื่องที่ผิดแผกจาก *สังข์ทอง* ไม่น้อย

โดยทั่วไปพฤติกรรม B ที่ปรากฏในนิทาน *สังข์ทอง* คือ พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้มารดา และปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* ส่วนนิทานในแบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง มักไม่ปรากฏพฤติกรรม B ดังเช่น เรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *ท้าวเห็นอ้ม* (ยกเว้นเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ของไท่ฟ้าเกซึ่งปรากฏพฤติกรรม B๒ สัตว์ที่ทำการสิ่งต่างๆได้เหมือนคนเพราะตัวเอกเกิดมาเป็นกบ) ดังนั้นการปรากฏพฤติกรรม B ๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง*

พฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษที่ปรากฏในตอนที ๓ ของเรื่อง คนหน้าจักจั่น คือ พฤติกรรม B ๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย ปรากฏในตอนที ใ้รูปเงาะ ตัวเอกของเรื่อง คนหน้าจักจั่น ได้ถอดรูปแล้วไปเป่าขลุ่ยข้างปราสาทของธิดาเจ้าเมือง เมื่อธิดาเจ้าเมืองได้ยินเสียงขลุ่ยอันไพเราะ จึงออกมานอกปราสาทและได้พบกับพระเอก ทั้งสองจึงเกิดความรักกัน จะเห็นว่าการปรากฏพฤติกรรม B ในเรื่อง คนหน้าจักจั่น นี้มีรายละเอียดของพฤติกรรมที่แตกต่างจาก พฤติกรรม B ในสังข์ทอง ทั้งยังมีบทบาทต่างกันด้วย

ในเรื่อง สังข์ทอง พฤติกรรม B จะมีบทบาทให้ตัวเอกในวัยเด็กได้แสดงความกตัญญูต่อมารดาและเปิดโอกาสให้มารดาได้เห็นรูปลักษณะที่แท้จริงของบุตร แต่เมื่อพฤติกรรม B ย้ายมาปรากฏในเหตุการณ์ตอนที ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ ในเรื่อง คนหน้าจักจั่น บทบาทของพฤติกรรม B จึงแตกต่างจากในสังข์ทอง เพราะกลายเป็นมีบทบาทในการทำให้พระเอกกับนางเอกได้รู้จักและรักกัน แต่บทบาทที่คล้ายคลึงกันคือ บทบาทในการเผยตัวตนของพระเอก แต่เปลี่ยนให้เป็นตัวตนในวัยหนุ่มไม่ใช่วัยเด็ก

การปรากฏพฤติกรรม B ๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ยในเหตุการณ์ตอนที ๓ ทำให้เรื่อง คนหน้าจักจั่น มีพฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษที่แปลกกว่านิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องย่อยเดียวกัน เพราะนิทานในแบบเรื่อง ก สังข์ทองทั้งหมด ไม่มีเรื่องใดปรากฏพฤติกรรมนี้เลย จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นอิทธิพลของอนุภาคในนิทานจีนที่มีต่อนิทานของคนไทยซึ่งอยู่ในมณฑลยูนนานประเทศจีน ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ พฤติกรรม B ๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย ได้ปรากฏในนิทานบางเรื่องในแบบเรื่องย่อย ๗๑ คือ ก่ำกาดำ จำนวนอีसानซึ่งตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน และในกลุ่มนิทานเรื่อง ท้าวเต่าดำ ในแบบเรื่องย่อย ๗๒ ด้วย โดยตัวเอกในแต่ละสำนวนมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย แคน หรือเป่แตกต่างกันไป

ส่วนบทบาทของพฤติกรรม B๓.๒ ที่ปรากฏในโครงเรื่องของ ก่ำกาดำ อีसान นั้นใกล้เคียงกับเรื่อง คนหน้าจักจั่น คือ ตัวเอกได้เข้าไปเป่าแคนในวังจึงมีโอกาสแอบถอดรูปไปหานางเอก ซึ่งคล้ายกับการไปเป่าขลุ่ยข้างปราสาท จึงน่าแปลกใจทีเรื่อง คนหน้าจักจั่น ซึ่งมีโครงสร้างอยู่ในแบบเรื่อง ก สังข์ทองนั้น มีพฤติกรรมบางอย่างตรงกับเรื่อง ก่ำกาดำ ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่อง ข ก่ำกาดำ

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษในเรื่อง คนหน้าจักจั่น นั้นเป็นผลมาจากการเพิ่มเนื้อหาเข้าไปในโครงเรื่องเดิม กล่าวคือ ในเหตุการณ์ตอนที ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ นั้น ได้มีการเพิ่มเหตุการณ์เกี่ยวกับการพบกันของพระเอกกับนางเอกก่อนทีจะมีการเลือกคู่ครอง ทำให้มีการแสดงความสามารถพิเศษในวัยหนุ่มของพระเอกปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนนี การเพิ่มเนื้อหาในเรื่อง คนหน้าจักจั่น จึงทำให้มีพฤติกรรม B๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ยปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที ๓ ซึ่งกล่าวถึง

พระเอกได้ออกรูปแล้วไปเป่าขลุ่ยอยู่ที่ข้างปราสาทของนางเอก นางเอกได้ยินเสียงขลุ่ยจึงออกมานอกปราสาทและได้พบกับพระเอก

พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงเป็นพฤติกรรมหลักที่มีบทบาทต่อโครงเรื่องในวัยหนุ่มของพระเอก เพราะทำให้พระเอกกับนางเอกได้พบและรักกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับการเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่อง *ก่ากาดำ* ของอีสาน ซึ่งได้เพิ่มเหตุการณ์ตอนที่พระเอกหาทางใกล้ชิดกับนางเอก พระเอกเป่าแคนได้เพราะจนได้เข้าไปเป่าแคนในวัง ทำให้พระเอกมีโอกาสใกล้ชิดกับนางเอก การปรากฏพฤติกรรม B ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* กับ *ก่ากาดำ* อีสานจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันไม่น้อย

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอกในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงส่งผลให้เรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* มีโครงสร้างที่แตกต่างไปจาก *สังข์ทอง* เพราะพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกเป็นพฤติกรรมเด่นพฤติกรรมหนึ่งซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ตอนแรก คือ *กำเนิดผิดปกติ* ทำให้เหตุการณ์ในวัยเด็กของพระสังข์เป็นช่วงที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเหตุการณ์ในวัยหนุ่ม แต่การย้ายพฤติกรรม B มาไว้ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครอง และถูกพ่อตาทดสอบ* ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ทำให้เหตุการณ์ในวัยเด็กของตัวเอกลดความสำคัญลง เพราะพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมที่เคยปรากฏในเหตุการณ์ตอนนี้ได้หายไปจากโครงสร้างตอนนี้ ส่วนเหตุการณ์ในช่วงวัยหนุ่มของตัวเอกก็ยิ่งเพิ่มความโดดเด่นขึ้น เพราะเหตุการณ์ตอนที่ ๓ กลายเป็นตอนที่รวมเอาพฤติกรรมเด่นๆ ของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* มาไว้ด้วยกันทั้งหมด ทั้งพฤติกรรม F การอำพรางตัว พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ พฤติกรรม G การเลือกคู่ พฤติกรรม I การแต่งงาน และพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม B ที่ปรากฏในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงมีผลทำให้โครงเรื่องในตอนพฤติกรรมนั้นปรากฏอยู่มีความโดดเด่นขึ้นกว่าเดิม

การเปลี่ยนตำแหน่งของพฤติกรรม B ที่เกิดขึ้นในแบบเรื่อง ข ก่ากาดำ

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม B ยังปรากฏในนิทานในแบบเรื่อง ข ก่ากาดำซึ่งเป็นนิทานที่มีโครงสร้างแบบ HI การทดสอบก่อนแต่งงาน โดยตำแหน่งของพฤติกรรม B ในแบบเรื่อง ข จะมีลักษณะไม่คงที่ และจะปรากฏในตำแหน่งที่แตกต่างจากสังข์ทองในแบบ ก๑ ทั้งยังมีผลต่อการดำเนินเรื่องทำให้มีโครงเรื่องที่แตกต่างกันด้วย ดังตารางการเปรียบเทียบการปรากฏพฤติกรรม B ในแบบเรื่อง ข เทียบกับแบบเรื่องย่อย ก๑ สังข์ทอง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๙ แสดงตำแหน่งของพฤติกรรม B ในแบบเรื่อง ข เปรียบเทียบกับแบบเรื่อง ก

แบบเรื่องย่อย ก๑	A B	CDEC	FG IH	J K
แบบเรื่องย่อย ข๑	A	CD	F B HI	J K
แบบเรื่องย่อย ข๒	(A B)	(D B)	F HI	J K
แบบเรื่องย่อย ข๓	A (B)	C B EC	F HI	JEK

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าพฤติกรรม B ใน *สังข์ทอง* จะปรากฏควบคู่กับพฤติกรรม A ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ และเป็นความสามารถพิเศษของตัวเอกในวัยเด็กที่แสดงความกตัญญูต่อมารดา และมีบทบาททำให้มารดา รู้ความลับของตัวเอกด้วย ส่วนในแบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำนั้นพฤติกรรม B กลับย้ายไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และเป็นการแสดงความสามารถพิเศษของพระเอกในวัยหนุ่ม การแสดงความสามารถพิเศษของกำกาดำนี้ไม่ได้เป็นการแสดงความกตัญญูแบบพระสังข์ แต่พระเอกได้ใช้ความสามารถพิเศษของตนเพื่อให้ได้ใกล้ชิดกับนางเอกกล่าวคือ กำกาดำได้ร้อยมาลัย (B๓.๑) สื่อสารรักไปถึงพระธิดาเจ้าเมือง เพื่อให้พระธิดาสนิใจตน ใน *กำกาดำ* อีสานยังได้เพิ่มอนุภาคการเป่าแคนทำให้กำกาดำได้ไปเป่าแคนในวัง (B๓.๒) และได้ลักลอบเข้าหาพระธิดาด้วย

จะเห็นว่าพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอกในนิทาน *กำกาดำ* จึงมีบทบาทสำคัญในการทำให้นางเอกได้รู้จักตัวตนของพระเอกที่ซ่อนรูปงามอยู่ในร่างอัปลักษณ์ บทบาทของพฤติกรรม B ใน *กำกาดำ* จึงแตกต่างจากพฤติกรรม B ใน *สังข์ทอง* ที่เน้นเรื่องความกตัญญู แต่สิ่งที่คล้ายคลึงกันคือ ความสำคัญของพฤติกรรม B กับการแสดงตัวตนของพระเอก ทั้งการแสดงความเป็นมนุษย์ของพระสังข์แก่มารดา และการแสดงตัวตนของกำกาดำแก่นางเอก ดังนั้นแม้ว่าพฤติกรรม B ที่ปรากฏใน *กำกาดำ* จะมีตำแหน่งแตกต่างจาก *สังข์ทอง* และมีบทบาทที่ต่างกันแต่ก็มีความสำคัญที่คล้ายคลึงกันไม่น้อย

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ ในเรื่อง *กำกาดำ* เป็นผลมาจากการเพิ่มเติมเนื้อหาในเรื่อง *กำกาดำ* กล่าวคือ มีการเพิ่มเนื้อหาที่กล่าวถึงการที่กำกาดำได้ใช้ความสามารถพิเศษของตนในการร้อยมาลัย (B๓.๑) และการเป่าแคน (B๓.๒) เพื่อดึงดูดให้นางเอกสนใจตน และหาทางใกล้ชิดกับนางเอก จึงทำให้ปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ของเรื่อง *กำกาดำ* ทำให้แตกต่างจากตำแหน่งของพฤติกรรม B ในเรื่อง *สังข์ทอง* ตำแหน่งของพฤติกรรม B ในเรื่อง *กำกาดำ* ซึ่งปรากฏในตำแหน่งที่แตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มเนื้อหาในโครงเรื่องเดิมของ *กำกาดำ*

ข้อที่น่าสังเกตคือ อนุภาคพระเอกร้อยมาลัยเล่าเรื่องในเรื่อง *ก่ำกาดำ* นี้เป็นอนุภาคที่คล้ายคลึงกับการแกะฟักเล่าเรื่องในตอนท้ายเรื่องของ *สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* ด้วย จะเห็นว่าอนุภาคในนิทานทั้งสองสำนวนนี้มีความคิดเรื่องการสื่อสารบางอย่างไปถึงอีกฝ่ายทางอ้อมโดยใช้สัญลักษณ์ผ่านงานศิลปะอันประณีตวิจิตร โดยเมื่อพระสังข์เห็นขึ้นฟักแกะก็รู้ทันทีว่ามารดาเป็นผู้แกะ ส่วนในเรื่อง *ก่ำกาดำ* เมื่อพระธิดาองค์ที่เจ็ดเห็นสารที่แฝงอยู่ในพวงมาลัยก็เข้าใจทันทีว่าชายหนุ่มที่ร้อยมาลัยสื่อสารรักนี้ไม่ใช่คนธรรมดา ความคิดเรื่องการใช้งานศิลปะสื่อสารบางอย่างนี้ก็ปรากฏในนิทานชาดกด้วยเช่นกัน เช่น เรื่อง *สมุททโฆสชาดก* มีอนุภาคจิตรกรรมศาลาซึ่งมีบทบาททำให้พระเอกกับนางเอกที่พลัดพรากได้พบเจอกัน กล่าวคือ พระสมุททโฆสกับนางพินทุมดีได้พลัดพรากกัน ขณะเกาะขอนไม้จิวข้ามน้ำแล้วขอนไม้ขาดออกจากกัน นางพินทุมดีซึ่งเดินทางมาอยู่ที่เมืองหนึ่งได้สร้างศาลาโรงทานขึ้น แล้วให้ช่างเขียนวาดรูปแสดงเรื่องราวของนางกับพระสมุททโฆส เมื่อพระสมุททโฆสมาเห็นภาพวาดที่ศาลาจึงได้รู้ว่านางพินทุมดีอยู่ที่เมืองนี้ ทั้งสองจึงได้พบกัน

อนุภาคพระเอกร้อยมาลัยฝากรักในเรื่อง *ก่ำกาดำ* นี้ปรากฏคล้ายคลึงกับเนื้อหาบางส่วนของนิทานใน *ปัญญาสชาดก* เพราะปรากฏอนุภาคนี้ในชาดกเรื่อง *วนาวนชาดก* (๔๙) และ *เทวันธชาดก* (๕๖)^๑ โดยในเรื่อง *วนาวนชาดก* กล่าวถึงวนาวนกุมารซึ่งร้อยมาลัยได้ดงามมากวนาวนกุมารนี้ได้พลัดพรากไปจากวัง ต่อมาพระนางภักจาเทวีจำปีมีร้อยมาลัยของวนาวนกุมารได้จึงได้รับกลับวัง ส่วนใน *เทวันธชาดก* ปรากฏเรื่องราวที่คล้าย *ก่ำกาดำ* มากเพราะกล่าวถึงเทวันธกุมารที่เดินทางมาอาศัยอยู่ที่อุทยานเมืองหนึ่ง เทวันธกุมารได้ร้อยมาลัยให้หญิงชรานำไปขายแก่นางเกษรสวรรค์พระธิดาเจ้าเมือง นางเกษรสวรรค์มาเที่ยวอุทยานจึงได้พบกับเทวันธกุมาร ต่อมาเทวันธกุมารก็ลอบปีนปราสาทเข้าหานาง ซึ่งจะเห็นว่าเหตุการณ์ที่ดำเนินต่อไปในเรื่อง *เทวันธชาดก* นี้ก็คล้ายคลึงกับ *ก่ำกาดำ* ด้วยเช่นกัน จึงเป็นไปได้ที่เรื่อง *ก่ำกาดำชาดก* ของล้านนาซึ่งแตกเรื่องไปจาก *สุวรรณสังขชาดก* ใน *ปัญญาสชาดก* อาจจะได้รับเอาอนุภาคเด่นๆ ของนิทานเรื่องอื่นใน *ปัญญาสชาดก* ไปด้วย

ในแบบเรื่อง ข พุทธกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษเป็นพฤติกรรมที่ล้ำคณไม่น้อย และปรากฏทั้งในแบบเรื่องย่อย ข๑ แบบเรื่องย่อย ข๒ และแบบเรื่องย่อย ข๓ ในแบบเรื่องย่อย ข๑ *ก่ำกาดำ* ตำแหน่งของพฤติกรรม B จะปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครอง และถูกพ่อตาทดสอบ* อันเป็นเหตุการณ์ในวัยหนุ่มของตัวเอก โดยปรากฏตามหลังพฤติกรรม F การอำพรางตัว และทำให้โครงเรื่องในช่วงวัยหนุ่มที่พระเอกได้พบกับคู่ครองนี้เป็นโครงเรื่องที่โดดเด่น

^๑ เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙,) หน้า ๑๕๔.

เด่นกว่าช่วงอื่นๆ จึงแตกต่างจากตำแหน่งของพฤติกรรม B ในเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งปรากฏในเหตุการณ์ตอนแรก คือ *กำเนิดผิดปกติ* และเป็นพฤติกรรมในวัยเด็กของพระเอก

ส่วนในแบบเรื่องย่อ *ข๒* ทำวเต่า พฤติกรรม B เป็นพฤติกรรมหลักของแบบเรื่องย่อนี้เช่นกัน แต่ตำแหน่งของพฤติกรรมนั้นไม่แน่นอน กล่าวคือ พฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ *ข๒* นั้นจะปรากฏในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งใน ๒ ตำแหน่ง คือ อาจปรากฏต่อจากพฤติกรรม A กำเนิดในรูปแบบลักษณะประหลาด ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* หรือปรากฏต่อจากพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย*

ความสำคัญของพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ *ข๒* ทำวเต่า คือ เป็นพฤติกรรมที่แสดงความกตัญญูของตัวเอกเช่นเดียวกับในเรื่อง *สังข์ทอง* แต่การแสดงพฤติกรรมจะแตกต่างจาก *สังข์ทอง* กล่าวคือ นิทานในแบบเรื่องย่อ *ข๒* นี้ ตัวเอกจะอำพรางตัวอยู่ในรูปสัตว์ ความสามารถพิเศษของตัวเอก คือ การที่พระเอกซึ่งเป็นสัตว์นั้นสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน (B๒) เช่นการพูดหรือการทำงาน นิทานกลุ่มที่ปรากฏพฤติกรรม A คู่กับพฤติกรรม B ในตอน *กำเนิดผิดปกติ* จะกล่าวถึงตัวเอกที่มีกำเนิดเป็นสัตว์แต่สามารถช่วยทำงานและเลี้ยงดูมารดาได้ (B๒) ส่วนนิทานที่ปรากฏพฤติกรรม B ตามหลังพฤติกรรม D ในเหตุการณ์ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* จะกล่าวถึงตัวเอกในคราบสัตว์ที่แสดงความสามารถพิเศษ เพื่อตอบแทนบุญคุณของผู้อุปถัมภ์ที่นำตัวเอกมาเลี้ยง โดยการออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้ (B๑) ดังเช่นเรื่อง *ปลาช่อนซ่อนเดียว* และ *งูกายสิทธิ์* เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าได้มีการย้ายตำแหน่งของพฤติกรรม B จากเหตุการณ์ตอนแรกในโครงเรื่อง มาไว้ในตอนที่ ๒ ของโครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้น

การปรากฏพฤติกรรม B ในนิทานเรื่องหนึ่งในแบบเรื่องย่อ *ข๒* ที่น่าสนใจ คือ พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้ ที่ปรากฏในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* เพราะตอนต้นของเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* จะมีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* คือ กล่าวถึงพระเอกซึ่งเป็นโอรสกษัตริย์ได้มีกำเนิดเป็นหอย จึงถูกนำไปทิ้งน้ำ แต่โครงสร้างในตอน ๓ นั้นมีการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนเรื่อง *กั๊กาคำ* ของอีสาน

พฤติกรรม B๑ ในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* นี้ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* โดยเมื่อหญิงชราคนหนึ่งนำหอยโข่งกลับบ้าน ท้าวหอยโข่งได้ออกจากเปลือกหอยในตอนที่ยังไม่อยู่บ้าน แล้วเตรียมอาหารและนมมดสิ่งของเครื่องใช้ไว้ให้หญิงชรา จะเห็นว่าพฤติกรรม B๑ ในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* นี้เป็นพฤติกรรมเดียวกันกับพฤติกรรม B ใน *สังข์ทอง* ในตอนที่พระสังข์ออกจากเปลือกหอยเวลาที่มารดาไม่อยู่บ้าน แล้วทำงานและดูแลบ้านเรือนให้มารดา แต่ในเรื่อง *สังข์ทอง* พฤติกรรม B๑ นี้ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* แสดงว่าเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* ได้คงพฤติกรรม B๑ แบบในเรื่อง *สังข์ทอง* เอาไว้ในโครงเรื่อง แต่ได้เปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม B โดยย้ายไปปรากฏในตอน ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย*

บทบาทของพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ย ๒๒ ยังเป็นพฤติกรรมที่เน้นความกตัญญูของตัวเอกเช่นเดียวกับเรื่อง *สังข์ทอง* จึงแตกต่างกับบทบาทของพฤติกรรม B ในแบบเรื่อง ย ๑ ก้ากาดำที่ไม่ได้มุ่งแสดงความกตัญญูของตัวเอก แต่มีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ของพระเอกกับนางเอกในตอนที่กำลังถึงการได้คู่ครอง

การปรากฏพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ย ๒๒ ไม่ว่าจะแบบ AB หรือ DB ก็มีบทบาทเดียวกันคือ แสดงความกตัญญูของพระเอกเช่นเดียวกับพระสังข์ ความแตกต่างมีเพียงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ที่พระเอกตอบแทนคุณ ถ้าเป็นแบบ AB คือ พระเอกอยู่กับมารดา พระเอกก็จะใช้ความสามารถของตนช่วยเหลือมารดา แต่ถ้าพระเอกพลัดพรากจากมารดา หรือมีลักษณะเป็นลูกกำพร้า และมีผู้นำพระเอกไปเลี้ยงดู คือแบบ DB ตัวเอกก็จะตอบแทนบุญคุณของผู้ที่อุปถัมภ์เลี้ยงดูตน

ส่วนพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ย ๓ สุวรรณสิรินานันปรากฏคู่กับพฤติกรรม A ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* เช่นเดียวกับใน *สังข์ทอง* พฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ย ๓ จึงยังคงปรากฏอยู่ในตำแหน่งเดียวกับตำแหน่งที่ปรากฏใน *สังข์ทอง* และเป็นพฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้มารดาเพื่อแสดงความกตัญญูเหมือนกัน การปรากฏพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อ ย ๓ จึงแตกต่างจากพฤติกรรม B ที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อ ย ๑ และ ย ๒ ซึ่งมีตำแหน่งที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจาก *สุวรรณสิริสา* นิทานต้นแบบของนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องย่อ ย ๓ นี้มีโครงเรื่องและรายละเอียดของเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* ซึ่งเป็นนิทานใน *ปัญญาสาชดก* เหมือนกัน ดังนั้นแม้ *สุวรรณสิริสา* จะมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงานตามลักษณะของแบบเรื่อง ย แต่ก็ยังคงมีพฤติกรรมบางพฤติกรรมดังเช่นพฤติกรรม B๑ ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* ที่ปรากฏตรงกันกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* ส่วนนิทานในแบบเรื่องย่อ ย ๑ ก้ากาดำและในแบบเรื่องย่อ ย ๓ ทำวเต่า แม้จะแตกโครงเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* เหมือนกัน แต่ก็มีโครงเรื่องและโครงเรื่องจนมีลักษณะเฉพาะตนมาก ทำให้พฤติกรรมเดิมที่ยังคงปรากฏอยู่นั้นมีตำแหน่งที่แตกต่างจากโครงเรื่องต้นแบบ

ตำแหน่งของพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอก ที่ปรากฏต่างกันในรูปแบบเรื่องย่อแต่ละแบบ แสดงให้เห็นความแตกต่างของโครงเรื่องที่ขึ้นอยู่กับว่า จะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในตอนใดบ้าง หากพิจารณาโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน คือ *กำเนิดผิดปกติ* - *ตัวเอกออกผจญภัย* - *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* - *การเผยแพร่และการยอมรับ* จะเห็นว่านิทาน *สังข์ทอง* มีโครงเรื่องที่เรียงร้อยด้วยเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่มีน้ำหนักความสำคัญไม่ด้อยกว่ากัน แม้ว่าหัวใจหลักของโครงเรื่องอยู่ที่การเลือกคู่ครองและการทดสอบของพ่อตาในวัยหนุ่ม แต่เหตุการณ์ในวัยเด็กซึ่งอยู่ในตอน *กำเนิดผิดปกติ* และ *ตัวเอกออกผจญภัย* ก็มีน้ำหนักความสำคัญเช่นกัน โครงเรื่องของ *สังข์ทอง* จึงเป็นโครงเรื่องที่มีการดำเนินเรื่องอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ชีวิตของตัวเอกในวัยเด็กจนเติบโต ได้เรียนวิชาได้ของ

วิเศษ และได้คู่ครองในที่สุด พฤติกรรม B ในโครงเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นเป็นพฤติกรรมในวัยเด็กของพระเอกซึ่งออกจากที่ซ่อนมาช่วยมารดาทำงาน พฤติกรรมนี้จึงแสดงให้เห็นความกตัญญูกตเวทีของพระเอก อันเป็นคุณธรรมสำคัญของพระเอกที่ปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ดังจะเห็นว่าพระสังข์อยู่กับมารดาที่ช่วยมารดาดูแลบ้าน เมื่อพลัดพรากจากมารดาไปอยู่กับนางยักษ์ก็หนีออกจากเมืองยักษ์เพื่อติดตามหามารดา จนในที่สุดก็ได้พบมารดาและเดินทางกลับบ้านเมืองพร้อมกัน

พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษที่แสดงให้เห็นคุณธรรมด้านความกตัญญูรู้คุณของพระเอกนี้ยังคงปรากฏอยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า และแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา ซึ่งมีโครงเรื่องในวัยเด็กหรือเหตุการณ์ก่อนการได้คู่ครองและการทดสอบของพ่อตาเช่นกัน พฤติกรรม B ที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่ามักเป็นพฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้านให้มารดาหรือผู้อุปถัมภ์ซึ่งเก็บตัวเอกมาเลี้ยงดู หรือพฤติกรรมแบบ B๒ ซึ่งตัวเอกเป็นสัตว์แต่พูดหรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน พฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่าจึงยังเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความกตัญญูของตัวเอกที่มีต่อผู้มีพระคุณเช่นเดียวกับในเรื่อง *สังข์ทอง* ส่วนพฤติกรรม B ที่ปรากฏในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นั้นก็มีพฤติกรรมที่แสดงความกตัญญูของตัวเอก คือ พฤติกรรม B๑ ซึ่งตัวเอกถอดกายออกจากศิระแล้วช่วยมารดาทำงานบ้าน ดังนั้นจะเห็นว่านิทานที่เกิดขึ้นใหม่ในกระบวนการแต่งเรื่องบางเรื่องยังคงรักษาคุณลักษณะเดิมบางประการในโครงเรื่องเดิมเอาไว้ ดังเช่น คุณสมบัติด้านความกตัญญูของตัวเอกในเรื่อง *สังข์ทอง* ที่ยังคงปรากฏในนิทานเรื่องอื่นๆ ที่อยู่ในแบบเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* เหมือนกัน

อย่างไรก็ตามนิทานในบางแบบเรื่องแม้ว่าจะปรากฏพฤติกรรม B เหมือนกันแต่ก็มีตำแหน่งที่ต่างกันไป และมีรูปแบบของพฤติกรรมและความสำคัญที่แตกต่างกันด้วย ดังการปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกในวัยหนุ่มของตัวเอกในตอนเหตุการณ์การทดสอบของนิทานแบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำ รูปแบบของพฤติกรรม B ได้เปลี่ยนไปจากพฤติกรรมที่เน้นคุณธรรมด้านความกตัญญูของพระเอกในวัยเด็กเมื่ออยู่กับมารดาหรือผู้อุปถัมภ์ ก็กลายเป็นพฤติกรรมในวัยหนุ่มที่พระเอกแสดงตัวตนให้นางเอกรับรู้หรือหาทางใกล้ชิดกับนางเอก ดังที่ปรากฏพฤติกรรม B๓.๑ ตัวเอกมีความสามารถในการร้อยมาลัย และพฤติกรรม B๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน การปรากฏพฤติกรรม B ในเหตุการณ์ในวัยหนุ่มจึงทำให้โครงเรื่องในตอนการได้คู่และการทดสอบของเรื่องเป็นตอนที่เด่นที่สุด และโครงเรื่องในช่วงวัยเด็กลดความสำคัญลงเพราะพฤติกรรม B ที่เคยปรากฏในตอน *กำเนิดผิปกติ* ได้เปลี่ยนตำแหน่งไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนอื่น

ดังนั้นการเปลี่ยนตำแหน่งของพฤติกรรมหลักจึงมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงเรื่อง กล่าวคือ หากพฤติกรรมหลักนั้นปรากฏในเหตุการณ์ตอนใดก็จะทำให้โครงเรื่องตอนนั้นโดดเด่นและมีความสำคัญขึ้น ส่วนเหตุการณ์ตอนที่พฤติกรรมหลักหายไปจากตำแหน่งเดิมก็จะทำให้

โครงเรื่องตอนนั้นมีน้ำหนักความสำคัญน้อยลง หรือเหตุการณ์ตอนนั้นอาจกลายเป็นแค่เหตุการณ์เสริมในโครงเรื่อง ไม่ใช่เหตุการณ์สำคัญอีกต่อไป

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม E ในแบบเรื่องย่อ ชก ท้าวแบ้

พฤติกรรม E การได้ทรัพย์สมบัติหรือสิ่งวิเศษ เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ ตัวเอกออกผจญภัย ในโครงเรื่อง *สังข์ทอง* พฤติกรรม E เกิดขึ้นจากการที่พระสังข์ตัวเอกได้ของวิเศษจากเมืองยักษ์ (E๑.๑) ชุบตัวในบ่อทอง (E๑.๒) และการเรียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา (E๓.๑) ของวิเศษต่างๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อพระสังข์มาก การชุบตัวทำให้พระสังข์มีรูปร่างสมบัติที่งามเลิศเหนือมนุษย์ แต่พระสังข์ก็ปกปิดรูปทองของตนไว้ในรูปเงาะอัปลักษณ์ แสดงว่าพระสังข์ไม่ต้องการให้คนเห็นรูปทองของตน ส่วนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาก็ทำให้พระสังข์มีวิชาติดตัวไปใช้แก้ปัญหาในยามคับขัน นั่นคือตอนหาเนื้อหาปลาแข่งกับหกเขย ของวิเศษทั้งหมดที่พระสังข์ได้มาจากเมืองยักษ์จึงทำให้พระสังข์มีความพร้อมที่จะออกผจญภัยได้ต่อไป และมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ตอนต่อไปของเรื่อง คือ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ดังนั้นจะเห็นความเกี่ยวข้องของพฤติกรรม E การได้ทรัพย์สมบัติหรือของวิเศษกับพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถในเรื่อง *สังข์ทอง*

ส่วนพฤติกรรม E ในแบบเรื่อง *ชก ท้าวแบ้* นี้มีตำแหน่งที่แตกต่างไปจากตำแหน่งที่ปรากฏใน *สังข์ทอง* เพราะพฤติกรรม E ซึ่งปกติแล้วปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* กลับย้ายไปปรากฏในตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* อันเป็นเหตุการณ์ปิดท้ายโครงเรื่อง *สังข์ทอง* การปรากฏพฤติกรรม E ในเหตุการณ์ตอนที่ ๔ ของเรื่อง *ท้าวแบ้* จึงทำให้พฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษ ไม่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถอย่างไรในเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้โครงเรื่องที่ดำเนินมาถึงเหตุการณ์สุดท้าย และควรจะคลี่คลายไปสู่ตอนจบแบบโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* นั้นยืดโครงเรื่องต่อไปอีก เพราะมีเหตุการณ์ตอนอื่นเพิ่มเข้ามาทำให้ไม่อาจดำเนินไปสู่ตอนจบหลังจากเหตุการณ์การทดสอบและการถอดรูปแบบเรื่อง *สังข์ทอง* ได้

พฤติกรรม E ในเรื่อง *ท้าวแบ้* นี้ปรากฏแทรกอยู่ระหว่างพฤติกรรม J การถอดรูปกับพฤติกรรม K เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว ซึ่งเป็นพฤติกรรมสรุปท้ายของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* โดยในแบบเรื่องย่อ *ชก ท้าวแบ้* มีโครงเรื่องตอนท้ายที่แตกต่างจากแบบเรื่องย่ออื่นๆ กล่าวคือ มีโครงเรื่องการผจญภัยได้ของวิเศษของตัวเอกเพิ่มเข้ามา โดยกล่าวถึงท้าวแบ้ซึ่งถูกพ่อตาลงไปทิ้งไว้ในสวน เพราะต้องการให้ท้าวแบ้ถูกยักษ์กิน แต่ท้าวแบ้กลับรอดชีวิต และได้ของวิเศษของยักษ์ คือ กระจงแก้ว พระขรรค์ เกือกแก้วและน้ำเต้าวิเศษ มาเป็นของตนด้วย ซึ่งการปรากฏพฤติกรรม E ๑.๑ ของวิเศษของยักษ์ ในเรื่อง *ท้าวแบ้* นี้เป็นเพราะมีการเพิ่มโครงเรื่องย่อเข้ามาในโครง

เรื่องท้าวแก้ว โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามานี้ น่าจะรับเอามาจากโครงเรื่องบางส่วนของ *สิทธิสารชาดก* อันมีผลทำให้เกิดพฤติกรรม E ๑.๑ การได้ของวิเศษของยักษ์ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนท้ายของเรื่อง *ท้าวแก้ว*

แม้ว่าการเกิดพฤติกรรม E ในตอนท้ายเรื่อง *ท้าวแก้ว* จะเป็นผลมาจากการรับเอาโครงเรื่องบางส่วนของนิทานเรื่องอื่นมาเพิ่มลงในโครงเรื่องเดิม แต่ก็แสดงให้เห็นอิทธิพลของเรื่อง *สังข์ทอง* ต่อเรื่อง *ท้าวแก้ว* ด้วย กล่าวคือ เรื่อง *ท้าวแก้ว* มีพฤติกรรมหลักในตอนได้คู่ครองเป็นแบบ HI การทดสอบก่อนแต่งงานอันเป็นลักษณะเฉพาะของนิทานในแบบเรื่อง ข แสดงว่าเรื่อง *ท้าวแก้ว* อาจแตกเรื่องมาจากโครงเรื่องแบบ *ก่ำกาดำ* หรือได้รับอิทธิพลทางโครงเรื่องมาจาก *ก่ำกาดำ* แต่ในเรื่อง *ก่ำกาดำ* นี้พฤติกรรม E การได้ทรัพย์สมบัติหรือของวิเศษไม่ใช่พฤติกรรมหลักของโครงเรื่อง เพราะก่ำกาดำสามารถผ่านการทดสอบโดยการใช้ปัญญาตอบปัญหาธรรมดั่งใน *ก่ำกาดำ* ล้ำหน้าหรือการเนรมิตสะพานทองดั่งใน *ก่ำกาดำ* อีสาน ก็เป็นเพราะมีเทวดาเป็นผู้ช่วยเหลือ นอกจากนี้พฤติกรรม E ที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อย ข^๓ สุวรรณสิริสาถ์เน้นที่การได้ทรัพย์สมบัติมากกว่าการได้ของวิเศษ ดังนั้นการปรากฏพฤติกรรม E ๑.๑ การได้ของวิเศษของยักษ์ในเรื่อง *ท้าวแก้ว* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่อง ข จึงมีความคล้ายคลึงกับพฤติกรรมการได้ของวิเศษในเรื่อง *สังข์ทอง*

ร่องรอยที่แสดงว่าพฤติกรรม E ใน *ท้าวแก้ว* น่าจะได้รับอิทธิพลจาก *สังข์ทอง* คือ อนุภาคของวิเศษของยักษ์ (E ๑.๑.) ใน *สุวรรณสังข์ชาดก* ใน *ปัญญาสาชดก* ซึ่งคล้ายคลึงกับของวิเศษที่ *ท้าวแก้ว* ได้จากยักษ์ กล่าวคือ อนุภาคของวิเศษที่ปรากฏในพฤติกรรม E ในเรื่อง *ท้าวแก้ว* ได้แก่ กระโจมนแก้ว ดาบวิเศษ น้ำเต้าวิเศษและเกือกแก้ว ซึ่ง *ท้าวแก้ว* ได้มาจากยักษ์ในสวน คล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ได้ของวิเศษของมารดายักษ์ในเมืองยักษ์ คือ รูปเงาะ พระขรรค์และเกือกแก้ว ของวิเศษในเรื่อง *ท้าวแก้ว* จึงปรากฏตรงกันกับอนุภาคของวิเศษในเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก* ๒ อย่าง คือ ดาบวิเศษและเกือกแก้ว

ส่วนของวิเศษที่ปรากฏในเรื่อง *สิทธิสารชาดก* คือ คนโทน้ำทิพย์ ตาขังวิเศษและรองเท้าวิเศษ ซึ่งจะเห็นว่าไม่มีอนุภาคดาบวิเศษในเรื่อง *สิทธิสารชาดก* ส่วนในเรื่อง *ท้าวแก้ว* ก็ไม่มีอนุภาคตาขังวิเศษ แสดงว่าแม้จะรับเนื้อหาจากเรื่อง *สิทธิสารชาดก* แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงละเอียดของอนุภาคของวิเศษที่รับมาจากเรื่อง *สิทธิสารชาดก* อนุภาคของวิเศษในเรื่อง *ท้าวแก้ว* จึงมีรายละเอียดที่แตกต่างจาก *สิทธิสารชาดก* แต่กลับใกล้เคียงกับอนุภาคของวิเศษของพระสังข์ในเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก* อันประกอบด้วยดาบซึ่งตรงกับพระขรรค์ กระโจมนแก้วซึ่งคล้ายคลึงกับการสวมรูปเงาะ และเกือกแก้วซึ่งปรากฏตรงกัน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าพฤติกรรม E ในเรื่อง *ท้าวแก้ว* นี้แม้จะมีตำแหน่งที่แตกต่างจากพฤติกรรมที่ปรากฏใน *สังข์ทอง* แต่ก็อาจได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สังข์ทอง*

นอกจากนี้รายละเอียดของพฤติกรรมอื่นๆ ก็คล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสังข์ชาดก* คือ การที่ *ท้าวแก้ว* เป็นโอรสกษัตริย์ แต่มีกำเนิดผิดปกติจึงถูกกล่าวหาว่าเป็นกาลกิณี *ท้าวแก้ว* จึงถูกลอยแพ

ต่อมาหญิงหม้ายคนหนึ่งได้เลี้ยงดูท้าวแบ้ แล้วพากันอาศัยเรือสำเภาเดินทางต่อไปจนถึงเมืองของ
คูครอง ซึ่งคล้ายคลึงกับการที่พระสังข์มีกำเนิดในหอยสังข์ ต่อมาถูกลอยแพและไปอยู่กับนางยักษ์
หม้ายผู้หนึ่ง ภายหลังก็ได้เดินทางต่อไปจนถึงเมืองของคูครอง

เรื่อง **ท้าวแบ้** เป็นชาดกเรื่องหนึ่งในชาดกพื้นบ้านหลายๆ เรื่องของชาวไทพวนซึ่งแสดงให้เห็น
เห็นอิทธิพลของนิทานใน **ปัญญาสชาดก** ที่มีต่อวรรณกรรมของชาวไทพวน เพราะโครงเรื่องของ
ท้าวแบ้ นี้คล้ายคลึงกับเรื่อง **สุวรรณสังขชาดก** การทดสอบก่อนแต่งงานโดยการสร้างสะพานทอง
ก็คล้ายคลึงกับ **สุวรรณสิริสาชาดก** และยังมีบางส่วนของโครงเรื่องที่ปรากฏตรงกันกับ **สิทธิสาร**
ชาดก นอกจากนี้ยังอาจสันนิษฐานได้ว่าพฤติกรรม E๑.๑ การได้ของวิเศษของยักษ์ในเหตุการณ์
ตอน **การเผยแพร่และการยอมรับ** ในเรื่อง **ท้าวแบ้** นั้นได้รับอิทธิพลจากเรื่อง **สุวรรณสังขชาดก** ด้วย

เรื่อง **ท้าวแบ้** จึงน่าจะเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องแบบ **สังข์ทอง** และมีการนำ
อนุภาคจากนิทานใน **ปัญญาสชาดก** คือ เรื่อง **สุวรรณสังขชาดก** **สุวรรณสิริสาชาดก** และ **สิทธิสาร**
ชาดก มาผสมเป็นเรื่อง **ท้าวแบ้** ทำให้เกิดเป็นเรื่อง **ท้าวแบ้** ที่มีพฤติกรรมตอนได้คูครองแบบ
สุวรรณสิริสา แต่มีพฤติกรรมอื่นๆ คล้าย **สุวรรณสังข์** โดยเฉพาะพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือ
ทรัพย์สมบัติ อันเป็นพฤติกรรมหลักใน **สุวรรณสังข์** และ **สุวรรณสิริสา** ซึ่งปรากฏในแบบเรื่อง **ท้าว**
แบ้ อันเป็นชาดกพื้นบ้านที่สร้างขึ้นเลียนแบบชาดกใน **ปัญญาสชาดก** ด้วย

เรื่อง **ท้าวแบ้** จึงมีโครงสร้างหลักเป็นแบบการทดสอบก่อนการแต่งงาน (HI) เหมือนนิทาน
ในแบบเรื่อง ข ก่ำกาดำ แต่มีพฤติกรรมอื่นๆ คล้ายกับเรื่อง **สังข์ทอง** แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนตำแหน่ง
ของพฤติกรรม ดังการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งพฤติกรรม E ที่ย้ายมาปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๔
เรื่อง **ท้าวแบ้** ซึ่งมีลักษณะร่วมทางโครงสร้างทั้งแบบ ก สังข์ทอง และแบบ ข ก่ำกาดำ จึงจัดอยู่ใน
แบบเรื่อง ขก ซึ่งเป็นแบบผสมของทั้งสองแบบเรื่องนั่นเอง

การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรม J ในเรื่องจันทพราหมณ์ในแบบเรื่องย่อ ก๒

พฤติกรรม J การถอดรูปในแบบเรื่องย่อ ก๑ สังข์ทองอันเป็นโครงเรื่องต้นแบบนั้นเป็น
พฤติกรรมหลักที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๔ **การเผยแพร่และการยอมรับ** ความสำคัญของพฤติ
กรรม J การถอดรูปคือ เป็นพฤติกรรมที่คลี่คลายปมต่างๆ ของเรื่อง เพราะพระสังข์พระเอกของ
เรื่องซึ่งซ่อนรูปทองและความเก่งกล้าสามารถของตนไว้ในร่างอับลักษณ์ต่ำต้อย จะได้เปิดเผยรูป
สมบัติและคุณสมบัติของตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่พ่อตาและทุกๆ คนที่เคยรังเกียจตน พฤติกรรม J
จึงเท่ากับเป็นพฤติกรรมสำคัญของเรื่องที่ดำเนินเรื่องอย่างเข้มข้นมาถึงขีดสุดในพฤติกรรมนี้ก็ได้
นิทานในแบบเรื่องย่อต่างๆ ของนิทาน **สังข์ทอง** จึงมีพฤติกรรม J การถอดรูปเป็นพฤติกรรม
สำคัญตกท้ายที่จะคลี่คลายเรื่องทั้งหมดที่เป็นปมปัญหาจากการปรากฏพฤติกรรม A การ

กำเนิดในรูปลักษณะประหลาดและพฤติกรรม F การอำพรางตัว อันทำให้เกิดเป็นโครงเรื่องของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

ในเรื่อง *สังข์ทอง* พฤติกรรม J จะปรากฏหลังพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ และมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทดสอบด้วย ดังที่ปรากฏใน *สุวรรณสังฆชาดก* ในพฤติกรรมการทดสอบครั้งสุดท้ายที่พระสังข์ต้องตอบปัญหาธรรมและตีคดกลางอากาศกับพระอินทร์ ซึ่งเป็นโอกาสที่พระสังข์ได้เปิดเผยรูปโฉมและฐานะที่แท้จริง ทำให้ทุกคนได้ประจักษ์ในบุญบารมีของพระสังข์

พฤติกรรมทดสอบที่เกิดขึ้นและทำให้พระสังข์ต้องถอดรูปนี้เป็นสถานการณ์ที่พระอินทร์สร้างขึ้นเพื่อให้ตัวเอกเปิดเผยร่าง เพราะการที่พระเอกปิดบังรูปโฉมและฐานะที่แท้จริงนี้ทำให้พระเอกไม่ได้รับการยอมรับจากพ่อตา แม้ว่าจะได้แสดงความสามารถในการทดสอบมาแล้วหลายครั้ง ก็ตาม พระอินทร์จึงช่วยเหลือโดยมาถามปัญหาธรรมและทำพ่อตายพระสังข์ให้ไปตีคดกลางอากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาทำไม่ได้ เมื่อพ่อตายไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใครจึงต้องมาง้ออนุลูกเขยเงาะที่ตนรังเกียจ เมื่อพระสังข์สามารถทำสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้ จึงแสดงให้เห็นบุญบารมีของพระสังข์ที่เหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป และจึงได้รับการยอมรับจากพ่อตาในที่สุด พฤติกรรมถอดรูปของพระสังข์จึงเป็นผลมาจากการสร้างเหตุการณ์ของพระอินทร์เพื่อให้ตัวเอกถอดรูป (J๑) การถอดรูปเงาะของพระสังข์จึงเป็นเหตุการณ์ที่พลิกผันโครงเรื่องทั้งหมดให้แตกต่างกับเหตุการณ์ก่อนหน้านั้น จากโครงเรื่องของการซ่อนตัวและการดูถูกจึงจบลงด้วยการเผยร่างและการยอมรับ

ดังนั้นจะเห็นว่าพฤติกรรม J การถอดรูปเป็นพฤติกรรมที่สำคัญมากในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ในแบบเรื่องย่อยอื่น คือ แบบเรื่องย่อย ข๑ กำกาดำ แบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่า แบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสาและแบบเรื่อง ขก ทำวแบ้ ก็ปรากฏพฤติกรรม J ในเหตุการณ์ตอนที่ ๔ *การเผยร่างและการยอมรับ* ต่อจากพฤติกรรมการแต่งงานในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตายทดสอบ* เช่นเดียวกับเรื่อง *สังข์ทอง*

แต่ในกลุ่มนิทาน *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ ซึ่งเป็นนิทานที่แตกต่างเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* นั้น กลับมีตำแหน่งพฤติกรรม J ที่แตกต่างจากตำแหน่งที่ปรากฏใน *สังข์ทอง* เพราะแทนที่จะปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๔ เหมือนในแบบเรื่องย่อยอื่นๆ กลับไปปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูป พบคู่ครองและถูกพ่อตายทดสอบ* และข้อสำคัญยังปรากฏก่อนพฤติกรรมแต่งงานด้วย จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งพฤติกรรมหลักที่น่าสนใจและมีผลกระทบต่อโครงเรื่อง

โครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* นี้พระเอกจะไม่ได้รับการยอมรับจากพ่อตา จนกว่าพระเอกจะถอดรูปหรือออกจากที่ซ่อน แล้วแสดงให้เห็นรูปสมบัติและคุณสมบัติของพระเอกว่าควรคู่กับนางเอก ยิ่ง

กว่านั้นพระเอกจะยอมเปิดเผยตัวตนก็ต่อเมื่อได้แต่งงานกับนางเอก หรือนางเอกยอมรับพระเอก ในร่างอัปลักษณ์ได้ พระเอกยังจะต้องพิสูจน์ตนว่ามีความสามารถแม้ว่าจะมีรูปลักษณ์ที่ด้อยกว่าคนอื่น ๆ เสียก่อน จึงจะเปิดเผยรูปโฉมและฐานะของตนซึ่งไม่ได้ต่ำต้อยดังที่ใครๆ คิด

จึงนำแปลกที่ในกลุ่มนิทาน *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* ซึ่งตัวเอกซ่อนตัวอยู่ในคราบแพะกลับมีพฤติกรรม J ปรากฏอยู่ก่อนพฤติกรรมการแต่งงาน เท่ากับว่าตัวเอกได้เปิดเผยรูปลักษณ์แก่นางเอกและพ่อตาโดยที่ไม่ต้องพิสูจน์ตนก่อนแบบพระสังข์ ซึ่งเมื่อพ่อตาเห็นว่าตัวเอกเป็นคนและมีรูปงามจึงไม่รังเกียจและให้พระเอกแต่งงานกับนางเอก เมื่อพระเอกถอดรูปและได้แต่งงานกับนางเอกแล้ว ปมปัญหาของเรื่อง *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* ก็น่าจะหมดไปและควรจะคลี่คลายไปสู่ตอนจบของเรื่อง แต่กลับปรากฏพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถหลังพฤติกรรมการแต่งงานอีก ทั้งๆที่ไม่มีเหตุจำเป็นที่พ่อตาต้องกำจัดลูกเขยอัปลักษณ์แบบการกำจัดเจ้าเงาะใน *สังข์ทอง*

การปรากฏพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถซึ่งพ่อตากำหนดขึ้นหลังการแต่งงาน เพื่อกำจัดลูกเขยที่ต่ำต้อยอัปลักษณ์ในเรื่อง *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* ทั้งๆที่ตัวเอกได้เปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงแล้ว แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* นี้ น่าจะแตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* เพราะยังคงปรากฏพฤติกรรมการเลือกคู่และการทดสอบหลังแต่งงานหรือลำดับพฤติกรรมแบบ GIH เหมือน *สังข์ทอง* แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม J การถอดรูปจากที่เคยปรากฏในตอนที่ ๔ *การเผยร่างและการยอมรับ* ไปอยู่ในตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ทำให้ *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* มีโครงสร้างในตอนที่ ๓ เป็นแบบ FGJIH แต่ลำดับพฤติกรรมหลักพฤติกรรมอื่นๆ ก็ยังปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* แม้ว่าบทบาทความสำคัญของพฤติกรรมบางพฤติกรรมคือ พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถจะลดความสำคัญลงไป

นอกจากนี้การแสดงพฤติกรรม J การถอดรูปของตัวเอกในนิทาน *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* ยังแตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะเป็นการถอดรูปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทดสอบและไม่ปรากฏบทบาทของพระอินทร์อย่างในเรื่อง *สังข์ทอง* กล่าวคือ จันทกุมารซึ่งซ่อนตัวอยู่ในคราบแพะทองได้ออกจากคราบแพะในตอนกลางคืนมาอยู่กับนางเอก เมื่อนางจับได้ว่าแพะทองคำเป็นคน เจ้าเมืองจึงยอมรับจันทกุมารเป็นลูกเขย การถอดรูปของแพะทองคำใน *จันทพราหมณ์ - ะลองแพะคำ* จึงไม่เกี่ยวข้องกับการทดสอบความสามารถและไม่มีความสัมพันธ์กับพระอินทร์ดังที่ปรากฏใน *สังข์ทอง*

อย่างไรก็ตามแม้พฤติกรรมการถอดรูปใน *จันทพราหมณ์* จะย้ายไปปรากฏในตำแหน่งอื่น และไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการทดสอบ แต่ก็ยังมีร่องรอยพฤติกรรมการถอดรูปแบบ *สังข์ทอง* อยู่คือ ใน *จันทพราหมณ์* ยังคงปรากฏพฤติกรรมทดสอบความสามารถซึ่ง

ประกอบด้วยการหาเนื้อหาปลาเช่นเดียวกับ *สังข์ทอง* แต่ไม่ปรากฏการทดสอบโดยการตีคลีซึ่งเป็นสถานการณ์ที่พระอินทร์สร้างขึ้น หากแต่ยังปรากฏอนุภาคการตอบปัญหาธรรมกลางอากาศอันเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทดสอบดังใน *สุวรรณสังฆชาดก* โดยพระอินทร์ได้เชิญจันทพราหมณ์ไปตอบปัญหาธรรมกลางอากาศเพื่อแสดงบุญบารมีของจันทพราหมณ์ให้ทุกคนได้ประจักษ์ เพื่อให้พ่อตาของจันทพราหมณ์ยอมรับบุญบารมีของจันทพราหมณ์ อนุภาคการตอบปัญหาธรรมแบบ *สุวรรณสังฆชาดก* ที่ยังดำรงอยู่ใน *จันทพราหมณ์* แม้ว่าพฤติกรรมการถอดรูปจะย้ายไปปรากฏในตำแหน่งอื่นนี้จึงเป็นร่องรอยสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* เป็นนิทานต้นแบบของการแตกเรื่องไปเป็นเรื่อง *จันทพราหมณ์*

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม J การถอดรูปในเรื่อง *จันทพราหมณ์ - อะลองแพะคำ* แม้จะทำให้โครงเรื่องบางส่วนแตกต่างจาก *สังข์ทอง* แต่การที่พฤติกรรมอื่นๆ ยังคงอยู่ในโครงสร้าง ทำให้โครงสร้างตอนสำคัญยังคงปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* แม้ว่าโครงเรื่อง *จันทพราหมณ์ - อะลองแพะคำ* จะมีความสมเหตุสมผลน้อยกว่าเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรม J การถอดรูปไปปรากฏก่อนการแต่งงาน ทำให้ปมปัญหาเรื่องการชอนตัวของพระเอกคลี่คลายลงแล้ว การดำเนินเรื่องจึงควรจะไปสู่ตอนจบที่การแต่งงานและการยอมรับพระเอกในร่างที่แท้จริง แต่การเกิดพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถในตำแหน่งหลังพฤติกรรมการแต่งงาน ทั้งที่พระเอกได้เปิดเผยตัวแล้วจึงทำให้เหตุผลที่พ่อตาตั้งบททดสอบเพื่อกีดกันพระเอกไม่มีน้ำหนักเท่าใด โครงเรื่องของ *สังข์ทอง* ซึ่งเป็นนิทานต้นแบบ จึงมีความสมเหตุสมผลกว่า เพราะทำให้ผู้ฟังเข้าใจสาเหตุที่พ่อตาต้องการกำจัดลูกเขยเงาะ เนื่องจากพ่อตาไม่รู้ว่าที่จริงแล้วพระเอกเป็นโอรสกษัตริย์และมีรูปทองชอนเอาไว้ในรูปเงาะ

จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของพฤติกรรมในนิทานบางเรื่องนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มเนื้อหาในโครงเรื่องเดิม ดังการเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจัน* และ *ก่ากาดำ* หรือเกิดจากการเพิ่มโครงเรื่องย่อยในโครงเรื่องเดิมดังในเรื่อง *ท้าวแก้ว* ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้นิทานที่มีโครงสร้างเดียวกันมีความแตกต่างกัน

๒. การตัดเนื้อหาบางตอนหรือตัดบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่อง

นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองหลายเรื่อง แม้ว่าจะมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* แต่เมื่อพิจารณาโครงสร้างของนิทานที่แตกเรื่องใหม่เปรียบเทียบกับโครงสร้างของเรื่อง *สังข์ทอง* จะสังเกตได้ว่านิทานบางเรื่องมีโครงสร้างไม่ครบสมบูรณ์ กล่าวคือ พฤติกรรมหลักที่ปรากฏในโครงสร้างของนิทาน *สังข์ทอง* บางพฤติกรรมได้สูญหายไปจากโครงสร้างของนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* หรือนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นมีเหตุการณ์สำคัญไม่ครบถ้วนทั้ง ๔ ตอนแบบโครง

เรื่อง *สังข์ทอง* แสดงว่าในการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่นั้น ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นิทานที่เกิดขึ้นใหม่นั้นแตกต่างจากนิทานต้นแบบคือ การตัดเนื้อหาบางตอนหรือพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมออกจากโครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ ทำให้โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ไม่สมบูรณ์เท่ากับโครงสร้างของนิทานต้นแบบ

๒.๑. การตัดพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์บางตอน

การตัดพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์บางตอน หมายถึง การที่พฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมที่เคยปรากฏในโครงสร้างของนิทานต้นแบบได้สูญหายไปจากโครงสร้างของนิทานที่แต่งเรื่องไปจากนิทานต้นแบบ แสดงว่าพฤติกรรมที่สำคัญน้อยกว่าจะหายไปจากโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่อันเป็นผลมาจากกระบวนการแต่งเรื่อง พฤติกรรมที่จะคงอยู่คือ พฤติกรรมหลักที่เป็นแก่นของโครงสร้างจริงๆ เท่านั้น

โครงสร้างของนิทานแต่ละแบบนี้ นอกจากขึ้นอยู่กับรูปแบบการเรียงลำดับพฤติกรรมหลักแล้ว การคงอยู่ของพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของนิทานก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างของนิทานแต่ละเรื่องเช่นกัน กล่าวคือหากมีพฤติกรรมหลักแตกต่างกันก็ย่อมมีโครงสร้างแตกต่างกัน และเป็นนิทานคนละเรื่อง ดังที่ศิริพร ณ ถลางกล่าวว่าพฤติกรรมที่ปรากฏหรือไม่ปรากฏในโครงสร้างแต่ละแบบนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้โครงสร้างแต่ละแบบต่างกัน ดังที่พิสิทธ์ กอบบุญได้ศึกษานิทานชุดท้าวกำพร้าวแล้วพบว่าพฤติกรรมหลักที่กำหนดโครงสร้างของนิทานท้าวกำพร้าวคือ พฤติกรรมการขาด หรือหากเป็นนิทานชาดกก็มักจะพบพฤติกรรมการทำทานเป็นพฤติกรรมหลักในโครงสร้าง^๕

จากการศึกษานิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทั้งหมดสังเกตได้ว่าพฤติกรรมหลักที่มักจะหายไปจากโครงสร้างของนิทานที่แต่งเรื่องใหม่คือ พฤติกรรม B ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดมิดปกติ* และพฤติกรรม C D และ E ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้แม้จะมีบทบาทในโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* แต่ก็มีความสำคัญไม่เท่ากับพฤติกรรมที่ปรากฏในตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ในนิทานเรื่องใหม่ที่มักจะเน้นเหตุการณ์ในตอนการได้คู่ครองและการทดสอบจึงมักจะลดพฤติกรรมเหล่านี้ไป

^๕ ศิริพร ณ ถลาง, "บทนำ การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง," *ไวยากรณ์ของนิทาน การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง* (กรุงเทพฯ : ศูนย์คติชนวิทยาและโครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔,) หน้า ๑๓ - ๑๔.

การตัดพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ

พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษเป็นพฤติกรรมที่จะปรากฏต่อจากพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด และเป็นพฤติกรรมที่ตัวเอกในวัยเด็กแสดงความสามารถพิเศษ เช่น การออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้มารดา (B๑) ดังที่ปรากฏในนิทาน *สังข์ทอง* ยิ่งกว่านั้นพฤติกรรม B ยังเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผยให้มารดาของพระสังข์รู้ว่าบุตรของตนมีความพิเศษกว่าคนอื่น ๆ แต่ซ่อนตัวอยู่ในเปลือกหอยสังข์ พฤติกรรม B จึงเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญในโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง*

อย่างไรก็ตามในนิทาน *สังข์ทอง* จำนวนพื้นบ้านหลายสำนวนกลับไม่ปรากฏพฤติกรรม B ในเหตุการณ์ *กำเนิดผิดปกติ* แม้ว่าจะมีพฤติกรรม A ปรากฏอยู่ก็ตาม ดังที่ปรากฏใน *สังข์ทอง สุขทัย* จำนวนที่ ๑ *อะล่องหอยขาว* ของไทใหญ่ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อนิทาน *สังข์ทอง* แพร่หลายไปเป็นสำนวนพื้นบ้านก็ทำให้มีพฤติกรรมที่ลดความสำคัญลงและหายไปจากโครงสร้าง ดังเช่นพฤติกรรม B นิทานเหล่านี้จึงไม่มีกล่าวถึงพฤติกรรมที่พระสังข์ออกจากเปลือกหอยมาทำงานให้มารดา

การที่พฤติกรรม B สูญหายไปจากโครงสร้างของเรื่อง *สังข์ทอง* จำนวนท้องถิ่นต่างๆ จึงแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมที่มีความสำคัญน้อยสามารถสูญหายไปได้ในกระบวนการการถ่ายทอดและการแต่งเรื่องของนิทาน ด้วยเหตุนี้ในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ที่แต่งเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* จึงอาจไม่ปรากฏพฤติกรรม B ควบคู่กับพฤติกรรม A ดังที่ปรากฏในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ เรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ในแบบเรื่องย่อย ข๒ เรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ในแบบเรื่องย่อย ข๓ และ เรื่อง *ท้าวแบ้* ในแบบเรื่อง ขก

การตัดพฤติกรรม B ในเรื่องท้าวเห็นอ้ม

โครงสร้างของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่มีพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอก เพราะเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* เป็นนิทานที่เน้นเหตุการณ์ตอนตัวเอกได้คู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ การแสดงพฤติกรรมในวัยเด็กจึงไม่ปรากฏในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* แม้ว่าจะปรากฏพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาดก็ตาม โดยเมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดแล้วก็ดำเนินไปสู่พฤติกรรมการออกเดินทางเลย การที่ไม่ปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอก อาจเป็นเพราะ *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่ได้มีมารดาเป็นมนุษย์ โดย *ท้าวเห็นอ้ม* มีกำเนิดเป็นลูกชะมดแต่ที่จริงแล้วมีวิญญาณเป็นมนุษย์ แล้ววิญญาณมาเข้าร่างชะมด เมื่อโตขึ้น *ท้าวเห็นอ้ม* ก็บอกนางชะมดว่าตนไม่ใช่สัตว์แต่เป็นมนุษย์ และได้ลางนางชะมดไปตามหาร่างมนุษย์ของตน ดังนั้นจึงไม่ปรากฏพฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้าน อย่างใน

เรื่อง **สังข์ทอง** ซึ่งพฤติกรรม B๑ เป็นพฤติกรรมที่ทำให้มารดาของพระสังข์รู้ว่าบุตรเป็นมนุษย์ และนางได้ทำลายเปลือกอหอยที่ซ่อนนั้น

นอกจากนี้ท้าวเห็นอัมพระเอกของเรื่องนี้มีลักษณะคล้ายตัวละครที่เป็นลูกกำพร้าว อันเป็นลักษณะตัวละครที่พบมากในนิทานอีสาน การที่กล่าวว่าท้าวเห็นอัมมีลักษณะเป็นลูกกำพร้าวเนื่องจากว่าเหตุการณ์ในช่วงอดีตชาติของท้าวเห็นอัมในชาติที่เป็นมนุษย์นั้นก็กำพร้าวบิดามารดา ส่วนในชาติต่อมาที่กำเนิดเป็นชะมด แม้ท้าวเห็นอัมจะเกิดเป็นลูกของชะมดแต่ก็ไม่มี ความผูกพันกับมารดา เพราะวิญญาณของท้าวเห็นอัมเป็นมนุษย์ที่บังเอิญมาเข้าร่างชะมด ท้าวเห็นอัมจึงลานางชะมดออกตามหาร่างเดิมที่เป็นมนุษย์ จึงไม่ปรากฏพฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษที่ตัวเอกออกจากที่ซ่อนมาช่วยมารดาทำงานในเรื่อง **ท้าวเห็นอัม** แม้ว่ามีโครงสร้างเดียวกันกับเรื่อง **สังข์ทอง**

การตัดพฤติกรรม B ในเรื่องสุวรรณะจักกาคำในแบบเรื่องย่อ ๗๒

สุวรรณะจักกาคำ เป็นนิทานของล้านนาซึ่งอยู่ในแบบเรื่องย่อ ๗๒ ท้าวเต่า โดยเป็นเรื่องที่พระเอกกำเนิดมาเป็นกิ้งก่า และต่อมาสามารถสร้างสะพานทองได้จึงได้แต่งงานกับธิดาเจ้าเมือง โครงเรื่องของเรื่อง **สุวรรณะจักกาคำ** มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง **ท้าวเต่า** ของล้านนามาก ดังที่จะเทียบให้เห็นโครงสร้างของนิทานทั้งสองเรื่อง ดังนี้

เรื่อง	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
ท้าวเต่า	A๒.๑B๒B๔E๓.๒ B๓.๒		F๓H๕ I	J๒K๑.๑
สุวรรณะจักกาคำ	A๒.๕		F๓H๔I	J๒K๑.๑

โครงสร้างของนิทานเรื่อง **สุวรรณะจักกาคำ** มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง **ท้าวเต่า** มาก เพราะประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญเพียง ๓ ตอนเหมือนกัน คือ ตอนที่ ๑ **กำเนิดผิดปกติ** ตอนที่ ๓ **ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ** และตอนที่ ๔ **การเผยแพร่และการยอมรับ** นิทานทั้งสองเรื่องนี้จึงไม่มีเนื้อหาในตอนที่ ๒ **ตัวเอกออกผจญภัย** เหมือนกัน นอกจากนี้รายละเอียดของพฤติกรรมบางอย่างในเรื่อง **สุวรรณะจักกาคำ** ก็ตรงกับเรื่อง **ท้าวเต่า** ดังเช่น การที่พระเอกมีกำเนิดเป็นสัตว์และอยู่กับมารดาหม้าย หรือการถอดรูปของพระเอกซึ่งเกิดจากคราบถูกเผา เป็นต้น เรื่อง **สุวรรณะจักกาคำ** จึงอาจแตกเรื่องมาจากเรื่อง **ท้าวเต่า** ซึ่งเป็นนิทานที่มีความเก่าแก่มาก

สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างโครงสร้างของเรื่อง **ท้าวเต่า** กับ **สุวรรณะจักกาคำ** คือ พฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ **กำเนิดผิดปกติ** ในเรื่อง **สุวรรณะจักกาคำ** ปรากฏเพียงพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดเพียงพฤติกรรมเดียว โดยไม่มีพฤติกรรม B การแสดงความสามารถ

พิเศษของตัวเอก และพฤติกรรม E การได้ทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งพิเศษเหมือนในเรื่อง *ท้าวเต่า* แสดงว่าพฤติกรรมทั้งสองนี้ได้ถูกตัดออกไปจากโครงสร้างของนิทานเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* โดยเฉพาะพฤติกรรม B ซึ่งในเรื่อง *ท้าวเต่า* เป็นพฤติกรรมสำคัญและถูกเน้นเป็นพิเศษเพราะปรากฏถึง ๓ ครั้งคือ B๒ ตัวเอกเป็นสัตว์แต่ทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนมนุษย์ B๔ ตัวเอกทำไร่ และ B๓.๒ ตัวเอกเป่าขลุ่ย แต่ในเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ไม่ปรากฏพฤติกรรม B เลยแม้แต่ครั้งเดียว แสดงว่าพฤติกรรม B ถูกตัดออกไปจากโครงสร้างของเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ*

ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ยังมีนิทานอีก ๒ เรื่องที่น่าจะเป็นเรื่องเดียวกันกับ *สุวรรณณะจักกัคำ* แต่เป็นสำนวนของคนไทยกลุ่มอื่น คือ เรื่อง *สุวรรณณะขางคำ* ของไทเขินซึ่งพระเอกกำเนิดเป็นกิ้งก่าเหมือนกันกับ *สุวรรณณะจักกัคำ* และเรื่อง *อะลองอีจ๊อก* ของไทใหญ่ซึ่งพระเอกกำเนิดเป็นจิ้งจกที่น่าสังเกตคือ ในเรื่อง *อะลองอีจ๊อก* ปรากฏพฤติกรรม B๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ย ซึ่งคล้ายคลึงกับพฤติกรรมตัวเอกเป่าขลุ่ยหรือแคนในเรื่อง *ท้าวเต่า* การปรากฏพฤติกรรม B๓.๒ ที่ตรงกันของเรื่อง *อะลองอีจ๊อก* ของไทใหญ่กับ *ท้าวเต่า* ของล้านนาจึงเสริมข้อสันนิษฐานที่ว่าเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ของล้านนา อาจแตกเรื่องมาจากโครงเรื่อง *ท้าวเต่า*

การที่พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกไม่ปรากฏในโครงสร้างของเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* อาจเป็นเพราะเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ไม่เน้นเหตุการณ์ในตอน *กำเนิดผิดปกติ* เท่ากับเหตุการณ์ในตอนที่ตัวเอกได้คุ้มครอง เพราะเมื่อกล่าวถึงการที่ตัวเอกกำเนิดเป็นกิ้งก่า (A๒.๕) แล้วก็จะดำเนินเรื่องเข้าสู่เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* เลย ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้เป็นเหตุการณ์ตอนที่โดดเด่นมากที่สุดในโครงเรื่องของ *สุวรรณณะจักกัคำ* ดังนั้นการที่ไม่ปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกจึงทำให้เรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ดำเนินเรื่องอย่างรวบรัดรวดเร็วกว่าเรื่อง *ท้าวเต่า* เพราะไม่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ในวัยเด็กที่พระเอกได้แสดงความสามารถพิเศษแก่มารดา ดังในเรื่อง *ท้าวเต่า* ซึ่งเน้นให้เห็นความสามารถของพระเอกที่เป็นเต่า แต่ก็สามารถเป่าขลุ่ยและช่วยเหลือมารดาและยายทำไร่ได้

นอกจากนี้การที่เรื่อง *ท้าวเต่า* เน้นพฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอก โดยเฉพาะความสามารถในการทำไร่ (B๔) ก็เพราะพฤติกรรมการทำไร่มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องในตอนต่อไป เพราะท้าวเต่าจะนำแต่งทองที่ตนปลุกไปสู่ขอพระขิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ยกให้เพราะพอใจแต่งทองของท้าวเต่า พฤติกรรม B จึงเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญต่อโครงเรื่อง *ท้าวเต่า* เพราะเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ ส่วนในเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* นั้นเจ้าเมืองสั่งให้สุวรรณณะจักกัคำสร้างสะพานทอง พระอินทร์ก็พาเทวดามาช่วยสร้างสะพานทองจนสำเร็จ ดังนั้นพฤติกรรม B จึงไม่มีบทบาทในโครงเรื่องของ *สุวรรณณะจักกัคำ* และสามารถตัดออกจากโครงสร้างได้

ดังนั้นเรื่อง *สุวรรณณะจักกัคำ* ซึ่งแตกเรื่องมาจากโครงเรื่อง *ท้าวเต่า* จึงมีโครงสร้างที่แตกต่างจากนิทาน *ท้าวเต่า* อันเป็นนิทานต้นแบบตรงที่มีการตัดพฤติกรรมบางพฤติกรรมที่ไม่สำคัญออกจากโครงสร้าง คือ พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอง ทำให้โครงเรื่องของ *สุวรรณณะจักกัคำ* มีความแตกต่างจากเรื่อง *ท้าวเต่า*

การตัดพฤติกรรม B ในชมพูราชแดงเขียวในแบบเรื่องย่อย ข๓

ชมพูราชแดงเขียว ของล้านนา เป็นนิทานที่น่าจะแตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสิริสาขาดก* ใน *ปัญญาสชาดก* ดังการเปรียบเทียบโครงร่างของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* กับ *ชมพูราชแดงเขียว* ที่แสดงให้เห็นว่านิทานทั้งสองเรื่องนี้มีโครงร่างที่คล้ายคลึงกันมาก ดังนี้

สุวรรณสิริสา	A๓.๒B๑ + C๒ B๔ E๔.๑ C๒ + F๕ H๔ I H๒ H๓ + J๑ K๑.๑
ชมพูราชแดงเขียว	A๔ + C๒ B๔ E๔.๒ C๒ + F๕ H๔ I + J K๑.๑

การเปรียบเทียบโครงร่างของนิทาน ๒ เรื่องนี้ทำให้เห็นความแตกต่างของการปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอง กล่าวคือ ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะปรากฏพฤติกรรม B ซ้ำกัน ๒ ครั้ง คือ พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้านในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* และพฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำอะไรในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกมณูภัย* ส่วนในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* นั้นปรากฏพฤติกรรม B เพียงครั้งเดียว คือ พฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำอะไรในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ ของเรื่อง แสดงว่ามีการตัดพฤติกรรม B๑ ออกจากโครงร่างของเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ซึ่งแตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสิริสา*

ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นั้น พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้าน ปรากฏในตอนี่สุวรรณสิริสาซึ่งมีแต่ศิระะได้ยึดกายออกมาจากศิระะ เพื่อมาทำงานบ้านในเวลาที่มาตราของตนไม่อยู่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นความกตัญญูของสุวรรณสิริสาที่ต้องการช่วยเหลือมารดาหม้ายของตน ส่วนในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ซึ่งพระเอกกำเนิดในลูกแดงโมนี้ ไม่ปรากฏการออกจากคราบของตัวเองมาแสดงความสามารถพิเศษในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* ทำให้เหตุการณ์ตอนที่ ๑ มีพฤติกรรมหลักปรากฏเพียงพฤติกรรมเดียว คือ พฤติกรรม A๔ การกำเนิดเป็นแดงเขียว การตัดพฤติกรรม B ออกจากโครงร่างของเหตุการณ์ตอนที่ ๑ ในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* จึงทำให้เหตุการณ์ในตอนี่นี้มีพฤติกรรมไม่ครบถ้วนเหมือนนิทานต้นแบบ และเป็นเหตุการณ์ที่ถูกลดความสำคัญลงจากเดิม

การตัดพฤติกรรม B ในเรื่องท้าวแบ้

เรื่อง *ท้าวแบ้* เป็นนิทานในแบบเรื่อง ขก *ท้าวแบ้* ซึ่งตัวเอกกำเนิดในร่างแพะเช่นเดียวกับตัวเอกในเรื่อง *จันทพราหมณ์* อันเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง แม้นิทานทั้งสองเรื่องนี้พระเอกจะซ่อนตัวอยู่ในคราบแพะเหมือนกัน แต่ก็มีโครงสร้างที่แตกต่างกันทำให้กลายเป็นนิทานคนละแบบเรื่องย่อย แม้ว่าเรื่อง *ท้าวแบ้* จะมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนแบบเรื่อง ข *ก่ำกาดำ* แต่พฤติกรรมอื่นๆ นั้นคล้ายกับเรื่อง *สังข์ทอง* ไม่ว่าจะเป็น พฤติกรรม C การออกเดินทาง พฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ และ พฤติกรรม E การได้ทรัพย์สมบัติและสิ่งวิเศษ แต่กลับไม่ปรากฏพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอก แม้ว่าพฤติกรรม B จะปรากฏทั้งในแบบเรื่อง ก และแบบเรื่อง ข แสดงให้เห็นว่านิทานแบบเรื่อง ขก *ท้าวแบ้* ไม่เน้นเรื่องความสามารถพิเศษของตัวเอก ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในวัยเด็กแบบ *สังข์ทอง* หรือความสามารถในวัยหนุ่มแบบ *ก่ำกาดำ*

ดังนั้นแม้นิทานแบบเรื่อง ขก *ท้าวแบ้* จะเป็นแบบเรื่องผสมที่เกิดจากโครงเรื่องของแบบ ก *สังข์ทอง* กับแบบ ข *ก่ำกาดำ* แต่ก็มีความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประการหนึ่งที่ทำให้แบบเรื่อง ขก แตกต่างจากแบบเรื่อง ก และแบบเรื่อง ข นั่นคือ การตัดพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ ออกจากโครงสร้าง ซึ่งมีผลทำให้เหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* ในเรื่อง *ท้าวแบ้* ลดความสำคัญลง เพราะไม่มีพฤติกรรมที่พระเอกแสดงความสามารถพิเศษให้ปรากฏแก่มารดา หรือมีบทบาททำให้มารดาทราบว่าบุตรเป็นมนุษย์อย่างในเรื่อง *สังข์ทอง* การดำเนินเรื่องของ *ท้าวแบ้* จึงรวบรัดและดำเนินไปสู่เหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* อย่างรวดเร็ว โดยไม่มีพฤติกรรมเด่นของพระเอกในวัยเด็กเหมือนในเรื่อง *สังข์ทอง*

การตัดพฤติกรรม C การออกเดินทาง

พฤติกรรม C การออกเดินทางเป็นพฤติกรรมเริ่มต้นของเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* กล่าวถึงการที่ตัวเอกต้องพลัดพรากจากมารดาและบ้านเมืองไปผจญภัยในดินแดนอื่น ซึ่งปรากฏในนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๑ *สังข์ทอง* แท้ ข๑ *ก่ำกาดำ* ข๓ *สุวรรณสีรสา* และ ขก *ท้าวแบ้* พฤติกรรมการออกเดินทางในเรื่อง *สังข์ทอง* ปรากฏในตอนที่พระสังข์ถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองโดยการลอยแพ (C๑) ทำให้พระสังข์พลัดพรากจากมารดา และต่อมาก็ไปอยู่กับนางยักษ์ แต่ในนิทานที่แต่งเรื่องใหม่ในบางเรื่องก็ไม่มีพฤติกรรมการออกเดินทางดังเช่นในแบบเรื่องย่อย ข๒ *ท้าวเต่า*

นิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ *ท้าวเต่า* ไม่มีพฤติกรรม C การออกเดินทาง เนื่องจากพระเอกจะอาศัยอยู่กับมารดาหม้าย หรือผู้อุปถัมภ์ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยหนุ่ม และโครงเรื่องแบบ *ท้าวเต่า* จะให้ความสำคัญกับพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอก โดยพระเอกจะใช้ความสามารถ

ที่มีอยู่ของตนทำงานตอบแทนมารดาหรือผู้อุปถัมภ์ที่เลี้ยงดูตนจนโตเป็นหนุ่ม นิทานในแบบเรื่องย่อ ย๒ ท้าวเต่าจึงไม่ปรากฏพฤติกรรมการเดินทางออกจากบ้านเมืองของพระเอก

ความสำคัญของพฤติกรรม C การออกเดินทางในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* คือ เป็นพฤติกรรมเริ่มต้นที่นำไปสู่พฤติกรรมการได้ผู้อุปถัมภ์และการได้ทรัพย์สินสมบัติหรือของวิเศษ นิทานที่ไม่เน้นเรื่องการผจญภัยได้ของวิเศษของตัวเอก จึงมักไม่ปรากฏพฤติกรรมในตอนนี้ ทำให้พฤติกรรม C การออกเดินทาง เป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ถูกตัดไปจากโครงเรื่องดังที่ปรากฏในนิทานในแบบเรื่องย่อ ย๒ ท้าวเต่า

การที่ไม่ปรากฏพฤติกรรม C การออกเดินทางในแบบเรื่องย่อ ย๒ ท้าวเต่านี้อาจเป็นเพราะนิทานในแบบเรื่อง ย๒ ท้าวเต่านี้มีลักษณะที่แตกต่างจากนิทานในแบบเรื่องย่ออื่นๆ กล่าวคือ นิทานในแบบเรื่องย่ออื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบเรื่องย่อ ก๑ สังข์ทองแท้ แบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง แบบเรื่องย่อ ข๑ ก่ำกาดำ แบบเรื่องย่อ ข๓ สุวรรณสิริสา และแบบเรื่อง ขก ท้าวแบ้วล้วนมีลักษณะของโครงเรื่องเป็นแบบนิทานจักรวาลวงศ์ๆ ที่พระเอกต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง ไปผจญภัยในต่างแดน ทำให้ได้ของวิเศษดังในแบบเรื่อง ก๑ หรือได้ทรัพย์สินสมบัติดังในแบบเรื่อง ข๓ ทำให้พฤติกรรม C การออกเดินทางเป็นพฤติกรรมสำคัญของโครงเรื่องประเภทนี้

แต่นิทานส่วนใหญ่ในแบบเรื่อง ย๒ ท้าวเต่า มีโครงเรื่องเกี่ยวกับพระเอกซึ่งเป็นสัตว์ เมื่อได้แต่งงานกับเจ้าหญิงก็จะถอดรูปกลายเป็นคน โครงเรื่องประเภทนี้จึงเน้นเฉพาะเหตุการณ์ตอนที่ตัวเอกได้คู่ครอง จึงไม่ปรากฏเรื่องการผจญภัยตามลักษณะโครงเรื่องของนิทานจักรวาลวงศ์ๆ เหมือนนิทานในแบบเรื่องย่อแบบอื่นๆ

การตัดพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์

พฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์เป็นพฤติกรรมต่อเนื่องมาจากพฤติกรรม C การออกเดินทาง พฤติกรรมการได้ผู้อุปถัมภ์เป็นพฤติกรรมหลักที่สำคัญมากพฤติกรรมหนึ่งในเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะเมื่อพระสังข์พลัดพรากจากมารดาก็จะได้พบกับนางยักษ์ซึ่งนำพระสังข์ไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม (D๑) พระสังข์ได้อยู่กับนางยักษ์จนโตเป็นหนุ่ม และกล่าวได้ว่าความเก่งกล้าสามารถต่างๆ ของพระสังข์นั้นได้มาจากนางยักษ์นั่นเอง เพราะของวิเศษต่างๆ ของพระสังข์ ไม่ว่าจะเป็น รูปเงาะ เกือกแก้ว หรือพระขรรค์ล้วนเป็นของนางยักษ์ทั้งสิ้น นางยักษ์ยังเป็นผู้สอนมนตร์วิเศษเรียกเนื้อเรียกปลาให้แก่พระสังข์ด้วย ทำให้พระสังข์สามารถแก้ปัญหาในตอนทดสอบที่ถูกพ่อตาสั่งให้หาเนื้อหาปลาได้ ส่วนนิทานในแบบเรื่องย่อ ต่างๆ ก็มีพฤติกรรม D เช่นกัน แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น พฤติกรรม D๒ การได้หญิงหม้ายเป็นผู้อุปถัมภ์ในแบบเรื่องย่อ ข๑ ก่ำกาดำ หรือ พฤติกรรม D๓ การได้ตายายคู่หนึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ในนิทานบางเรื่องในแบบเรื่องย่อ ย๒ ท้าวเต่า

แต่ในแบบเรื่องย่อ ๗๓ สุวรรณสิริสากลับไม่ปรากฏพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์เพราะในแบบเรื่องย่อ ๗๓ สุวรรณสิริสาไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* แตกต่างจากในแบบเรื่องอื่นกล่าวคือ ในแบบเรื่องย่อที่ปรากฏตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ได้แก่ แบบเรื่องย่อ ก๑ สังข์ทอง แบบเรื่องย่อ ๗๑ ก่ำกาดำ และแบบเรื่อง ๗๒ ท้าวแก้ว พระเอกจะต้องถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองของตน ทำให้ต้องพลัดพรากจากมารดา แต่ก็มีผู้นำพระเอกไปเลี้ยงดูจนโตเป็นหนุ่ม แต่ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในแบบเรื่องย่อ ๗๓ สุวรรณสิริสา นี้ พระเอกไม่ได้ถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองตนหรือพลัดพรากจากมารดาเหมือนในแบบเรื่องอื่นๆ แต่การออกเดินทางที่ปรากฏในเรื่องนี้เป็นความตั้งใจของพระเอกที่ต้องการออกเดินทางไปแสวงโชคกับเรือสำเภา เพื่อสร้างตัวสร้างฐานะให้ดีขึ้น การออกเดินทางของพระเอกในแบบเรื่องย่อ ๗๓ จึงเป็นการจากมารดาและจากบ้านเพียงชั่วคราว ต่อมาเมื่อพระเอกโชคดีได้ทรัพย์สมบัติมากมาย จึงได้อาศัยเรือสำเภากลับมาอยู่กับมารดาดังเดิม ทำให้ในแบบเรื่องย่อ ๗๓ สุวรรณสิริสาไม่ปรากฏพฤติกรรมการได้ผู้อุปถัมภ์ เนื่องจากพระเอกกับมารดาไม่ได้พลัดพรากจากกันเหมือนในแบบเรื่องอื่นๆ นั่นเอง

การตัดพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ

พฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ เป็นพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม H การทดสอบหลังแต่งงานใน *สังข์ทอง* เพราะของวิเศษต่างๆ ที่พระสังข์ได้จากเมืองยักษ์จะเป็นประโยชน์แก่พระสังข์ในตอนที่ถูกพ่อตาทดสอบ ในแบบเรื่องย่อต่างๆ ก็มีพฤติกรรม E ปรากฏเช่นกัน เช่น การได้ทรัพย์สมบัติจากนาค (E๔.๑) ใน *สุวรรณสิริสา* และนางกนิรี (E๔.๒) ใน *ชมพูราชแดงเขียว* ในแบบเรื่องย่อ ๗๓ *สุวรรณสิริสา* เป็นต้น

แต่ใน *ก่ำกาดำชาดก* ของล้านนาและไทเขิน นั้นไม่ปรากฏพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ เนื่องจากการทดสอบในเรื่อง *ก่ำกาดำ* มีลักษณะที่แตกต่างจากการทดสอบใน *สังข์ทอง* โดยการทดสอบใน *ก่ำกาดำ* ของล้านนาเป็นการทดสอบปัญญาของผู้ที่จะมาเป็นลูกเขยของเจ้าเมืองด้วยการแข่งขันกันตอบปัญหาธรรม เพื่อเน้นให้เห็นปัญญาบารมีของพระเอกซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์อันเป็นคุณสมบัติที่มักพบในชาดกพื้นบ้านของล้านนา พฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติในเรื่อง *ก่ำกาดำ* จึงไม่มีความสำคัญต่อโครงเรื่อง เพราะตัวเอกไม่จำเป็นต้องใช้ของวิเศษมาแก้ปัญหาในตอนการทดสอบเหมือนเรื่อง *สังข์ทอง* เมื่อความสำคัญของพฤติกรรมลดน้อยลง จึงทำให้พฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติหายไปจากโครงเรื่องของนิทาน *ก่ำกาดำ* ของล้านนา เรื่อง *ก่ำกาดำ* ของไทเขินซึ่งรับไปจากล้านนาจึงไม่ปรากฏพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติเช่นกัน

นิทานหลายเรื่องในแบบเรื่องย่อ ๗๒ ที่ไม่ใช่เรื่อง *ท้าวแก้วคำ* ก็ไม่ปรากฏพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ เช่นกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *หลานกบ กาดำ แดนทอง ปลาซ่อน*

ท่อนเดียว ภูเขาสิทธิ์ และ เจ้าชายกบ นิทานเหล่านี้ส่วนใหญ่มีโครงสร้างสำคัญอยู่ที่เหตุการณ์ ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ และตอนที่ ๔ การเผยแพร่และการยอมรับ ทำให้มีโครงเรื่องสั้นๆ และรวบรัดที่กล่าวถึงพระเอกในคราบสัตว์ สามารถสร้างสะพานทองได้ จึงได้แต่งงานกับเจ้าหญิง แล้วก็ถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่างม พุทธิกรรมหลักส่วนใหญ่จึงประกอบด้วย $F_{๓} H_{๔} I + J$ การที่พระเอกสามารถผ่านการทดสอบได้มักเกิดจากเวทนามาช่วยสร้างสะพานทองให้ หรือไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการเกิดสะพานทอง พุทธิกรรม E จึงไม่มีความสำคัญต่อโครงเรื่องของนิทานกลุ่มนี้ แตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งพุทธิกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ เป็นพุทธิกรรมหลักที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพุทธิกรรม H การทดสอบความสามารถ เพราะทำให้พระเอกสามารถทำงานตามที่พ่อตากำหนดได้ โครงสร้างของนิทานเรื่องนี้ไม่มีพุทธิกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติจึงแตกต่างจากโครงสร้างของนิทาน *สังข์ทอง*

การตัดพุทธิกรรม G การเลือกคู่

พุทธิกรรม G การเลือกคู่ครองเป็นพุทธิกรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของนิทาน *สังข์ทอง* โดยเฉพาะการเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ (G๑) พุทธิกรรมการเลือกคู่นี้เป็นพุทธิกรรมที่ทำให้ปรากฏพุทธิกรรมการทดสอบความสามารถ (H) ต่อจากพุทธิกรรมการแต่งงาน (I) เพราะการเลือกคู่ครองที่ไม่เหมาะสมของธิดาองค์ที่เจ็ดนี้เองทำให้พ่อตาตั้งบททดสอบเพื่อกำจัดลูกเขยที่ต่ำต้อย จึงทำให้เกิดโครงสร้างแบบ GIH การเลือกคู่และการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานของแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง* ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักทั้งในแบบเรื่องย่อย ก๑ *สังข์ทอง* แท้และแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง

ในนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ บางเรื่องคือ เรื่อง *ท้าวเหินอ้ม* และเรื่อง *อะล่องแพะคำ* แม้จะไม่มีพุทธิกรรมการเลือกคู่ (G) แต่ก็มีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน คือในเรื่อง *ท้าวเหินอ้ม* กล่าวถึงเจ้าหญิงองค์ที่เจ็ดได้เดินทางแสวงหาคู่ครอง เมื่อนางพบท้าวเหินอ้มซึ่งเป็นชะมดที่มีความงดงามและพูดได้ นางจึงเลือกท้าวเหินอ้มเป็นคู่ครอง ส่วนในเรื่อง *อะล่องแพะคำ* กล่าวถึงเจ้าเมืองได้จัดงานเลือกคู่เจ็ดวันเจ็ดคืน เพื่อให้ธิดาเลือกคู่จากบรรดาคนที่มาเที่ยวงาน แต่นางก็ไม่พึงใจใคร ในที่สุดนางถูกใจลูกแพะที่มีความสวยงาม เจ้าเมืองจึงประชดด้วยการขอลูกแพะมาเป็นสวามีของธิดาตน จะเห็นว่าแม้นิทานทั้งสองเรื่องจะไม่มีพุทธิกรรม G๑ การเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่แบบนิทาน *สังข์ทอง* แต่ก็มีอนุภาคเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันปรากฏอยู่ แสดงให้เห็นร่องรอยของนิทาน *สังข์ทอง* อันเป็นนิทานต้นแบบของนิทานทั้งสองเรื่องนี้

ส่วนในแบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก ซึ่งมีโครงสร้างหลักแบบ HI การทดสอบก่อนแต่งงาน จะไม่ปรากฏพุทธิกรรม G การเลือกคู่เลย เพราะพุทธิกรรมการทดสอบความสามารถ (H) ที่กำหนดขึ้นเพื่อเลือกคู่ครองให้นางเอกนั้นก็มิบทบาทเป็นพุทธิกรรมเลือกคู่อยู่แล้วนั่นเอง เมื่อพระ

เอกผ่านบททดสอบก็เท่ากับว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมจะเป็นลูกเขยของเจ้าเมือง จึงได้แต่งงานและครองคู่กับนางเอก

นอกจากนี้การที่พฤติกรรมการเลือกคู่สูญหายไปจากโครงสร้างของนิทานแบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก ก็อาจเป็นเพราะการเสี่ยงทายเพื่อเลือกคู่ครองของฝ่ายหญิงนี้ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนไทย ส่วนการปรากฏพฤติกรรมทดสอบก่อนการแต่งงานในแบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก นี้สอดคล้องกับขั้นตอนการเรียกสินสอดของฝ่ายหญิงที่ปรากฏในธรรมเนียมการแต่งงานของคนไทยมากกว่า ความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้เองที่อาจทำให้คนฟังนิทานรู้สึกไม่คุ้นเคยกับวิธีการเลือกคู่ครอง และในที่สุดจึงมีการปรับเปลี่ยนสิ่งที่ผิดแปลกไปจากการรับรู้ของตนให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย พฤติกรรมการเลือกคู่ครองจึงไม่ปรากฏในนิทานที่มีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงานซึ่งเป็นโครงสร้างที่ผู้ฟังเคยชินและสอดคล้องกับวัฒนธรรมมากกว่า

การตัดพฤติกรรม H ในเรื่องชมพูราชแดงเขียว

ชมพูราชแดงเขียว เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก สุวรรณสิริสา โดยยังคงมีพฤติกรรมหลักส่วนใหญ่ในโครงสร้างปรากฏตรงกัน แต่ได้มีการตัดพฤติกรรมบางอย่างออกไป ดังเช่นการตัดพฤติกรรม B ออกไปจากเหตุการณ์ตอนที่ ๑ กำเนิดผิดปกติ พฤติกรรมอีกพฤติกรรมหนึ่งที่มีการตัดออกไปจากโครงสร้าง คือ การตอบปัญหาธรรม (H๒) และการตีคลี (H๓) ซึ่งปรากฏหลังพฤติกรรมการแต่งงานในเรื่อง สุวรรณสิริสา อันเป็นนิทานต้นแบบ แต่ในเรื่อง ชมพูราชแดงเขียว กลับไม่มีพฤติกรรมทดสอบความสามารถที่ปรากฏหลังพฤติกรรมการแต่งงาน ดังที่ปรากฏในโครงสร้างดังนี้

สุวรรณสิริสา	$A_{๓.๒} B_{๑} + C_{๒} B_{๔} E_{๔.๑} C_{๒} + F_{๕} H_{๔} I H_{๒} H_{๓} + J_{๑} K_{๑.๑}$
ชมพูราชแดงเขียว	$A_{๔} + C_{๒} B_{๔} E_{๔.๒} C_{๒} + F_{๕} H_{๔} I + J K_{๑.๑}$

การตัดพฤติกรรมทดสอบที่ปรากฏหลังการแต่งงานออกไปจากโครงสร้างของ ชมพูราชแดงเขียว อาจเป็นเพราะการตอบปัญหาธรรมกับการตีคลีเป็นพฤติกรรมที่เสริมให้เห็นบุญบารมีของพระเอกโดยไม่เกี่ยวข้องกับการได้คู่ครอง เพราะพฤติกรรมทดสอบความสามารถที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเลือกคู่ คือ การสร้างสะพานทอง (H๔) ซึ่งเป็นการทดสอบความสามารถก่อนการแต่งงานที่ปรากฏตรงกันทั้งใน สุวรรณสิริสา และ ชมพูราชแดงเขียว ส่วนการทดสอบโดยการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีหลังแต่งงานใน สุวรรณสิริสา นั้นเป็นอิทธิพลของเรื่อง สังข์ทอง ที่มีต่อเรื่อง สุวรรณสิริสา และเป็นการทดสอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการถอดรูป เพราะเกิดจากการที่พระอินทร์สร้างเหตุการณ์ขึ้นเพื่อให้ตัวเอกถอดรูป

ส่วนการถอดรูปในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* นั้นไม่ปรากฏบทบาทของพระอินทร์ เพราะเมื่อแดงเขียวสร้างสะพานทองและได้แต่งงานแล้วก็ถอดรูปเปิดเผยรูปโฉมแก่นางเอก ดังนั้นจึงไม่ปรากฏการทดสอบโดยการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีกลางอากาศกับพระอินทร์

ข้อที่น่าสังเกตคือ การทดสอบหลังแต่งงานแบบการตอบปัญหาธรรมในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เป็นการทดสอบที่เน้นให้เห็นปัญญาของพระเอก และยังคงคล้องกับรูปลักษณะของพระเอกที่มีแต่ศรัทธา เพราะแสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เป็นชาดกที่เน้นเรื่องปัญญาอันเป็นเลิศของพระโพธิสัตว์ การที่พระโพธิสัตว์เกิดมามีแต่ศรัทธาไม่มีร่างกายก็เป็นสัญลักษณ์ของการยกย่องเชิดชูปัญญามากกว่ารูป ส่วนเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ซึ่งไม่มีการตอบปัญหาธรรมหลังการแต่งงานก็อาจเป็นเพราะไม่เน้นเรื่องปัญญาแบบเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ทำให้พฤติกรรมการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานหายไปจากโครงสร้าง อีกทั้งพระเอกในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ก็ซ่อนตัวอยู่ในผลแดง ไม่ได้เกิดมามีแต่ศรัทธา จึงไม่มีนัยเรื่องปัญญาบารมีของพระเอกแบบเรื่อง *สุวรรณสิริสา*

นอกจากนี้การปรากฏพฤติกรรมการทดสอบความสามารถทั้งก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน อาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่ซ้ำซ้อนกันโดยไม่จำเป็น เพราะการทดสอบความสามารถที่มีบทบาทในการเลือกสรรคู่ครองอย่างแท้จริง คือ พฤติกรรมการทดสอบที่ปรากฏในตำแหน่งก่อนการแต่งงาน จึงทำให้มีการตัดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำซ้อนกัน คือ การทดสอบที่ปรากฏหลังแต่งงานออกไปจากโครงสร้าง พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* จึงปรากฏเพียงตำแหน่งเดียว คือ การทดสอบความสามารถก่อนการแต่งงาน (HI) โครงสร้างในตอน ๓ ของ *ชมพูราชแดงเขียว* จึงแตกต่างจาก *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีพฤติกรรมการทดสอบความสามารถทั้งก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน (HIH)

การตัดพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์บางตอนแสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบ มักจะเน้นเฉพาะโครงเรื่องตอนที่กล่าวถึงการได้คู่ครองของตัวเอง ทำให้พฤติกรรมหลักที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกคู่ โดยเฉพาะพฤติกรรมในตอน *กำเนิดผิปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* มักจะถูกตัดออกไปจากโครงสร้าง ทำให้นิทานเรื่องใหม่มักมีโครงเรื่องที่สั้นและรวบรัดกว่านิทานต้นแบบ

๒.๒. การตัดเนื้อหาบางตอนออกจากโครงเรื่อง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่อาจทำให้เกิด **การตัดเนื้อหาบางตอนออกจากโครงเรื่อง** ซึ่งทำให้เหตุการณ์สำคัญบางตอนที่เคยปรากฏในโครงสร้างของนิทานต้นแบบกลับไม่ปรากฏในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ ทำให้โครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ไม่สมบูรณ์เท่ากับโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ

โครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นจึงมีเฉพาะเหตุการณ์ตอนที่เป็นหัวใจหลักของโครงเรื่อง ส่วนเหตุการณ์ที่ไม่สำคัญนักก็จะหายไป ดังเช่นการแพร่กระจายของนิทาน *สังข์ทอง* ก็ทำให้เกิดการตัดเนื้อหาบางตอนออกไปจากโครงเรื่อง ทำให้นิทาน *สังข์ทอง* บางสำนวนมีเนื้อหาไม่ครบทั้ง ๔ ตอน หรือกล่าวได้ว่าเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องไม่สมบูรณ์ เช่น *ยักษ์กับไ้รูปเงาะ* ของจังหวัดพัทลุงซึ่งมีโครงเรื่องเริ่มที่เหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ตั้งแต่พระเอกอยู่กับนางยักษ์ไปจนถึงหาเนื้อหาปลาในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และถอดรูปในตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* โดยไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดมิดปกติ* ในหอยสังข์ และการออกจากหอยมาทำอาหารให้มารดาแบบพระสังข์ แสดงว่ามีการตัดเนื้อหาตอนที่ ๑ *กำเนิดมิดปกติ* ออกจากโครงเรื่องของ *ยักษ์กับไ้รูปเงาะ*

นิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* หลายเรื่องก็มีการตัดเนื้อหาตอนที่มีความสำคัญน้อยกว่าตอนอื่นๆ ออกไปจากโครงเรื่องเช่นกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดมิดปกติ* และเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งมีความสำคัญน้อยกว่าตอนที่กล่าวถึงการได้คู่ครองและการทดสอบ แต่การตัดเนื้อหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่มีความแตกต่างจากการตัดทอนเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการตัดเนื้อหาของนิทานที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของนิทาน เพราะการที่พฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมหายไปจากโครงสร้าง ทำให้ต้องมีการเพิ่มพฤติกรรมใหม่หรือเพิ่มเนื้อหาอื่นมาทดแทนส่วนที่ขาดหายไป ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สังข์ทอง* มีการเรียงร้อยลำดับกันอย่างเกี่ยวเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน การตัดเนื้อหาซึ่งทำให้พฤติกรรมหลักในตอนนั้นๆ ขาดหายไปจึงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *สุวรรณภูมิ* ในแบบเรื่องย่อย ก๑ เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ เรื่อง *ท้าวเต่าดำ* ในแบบเรื่องย่อย ข๒ และเรื่อง *สุวรรณสังขชาติ* ในแบบเรื่องย่อย ข๓

การตัดเหตุการณ์ตอนกำเนิดมิดปกติในเรื่องสุวรรณภูมิ

เรื่อง *สุวรรณภูมิ* เป็นนิทานชาดกพื้นบ้านของล้านนาเรื่องหนึ่ง เนื้อเรื่องกล่าวถึงการผจญภัยของโอรสกษัตริย์ชื่อสุวรรณภูมิที่ออกเดินทางไปเรียนวิชาที่อนุชาแล้วพลัดพรากกัน สุวรรณภูมิที่ได้เป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์และได้ของวิเศษมากมาย ต่อมาสุวรรณภูมิที่ในรูปเงาะได้ออกผจญภัยต่อไปจนได้คู่ครอง ถูกพ่อตากลั่นแกล้งหลายครั้ง จนในที่สุดสุวรรณภูมิก็ได้รับการยอมรับและได้เดินทางกลับบ้านเมือง

จะเห็นว่าโครงเรื่องของ *สุวรรณภูมิ* นั้นไม่เหมือนกับเรื่อง *สังข์ทอง* ทั้งหมดแต่ก็มีเหตุการณ์บางตอนที่คล้ายคลึงกัน ดังจะเห็นจากการเปรียบเทียบโครงสร้างพฤติกรรมของ *สุวรรณภูมิ* กับ *สุวรรณสังขชาติ* ซึ่งเป็นสำนวนของล้านนาเหมือนกัน ดังนี้

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
สุวรรณภูมิ		C E๑.๒ D๑E๑.๑ E๒ E๓.๑ C	F๑G๒ I H๑.๑ H ๑.๒ H๑.๔ H๓	J๑ K๑.๑ K๑.๒
สุวรรณสังข์	A๑.๑ B๑	C๑ D๑ E๑.๑ E๒ E๓.๑ C	F๑ G๑ I H๑.๑ H๑.๓ H๑.๒ H๒ H๓	J๑ K๑.๑ K๒ K๑.๒ K๓

การเปรียบเทียบโครงสร้างนิทานทั้งสองเรื่องนี้จะเห็นว่า *สุวรรณภูมิ* มีพฤติกรรมต่างๆ ในเหตุการณ์สามตอนตั้งแต่ ตอนที่ ๒ ตัวเอกออกผจญภัย ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครอง และถูกพ่อตาทดสอบ และตอนที่ ๔ การเผยแพร่และการยอมรับ คล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์* ใน *ปัญญาชาดก* แต่เห็นได้ชัดว่าพฤติกรรมเริ่มต้นของเรื่อง *สุวรรณภูมิ* คือ พฤติกรรม C การออกเดินทาง โดยไม่ปรากฏพฤติกรรม A และพฤติกรรม B อันเป็นพฤติกรรมเริ่มต้นที่สำคัญใน *สุวรรณสังข์* หรือกล่าวได้ว่า เรื่อง *สุวรรณภูมิ* ไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* แม้ว่าจะปรากฏเหตุการณ์อีกสามตอนคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์* ก็ตาม แสดงให้เห็นว่ามีการตัดเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* ออกไปจากโครงเรื่อง แล้วสร้างนิทานเรื่องใหม่คือ เรื่อง *สุวรรณภูมิ* จากเหตุการณ์อีก ๓ ตอนในโครงเรื่องของ *สุวรรณสังข์* ตั้งแต่ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ไปจนถึง *การเผยแพร่และการยอมรับ*

เรื่อง *สุวรรณภูมิ* จึงไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิปกติ* ซึ่งประกอบด้วย การกำเนิดในหอยสังข์ (A๑.๑) การออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้มารดา (B๑) แบบนิทานสังข์ทอง แต่จะเริ่มเรื่องที่มีการผจญภัยของพระเอกในวัยหนุ่มที่พลัดพรากจากบ้านเมืองแล้วได้เป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์หม้าย การซ่อนตัวในรูปเงาะ การทดสอบของพ่อตาแบบหาเนื้อหาปลา การตีคดีและการถอดรูป ซึ่งล้วนเป็นพฤติกรรมหลักของเรื่อง *สังข์ทอง* แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *สุวรรณภูมิ* เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสังข์* โดยคงโครงเรื่องเดิมตั้งแต่เหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* จนถึงเหตุการณ์ตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* ซึ่งเป็นเหตุการณ์สุดท้ายในเรื่อง *สุวรรณสังข์* โดยตัดเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* ออกไปจากโครงเรื่องนิทานเรื่อง *สุวรรณภูมิ* จึงมีโครงเรื่องไม่สมบูรณ์ครบถ้วนเท่ากับโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ

แม้ว่าจะไม่มีการกล่าวถึงการกำเนิดในหอยสังข์ (A๑.๑) เพราะเรื่อง *สุวรรณภูมิ* ไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิปกติ* แต่ก็ปรากฏร่องรอยของอนุภาคนี้ในเหตุการณ์ตอนอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นร่องรอยของเรื่อง *สังข์ทอง* ในเรื่อง *สุวรรณภูมิ* กล่าวคือ ในพฤติกรรม E ๑.๑ ของวิเศษของ

ยักษ์ กล่าวถึงสุวัณณภูมินท์ที่ได้พบของวิเศษต่างๆ คือ เสือทิพย์ รongเท้าทิพย์ รูปเงาะ ไม่เฝ้าคุด และยังมีขุภากรูปหอยสังข์ซึ่งเชื่อมโยงได้กับอนุภาคการกำเนิดในหอยสังข์ ของเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นเอง

โครงเรื่องของ *สุวัณณภูมินท์* ที่มีเหตุการณ์สำคัญเพียงสามตอนจึงแตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะในเรื่อง *สังข์ทอง* พระเอกซ่อนตัวถึง ๒ ครั้ง คือ การซ่อนตัวในวัยเด็กและการซ่อนตัวในวัยหนุ่ม โครงเรื่องของ *สังข์ทอง* จึงเป็นโครงเรื่องที่ซับซ้อน เพราะมีปมปัญหาหลายช่วง แต่เรื่อง *สุวัณณภูมินท์* ซึ่งไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๑ แบบนิทาน *สังข์ทอง* จึงไม่มีการซ่อนตัวในวัยเด็กของตัวเอก เรื่อง *สุวัณณภูมินท์* จึงมีการซ่อนตัวของตัวเอกเพียงครั้งเดียวคือ การอำพรางตัวในรูปเงาะ โครงเรื่องของ *สุวัณณภูมินท์* จึงไม่มีความซับซ้อนเท่ากับเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะไม่มีปมปัญหาในวัยเด็กแบบเรื่อง *สังข์ทอง* เรื่อง *สุวัณณภูมินท์* จึงเป็นเรื่องการผจญภัยตามแบบพระเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไปที่กล่าวถึงการผจญภัยแสวงหาคู่ครองของตัวเอง

การตัดเหตุการณ์ตัวเอกออกผจญภัยในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย*

เจ้านางกบน้อย เป็นนิทานของคนไทพ่าเกของในประเทศพม่า นิทานเรื่องนี้จัดอยู่ในแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง เพราะมีโครงสร้างแบบ GIH การเลือกคู่และการทดสอบความสามารถหลังการแต่งงานตรงกับเรื่อง *สังข์ทอง* แต่พฤติกรรมในโครงสร้างตอนอื่นๆ นั้นมีความแตกต่างกัน ดังตารางการเปรียบเทียบเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับ *อะลองหอยขาว* ซึ่งเป็น *สังข์ทอง* ส่วนวนไทพ่าเก ดังต่อไปนี้

เรื่อง	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
เจ้านางกบน้อย	A๒.๗B๒		F๓G๑ I H๑.๑ H๔.๑H๔.๒	J๓ K
อะลองหอยขาว	A๑.๒B๑	C๑D๑E๑.๑E๓.๑ C	F๔ I H๑.๒H๑.๑ H๒	K๑.๑

โครงสร้างของนิทานทั้งสองเรื่องนี้แตกต่างกันอย่างชัดเจน เพราะในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ปรากฏอยู่ในโครงเรื่อง แสดงว่ามีการตัดเนื้อหาตอนนี้ออกจากโครงเรื่อง ทำให้เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญเพียง ๓ ตอน นั่นคือ ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* แล้วข้ามไปสู่ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* โครงเรื่องของ *เจ้านางกบน้อย* จึงสั้นกว่าโครงเรื่องของ *อะลองหอยขาว* และไม่มีเรื่องของการผจญภัยของตัวเอก เพราะเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ในตอนกำเนิดของตัวเอกแล้วก็จะเข้าสู่เนื้อหาตอนที่ ๓ คู่ครองซึ่งเป็นตอนสำคัญของเรื่องเลย แตกต่างจาก

เรื่อง *สังข์ทอง* ที่ต้องมีการผจญภัยได้ของวิเศษและทำให้พระเอกมีวิชาติดตัวเสียก่อน จึงจะถึงตอนที่ได้พบกับคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

การที่เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ไม่ปรากฏเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* อาจเป็นเพราะตอนต้นของเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* มีการผสมเรื่องกับโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ที่กล่าวถึงตัวเอกเป็นหญิงที่ต่ำต้อยแต่ได้แต่งงานกับเจ้าชายหรือชายสูงศักดิ์ ตัวเอกในโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ต้องมีชีวิตที่ลำบาก เพราะมารดาเลี้ยงและบุตรสาวจะข่มเหงรังแกนางเอกเสมอๆ ในตอนต้นเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ก็ปรากฏเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ซึ่งเป็นนิทานอีกแบบเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายไม่แพ้ *สังข์ทอง* โครงเรื่องตอนต้นของเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ที่ผนวกรวมกับโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ทำให้โครงเรื่องของ *เจ้านางกบน้อย* แตกต่างไปจาก *สังข์ทอง* ดังจะเห็นว่าตัวเอกในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* เป็นเพศหญิงซึ่งแตกต่างจากนิทานทั้งหมดในแบบเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* ที่มีตัวเอกเป็นชาย

การที่ตัวเอกในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* เป็นหญิงและมีการผนวกเรื่องกับโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* อาจมีผลทำให้เนื้อหาตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* หายไปจากโครงสร้าง ทั้งนี้เพราะโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* ซึ่งตัวเอกเป็นชายจะเน้นเรื่องการออกผจญภัยได้ของวิเศษและได้คู่ครองตามแนวเรื่องจักรวาลต่างๆ แตกต่างจากเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ที่นางเอกจะได้รับความช่วยเหลือจากสิ่งวิเศษ ทำให้ได้แต่งงานอย่างมีความสุข เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ซึ่งมีตัวเอกเป็นหญิงจึงไม่มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการผจญภัยของตัวเอก เพราะไม่สอดคล้องกับเพศของตัวเอกและแนวการดำเนินเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* นางเอกในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* สามารถผ่านบททดสอบได้ก็เพราะอำนาจวิเศษที่นางเอกมีอยู่ในตัวอยู่แล้ว จึงแตกต่างจากเรื่องของพระสังข์ที่พระเอกสามารถผ่านบททดสอบของพ่อตาได้ก็เพราะวิชาความรู้และของวิเศษที่ได้มาระหว่างการออกผจญภัย

นอกจากนี้การทดสอบความสามารถในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ก็ไม่ใช่การทดสอบตัวเอกโดยตรง แต่ผู้ที่ถูกทดสอบคือ คู่ครองของตัวเอก ส่วนตัวเอกจะมีบทบาทในการช่วยเหลือให้คู่ครองผ่านการทดสอบ การทดสอบในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* จึงแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องเดียวกัน ซึ่งจะกล่าวถึงอีกครั้งในหัวข้อการคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย*

การไม่มีเนื้อหาตอนตัวเอกออกผจญภัยทำให้โครงเรื่องของ *เจ้านางกบน้อย* มีความแตกต่างจาก *สังข์ทอง* คือ เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* จะเน้นเฉพาะเหตุการณ์ในตอนการได้คู่ครองของนางเอกซึ่งมีกำเนิดเป็นกบ คือ เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* จึงแตกต่างจากโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ที่แสดงให้เห็นความผกผันของชีวิตของพระสังข์ที่ต้องพลัดพรากจากมารดาและบ้านเมืองตั้งแต่ยังเล็ก และไปเติบโตที่ดินแดนอื่นก่อนที่จะมาได้คู่ครองอันเป็นเหตุการณ์ที่เข้มข้นที่สุดในโครงเรื่อง

การตัดเหตุการณ์ตอนตัวเอกออกผจญภัยในเรื่องท้าวเต๋าคำ

นิทานเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* ของคนไทยอีสาน เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อ ย ๒ *ท้าวเต๋าคำ* โครงสร้างหลักของนิทานเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) ส่วนเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* นั้นมีเพียง ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิวดาบ* ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* โดยไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ดังตารางเปรียบเทียบนิทานเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* กับ *ก่ำกาดำ* และ *สุวรรณสังข์กุมาร* ซึ่งล้วนเป็นสำนวนของคนไทยอีสาน ดังต่อไปนี้

เรื่อง	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
<i>ท้าวเต๋าคำ</i>	A๒.๑B๒B๓.๒B๔ E๓		F๓H๕ I	J๒ K๑.๓K๑.๑
<i>ก่ำกาดำ</i>	A๓.๑	C๑D๒	F๒B๓.๑B๓.๒H ๔H๖ E๑.๒ I	J K๑.๑
<i>สุวรรณสังข์กุมาร</i>	A๑.๑B๑	C๑D๑E๑.๑E๒ E๓.๑C	F๑G๑H๑.๑H๑.๓ H๑.๒H๒ H๓	J๑K๑.๑K๒K๑.๒ K๓

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่าทั้งนิทาน *สังข์ทอง* ในแบบเรื่อง ก และนิทาน *ก่ำกาดำ* ในแบบเรื่อง ข ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือน *ท้าวเต๋าคำ* ล้วนมีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ปรากฏอยู่ในโครงเรื่อง การที่นิทาน *ท้าวเต๋าคำ* ซึ่งมีโครงเรื่องแบบเดียวกับนิทานทั้งสองเรื่องนี้ไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ นี้จึงเป็นผลมาจากการตัดเนื้อหาบางตอนออกไปจากโครงเรื่อง ทำให้โครงเรื่องของ *ท้าวเต๋าคำ* แตกต่างจาก *สังข์ทอง* และ *ก่ำกาดำ*

โครงเรื่องของ *ท้าวเต๋าคำ* แม้ว่าจะคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* และ *ก่ำกาดำ* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเหมือนกัน แต่การที่ไม่มีเนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ก็ทำให้แนวเรื่องของ *ท้าวเต๋าคำ* แตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* และ *ก่ำกาดำ* เพราะ *สังข์ทอง* และ *ก่ำกาดำ* มีแนวเรื่องแบบนิทานจักรวาลซึ่งตัวเอกมีการผจญภัยได้ของวิเศษและได้คู่ครอง ส่วนเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* นั้นเมื่อพิจารณาโครงสร้างแล้วจะเห็นว่าพฤติกรรมหนึ่งที่โดดเด่นในเรื่อง *ท้าวเต๋าคำ* คือ พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกซึ่งปรากฏถึง ๓ ครั้ง คือ B๒ ตัวเอกเป็นสัตว์แต่สามารถพูดหรือทำสิ่งต่างๆ ได้เหมือนคน B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่ และ B๓.๒ ตัวเอกเป่าแคน ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิวดาบ*

พฤติกรรม B ในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งปรากฏถึง ๓ ครั้งในตำแหน่งเดียวกันนี้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมนี้ถูกเน้นให้เด่นขึ้น เพราะในเรื่อง *สังข์ทอง* พฤติกรรม B จะปรากฏเพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ ส่วนในเรื่อง *ก่ำกาคำ* ปรากฏพฤติกรรม B เพียงหนึ่งครั้งใน *ก่ำกาคำล้านนา* หรือสองครั้งใน *ก่ำกาคำอีสาน* แสดงว่านอกจากเหตุการณ์ตอนได้คู่ครองแล้วเหตุการณ์สำคัญอีกตอนหนึ่งในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* คือ ตอน *กำเนิดมิดปกติ* ที่กล่าวถึงการที่ตัวเอกมีกำเนิดเป็นเต่าแต่มีความสามารถพิเศษหลายอย่าง แตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* ที่จะเน้นเรื่องการออกผจญภัยไปอยู่เมืองยักษ์และได้ของวิเศษก่อนที่จะเข้าสู่ตอนได้คู่ครอง

เนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นถือเป็นเหตุการณ์ตอนสำคัญเพราะพระสังข์จะได้รับถ่ายทอดวิชาเรียกน้ำเรียกปลาและได้ของวิเศษจากนางยักษ์ไว้ใช้ในยามคับขัน นั่นคือการทดสอบของพ่อตาในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* วิชาเรียกน้ำเรียกปลาของนางยักษ์ทำให้พระสังข์สามารถผ่านการทดสอบของพ่อตาไปได้

ส่วนเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ไม่ปรากฏเนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* เพราะเหตุการณ์ตอนนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการทดสอบของพ่อตาอย่างในเรื่อง *สังข์ทอง* เนื่องจากพฤติกรรมที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทดสอบในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* คือ พฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่ กล่าวคือ ท้าวเต่าได้ทำไร่ปลูกแตง แล้วนำแตงที่ตนปลูกไปให้เจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองเห็นว่าแตงที่ท้าวเต่านำมาสู่ขอพระธิดานั้นเป็นแตงทอง จึงได้ยอมรับท้าวเต่าเป็นลูกเขย ดังนั้นพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษจึงเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทดสอบ H การทดสอบความสามารถ ไม่ใช่พฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* แบบในเรื่อง *สังข์ทอง*

เรื่อง *ท้าวเต่าคำ* เน้นพฤติกรรมการแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกในตอน *กำเนิดมิดปกติ* เพราะเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทดสอบ ทำให้เนื้อหาที่กล่าวถึงการออกเดินทาง การได้ผู้อุปถัมภ์และของวิเศษไม่มีความสำคัญในโครงเรื่องของ *ท้าวเต่าคำ* เนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ที่ไม่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทดสอบความสามารถจึงถูกตัดออกไป ทำให้พฤติกรรม C การออกเดินทาง และพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ไม่ปรากฏในโครงสร้างของเรื่อง *ท้าวเต่าคำ*

การตัดเหตุการณ์ตอนตัวเอกผจญภัยในเรื่องสุวรรณสิริสา

สุวรรณสิริสา เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อ ย ๓๓ *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีโครงสร้างหลักแบบการทดสอบความสามารถก่อนการแต่งงาน (HI) ตามโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่อง ข เรื่อง *สุวรรณสิริสา* จึงแตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะมีการสลับลำดับพฤติกรรมหลักที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์

ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ ส่วนพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนอื่นๆ ปรากฏตรงกัน

แม้ว่าเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ซึ่งเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* จะมีเหตุการณ์สำคัญปรากฏครบถ้วนทั้ง ๔ ตอนและมีพฤติกรรมหลักส่วนใหญ่ปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องเป็นเรื่อง *สุวรรณสิริสา* คือ การตัดเนื้อหาบางตอน กล่าวคือ เรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีการตัดเหตุการณ์ *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนที่ ๒ ในโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* ไม่มีเหตุการณ์ที่พระเอกพลัดพรากจากบ้านเมืองไปอยู่กับนางยักษ์และได้ของวิเศษ หากแต่การตัดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีความแตกต่างจากการตัดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องอื่นๆ เพราะยังคงมีพฤติกรรมหลักของเหตุการณ์ต่อนั้นๆ ปรากฏอยู่ในโครงสร้างของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เนื่องจากมีการเพิ่มเนื้อหาที่มีความคล้ายคลึงกันเข้ามาแทนเนื้อหาที่ตัดออกไป เรื่อง *สุวรรณสิริสา* จึงยังคงมีพฤติกรรมปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* ดังการเทียบโครงสร้างในตอนตัวเอกผจญภัยของเรื่อง *สุวรรณสังข์* กับ *สุวรรณสิริสา* ซึ่งเป็นสำนวนของคนไทยภาคเหนือเหมือนกัน ดังนี้

สุวรรณสังข์	สุวรรณสิริสา
II ตัวเอกผจญภัย	II ตัวเอกผจญภัย
C๑. ตัวเอกถูกกำจัดไปทางน้ำโดยการลอยแพ	C๒. การออกเดินทางไปกับเรือสำเภา
D๑. นางยักษ์นำไปเลี้ยงเป็นบุตร	B๔. ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่
E ๑.๑. ของวิเศษของยักษ์	E ๔.๑. การได้ทรัพย์สมบัติจากนางนาค
E ๒. การชุบตัวให้เป็นทอง	
E ๓.๑. มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา	
C การออกเดินทาง	C๒. การออกเดินทางไปกับเรือสำเภา

เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างของเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ในเรื่อง *สุวรรณสังข์* กับ *สุวรรณสิริสา* จะเห็นว่าพฤติกรรมที่ปรากฏตรงกัน คือ พฤติกรรม C การออกเดินทางและพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ ส่วนพฤติกรรมที่แตกต่างกันในเหตุการณ์ตอนนี้ คือ พฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ซึ่งปรากฏใน *สุวรรณสังข์* แต่ไม่ปรากฏใน *สุวรรณสิริสา* และพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษซึ่งปรากฏใน *สุวรรณสิริสา* แต่ไม่ปรากฏใน *สุวรรณสังข์*

แม้พฤติกรรม C การออกเดินทางและพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติจะปรากฏตรงกัน แต่ก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน เพราะในเรื่อง *สุวรรณสังข์* จะกล่าวถึงการพลัดพรากจากมารดาเพราะถูกลอยแพ (C๑) จนได้ไปอยู่กับผู้อุปถัมภ์ คือนางยักษ์ (D๑) ต่อมาพระสังข์ก็ได้ลักของวิเศษ (E๑.๑) หนีออกจากเมืองยักษ์ (C) แต่ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ซึ่งแตกเรื่องมา

จาก *สังข์ทอง* ไม่ปรากฏเนื้อหาตอนนี้ จึงแสดงว่ามีการตัดเนื้อหาตอนที่กล่าวถึงตัวเอกพลัดพรากจากมารดาไปอยู่กับผู้อุปถัมภ์ และได้ของวิเศษตามโครงเรื่องเดิมออกไป แต่การที่ยังคงมีพฤติกรรม C การออกเดินทางและพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติปรากฏเหมือนในเรื่อง *สุวรรณสังข์* เพราะได้เพิ่มเหตุการณ์ที่กล่าวถึงการออกเดินทางไปกับเรือสำเภา (C๒) แล้วได้ทรัพย์สมบัติจากนางนาค (E๔.๑) มาแทนที่เนื้อหาที่ตัดออกไป

ดังนั้นแม้จะมีการตัดเนื้อหาในตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* แต่ยังคงมีพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมปรากฏอยู่ เพราะมีการเพิ่มเนื้อหามาทดแทนเนื้อหาที่ถูกตัดออกไป ทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* ยังคงมีเหตุการณ์สำคัญครบถ้วนทั้ง ๔ ตอนเช่นเดียวกับนิทาน *สังข์ทอง* ซึ่งเป็นนิทานต้นแบบ

นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบมักจะเน้นเฉพาะเหตุการณ์ตอนตัวเอกได้คู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบอันเป็นเหตุการณ์ในวัยหนุ่มของพระเอก โครงเรื่องตอนนี้ถือเป็นหัวใจหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ซึ่งเน้นความสำคัญของการทดสอบความสามารถของคู่ครอง (marriage test) ส่วนเหตุการณ์ส่วนอื่นๆ ที่ปรากฏในโครงเรื่องเดิมของนิทานต้นแบบ คือ เหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิดปกติ* และ *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งเป็นโครงเรื่องในวัยเด็กนั้น มักจะไม่ปรากฏหรือมีพฤติกรรมไม่ครบสมบูรณ์ เนื่องจากจุดสุดยอดของโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* นี้จะมุ่งไปที่การได้คู่ครองและการทดสอบตัวเอก ทำให้เหตุการณ์ในส่วนที่มีความเข้มข้นน้อยกว่าขาดหายไป หรือมีการตัดพฤติกรรมที่มีความสำคัญน้อยลง ทำให้เหตุการณ์ตอนที่ ๓ ซึ่งสำคัญที่สุดในโครงเรื่องเป็นเหตุการณ์ตอนที่มีพฤติกรรมหลักสมบูรณ์กว่าตอนอื่นๆ

การตัดพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมและการตัดเนื้อหาบางตอนนอกจากทำให้โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ไม่สมบูรณ์เท่ากับนิทานต้นแบบแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นๆที่เกิดขึ้นในโครงเรื่องด้วย เพราะทำให้ต้องมีการเพิ่มเติมเนื้อหาหรือพฤติกรรมใหม่เพื่อทดแทนเนื้อหาส่วนที่ขาดหายไป เพื่อทำให้เกิดความสมเหตุสมผลของโครงเรื่องหรือเสริมโครงเรื่องเดิมให้สมบูรณ์ขึ้น

๓. การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่

การเปลี่ยนแปลงอีกลักษณะหนึ่งของนิทานที่แตกเรื่องมาจากนิทาน *สังข์ทอง* คือ การเกิดนิทานเรื่องใหม่ที่รักษาโครงเรื่องเดิมเอาไว้เพียงบางส่วนหรือเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่เป็นหัวใจหลักของเรื่อง นั่นคือ **นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นนี้แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องบางตอนของนิทานต้นแบบ** โครงเรื่องตอนที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องนี้มักเป็นตอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาเหตุการณ์ทั้งหมด นั่นคือ เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูป พบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และ

ตอนที่ ๔ การเผยแพร่และการยอมรับ ในโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* โครงเรื่องในตอนนี้ทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง และนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า

โครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องบางตอน มักจะมีโครงสร้างหลักที่ประกอบด้วยเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และเหตุการณ์ตอนที่ ๔ กล่าวคือ เป็นเรื่องของการชอนตัวของพระเอกในวัยหนุ่ม ที่ได้พบคู่ครองและถูกทดสอบความสามารถ เมื่อผ่านการทดสอบจึงครองคู่กับนางเอกอย่างมีความสุข ตัวเอกในโครงเรื่องแบบนี้มักจะมีการชอนตัวเพียงครั้งเดียว คือ การชอนตัวในวัยหนุ่ม ส่วนเรื่องราวในวัยเด็กมักไม่ปรากฏ โครงเรื่องของนิทานกลุ่มนี้จึงมักมีขนาดสั้นและไม่ซับซ้อนเท่ากับเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งมีการชอนตัวถึง ๒ ครั้ง

นิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องบางตอนของนิทานต้นแบบนี้จะนำโครงสร้างหลักบางส่วนนั้น มาดัดแปลงเนื้อหาให้กลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ แม้ว่ายังคงรายละเอียดของพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมไว้ดังเดิม แต่บางพฤติกรรมหลักก็มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมเดิม นอกจากนี้ยังอาจมีการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ตลอดจนการเพิ่มเหตุการณ์ และโครงเรื่องย่อยมารวมกับโครงเรื่องเดิมบางตอน ทำให้นิทานที่เกิดขึ้นใหม่นี้มีโครงเรื่องที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ และกลายเป็นนิทานคนละเรื่อง

การแพร่หลายเฉพาะเหตุการณ์ตอนสำคัญในโครงเรื่องนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของนิทานที่มีความแพร่หลายมาก ๆ โดยเฉพาะหากเป็นนิทานเรื่องยาวที่ประกอบไปด้วยเหตุการณ์หลายตอน ทั้งเหตุการณ์ในวัยเด็กและเหตุการณ์ในวัยหนุ่ม ก็อาจมีการตัดตอนสั้น ๆ ไปเล่าสู่กันฟัง โดยเฉพาะเนื้อเรื่องส่วนที่ผู้ฟังชื่นชอบหรือตอนที่สนุกสนานเป็นพิเศษ ดังที่ปรากฏว่าบรรดานิทาน *สังข์ทอง* จำนวนต่างๆ ที่แพร่หลายในท้องถิ่นก็มีหลายสำนวนที่มีเนื้อเรื่องเฉพาะตอน รจนาเลือกคู่หรือตอนหาเนื้อหาปลา เช่น *สังข์ทองจังหวัดสุโขทัย* จำนวนที่ ๒ *ท้าวสามลกับนางมณฑาจังหวัดตราด* *คำขอสวรรณะหอยสังข์* เป็นต้น นิทานเหล่านี้จะเริ่มเรื่องที่เจ้าเงาะเดินทางมาอยู่ที่เมืองของนางเอก ได้พบมาลัยจากพระธิดาองค์ที่เจ็ด แข่งขันกับหกเชย การถอดรูปเปิดเผยฐานะที่แท้จริงแล้วมักสิ้นสุดที่การครองเมืองพ่อตา แต่ไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนต้นเรื่องที่กล่าวถึงการกำเนิดในหอยสังข์ การไปอยู่ที่เมืองยักษ์หรือที่มาของเจ้าเงาะเลย

การตัดตอนเนื้อเรื่อง *สังข์ทอง* เฉพาะตอนเลือกคู่ครองและตอนหาเนื้อหาปลาในสำนวนท้องถิ่นต่างๆ นี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวตอนเจ้าเงาะหรือรจนาเลือกคู่นี้เป็นตอนที่ผู้ฟังชื่นชอบมากที่สุดจึงมีการตัดตอนเฉพาะตอนเลือกคู่ครองนี้ไปเล่าสู่กันฟัง การแพร่หลายของ *สังข์ทอง* เฉพาะตอนเลือกคู่นี้มักปรากฏในการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ ส่วนในสำนวนที่บันทึกเป็นลายลักษณ์มักจะมีเนื้อเรื่องครบถ้วน ยกเว้น *คำขอสวรรณะหอยสังข์* ของภาคเหนือซึ่งตัดตอนไปเฉพาะรจนาเลือกคู่จนถึงพระสังข์ครองเมืองเช่นเดียวกัน

เรื่องราวเฉพาะตอนเจ้าเงาะกับรจนานี้นอกจากจะกลายเป็นนิทานพื้นบ้านท้องถิ่นต่างๆ แล้ว บางท้องถิ่นยังมีความผูกพันกับนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* โดยเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นตน และนำเรื่องบางตอนในเรื่อง *สังข์ทอง* ไปสร้างเป็นนิทานประจำถิ่นที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสถานที่ในท้องถิ่น หรือชื่อหมู่บ้านหรืออำเภอ โดยตัดแปลงหรือเพิ่มเติมเหตุการณ์ในเรื่องให้เกี่ยวข้องกับสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่นตน ดังเช่น *สังข์ทอง* จังหวัดชัยภูมิที่มีชื่อเรื่องว่า *ตำนานเมืองภูเขี้ยว* มีการเพิ่มเติมเหตุการณ์ที่พระสังข์สร้างวัดหรือสร้างเจดีย์ซึ่งเป็นโบราณสถานในท้องถิ่น เป็นต้น แสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องเดียวกันแต่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาทำให้กลายเป็นนิทานคนละประเภทได้ *สังข์ทอง* บางสำนวนจึงไม่ใช่ิทานมหัศจรรย์ (fairy tale) หรือนิทานจักรวาลวิทยา ทั่วไป แต่อาจกลายเป็นตำนานหรือนิทานประจำถิ่น (legend) ได้

ดังนั้นจะเห็นว่าการแพร่กระจายเฉพาะบางตอนเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่งในการแพร่กระจายของนิทาน ในกระบวนการแตกเรื่องก็มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันนี้ด้วย โดยนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากบางตอนของนิทานต้นแบบ จะมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของพฤติกรรมต่างๆ จนมีลักษณะเฉพาะของแต่ละเรื่อง ดังนั้นแม้จะแตกเรื่องมาจากโครงสร้างของนิทานต้นแบบ และมีโครงเรื่องตอนสำคัญร่วมกันอยู่ แต่ก็จะมีเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนกลายเป็นนิทานคนละเรื่อง

การเกิดนิทานในแบบเรื่องย่อ ก๒ จากบางตอนของโครงเรื่องสังข์ทอง

นิทานในแบบเรื่องย่อ ก๒ *สังข์ทอง* แปลง ที่แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องบางตอนของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* คือ เรื่อง *จันทพราหมณ์* ซึ่งเป็นชาดกพื้นบ้านของล้านนา หรือที่ไทเขินเรียกว่าเรื่อง *อะลองพะคำ* และเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ของคนไทลื้อในมณฑลยูนนาน

การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นเรื่องจันทพราหมณ์

นิทานเรื่อง *จันทพราหมณ์* เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อ ก๒ *สังข์ทอง* แปลง ตัวเอกของเรื่องมีกำเนิดเป็นแพะซึ่งมีขนทอง ต่อมาได้ครองคู่กับธิดาเจ้าเมืองแต่พ่อตารังเกียจ ตัวเอกจึงถูกพ่อตากับหกเขยกไล่แก้งหลายครั้ง แต่ในที่สุดพ่อตาก็ยอมรับความสามารถของตัวเอก จะเห็นว่าโครงเรื่องของ *จันทพราหมณ์* คล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* ในตอน *กำเนิดผิปกติ* และตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* มาก จึงอาจเป็นไปได้ว่านิทาน *จันทพราหมณ์* นี้เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* แต่ได้ตัดตอนมาเฉพาะเหตุการณ์สำคัญมาสร้างเรื่องใหม่จึงทำให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่องกับ *สังข์ทอง* ดังที่จะนำโครงสร้างของ *จันทพราหมณ์* มาเปรียบเทียบกับ *สุวรรณสังขชาดก* ซึ่งเป็นสำนวนล้านนาเช่นกัน ดังนี้

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
จันทพราหมณ์	A๒.๓		F๓ J I H๑.๑ H๑.๒ H๑.๔ H๑' H๑'	K๓ K๑.๑
สุวรรณสังข์	A๑.๑ B๑	C๑ D๑ E๑.๑ E๒ E๓.๑ C	F๑ G๑ I H๑.๑ H๑.๓ H๑.๒ H๒ H๓	J๑ K๑.๑ K๒ K๑.๒K๓

โครงสร้างของนิทานทั้งสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์หลักที่ปรากฏตรงกันของเรื่อง *จันทพราหมณ์* กับ *สุวรรณสังข์* คือ A F I H J และ K แต่มีลำดับที่แตกต่างกัน โดยเรื่อง *จันทพราหมณ์* เริ่มต้นที่เหตุการณ์ A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด ซึ่งอยู่ในตอนเหตุการณ์ *กำเนิดผิดปกติ* แล้วข้ามตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ไป โดยดำเนินเข้าสู่เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ทันที ทำให้เรื่อง *จันทพราหมณ์* ไม่มีเหตุการณ์ B C D และ E ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญในเรื่อง *สังข์ทอง* นอกจากนี้เหตุการณ์ J การถอดรูปซึ่งเป็นเหตุการณ์ในตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* ก็ย้ายมาปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ในเรื่อง *จันทพราหมณ์* การที่เรื่อง *จันทพราหมณ์* คงเหตุการณ์หลักเอาไว้เฉพาะในตอนที่ ๓ และยังคงปรากฏเหตุการณ์ที่นำมาจากตอนอื่นด้วย แสดงว่าเรื่อง *จันทพราหมณ์* เน้นเหตุการณ์ตอนที่ ๓ อันเป็นหัวใจหลักของแบบเรื่องสังข์ทอง

เมื่อพิจารณาโครงสร้างในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ของเรื่อง *จันทพราหมณ์* จะเห็นว่าเหตุการณ์ส่วนใหญ่ที่ประกอบเป็นโครงสร้างหลักของเรื่อง *จันทพราหมณ์* คือ F *การอำพรางตัว* J *การถอดรูป* I *การแต่งงานและ* H *การทดสอบความสามารถ* ดังนั้น *จันทพราหมณ์* จึงน่าจะเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากจากโครงเรื่องในเหตุการณ์ตอนเลือกคู่และตอนทดสอบของเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะนอกจากลำดับเหตุการณ์แบบการทดสอบความสามารถหลังแต่งงาน (IH) ที่ปรากฏตรงกันแล้ว ยังปรากฏอนุภาคการหาเนื้อ (H๑.๑) และการหาปลา (H๑.๒) โดยแข่งขันกับหกเขยซึ่งเป็นอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของ *สังข์ทอง* ในเรื่อง *จันทพราหมณ์* ด้วย อนุภาคการทดสอบแบบหาเนื้อหาปลาโดยแข่งขันกับหกเขยอันเป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* จึงเป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่า *จันทพราหมณ์* แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* ตอนที่กล่าวถึงการได้คู่ครองและการทดสอบ

การที่สันนิษฐานว่า *จันทพราหมณ์* เป็นนิทานที่แตกเรื่องออกมาจาก *สังข์ทอง* และมีการเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องโดยการตัดตอนเฉพาะเหตุการณ์สำคัญมาแต่งเป็นเรื่องใหม่ ก็เพราะโครงสร้างของเรื่อง *จันทพราหมณ์* ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์ A จากเหตุการณ์ตอนที่ ๑ มารวมกับเหตุการณ์ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และตอนที่ ๔ ของโครงเรื่องสังข์ทอง ทำให้เกิดโครงสร้างที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

[A -] + [FJ IH + K]

การสร้างเนื้อเรื่องใน *จันทพราหมณ์* จึงน่าจะเกิดจากการนำพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาดมารวมกับเหตุการณ์ในตอนที่สาม และตอนที่สี่ของเรื่อง *สังข์ทอง* โดยเชื่อมโยงกันทางพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดและพฤติกรรม F การอำพรางตัวซึ่งมีรายละเอียดที่กล่าวถึงตัวเอกอยู่ในคราบแพะเหมือนกัน ทำให้การซ่อนตัวของพระเอกในเรื่อง *จันทพราหมณ์* เหลือเพียงครั้งเดียวคือ การซ่อนในคราบแพะ ซึ่งตัวเอกซ่อนร่างไว้ตั้งแต่กำเนิดจนโตเป็นหนุ่ม โดยไม่มีการเปลี่ยนไปซ่อนในร่างอื่นแบบพระสังข์ จึงแตกต่างจากพระสังข์ที่จะซ่อนตัวสองครั้งคือ การซ่อนในเปลือกอหอยในวัยเด็กและการซ่อนในรูปเงาะในวัยหนุ่ม

การที่เรื่อง *จันทพราหมณ์* ตัดตอนมาจากโครงเรื่องในวัยหนุ่มที่กล่าวถึงการได้คู่ครองของพระสังข์ จึงทำให้ไม่มีเหตุการณ์ตอนอื่นๆ ที่กล่าวถึงช่วงชีวิตในวัยเด็กของพระเอก คือ ตอน *กำเนิดผิดปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในโครงเรื่องของ *จันทพราหมณ์* เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการได้คู่ครองของพระเอก แต่การที่ปรากฏพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาดก็เพราะเป็นพฤติกรรมที่อธิบายพฤติกรรม F การอำพรางตัวในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ การที่พระเอกซ่อนตัวอยู่ในร่างเดิมตั้งแต่กำเนิดจนได้พบกับคู่ครองในเรื่อง *จันทพราหมณ์* จึงเชื่อมโยงพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด และพฤติกรรม F การอำพรางตัวในเรื่อง *จันทพราหมณ์* ให้เป็นพฤติกรรมเดียวกัน การดำเนินเรื่องของเรื่อง *จันทพราหมณ์* จึงรวดเร็วและรวบรัดกว่า *สังข์ทอง* เพราะเมื่อกล่าวถึงกำเนิดของพระเอกแล้วก็จะกล่าวถึงการได้คู่ครองและการทดสอบ

การที่เรื่อง *จันทพราหมณ์* แยกเรื่องมาจากโครงเรื่องตอนได้คู่ครองจนถึงตอนเผยแพร่ของเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้ไม่ปรากฏพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนอื่นๆ โดยเฉพาะพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษและทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทดสอบความสามารถ เมื่อเรื่อง *จันทพราหมณ์* ยังคงโครงสร้างแบบการทดสอบความสามารถหลังการแต่งงานแบบเรื่อง *สังข์ทอง* เอาไว้ แต่ไม่มีพฤติกรรมการได้ของวิเศษซึ่งเป็นทางออกของพระสังข์ในตอนหาเนื้อหาปลา จึงทำให้ต้องมีการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ในโครงเรื่องของ *จันทพราหมณ์* เพื่อทดแทนบทบาทของพฤติกรรม E ที่หายไป ดังที่จะได้อธิบายต่อไปในหัวข้อการเพิ่มพฤติกรรมใหม่

จันทพราหมณ์ จำนวนที่เป็นซากดึกดำบรรพ์ของล้านนาจะเป็นต้นเค้าของจำนวนของไทยเงินทั้งในและนอกประเทศไทยอีก ๓ จำนวน คือ *แพะคำ* ของไทเงินเชียงใหม่ และ *อะลองแพะคำ* กับ *ไอ้หนูแป้* ของไทเงินทางภาคเหนือของไทย ซึ่งมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน ดังที่จะนำนิทาน *จันทพราหมณ์* และ *แพะคำ* จำนวนต่างๆ ทั้ง ๔ จำนวนมาเปรียบเทียบกับ *สุวรรณสังข์ซากดึกดำบรรพ์* ดังนี้

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
สุวรรณสังฆชาดก	A๑.๑ B๑	C๑ D๑ E๑.๑ E๒ E๓.๑ C	F๑ G๑ I H๑.๑ H๑.๓ H๑.๒ H๒ H๓	J๑ K๑.๑ K๒ K๑.๒K๓
จันทพราหมณ์	A๒.๓		F๓ J I H๑.๑ H๑.๒ H๑.๔ H๔ H๕	K๓ K๑.๑
อะลองแพะคำ	A๒.๓		F๓ G J I H๑.๑ H๑.๔ H๑.๒ H๔ H๑๐ H๕	K๓ K๑.๑
ไอ้หนูแป้	A๒.๓		F G J I H ๑.๒ H๑.๑ H๑.๔ H๔	K๓ K๑.๑
แพะคำ	A๒.๓		F๓ G I J H ๑.๑ H๑.๔ H๔	K๓ K๑.๑

การเปรียบเทียบโครงสร้างของนิทานตามตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *อะลองแพะคำ* อีก ๓ สำนวนประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญเพียง ๓ ตอน แตกต่างจาก *สุวรรณสังฆชาดก* ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน นอกจากนี้จะเห็นว่าพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ กำเนิดผิดปกติในเรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *อะลองแพะคำ* ปรากฏพฤติกรรม A เพียงพฤติกรรมเดียวเท่านั้น ส่วนพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และ ๔ ยังคงปรากฏตรงกันกับ *สุวรรณสังฆชาดก* จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า *จันทพราหมณ์* และ *อะลองแพะคำ* เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก เนื้อหาบางตอนของเรื่อง *สังข์ทอง* นั่นคือ เหตุการณ์ตอนที่ ๓ - ๔ อันเป็นตอนที่โดดเด่นที่สุดในโครงเรื่อง

นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า *จันทพราหมณ์* สำนวนของไทยที่มีชื่อเรื่องว่า *อะลองแพะคำ* ตามลักษณะของตัวเอกที่ซ่อนอยู่ในร่างแพะนี้สนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า *จันทพราหมณ์* เป็นนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* เพราะมีร่องรอยของเรื่อง *สังข์ทอง* ปรากฏอยู่ในสำนวนต่างๆ เหล่านี้ กล่าวคือเรื่อง *แพะคำ* ของไทยทั้งสามสำนวนนี้ล้วนปรากฏพฤติกรรมการเลือกคู่ (G) ของพระธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมืองคล้ายคลึงกับการเลือกคู่ใน *สังข์ทอง* แม้ว่าจะไม่ใช่การเลือกคู่ด้วยวิธีเสี่ยงพวงมาลัยก็ตาม แต่ก็มีงานชุมนุมเพื่อเลือกคู่ซึ่งทำให้เกิดผลลัพธ์เดียวกันคือ การที่เจ้าหญิงที่สูงศักดิ์เลือกคู่ครองที่อัปลักษณ์ต่ำต้อย ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทดสอบความสามารถหลังการแต่งงานที่พ่อตากำหนดขึ้นเพื่อกำจัดตัวเอก ต่อเนื่องมาจากพฤติกรรมการเลือกคู่ พฤติกรรมเหล่านี้ปรากฏตรงกันทั้งใน *จันทพราหมณ์* และ *แพะคำ* ทั้งสามสำนวน การปรากฏกลุ่มพฤติ

กรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของแบบเรื่อง ก สังข์ทองในเรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *แพะคำสำนวน* ต่างๆ จึงสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า *จันทพราหมณ์* แดกเรื่องมาจากโครงเรื่องบางตอนของเรื่อง *สังข์ทอง*

การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นเรื่องคนหน้าจ๊กจั่น

คนหน้าจ๊กจั่น เป็นนิทานของคนไทลื้อซึ่งอยู่ในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างของเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* กับ *สุวรรณสังฆชาดก* จะเห็นว่า *คนหน้าจ๊กจั่น* มีโครงสร้างหลักแบบ GIH การเลื้อยคู่และการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานเช่นเดียวกับ *สุวรรณสังฆชาดก* แม้รายละเอียดของพฤติกรรมก็คล้ายคลึงกัน นั่นคือ มีการเสี่ยงพวงมาลัยเลื้อยคู่ (G๑) และการหาเนื้อ หาปลา (H๑.๑ H๑.๒) แต่เมื่อพิจารณาโครงเรื่องทั้งหมดแล้ว จะพบว่าโครงเรื่องของ *คนหน้าจ๊กจั่น* ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญเพียง ๓ ตอน แตกต่างจากโครงเรื่องของ *สุวรรณสังฆชาดก* ที่ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน ดังนี้

เรื่อง	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
สุวรรณสังฆชาดก	A๑.๑B๑	C๑D๑E๑.๑E๒ E๓.๑C	F๑G๑H๑.๑H๑.๓ H๑.๒H๒ H๓	J๑K๑.๑K๒K๑.๒ K๓
คนหน้าจ๊กจั่น		D๒	F๕ B๓.๒ G๑ I H๑.๑ H๑.๒ H๑f	K๓ J K๑.๑

ดังนั้นจะเห็นว่าเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* อันเป็นเหตุการณ์เริ่มต้นของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้พฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด และ B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอก ซึ่งเป็นพฤติกรรมหลักในตอนี่ ๑ ของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ไม่ปรากฏในโครงสร้างของเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นอกจากนี้ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ก็ปรากฏพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์เพียงพฤติกรรมเดียว ส่วนพฤติกรรม C การออกเดินทาง และพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษและทรัพย์สมบัติซึ่งเป็นพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ ก็ไม่ปรากฏในโครงสร้างของเรื่องนี้ พฤติกรรมหลักในโครงสร้างของเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ส่วนใหญ่จะอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และตอนที่ ๔ ซึ่งเป็นโครงเรื่องที่กล่าวถึงการชอนตัวในวัยหนุ่มของพระเอกที่ได้พบกับคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบเหมือนโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* คือ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกเขย

โครงสร้างของเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ที่มีพฤติกรรมหลักส่วนใหญ่ตรงกับพฤติกรรมหลักในโครงสร้างตอนที่ ๓ และตอนที่ ๔ ของเรื่อง *สังข์ทอง* แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นี้แตกเรื่องมาจากเหตุการณ์บางตอนของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* การตัดตอนโครงเรื่องบางส่วนมาทำให้โครงเรื่องของ *คนหน้าจ๊กจั่น* สั้นกว่าเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิดปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งเป็นชีวิตในวัยเด็กของพระเอก เรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงมีโครงเรื่องที่ซับซ้อนน้อยกว่าเรื่อง *สังข์ทอง* ด้วย เพราะไม่มีปมปัญหาในวัยเด็กแบบพระสังข์ที่ต้องพลัดพรากจากมารดาไปอยู่กับนางยักษ์

การแตกเรื่องมาจากเหตุการณ์บางตอนของโครงเรื่องที่ทำให้เกิดเป็นเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นี้ ก็เป็นการแตกเรื่องในลักษณะเดียวกันกับเรื่อง *จันทพราหมณ์* แต่ก็มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่แตกต่างกัน โดยในเรื่อง *จันทพราหมณ์* มีการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ที่มีบทบาททดแทนพฤติกรรมที่หายไปจากโครงสร้าง และมีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นของโครงเรื่อง ทำให้โครงเรื่องของ *จันทพราหมณ์* มีความแตกต่างจาก *สังข์ทอง* หลายประการ

ส่วนโครงเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* มีลักษณะร่วมกับโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* มากกว่า *จันทพราหมณ์* เพราะแม้จะแตกเรื่องมาจากเหตุการณ์บางตอนของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ก็ไม่มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยแทรกเข้าไปในโครงเรื่องเดิมแบบ *จันทพราหมณ์* ทำให้โครงเรื่องของ *คนหน้าจ๊กจั่น* มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* มากกว่าเรื่อง *จันทพราหมณ์* ทั้งยังปรากฏพฤติกรรมหลักบางอย่างที่ตรงกับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สังข์ทอง* แม้ว่าเหตุการณ์ตอนนั้นจะไม่ปรากฏในโครงเรื่องก็ตาม กล่าวคือ เรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกผจญภัย* แต่ก็ปรากฏพฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ โดยกล่าวถึงหญิงหม้ายคนหนึ่งที่เกิดดักแต่มาเลี้ยง ต่อมาดักแต่ได้กลายเป็นเด็กผู้ชาย หญิงหม้ายจึงเลี้ยงไว้เป็นบุตร พฤติกรรม D การได้ผู้อุปถัมภ์ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงมีความคล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ได้เป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์หม้ายนั่นเอง

นอกจากนี้เนื้อหาบางตอนของเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ยังแสดงให้เห็นร่องรอยของนิทาน *สังข์ทอง* ด้วย ดังเช่นตอนต้นเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ซึ่งไม่ปรากฏเนื้อหาในตอนกำเนิดผิดปกติ จึงไม่มีพฤติกรรมแบบ *สังข์ทอง* ที่กล่าวถึงการซ่อนตัวในวัยเด็กโดยกำเนิดในหอยสังข์ (A๑.๑) และการออกจากที่ซ่อนมาช่วยมารดาทำงานบ้าน (B๑) แล้วมารดาทำลายคราบหรือที่ซ่อน แต่ในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* ก็มีร่องรอยของเนื้อหาตอนนี้ปรากฏอยู่ กล่าวคือเมื่อพระเอกได้พบกับผู้อุปถัมภ์นั้น พระเอกอยู่ในคราบดักแต่ซึ่งมีขนาดใหญ่ผิดปกติ หญิงหม้ายได้เก็บดักแต่ยักษ์กลับไปที่บ้าน ต่อมาดักแต่ก็แตกออกมาเป็นเด็กผู้ชาย และเติบโตเป็นหนุ่มภายใน ๒ - ๓ ปี ชายหนุ่มมีรูปร่างผิดปกติ มองดูเหมือนจ๊กจั่นจึงถูกเรียกว่า อ้ายรูปเงาะ จะเห็นว่าแม้จะไม่มีเรื่องกำเนิดผิดปกติ แต่การอยู่ในคราบดักแต่และออกจากคราบในภายหลังนี้ก็มีความคล้ายคลึงกับการซ่อนตัวในเปลือกหอยและการออกจากเปลือกหอยในเรื่อง *สังข์ทอง*

นอกจากนี้คำเรียกขานพระเอกในพฤติกรรม F การอำพรางตัวในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ยังปรากฏตรงกันกับเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะพระเอกในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ถูกเรียกว่า "อ้ายรูปเงาะ" ซึ่งตรงกับที่พระสังข์ถูกเรียกว่า "เจ้าเงาะ" ในเรื่อง *สังข์ทอง* แม้ว่าจะไม่มีพฤติกรรม E๑.๑ การได้ของวิเศษคือ รูปเงาะ ในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ก็ตาม

การที่ตัวเอกในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ถูกเรียกว่า "อ้ายรูปเงาะ" ชวนให้คิดว่าคำว่า "เงาะ" ของทางล้านนาและในกลุ่มชนชาติไทอาจไม่ได้หมายถึง ชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่าเขาทางภาคใต้ของประเทศไทยก็เป็นได้ เพราะ **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๓** ได้อธิบายว่า "เงาะ" ในภาษาถิ่นเหนือที่เป็นคำนามนั้นหมายถึง ควบแมลงหรือผู้ที่มีคราบดำ* คำว่า "เงาะ" ที่หมายถึง ควบแมลงหรือสิ่งที่มีคราบดำนี้ จึงสอดคล้องกับคำวรรณคดีล้านนาเรื่อง *สุวรรณหอยสังข์* ฉบับปริวรรตโดย อุดม รุ่งเรืองศรี ที่กล่าวถึงของวิเศษที่พระสังข์ได้จากเมืองยักษ์ว่าประกอบด้วย "เกบตีนทิพ แลเสื่อผืน ๑ อันแปนรูปเงาะจันกับทั้งสร้อยไขยด้าแก้วเถียน๑"^{๙๙} ซึ่งตรงกันกับ *สุวรรณสังข์กุมมารชาดก* ฉบับวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่กล่าวถึงเครื่องอำพรางตัวของพระสังข์ว่าเป็น "เสื่อทิพผืน ๑ อันแปนรูปแมลงเงาะจันอันอยู่ในดินนั้น" ^{๑๐๐}

ดังนั้นการที่พระเอกในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ถูกเรียกว่า "อ้ายรูปเงาะ" เพราะมีรูปร่างเหมือนจักจั่น หรือ เงาะจัน จึงสอดคล้องการอำพรางตัวในร่างเงาะ (F๑) ในเรื่อง *สังข์ทอง* ของไทย และแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ของคนไทลื้อในมณฑลยูนนานกับเรื่อง *สังข์ทอง* ของไทยว่าน่าจะเป็นนิทานเรื่องเดียวกัน เพราะแม้เรื่อง *คนหน้าจักจั่น* จะไม่มีพฤติกรรมตอนที่พระเอกได้ของวิเศษของยักษ์คือ เสื่อรูปเงาะซึ่งเป็นเครื่องอำพรางตัวของพระเอกในวัยหนุ่ม แต่การที่มีคำเรียกพระเอกว่า "อ้ายรูปเงาะ" และมีชื่อเรื่องว่าเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ก็แสดงให้เห็นร่องรอยอย่างหนึ่งของเรื่อง *สังข์ทอง* อันเป็นนิทานต้นแบบของเรื่อง *คนหน้าจักจั่น*

นอกจากนี้ในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ยังมีพฤติกรรมการเสียดวงมาลัยเลือกคู่ (G๑) และในตอนที่อ้ายรูปเงาะต้องไปหาเนื้อหาลาปลาให้พ่อตา แม้ว่าจะไม่มีเรื่องมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาแต่ก็มีความคิดที่คล้ายคลึงกันปรากฏอยู่ โดยในตอนที่พระเอกไปขอความช่วยเหลือจากพญากวางและ

* สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๓ ได้อธิบายความหมายของคำว่า "เงาะ" ว่า หาก **เงาะ** ทำหน้าที่เป็นคำนาม อาจหมายถึง ๑.ควบแมลงดักแด้นอน ก่อนที่จะเป็นผีเสื้อ ๒.เงาะ อย่างวรรณกรรมเรื่อง **สังข์ทอง** เดิมในคัมภีร์ใบลานเรียกว่าเงาะ หรือ เงาะจัน ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีคราบดำ เช่น ควบจักจั่น (บุญผา คุณยศ ยิ่ง,"เงาะ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๓** ,๒๕๔๒ : ๑๓๙๑.)

^{๙๙} อุดม รุ่งเรืองศรี,ปริวรรต,งานปริวรรตวรรณคดีล้านนาเรื่องสุวรรณหอยสังข์ (หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๒๘,)หน้า ๑๔.

^{๑๐๐} พิชิต อัครนิจ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาสาชชาติฉบับล้านนาไทย (โครงการปริวรรตวรรณกรรมล้านนาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑,)หน้า ๑๙๙.

พญามัจฉาให้เรียกเนื้อเรียกปลามาให้ตน พญากวางและพญามัจฉาก็ได้เรียกกวางและปลาที่ใกล้จะตายมาให้อ้ายรูปงะาะ ความคิดนี้คล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ใช้มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาที่ใกล้จะถึงฆาตมาชุมนุมกัน แล้วนำไปให้พ่อตา

ดังนั้นร่องรอยต่างๆ ของเรื่อง *สังข์ทอง* ที่ปรากฏในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* คือ การซ่อนตัวในคราบดักแด่ก่อนจะกลายเป็นมนุษย์ การที่พระเอกถูกเรียกว่า "อ้ายรูปงะาะ" และการเรียกเนื้อเรียกปลาที่ใกล้จะตายไปให้พ่อตา ตลอดจนชื่อเรื่องที่มีที่มาจากคำเรียกขานตัวเอกและบุคลิกลักษณะของตัวเอก จึงสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า *คนหน้าจักจั่น* น่าจะแตกเรื่องมาจากบางตอนของเรื่อง *สังข์ทอง* นั่นคือตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และตอน *การเผยแพร่และการยอมรับ* ซึ่งเป็นชีวิตในวัยหนุ่มของตัวเอกในโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง*

การแตกโครงเรื่องบางตอนของนิทานท้าวเต่าคำในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า

นิทานหลายเรื่องในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่าซึ่งมีโครงเรื่องเกี่ยวกับตัวเอกซึ่งเป็นสัตว์แต่ถอดรูปเป็นคนได้นี้ เป็นนิทานที่แตกเรื่องออกมาจากเหตุการณ์บางตอนของโครงเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* อันเป็นนิทานที่เก่าแก่และแพร่หลายมากที่สุดในแบบเรื่องย่อย ข๒ ซึ่งทำให้เกิดโครงเรื่องต้นแบบที่แตกเรื่องไปเป็นนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่อง โครงเรื่องตอนสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่นี้คือ ตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และตอน *การเผยแพร่และการยอมรับ* นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นจึงมีเนื้อหากล่าวถึงพระเอกซึ่งเป็นสัตว์ ถูกทดสอบความสามารถแล้วได้แต่งงานกับนางเอก ในตอนทำเรื่องก็ถอดรูปกลายเป็นคน จึงไม่ค่อยปรากฏเนื้อหาในตอน *กำเนิดผิปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในโครงเรื่องของนิทานเหล่านี้

โครงเรื่องของแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่านี้เป็นโครงเรื่องที่แพร่หลายมาก และปรากฏในหลายภูมิภาคของไทย ทั้งภาคเหนือ เช่น *อะลองอีจ็อก* ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น *พญาสุวรรณกัจฉะ* ภาคใต้ เช่น *เจ้าชายกบ ูงกายสิทธิ์* ภาคกลางและภาคตะวันออก เช่น *หลานกบ* หากนำนิทานในกลุ่มนี้มาเปรียบเทียบกันจะเห็นโครงสร้างพฤติกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๐ แสดงโครงสร้างของนิทานที่คล้ายคลึงกันในแบบเรื่องย่อย ข๒

เรื่อง / ตอน	I	II	III	IV
สุวรรณะจักกาคำ (เหนือ)	A๒.๕		F๓ H๔ I	J๒ K๑.๑
อะลงอจ้อก (ไทใหญ่)	A๒.๕ B๓.๒		F๓ H๔ I	
หลานกบ (ตอ.)		D๓B๒	F๓ H๔ I	J K๓
พญาสุวรรณกัจฉะ (อีสาน)		D๓B๒B๑	F๓ H๔I	J K๑.๑
ปลาช่อนครึ่งตัว ภูเก็ต (ใต้)		D๓B๒B๑	F๓ H๔ I	J๒
เจ้าชายกบ (ใต้)	A๒.๗ B๒		F๓ H๔ I	J๒
งูกายสิทธิ์ (ใต้)		D๓ B๑	F๓ H๔ H๖ H๔ I	J
แลนทอง (ใต้)	A ๒.๕ B๑		F๓ H๔ H๖ I	J

การเปรียบเทียบตามตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าโครงเรื่องตอนที่สามและสี่คือ การได้คู่ครองและการเผยแพร่ของตัวเอกจะปรากฏตรงกันเกือบทุกเรื่อง และแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันเลย นิทานเหล่านี้บางเรื่องจะยังคงพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิปกติ* คือพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด และพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษไว้ แล้วจะดำเนินเรื่องเข้าสู่ตอนได้คู่ครองซึ่งเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงานเลย นั่นคือ มีการตัดเหตุการณ์ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ไปจากโครงเรื่อง เพื่อให้ดำเนินเรื่องไปสู่ตอนได้คู่ครองอย่างรวดเร็ว หรือในบางเรื่องก็ไม่ปรากฏพฤติกรรม A เพราะไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิปกติ* แต่จะเริ่มโครงเรื่องที่ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* เลย โดยกล่าวถึงการที่พระเอกมาอยู่กับผู้อุปถัมภ์ จากนั้นจึงดำเนินไปสู่เหตุการณ์ตอนต่อไปคือ ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ*

นิทานในกลุ่มนี้จึงมักมีโครงเรื่องที่สั้น กระชับและดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว โดยจะเน้นที่ตอนตัวเอกได้คู่ครอง ส่วนพฤติกรรมอื่นๆที่สำคัญน้อยกว่าก็จะถูกตัดออกไปจากโครงสร้าง ดังจะเห็นว่านิทานแต่ละเรื่องจะมีลำดับพฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และตอนที่ ๔ ปรากฏตรงกัน นั่นคือ F๓ *ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์* H *การทดสอบความสามารถ* I *การแต่งงาน* และ J *การถอดรูป* แต่โครงสร้างส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงและทำให้นิทานแต่ละเรื่องแตกต่างกัน คือ เหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* และตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ทั้งสองตอนนี้จะปรากฏไม่สม่ำเสมอ ทำให้แบ่งนิทานได้เป็นสองกลุ่มตามความแตกต่างของโครงสร้างตอนต้นเรื่อง คือ แบบที่ ๑ ได้แก่ AB + FHI + J เช่น *เจ้าชายกบ* และ *แลนทอง* และแบบที่ ๒ ได้แก่ DB + FHI + J เช่น *หลานกบ* *ปลาช่อนครึ่งตัว* และ *งูกายสิทธิ์* หรืออาจสรุปโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่อง ข๒ ได้ดังนี้

$$[A / D] B + F H I + J$$

นิทานในแบบเรื่องย่อ ยช๒ ที่ปรากฏพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด จึงเป็นเรื่องที่พระเอกซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ตั้งแต่กำเนิด เช่นเรื่อง *อะลองอีจ็อก แลนทอง* พฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดกับพฤติกรรม F การอำพรางตัวในวัยหนุ่มจึงเป็นพฤติกรรมที่มีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนนิทานกลุ่มที่ไม่มีพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด จึงไม่มีพฤติกรรมที่อธิบายพฤติกรรมการอำพรางตัวในคราบสัตว์ในวัยหนุ่มของพระเอก

นิทานที่ตัวเอกแสดงความสามารถพิเศษ (B) ในตอนเหตุการณ์ *กำเนิดผิดปกติ* นี้จะกล่าวถึงตัวเอกซึ่งมีกำเนิดเป็นสัตว์และอาศัยอยู่กับมารดาหม้าย ตัวเอกจะออกจากคราบสัตว์มาทำงานบ้านให้มารดา(B๑) หรือตัวเอกซึ่งมีกำเนิดเป็นสัตว์แต่สามารถทำอะไรต่าง ๆ ได้เหมือนมนุษย์ เช่น พุดหรือทำงานหาเลี้ยงมารดา (B๒) ส่วนนิทานอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่มีเหตุการณ์ตอน *กำเนิดผิดปกติ* ของตัวเอก จะกล่าวถึงตัวเอกซึ่งอยู่กับผู้อุปถัมภ์ที่ได้พบกับตัวเอกโดยบังเอิญจึงเก็บไปเลี้ยง ตัวเอกก็จะออกจากคราบสัตว์ที่ซ่อนอยู่แล้วมาทำงานหรือเนรมิตอาหารและของใช้ต่างๆ เพื่อตอบแทนคุณให้ผู้อุปถัมภ์ตน(B๑) จากนั้นจะเข้าสู่ลำดับพฤติกรรมแบบ FHI + J เหมือนกันทั้งสองกลุ่ม ความแตกต่างจึงอยู่ที่ตอนต้นเรื่องในตำแหน่งของพฤติกรรม B ว่าจะปรากฏคู่กับพฤติกรรม A หรือพฤติกรรม D

ลำดับพฤติกรรมหลักที่สำคัญที่สุดในโครงสร้างที่ปรากฏในนิทานที่แต่งเรื่องออกมาจากโครงเรื่องแบบนี้ทุกเรื่องคือ ตัวเอกซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ (F๓) พ่อตาทดสอบก่อนแต่งงานโดยให้สร้างสะพานทอง และ/หรือหาสินสอดซึ่งมีค่ามหาศาล (H๔ H๖) การแต่งงาน (I) พระเอกถอดรูป(J) หรือมีการเผาคราบสัตว์ของพระเอก (J๒) ในตอนท้ายของนิทานกลุ่มนี้บางเรื่องจะเพิ่มพฤติกรรมใหม่ที่เป็นบทเปรียบเทียบว่าบรรดาพี่สาวของนางเอกได้ไปหาสัตว์ชนิดเดียวกับสามีของน้องมาอยู่กับตน แต่สัตว์เหล่านั้นถอดรูปไม่ได้และมักทำร้ายพวกนางจนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เหมือนที่ปรากฏในท้ายเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งเป็นสำนวนที่แพร่หลายมากที่สุดในแบบเรื่องย่อ ยช๒ นี้

นิทานที่แต่งเรื่องในลักษณะนี้มีอยู่หลายเรื่อง และมักจะมีลำดับพฤติกรรมหลักตรงกันแตกต่างกันเพียงรายละเอียดของพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมเท่านั้น ความแตกต่างของนิทานที่พระเอกเป็นสัตว์นี้มักอยู่ในพฤติกรรม F๓ ตัวเอกอยู่ในคราบสัตว์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง เพราะพระเอกในนิทานแต่ละเรื่องจะเป็นสัตว์ต่างชนิดกันรวมแล้วถึง ๙ ชนิด คือ จิ้งจก กิ้งก่า ตะกวด กบ เต่า ปลาซ่อน หอย งู และกาดำ จึงมีความแตกต่างในรายละเอียดของการซ่อนตัวในคราบสัตว์ แต่น่าสังเกตว่านิทานบางเรื่องในกลุ่มนี้ก็มีการซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ที่อยู่ในประเภทเดียวกัน คือ จิ้งจกใน *อะลองอีจ็อก* และแลนใน *แลนทอง* ซึ่งคล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณชะจ๊กก่าคำ* ของภาคเหนือ ซึ่งตัวเอกอยู่ในคราบกิ้งก่า อีกทั้งโครงเรื่องก็คล้ายคลึงกัน และทั้งสามเรื่องนี้ก็เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อ ยช๒ เหมือนกันด้วย

พฤติกรรมหลักอีกพฤติกรรมหนึ่งซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างคือ H การทดสอบความสามารถ นิทานที่มีโครงเรื่องแบบนี้แทบทุกเรื่อง พระเอกต้องสร้างสะพานเงินและสะพานทองจากบ้านตนไปบ้านหรือวังของนางเอก(H๔) หรือต้องหาสินสอดมหาศาล (H๖) ควบคู่กัน จึงมักจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในอนุภาคสินสอดที่พระเอกต้องหาไปให้พ่อตา กล่าวคือพฤติกรรมที่ปรากฏมากที่สุดคือการสร้างสะพานเงินสะพานทอง ดังใน *อะล่องอีจ้อก หลานกบ พญาสุวรรณกัจฉะ แลนทอง* และ *ปลาช่อนครึ่งตัว* ส่วนบางเรื่องก็ต้องหาสินสอดที่เหนือวิสัยคนธรรมดาจะทำได้ คล้ายคลึงกับการสร้างสะพานเงินสะพานทอง ดังในเรื่อง *งูกายสิทธิ์* ตัวเอกต้องเผชิญบททดสอบของพ่อตาถึง ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ สร้างสะพานเงินสะพานทอง ครั้งที่สองหาเพชรนิลจินดา ๗ พาน และครั้งที่ ๓ สร้างปราสาท อีกเรื่องหนึ่งคือ *เจ้าชายกบ* ตัวเอกต้องสร้างพระราชวังทองคำและปราสาทเงินซึ่งปูพื้นด้วยเพชรนิลจินดา เมื่อตัวเอกในนิทานแต่ละเรื่องทำตามบททดสอบของพ่อตาได้แล้วก็จะได้แต่งงานกับนางเอก

ดังนั้นโครงเรื่องที่ปรากฏมากที่สุดในแบบเรื่องย่อย ข๒ คือ F๓ H๔ I J ซึ่งกล่าวถึงพระเอกที่อำพรางตัวอยู่ในร่างสัตว์ เมื่อสร้างสะพานทองได้ก็จะได้แต่งงานกับนางเอก และถอดรูปกลายเป็นคน ซึ่งเป็นโครงเรื่องสูตรสำเร็จที่แพร่หลายมากที่สุด เมื่อเทียบกับแบบเรื่องย่อยทั้งหมดในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เพราะมีนิทานที่แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องประเภทนี้มากที่สุด โดยนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่าทั้งหมด ๒๑ จำนวน มีนิทานที่แตกเรื่องใหม่โดยมีโครงสร้างเช่นนี้ถึง ๑๐ เรื่อง คือ *พญาสุวรรณกัจฉะ สุวณณะจ๊กก่าคำ อะล่องอีจ้อก หอยทอง หลานกบ กาดำ แลนทอง ปลาช่อนท่อนเดียว งูกายสิทธิ์* และ *เจ้าชายกบ*

การเกิดนิทานเรื่องใหม่ซึ่งตัวเอกเป็นสัตว์ที่แตกต่างกันในนิทานแต่ละเรื่องนี้อาจได้รับอิทธิพลมาจากตัวละครที่เป็นสัตว์ในนิทานชาดก และนิทานปัญญาตันตระที่แพร่หลายมากก็ได้ โดยใน *อรรถกถาชาดก* หรือเรื่อง *พระเจ้าห้าร้อยชาติ* มีเรื่องราวกล่าวถึงการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ในชาติต่างๆ ทั้งที่เป็นคนและสัตว์ถึง ๕๔๗ ชาติ ใน *ปัญญาชาดก* ก็มีชาดกที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสัตว์ ๔ เรื่อง คือ *พหลาคาวีชาดก* (ลำดับที่ ๒๙) *เสตบัณฑิตชาดก* (ลำดับที่ ๓๐) และ *สุวรรณกัจฉปชาดก* ๒ เรื่อง (ลำดับที่ ๔๓ และ ๕๕)^{๑๑} ส่วนนิทาน *ปัญญาตันตระ* ก็เป็นนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์มากมาย การเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดไปเป็นสัตว์หลากหลายชนิดของนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ จึงอาจเป็นเพราะการรับอิทธิพลของนิทานชาดกและรวมนิทาน *ปัญญาตันตระ*

^{๑๑} นิยะดา เหล่าสุนทร, *ปัญญาชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย* (กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๙๒.

นอกจากนี้นิทานบางเรื่องในแบบเรื่องย่อ ๗๒ ก็มีการอธิบายมูลเหตุที่พระเอกมีกำเนิดที่ผิดปกตินี้ตามกลวิธีของนิทานชาดกด้วย ดังเช่นเรื่อง *แลนทอง* ซึ่งพระเอกมีกำเนิดเป็นแลนหรือตะกวดเหมือนกับชาดกเรื่อง *โคธชาดก* ใน *อรรถกถาชาดก* โดยในเรื่อง *แลนทอง* อธิบายว่ามารดาของแลนทองได้ไปกินน้ำในแอ่งที่แลนกินเหลือไว้ ทำให้นางตั้งครรภ์ และต่อมาก็คลอดลูกแลนสีทองสวยงาม ซึ่งคล้ายคลึงกับเรื่อง *สีหนาทชาดก* ใน *ปัญญาสชาดก* ซึ่งมารดาของสีหนาทกุมารได้ไปกินน้ำจากรอยเท้าช้าง ทำให้นางตั้งครรภ์แล้วคลอดบุตรที่มีกำลังมาก

การที่โครงเรื่องประเภทสัตว์ถอดรูปได้รับความนิยมและทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่มากมาย น่าจะเป็นเพราะโครงเรื่องนี้เป็นโครงเรื่องที่ผูกไว้อย่างหลวมๆ จึงเอื้อต่อการเสริมแต่งเรื่องใหม่ตามจินตนาการของผู้เล่า เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดของอนุภาคเดิมในพฤติกรรมบางอย่าง เช่น พฤติกรรม F การอำพรางตัวหรือพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถก็ทำให้กลายเป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งแล้ว โครงเรื่องเช่นนี้ยังสอดคล้องกับโครงเรื่องสูตรสำเร็จทั่วไปด้วย กล่าวคือ เรื่องพระเอกเป็นสัตว์แต่ได้แต่งงานกับเจ้าหญิงหรือหญิงงาม แล้วตอนท้ายสัตว์ก็กลายเป็นคนรูปร่างนี้เป็นสูตรสำเร็จที่เป็นสากลและพบได้ในนิทานทั่วไป เช่น *เจ้าชายกบ* *โอมงามกับเจ้าชายอสูร* เป็นต้น หรือบางเรื่องนางเอกในคราบสัตว์ได้แต่งงานกับเจ้าชาย เช่น *นางอุทัยเทวี* เป็นต้น จะเห็นว่านิทานเหล่านี้สามารถดัดแปลงได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางวัฒนธรรม ผู้เล่าจึงสามารถจะเสริมแต่งเรื่องราวต่างๆ ตามจินตนาการของตนได้อย่างอิสระ การสร้างนิทานเรื่องใหม่จากโครงเรื่องเดิมซึ่งผูกไว้อย่างหลวมๆ จึงไม่ใช่เรื่องยาก

ดังนั้นจะเห็นว่าการแตกเรื่องจากบางตอนของโครงเรื่องเดิมนี้ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่อง เรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักษัน* ในแบบเรื่องย่อ ๓๒ ซึ่งแตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* ตอนได้คู่ครองนี้ คล้ายคลึงกับการตัดตอนเนื้อเรื่อง *สังข์ทอง* ตอนเลือกคู่ไปเล่าสู่กันฟังตามท้องถิ่นต่างๆ แต่แตกต่างกันตรงที่การตัดตอนเนื้อเรื่องนั้นยังคงเป็นนิทานเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ตัดเนื้อเรื่องให้สั้นลง โดยนำไปเฉพาะเรื่องราวตอนที่ผู้ฟังชื่นชอบ แต่การนำโครงเรื่องบางตอนไปสร้างเรื่องใหม่ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ ที่มีโครงเรื่องตรงกับบางตอนของนิทานต้นแบบ ส่วนพฤติกรรมหรือโครงเรื่องส่วนอื่นๆ อาจถูกดัดแปลงให้แตกต่างจากเดิม ดังเรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักษัน* ที่มีโครงเรื่องตรงกับโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ในตอนเหตุการณ์ตอนที่ ๓ และตอนที่ ๔ ของเรื่อง

ส่วนการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องย่อ ๗๒ ทำวเต่า ทำให้เห็นการพัฒนาโครงเรื่องของนิทาน จากโครงเรื่องที่มีความซับซ้อนและประกอบด้วยพฤติกรรมจำนวนมาก ก็เกิดรูปแบบที่เป็นโครงเรื่องสูตรสำเร็จที่มีพฤติกรรมหลักเพียงไม่กี่พฤติกรรม ซึ่งแตกโครงเรื่องออกมาจากโครงเรื่องสำคัญบางตอนในโครงสร้างเดิมของนิทานต้นแบบ แล้วทำให้เกิดโครงสร้างใหม่ที่ไม่ซับซ้อนสามารถดัดแปลงไปเป็นนิทานเรื่องใหม่ได้อีกมากมายหลายเรื่อง โดยที่ยังคงมีโครงสร้างเดิมร่วม

กันอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมเดิมเท่านั้น ดังจะเห็นว่าโครงสร้างหลักของนิทานในแบบเรื่องย่อ ย๒ ทำวเต่าที่กลายเป็นสูตรสำเร็จ คือ F๓ H๔ I J ซึ่งกลายเป็นรูปแบบโครงสร้างที่แพร่หลายมากที่สุด ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

๔. การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน

นิทานหลายเรื่องที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบ แม้ว่าจะยังคงมีโครงสร้างตอนสำคัญเหมือนนิทานต้นแบบ แต่มักจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับพฤติกรรมบางพฤติกรรม กล่าวคือ จะมี การเพิ่มจำนวนครั้งที่เกิดขึ้นในพฤติกรรมเดียวกัน เพื่อเน้นพฤติกรรมในเหตุการณ์บางตอนทั้งในตำแหน่งเดิม และตำแหน่งที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ ทำให้พฤติกรรมเดียวกันในนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้น มีพฤติกรรมบางพฤติกรรมที่ปรากฏซ้ำกันหรือมีจำนวนครั้งที่ปรากฏในพฤติกรรมนั้นมากกว่าพฤติกรรมเดียวกันในนิทานต้นแบบ

พฤติกรรมที่มีการเพิ่มจำนวนครั้งซ้ำๆ กันที่ปรากฏในนิทานที่แตกเรื่องจากนิทานต้นแบบ คือ พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ ดังที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง และ พฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอกในแบบเรื่อง ข ดังที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อ ข๑ กำกาดำ แบบเรื่องย่อ ย๒ ทำวเต่า และแบบเรื่องย่อ ย๓ สุวรรณสิริสา

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม H ในแบบเรื่องย่อ ก๒ สังข์ทองแปลง

พฤติกรรมที่มักมีการเพิ่มจำนวนครั้งซ้ำๆ กันบ่อยครั้ง คือ พฤติกรรมการทดสอบความสามารถ (H) พฤติกรรมการทดสอบที่ปรากฏหลังการแต่งงานในนิทาน *สังข์ทอง* เป็นพฤติกรรมที่พ่อตาทำหนดให้พระสังข์ทำงานแข่งขันกับหกเขย จึงเป็นพฤติกรรมที่พระสังข์ได้แสดงความสามารถให้ปรากฏ เพราะมีเพียงพระสังข์เท่านั้นที่ทำงานที่พ่อตาสั่งได้ โดยทั่วไปพฤติกรรมนี้จะปรากฏซ้ำกัน ๓ ครั้งคือ การหาเนื้อ (H๑.๑) การหาปลา(H๑.๒) และการตีคดลี (H๓) แต่ใน *สังข์ทอง* หลายสำนวนปรากฏพฤติกรรมการทดสอบมากกว่า ๓ ครั้ง ดังที่ปรากฏการหาหมูป่า (H๑.๓) และการตอบปัญหาธรรม (H๒) ใน *สุวรรณสังข์ขาดก* และ *สุวรรณสังข์กุมาร* หรือการหาเพชรพลอย (H๔.๕) ใน *หอยสังข์บุศดำ* ยิ่งปรากฏพฤติกรรมการทดสอบหลายครั้งมากเท่าใด ก็ยิ่งแสดงให้เห็นความเก่งกล้าสามารถของพระสังข์พระเอกของเรื่องมากขึ้นเท่านั้น เพราะไม่ว่าจะทดสอบอย่างไร พระสังข์ก็ผ่านไปทุกครั้ง

ไม่เพียงแต่การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถในนิทาน *สังข์ทอง* สำนวนต่างๆ เท่านั้น นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องออกจากโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* คือ *สุวรรณภูมิ* และ *จันทพราหมณ์* ก็มีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม H หลายครั้ง ทำให้โครงเรื่องตอน

ตัวเอกถูกพ้อตาทดสอบนี้เป็นเหตุการณ์หลักของเนื้อเรื่องทั้งหมด และเป็นตอนที่โดดเด่นมากที่สุด ในโครงเรื่องด้วย

สุวัณณภูมินท์ เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก **สุวรรณสังฆชาดก** ใน **ปัญญาสชาดก** โดยตัดตอนเหตุการณ์มาตั้งแต่ **ตัวเอกออกมัจฉกัณฑ์** ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบ **คู่ครอง** และถูกพ้อตาทดสอบ ไปจนถึง **การเผยแพร่และการยอมรับ** พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถที่เกิดขึ้นหลังการแต่งงานใน **สุวัณณภูมินท์** นั้นปรากฏคล้ายคลึงกับ **สังข์ทอง** คือประกอบด้วย การหาเนื้อ (H๑.๑) การหาปลา (H๑.๒) และการตีคัลลี (H๓) จะเห็นว่ามีพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถปรากฏซ้ำกันถึง ๓ ครั้งเช่นเดียวกับใน **สังข์ทอง** แต่ใน **สุวัณณภูมินท์** ยังมีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมทดสอบความสามารถเข้าไปอีกครึ่งหนึ่งคือ คือหลังการหาเนื้อหาปลาแล้ว ก็มีพฤติกรรมการหานกยูง (H๑.๔) เพิ่มอีกหนึ่งครั้ง ก่อนจะมีพฤติกรรมการตีคัลลี ทำให้เรื่อง **สุวัณณภูมินท์** มีการทดสอบความสามารถของตัวเอกปรากฏถึง ๔ ครั้ง

ส่วนในกลุ่มนิทาน **จันทพราหมณ์** และ **แพะคำ** นี้มีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมทดสอบหลังแต่งงานในตำแหน่งเดียวกันบ่อยครั้งมากที่สุด โดยในเรื่อง **อะล่องแพะคำ** ของไทเขิน ในภาคเหนือปรากฏพฤติกรรมทดสอบความสามารถซ้ำๆ กันมากถึง ๖ ครั้ง คือ การหาเนื้อ (H๑.๑) การหานกยูง (H๑.๔) การหาปลา (H๑.๒) การสร้างปราสาท (H๙) การแข่งม้า (H๑๐) และการแข่งเรือ (H๗) ส่วน **จันทพราหมณ์** ของล้านนา ก็ปรากฏการทดสอบซ้ำกัน ๕ ครั้ง คือ การหาเนื้อ (H๑.๑) การหานก (H๑.๔) การหาปลา (H ๑.๒) การสร้างปราสาท (H๙) และการแข่งเรือ (H๗)

จะเห็นว่าพฤติกรรมที่มีการเพิ่มจำนวนครั้งจะกลายเป็นพฤติกรรมที่เด่นที่สุดในโครงเรื่อง และมีความสำคัญต่อโครงเรื่องมากที่สุด การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมทดสอบแสดงให้เห็นความสนใจของผู้เล่า และผู้ฟังนิทานที่มีต่อเหตุการณ์ในตอนนี้ เนื่องจากเหตุการณ์ตอนนี้เป็นตอนที่แสดงให้เห็นความเก่งกล้าสามารถของตัวเอก ผู้เล่าก็พยายามใช้จินตนาการของตนเสริมแต่งและสร้างบททดสอบต่างๆ เป็นอุปสรรคให้พระเอกได้แสดงความสามารถ ยิ่งอุปสรรคมากเท่าใดก็ยิ่งแสดงให้เห็นความสามารถของตัวเอกมากเท่านั้น และยังแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวตอนนี้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟังนิทาน จึงมีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมเดียวกันครั้งแล้วครั้งเล่า

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B

พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏต่อจากพฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด พฤติกรรม B ในนิทานเรื่อง **สังข์ทอง** ปรากฏในวัยเด็กซึ่งพระสังข์ได้ออกจากเปลือกอหอยมาช่วยมารดาทำงาน (B๑) ซึ่งแสดงให้เห็นความกตัญญูของพระสังข์ แต่ในแบบเรื่อง ข การปรากฏพฤติกรรม B นี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากพฤติกรรม B ใน **สังข์ทอง** พฤติ

กรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ ในแบบเรื่อง ข นี้เป็นพฤติกรรมที่โดดเด่นไม่น้อย เพราะมีการเพิ่มจำนวนครั้ง ทั้งในตำแหน่งเดิมและตำแหน่งอื่น ดังนี้

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๑ ก่ากาดำ

พฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๑ ก่ากาดำจะปรากฏในวัยหนุ่มของตัวเอก คือ ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ โดยเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาททำให้พระเอกได้ใช้ความสามารถในทางศิลปะของตนเข้าใกล้ซิดและดึงดูดความสนใจของนางเอก กล่าวคือ ก่ากาดำมีความสามารถในการร้อยมาลัย (B๓.๑) จึงใช้มาลัยสื่อความรักไปถึงธิดาเจ้าเมือง พฤติกรรมนี้ปรากฏใน *ก่ากาดำ* ทั้งสำนวนของคนไทยวนล้านนา ไทยจีน และไทยอีสาน แต่เฉพาะสำนวนต่างๆของไทยอีสานเท่านั้นที่จะเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ในสำนวนของไทยอีสานจะปรากฏพฤติกรรม B๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคนเพิ่มขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากก่ากาดำเป่าแคนได้ไพเราะจนเป็นที่เลื่องลือ ก่ากาดำจึงได้เข้าไปเป่าแคนในวังและทำให้มีโอกาสใกล้ชิดกับนางเอก พฤติกรรมตัวเอกเป่าแคนนี้ปรากฏเฉพาะสำนวนของไทยอีสานและไทพวน โดยไม่ปรากฏในสำนวนของไทยวนล้านนาและไทยจีน

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ที่ปรากฏเฉพาะในสำนวนของไทยอีสานและไทพวนนี้น่าจะเป็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสาน เพราะการเพิ่มการแสดงความสามารถของตัวเอกในการเล่นแคนนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมทางดนตรีของอีสานที่มีความผูกพันกับคนพื้นถิ่น จึงได้มีการเสริมแต่งบุคลิกตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทำให้มีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B เฉพาะในสำนวนไทยอีสาน ส่วนนิทานของกลุ่มไทพวนซึ่งอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมลาวอีสานเหมือนกัน ก็มีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B เช่นเดียวกัน ที่น่าสังเกตคือ พฤติกรรมตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคน (B๓.๒) ยังปรากฏในนิทาน *ท้าวเต่า* ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ด้วย โดยปรากฏทั้งในสำนวนภาคเหนือดังในชาดกของล้านนาเรื่อง *ท้าวเต่า* และเรื่อง *ท้าวเต่า* ของจังหวัดอุดรธานี สำนวนอีสานดังใน *กลอนอ่านท้าวเต่าคำ* และ *เต่าน้อย* ของไทพวน แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานทางด้านดนตรีที่ไปปรากฏในนิทานพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมในกลุ่มไทลาว

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า

ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า พฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีตำแหน่งแน่นอนโดยปรากฏทั้งในตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* และในตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* พฤติกรรม B ที่มักปรากฏทั่วไปในแบบเรื่อง ข คือ พฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้าน ดังที่ปรากฏใน *แลนทอง* *ปลาซ่อนท่อนเดียว* สำนวนของ

จังหวัดภูเก็ต หรือ ภูเก็ต ซึ่งตัวเอกมักซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ และมักแอบออกมาจากคราบในยามที่อยู่บ้านตามลำพัง พฤติกรรม B อีกลักษณะหนึ่งคือ B๒ สัตว์ที่ทำงานได้เหมือนมนุษย์ กล่าวถึงตัวเอกซึ่งมีกำเนิดเป็นสัตว์แต่พูดหรือทำงานได้เหมือนคน ดังที่ปรากฏใน *ชาดกของล้านนาเรื่องท้าวเต่า หลานกบ เจ้าชายกบ* ส่วนพฤติกรรม B ที่มีการเพิ่มจำนวนครั้งมากขึ้น โดยมีการเพิ่มการแสดงความสามารถแบบ B๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าแคนจะปรากฏเฉพาะในนิทานกลุ่ม *ท้าวเต่า* เท่านั้น

ที่น่าสนใจคือพฤติกรรม B๓.๒ ใน *เต่าทองคำ* ของภาคใต้ซึ่งเป็นแบบตัวเอกเป่าปี่ ทำให้อาจารย์นิพนธ์ฐานได้ว่าเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นี้ น่าจะมีความเก่าแก่มากและเคยแพร่หลายไปถึงภาคใต้ แต่ได้มีการเปลี่ยนรายละเอียดของอนุภาค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแคนกลายเป็นปี่ เพราะได้รับอิทธิพลของอนุภาคปี่พิเศษในเรื่องพระอภัยมณีซึ่งแพร่หลายมากในภาคใต้ด้วย พฤติกรรม B๓.๒ ในเรื่อง *เต่าทองคำ* จึงมีรายละเอียดที่แตกต่างจากเดิม

พฤติกรรมการเป่าแคนในกลุ่มนิทาน *ท้าวเต่า* นี้เป็นวัฒนธรรมทางดนตรีพื้นถิ่นอีสานซึ่งตัวเอกในนิทาน *ท้าวเต่า* จะมีความสามารถในการเป่าแคนจนมีรายได้มาเลี้ยงดูผู้อุปถัมภ์หรือทำให้คนหลงใหลเสียงแคน ส่วนปี่ของเต่าทองใน *เต่าทองคำ* นี้เป็นของวิเศษอย่างหนึ่ง เพราะเต่าทองได้ปี่พิเศษซึ่งมีอนุภาพทำให้คนหลงใหลเคลิบเคลิ้มมาจากเทวดา นอกจากเต่าทองจะเป่าปี่หารายได้แล้วยังใช้ปี่เป็นอาวุธได้ด้วย ดังในตอนที่เต่าทองลอบหนีออกจากเมืองยักษ์ โดยเป่าปี่สะกดยักษ์ให้หลับกันหมดทั้งเมือง แล้วเต่าทองก็พาพระธิดายักษ์หนีออกมา เป็นต้น

นอกจากนี้ในกลุ่มนิทาน *ท้าวเต่า* ยังมีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B อีกหนึ่งครั้ง ดังที่ปรากฏพฤติกรรม B๔ ความสามารถในการทำไร่ ใน *ท้าวเต่า* ของล้านนาและกลอนอ่าน *ท้าวเต่าคำ* ของอีสาน นิทาน *ท้าวเต่าคำ* เป็นนิทานที่เน้นพฤติกรรม B๔ ความสามารถในการทำไร่ของตัวเอก เพราะมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทดสอบ เนื่องจากท้าวเต่าจะนำแดงทองที่ตนปลูกไปส่งขอพระธิดาของเจ้าเมือง เมื่อท้าวเต่าผ่านการทดสอบแล้วและได้แต่งงานกับพระธิดา ก็จะไปทำไร่ด้วยกันที่นอกเมือง จะเห็นว่าพฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่ในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* นี้มีลักษณะของการสร้างตัวสร้างฐานะของคนธรรมดาสามัญ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนชนบททั่วไปที่จะทำไร่ทำนาปลูกพืชเลี้ยงตัว ตัวละครท้าวเต่าในนิทาน *ท้าวเต่าคำ* จึงมีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับคนจริงๆ

นอกจากนี้การทำไร่ปลูกพืชของท้าวเต่ายังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่มนุษย์ยังต้องอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต เพราะตลอดทั้งเรื่องจะเห็นความสำคัญของการทำไร่ปลูกพืชที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของตัวเอกตลอด ทั้งในด้านการดำรงชีวิตของตัวเอกและครอบครัว ตลอดจนบทบาทของการทำไร่ปลูกพืชที่มีอิทธิพลต่อการทดสอบและการพิสูจน์ตนของตัวเอก การที่ท้าวเต่ามีแดงทองไปส่งขอพระธิดาเจ้าเมืองแสดงให้เห็นความสามารถในการทำไร่ปลูกพืชของท้าวเต่าซึ่งมี

ความพิเศษกว่าผู้อื่น และทำให้เจ้าเมืองยอมรับความสามารถของเต่าซึ่งเป็นสัตว์ต่ำต้อยแต่มีความสามารถ

นิทาน *ท้าวเต่าคำ* จึงมีแนวเรื่องที่แตกต่างกันจากนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ แบบ *สังข์ทอง* เพราะเป็นเรื่องที่เน้นเรื่องการยอมรับความสามารถที่ตัวบุคคล โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีชาติกำเนิดสูงส่งหรือมีคุณสมบัติเลิศเหนือมนุษย์แบบพระโอรสในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ แม้ท้าวเต่าจะไม่ได้มีวิชาอาคมเก่งกล้าสามารถปราบข้าศึกหรือยึดหัวเมือง แต่ก็สร้างตัวจนมีฐานะมั่งคั่งและทำให้พระราชเจ้าเมืองยอมรับเป็นลูกเขย ตัวละครท้าวเต่าจึงอาจเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับความสามารถของบุคคลที่ไม่ยึดติดกับชาติกำเนิดและชนชั้นก็เป็นได้

พฤติกรรมการทำอะไรที่ปรากฏในกลุ่มนิทาน *ท้าวเต่าคำ* นี้เป็นพฤติกรรมสำคัญพฤติกรรมหนึ่งของตัวเอกในนิทานลูกกำพร้าว้า นิทานกำพร้าว้าเป็นแบบเรื่องหนึ่งที่ปรากฏมากในนิทานของกลุ่มลาวและอีสาน ดังที่พิสิทธิ์ กอบบุญญ ได้ศึกษาโครงสร้างนิทานกำพร้าว้าของกลุ่มไท - ลาว ๔๗ เรื่อง และพบว่าโครงสร้างของนิทานกำพร้าว้ามีพฤติกรรมหลัก ๑๒ พฤติกรรมที่ปรากฏเพิ่มเติมจากพฤติกรรมที่พบในนิทานมหัศจรรย์ของรัสเซียและนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย และพฤติกรรมสำคัญพฤติกรรมหนึ่งของตัวเอกในนิทานกำพร้าว้าคือ X¹ มีความสามารถปลูกพืชได้งาม^{๑๒} ดังนั้นพฤติกรรมตัวเอกมีความสามารถในการทำอะไรที่ปรากฏในกลุ่มนิทาน *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งแพร่หลายมากในภาคอีสานนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของการแพร่กระจายของนิทานลูกกำพร้าว้าในกลุ่มไท - ลาว เพราะตัวละครท้าวเต่าก็มีลักษณะของตัวละครลูกกำพร้าว้าแบบที่ปรากฏในนิทานอีสานต่างๆไปเหมือนกัน

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา

พฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสาจะมีการเพิ่มจำนวนครั้งทำให้มีพฤติกรรม B ปรากฏซ้ำกัน ๒ ครั้ง พฤติกรรม B ที่ปรากฏครั้งแรกจะปรากฏต่อจากพฤติกรรม A ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิดปกติ* คือพฤติกรรม B๑ ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงาน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* *สุวรรณเศียร* *สุวรรณตะมอคำ* และ *ท้าวหัวข้อหล้อ* ซึ่งตัวเอกเกิดมาแต่ศิระชะ แต่สามารถถอดกายออกจากศิระชะมาทำงานให้มารดาได้ ส่วนพฤติกรรม B ที่ปรากฏซ้ำอีกครั้งหนึ่งจะอยู่ในเหตุการณ์คนละตอน โดยไปปรากฏในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* คือ พฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำอะไร โดยกล่าวถึงตัวเอกซึ่งออกเดินทางไปกับเรือ

^{๑๒} พิสิทธิ์ กอบบุญญ, "โครงสร้างนิทานกำพร้าว้าของไทย - ลาว," *ไวยากรณ์ของนิทาน การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง* (กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยาและโครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.) หน้า ๒๐๔.

สำเนาแต่ได้แวะลงทำไร่ปลูกผักแดงที่เกาะแห่งหนึ่ง ดังที่ปรากฏในนิทานทั้งสี่เรื่องที่กำลังกล่าวมาแล้ว และยังปรากฏใน *ชมพูราชแวงเขียว* ของล้านนาและ *แดงเขียว* ของไทลื้อด้วย

การปรากฏพฤติกรรมซ้ำๆ กันหลายๆ ครั้งในแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสานี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มเหตุการณ์ในโครงเรื่องเดิม กล่าวคือ เหตุการณ์ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในแบบเรื่องย่อย ข๓ นี้จะแตกต่างจากแบบเรื่องย่อยอื่นๆ เพราะไม่ได้กล่าวถึงการพลัดพรากจากมารดาและบ้านเมืองไปผจญภัยในดินแดนอื่น แต่มีเนื้อหากล่าวถึงตัวเอกที่เดินทางออกไปแสวงโชคกับเรือสำเนา ต่อมาตัวเอกได้แวะทำไร่ปลูกพืชผลอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง จึงทำให้เกิดพฤติกรรม B๔ ตัวเอกมีความสามารถในการทำไร่ ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* ดังนั้นจึงมีพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษปรากฏเพิ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่งในแบบเรื่องย่อย ข๓ *สุวรรณสิริสา*

การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ ในแบบเรื่อง ข นี้แสดงว่าพฤติกรรม B เป็นพฤติกรรมที่สำคัญต่อโครงเรื่องของนิทานในแบบเรื่อง ข เช่นเดียวกับนิทานในแบบเรื่อง ก แต่บทบาทของพฤติกรรม B นี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละแบบเรื่องย่อย ในแบบเรื่องย่อย ข๑ การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B จะปรากฏในตำแหน่งเดียวกัน คือปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาทให้พระเอกที่ซ่อนรูปโฉมที่แท้จริงไว้ได้แสดงความสามารถให้นางเอกรู้จักตน ส่วนในแบบเรื่องย่อย ข๒ และ ข๓ การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ปรากฏทั้งในตำแหน่งเดิมและในตำแหน่งอื่น โดยจะปรากฏการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรม B ในตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* และตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* และเป็นพฤติกรรมที่พระเอกได้แสดงความสามารถพิเศษเพื่อช่วยเหลือมารดาหรือผู้อุปถัมภ์ โดยช่วยทำงานหรือทำมาหากินเลี้ยงดูผู้อุปถัมภ์ บทบาทของพฤติกรรม B ในแบบเรื่องย่อยทั้งสามแบบของแบบเรื่อง ข จึงแตกต่างกัน

๕. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม

การเปลี่ยนแปลงอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในนิทานที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบคือการเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม ซึ่งทำให้นิทานเรื่องใหม่มีโครงเรื่องที่แตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ เพราะทำให้มีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่แตกต่างและปรากฏเพิ่มเติมจากเหตุการณ์ในโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ

๕.๑. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่ในโครงสร้างเดิม

การเพิ่มพฤติกรรมใหม่ในโครงสร้างเดิม หมายถึง การที่นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบนี้มีพฤติกรรมใหม่เพิ่มเติมจากพฤติกรรมเดิมที่ปรากฏในโครงสร้างของนิทานต้นแบบ ดังที่ปรากฏว่านิทานหลายเรื่องที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นมีพฤติกรรมบางพฤติกรรมที่ไม่ปรากฏในโครงสร้างของนิทาน *สังข์ทอง* แสดงว่าได้เกิดมีพฤติกรรมใหม่เข้ามารวมกับพฤติกรรมเดิมที่ยังคงปรากฏอยู่ ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ พฤติกรรมใหม่ที่มักปรากฏเพิ่มในนิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่อง *สังข์ทอง* นี้ ได้แก่ **พฤติกรรมการสู้ขอ พฤติกรรมผู้ช่วยเหลือ พฤติกรรมการลงใจ พฤติกรรมการทำลายคราบ และ พฤติกรรมการเล่นแบบที่ได้ผลลัพธ์ตรงกันข้าม** ดังที่จะกล่าวถึงการเพิ่มพฤติกรรมเหล่านี้ในนิทานแต่ละเรื่อง ดังนี้

พฤติกรรมการสู้ขอ

พฤติกรรมการสู้ขอเป็นพฤติกรรมพิเศษที่ปรากฏเฉพาะในนิทานแบบเรื่อง ข ก่ำกาดำและแบบเรื่อง ขก ท้าวแบ้ พฤติกรรมการสู้ขอเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏควบคู่กับโครงสร้างแบบ HI การทดสอบก่อนแต่งงาน พฤติกรรมนี้จึงไม่ปรากฏในนิทานที่อยู่ในแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง* ซึ่งมีโครงสร้างแบบ IH การทดสอบหลังแต่งงาน

พฤติกรรมการสู้ขอ คือ พฤติกรรมที่ตัวเองให้มารดาหรือผู้อุปถัมภ์ไปสู้ขอทาบตามนางเอกซึ่งมักจะเป็นธิดากษัตริย์ให้มาเป็นภรรยาตน การที่ตัวเองซึ่งซ่อนตัวอยู่ในรูปลักษณะต่ำต้อยหรืออยู่ในร่างสัตว์มาสู้ขอธิดากษัตริย์นี้ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมการทดสอบความสามารถก่อนการแต่งงาน (HI) อันเป็นพฤติกรรมต่อเนื่องของพฤติกรรมการสู้ขอ เพราะบิดาของนางเอกซึ่งมักจะเป็นกษัตริย์จะใช้บททดสอบที่ตนตั้งขึ้นกีดกันตัวเองที่มาสู้ขอธิดาของตน เนื่องจากบิดาของนางเอกเห็นว่าพระเอกที่ต่ำต้อยนี้ย่อมไม่สามารถทำสิ่งที่ตนกำหนดได้

พฤติกรรมการสู้ขอนี้จะปรากฏในแบบเรื่อง ข ทุกแบบ ไม่ว่าจะเป็นแบบเรื่องย่อย ข๑ ก่ำกาดำ แบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า และแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา และแบบเรื่อง ขก ท้าวแบ้ การเกิดพฤติกรรมการสู้ขอนี้มักจะเกิดจากพระเอกได้เห็นรูปโฉมของนางเอกจึงพึงใจ ดังในเรื่อง *ก่ำกาดำ* หรือพระเอกได้ยินกิตติศัพท์ความงามของนางเอกซึ่งเป็นธิดาของเจ้าเมืองดังในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* และ *สุวรรณสิริสา* พระเอกจึงให้มารดาหรือผู้อุปถัมภ์ไปสู้ขอธิดาของเจ้าเมือง ในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งอยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๒ พฤติกรรมการสู้ขอมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องย่อยเดียวกัน คือ มักจะปรากฏพฤติกรรมการสู้ขอซ้ำกันถึง ๒ ครั้ง โดยการสู้ขอครั้งแรกจะล้มเหลว แต่ครั้งที่สองจะประสบความสำเร็จ ดังที่ปรากฏในนิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งพระเอกจะให้ยานำแดงวิเศษไปสู้ขอพระธิดาเจ้าเมือง แต่จะถูกปฏิเสธ ต่อเมื่อเจ้าเมืองเห็นว่า

แต่งที่หญิงชรานำมาถวายนั้นข้างในผลแต่งเป็นเงินและทอง จึงจะยอมรับการสวามิภักดิ์ครั้งที่ ๒ ของหญิงชรา

การเกิดพฤติกรรมกรสูขอในแบบเรื่อง ข และ ชก ซึ่งมีโครงสร้างแบบ HI การทดสอบก่อนแต่งงาน นี้จากกล่าวได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนโครงเรื่องให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมก็เป็นได้ กล่าวคือ นิทานในแบบเรื่อง ก สังข์ทองจะมีพฤติกรรมแบบ GIH การเลือกคู่และการทดสอบหลังแต่งงาน โดยนางเอกเป็นฝ่ายเลือกคู่ครองด้วยการเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ ดังที่ปรากฏในเรื่อง *สังข์ทอง* การเสี่ยงทายเลือกคู่ครองของฝ่ายหญิงนี้กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะที่แปลกไปจากธรรมเนียมการแต่งงานในวัฒนธรรมไทย ดังนั้นจึงอาจทำให้เกิดการเพิ่มพฤติกรรมกรสูขอเข้ามาในโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่อง ข กำกาดำและแบบเรื่อง ชก ท้าวแบ้ว ซึ่งไม่มีพฤติกรรมกรสูขอ (G) แบบนิทานในแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง*

พฤติกรรมกรสูขอของฝ่ายชายและการเรียกสินสอดของฝ่ายหญิงทำให้เกิดพฤติกรรมกรสูขอทดสอบก่อนแต่งงาน ดังที่ปรากฏในแบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ชก จึงสอดคล้องกับธรรมเนียมการแต่งงานของไทยมากกว่าการเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ ดังที่ปรากฏในเรื่อง *สังข์ทอง* จึงกล่าวได้ว่าการเพิ่มพฤติกรรมกรสูขอในโครงสร้างของนิทานในแบบ ข และ ชก เพื่อปรับเปลี่ยนเรื่องราวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่คนในสังคมคุ้นเคยนั่นเอง

พฤติกรรมของผู้ช่วยเหลือ

นิทานหลายเรื่องมักเพิ่มพฤติกรรมของผู้ช่วยเหลือลงไปในเรื่องเดิม พฤติกรรมผู้ช่วยเหลือนี้จะมืบทบาทช่วยเหลือพระเอกให้ผ่านการทดสอบของพ่อตา ดังเช่นที่ปรากฏในนิทาน *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักจั่น* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ และในเรื่อง *สุวรรณชะจักกาคำ* ในแบบเรื่องย่อย ข๒

พฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในเรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักจั่น* เป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากในนิทานทั้งสองเรื่องนี้มีพฤติกรรมแบบการทดสอบหลังแต่งงานโดยแข่งขันกับหกเขยเช่นเดียวกับนิทาน *สังข์ทอง* แต่เรื่อง *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักจั่น* เป็นนิทานที่มีการตัดเหตุการณ์ตอนที่ไม่สำคัญ คือ ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ออกไปจากโครงสร้าง ดังนั้นจึงไม่ปรากฏพฤติกรรม E ๓.๑ มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาแบบในนิทาน *สังข์ทอง* แต่เนื่องจากยังคงพฤติกรรมกรสูขอโดยการหาเนื้อหาปลาแบบนิทาน *สังข์ทอง* เอาไว้ จึงได้มีการเพิ่มพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือเพื่อเป็นทางออกของพระเอกในตอนหาเนื้อหาปลา โดยพระเอกของเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* ได้ไปขอความช่วยเหลือจากภูตสัตว์ต่างๆ เพื่อขอสัตว์ไปให้พ่อตา ผู้ช่วยเหลือที่เป็นสัตว์ก็ได้ให้สัตว์ต่างๆ ตามที่พระเอกต้องการ ซึ่งพฤติกรรมกรสูขอและพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในนิทานทั้งสองเรื่องมีความคล้ายคลึงกันมาก ดังนี้

พฤติกรรม / เรื่อง	คนหน้าจักจั่น	จันทพราหมณ์
การทดสอบ	๑.หากวาง ๑๐๐ ตัว ๒.หาปลากระแหดำ ๑๐๐ ตัว ๓.แข่งเรือ	๑.หาเนื้อ ๒.หาปลา ๓.หานก ๔.สร้างปราสาท ๕.แข่งเรือ
ผู้ช่วยเหลือ	๑.พญากวาง ๒.พญามัจฉา ๓.พญามังกรและพญาอินทร์	๑.เสื่อ ๒.พญานาค ๓.เหยี่ยว ๔.พระอินทร์ ๕.พญานาค

จะเห็นว่าบทบาทของผู้ช่วยเหลือในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* มีความคล้ายคลึงกันมาก ในเรื่อง *อะลองแพะคำ* *ไฉ่หุนเป้* และ *แพะคำ* ของกลุ่มไทเขินซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันกับ *จันทพราหมณ์* ก็มีพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือปรากฏคล้ายคลึงกัน ข้อที่น่าสังเกตคือ บทบาทของพญานาคใน *จันทพราหมณ์* และ *อะลองแพะคำ* หรือพญามังกร ใน *คนหน้าจักจั่น* นี้อาจแสดงถึงร่องรอยความสัมพันธ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* กับนิทานเหล่านี้ ดังจะเห็นว่าในเรื่อง *สังข์ทอง* พญานาคเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการช่วยชีวิตของพระสังข์ ดังใน *สุวรรณสังข์ชาดก* ที่กล่าวถึง พระสังข์ถูกลอยแพแล้วแพแตกอยู่กลางน้ำ พญานาคจึงเนรมิตสำเภาทองให้พระสังข์เดินทางไปเมืองยักษ์ แม้ในเรื่อง *สุวรรณภูมิ* ที่แตกเรื่องไปจาก *สุวรรณสังข์ชาดก* ก็ยังปรากฏบทบาทของพญานาคที่พาพระเอกไปอยู่ที่ชายแดนเมืองยักษ์

ส่วนเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* - *อะลองแพะคำ* กล่าวถึงพญานาคหรือพญามังกรที่จำแลงตนเป็นเรือ ให้พระเอกใช้แข่งขันกับหกเขย เมื่อหกเขยคิดฆ่าพระเอก พญานาคจึงลงโทษหกเขย จะเห็นว่านิทานเหล่านี้มีอนุภาคพญานาคเป็นผู้ช่วยเหลือตัวเอกที่คล้ายคลึงกับในเรื่อง *สังข์ทอง* นั่นคือ พญานาคช่วยชีวิตพระเอกจากอันตรายหรือผู้ปองร้าย และการเนรมิตเรือให้พระเอก ดังนั้นแม้เรื่อง *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* - *อะลองแพะคำ* จะแตกโครงเรื่องไปเฉพาะตอนพระเอกได้คู่ครอง โดยไม่มีเนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ที่กล่าวถึงพระเอกพลัดพรากจากบ้านเมืองและพญานาคได้ช่วยให้ไปถึงเมืองยักษ์แบบเรื่อง *สังข์ทอง* แต่พฤติกรรมผู้ช่วยเหลือที่เป็นพญานาคซึ่งเพิ่มเข้ามาในตอนการทดสอบแบบหาเนื้อหาปลานี้ ก็แสดงให้เห็นร่องรอยของอนุภาคในนิทาน *สังข์ทอง* ที่ยังคงปรากฏอยู่ในนิทาน *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* - *อะลองแพะคำ* ที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง*

การปรากฏพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในพฤติกรรมการหาเนื้อหาปลา แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือนี้มีบทบาททดแทนพฤติกรรม E๓.๑ มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาใน *สังข์ทอง* นั่นเอง เพราะในเรื่อง *สังข์ทอง* พระสังข์สามารถหาเนื้อหาปลามาได้ตามที่พ่อตาสั่งก็เพราะได้เรียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลามาจากนางยักษ์ อันเป็นพฤติกรรมการได้ของวิเศษในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมการทดสอบหลังแต่งงานในเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* และ *จันทพราหมณ์* ไม่มีพฤติกรรมการได้ของวิเศษแบบเรื่อง *สังข์ทอง* แม้ว่าจะยังคงรักษาพฤติกรรมการหาเนื้อหาปลาอันเป็นพฤติกรรมการทดสอบหลังแต่งงานแบบ *สังข์ทอง* เอาไว้ การเพิ่มพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในพฤติกรรมการหาเนื้อหาปลาจึงเป็นทางออกของเรื่อง เพราะทำให้พระเอกสามารถผ่านปมปัญหาในพฤติกรรมการทดสอบหลังแต่งงานไปได้ แม้ว่าจะไม่มีมนตร์วิเศษเรียกเนื้อเรียกปลา ดังนั้นจะเห็นว่าสาเหตุหนึ่งของการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ในนิทานที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบ คือ การเพิ่มพฤติกรรมใหม่ที่มีบทบาททดแทนพฤติกรรมเดิมที่หายไปจากโครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่

ในนิทานเรื่อง *ก่ำกาดำ* จำนวนของอีสานก็มีการเพิ่มพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในเหตุการณ์ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* กล่าวคือพระอินทร์ได้ส่งกาดำให้มาช่วยดูแลพระเอก และพาพระเอกไปส่งที่เมืองของคู่ครอง ซึ่งใน *ก่ำกาดำ* จำนวนของภาคเหนือและไทเขินไม่ปรากฏพฤติกรรมของผู้ช่วยเหลือที่เป็นกาดำนี้ การที่ *ก่ำกาดำ* จำนวนอีสานมีการเพิ่มบทบาทของผู้ช่วยเหลือที่เป็นกาน้ำอาจะเป็นการเพิ่มความเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง "ก่ำกาดำ" ที่พ้องกับชื่อสัตว์ที่มาช่วยเหลือพระเอกคือ "ก่ำกาดำ" ซึ่งมีกาดำเป็นผู้เลี้ยงดู แตกต่างจากจำนวนของภาคเหนือและไทเขินซึ่งพระเอกถูกเรียกว่า "ก่ำกาดำ" เพราะผิวดำเหมือนงา

พฤติกรรมการลองใจ

พฤติกรรมการลองใจคือ พฤติกรรมที่พระเอกต้องการทดสอบจิตใจคู่ครองว่าชื่อสัตว์ต่อสามีซึ่งอุปลักษณะต่ำต้อยหรือไม่ โดยพระเอกจะแอบถอดรูปอุปลักษณะออก แล้วแสดงตัวในร่างชายหนุ่มรูปงามเพื่อทดสอบนางเอก โดยมาเกี่ยวพาราสีนางเอก พฤติกรรมการลองใจนี้มักปรากฏหลังพฤติกรรมแต่งงาน นิทานที่มีการเพิ่มพฤติกรรมการลองใจเข้าไปในโครงสร้างเดิมได้แก่ *ท้าวเห็นอ้ม* ในแบบเรื่องย่อ ก๒ และ *ท้าวเต่าดำ* ในแบบเรื่องย่อ ข๒ ท้าวเต่า ซึ่งพระเอกในนิทานทั้งสองเรื่องนี้อำพรางตัวอยู่ในร่างสัตว์เหมือนกัน

เรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ได้เพิ่มการลองใจนางเอกแทรกลงไประหว่างพฤติกรรมการทดสอบ กล่าวคือ เมื่อท้าวเห็นอ้มตีความปริศนาของพ่อตาได้แล้วว่าพ่อตาต้องการสิ่งใด ก็สั่งให้ภรรยาพาตนไปส่งในป่าแล้วให้มารับภายหลัง เมื่อนางกลับไปแล้วท้าวเห็นอ้มก็ได้ถอดรูปออกจากร่างขะมัด

แล้วส่งบริวารให้ไปหาสิ่งที่ตนต้องการ ส่วนท้าวเห็นอ้อมในร่างชายรูปงามได้ไปดักเกี่ยวพาราสี ภรรยาของตน โดยทำเช่นนี้ ๒ ครั้ง แต่ภรรยาของท้าวเห็นอ้อมก็ไม่สนใจชายรูปงามและบอกว่านาง มีสามีแล้ว ท้าวเห็นอ้อมจึงพอใจยิ่งนัก และจะกลับเข้าวังชมดเพื่อรอนางมารับ เหตุการณ์ที่พระ เอกออกจากวังอัปลักษณ์เพื่อทดสอบความจริงใจของคู่ครองนี้ก็ปรากฏคล้ายคลึงกันกับในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ตอนที่ท้าวเต่าถอดรูปลงใจภรรยา ต่อมาภรรยาท้าวเต่าจับได้นางจึงเผาคราบเต่า แต่ ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ไม่ปรากฏการเผาทำลายคราบของตัวเอง

พฤติกรรมการลงใจนางเอกในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ปรากฏทั้งในสำนวนของภาคเหนือและ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังในเรื่อง *ท้าวเต่า* ของภาคเหนือ กล่าวคือ เมื่อท้าวเต่าแต่งงานกับนาง แก้วเกศไกรสรแล้วก็พานางออกจากวังไปทำไร่อยู่ในป่า ต่อมาท้าวเต่าต้องการลงใจนางจึงแปลง เป็นชายหนุ่มรูปงามมาเกี่ยวพาราสีนาง แต่นางก็ไม่สนใจ ต่อมาท้าวเต่าก็แสร้งกล่าวหานางว่ามีชู้ จนนางน้อยใจและออกจากบ้านไป เมื่อนางย้อนกลับมาจึงได้ทราบความจริงว่าหนุ่มรูปงามที่มา เกี่ยวพาราสีนางนั้นที่แท้ก็คือ เต่าสามีของนางนั่นเอง

พฤติกรรมการทำลายคราบ

พฤติกรรมการทำลายคราบเป็นพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมถอดรูปของตัวเอง กล่าวคือ ในนิทานหลายเรื่องเมื่อตัวเอกถอดคราบออกเพื่อเปิดเผยรูปโฉมอันงดงามแก่นางเอก นางเอกก็มักหาโอกาสทำลายคราบที่ตัวเอกซ่อนตัวอยู่ เพื่อไม่ให้ตัวเอกกลับเข้าไปซ่อนร่างอีก พฤติกรรมการทำลายคราบนี้ไม่ปรากฏในแบบเรื่อง ก สังข์ทอง แต่จะปรากฏในนิทานแบบเรื่อง ข ก่ำกาดำ โดยปรากฏในแบบเรื่องย่อย ข๑ ก่ำกาดำ และแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า โดยเฉพาะใน แบบเรื่องย่อย ข๒ ซึ่งตัวเอกซ่อนร่างอยู่ในคราบสัตว์ เมื่อตัวเอกผลอคู่ครองก็จะทำลายคราบสัตว์ นั้น

พฤติกรรมการทำลายคราบในแบบเรื่องย่อย ข๑ ก่ำกาดำปรากฏใน *ก่ำกาดำซาดก* ของ ล้านนา พระเอกใน *ก่ำกาดำ* ของล้านนานี้มีรูปทองงดงามแต่ซ่อนรูปทองไว้ในเสื้อทิพย์สีดำ ทำให้ คนอื่นเห็นว่าตัวเอกมีผิวพรรณดำผิวดมพิษ ต่อมาพระอินทร์เห็นว่าถึงเวลาที่พระเอกควรจะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง พระอินทร์จึงเชิญก่ำกาดำไปตอบปัญหาธรรมกลางอากาศ ก่ำกาดำจึงถอดเสื้อดำออกแล้วเหาะไปตอบปัญหาธรรม เมื่อนางเอกเห็นว่าก่ำกาดำมีรูปทองสวยงามแต่อำพรางไว้ ด้วยเสื้อดำ นางจึงเผาเสื้อดำเสีย น่าสนใจว่าพฤติกรรมทำลายคราบดังที่ปรากฏใน *ก่ำกาดำ* ล้านนาจะไม่ปรากฏใน *ก่ำกาดำ* สำนวนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากตัวเอกในก่ำกาดำ อีสานไม่ได้สวมเสื้อดำอำพรางรูปทองอย่าง *ก่ำกาดำ* ล้านนา เพราะ *ก่ำกาดำ* ของอีสานพระ เอกกำเนิดเป็นคนผิวดำอัปลักษณ์จริงๆ ไม่ได้มีผิวดำเพราะสวมเสื้อดำ การถอดรูปใน *ก่ำกาดำ* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นลักษณะของการเนรมิตรูปใหม่ให้งดงามกว่าเดิมโดยใช้อำนาจ

วิเศษ ไม่ใช่การถอดเครื่องอำพรางกาย การใส่เครื่องอำพรางกายเพื่อปิดบังรูปลักษณะนิสัยของอันดงามที่ปรากฏใน *ก่ำกาดำ* ของล้านนาจึงคล้ายคลึงกับการสวมรูปเงาะอำพรางรูปทองในเรื่อง *สังข์ทอง* และแตกต่างจาก *ก่ำกาดำ* ล้านวนอีสาน

ในนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า ก็ปรากฏพฤติกรรมการทำลายคราบคล้ายคลึงกับในเรื่อง *ก่ำกาดำ* ของล้านนา ดังที่ปรากฏใน *ท้าวเต่าคำ สุวัณณะจักก่ำคำ ปลาช่อนครึ่งตัว* ล้านวนจังหวัดภูเก็ต และ *เจ้าชายกบ* และจะปรากฏพฤติกรรมการทำลายคราบหลังพฤติกรรมแต่งงาน กล่าวคือ เมื่อตัวเอกถอดรูปแล้วผลอวางคราบสัตว์ทิ้งไว้ เมื่อนางเอกเห็นเข้าก็จะรู้ว่าสามีเป็นคนปกติ แล้วก็ทำลายคราบสัตว์นั้น

พฤติกรรมการทำลายคราบในเรื่อง *หอยทอง* นั้นมีรูปแบบที่แปลกกว่าเรื่องอื่น ตรงที่เมื่อนางเอกเอาคราบหอยไปซ่อน เพื่อไม่ให้หอยทองกลับเข้าไปซ่อนในคราบหอยอีก หอยทองจึงเสียชีวิต ทำให้พระอินทร์ต้องมาชุบชีวิตและเนรมิตร่างใหม่ให้ดงามกว่าเดิม น่าสังเกตว่า การที่หอยทองเสียชีวิตเพราะไม่ได้กลับไปซ่อนตัวในเปลือกหอยอีกนี้ แสดงว่าเปลือกหอยมีบทบาทเป็นที่กำบังหรือเครื่องป้องกันภัยให้พระเอก เมื่อพระเอกไม่มีเปลือกหอยป้องกันภัยจึงได้รับอันตรายถึงชีวิต ซึ่งคล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ออกจากเปลือกหอยแล้วได้รับอันตราย กล่าวคือ เมื่อมารดาทำลายหอยสังข์ มเหสีรองรู้ว่าพระสังข์เป็นมนุษย์ จึงจับพระสังข์ไปฆ่า ผลของการทำลายเปลือกหอยในเรื่อง *หอยทอง* จึงคล้ายคลึงกับการทำลายหอยสังข์ในเรื่อง *สังข์ทอง* ไม่น้อย พฤติกรรมการทำลายคราบใน *หอยทอง* จึงแตกต่างจากเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่อง ข ตรงที่เมื่อคราบถูกทำลายแล้วตัวเอกจะเสียชีวิต ส่วนเรื่องอื่นๆ นั้นแม้ว่าคราบที่ตัวเอกใช้ซ่อนตัวจะถูกเผาทำลายไปแต่ตัวเอกจะไม่มีอันตรายใดๆ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ พฤติกรรมการทำลายคราบนี้มักปรากฏในเรื่องที่ตัวเอกซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ เมื่อตัวเอกออกจากคราบสัตว์เปิดเผยตัวว่าเป็นมนุษย์เมื่อใด คู่ครองก็จะหาโอกาสทำลายคราบสัตว์ของตัวเอกเสมอ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์เดรัจฉานนั้นเป็นสถานภาพที่ด้อยต่ำที่สุด และทำให้พระเอกในร่างสัตว์นี้อยู่ต่างสถานภาพกับนางเอกซึ่งเป็นมนุษย์ การออกจากคราบสัตว์จึงเท่ากับเป็นการยกระดับตัวเอกให้เท่าเทียมกับนางเอกและคนอื่นๆ และทำให้ตัวเอกได้รับการยอมรับในฐานะมนุษย์ซึ่งมีสถานภาพสูงกว่าตอนที่ตนเป็นสัตว์ การทำลายคราบจึงแสดงให้เห็นว่าคู่ครองของตัวเอกไม่ต้องการให้ตัวเอกกลับไปสู่สถานภาพต่ำด้อยแบบเดิม แต่ต้องการให้ตัวเอกอยู่ในสถานภาพที่ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ใน *สังข์ทอง* บางสำนวน เช่น *สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* และ *หอยสังข์บุตดำ* ของภาคใต้ก็ปรากฏพฤติกรรมการทำลายคราบเช่นกัน โดยใน *สังข์ทองฉบับพระราช*

นิพนธ์รัชกาลที่ ๒ กล่าวถึงนางรจนาแอบเอาเม็ดพินรูปเงาะและเอาไปเผาไฟ แต่รูปเงาะก็ไม่เสียหายเพราะเป็นของวิเศษ พระสังข์โกรธนางรจนาจึงเอารูปเงาะไปสวมไว้ตลอดเวลา ไม่ถอดรูปเงาะอีก แสดงให้เห็นความขัดแย้งในเรื่องตัวตนระหว่างพระสังข์กับนางรจนา กล่าวคือนางรจนาต้องการให้พระสังข์เปิดเผยตัวว่าเป็นคนรูปงามและเป็นโอรสกษัตริย์ แต่พระสังข์เห็นว่ายังไม่ถึงเวลาเพราะต้องการให้พ่อตายอมรับตนเป็นลูกเขยทั้งๆ ที่ยังอยู่ในสถานภาพต่ำต้อยนี้ การทำลายคราบของนางรจนาจึงขัดแย้งกับความต้องการของพระสังข์ การทำลายคราบแต่ไม่สำเร็จนี้ทำให้เกิดเหตุการณ์ในตอนต่อไปของเรื่องทีกล่าวถึงการทดสอบของพ่อตามีความสมเหตุสมผล เพราะพ่อตาไม่รู้สถานภาพที่แท้จริงของพระสังข์จึงได้คิดกำจัด จึงเปิดโอกาสให้พระสังข์ได้แสดงความสามาถให้ทุกคนเห็นว่าเจ้าเงาะปาที่ทุกคนรังเกียจนี้มีดีซ่อนอยู่ในร่างอัปลักษณ์

ส่วนในเรื่อง *หอยสังข์บุตดำ* การทำลายคราบปรากฏในตอนท้ายเรื่องหลังเหตุการณ์การทดสอบหลังแต่งงานและการถอดรูปแล้ว กล่าวคือพระสังข์ต้องการจะออกติดตามหามารดา นางเอกจึงเผารูปเงาะ ทำให้พระสังข์ออกเดินทางตามหามารดาไม่ได้ พฤติกรรมการทำลายคราบในเรื่อง *หอยสังข์บุตดำ* นี้จึงเน้นให้เห็นความวิเศษของรูปเงาะที่ทำให้พระสังข์เดินทางไปต่างๆ ได้ดังที่พระสังข์สวมรูปเงาะเหาะมาถึงเมืองของคู่ครอง รูปเงาะในเรื่อง *สังข์ทอง* จึงเป็นคราบที่สำคัญต่อโครงเรื่อง การทำลายคราบเงาะใน *หอยสังข์บุตดำ* ยังเป็นการให้เหตุผลด้วยการที่พระสังข์ไม่ได้ออกติดตามหามารดาก็เพราะไม่มีของวิเศษ บิดาและมารดาจึงได้เป็นฝ่ายติดตามหาพระสังข์เอง

พฤติกรรมการเลียนแบบที่ได้ผลลัพธ์ตรงกันข้าม

พฤติกรรมการเลียนแบบที่ได้ผลลัพธ์ตรงกันข้ามเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏในแบบเรื่องย่อย ๒๒ ท้าวเต่า ซึ่งตัวเอกซ่อนตัวอยู่ในคราบสัตว์ เช่น เต่า แล่น งู เป็นต้น พฤติกรรมการเลียนแบบที่ได้ผลลัพธ์ตรงกันข้ามนี้เป็นพฤติกรรมเปรียบเทียบที่มักปรากฏตอนท้ายเรื่องของนิทานในแบบเรื่องย่อย ๒๒ ท้าวเต่า กล่าวคือ ในตอนท้ายเรื่องเมื่อพระเอกได้ถอดรูปสัตว์กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม ก็จะกล่าวถึงความอิจฉาของพี่สาวทั้งหกคนของนางเอกที่อยากจะได้สามีรูปงามเหมือนน้องสาว แม้ว่าพวกนางจะทำตามนางเอก แต่กลับได้รับผลตรงกันข้ามกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ แล่นทอง* และ *งูกายสิทธิ์* เป็นต้น

ในตอนท้ายเรื่องของนิทานกลุ่มนี้จะกล่าวถึง พี่สาวทั้งหกคน หรือพี่สาวคนโตในกรณีที่มีพี่น้องสองคนจะไปหาสัตว์ชนิดเดียวกับน้องมาเป็นสามี แต่สัตว์ที่นางนำมาเป็นสามีจะไม่ถอดรูป ทำให้พวกนางผิดหวัง ซึ่งในเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จะปรากฏพฤติกรรมตอนนี้เกือบทุกสำนวน โดยเฉพาะการที่เต่าชี้ใส่รักแร้ของพี่สาวนางเอกและมีคำอธิบายว่าผู้หญิงจึงมีกลิ่นตัวเพราะเหตุนี้ ดังที่ปรากฏใน *ท้าวเต่า* จังหวะดุดตลกตลกทั้ง ๒ สำนวนและ *ท้าวเต่าน้อย* ของไทพวน

น่าสังเกตว่าพฤติกรรมเช่นนี้ปรากฏใน *หอยสังข์บุศดำ* หรือ *สังข์ทอง* ของภาคใต้ด้วย โดยกล่าวถึงธิดาทิ้งทุกคนเห็นพระสังข์ถอดรูปเงาะแล้วมีรูปร่าง นางทิ้งหจึงให้คนใช้ไปหาเงาะป่ามาเป็นสามีบ้าง แต่ไม่พบเงาะป่า ทำให้นางทิ้งหผิดหวังมากและจำใจอยู่กับทกเขยต่อไป แสดงว่าพฤติกรรมนี้อาจเป็นที่นิยมในนิทานพื้นบ้านของภาคใต้ เพราะเรื่อง *แดนทอง* และ *งูกายสิทธิ์* ซึ่งมีพฤติกรรมนี้เช่นกันก็เป็นนิทานภาคใต้ทั้งสองเรื่อง

พฤติกรรมการเลียนแบบที่ได้ผลลัพธ์ตรงกันข้ามในตอนท้ายของเรื่อง *แดนทอง* นี้ คล้ายคลึงกับเรื่อง *แดนทองแดนเถื่อน* ซึ่งเป็นนิทานภาคใต้เหมือนกัน ในเรื่อง *แดนทอง* กล่าวถึงพี่สาวทิ้งหทุกคนของนางเอกได้จับแลนมาเป็นสามีเพราะคิดว่าแลนจะถอดรูปกลายเป็นชายรูปร่างเหมือนสามีของน้อง แต่แลนทำข่าวของเสียหายแล้วหนีไป ซึ่งคล้ายคลึงกับนิทาน *แดนทองแดนเถื่อน* ซึ่งกล่าวถึงหญิงสองคน หญิงคนแรกเป็นคนยากจนแต่มีนิสัยเอื้ออากรได้เก็บแลนทองมาเลี้ยงที่บ้าน วันหนึ่งเธอได้จับหัวแลน ทำให้แลนทองพันคำสาปของแม่หมดแล้วกลับร่างเป็นชายรูปร่างทั้งสองจึงได้แต่งงานกัน ส่วนหญิงคนที่สองเป็นคนร่ำรวยแต่มีนิสัยเย่อหยิ่ง นางอิจฉาหญิงคนแรกจึงไปจับแลนมาเป็นสามี เมื่อนางกอดจับแลนเถื่อนซึ่งเป็นแลนธรรมดา แลนก็ได้ช่วยนางจนบาดเจ็บ นิทานเรื่อง *แดนทองแดนเถื่อน* นี้ เป็นนิทานที่เล่ากันในเขตอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาและอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง^{๑๓} และยังมีนิทานเรื่องนี้ในจังหวัดปัตตานีด้วย^{๑๔} การที่เรื่อง *แดนทอง* มีพฤติกรรมเช่นนี้ในตอนท้ายจึงอาจเพราะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *แดนทองแดนเถื่อน* ก็เป็นไปได้

อีกเรื่องหนึ่งคือ *งูกายสิทธิ์* กล่าวถึงลูกสาวเศรษฐีซึ่งรังเกียจพระเอกที่ซ่อนรูปอยู่ในคราบงู ภายหลังเมื่อลูกสาวเศรษฐีทราบว่าได้ถอดรูปกลายเป็นชายรูปร่าง นางจึงได้ไปหางูมาเป็นสามี แต่นางกลับถูกงูกินเป็นอาหาร เรื่อง *งูกายสิทธิ์* นี้ตอนท้ายเรื่องคล้ายกับเรื่อง *ลูกเขยงู* หรือ *งูอมนาง* ซึ่งมีโครงเรื่องเหมือน *แดนทองแดนเถื่อน* แต่เปลี่ยนตัวละครจากแลนเป็นงู ซึ่งนิทานเรื่อง *ลูกเขยงู* นี้เป็นนิทานที่แพร่หลายมากในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย เรื่อง *แดนทองแดนเถื่อน* นี้ก็อาจแตกเรื่องออกมาจากนิทานเรื่อง *ลูกเขยงู* ก็เป็นไปได้

ดังนั้นอาจสันนิษฐานได้ว่าพฤติกรรมการเลียนแบบที่ได้รับผลลัพธ์ตรงกันข้ามซึ่งมักปรากฏในตอนท้ายเรื่องของนิทานที่อยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่านี้ อาจเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของนิทานอีกแบบเรื่องหนึ่งที่มีโครงเรื่องแบบ *ลูกเขยงู* ก็เป็นไปได้ โครงเรื่องประเภทนี้จะมีการเปรียบเทียบพฤติกรรมของหญิงสองคน คนหนึ่งมีจิตใจดีส่วนอีกคนหนึ่งใจร้าย หญิงใจดีจะ

^{๑๓} "เหี้ย ในตำนานพื้นเมือง," ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๗, ๑๑ (กันยายน ๒๕๓๙,) หน้า ๙๙.

^{๑๔} "แดนทองแดนเถื่อน" เล่าโดย นายนพ ลอยทอง บ้านเลขที่ ๓๗ ตำบลบ้านไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จาก คลังนิทานพื้นบ้าน สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จังหวัดสงขลา

ได้แต่งงานกับเจ้าชายซึ่งซ่อนรูปอยู่ในคราบสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงู และครองคู่กับเจ้าชายอย่างมีความสุข ส่วนหญิงใจร้ายซึ่งมีความอิจฉาริษยาจะพยายามไปหางูมาเป็นสามีบ้าง แต่นางจะถูกงูจริงๆกินเป็นอาหาร

นิทานที่มีโครงเรื่องแบบ *ลูกเขยงู* นี้เป็นนิทานที่แพร่หลายมาก และบางเรื่องก็มีการเปลี่ยนแปลงตัวเอกให้เป็นสัตว์ชนิดอื่นๆ เช่น แตน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *แตนทองแตนเถื่อน* จะเห็นว่าโครงเรื่อง *ลูกเขยงู* นี้ ตัวเอกมีการซ่อนร่างในคราบสัตว์ตรงกับพฤติกรรมการอำพรางตัวในคราบสัตว์ (Fn) และมีการถอดรูปกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามตรงกับพฤติกรรมการถอดรูป (J) ในโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* การปรากฏพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของโครงเรื่องทั้งสองประเภทนี้จึงอาจทำให้มีการเชื่อมโยงโครงเรื่องทั้งสองแบบนี้ให้กลายเป็นโครงเรื่องเดียวกัน และอาจทำให้นิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวแต่่าซึ่งเป็นเรื่องของสัตว์ถอดรูปเช่นเดียวกันได้รับอิทธิพลของพฤติกรรมกลายแบบที่ ได้รับผลตรงกันข้ามมาจากโครงเรื่อง *ลูกเขยงู* ก็เป็นไปได้

๕.๒. การเพิ่มเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม

นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ นอกจากจะประกอบด้วยพฤติกรรมหลักและเหตุการณ์สำคัญที่คล้ายคลึงกับโครงสร้างของนิทานต้นแบบแล้ว นิทานเรื่องใหม่บางเรื่องก็มี **การเพิ่มเติมเหตุการณ์เข้าไปในโครงเรื่องเดิม** ทำให้มีโครงเรื่องบางส่วนแตกต่างจากโครงเรื่องเดิมของนิทานต้นแบบ ดังการเพิ่มเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลงและแบบเรื่อง ข ก่ากาด่า ดังนี้

การเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่องคนหน้าจักจั่นในแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง

เรื่อง *คนหน้าจักจั่น* เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องบางตอนของนิทานสังข์ทอง กล่าวคือ เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ และตอนที่ ๔ การเผยแพร่และการยอมรับ และได้เปลี่ยนแปลงโครงเรื่องให้มีลักษณะที่แตกต่างจากเดิม การเปลี่ยนแปลงลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* คือ การเพิ่มเหตุการณ์บางตอนแทรกเข้าไปในโครงสร้างเดิม การเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ปรากฏแทรกอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ โดยมีการเพิ่มเหตุการณ์การพบกันของพระเอกนางเอก ก่อนที่จะดำเนินไปสู่การที่พระเอกอำพรางตัวไปร่วมพิธีเสี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่

เหตุการณ์ที่เพิ่มเข้าไปในโครงเรื่องตอน ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบของเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* กล่าวถึง การที่พระเอกในร่างที่งดงามได้ไปเป่าขลุ่ยอยู่ที่ข้างปราสาทของนางบัวลาซึ่งเป็นพระธิดาองค์ที่ ๗ ของเจ้าเมือง นางบัวลาได้ยินเสียงขลุ่ยอันไพเราะจึงออกมาดู

และได้พบกับชายแปลกหน้า เมื่อทั้งสองได้สนทนากัน นางบัวลา ก็พึงใจรูปลักษณะและท่าทาง เฉลียวฉลาดของชายหนุ่ม ก่อนจากกันทั้งสองก็ได้แลกของเป็นที่ระลึกแก่กัน โดยนางบัวลาได้ให้ ดอกไม้ทองแก่ชายหนุ่ม ส่วนชายหนุ่มแปลกหน้าได้ให้เมล็ดตำมาแก่นางบัวลา

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนการพบกันของนางบัวลากับอ้ายรูปเงาะในตอนนี้ ทำให้มีพฤติกรรม B ๓.๒ ตัวเอกมีความสามารถในการเป่าขลุ่ยปรากฏอยู่ในตอนนี้ ตามปกติแล้วพฤติกรรม B เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ กำเนิดผิดปกติในโครงเรื่อง *สังข์ทอง* แต่การที่พฤติกรรม B ได้ย้ายมาปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ในโครงเรื่องของ *คนหน้าจ๊กจั่น* จึงเป็นผลมาจากการเพิ่มเหตุการณ์ใหม่แทรกเข้าไปในโครงเรื่องตอนนี้นั่นเอง

น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ตอนที่พระเอกไปเป่าขลุ่ยอยู่ข้างปราสาทของนางเอกในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นี้คล้ายคลึงกับเรื่อง *ก่ำกาดำ* ของอีสานตอนที่กล่าวถึง ก่ำกาดำเข้าไปเป่าแคนในวัง แล้วแอบเข้าหานางลุนพระธิดาองค์ที่ ๗ ของเจ้าเมือง แต่แตกต่างกันที่ในเรื่อง *ก่ำกาดำ* ของอีสาน มีรายละเอียดเพิ่มเติมว่าก่ำกาดำกับนางลุนได้ลักลอบเป็นสามีภรรยา กัน แล้วก่ำกาดำจึงให้ยาจำสวนไปสู่นางลุนเป็นภรรยา ส่วนในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* พระเอกกับนางเอกเพียงแต่แลกสิ่งของ ประจำตัวเป็นที่ระลึกถึงกันเท่านั้น

การเพิ่มเหตุการณ์การพบกันของพระเอกกับนางเอกในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* อาจเป็นวิธีการ ให้เหตุผลอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในนิทาน เพื่ออธิบายว่าการที่นางบัวลา ยอมรับอ้ายรูปเงาะเป็นสามี เนื่องจากนางเชื่อมั่นว่าอ้ายรูปเงาะเป็นคนเดียวกับชายคนรักของนาง กล่าวคือ เมื่อบิดาของนาง บัวลาต้องการให้นางมีสามี นางได้ขอให้บิดาจัดงานเลือกคู่ให้ เพราะนางเชื่อมั่นว่าชายรูปงามที่ นางพึงใจต้องมาร่วมงานด้วย ในวันสุดท้ายพวงมาลัยของนางบัวลาได้ลอยไปสวมคออ้ายรูปเงาะ ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ทำให้นางบัวลาผิดหวังมาก แต่เมื่ออ้ายรูปเงาะมอบดอกไม้ทองให้แก่ นาง นางจึงมั่นใจว่าอ้ายรูปเงาะเป็นคนๆเดียวกับชายหนุ่มรูปงาม และยอมรับอ้ายรูปเงาะเป็น สามี แม้ว่าจะทำให้บิดาของนางโกรธมากจนขับไล่ นางออกจากวังก็ตาม

การเพิ่มเหตุการณ์จึงทำให้เรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* แตกต่างจาก *สุวรรณสังฆชาดก* ตรงที่ ใน เรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* นางเอกของเรื่องยอมรับผลของการเสี่ยงพวงมาลัยเพราะนางเชื่อว่าเจ้า เงาะไม่ใช่คนธรรมดา เนื่องจากคืนก่อนเลือกคู่นั้นนางได้เกิดนิมิตที่เป็นกลางบอกเหตุ เมื่อมาลัยที่ นางเสี่ยงทายลอยไปสวมคอเจ้าเงาะ นางจึงยอมรับเจ้าเงาะเป็นสามี ส่วนในเรื่อง *คนหน้าจ๊กจั่น* นั้น นางบัวลา ยอมรับอ้ายรูปเงาะเป็นสามีเพราะนางเชื่อว่าอ้ายรูปเงาะคือ คนเดียวกันกับชายรูป งามที่นางเคยพบ การเพิ่มเหตุการณ์การพบกันของพระเอกกับนางเอก จึงเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่อง กับการเลือกคู่ เพราะเป็นเหตุการณ์เสริมที่แสดงให้เห็นเหตุผลในการที่นางบัวลาเลือกอ้ายเงาะมา เป็นสามี สิ่งที่ทำให้นางบัวลามั่นใจว่าอ้ายรูปเงาะเป็นคนเดียวกับชายรูปงามที่นางเคยพบก็คือ ดอกไม้ทองที่นางได้ให้ไว้เป็นที่ระลึกแก่ชายรูปงามนั่นเอง การเลือกอ้ายรูปเงาะมาเป็นสามีของ

นางบัวลาจึงไม่ใช่เพราะนางยอมรับชะตากรรมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะนางมั่นใจว่าการเลือกคู่ครองของนางครั้งนี้เป็นการเลือกที่ถูกคนและถูกต้องด้วย

การเพิ่มการพบกันของพระเอกกับนางเอกในกำกาดำ

การเพิ่มเหตุการณ์การพบกันของพระเอกกับนางเอกในเรื่อง *กำกาดำ* ปรากฏทั้งใน *กำกาดำ* ล้วนนา และ *กำกาดำ* อีสาน ใน *กำกาดำ* ล้วนนา ปรากฏการเพิ่มเหตุการณ์อยู่ในตอนที่ ๓ ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ โดยกล่าวถึงพระเอกคือ กำกาดำได้ใช้กรรมหมดแล้วจึงสามารถถอดเสื้อทิพย์สีดำออกได้ และกลายเป็นคนที่มีรูปทอง กำกาดำจึงได้เหาะไปที่ปราสาทของพระธิดาของเจ้าเมืองซึ่งชอบการตอบปัญหาธรรม พระธิดาก็พอใจรูปโฉมและสติปัญญาของกำกาดำมาก แต่นางไม่รู้ว่ากำกาดำเป็นใคร ต่อมากำกาดำซึ่งอาศัยอยู่กับย่าจำสวณก็ได้รับรอยมาลัยเล่าเรื่องราวที่เคยพบกับพระธิดา แล้วให้ย่าจำสวณนำไปถวายพระธิดา พระธิดาจึงสงสัยว่าชายผิวดำที่อาศัยอยู่กับย่าจำสวณจะเป็นคนเดียวกันกับชายรูปทอง

ส่วนการพบกันของพระเอกนางเอกใน *กำกาดำ* อีสาน มีความแตกต่างจาก *กำกาดำ* ล้วนนา กล่าวคือ พระธิดาทั้งเจ็ดได้มาเที่ยวสวน กำกาดำแอบดูอยู่ในห้องก็หลงรักนางลุนพระธิดาองค์ที่เจ็ด กำกาดำจึงร้อยมาลัยเป็นเรื่องราวตอนที่ตนอยู่บนสวรรค์ให้ย่าจำสวณนำไปถวายพระธิดานางลุนสงสัยจึงส่งสาวใช้มาดูที่บ้านของย่าจำสวณก็พบแต่ชายผิวดำ ต่อมากำกาดำซึ่งเป่าแคนได้ไพเราะ มีโอกาสได้เข้าไปเป่าแคนในวัง กำกาดำจึงแอบถอดรูปไปหานางลุนและลักลอบได้เสียกัน

จะเห็นว่าเหตุการณ์ตอนพระเอกกับนางเอกพบกันที่เพิ่มเข้าไปใน *กำกาดำ* ของอีสานและล้วนนาก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย แต่แตกต่างกันที่มีการสลับอนุภาคกันระหว่างอนุภาคตัวเอกร้อยมาลัย กับอนุภาคพระเอกถอดรูปไปหานางเอก โดยใน *กำกาดำ* ล้วนนา พระเอกถอดรูปไปหานางเอกก่อน แล้วจึงร้อยมาลัยเล่าเรื่องราวที่ได้พบกัน ส่วนใน *กำกาดำ* อีสาน นั้นพระเอกร้อยมาลัยเกี่ยวพาราสีนางเอกเพื่อทำให้นางเอกสนใจตนก่อน แล้วถึงแอบเข้าหานางเอกในภายหลัง

การเพิ่มการพบกันของพระเอกนางเอกในเรื่อง *กำกาดำ* ทั้งของอีสานและล้วนนา นอกจากจะเพิ่มเติมสีสันให้แก่โครงเรื่องเดิมแล้วยังทำให้เนื้อเรื่องของ *กำกาดำ* สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงๆ ของคน กล่าวคือ เรื่อง *กำกาดำ* มีโครงเรื่องแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน พระเอกซึ่งเป็นชายอัปลักษณะต่ำต้อยแต่สามารถผ่านการทดสอบที่ยากลำบาก จึงได้แต่งงานกับพระธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมืองซึ่งยอมแต่งงานตามคำสั่งของบิดา การแต่งงานระหว่างคนแปลกหน้าที่ไม่เคยพบกันมาก่อนแม้จะสอดคล้องกับลักษณะการแต่งงานแบบ "คลุมถุงชน" หรือการที่ครอบครัวมีบทบาทเป็นผู้กำหนดการแต่งงานให้ฝ่ายหญิง แต่ในสังคมท้องถิ่นก็เปิดโอกาสให้ชายหญิงได้เลือกคู่ครองที่ตนพอใจเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากใน *กำกาดำ* ของอีสานที่กล่าวถึงกำกาดำไปเป่าแคนและเกี่ยวสาวกับหนุ่มๆ ที่ไปเที่ยววงซึ่งเป็นที่ชุมนุมกันของหญิงสาวในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการพบปะ

กันของหนุ่มสาวในบริเวณช่องในหมู่บ้านที่ปรากฏในสังคมอีสานและล้านนา อันเป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิดกัน การเพิ่มเหตุการณ์การพบกันของพระเอกกับนางเอกจึงเชื่อมโยงกับการที่ก่ากาดำได้ให้ย่าจ่าสวนไปสู่นางเอก และการที่ก่ากาดำยอมรับการทดสอบของเจ้าเมือง ซึ่งเป็นเพราะก่ากาดำมีความพึงใจธิดาของเจ้าเมือง อันสืบเนื่องมาจากการได้พบปะและได้ใกล้ชิดกันมาก่อนแล้วนั่นเอง

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนกำเนิดธิดาคนที่ ๘ ในก่ากาดำล้านนา

ตัวละครนางเอกในโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* ส่วนใหญ่จะเป็นธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมือง แต่ใน *ก่ากาดำล้านนา* มีการเพิ่มเหตุการณ์ที่กล่าวถึงกำเนิดของธิดาองค์ที่ ๘ ซึ่งมีบทบาทเคียงคู่กับธิดาองค์ที่เจ็ด เหตุการณ์ตอนที่เพิ่มเข้าไปนี้เกิดขึ้นในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* โดยกล่าวถึงพระอินทร์ได้นำนางฟ้าองค์หนึ่งมาไว้ในผลงุ่นในสวนของเจ้าเมือง ต่อมาเจ้าเมืองจึงรับนางมาเป็นธิดาองค์ที่ ๘ โดยให้ชื่อนางพิมพา และให้อาศัยอยู่กับนางเทพกัญญาธิดาองค์ที่ ๗ นางทั้งสองชอบตอบปัญหาธรรม เจ้าเมืองจึงประกาศว่าหากใครสามารถตอบปัญหาธรรมของนางทั้งสองได้ก็จะให้แต่งงานกับนาง ซึ่งไม่มีใครตอบปัญหาธรรมของนางทั้งสองได้นอกจากก่ากาดำ

นางเทพกัญญากับนางพิมพานี้มีบทบาทเหมือนฝาแฝด และไม่มีบุคลิกที่แยกจากกัน อย่างชัดเจนแม้ว่าจะเป็นตัวละครคนละตัวก็ตามซึ่งคล้ายคลึงกับตัวละครพระเพ็ญพระแพงในนิทานเรื่อง *พระลอ* ไม่น้อย การเพิ่มเหตุการณ์ที่กล่าวถึงบทบาทของนางพิมพาซึ่งมีกำเนิดในผลงุ่นนี้อาจได้รับอิทธิพลของลักษณะตัวละครนางเอกในนิทานชาดกก็ได้ เพราะนางเอกในนิทานชาดกมักจะมีกำเนิดในผลไม้อะไรหรือดอกไม้ โดยเฉพาะดอกบัวซึ่งแสดงให้เห็นความสูงส่งและความบริสุทธิ์งดงามของนางเอกซึ่งควรคู่กับพระเอกในชาดกซึ่งมีลักษณะเป็นพระโพธิสัตว์ เรื่อง *ก่ากาดำ* ของล้านนาก็มีลักษณะเป็นชาดกพื้นบ้านที่สร้างขึ้นเลียนแบบชาดกใน *อรรถกถาชาดก* และ *ปัญญาสาชดก* จึงเป็นไปได้ที่มีการเลียนแบบการสร้างตัวละครแบบนิทานชาดก เพื่อให้ *ก่ากาดำ* *ชาดก* มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับชาดกในอรรถกถา

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนการสร้างสะพานทองในเรื่อง *สุวรรณะจักก่าคำ*

ในเรื่อง *สุวรรณะจักก่าคำ* มีการเพิ่มเหตุการณ์ที่กล่าวถึงการสร้างสะพานทองแทรกลงไป ในระหว่างพฤติกรรมทดสอบความสามารถ กล่าวคือ *สุวรรณะจักก่าคำ* ต้องสร้างสะพานทองให้สำเร็จจึงจะได้แต่งงานกับธิดาเจ้าเมือง *สุวรรณะจักก่าคำ* จึงได้เข้าไปจับแม่คำผงที่ถ้ำยมูลเป็นทอง โดยชาวบ้านในเมืองได้มาช่วย *สุวรรณะจักก่าคำ* จับสัตว์วิเศษ แต่ก็ได้สัตว์อื่นถึง ๒ ครั้ง เหล่าเทวดาจึงมาช่วยเหลือโดยแปลงเป็นแม่คำผงซึ่งถ้ำยมูลเป็นทองคำ เมื่อจับแม่คำผงได้แล้ว

สุวรรณณะจักกาคำก็ได้เอาแม่คำผางมาซังไว้ในหลุม จนได้มูลทองคำ ๗ หลุมจึงเอามูลทองนั้นไปสร้างสะพาน พระอินทร์ก็ได้ให้พระวิษณุกรรมและเหล่าเทวดาแปลงตัวเป็นช่างมาช่วยสุวรรณณะจักกาคำสร้างสะพานทองจนสำเร็จ

เหตุการณ์การสร้างสะพานทองในเรื่อง *สุวรรณณะจักกาคำ* นี้มีความคล้ายคลึงกับการสร้างสะพานทองในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ซึ่งเป็นชาดกพื้นบ้านเหมือนกัน โดยใน *ชมพูราชแดงเขียว* กล่าวถึงการที่แดงเขียวได้นำทองคำในเรือสำเภามาที่ได้มาจากนางกนิริมาสร้างสะพานทอง โดยมีนายสำเภาทั้ง ๕๐๐ คนเป็นผู้ช่วยเหลือ

ส่วนอนุภาคสัตว์วิเศษที่ถ่ายมูลเป็นทองคำนี้อาจเป็นอนุภาคที่นิยมในนิทานของคนไทเขินก็ได้ เพราะมีนิทานไทเขิน ๒ เรื่องที่ปรากฏอนุภาคที่คล้ายคลึงกัน โดยในเรื่อง *สุวรรณณะขางคำ* ซึ่งอาจเป็นสำนวนที่แพร่ไปจาก *สุวรรณณะจักกาคำ* ก็กล่าวถึงการจับแม่คำผางซึ่งถ่ายมูลเป็นทองส่วนในเรื่อง *เสี้ยวมีเสี้ยวคน* ของไทเขิน^{๑๕} ก็กล่าวถึงการจับกวางซึ่งกินถ่านไฟเป็นอาหารแล้วถ่ายมูลออกมาเป็นทองคำ แล้วพระเอกได้นำมูลทองนั้นมาสร้างสะพานทอง ทำให้ได้แต่งงานกับเจ้าหญิง ซึ่งก็คล้ายคลึงกับการสร้างสะพานทองของสุวรรณณะจักกาคำ ส่วนในเรื่อง *เสี้ยวมีเสี้ยวคน* ของไทลื้อ^{๑๖} ปรากฏอนุภาคม้าวิเศษซึ่งถ่ายมูลเป็นทองคำ แล้วพระเอกนำไปสร้างสะพานทอง ทำให้ได้แต่งงานกับพระธิดาเจ้าเมืองเช่นกัน

ดังนั้นจะเห็นว่า ความคิดเรื่องการจับสัตว์วิเศษที่ถ่ายมูลเป็นทองคำนี้เป็นอนุภาคที่แพร่หลายไม่น้อยในกลุ่มชนชาติไท โดยเฉพาะไทเขินและไทลื้อ อีกทั้งมูลเหตุที่ตัวเอกต้องไปจับสัตว์เหล่านี้ก็ปรากฏตรงกัน คือ การนำมูลทองไปสร้างสะพานทองเพื่อให้ได้แต่งงานกับธิดาของเจ้าเมือง แสดงว่าเนื้อเรื่องแบบนี้เป็นที่นิยมไม่น้อยเลย

การเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่องหอยทอง

หอยทอง เป็นนิทานพื้นบ้านของจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งมีโครงเรื่องจัดอยู่ในแบบเรื่องย่อย ๒๒ ท้าวเต่า แต่ก็มีบางอนุภาคที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สังข์ทอง* เช่น พระเอกกำเนิดเป็นหอยทองนางเอกในรุ่นลูกมีชื่อว่าจรรยา เป็นต้น ในเรื่อง *หอยทอง* ปรากฏการทดสอบก่อนแต่งงานโดยการสร้างสะพานทองเช่นเดียวกับนิทานทั่วไปในแบบเรื่องย่อย ๒๒ แต่เมื่อหอยทองได้แต่งงานกับนางเอกแล้วกลับไม่ยอมถอดรูปเหมือนในนิทานเรื่องอื่น แต่ได้มีเหตุการณ์อื่นเกี่ยวกับการทำลายคราบและการเสียชีวิตของหอยทอง

^{๑๕} อนาโตล เบ็ดดิเยร์, *วรรณกรรมไทเขิน* (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐,) หน้า ๖๑.

^{๑๖} เวาน์ เพลงเออ , *ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ* (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙,) หน้า ๖๑ - ๖๒.

การเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่อง หอยทอง ปรากฏในพฤติกรรมการถอดรูป กล่าวคือ เมื่อหอยทองแต่งงานกับพระธิดาของเจ้าเมืองแล้ว พระธิดาก็ออกไปอยู่นอกเมืองเพราะอับอายชาวเมืองที่มีสามีเป็นหอย ต่อมาหอยทองได้ออกจากเปลือกหอยมาอยู่กับนางจนวนางตั้งครุฑ แต่หอยทองก็ไม่สามารถเปิดเผยตัวตนแก่คนอื่น ทำให้ภรรยาของหอยทองอับอายผู้คนที่นางตั้งครุฑโดยที่ไม่มีใครเคยเห็นสามีของนาง นางจึงให้สาวใช้นำเปลือกหอยไปซ่อน เมื่อหอยทองกลับเข้าเปลือกหอยไม่ได้จึงเสียชีวิต ภรรยาของหอยทองเสียใจมาก พระอินทร์สงสารนาง จึงนำน้ำเต้าแก้วมารดหอยทองเพื่อชุบชีวิตและทำให้หอยทองมีรูปร่างที่งดงามกว่าเดิม ภรรยาของหอยทองจึงพาหอยทองกลับเข้าวัง

จะเห็นว่าเหตุการณ์ที่เพิ่มเข้ามาในตอนนี้มีมีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* ในตอนที่เจ้าเงาะกับรจนานาคเข้าไปอยู่กระท่อมปลายนา พระสังข์ได้ถอดรูปเงาะเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงแก่นางรจนานาคเพียงคนเดียว ต่อมานางรจนานาคพยายามทำลายรูปเงาะแต่ก็ไม่สำเร็จ นอกจากนี้ยังเห็นบทบาทของพระอินทร์ที่เกี่ยวข้องกับการถอดรูปของพระเอกด้วย โดยในเรื่อง *หอยทอง* พระอินทร์ได้เนรมิตร่างใหม่ให้หอยทอง ทำให้มีรูปร่างงดงามกว่าเดิม ส่วนในเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นพระอินทร์ได้มีบทบาทในการสร้างสถานการณ์ให้ตัวเอกถอดรูป คือ การถอดรูปไปตีคลีกับพระอินทร์ เรื่อง *หอยทอง* ซึ่งอยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๒ จึงน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอนุภาคในเรื่อง *สังข์ทอง*

การเพิ่มเหตุการณ์ในเรื่องสุวรรณสิริสา

เรื่อง *สุวรรณสิริสา* เป็นนิทานที่แตกโครงเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* แต่ก็มีมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ทำให้โครงเรื่องแตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้โครงสร้างของ *สุวรรณสิริสา* แตกต่างจาก *สังข์ทอง* คือ การสลับลำดับพฤติกรรมหลักระหว่างพฤติกรรมการทดสอบกับพฤติกรรมการแต่งงานซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้วในการสลับลำดับพฤติกรรมหลัก การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* คือ การเพิ่มเหตุการณ์ใหม่เข้าไปในโครงเรื่องเดิม นั่นคือ ตอนพระเอกได้สมบัติินาค และตอนพ่อตาได้พบพระเอกในรูปโฉมที่แท้จริง

การเพิ่มเหตุการณ์ใน *สุวรรณสิริสา* ปรากฏ ๒ ตอน เหตุการณ์แรกที่เพิ่มเข้ามาอยู่ในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* โดยเหตุการณ์ที่เพิ่มเข้ามาในโครงเรื่องนี้ทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* ยังคงมีพฤติกรรมหลักปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ส่วนการเพิ่มเหตุการณ์อีกตอนหนึ่งปรากฏหลังการแต่งงานซึ่งทำให้มีเนื้อเรื่องที่แตกต่างจาก *สังข์ทอง*

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนพระเอกได้สมบัติินาค

เหตุการณ์ตอนที่พระเอกได้สมบัติินาคปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* กล่าวคือในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะไม่มีเรื่องพระเอกถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองและพลัดพราก

จากมารดาแบบ *สังข์ทอง* แต่การที่ปรากฏพฤติกรรมการเดินทาง (C) และพฤติกรรมการได้ทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งพิเศษ (E) ในเหตุการณ์ตอนนี้ก็เพราะในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีการเพิ่มเหตุการณ์ตอนที่สุวรรณสิริสาได้เดินทางไปกับเรือสำเภา แล้วแวะทำอะไรที่เกาะแห่งหนึ่ง ต่อมานางนาคสองตนได้ทำให้พืชผลของสุวรรณสิริสาเสียหาย นางนาคจึงนำสมบัติจากเมืองนาคมาขดีใช้ให้ ต่อมาสุวรรณสิริสาจึงนำทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดเดินทางกลับไปหามารดา ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับบางส่วนของ *ตำนานสุวรรณโคมค้ำ* ซึ่งเป็นตำนานหนึ่งที่แพร่หลายในล้านนา^{๑๗} ดังนี้

สุวรรณสิริสา	ตำนานสุวรรณโคมค้ำ
<p><i>II ตอนตัวเอกออกผจญภัย</i></p> <p>สุวรรณสิริสาเดินทางไปกับเรือสำเภา ต่อมาได้แวะลงที่เกาะแห่งหนึ่งแล้วทำไร่ปลูกพืชผลต่างๆ</p> <p>ธิดาพญานาค ๒ ตนมาเที่ยวเล่นบริเวณนั้นแล้วทำลายพืชผลเสียหาย เมื่อนางรู้ว่าสุวรรณสิริสาเป็นเจ้าของไร่ นางจึงเอาสมบัติจากเมืองนาคมาขดีใช้ให้สุวรรณสิริสา เมื่อนายสำเภาแวะมาเยี่ยม สุวรรณสิริสาจึงขออาศัยไปด้วยแล้วสุวรรณสิริสาก็นำสมบัติมากมายกลับไปหามารดา</p>	<p>ชายเข็ญใจคนหนึ่งไปทำไร่อยู่ที่ริมแม่น้ำ ชายต่อแดนเมืองสุวรรณโคมค้ำกับเมืองโพธิสาร</p> <p>ธิดาพญานาค ๓ นางได้มาเล่นน้ำบริเวณไร่ของชายเข็ญใจ เมื่อนางนาคทั้งสามอยากอาหาร นางจึงไปกินน้ำเต้าแดงต่างๆ ในไร่ของชายเข็ญใจ ต่อมานางนาคก็กลับเมืองนาค เมื่อพญานาคทราบว่ธิดาทั้งสามนางไปลักกินน้ำเต้าแดงโดยมิได้ขออนุญาตเจ้าของไร่ จึงสั่งให้นางนาคทั้งสามไปปรนนิบัติรับใช้ชายเข็ญใจเพื่อใช้หนี้</p> <p>ต่อมาชายเข็ญใจได้เดินทางไปค้าขาย แล้วถูกเจ้าเมืองสุวรรณโคมค้ำไล่ความ ทำให้ถูกยึดเรือสินค้า นางนาคได้ตามมาช่วยชายเข็ญใจ แล้วพากลับเมืองเดิม</p> <p>เมื่อพญานาคทราบจากธิดาทั้งสามว่าเจ้าเมืองสุวรรณโคมค้ำเป็นคนพาล จึงพาบริวารมาทำลายเมือง</p>

^{๑๗} ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๒ ตำนานเมืองสุวรรณโคมค้ำ (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเฉลิม ปริญาจารย์ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๔.) หน้า ๔๗ - ๕๘.

การเพิ่มเหตุการณ์ในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จึงทำให้เรื่อง *สุวรรณสิริสา* ปรากฏพฤติกรรม C การออกเดินทาง และ E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ เหมือนกับเรื่อง *สังข์ทอง* แม้ว่าจะไม่มีเนื้อหาที่กล่าวถึงพระเอกซึ่งพลัดพรากจากบ้านเมืองและมารดาไปเติบโตที่เมืองยักษ์ แล้วลักของวิเศษยักษ์ออกตามหามารดา การเพิ่มเหตุการณ์ในตอนที่ ๒ นี้จึงทำให้โครงเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญครบถ้วนทั้ง ๔ ตอนเหมือนโครงเรื่องของ *สังข์ทอง*

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนพ่อตาได้พบพระเอกในรูปโฉมที่แท้จริง

ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีการเพิ่มเหตุการณ์ที่กล่าวถึงสุวรรณสิริสาได้ถอดรูปไปพบกับพ่อตาแต่พ่อตาไม่รู้ว่าเป็นชายรูปงามเหมือนเทวดานั้นคือ ลูกเขยของตน แต่กลับคิดว่าเป็นพระอินทร์หรือเทวดาองค์อื่น เหตุการณ์ตอนนี้ปรากฏหลังพฤติกรรมการแต่งงาน โดยเจ้าเมืองได้ให้เขยทั้งเจ็ดตามเสด็จไปเที่ยวอุทยาน นางสุวรรณคันธาเสียใจที่สามีมีแต่ศิระะจึงไปเที่ยวไม่ได้ สุวรรณสิริสาจึงถอดกายออกจากศิระะเปิดเผยร่างที่แท้จริงแก่นาง แล้วจึงไปดักรอขบวนเสด็จในอุทยาน เมื่อเจ้าเมืองได้พบสุวรรณสิริสาซึ่งมีรูปทองสวยงามก็เข้าใจว่าเป็นเทวดา เจ้าเมืองจึงเที่ยวชมอุทยานกับสุวรรณสิริสาโดยไม่รู้ว่าเป็นคนเดียวกันกับลูกเขยที่มีแต่ศิระะของตน ต่อมาอำมาตย์ผู้หนึ่งได้ทูลยุยงเจ้าเมืองว่าสุวรรณสิริสาไม่ตามเสด็จไปอุทยาน ควรจะถูกลงโทษ พระอินทร์ต้องการให้สุวรรณสิริสาเปิดเผยร่างที่แท้จริงแก่ทุกคน จึงมาทำเจ้าเมืองให้ไปตอบปัญหาธรรมและตีคลีกลางอากาศ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมการตอบปัญหาธรรม (H๒) และการตีคลี (H๓) ตรงกับเรื่อง *สุวรรณสังข์*

การเพิ่มเหตุการณ์ตอนพ่อตาได้พบพระเอกในรูปโฉมที่แท้จริง โดยไม่รู้ว่าเป็นลูกเขยที่ตนรังเกียจ นอกจากจะทำให้พ่อตากลายเป็นตัวตลกของเรื่องแล้ว ยังแสดงให้เห็นความงามและบุญบารมีของตัวเอกซึ่งมีความสูงส่งเหนือตัวละครอื่น นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับบทบาทของพระอินทร์ในการถอดรูปของตัวเอกด้วย เพราะหากสุวรรณสิริสายังคงซ่อนรูปอยู่ก็คงถูกกลั่นแกล้งไม่สิ้นสุด พระอินทร์จึงได้มาทำพ่อตาตอบปัญหาธรรมและตีคลี เพื่อเปิดโอกาสให้สุวรรณสิริสาได้เปิดเผยรูปโฉมและแสดงความสามารถ ซึ่งคล้ายคลึงกับในเรื่อง *สุวรรณสังข์* ที่พระอินทร์ต้องการให้พ่อตาและหกเขยยอมอ่อนน้อมต่อพระสังข์ จึงได้สร้างสถานการณ์ให้พระสังข์ถอดรูปแบบเดียวกับที่ปรากฏ ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา*

๖. การเพิ่มโครงเรื่องย่อย

นิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* มีหลายเรื่องที่มี **การเพิ่มโครงเรื่องย่อยเข้าไปในโครงเรื่องเดิม** ทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นมีโครงเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น และประกอบด้วยเหตุการณ์ที่แตกต่างจากโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* การเพิ่มโครงเรื่องย่อยนี้แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นของโครงเรื่องเดิม กับการเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนท้ายหรือแทรกอยู่ในโครงเรื่องเดิม

๖.๑. การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นของโครงเรื่องเดิม

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยตอนต้นเรื่องปรากฏในเรื่อง *สุวรรณภูมิ* *จันทพราหมณ์* และ *ท้าวเห็นอ้ม* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง* และมีพฤติกรรมหลักเป็นแบบการทดสอบหลังแต่งงานทั้งสิ้น นิทานทั้งสามเรื่องนี้มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยเข้าไปในตอนต้นของโครงเรื่องเดิมเพื่อทดแทนพฤติกรรมและเหตุการณ์บางช่วงที่หายไปจากโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ ทำให้โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามานี้เป็นส่วนที่เสริมโครงเรื่องหลักให้สมบูรณ์มากขึ้น กล่าวคือ นิทานทั้งสามเรื่องนี้ มีพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* เป็นแบบ GIH การเลือกคู่และการทดสอบหลังแต่งงานเหมือนนิทาน *สังข์ทอง* แต่โครงเรื่องของนิทานทั้งสามเรื่องนี้จะไม่มีพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* และเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* โครงสร้างสำคัญที่คงอยู่อย่างสมบูรณ์คือ เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และเหตุการณ์ตอนที่ ๔ *การเผยแพร่และการยอมรับ* จึงเกิดการเพิ่มโครงเรื่องย่อยตอนต้นเรื่องซึ่งมีบทบาททดแทนพฤติกรรมหลักและเหตุการณ์ที่หายไปนั่นเอง

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในสุวรรณภูมิ

สุวรรณภูมิ เป็นนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสังข์* โดยนำเนื้อเรื่องของ *สุวรรณสังข์* มาดัดแปลงโครงเรื่องโดยตัดเหตุการณ์สำคัญตอนแรกคือ *กำเนิดผิปกติ* ที่ประกอบด้วยพฤติกรรมสำคัญ คือ A *กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด* และ B *ความสามารถพิเศษ* ของตัวเอก พฤติกรรมทั้งสองนี้จึงไม่ปรากฏใน *สุวรรณภูมิ* ตอนต้นของเรื่อง *สุวรรณภูมิ* จึงปรากฏโครงเรื่องย่อยที่สร้างขึ้นใหม่เพิ่มเข้าไปในโครงเรื่องเดิม แล้วจึงดำเนินไปสู่เหตุการณ์เดิมของ *สังข์ทอง* ตั้งแต่ *ตัวเอกออกผจญภัย* จนถึง *การเผยแพร่และการยอมรับ* อันประกอบด้วยพฤติกรรม C *การออกเดินทางจนถึงพฤติกรรม K เหตุการณ์หลังตัวเอกเปิดเผยตัว*

โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้าไปในโครงเรื่องของ *สุวรรณภูมิ* เพื่อทดแทนเหตุการณ์ *กำเนิดผิปกติ* นี้ ทำให้เรื่อง *สุวรรณภูมิ* มีเหตุการณ์ตอนต้นเรื่องแตกต่างจาก *สังข์ทอง* และขาด

อนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของพระสังข์ นั่นคือการกำเนิดในหอยสังข์ (A๑.๑) โดยเปลี่ยนเรื่องจากกำเนิดผิดปกติซึ่งทำให้พลัดพรากจากบ้านเมืองแล้วมีผู้นำไปอุปัถุม์เลี้ยงดูจนโต มาเป็นโครงเรื่องย่อยที่เป็นเรื่องราวแบบนิทานจักรวาลฯ ประเภทโอรสฤษัตรีย์ออกเดินทางไปเรียนวิชากับพระอนุชาแล้วพลัดหลงกัน โดยกล่าวถึงสุวัณณภูมินท์กับอนุชาชื่อนินทุมารได้เดินทางออกจากบ้านเมืองไปเรียนวิชาที่ตักศิลาแต่ได้เกิดพลัดหลงกันระหว่างทาง นินทุมารจึงไปเรียนวิชากับฤาษีจนสำเร็จแล้วเดินทางกลับบ้านเมือง

ในโครงเรื่องย่อยตอนต้นนี้ได้เน้นบทบาทของตัวละครนินทุมารซึ่งเป็นอนุชาของสุวัณณภูมินท์ ซึ่งมีความสามารถในการยิงธนู และเมื่อเรียนวิชาสำเร็จได้เดินทางกลับบ้านเมืองและแสดงการยิงธนูทะลุอุปสรรคให้ประชาชนชาวเมืองชม นินทุมารได้แสดงวิชายิงธนูทะลุไม้ตะเคียน ไม้ทองเหลืองและไม้จันทร์ จำนวนอย่างละ ๑๐๐ แผ่น แต่ละแผ่นยาว ๑ วา หนา ๑ คืบ นอกจากนั้น ลูกธนูยังทะลุแผ่นหินและแผ่นทองแดงอย่างละ ๑๐๐ แผ่นทั้งหมดในคราวเดียว แล้วลูกธนูยังย้อนกลับคืนไปหาเจ้าของได้อีก

ความสามารถเช่นนี้เหมือนกับพระเอกในเรื่อง *สุธนชาดก* และ *สุธนุชาดก* ใน **ปัญญาสาชดก** กล่าวคือ พระสุธนสามารถยิงธนูทะลุต้นตาล ๗ ต้นที่เรียงห่างกัน ๑ วา แต่ละต้นมีกระดานไม้มะเดื่อหนาแผ่นละ ๓ ศอก กว้าง ๑ วา วางซ้อนอยู่ด้านหน้า หน้าแผ่นกระดานฝั่งเสาศิลาและหน้าเสาศิลาวางแผ่นเหล็กและแผ่นทองแดงหนาแผ่นละ ๔ ศอก ทั้งหมดมีเกวียนบรรทุกทรายเต็มจอหน้าแผ่นทองแดงอีกทีหนึ่ง ซึ่งพระสุธนก็สามารถยิงธนูทะลุตลอดทำลายเป้าทั้งหมด และลูกธนูยังเลยไปยังภูเขจักรวาลและวกกลับมาสู่มือของพระสุธน

ส่วนพระสุธนใน *สุธนุชาดก* ยิงกระดานไม้มะเดื่อ แผ่นเหล็ก แผ่นทองแดง เกวียนบรรทุกทราย และต้นตาลอย่างละ ๗ หน่วย เรียงซ้อนกันและมีรูปกวางยนต์หมุนอยู่หน้าเกวียนอีกชั้นหนึ่งด้วย ซึ่งทั้งพระสุธนและพระสุธนเมื่อยิงธนูทะลุอุปสรรคที่กำหนดได้ก็จะได้หญิงงามเป็นรางวัล ส่วนในเรื่อง *สุวัณณภูมินท์* ไม่ใช่การประลองความสามารถเพื่อให้ได้หญิงงาม แต่เป็นการแสดงความสามารถที่ไปรำเรียนมาแก่บิดามารดาและประชาชนเท่านั้น

การยิงธนูทะลุอุปสรรคของพระสุธนและพระสุธนซึ่งเป็นตัวเอกในชาดก ๒ เรื่องใน *ปัญญาสาชดก* นี้ เป็นอนุภาคเหตุการณ์ที่อาจได้รับอิทธิพลจากพุทธประวัติตอนเจ้าชายสิทธัตถะประลองศรศิลป์ต่อหน้าพระญาติตระกูลศากยวงศ์ ดังที่ปรากฏในพระสูตรชื่อ *มโนรทปูรณี* ทูตียภาคใน *อรรถกถาชาดก มัชฌิมนิกาย* ซึ่งกล่าวถึงเจ้าชายสิทธัตถะยิงธนูทะลุแผ่นเหล็ก กระดานไม้ประคูดู กระดานไม้มะเดื่อ กระดานไม้ ๑๐๐ แผ่นที่กำลังหมุน แผ่นหนังกระป๋องตากแห้ง ๖๐ แผ่น เกวียนบรรทุกทรายและใบไม้ และยิงชนเนื้อทรายที่ห่างออกไป ๑ โยชน์ในตอกลางคืนและใน

ขณะที่ท้องฟ้ามีเมฆมาก^{๑๔} เรื่อง *สุธนชาดก* และ *สุธนูชาดก* จึงอาจรับอนุภาคการแสดงศรศิลป์มาจากพุทธประวัติ ตอนนี้ การยิงธนูทะลุอุปสรรคของนินทกุมารจึงอาจได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สุธนชาดก* และ *สุธนูชาดก* ใน *ปัญญาสาชดก* มาอีกชั้นหนึ่งหรือรับอิทธิพลมาจากเรื่องราวในพุทธประวัติก็เป็นได้ เพราะเรื่อง *สุวรรณภูมิ* ก็มีลักษณะเป็นชาดกพื้นบ้านซึ่งอ้างว่าเป็นชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกันกับ *ปัญญาสาชดก* บทบาทของนินทกุมารซึ่งเป็นอนุชาของสุวรรณภูมิที่จะปรากฏในโครงเรื่องย่อตอนต้นนี้แล้วจะไม่ปรากฏอีกเลยจนกระทั่งตอนจบของเรื่อง

โครงเรื่องย่อตอนต้นที่ผู้แต่งสร้างเพิ่มขึ้นมานี้จึงเน้นตัวละครนินทกุมารมากกว่าสุวรรณภูมิ ส่วนสุวรรณภูมิจะมีบทบาทเป็นตัวเอกในโครงเรื่องช่วงต่อไปซึ่งเป็นโครงเรื่องหลัก การปรากฏบทบาทของตัวเอกซึ่งเป็นคู่พี่น้องกันหรือเป็นฝาแฝดกันนี้มักจะพบอยู่ทั่วไปในชาดกของล้านนา ดังที่ปรากฏในชาดกใน *ปัญญาสาชดก* หลายเรื่อง เช่น *สุริยคาถากับจันทคาถา* ใน *จันทคาถาชาดก* *สิทธิสารกับบุญสาร* ใน *สิทธิสารชาดก* เป็นต้น

เมื่อปูพื้นเรื่องราวความเป็นมาของสุวรรณภูมิกับอนุชานินทกุมารแล้วจึงดำเนินเรื่องเหมือน *สังข์ทอง* เริ่มตั้งแต่สุวรรณภูมิที่ได้เป็นลูกบุญธรรมของนางยักษ์ห้ายจนถึงถอดรูปตีคดีกับพระอินทร์ ในตอนท้ายก็ขึ้นครองเมืองและกลับบ้านเมืองเดิม โดยประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๓ ตอนเริ่มตั้งแต่ *ตัวเอกออกผจญภัย - ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ - การเผยแพร่และการยอมรับ* โครงสร้างของนิทาน *สุวรรณภูมิ* ซึ่งแตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสังข์ชาดก* จึงมีโครงเรื่องหลักแบบ *สังข์ทอง* แต่แตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* ที่การปรากฏโครงเรื่องย่อตอนต้นที่เพิ่มเข้ามาแทนที่เหตุการณ์ช่วงที่ ๑ *กำเนิดผิปกติ* ใน *สังข์ทอง* นั้นเอง

การเพิ่มโครงเรื่องย่อในจันทพราหมณ์

การเพิ่มโครงเรื่องย่อในเรื่อง *จันทพราหมณ์* ปรากฏในตอนต้นเรื่องของ *จันทพราหมณ์* ที่กล่าวถึงอดีตชาติของ *จันทพราหมณ์* ก่อนที่จะมาเกิดเป็นแพะทองและเข้าสู่เหตุการณ์การพบกับคู่ครองและการทดสอบของพ่อตา โครงเรื่องย่อที่กล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนการกำเนิดของตัวเอกนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมโครงเรื่องหลักในช่วงการทดสอบของเรื่อง *จันทพราหมณ์* กล่าวคือโครงเรื่องย่อของเรื่อง *จันทพราหมณ์* จะไม่ปรากฏเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* อันเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมทดสอบความสามารถในโครงเรื่อง *สังข์ทอง* เรื่อง *จันทพราหมณ์* จึงไม่มีพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษซึ่งพระสังข์จะนำไปใช้แก้ปัญหาในตอนหาเนื้อหาปลาหรือตอนที่ถูกพ่อตาทดสอบ

^{๑๔} พระพุทธโฆส, *นิทานกถา พระพุทธประวัติตอนต้น*. ๓ นิต อยู่โพธิ์, แปลและเรียบเรียง. (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๐.) หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖.

เมื่อไม่มีพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษซึ่งเป็นพฤติกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ จึงต้องสร้างเรื่องใหม่เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาให้พระเอก โดยการเพิ่มพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือตัวเอกซึ่งได้เรียกสัตว์ต่างๆ ให้จันทพราหมณ์นำไปให้พ่อตา ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ ดังนั้นจึงมีการสร้างโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงอดีตชาติของจันทพราหมณ์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวเอกกับผู้ช่วยเหลือซึ่งเคยเป็นพี่น้องกันในชาติก่อน โครงเรื่องย่อยที่สร้างขึ้นใหม่ใน *จันทพราหมณ์* นี้จึงสร้างขึ้นเพื่อให้สัมพันธ์กับพฤติกรรมทดสอบในตอนได้คู่ครอง เพื่ออธิบายว่าเหตุใดสัตว์ต่างๆ จึงยอมช่วยจันทพราหมณ์หาเนื่อหาปลา ฯลฯ อันเป็นการสร้างความสมเหตุสมผลในนิทานนั่นเอง

ผู้แต่งได้สร้างโครงเรื่องย่อยขึ้นใหม่ให้สัมพันธ์กับโครงเรื่องหลักที่เน้นการได้คู่ครอง โดยกล่าวถึงอดีตชาติของจันทพราหมณ์ก่อนที่จะมาเกิดเป็นแพะ โดยจันทพราหมณ์ได้เกิดเป็นโอรส กษัตริย์และมีพี่ชาย ๔ คน จันทพราหมณ์และพี่ชายมักถูกมเหสีใหม่ของบิดากลับแก้งเลมอ ในที่สุดโอรสทั้งห้าจึงตัดสินใจไปกระโดดน้ำตาย ก่อนตายโอรสทั้งห้าได้อธิษฐานขอไปเกิดใหม่ พี่ชายทั้งสี่ขอไปเกิดเป็นเสือ พญานาค เขี้ยว และพระอินทร์ตามลำดับ ส่วนจันทพราหมณ์อธิษฐานขอเกิดในท้องแพะแล้วทั้งหมดก็ไปเกิดใหม่ตามคำอธิษฐาน ต่อจากนั้นจึงดำเนินเข้าสู่โครงเรื่องหลักคือ กล่าวถึงจันทพราหมณ์มาเกิดในชาติใหม่เป็นแพะขนทอง แล้วต่อมาได้เจ้าหญิงเป็นคู่ครองแล้วจึงดำเนินเรื่องแบบ *สังข์ทอง* คือ ถูกพ่อตาสั่งให้ทำงานแข่งขันกับหกเขย จันทพราหมณ์จึงหาเนื่อหาปลา หานกและสร้างปราสาทได้ เพราะมีผู้ช่วยเหลือคือ เสือ พญานาค เขี้ยวและพระอินทร์ซึ่งเป็นพี่ของจันทพราหมณ์ในชาติก่อน

โครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงพี่น้อง ๕ คนไปกระโดดน้ำตายแล้วขอไปเกิดใหม่เป็นเสือ พญานาค เขี้ยว พระอินทร์และแพะนี้ เป็นความคิดที่คล้ายคลึงกับโครงเรื่องของนิทานเรื่อง *กาเผือก* หรือ *ตำนานพระพุทธรูปเจ้า ๕ พระองค์* ซึ่งแพร่หลายมากทางภาคเหนือ *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑* กล่าวถึงเรื่อง *กาเผือก* หรือ *กาเผือกพระเจ้าห้าพระองค์* ว่าเป็นธัมมหรือคัมภีร์ที่แพร่หลายทั่วไปและมีการอ้างถึงกันมาก^{๑๙}

เนื้อเรื่อง *กาเผือก* กล่าวถึง แม่กาเผือกที่ทำรังอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ต่อมาอายุพัสดุแรงจนไข่ทั้ง ๕ ใบของแม่กาตกลงไปในแม่น้ำและไหลตามน้ำไปคนละทิศละทาง ไข่ใบแรกแม่ไก่ตัวหนึ่งเก็บไปฟัก ไข่ใบที่สองแม่วัวนำไปเลี้ยงดู ไข่ใบที่สามไปอยู่กับแม่เต่า ไข่ใบที่ ๔ นางหมอต้าแยเก็บไปและใบที่ ๕ แม่งูนำไปฟัก ต่อมาไข่ทั้ง ๕ ใบก็ฟักเป็นคนและเติบโตเป็นหนุ่ม ต่อมาก็ลาแม่บุญธรรมไปบวชเป็นฤๅษี ภายหลังทั้ง ๕ คนพี่น้องก็ได้พบกันและได้รู้ว่าพวกตนเป็นลูกแม่กาเผือก ฤๅษีทั้ง

^{๑๙} รั้งสวรรค์ จันต๊ะ และ พรรณเพ็ญ เครือไทย, "กาเผือก (๑)," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑* (๒๕๔๒) : ๒๒๙ - ๒๓๑.

ห้าได้บำเพ็ญบารมีนับพันๆ ปี ภายหลังจึงได้มาเป็นพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ในโลกมนุษย์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ และพระอริยมะตตไตรย ตามลำดับ ซึ่งชื่อของพระพุทธเจ้าทั้งห้าพระองค์นี้ก็มีที่มาจากชื่อของสัตว์ที่นำไขกาไปฟุ้งฟักนั่นเอง

โครงเรื่องของ *กาเผือก* หรือ *พระเจ้าห้าพระองค์* นี้มีความคล้ายคลึงกับโครงเรื่องย่อยตอนต้นของ *จันทพราหมณ์* อนุภาคของพี่น้องห้าคนที่จากกันไปทางน้ำนั้นก็ตรงกับไขกา ๕ ใบที่ตกน้ำกระจัดกระจายไป การไปเกิดใหม่เป็นสิ่งที่แตกต่างกันคือ เสือ พญานาค เขี้ยว พระอินทร์และแพะ ก็คล้ายกับการที่ไข ๕ ใบไปเป็นลูกบุญธรรมของ ไก่ วัว เต่า ผู้หญิงและงู แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่ต่างกันแต่จะเห็นความคิดที่ปรากฏร่วมกันอยู่ ทั้งอนุภาคของสัตว์ที่ปรากฏใน ๒ เรื่องนี้ก็คล้ายคลึงกัน คือ ไก่กับเขี้ยว และงูกับนาค จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้แต่งเรื่อง *จันทพราหมณ์* อาจได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *กาเผือก* ที่แพร่หลายมากทางภาคเหนือแล้วนำมาผูกเป็นโครงเรื่องที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระเอกในเรื่อง *จันทพราหมณ์*

เมื่อพิจารณาโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระเอกที่มาเสริมโครงเรื่องหลักแล้ว สังเกตเห็นว่าอนุภาคเหตุการณ์ในโครงเรื่องย่อยนี้ก็มีความคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* ในตอนกำเนิดด้วย คือ มเหสีใหม่อิจฉาโอรสของมเหสีเดิม จนโอรสทั้งหมดรวมทั้งพระเอกไปกระโดดน้ำตายนี้ก็ตรงกับที่มเหสีรวงริษยาพระสังข์และมารดา และยุยงบิดาจนพระสังข์กับมารดาถูกนำไปลอยแพ การที่พระสังข์ไปอยู่เมืองยักษ์และสวมรูปเงาะอำพรางรูปทองไปเข้าพิธเลือกคู่นี้ ก็เหมือนกับที่จันทพราหมณ์มาเกิดใหม่เป็นชายรูปงามที่อยู่ในร่างแพะ และได้รับเลือกจากเจ้าหญิงให้เป็นคู่ครอง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเรื่อง *จันทพราหมณ์* นี้เกิดจากการนำโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* มาสร้างเป็นนิทานเรื่องใหม่แล้วดัดแปลงโครงเรื่องโดยแบ่งเป็นสองช่วง โครงเรื่องย่อยที่สร้างใหม่ในช่วงแรกเป็นช่วงอดีตชาติที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมโครงเรื่องหลัก ส่วนโครงเรื่องหลักซึ่งเป็นชาติปัจจุบันของตัวเอกก็คือ โครงเรื่องเดิมของนิทาน *สังข์ทอง* ในตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* และตอน *การเผยแพร่และการยอมรับ* โครงเรื่องย่อยกับโครงเรื่องหลักนี้เชื่อมโยงกันด้วยพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ปรากฏแทรกอยู่ในพฤติกรรมการทดสอบความสามารถ การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นเรื่องจึงทำให้เรื่อง *จันทพราหมณ์* ที่แตกเรื่องมาจากนิทาน *สังข์ทอง* มีโครงสร้างที่แตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง*

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในเรื่องท้าวเห็นอ้ม

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยตอนต้นของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ก็มีลักษณะเดียวกับเรื่อง *จันทพราหมณ์* คือ มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงอดีตชาติของตัวเอกในชาติที่เป็นมนุษย์ เพื่อเสริมโครงเรื่องหลัก ทำให้นิทาน *ท้าวเห็นอ้ม* ประกอบด้วยโครงเรื่อง ๒ ช่วง คือโครงเรื่องย่อยตอนต้นเรื่อง que ใหม่กับโครงเรื่องเดิมซึ่งตรงกับโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ดังนี้

[โครงเรื่องช่วงอดีตชาติ] + A๒.๔ + C E๑.๒C + F๓ I H๘.๓H๘.๔H๙ + J K๑

ตอนต้นของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีโครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับอดีตชาติของ *ท้าวเห็นอ้ม* ในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ โดยกล่าวถึงแถบที่มาจากไมยควายของตัวเองไปไว้บนสวรรค์ โครงเรื่องย่อยช่วงนี้ประกอบด้วยอนุภาคเหตุการณ์ดังนี้

- แถบหลักควายของพี่น้องคู่หนึ่งไปไว้บนสวรรค์
- สองพี่น้องเดินทางขึ้นสวรรค์ทางเรือเขากาดซึ่งเชื่อมสวรรค์กับโลกมนุษย์
- สองพี่น้องไปพักอยู่กับย่าจำสวณ ย่าจำสวณแนะนำให้ขอพระขรรค์วิเศษจากแถบ
- สองพี่น้องได้พบกับแถบและตกลงแลกควายกับพระขรรค์วิเศษ
- สองพี่น้องปีนเรือเขากาดลงจากสวรรค์ ลมมิดแกพัดเกววัลย์ขาด สองพี่น้องถูกลมพัดจากกันไป พี่ไปเสียชีวิตใกล้บ้าน ส่วนน้องและพระขรรค์ถูกลมพัดไปตกที่ป่าหิมพานต์ คนน้องจึงเสียชีวิตที่ป่าหิมพานต์

เมื่อจบโครงเรื่องย่อยตอนต้นซึ่งกล่าวถึงชีวิตของพระเอกในชาติที่หนึ่งแล้วก็จะกล่าวถึงชาติปัจจุบันของพระเอกซึ่งมาเกิดเป็นเห็นอ้มหรือชะมดสีทอง แล้วดำเนินเรื่องแบบโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* โดยเมื่อชะมดโตขึ้นก็ออกตามหาพระขรรค์ของตนที่ได้จากพญาแถบในชาติก่อน ซึ่งเป็นการเชื่อมอดีตชาติซึ่งเป็นโครงเรื่องย่อยกับโครงเรื่องหลักคือชาติปัจจุบันที่มีกำเนิดเป็นชะมด

โครงเรื่องย่อยในตอนทีกล่าวถึงอดีตชาติของ *ท้าวเห็นอ้ม* นี้อาจเป็นโครงเรื่องที่สร้างขึ้นใหม่โดยการนำอนุภาคต่างๆ ของนิทานอีสานมาผูกเป็นโครงเรื่องเดียวกัน ดังจะเห็นว่ามีตัวละครฝาแฝดและตัวละครลูกกำพร้าซึ่งเป็นอนุภาคตัวละครที่มักพบในนิทานอีสาน เช่น สินไซกับพี่ชายในเรื่อง *สินไซ* เรื่องความขัดแย้งของแถบกับมนุษย์เพราะแถบมาลักควายไปก็คล้ายกับเรื่องความขัดแย้งระหว่างแถบกับคนหรือสัตว์บนโลกที่ปรากฏในนิทานเรื่อง *ท้าวคันคาก* ซึ่งเป็นนิทานอีสานเช่นเดียวกัน ส่วนการปีนขึ้นสวรรค์ทางเกววัลย์ที่เรียกว่าเรือเขากาด บทบาทของหญิงหม้ายหรือย่าจำสวณ และลมมิดแกที่พัดแยกสิ่งต่างๆ นี้เป็นอนุภาคที่มักจะปรากฏในนิทานพื้นบ้านของอีสาน ส่วนบทบาทความสำคัญของโครงเรื่องย่อยที่สร้างขึ้นใหม่นี้คือ การอธิบายเรื่องที่มาจากอาวธคุงายของพระเอก และให้เหตุผลว่าพระเอกสามารถถอดรูปชะมดได้เพราะที่จริงแล้ววิญญาณของพระเอกเป็นคน และได้มาเกิดใหม่ในร่างชะมด

โครงเรื่องทีกล่าวถึงเรื่องแถบขโมยควายนี้ยังมีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *แจ๊คผู้ฆ่ายักษ์* (Type ๓๒๘ Jack the Giant Killer หรือ Jack the Beanstalk) ใน *ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน* ซึ่งมีอนุภาคที่คล้ายคลึงกันคือ

- ตัวเอกปีนขึ้นสวรรค์ด้วยเถาไม้วิเศษ
- หญิงชราที่ตัวเอกพบบนฟ้าหรือสวรรค์บอกตัวเอกเรื่องของวิเศษของผู้ยิ่งใหญ่บนฟ้า

- ตัวเอกได้ของวิเศษจากผู้เป็นใหญ่บนท้องฟ้าหรือยักษ์
- ตัวเอกได้เอาไม้วิเศษลงมาจากฟ้า

การที่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามาในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ของอีสานเป็นการผูกโครงเรื่องขึ้นใหม่มารวมกับโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* โดยนำอนุภาคต่างๆ ที่ปรากฏในนิทานอีสานมาผูกเป็นเรื่องเดียวกันก็เพราะผู้วิจัยได้พบว่านิทานเรื่อง *อีเห็น* ของกะเหรี่ยงซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายกับ *ท้าวเห็นอ้อม* และ *สังข์ทอง* แต่ไม่มีโครงเรื่องย่อยตอนต้นที่กล่าวถึงเรื่องอดีตชาติแบบตอนต้นของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* จึงอาจเป็นไปได้ว่านิทานเรื่อง *อีเห็น* หรือ *ท้าวเห็นอ้อม* นี้เดิมมีเพียงโครงเรื่องเดียวแบบ *สังข์ทอง* แต่ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ของกลุ่มลาวอีสานได้มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยเพิ่มเข้าไปก่อนโครงเรื่องเดิม

เรื่อง *อีเห็น* เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงที่ตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ผู้เล่าคือ นางไว้ง พุทอน^{๒๐} เนื้อเรื่องกล่าวถึงเจ้าหญิง ๗ องค์ได้ออกเดินทางหาคู่ครองโดยเอากล้วยหอมไปคนละหวี ระหว่างทางได้ไปพบอีเห็นตัวหนึ่ง อีเห็นก็เข้ามาขอกกล้วยจากเจ้าหญิงทั้งเจ็ด แต่ไม่มีใครให้กล้วยแก่อีเห็นนอกจากเจ้าหญิงองค์ที่เจ็ด อีเห็นได้อธิษฐานให้เจ้าหญิงผู้พี่หกองค์ที่ไม่ให้กล้วยตนได้สามีพิการ ส่วนเจ้าหญิงองค์สุดท้ายนั้นขอให้กลับมาพบกับอีเห็นอย่าได้คลาดเคลื่อนกัน ในที่สุดเจ้าหญิงทั้งเจ็ดก็เดินทางกลับเมือง โดยเจ้าหญิงหกองค์ผู้พี่พาสามีพิการกลับไปหาเจ้าเมือง ส่วนเจ้าเมืองเมื่อทราบข่าวเจ้าหญิงองค์สุดท้ายก็ไปอยู่กับอีเห็นจึงสั่งไม่ให้นางกลับเข้าเมืองอีก

ต่อมาเจ้าเมืองสั่งให้ลูกเขยทั้งหมดคนไปหาปลา และหาเนื้อมาให้ตนกิน อีเห็นก็เรียกปลาและเนื้อมารวมกัน ทำให้หกเขยไม่ได้ปลาและเนื้อดี ๆ กลับไปให้เจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ลูกเขยอีเห็นไปหาปลาหาเนื้อให้กินบ้าง อีเห็นก็หามาให้ได้ ต่อมาเจ้าเมืองสั่งให้หกเขยสร้างวังใหม่ หกเขยสร้างวังจากต้นกล้วยจึงไม่ทนทาน เมื่อเจ้าเมืองสั่งให้อีเห็นสร้างวังบ้าง อีเห็นก็อธิษฐานสร้างวังเสร็จภายในคืนเดียว เจ้าเมืองเห็นว่าอีเห็นมีความสามารถจึงจัดงานอภิเษกให้อีเห็นกับธิดาตน อีเห็นก็ได้ถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่างงามและได้ครองเมืองพอต

จะเห็นว่าเรื่อง *อีเห็น* ของกะเหรี่ยงที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีนี้มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับ *ท้าวเห็นอ้อม* ของอีสานไม่น้อย แต่ไม่มีโครงเรื่องย่อยที่เป็นเรื่องอดีตชาติแบบ *ท้าวเห็นอ้อม* ยิ่งกว่านั้นเรื่อง *อีเห็น* นี้ยังมีอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของเรื่อง *สังข์ทอง* หลายอนุภาคปรากฏอยู่ ได้แก่ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกเขย มนต์เรียกเนื้อเรียกปลา นอกจากนี้การที่เจ้าหญิงคนที่เจ็ดเป็นผู้

^{๒๐} วีระวัชร ปิ่นเขียน, "วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี," (ภาค
วิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๕๒๔.)

เดียวที่ให้กล้วยแก่อีเห็น และอีเห็นอธิษฐานขอให้นางได้ตนเป็นเนื้อคู่ ก็คล้ายคลึงกับการที่พระธิดาองค์ที่เจ็ดเสด็จลงมาลัยให้เจ้าเงาะและการอธิษฐานให้พวงมาลัยลอยไปหาคู่ครองในเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ได้เปลี่ยนจากพวงมาลัยไปเป็นหวีกล้วย แสดงให้เห็นว่าเรื่อง *อีเห็น* หรือ *ท้าวเห็นอ้อม* นี้ น่าจะแตกเรื่องมาจากนิทาน *สังข์ทอง*

นอกจากนี้เหตุการณ์บางช่วงในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ยังมีความคล้ายคลึงกับบางส่วนของนิทานเรื่อง *เห็นลาย* ของไทใหญ่ด้วย กล่าวคือ ตอนทีกล่าวถึงเจ้าหญิงองค์ที่เจ็ดนั่งเรือสำเภากองหาคู่ครอง จนมาถึงฝั่งน้ำแห่งหนึ่ง เจ้าหญิงได้พบชะมดจึงรับชะมดเป็นสามี เนื้อเรื่องตอนนี้คล้ายกับเรื่อง *เห็นลาย* ของไทใหญ่ทางภาคเหนือ^{๒๑} ซึ่งพ่อเผ่ากร ส่างส่วย ชาวไทใหญ่เล่าเอาไว้ว่า ธิดา ๗ คนของเจ้าเมืองฯ หนึ่งได้นั่งแพคนละลำไปตามลำน้ำเพื่อแสวงหาคู่ครอง แพของนางทั้งเจ็ดผ่านอีเห็นลายตัวหนึ่งซึ่งเกาะก้อนหินอยู่ริมน้ำ อีเห็นได้ขออาศัยไปกับแพ แต่ไม่มีธิดาคคนใดรับมันไป นอกจากธิดาคคนสุดท้าย ต่อมาอีเห็นก็ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามซึ่งเป็นอะลอง และทั้งสองก็แต่งงานกัน

เนื้อเรื่อง *เห็นลาย* จึงคล้ายคลึงกับเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ตรงทีกล่าวถึงเจ้าหญิงคนที่เจ็ดนั่งเรือสำเภากองหาคู่ครอง การเลือกอีเห็นที่แม่น้ำ การแต่งงานกับอีเห็น แล้วอีเห็นกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม จะเห็นว่านิทานเรื่อง *เห็นลาย* นี้ก็มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *อีเห็น* และ *ท้าวเห็นอ้อม* ไม่น้อย และยังคล้ายคลึงกับนิทานของภาคเหนือเรื่อง *สุวรรณณะเหนคำ* ซึ่งกล่าวถึงหญิงเจ็ดคนที่ล่องแพไปตามแม่น้ำ ในที่สุดหญิงคนที่เจ็ดได้อีเห็นคำเป็นสามี และต่อมามีอีเห็นได้กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม^{๒๒}

ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าเรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* ของอีสานและลาวนี้เดิมอาจจะมีโครงเรื่องเพียงส่วนทีกล่าวถึงการได้คู่ครองเป็นอีเห็นและการทดสอบซึ่งเป็นโครงเรื่องทีเกิดจากการผสมกันระหว่างเรื่อง *อีเห็น* กับ *สังข์ทอง* ดังทีปรากฏใน *อีเห็น* ของกะเหรี่ยงสวนผึ้ง และ *เห็นลาย* ของไทใหญ่ แต่สำนวนของอีสานและลาวนี้มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนต้นเรื่องซึ่งนำมาจากอนุภาคต่างๆ ในนิทานทีแพร่หลายในท้องถิ่น จึงทำให้เรื่อง *ท้าวเห็นอ้อม* มีความแตกต่างจากนิทานเรื่อง *อีเห็น* สำนวนอื่นๆ

^{๒๑} เวนน์ เพลงเอก, *ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ* (กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙,) หน้า ๑๕๔ - ๑๕๕.

^{๒๒} บำรุง บารมี, "สุวรรณณะเหนคำ," *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๔* (๒๕๔๒) : ๗๐๘๕ - ๗๐๘๖.

๖.๒. การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนท้ายหรือแทรกในโครงเรื่องเดิม

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนท้ายโครงเรื่องเดิมหรือแทรกอยู่ในโครงเรื่องเดิม ทำให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างมากที่สุด เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงเรื่อง จากโครงเรื่องเดี่ยวกลายเป็นโครงเรื่องที่สลับซับซ้อนและเสียเอกภาพของโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามาในโครงเรื่องเดิมนี้นักจะเกี่ยวกับการผจญภัยต่อไปของพระเอก หลังจากได้แต่งงานกับนางเอกคนแรก และได้รับการยอมรับจากพ่อตาเมื่อเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงแล้ว หรือเป็นโครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับการติดตามคู่ครองที่พลัดพรากกัน ดังที่ปรากฏใน *เต่าทองคำกาพย์* *หอยทอง* *ท้าวหอยโข่ง* และ *ท้าวแบ้* ซึ่งล้วนเป็นนิทานที่มีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI)

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในเรื่องเต่าทองคำกาพย์

เต่าทองคำกาพย์ เป็นนิทานของภาคใต้ โครงเรื่องหลักของ *เต่าทองคำกาพย์* นั้นมีโครงสร้างตรงกับแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่า แต่ในตอนท้ายเรื่องของ *เต่าทองคำกาพย์* เมื่อจบพฤติกรรมการถอดรูปของเต่าทอง แล้วจึงเริ่มเข้าสู่โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามา ทำให้มีโครงเรื่องที่ยึดต่อไปจากโครงเรื่องเดิม โครงเรื่องย่อยตอนนี้กล่าวถึงการผจญภัยได้ชายาอีกคนของเต่าทอง ในขณะที่เต่าทองไปเป่าปี่เล่นในสวนก็ถูกบิรารักษ์ลักไปเมืองยักษ์ ต่อมาเต่าทองได้นางสุดซาธิดา ยักษ์เป็นภรรยาจึงพานางหนีออกจากเมืองยักษ์ เมื่อนางสี่ดอกไม่ทราบว่าเป็นนางสาวใหม่ มากก็เกิดหึงหวงกัน แต่ก็ปรองดองกันได้ ต่อมาพ่อต้ายักษ์ยกทัพมาตีเมือง เต่าทองจึงไปอาสาเจ้าเมืองออกรบ โครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามาในตอนนี้จะไปตามสูตรเรื่องจักรๆ วงศ์ ๆ ที่พระเอกต้องมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน มีการผจญภัย ได้ธิดายักษ์และการรบกับพ่อต้ายักษ์ ซึ่งเรียกกันว่าสูตร "ลักลูกสาวยักษ์พาถิ่นจร แล้วย้อนกลับมาฆ่าพ่อตาดาย"

อนุภาคหนึ่งที่น่าสนใจในโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามาในตอนนี้เป็นคือ ปี่วิเศษของท้าวเต่าที่ได้จากพระวิษณุกรรมนี้มีคุณสมบัติพิเศษใครได้ฟังแล้วจะเคลิบเคลิ้มและรำรำไปตามเสียงปี่ หรือทำให้หลับไหลไม่ได้สติก็ได้ ดังตอนที่เต่าทองเป่าปี่สะกดยักษ์ทำให้ยักษ์ทั้งเมืองหลับไปถึง ๓ วัน เต่าทองจึงมีโอกาสพานางสุดซาธิดาหนีมาเมืองมนุษย์ได้ ซึ่งคล้ายคลึงกับปี่ของพระอภัยมณีในเรื่อง *พระอภัยมณี* ของสุนทรภู่ซึ่งมีคุณสมบัติควบคุมจิตใจคนเช่นกัน ดังตอนที่พระอภัยมณีเป่าปี่ให้พราหมณ์ทั้งสามและศรีสุวรรณฟังจนหลับไหล หรือในตอนที่พระอภัยมณีเป่าปี่สะกดทัพนางละเวง ทำให้ทหารมีใจท้อคิดถึงบ้าน ^{๒๓}

^{๒๓} สุนทรภู่, *พระอภัยมณี ฉบับหอสมุดแห่งชาติ* (พระนคร: ศิลปบรรณาคาร, ๒๕๐๙.)

นอกจากนี้ตอนที่เต่าทองเป่าปี่ให้นางสีดอกลำพังกแล้วนางยักษ์ตนหนึ่งได้ยินเสียงปี่ก็มาลักเต่าทองไปเมืองยักษ์นั้น ก็คล้ายคลึงกับตอนที่พระอภัยมณีเป่าปี่ให้ศรีสุวรรณและพราหมณ์สามคนฟัง แล้วนางผีเสื้อสมุทรได้ยินเสียงปี่พระอภัยมณีจึงขึ้นมาจากมหาสมุทรแล้วลักพระอภัยมณีไปอยู่กับนาง^{๒๔} การที่เรื่อง *เต่าทอง* มีเนื้อหาบางตอนคล้ายเรื่อง *พระอภัยมณี* ก็อาจเป็นเพราะเรื่อง *พระอภัยมณี* ของสุนทรภู่นี้เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมากในภาคใต้ ดังที่ปรากฏว่ามีวรรณกรรมของสุนทรภู่หลายเรื่องที่แพร่หลายในภาคใต้ เช่น *พระอภัยมณี* *โคบุตร* *สวัสดิรักษา* เป็นต้น^{๒๕} จึงเป็นไปได้ที่เรื่อง *เต่าทอง* จะรับเอาอนุภาคของนิทานเรื่อง *พระอภัยมณี* เข้ามาปนกับเนื้อเรื่องเดิม เพราะเนื้อเรื่องของ *ท้าวเต่าคำ* ส่วนอื่น ๆ มักจะมีเรื่องเต่าเป่าแคน อนุภาคปี่วิเศษของเรื่อง *พระอภัยมณี* จึงอาจเข้ามาแทนที่แคนซึ่งไม่ใช่เครื่องดนตรีพื้นถิ่นของภาคใต้ก็เป็นได้

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยใน *เต่าทอง* ทำให้โครงเรื่อง *เต่าทอง* เสียเอกภาพ โครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องดั้งเดิมนั้นน่าจะมีเค้าโครงเรื่องเฉพาะที่ดำเนินมาสิ้นสุดที่พฤติกรรมการถอดรูป อันเป็นพฤติกรรมสุดท้ายของนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ และตรงกับพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของนิทานเรื่องอื่นในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง คือ ประกอบด้วยพฤติกรรมตัวเอกซ่อนตัว ตัวเอกถูกพ่อตาทดสอบ ตัวเอกแต่งงานและตัวเอกถอดรูป ส่วนโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงการได้ธิดายักษ์ซึ่งเพิ่มเข้ามานั้น แยกกันเป็นโครงเรื่องอีกส่วนหนึ่งอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาส่วนนี้เป็นส่วนที่ต่อเติมเข้ามา ซึ่งอาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากนิทานที่แพร่หลายอยู่ทั่วไป หรือเป็นเจตนาของผู้แต่งนิทานที่ต้องการเสริมเรื่องราวให้สนุกสนานตื่นเต้นมากกว่าเดิม แต่ไม่สามารถผูกโครงเรื่องให้กลมกลืนกับเรื่องเดิมนัก จึงทำให้โครงเรื่องแบ่งเป็นสองช่วง โดยกล่าวถึงการได้ชายาคนแรกและคนที่สองของตัวเอกตัวเดิม โครงเรื่องช่วงแรกมีโครงสร้างตามแบบนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง แต่โครงเรื่องช่วงที่ ๒ ไม่ปรากฏพฤติกรรมหลักตามโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง จึงเป็นโครงเรื่องส่วนที่เพิ่มเข้ามาต่อท้ายโครงเรื่องเดิม

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในเรื่องหอยทอง

โครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* โดยทั่วไปจะสิ้นสุดลงที่พระเอกได้รับการยอมรับจากผู้ที่เคยรังเกียจตนและได้ขึ้นครองเมือง แต่ในเรื่อง *หอยทอง* เมื่อดำเนินมาถึงการครองเมืองของหอยทองแล้วก็ยังมิได้จบเรื่องเพียงแค่นี้ แต่ได้เริ่มโครงเรื่องใหม่อีกช่วงหนึ่งโดยกล่าวถึงการผจญภัยของโอรสของหอยทองที่ชื่อสุนทร แล้วดำเนินไปตามสูตรของพระเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ คือ สุนทรโอรสของหอยทองได้ไปเรียนวิชากับฤาษี ต่อมาก็ออกท่องเที่ยวผจญภัยจนได้ชายา ระหว่าง

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๔.

^{๒๕} อุดม หนูทอง, "วรรณกรรมภาคใต้ : ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น," *วรรณกรรมท้องถิ่น*

ที่พาชายากลับบ้านเมืองก็มียักษ์มาลักชายาไป จึงต้องออกติดตามกัน สุดท้ายสุนทรก็ได้พบโอรสที่เกิดกับชายาตน เรื่องก็จบเพียงเท่านี้ ที่น่าสังเกตคือ ชายาของสุนทรหรือนางเอกในโครงเรื่องช่วงที่ ๒ ที่ต่อท้ายโครงเรื่องเดิมนี้ชื่อวารณาซึ่งตรงกับชื่อของนางเอกในเรื่อง *สังข์ทอง* ของภาคกลางดังใน *สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒*

จะเห็นว่าโครงเรื่องที่กล่าวถึงชีวิตของหอยทองนั้นเป็นโครงเรื่องหลัก ส่วนตอนท้ายที่กล่าวถึงการผจญภัยของโอรสหอยทองนั้นเป็นโครงเรื่องย่อยที่ยึดต่อจากโครงเรื่องหลักอันเป็นโครงเรื่องเดิม โครงเรื่องส่วนที่เพิ่มเข้ามานี้ก็ไม่สัมพันธ์กับโครงเรื่องเดิมและไม่มีเอกภาพ เพราะเป็นโครงเรื่องย่อยที่เริ่มเรื่องของตัวเองละครเอกตัวใหม่ และเป็นโครงเรื่องที่เกิดจากการรวมเอาอนุภาคของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ของไทยมาไว้ด้วยกัน คือ พระเอกไปเรียนวิชากับฤๅษี ฤๅษีมอบของวิเศษให้เมื่อสำเร็จวิชา พระเอกออกท่องเที่ยวและได้ชญา การพลัดพรากกับชายาระหว่างเดินทางกลับบ้านเมือง พระเอกออกติดตามหาชญา โอรสออกติดตามหามารดาและได้พบบิดา

ส่วนอนุภาคต่างๆ ที่ปรากฏในโครงเรื่องย่อยตอนนี้ก็ล้วนแต่เป็นอนุภาคที่มักปรากฏในนิทานพื้นบ้านต่างๆ ไป เช่น ฤๅษีมอบของวิเศษให้ลูกศิษย์ก่อนกลับบ้าน นางฟ้าที่ถูกพระอินทร์สาป การเหาะไปเที่ยวป่าหิมพานต์ ยักษ์มาลักนางเอกไประหว่างที่พระเอกกับนางเอกนอนหลับอยู่ยักษ์แต่ต้องนางเอกไม่ได้เพราะกายนางร้อน เป็นต้น โครงเรื่องย่อยในเรื่อง *หอยทอง* ที่เพิ่มเข้ามาในตอนท้ายนี้จึงน่าจะเกิดจากการนำอนุภาคต่างๆ ในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ที่ได้รับความนิยมมาผูกเป็นโครงเรื่องย่อยแล้วนำมารวมกับโครงเรื่องเดิมแบบ *สังข์ทอง* เพื่อขยายเรื่องราวให้สนุกสนานมากขึ้น การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในตอนท้ายเรื่อง *หอยทอง* จึงทำให้โครงสร้างของเรื่อง *หอยทอง* แตกต่างจากโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* อันเป็นนิทานต้นแบบ

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง*

เรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* เป็นนิทานที่อยู่ในแบบเรื่องย่อย ข๒ ท้าวเต่าโดยมีพฤติกรรมหลักของโครงสร้างเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) เมื่อจบโครงเรื่องหลักที่ตรงกับโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* แล้วก็มีโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเติมเข้ามาในโครงเรื่องเดิมอีกหลายช่วง โครงเรื่องย่อยช่วงแรกแทรกอยู่ในตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* โดยกล่าวถึงความสามารถในการรบของท้าวหอยโข่งที่สามารถปราบปรามข้าศึกที่ยกทัพมาประชิดเมือง จากนั้นจึงดำเนินเรื่องเข้าสู่เหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ตามโครงเรื่องเดิมแบบ *สังข์ทอง* แล้วดำเนินไปสู่โครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงการผจญภัยของท้าวหอยโข่ง การได้ชญาเพิ่มอีกคนหนึ่ง การพลัดพรากนาง และการติดตามนางตามสูตรของเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ โครงเรื่องย่อยที่แทรกเข้าไปในโครงเรื่องเดิมและในตอนท้ายของโครงเรื่องเดิม มีดังนี้

๑. การต่อสู้ของพระเอกกับตัวโกง

โครงเรื่องตอนนี้กล่าวถึงท้าววิชาภักษัตริย์อีกเมืองหนึ่งต้องการนางเกดสินีไปเป็นชายา จึงยกทัพมาล้อมเมืองเพื่อขู่เจ้าเมืองให้ยกธิดาให้แก่ตน เจ้าเมืองได้ประกาศหาคนไปสู้กับท้าววิชา แต่ไม่มีใครอาสา ในที่สุดท้าวหอยโข่งได้ถอดรูปไปสู้กับท้าววิชา และเอาชนะท้าววิชาได้ ท้าววิชาได้หนีกลับเมือง ส่วนท้าวหอยโข่งได้กลับเข้าวังหอยดังเดิม จึงไม่มีใครรู้ว่าท้าวหอยโข่งเป็นคนปราบปรามท้าววิชา

การเพิ่มโครงเรื่องที่แสดงให้เห็นความสามารถในการรบของพระเอกในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* นี้ ทำให้ท้าวหอยโข่งมีลักษณะแตกต่างจากพระเอกในนิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เพราะโครงเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* เป็นโครงเรื่องที่เน้นการทดสอบความสามารถของพระเอกซึ่งมีรูปอัปลักษณ์ต่ำต้อย แก่นของเรื่องคือ การที่พระเอกซึ่งมีรูปอัปลักษณ์ภายนอกต่ำต้อยอัปลักษณ์แต่ความจริงแล้วมีความงดงามและมีความเก่งกล้าสามารถซ่อนอยู่ในรูปอัปลักษณ์นั้น อุปสรรคของพระเอกคือ พ่อตาที่ไม่ยอมรับตัวเอก พระเอกจึงต้องพิสูจน์ความสามารถให้พ่อตาประจักษ์เพื่อตนจะได้ครองคู่กับนางเอกอย่างมีความสุข

ดังนั้นความขัดแย้งในโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* คือ ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างรูปอัปลักษณ์ภายนอกกับความดีงามภายใน ทำให้ต้องมีการพิสูจน์ตนเพื่อให้ได้รับการยอมรับ โครงเรื่องของ *สังข์ทอง* จึงเน้นพฤติกรรมทดสอบความสามารถของตัวเอกที่ต้องทำงานตามที่พ่อตากำหนด และไม่ปรากฏการต่อสู้ระหว่างตัวเอกกับตัวโกงอย่างโครงเรื่องของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ เรื่องอื่น ที่พระเอกต้องรบกับตัวโกงเพื่อชิงนางหรือมีการปราบปรามคนชั่ว

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงการต่อสู้ของพระเอกกับตัวโกงในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* จึงทำให้นิทานเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* เป็นนิทานเรื่องเดียวในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองที่แสดงให้เห็นความสามารถในการรบของพระเอก เพราะในนิทานเรื่องอื่นๆ ดังเช่นนิทานในแบบเรื่อง ข ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบก่อนการแต่งงานเหมือนกับเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* ก็ไม่ปรากฏความสามารถในการรบของพระเอกเลย แม้วานิทานหลายเรื่องในแบบเรื่อง ข จะปรากฏพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษของตัวเอกซ้ำกันหลายครั้งก็ตาม แต่ก็ยังเป็นพฤติกรรมที่แสดงความสามารถในการทำงานตามที่พ่อตากำหนด จึงไม่มีเรื่องใดที่กล่าวถึงความสามารถในการรบของพระเอก

นอกจากนี้ พระเอกในนิทานในแบบเรื่อง ข มักจะมีความสามารถในทางศิลปะ เช่น การร้อยมาลัย (B๓.๑.) และการเป่าแคน (B๓.๒.) ซึ่งปรากฏในเรื่อง *ก่ำกาดำ* และ *ท้าวเต่าคำ* หรือมีความสามารถในการทำไร่ (B๔) เช่น เรื่อง *ท้าวเต่าคำ* และ *สุวรรณสิริสา* เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นความสามารถที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริงๆ ของคนในท้องถิ่น ความเก่งกล้าสามารถในการรบของพระเอกใน *ท้าวหอยโข่ง* จึงเป็นความสามารถแบบพระเอกตามขนบของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ

๒. การปองร้ายพระเอกนางเอก

โครงเรื่องตอนนี้นำมาจากการแต่งงานของท้าวหอยโข่งกับนางเกดสินีธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมือง โดยกล่าวถึงบทบาทของพี่สาวทั้งหกของนางเกดสินีซึ่งมีบทบาทเป็นตัวโกงในโครงเรื่อง กล่าวคือ พี่สาวทั้งหกของนางเกดสินีได้ชักชวนท้าววิชาให้มาชิงนางเกดสินีจากท้าวหอยโข่ง แต่ท้าวหอยโข่งเป็นฝ่ายชนะจึงได้นางคำสายน้องท้าววิชาเป็นชายาอีกนางหนึ่ง ต่อมานางทั้งหกยังคิดวางยาพิษชายาทั้งสองของท้าวหอยโข่งแต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะชายาทั้งสองของท้าวหอยโข่งรู้ตัวเสียก่อน

โครงเรื่องตอนนี้จึงได้เน้นให้เห็นบทบาทของพี่สาวทั้งหกของนางเอก ซึ่งมีบทบาทเป็นตัวโกง จะเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างพระธิดาทั้งหกกับพระธิดาองค์ที่เจ็ดในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* นี้ คล้ายคลึงกับความขัดแย้งของพระธิดาองค์ที่เจ็ดกับพระธิดาผู้พี่ทั้งหกองค์ในเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ความขัดแย้งระหว่างพี่น้องในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* มีความรุนแรงกว่าในเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะนางทั้งหกต้องการฆ่าน้องสาวเพื่อชิงสามีของน้องมาเป็นสามีของตน แตกต่างจากในเรื่อง *สังข์ทอง* ที่พระธิดาผู้พี่ทั้งหกเพียงแต่ถูกเหยียดหยามสามีอัปมงคลของน้องและก็ได้คิดแย่งชิงเมื่อเห็นว่าเจ้าเงาะกลายเป็นคนรูปงาม

๓. การพลัดพรากและการติดตาม

โครงเรื่องตอนนี้เริ่มต้นที่ชายาทั้งสองคนของท้าวหอยโข่งคือ นางเกดสินีกับนางคำสายได้พลัดพรากไปจากบ้านเมือง เพราะนางทั้งสองได้ออกติดตามหานกแขกเต้าของตนจนหลงป่า พระอินทร์ได้อุ้มนางทั้งสองไปทิ้งไว้กลางป่าลึก นางจึงกลับบ้านเมืองไม่ถูก ต่อมานางก็ไปเรียนวิชากับฤาษี แล้วเดินทางกลับบ้านเมือง พญาทอนและพญาสอนได้พานางทั้งสองไปเป็นภรรยา แต่แต่ละต้องกายนางทั้งสองไม่ได้ จึงทิ้งนางไว้กลางป่า ต่อมานางก็ไปบวชอยู่กับพระฤาษี

ฝ่ายท้าวหอยโข่งก็ได้ออกติดตามหาชายา ระหว่างที่ออกติดตามหาชายา ท้าวหอยโข่งก็ได้มีบทบาทในการปราบคนชั่วคือ พญาสอนไกลาดและพญาทอนจนทั้งสองกลับตัวเป็นคนดีและยอมเป็นบริวารของท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งยังได้ใช้น้ำเต้าวิเศษชุบชีวิตสัตว์ต่างๆ มากมายเพราะคิดว่าเป็นกระดูกของชายาของตน ในที่สุดท้าวหอยโข่งก็ได้พบชายาทั้งสองที่ไปอยู่กับฤาษี เหตุการณ์ตอนนี้จึงแสดงให้เห็นลักษณะตัวละครแบบพระโพธิสัตว์ของท้าวหอยโข่งซึ่งเป็นลักษณะที่มักพบในนิทานพื้นบ้านอีสาน เช่นเรื่อง *สินไซ* หรือ *สังข์ศิลป์ชัย* ซึ่งพระเอกจะมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและปราบปรามคนชั่ว ดังเช่น การปราบพญาสอนและพญาทอนแล้วสั่งสอนศีลธรรมเพื่อให้กลับตัวเป็นคนดี และการชุบชีวิตสัตว์ต่างๆ ในป่า เป็นต้น

โครงเรื่องตอนนี้ยังแสดงให้เห็นบทบาทของนางเอกที่แตกต่างจากนิทานเรื่องอื่นๆ เพราะนางเกดสินีและนางคำสายมีความเก่งกล้าสามารถผิดไปจากนางเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป กล่าวคือ นางทั้งสองได้เรียนวิชาคาถาอาคมต่างๆ จากพระฤาษีและยังสามารถเดินทางกลางป่า

ลึกอย่างกล้าหาญเหมือนชายชาติวีร ตามปกติแล้วการเขียนนิชากับพระฤษีมักเป็นบทบาทของพระเอก ส่วนนางเอกในนิทานมักจะถูกกล่าวถึงในแง่ของความเป็นกุลสตรีมากกว่าคุณสมบัติด้านอื่น นางเกดสินีและนางคำสายในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* จึงเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นความคิดสมัยใหม่ ที่เห็นว่าผู้หญิงก็มีความสามารถและทำสิ่งต่างๆ ได้เท่าเทียมกับผู้ชาย นางเอกในเรื่องนี้จึงมีบุคลิกที่คล้ายคลึงกับนางแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นตัวละครนางเอกที่เก่งกล้า แตกต่างจากบุคลิกลักษณะของนางเอกในนิทานชาดกหรือนิทานทั่วๆ ไปที่มักถูกกล่าวถึงแต่ความงามและความดี

รัตนพันธ์ คณะเมือง เห็นว่าโครงเรื่องในตอนที่ *ท้าวหอยโข่ง* เดินทางติดตามหาชายาทั้งสองนี้ อาจได้รับอิทธิพลมาจากนิทานเรื่อง *พระสุธน - มโนราห์* ในตอนที่พระสุธนเดินทางติดตามไปที่เมืองของนางมโนราห์ เพราะมีอนุภาคที่ตรงกับเรื่อง *สีทนตัมโนราห์* ของอีสาน คือ นางเอกพลัดพรากจากพระเอก ฤษีเป็นผู้บอกทางให้พระเอกไปตามนางเอก และพระเอกใช้เวลาตามหานางเอก ๗ ปีจึงพบ^{๒๖} ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าโครงเรื่องเกี่ยวกับการพลัดพรากกันของพระเอกกับนางเอก และการติดตามหากันเป็นเวลานานนี้ เป็นโครงเรื่องที่พบในนิทานทั่วไป โดยเฉพาะนิทานชาดก เพราะต้องการแสดงให้เห็นความทุกข์ของการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก อันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ดังที่ปรากฏในเรื่องการพลัดพรากของพระสมุทโทโฆสกับนางพินทุมดี พระเจ้าศุภมิตรกับนางเกสินี พระสุธนูกับนางจิริประภา เป็นต้น

๔. การพบกันของพระเอกนางเอก การกลับบ้านเมืองเดิมและการลงโทษคนชั่ว

เมื่อท้าวหอยโข่งได้พบกับชายาทั้งสองจึงได้พากลับไปบ้านเมืองของท้าวหอยโข่ง ชายาทั้งสองไม่กล้ากลับบ้านเมืองของนางเพราะเกรงผีสาวทั้งหกจะทำร้ายนางอีก ท้าวหอยโข่งจึงให้เจ้าเมืองลอยแพพระธิดาทั้งหกออกจากเมือง ต่อมาท้าววิชากรษัตริย์อีกเมืองหนึ่งได้รับนางทั้งหกไปเป็นชายา นางทั้งหกมีเรื่องขัดแย้งกับมารดาของท้าววิชา มารดาของท้าววิชาจึงเดินทางมาอยู่กับนางคำสายที่เมืองของท้าวหอยโข่ง

จะเห็นว่าโครงเรื่องย่อยตอนนี้กล่าวถึงบทสรุปในชีวิตของตัวละครเอกทั้งหมด กล่าวคือ ท้าวหอยโข่งได้พบกับชายาที่จากกันไปนาน และยังได้เดินทางกลับบ้านเมืองเดิมไปหาบิดามารดา ส่วนตัวโกงของเรื่องคือ นางทั้งหกก็ถูกเนรเทศโดยการลอยแพ แล้วก็ได้เป็นชายาของท้าววิชาซึ่งเป็นตัวโกงเช่นกัน

เมื่อจบโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มเข้ามาในตอนท้ายของเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* แล้ว จึงดำเนินไปสู่พฤติกรรมสุดท้ายของเรื่องคือ ท้าวหอยโข่งได้สร้างบ้านเมืองของตนอยู่ระหว่างเมืองบิดากับเมืองของพ่อตา (K ๑.๓) อันเป็นพฤติกรรมสุดท้ายของโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง*

^{๒๖} รัตนพันธ์ คณะเมือง, "ท้าวหอยโข่ง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยในเรื่องท้าวแบ้

นิทานเรื่อง *ท้าวแบ้* เป็นนิทานในแบบเรื่อง ชก *ท้าวแบ้* ซึ่งมีโครงสร้างหลักเป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน (HI) โครงเรื่องของ *ท้าวแบ้* เมื่อดำเนินมาถึงพฤติกรรมการถอดรูปอันเป็นพฤติกรรมในตอนท้ายเรื่อง แต่เรื่องก็ยังไม่คลี่คลายไปสู่พฤติกรรม K อันเป็นพฤติกรรมจบท้ายตามแบบนิทาน *สังข์ทอง* ทั่วๆ ไป เพราะปรากฏว่ามีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยอีก ๓ ช่วงเข้าไปแทรกต่อจากพฤติกรรมการถอดรูป โครงเรื่องย่อยที่แทรกเข้าไปในโครงเรื่องใหญ่ทั้ง ๓ ช่วง มีดังนี้

๑. การอภิเษกของพระธิดาผู้พี่ทั้งหกนาง

โครงเรื่องตอนนี้กล่าวถึงพระธิดาหกนางพี่สาวของนางท่อมมาชายาท้าวแบ้ออยากได้ท้าวแบ้ซึ่งถอดรูปแล้วเป็นสามี จึงลวงน้องสาวตนไปฆ่า ๒ ครั้ง ครั้งแรกลวงนางไปปลัดตกเหวแต่พญาครุฑก็ช่วยไว้ได้ ครั้งที่ ๒ ลวงนางไปปลัดตกน้ำแต่พญานาคก็ช่วยนางไว้แล้วพาไปหาท้าวแบ้ โครงเรื่องตอนนี้จึงปรากฏบทบาทของผู้ช่วยเหลือที่สำคัญ คือ พญาครุฑและพญานาค แต่ไม่มีเนื้อหา กล่าวถึงสาเหตุใด สัตว์ทั้งสองชนิดนี้จึงได้ช่วยเหลือนางเอก

จะเห็นว่าเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงพี่สาวทั้งหกคนคิดกำจัดน้องสาวคนที่เจ็ดเพื่อชิงสามีรูปงามของน้องในเรื่อง *ท้าวแบ้* นี้ปรากฏคล้ายคลึงกับเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* ซึ่งนิทานทั้งสองเรื่องนี้ได้เน้นบทบาทตัวโกงของพี่สาวทั้งหกคนของนางเอกให้เด่นชัดขึ้นกว่าในเรื่อง *สังข์ทอง* ในเรื่อง *สังข์ทอง* จะเน้นความขัดแย้งของเขยทั้งเจ็ดคน ที่ต้องแข่งขันกันทำงานตามที่พ่อตาสั่ง ซึ่งในที่สุดหกเขยก็พ่ายแพ้แก่เจ้าเงาะและยังถูกตัดหูตัดจมูกจนได้รับความอับอาย ส่วนในเรื่อง *ท้าวหอยโข่ง* และเรื่อง *ท้าวแบ้* นี้จะเห็นว่าเน้นบทบาทของพี่สาวทั้งหกมากกว่าบทบาทของหกเขยแบบใน *สังข์ทอง*

๒. พ่อตาคิดกำจัดท้าวแบ้

เจ้ากรุงจีนพ่อตาท้าวแบ้ไม่พอใจที่พระธิดาทั้งหกนางหลงไหลท้าวแบ้จึงลวงท้าวแบ้ไปทิ้งไว้ในอุทยานเพื่อให้ยักษ์กิน แต่ท้าวแบ้ก็รอดชีวิตและยังได้ของวิเศษจากยักษ์ เหตุการณ์ตอนนี้เหมือนกับเนื้อความบางส่วนของ *สิทธิสารชาดก* ใน *ปัญญาสชาดก* ดังนี้

ตารางที่ ๑๑ เปรียบเทียบเนื้อเรื่องบางส่วนของ *ท้าวแบ้* ที่คล้ายคลึงกับ *สิทธิสารชาดก*

ท้าวแบ้	สิทธิสารชาดก
	สิทธิสารกับบุญสารเป็นเพื่อนกัน สิทธิสารกินแก้วตาข้างขวาของกวางทองจึงได้เป็นจักรพรรดิ ส่วนบุญสารกินแก้วตาข้างซ้ายจึงมีแก้วรวงออกจากปากและตาเวลาหัวเราะ บุญสารได้ธิดาเมืองหนึ่งเป็นภรรยา ภรรยาของบุญสารได้ขอแก้ววิเศษไปให้บิดาของนาง บุญสารจึงคายแก้ววิเศษให้แก่นาง

<p>เจ้ากรุงจีนไม่พอใจที่พระธิดาหลงไหลท้าวบั้งจึงลวงท้าวบั้งไปมอมเหล้าและทิ้งไว้ในอุทยาน ยักษ์สี่ตนจะกินท้าวบั้ง ท้าวบั้งทำให้ยักษ์ตกใจจนหนีไป ท้าวบั้งได้ของวิเศษคือ กระจงแก้วใสแล้วเหาะได้ ดาบวิเศษทำให้ข้าศึกแพ้ น้ำเต้าวิเศษทำให้คนเป็นหนุ่ม สร้างเมฆและฟื้นชีวิต และถือแก้วที่ใสแล้วเหาะได้ ท้าวบั้งจึงเหาะกลับเมือง</p>	<p>พอคาดคิดว่าจัดบุญสารจึงลวงบุญสารให้ดื่มสุราผสมยาพิษแล้วทิ้งไว้กลางป่า ยักษ์ ๓ ตนคิดจะกินบุญสาร แต่บุญสารฟื้นขึ้นมาก่อน ยักษ์ตกใจจึงรีบหนีไปและทิ้งของวิเศษไว้ ๓ อย่าง คือคนโทน้ำทิพย์ ตาขึงวิเศษ และรองเท้าวิเศษ บุญสารจึงใส่รองเท้าวิเศษเหาะกลับเมือง</p>
<p>ท้าวบั้งพานางไอ่พี่สาวนางท่ามาไปเก็บผลไม้ที่ป่าหิมพานต์มาให้เจ้ากรุงจีน นางไอ่ลักของวิเศษขณะท้าวบั้งนอนหลับ</p>	<p>พอตาของบุญสารอยากได้ของวิเศษจึงให้ธิดาลวงบุญสารไปเที่ยวป่าหิมพานต์ ภรรยาของบุญสารได้ขโมยของวิเศษขณะบุญสารหลับแล้วหนีกลับเมือง</p>
<p>พระอินทร์ปลอมเป็นนกกกระยางมาบอกท้าวบั้งเรื่องลูกไม้วิเศษ ผลกิ่งหนึ่งหล่นน้ำแล้วกลายเป็นปลา กิ่งหนึ่งเป็นเมล็ดข้าว กิ่งหนึ่งกินแล้วงามเหมือนพระอินทร์ กิ่งหนึ่งเป็นนกกกระยางขาว กิ่งหนึ่งกินแล้วเป็นลิง ท้าวบั้งจึงกินผลไม้วิเศษแปลงเป็นนกกบินกลับเมือง</p>	<p>เทวดาแปลงกายเป็นเสือมาแสดงให้บุญสารเห็นวิธีใช้ผลไทรวิเศษ ซึ่งกินแล้วกลายเป็นสัตว์ต่างๆ คือ เสือ ลิง หมี และนกกยาง ส่วนกิ่งยอดนั้นกินแล้วจะกลายเป็นคนรูปงาม บุญสารได้เก็บผลไทรวิเศษแล้วกลับเมือง</p>
<p>ท้าวบั้งให้เจ้ากรุงจีนและเสนากินผลไม้ที่ทำให้กลายเป็นลิง และให้พี่สาวนางท่ามากับนางสนมกินผลไม้ที่ทำให้กลายเป็นนกกกระยางขาว แล้วพานางทุมมาไปบ้านเมืองตน</p>	<p>ภรรยาของบุญสารขอผลไม้วิเศษไปให้บิดาของนางกินบ้าง บุญสารจึงเอาผลไทรที่กินแล้วกลายเป็นลิงให้พระราชินี พระมเหสีและมหาชนกิน แล้วพาภรรยาไปหาสิทธิสาร ต่อมาสิทธิสารกับบุญสารได้แลกแก้วตากวางวิเศษกัน ภายหลังจากบุญสารก็ได้เป็นจักรพรรดิ</p>

จะเห็นว่าเหตุการณ์ตอนนี้ในเรื่อง *ท้าวบั้ง* คล้ายคลึงกับ *สิทธิสารชาดก* มาก คือกล่าวถึงตัวเอกถูกลวงไปฆ่าในป่า แต่โชคดีรอดชีวิตและได้ของวิเศษจากยักษ์(E๑.๑) ต่อมาตัวเอกถูกลักของวิเศษไป เทวดาก็มาช่วย ทำให้ตัวเอกได้ผลไม้วิเศษที่ช่วยให้กลับบ้านเมืองได้และนำไปแก้แค้นคนที่คิดร้ายกับตน (K๓)

เหตุการณ์ที่ท้าวบั้งไปได้ของวิเศษมาจากยักษ์ คือ กระจงแก้วใสแล้วเหาะได้ ดาบวิเศษ คนโทวิเศษ และถือแก้วนี้ก็คล้ายคลึงกับที่พระสังข์ได้ของวิเศษจากเมืองยักษ์ คือ รูปเงาะ แก้ว และพระขรรค์ (*ฉบับสุวรรณสังข์ชาดก*) แต่ของวิเศษในเรื่อง *ท้าวบั้ง* นี้ไม่ตรงกับใน *สิทธิสารชาดก* ทั้งหมด ของวิเศษที่ปรากฏตรงกับ *สิทธิสารชาดก* คือ น้ำเต้าวิเศษซึ่งมีอำนาจชุบชีวิตคนเหมือนคนโทวิเศษ และถือแก้วซึ่งตรงกับรองเท้าวิเศษใน *สิทธิสารชาดก* แต่ดาบวิเศษและรองเท้าวิเศษซึ่งในเรื่อง *ท้าวบั้ง* เรียกว่า "ถือแก้ว" นี้คล้ายคลึงกับพระขรรค์และถือแก้วใน *สังข์ทอง* จึงอาจจะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สังข์ทอง* ด้วยเช่นกัน

อนุภาคต้นไม้พิเศษที่ทำให้แปลงร่างเป็นสัตว์ต่างๆ ได้นี้เป็นอนุภาคที่พบได้ทั่วไปในนิทานชาดก เช่น ต้นไม้พิเศษในเรื่อง *นรชิวกฐินทานชาดก* ใน *ปัญญาสาตก* แม้แต่ชาดกพื้นบ้านก็ปรากฏอนุภาคนี้เช่นกัน ในเรื่อง *พระรามชาดก* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็ปรากฏอนุภาคต้นไม้พิเศษนี้ โดยมีชื่อเรียกว่า "ต้นนิโครธ" ปรากฏในตอนที่กำลังถึงกำเนิดของหุนละมาน^{๒๓} หรือหุนมาน กล่าวคือ พระรามได้กินผลไม้จากต้นนิโครธทำให้กลายเป็นลิง พระรามในร่างลิงได้พบกับนางลิงแพงสีและได้นาง ต่อมาจึงเกิดลูกเป็นหุนละมาน ในสำนวนนี้หุนมานจึงเป็นลูกของพระราม จะเห็นว่าอนุภาคต้นไม้พิเศษที่ทำให้ผู้ที่กินผลไม้กลายเป็นสัตว์นี้มีบทบาทไม่น้อยต่อโครงเรื่องของนิทานพระรามสำนวน *พระรามชาดก* เพราะได้อธิบายกำเนิดของตัวละครสำคัญของเรื่อง คือหุนมาน ทำให้หุนมานถูกยกระดับขึ้นมาเป็นบุตรของพระรามซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ในเรื่อง

อนุภาคต้นไม้พิเศษนี้คงเป็นอนุภาคที่แพร่หลายไม่น้อยในชาดกพื้นบ้าน ผู้แต่งเรื่องทำวบแบ้งจึงได้นำมาสอดใส่ไว้ในเรื่องทำวบแบ้ง และมีความสำคัญต่อโครงเรื่องไม่น้อย เพราะทำให้พระเอกสามารถกลับไปแก้แค้นผู้ที่คิดร้ายกับตนได้ โดยหลอกให้พ่อตาและพี่สาวทิ้งหอกของภรรยากินผลไม้พิเศษ ทำให้ทั้งหมดกลายเป็นลิงและนกกระยาง

๓. การผจญภัยได้ชាយ่าเพิ่มระหว่างเดินทางกลับบ้านเมือง

เหตุการณ์ตอนนี้เกิดขึ้นหลังจากที่ทำวบแบ้งแก้แค้นพ่อตาและพี่สาวชាយ่าโดยทำให้กลายเป็นลิงและนกกระยางแล้วก็จะเดินทางกลับบ้านเมืองเดิม ในเหตุการณ์ตอนนี้ได้มีการเพิ่มการผจญภัยของทำวบแบ้ง โดยทำวบแบ้งได้เดินทางไปเมืองร้างแห่งหนึ่งและได้ช่วยธิดาภคินีที่ซ่อนอยู่ในเสาท้องพระโรง ทำวบแบ้งได้ต่อสู้กับยักษ์กินคนและสั่งสอนยักษ์ให้มีศีลธรรม หลังจากนั้นทำวบแบ้งก็ชุบชีวิตคนทั้งเมืองแล้วได้พระธิดาเมืองนั้นเป็นชาย่าอีกคนหนึ่ง

จะเห็นว่าอนุภาคเหตุการณ์ที่ปรากฏในโครงเรื่องย่อยตอนนี้เป็นอนุภาคที่ปรากฏในนิทานจักรวาลอื่นๆ หลายเรื่อง กล่าวคือ เหตุการณ์ที่กล่าวถึงยักษ์มากินคนทั้งเมืองจนเมืองร้าง เหลือเพียงพระธิดาของเจ้าเมืองที่เข้าไปซ่อนในเสาท้องพระโรงนี้ก็คล้ายคลึงกับเรื่อง *คาวี* ในตอนที่คาวี เดินทางไปถึงเมืองร้างแห่งหนึ่งซึ่งมีนกอินทรีมากินคนจนหมด คาวีได้ช่วยธิดาของเจ้าเมืองซึ่งซ่อนอยู่ในกลองยักษ์ใบหนึ่ง^{๒๔} ซึ่งอนุภาคการซ่อนนางในเสาท้องหรือกลองเพื่อหลบหนีหรือยักษ์นี้ก็ปรากฏใน

^{๒๓} ศิวาพร วิฐิตะฐาน, "รวมเกียรติ: การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๘๑ - ๘๒.

^{๒๔} เสาวลักษณ์ อนันตศาสน์, "บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๗๐.

ชาดกหลายเรื่องเช่นกัน เช่น นางสุวรรณภริยาซึ่งซ่อนนกกหัสติ์ลึงก์อยู่ในกลอง และนางที่ซ่อนผีเสื้อน้ำ อยู่ในเตียงทอง ใน *สุวรรณวงศ์ชาดก* ใน *ปัญญาสชาดก*^{๒๙}

นอกจากนี้ลักษณะของพระเอกที่ปราบคนชั่วแล้วสั่งสอนศีลธรรมให้กลับตัวเป็นคนดีนั้นก็ เป็นบุคลิกแบบพระโพธิสัตว์ และมักพบตัวละครเช่นนี้ในชาดกพื้นบ้านของอีสาน เช่น *สินไซ* พระเอกแบบพระโพธิสัตว์นี้จะไม่ใช่ผู้ร้ายซึ่งมักเป็นยักษ์ แต่จะสั่งสอนธรรมให้ผู้ร้ายนั้นกลับใจมาเป็น คนดีมีศีลธรรม ลักษณะของตัวละครทำวแบ่จึงตรงกับลักษณะของตัวละครพระโพธิสัตว์ทั่วไป เมื่อสิ้นสุดเหตุการณ์การผจญภัยปราบยักษ์และได้ชಾಯาคคนที่สองของทำวแบ่แล้วก็จะดำเนินไปสู่ พฤติกรรมสุดท้ายคือ การกลับไปครองเมืองบิตา(K๑.๒) เรื่องจึงจบลง

ดังนั้นจะเห็นว่าการเพิ่มโครงเรื่องย่อยเข้าไปในโครงเรื่องเดิมในตำแหน่งที่แตกต่างกันก็ทำ ให้เกิดผลกระทบต่อโครงเรื่องที่แตกต่างกันด้วย โดยโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มในตอนต้นของโครงเรื่อง เดิม จะมีบทบาทช่วยเสริมโครงเรื่องหลักหรือทดแทนเหตุการณ์เดิมช่วงที่ขาดหายไป ดังในเรื่อง *สุวรรณภูมิ* และ *จันทพราหมณ์*

ส่วนโครงเรื่องย่อยที่เพิ่มต่อท้ายจากโครงเรื่องเดิม จะทำให้โครงเรื่องเดิมเสียเอกภาพ จาก โครงเรื่องเดียวที่กล่าวถึงการผจญภัยได้คู่ครองของพระเอกและจบเรื่องด้วยการครองเมือง ก็กลายเป็น โครงเรื่องซับซ้อนที่เพิ่มโครงเรื่องอีกช่วงหนึ่งซึ่งกล่าวถึงชีวิตของตัวเอกหลังจากได้คู่ครอง คือ มี การพลัดพรากกัน การได้ชಾಯาเพิ่ม หรือการอธิบายวิษยาและการแก้แค้นกันของตัวเอกกับตัวโกง ทำ ให้มีการยืดโครงเรื่องต่อจากเดิมไปอีกยืดยาวตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์

การเพิ่มโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงชีวิตของตัวเอกหลังแต่งงานนี้ทำให้โครงสร้างของเรื่อง เปลี่ยนไปจากเดิม จากโครงเรื่องที่กล่าวถึงชีวิตของตัวเอกจนจบในช่วงเดียว ก็กลายเป็นโครงเรื่อง ที่ประกอบไปด้วยช่วงชีวิตของตัวเอกในสองช่วง ช่วงแรกคือ การกำเนิดถึงการได้ชಾಯาคนแรกและ ช่วงที่สองคือ เหตุการณ์หลังการได้ชಾಯาคนแรกคือการได้ชಾಯาเพิ่ม หรือการพลัดพรากกับชಾಯา และออกติดตามจนได้พบกัน ดังที่ศิริพร ลีตะฐาน^{๓๐} ได้จำแนกประเภทโครงเรื่องของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ จะกล่าวถึงชีวิตของพระเอก ๓ ตอนตั้งแต่แรกเกิด ชีวิตในวัยเด็กและชีวิตแต่งงานของพระเอก

^{๒๙} เอื้อนทิพย์ พิระเสถียร, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก" (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๘๘.

^{๓๐} ศิริพร ลีตะฐาน ณ ถลาง, *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น*. (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๘ - ๑๖๑ .

ประเภทที่ ๒ กล่าวถึงชีวิตการแต่งงานของพระเอกในวัยหนุ่ม คือการแสวงหาคู่ครองซึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งคน

ประเภทที่ ๓ กล่าวถึงชีวิตหลังแต่งงานของตัวเอกซึ่งมีชายาอยู่แล้วแต่มีเหตุให้พลัดพรากกัน และพระเอกก็ได้ชายาคนต่อไป และมักมีเรื่องการอภิเษกของบรรดาชายาของพระเอก

เมื่อพิจารณาโครงเรื่องทั้งสามประเภทนี้จะเห็นว่าเรื่อง *สังข์ทอง* มีโครงเรื่องอยู่ในประเภทที่หนึ่ง คือกล่าวถึงชีวิตของพระเอกตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยหนุ่มและได้คู่ครอง นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเกือบทั้งหมดก็จัดอยู่ในโครงเรื่องประเภทที่หนึ่งเช่นเดียวกับ *สังข์ทอง* ยกเว้นนิทานที่มีการเพิ่มโครงเรื่องย่อยต่อท้ายโครงเรื่องเดิม คือ *เต่าทอง* *หอยทอง* *ท้าวหอยโข่ง* และ *ท้าวแบ้*

เรื่อง *เต่าทอง* *ท้าวหอยโข่ง* และ *ท้าวแบ้* ซึ่งแบ่งโครงเรื่องใหญ่ได้เป็น ๒ ช่วงคือ ช่วงชีวิตตัวเอกในวัยเด็กจนโต และได้ชายาคนแรกซึ่งเป็นโครงสร้างเดิม และช่วงที่สองคือ การออกผจญภัยได้ชายาเพิ่มดังใน *เต่าทอง* และ *ท้าวแบ้* หรือการติดตามชายาที่พลัดพรากกันดังใน *ท้าวหอยโข่ง* ซึ่งโครงเรื่องช่วงที่ ๒ ในนิทานทั้งสามเรื่องนี้เป็นส่วนที่ขยายต่อจากโครงเรื่องเดิมในช่วงที่หนึ่ง

ดังนั้น หากจัดประเภทโครงเรื่องของนิทานเรื่อง *เต่าทอง* *ท้าวหอยโข่ง* และ *ท้าวแบ้* ตามประเภทโครงเรื่องของนิทานจักรวาลทั้ง ๓ ประเภท จะพบว่าโครงเรื่องของนิทานทั้ง ๓ เรื่องนี้ประกอบด้วยโครงเรื่องประเภทหนึ่งและประเภทสองมารวมกัน ส่วนเรื่อง *หอยทอง* นั้นแม้จะมีโครงเรื่องการผจญภัยได้นางอีกช่วงหนึ่งต่อจากโครงเรื่องเดิม แต่โครงเรื่องในช่วงใหม่นี้ก็กล่าวถึงชีวิตของตัวละครเอกอีกชุดหนึ่งที่แตกต่างจากโครงเรื่องตอนต้น เรื่อง *หอยทอง* จึงประกอบด้วยโครงเรื่องประเภทที่หนึ่ง ๒ ช่วงของตัวเอก ๒ ตัว จึงเหมือนการนำนิทาน ๒ เรื่องมารวมเป็นเรื่องเดียวกันโดยไม่มีความสัมพันธ์กันเลย หากเทียบกับประเภทโครงเรื่องนิทานจักรวาลที่แบ่งเป็นสามประเภท นิทานเรื่อง *หอยทอง* จะประกอบด้วยโครงเรื่องประเภทที่หนึ่งซึ่งปรากฏซ้ำกัน ๒ ครั้ง โดยที่สามารถแยกออกเป็นนิทาน ๒ เรื่องได้โดยไม่กระทบโครงสร้างเดิมแบบนิทาน *สังข์ทอง*

ดังนั้นจะเห็นว่าการเพิ่มโครงเรื่องย่อยในนิทาน ๔ เรื่องคือ *เต่าทอง* *ท้าวหอยโข่ง* *ท้าวแบ้* และ *หอยทอง* นี้มีผลกระทบต่อโครงเรื่องของนิทาน โดยทำให้นิทานทั้งสี่เรื่องนี้มีโครงเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไปจากโครงเรื่องเดิมแบบ *สังข์ทอง* แม้ว่าจะแตกเรื่องมาจากโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* ก็ตาม

๗. การผนวกเรื่อง

การผนวกเรื่อง คือ ปรากฏการณ์การเกิดนิทานเรื่องใหม่จากนิทานเรื่องเดิมที่ไปผนวกพร้อมกับนิทานอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นนิทานคนละแบบเรื่อง ทำให้เกิดการรวมนิทาน ๒ แบบเรื่องเข้ามาเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างของนิทาน และทำให้กลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ซึ่งมีโครงเรื่องที่แตกต่างกันจากนิทานต้นแบบ

การผนวกเรื่องเป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่เกิดจากการแพร่กระจายของนิทาน การผนวกเรื่องนั้นเป็นผลมาจากอิทธิพลของนิทานเรื่องอื่นที่แพร่กระจายอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันนั้นเข้ามาพร้อมกับนิทานเรื่องเดิม จึงเป็นการรวมนิทาน ๒ เรื่องเข้าด้วยกัน ตัวอย่าง เช่น การผนวกเรื่อง *สินไซ* หรือ *สังข์ศิลป์ชัย* กับเรื่องพระรามใน *พระรามชาดก* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ^{๓๑}

พระรามชาดก คือนิทาน *พระราม* จำนวนท้องถื่นของภาคอีสานจำนวนหนึ่ง เนื้อเรื่องของ *พระรามชาดก* แบ่งเป็นบั้นต้นและบั้นปลาย บั้นต้นดำเนินเรื่องเหมือน *สังข์ศิลป์ชัย* ส่วนเรื่องราวของพระรามนั้นเริ่มเรื่องในบั้นปลาย เนื้อเรื่อง *พระรามชาดก* จึงแสดงให้เห็นการผนวกเรื่อง *สังข์ศิลป์ชัย* ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายในภาคอีสาน เข้าไปรวมกับเรื่องราวของพระรามและพระลักษมณ์ซึ่งออกติดตามหานางสีดา เหมือนกับที่สังข์ศิลป์ชัยและพี่ชายต้องออกติดตามหาอาหญิงของตน

นิทาน *สังข์ทอง* ที่แพร่กระจายเป็นสำนวนท้องถื่นต่างๆ บางสำนวนก็มีการผนวกรวมเข้ากับนิทานเรื่องอื่นด้วยเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น *สังข์ทอง* ของจังหวัดนครสวรรค์สำนวนที่ ๒ ซึ่งมีเรื่องราวคล้าย *สังข์ทอง* รวมกับ *พระอภัยมณี* ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๒ เปรียบเทียบ *สังข์ทอง* ของจังหวัดนครสวรรค์กับบางส่วนของเรื่อง *พระอภัยมณี*

สังข์ทองนครสวรรค์สำนวนที่ ๒	อนุภาคในนิทานที่ตรงกัน
<ul style="list-style-type: none"> - ลูกสาวเศรษฐีคนสุดท้ายที่รักกับชายลูกจ้างจึงถูกขบไล่ออกจากบ้าน - นางพันธุรัตลักขายนุ่มไปเป็นสามี โดยขังไว้ในถ้ำ และอยู่ด้วยกันจนมีบุตรชายคือเจ้าเงาะ - เวลานั้นยักษ์ออกไปไหนจะเอาหินปิดปากถ้ำไว้ เจ้าเงาะผลัดหินปิดปากถ้ำออก ผู้เป็นพ่อจึงหนีไปได้ - เจ้าเงาะได้เรียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลา ต่อมาได้ลักเกือกแก้ว ผ้าและไม้เท้าหนีไป นางยักษ์ตามมาถึงเชิงเขาและกลั่นใจตาย เจ้าเงาะทำศพแล้วเดินทางต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> - รจนาลือลือเจ้าเงาะเป็นสามีจึงถูกไล่ออกจากวัง - ตรงกับเรื่องนางผีเสื้อสมุทรลักพระอภัยมณีไปเป็นสามี และอยู่ด้วยกันจนมีบุตรคือสินสมุทรในเรื่องพระอภัยมณี แต่ชื่อตัวละครเหมือนเรื่องสังข์ทอง - สินสมุทรลักหินปิดปากถ้ำและหนีไปกับพระอภัย โดยมีพวกเงือกช่วยพาหนี - พระสังข์ลักของวิเศษแล้วสวมรูปเงาะหนีไป นางยักษ์ตามมาแต่พระสังข์ไม่ยอมกลับ นางสอนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาให้แล้วขาดใจตาย

เนื้อเรื่องของ *สังข์ทองนครสวรรค์* สำนวนนี้จะเห็นว่ามีการผนวกเอาบางส่วนของเรื่อง *พระอภัยมณี* ตอนนางผีเสื้อสมุทรลักพระอภัยมณีไปจนถึงสินสมุทรเปิดปากถ้ำ รวมเข้ากับอนุภาคใน

^{๓๑} ศิวาพร สุตะฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," ใน *วารสารอักษร* ๑๒,๒ (ก.ค.๒๕๒๓,) หน้า ๑๓๗.

เรื่อง *สังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒* ตอนรจนานาฎกขับออกจากวัง และตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต การที่ผู้เล่ารวมนิทานทั้ง ๒ เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวกันอาจเป็นเพราะความสับสน เพราะในนิทานทั้งสองเรื่องนี้มีตัวละครที่เป็นยักษ์เหมือนกัน และนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* และเรื่อง *พระอภัยมณี* ก็คงจะเป็นนิทานที่แพร่หลายไม่น้อยจึงทำให้ผู้เล่านำมาเล่าผสมปนเปกัน

นอกจากคล้ายเรื่อง *พระอภัยมณี* แล้วยังคล้ายกับนิบาตชาดกเรื่อง *ปทกุตสาชชาดก* ซึ่งกล่าวถึงนางยักษ์ชนิดนี้หน้าม้าตนหนึ่งที่จับพราหมณ์ไปเป็นสามี ต่อมาเมื่อบุตรโตขึ้นก็ได้เปิดปากถ้าพาบิดาหนีมารดายักษ์ ซึ่งราตรี ผลาภิรมย์ คิดว่าผู้เล่า *สังข์ทอง* สำนวนนี้คงได้เคยอ่านเรื่อง *ปทกุตสาชชาดก* มาในสมัยที่ได้บวชเรียน^{๓๒} จึงได้นำมาผนวกกับเรื่อง *สังข์ทอง* ที่แพร่หลายในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้นจะเห็นว่าการที่นิทานบางเรื่องมีอนุภาคบางประการที่คล้ายคลึงกันก็อาจทำให้ผู้เล่าสับสน และนำมาผนวกเป็นเรื่องเดียวกันก็ได้

นอกจากการผนวกเรื่องจะเกิดขึ้นในการแพร่กระจายของนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* แล้ว การผนวกเรื่องก็เกิดขึ้นได้ในกระบวนการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ โดยทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่แต่งเรื่องออกมาจากโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* นี้มีโครงเรื่องที่แตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะมีบางส่วนของนิทานเรื่องอื่นมาผนวกรวมเป็นเรื่องเดียวกัน ส่งผลให้โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากโครงสร้างของนิทานต้นแบบ นิทานเรื่องใหม่ที่มีการแต่งเรื่องจากโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* และมีการเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องที่เกิดจากการผนวกนิทาน ๒ แบบเรื่องเข้าด้วยกัน คือ *กาดำ* จังหวัดชลบุรี และ *เจ้านางกบน้อย* ของไทพ่าเก

การผนวกเรื่องในเรื่องกาดำ

กาดำ ของจังหวัดชลบุรีเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในแบบเรื่องย่อย ข๒ ซึ่งน่าจะแต่งเรื่องมาจากเรื่อง *ก้ากาดำ* ในแบบเรื่องย่อย ข๑ เพราะมีพฤติกรรมบางอย่างคล้ายคลึงกันไม่น้อย โครงสร้างของเรื่อง *กาดำ* ประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมสำคัญตามแบบนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ และโครงเรื่องที่เกิดจากการผนวกกับนิทานเรื่อง *งูอมนาง* ดังการเปรียบเทียบ *ก้ากาดำ* อีสานและ *กาดำ* ดังนี้

^{๓๒} ราตรี ผลาภิรมย์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.) หน้า ๒๑๔.

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV	ส่วนที่ผนวก กับเรื่องอื่น
ก้ากาดำ	A๓.๑	C๑ D๒	F๒ B๓.๑ B๓.๒ H๔ H๖ E๑.๒ I	J K๑.๑	
กาดำ	A๒.๒	C๑ D๓	F๓ H๖ I	J	[งูอมนาง]

ในเรื่อง *กาดำ* นี้จะไม่ปรากฏพฤติกรรม B ความสามารถพิเศษของตัวเอกและพฤติกรรม K การครองเมือง แต่พฤติกรรมสำคัญคือ A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาด F การอำพรางตัว H การทดสอบความสามารถ I การแต่งงาน และ J การถอดรูป ยังปรากฏอยู่ตามลำดับพฤติกรรมในโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่อง ข ก้ากาดำ

การที่สันนิษฐานว่าเรื่องนี้ น่าจะแตกเรื่องออกมาจาก *ก้ากาดำ* ก็เพราะโครงเรื่องในตอนต้นที่ดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง *ก้ากาดำ* มีเพียงรายละเอียดของพฤติกรรมบางพฤติกรรมที่แตกต่าง คือกำเนิดของพระเอกที่เกิดมาเป็นกาดำ แต่ถอดคราบกาแล้วกลายเป็นคนรูปร่างม แสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดจากคนผิวดำไปเป็นกาสีดำ ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่ามีการผสมอนุภาคกำเนิดเป็นคนผิวดำกับผู้ช่วยเหลือที่เป็นสัตว์คือ กาสีดำ ซึ่งปรากฏในเรื่อง *ก้ากาดำ* ของอีสาน เพราะใน *ก้ากาดำ* อีสานพระอินทร์จะให้เทวดาปลอมเป็นกาดำมาพาพระเอกไปส่งที่เมืองของนางเอก การผสมอนุภาคในพฤติกรรมกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดกับอนุภาคผู้ช่วยเหลือจึงทำให้พระเอกในเรื่อง *กาดำ* มีกำเนิดมาเป็นกาดำ และทำให้แตกต่างจาก *ก้ากาดำ* ส่วนอื่น

ส่วนการที่กาดำถูกลอยแพเพราะหมอดูทำนายว่าเป็นกาลกิณีแล้วไปติดบ่วงของตายายคนหนึ่ง ตายายจึงนำกาดำไปเลี้ยง ก็คล้ายคลึงกับเรื่อง *ก้ากาดำ* ในตอนที่ก้ากาดำถูกลอยแพจนมาถึงที่อยู่ของย่าจำสวน ก้ากาดำจึงงงใจลงไปบ่วงดักสัตว์ของย่าจำสวนเพื่อให้ย่าจับตนได้และนำตนไปเลี้ยง แตกต่างกันที่รายละเอียดของผู้อุปถัมภ์เพราะในเรื่อง *ก้ากาดำ* นั้นพระเอกจะอยู่กับหญิงหม้ายซึ่งมีหน้าที่เฝ้าสวน ส่วนในเรื่อง *กาดำ* พระเอกอยู่กับตายายชาวไร่

ส่วนเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ปรากฏการทดสอบก่อนแต่งงานเหมือนเรื่อง *ก้ากาดำ* แต่ไม่ใช่การสร้างสะพานทองอย่าง *ก้ากาดำ* อีสาน หากแต่เป็นการหาสินสอดคือ เงินหนึ่งกระสอบและทองเท่าลูกฟัก (H๖) นอกจากนี้นางเอกในเรื่อง *กาดำ* ยังแตกต่างจากเรื่องอื่นตรงที่เป็นลูกสาวคนกลางในบรรดาสามคน ส่วนนางเอกในนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจะเป็นลูกคนสุดท้องเสมอและมักเป็นคนที่เจ็ดด้วย จากนั้นจึงปรากฏพฤติกรรม I การแต่งงานและ J การถอดรูปเหมือน

นิทานในแบบเรื่องย่อ ย๒ เรื่องอื่น โดยกาต้าออกจากคราบยามาอยู่กับภรรยา แต่จะถอดคราบเฉพาะตอนกลางคืนและกลับเข้าคราบในตอนกลางวัน

โครงเรื่องส่วนนี้จะเป็นโครงเรื่องหลักที่ตรงกับโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง แต่เมื่อจบโครงเรื่องตอนนี้แล้วก็ดำเนินเรื่องเข้าสู่โครงเรื่องอีกตอนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงพี่น้องของนางเอก คือ พี่สาวคนโตกับน้องสาวคนสุดท้อง ซึ่งประกอบด้วยอนุภาคเหตุการณ์ ดังนี้

- ลูกสาวคนสุดท้องของเศรษฐีได้รับความช่วยเหลือจากงูเหลือม นางจึงยอมเป็นภรรยาของงูเหลือม
- งูเหลือมลอกคราบออกกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามมาอยู่กับนาง
- เศรษฐีเห็นว่าลูกคนกลางมีสามีเป็นกา ลูกคนสุดท้องได้สามีเป็นงู ส่วนลูกสาวคนโตยังไม่มีสามี เศรษฐีจึงจับงูเหลือมมาให้ลูกสาวคนโต
- งูเหลือมที่เศรษฐีจับมาให้ลูกสาวคนโตเป็นงูธรรมดา ลูกสาวคนโตของเศรษฐีจึงถูกงูกิน

จะเห็นว่าโครงเรื่องตอนนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับโครงเรื่องแบบนิทาน สังข์ทอง เลย แต่ไปคล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง *งูอมนาง* ซึ่งเป็นนิทานเปรียบเทียบพฤติกรรมของหญิงสาวสองคน หญิงสาวซึ่งมีนิสัยดีจะได้สามีเป็นงู ซึ่งต่อมาถอดรูปกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม ส่วนหญิงอีกคนหนึ่งซึ่งมีนิสัยไม่ดี ได้ไปหางูมาเป็นสามีของนางบ้าง แต่กลับถูกงูกิน เพราะสามีของนางเป็นงูธรรมดา ไม่ใช่งูพิเศษ ดังนั้นจึงอาจมีการนำเรื่อง *งูอมนาง* มาผนวกรวมกับนิทาน *ก่ากาดำ* ก็เป็นไปได้

นิทานเรื่อง *งูอมนาง* นี้เป็นนิทานที่แพร่หลายมาก และมีชื่อเรียกต่างๆ กัน ปรากฏทั้งภาคเหนือ เช่น *นางงูอม งูอมนาง* ภาคใต้เช่น *ลูกเขยงู* และนิทานไทเขินชื่อ *เหลือมกินเอ้อย* เป็นต้น ความแพร่หลายของนิทานที่มีโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* และนิทาน *งูอมนาง* จึงทำให้เกิดการผนวกรวมกันทั้งสองแบบเรื่องให้เป็นเรื่องเดียวกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง *กาดำ* ของจังหวัดชลบุรี

การที่เกิดปรากฏการณ์การผนวกรวมกันสองแบบเรื่องในเรื่อง *กาดำ* ของชลบุรีซึ่งแตกเรื่องออกมาจาก *ก่ากาดำ* นี้ น่าจะเป็นเพราะตัวเอกในเรื่อง *กาดำ* และ *งูอมนาง* มีพฤติกรรมที่ชวนตัวและการถอดรูปกลายเป็นคนรูปงามเหมือนกัน ซึ่งเป็นลักษณะของพระเอกในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ดังนั้นจึงได้เกิดการผนวกรวมกันที่มีพฤติกรรมคล้ายคลึงกันเข้ามาเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ได้แบ่งโครงเรื่องเป็น ๒ ช่วงคือ ช่วงที่กล่าวถึงเรื่องราวของ *กาดำ* กับช่วงที่กล่าวถึงเรื่องแบบ *งูอมนาง* ซึ่งมักเป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมของหญิงสองคนหรือพี่น้องสองคนที่มีนิสัยต่างกัน จึงได้รับผลกระทบต่างกัน นางเอกตามโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* ซึ่งมักจะเป็นลูกสาวคนสุดท้องจึงกลายเป็นลูกสาวคนกลางในเรื่อง *กาดำ* เพราะอิทธิพลของเรื่อง *งูอมนาง*

เจ้านางกบน้อย

เจ้านางกบน้อย เป็นนิทานของคนไทพม่า นิทานเรื่องนี้จัดอยู่ในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง เพราะมีเหตุการณ์ตอนสำคัญเป็นแบบการทดสอบหลังแต่งงานเช่นเดียวกับนิทานในแบบเรื่อง ก สังข์ทอง โครงสร้างของนิทานเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* นี้ประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* ดังการเปรียบเทียบ *เจ้านางกบน้อย* กับ *สุวรรณสังข์* ดังนี้

เรื่อง / เหตุการณ์	ตอนที่ I	ตอนที่ II	ตอนที่ III	ตอนที่ IV
เจ้านางกบน้อย	A๒.๗ B๒		F๓ G๑ I H๑.๑ H๔.๑ H๔.๒	J๒ K
สุวรรณสังข์	A๑.๑ B๑	C๑ D๑ E๑.๑ E๒ E๓.๑ C	F๑ G๑ I H๑.๑ H๑.๓ H๑.๒ H๒ H๓	J๑ K๑.๑ K๒ K๑.๒.K๓

จะเห็นว่าโครงสร้างของนิทานเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๓ ตอน คือ *กำเนิดผิปกติ - ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ - การผจญภัยและการยอมรับ* และมีอนุภาคการเสียดสีพวงมาลัยเลือกคู่และการหาเนื้อหาปลาแบบเรื่อง *สังข์ทอง* แต่รายละเอียดของพฤติกรรมนั้นแตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง*

การเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องอย่างหนึ่งที่ทำให้ *เจ้านางกบน้อย* แตกต่างจาก *สังข์ทอง* คือ การผนวกนิทานเรื่องอื่นเข้ามาในตอนต้นเรื่อง เพราะปรากฏอนุภาคที่คล้ายกับเรื่อง *ปลาบู่ทอง* ซึ่งอยู่ใน *แบบเรื่อง ๕๑๐ ซินเดอเรลลา* เข้ามาปนกับโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* ดังนี้

ตารางที่ ๑๓ เปรียบเทียบ *เจ้านางกบน้อย* กับ *แบบเรื่อง ๕๑๐ A ซินเดอเรลลา*

เจ้านางกบน้อยไทพม่า	แบบเรื่อง ๕๑๐ A ซินเดอเรลลา
<p>- สามีภรรยาคนหนึ่งมีบุตรเป็นกบเพศเมีย ต่อมาภรรยาเสียชีวิต สามีจึงแต่งงานใหม่กับหญิงหม้ายซึ่งมีลูกติดสองคน หญิงหม้ายมารดาเลี้ยงของกบน้อยและบุตรสาวทั้งสองคนซึ่งมีหน้าตาอัปลักษณ์มีริษยาต่อกบน้อยและก้นแก้งกบน้อยเสมอ</p> <p>- วันหนึ่งมีงานสงฆ์ของเจ้าชายองค์สุดท้ายของพระราชวัง หญิงสาวทุกคนล้วนไปร่วมงานนี้เพราะเจ้าชายจะเลือกคู่ครองจากหญิงสาวที่มาชุมนุมกัน บุตรสาวสองคนของหญิงหม้ายเดินทางไปร่วมงาน กบน้อยขอไปด้วย แต่ไม่มีใครให้เธอไป</p>	<p>- มารดาของนางเอกเสียชีวิต บิดาแต่งงานใหม่กับหญิงหม้ายซึ่งมีบุตรสาวซึ่งเห่สองคน มารดาเลี้ยงและพี่สาวก้นแก้งนางเอก ทำให้เธออดอยากและต้องแต่งกายสกปรก</p> <p>- วันหนึ่งมีงานเลี้ยงเต้นรำในวังซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้เจ้าชายเลือกคู่ครอง หญิงสาวทุกคนในเมืองพากันไปร่วมงานนี้ บุตรสาวของหญิงหม้ายก็ไปร่วมงานด้วย นางเอกขอตามไปด้วยแต่มารดาเลี้ยงไม่ให้เธอไปและสั่งให้เธอทำงานที่ยากลำบาก</p>

<p>- กบน้อยแอบตามบุตรสาวของมารดาเลี้ยงเข้าวังเพื่อเข้าร่วมงานสงกรานต์ เจ้าชายเสด็จลงมาลัยเลื้อก เจ้าสาว พวงมาลัยลอยมาสมหวักับน้อยได้พอดี กบน้อยจึงได้แต่งงานกับเจ้าชาย</p>	<p>- นางเอกได้รับความช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษทำให้เธอทำงานสำเร็จและได้แต่งงานสวยงามไปงานแต่งงาน เจ้าชายหลงรักนางเอก ในที่สุดนางเอกก็ได้แต่งงานกับเจ้าชาย</p>
--	--

เนื้อเรื่องของ *เจ้านางกบน้อย* ส่วนที่ยกมาในตารางนี้เป็นเพียงตอนเริ่มต้นของเรื่องซึ่งจะเห็นว่ามีส่วนตรงกันกับอนุภาคในเรื่อง *ซินเดอเรลลา* หรือเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ของไทยซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายไม่แพ้ *สังข์ทอง* เพราะปรากฏว่ามีการแพร่หลายของเรื่อง *ปลาบู่ทอง* อยู่ในหลายท้องถิ่นของไทย โดยเฉพาะสำนวนของภาคเหนือซึ่งมีชื่อว่า *เต่าน้อยของคำ* ส่วนของไทยใหญ่ซึ่งมีชื่อว่า *นางเต่าคำ* บางกลุ่มก็เรียกว่า *นางอุทธา* บ้าง *นางยี่แสงกอ* บ้าง ส่วนพม่าก็มีนิทานเรื่องนี้เช่นกัน โดยมีชื่อเรื่องว่า *เต่าหลวง* (The Big Tortoise) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า *เจ้านางกบน้อย* ของไทพ่าเก ซึ่งเป็นคนไทใหญ่ที่อยู่ในพม่านี้ อาจได้รับอิทธิพลของนิทาน *ปลาบู่ทอง* ที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไทหรือพม่า ทำให้มีการนำบางส่วนของ *ปลาบู่ทอง* มาผนวกเข้ากับโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* และกลายเป็นนิทานเรื่อง *เจ้านางกบน้อย*

การที่มีเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* มีการผนวกรวมกับโครงเรื่องแบบ *ปลาบู่ทอง* ก็อาจเป็นเพราะโครงเรื่องของ *สังข์ทอง* กับ *ปลาบู่ทอง* ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันที่ตัวละครที่มักถูกรังเกียจและอิจฉาริษยา ดังจะเห็นว่าเหตุการณ์เริ่มต้นของ *สังข์ทอง* ที่มเหสีองริษยาและคิดกำจัดมารดาของพระสังข์ ก็คล้ายคลึงกับการที่นางเมียน้อยกำจัดมารดาของนางเอกในเรื่อง *ปลาบู่ทอง* นอกจากนี้การที่ตัวเอกในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* เป็นหญิงงามที่ซ่อนร่างอยู่ในคราบกบก็ใกล้เคียงกับนางเอกในเรื่อง *ปลาบู่ทอง* หรือ *ซินเดอเรลลา* ซึ่งมีรูปโฉมงดงามแต่ต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่าและสกปรก อนุภาคเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันของโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* กับ *ปลาบู่ทอง* จึงอาจทำให้มีการผนวกรวมโครงเรื่องทั้งสองประเภทให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ ดังที่เกิดขึ้นในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ของไทพ่าเกเป็นต้น

๘. การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม

การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม คือ การที่นิทานที่แตกเรื่องใหม่ยังคงมีโครงสร้างหรือลำดับพฤติกรรมหลักเหมือนกับโครงสร้างต้นแบบ แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพฤติกรรม ทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดในพฤติกรรมหลักแตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ ดังนั้นแม้ว่านิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบจะยังคงโครงสร้างเดิมไว้ แต่รายละเอียดในพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนั้นทำให้นิทานเรื่องใหม่มีเนื้อหาที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ

นิทานเรื่องใหม่ที่มีโครงสร้างเดิมเหมือนนิทานต้นแบบ แต่มีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมจนแตกต่างไปจากเดิม คือเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* และ *เจ้านางกบน้อย* ในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง และเรื่อง *ชมพู่ราชแดงเขียว* ในแบบเรื่องย่อย ข๓ สุวรรณสิริสา

การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม*

ท้าวเห็นอ้ม เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง ซึ่งมีโครงสร้างหลักเป็นแบบการทดสอบความสามารถหลังแต่งงาน (IH) เหมือนเรื่อง *สังข์ทอง* หากเปรียบเทียบโครงสร้างของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* กับโครงสร้างของ *สุวรรณสังข์ขาดก* จะเห็นว่ามีพฤติกรรมหลักที่ปรากฏตรงกันเป็นส่วนใหญ่ แต่รายละเอียดของพฤติกรรมหลักแต่ละพฤติกรรมนั้นจะแตกต่างกัน ดังนี้

ท้าวเห็นอ้ม A๒.๔ + C E๑.๒ C + F๓ IH๔.๓H๔.๔H๔ + J๑K๑.๑

สุวรรณสังข์ A๑.๑B๑ + C๑D๑E๑.๑E๒E๓.๑C + F๑G๑ IH๑.๑H๑.๓H๑.๒H๒H๓ + J๑K๑.๑K๒K๑.๒K๓

จะเห็นว่าเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีเหตุการณ์ในโครงเรื่องครบถ้วนทั้ง ๔ ตอน และมีพฤติกรรมหลักในโครงสร้างปรากฏตรงกันกับเรื่อง *สังข์ทอง* แต่จะเห็นว่าพฤติกรรมที่ปรากฏตรงกันนี้มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพฤติกรรมเกิดขึ้นในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ดังนั้นแม้ว่าเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* จะรักษาโครงสร้างแบบนิทาน *สังข์ทอง* ไว้ดั้งเดิม แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของพฤติกรรมทำให้เรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากนิทาน *สังข์ทอง* อันเป็นนิทานต้นแบบ การเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมของเหตุการณ์แต่ละตอนในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีดังนี้

1. กำเนิดผิดปกติ

พฤติกรรมแรก คือ พฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดในเรื่อง *สังข์ทอง* พระสังข์ได้กำเนิดในเปลือกหอยสังข์ (A๑.๑) แต่ภายหลังเมื่อออกจากเปลือกหอยแล้วก็กลายเป็นเด็กผู้ชายที่มีรูปร่างงาม ส่วนในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* นั้นพระเอกเป็นคนที่ไปเกิดใหม่เป็นชะมด (A ๒.๔) ที่มีความงามกว่าชะมดตัวอื่นๆ และพระเอกรู้ดีว่าที่จริงแล้วตนเป็นคนแต่วิญญาณได้มาอาศัยร่างชะมดเป็นที่เกิด จึงได้บอกแก่นางชะมดว่าตนเป็นคนไม่ใช่สัตว์ จะเห็นว่าพฤติกรรมการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* นี้แตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะพระเอกในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* เดิมเป็นคนแต่ได้ไปเกิดใหม่ในร่างชะมด นอกจากนี้ *ท้าวเห็นอ้ม* ยังมีมารดาเป็นสัตว์จึงแตกต่างจากพฤติกรรมการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดในเรื่อง *สังข์ทอง* ที่พระเอกเป็นคนแต่ซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์ และมารดาก็เป็นคน ในเรื่อง *สังข์ทอง* จะมีพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษที่พระสังข์จะออกมาจากเปลือกหอย ซึ่งทำให้มารดาเห็นว่าบุตรเป็นคนและซ่อนอยู่ในหอยสังข์

ส่วนในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่ปรากฏพฤติกรรมนี้ แต่การที่ *ท้าวเห็นอ้ม* บอกนางชะมดว่าวิญญานของตนเป็นคนไม่ใช่สัตว์ ก็มีบทบาทเป็นการเผยความลับเรื่อง การซ่อนตัวของพระเอกเช่นเดียวกับการที่พระสังข์ออกมาจากหอยแล้วมารดาว่าบุตรเป็นคนนั่นเอง

II ตัวเอกออกผจญภัย

เมื่อเทียบเหตุการณ์ตอนตัวเอกออกผจญภัยในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* กับ *สุวรรณสังฆชาดก* จะเห็นว่ามามีพฤติกรรม C การออกเดินทางปรากฏ ๒ ตำแหน่งเช่นเดียวกับ *สังข์ทอง* แต่แตกต่างกันตรงที่ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่มีเรื่องการจัดหรือล่อยแพพระเอกที่มีชาติกำเนิดที่ผิดปกตಿಯ่างในเรื่อง *สังข์ทอง* การเดินทางของพระเอกในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* เกิดจากความตั้งใจของพระเอก คือ *ท้าวเห็นอ้ม* ซึ่งรู้ว่าตัวเองเป็นคนไม่ใช่สัตว์ *ท้าวเห็นอ้ม* จึงลามารดาชะมดเพื่อไปตามหาร่างเดิมของตน และพระขรรค์วิเศษที่ได้มาจากแถนในชาติก่อน ทำให้มีพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษและทรัพย์สมบัติปรากฏในเหตุการณ์ตอนนี้เหมือนเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ไม่ใช่การได้ของวิเศษของยักษ์ (E๑.๑) แบบพระสังข์ หากเป็นการได้ของวิเศษจากเทวดา (E๑.๒) คือ พระขรรค์วิเศษของพญาแถน เมื่อ *ท้าวเห็นอ้ม* พบร่างเดิมของตนและได้พระขรรค์แล้วก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองของคู่ครอง พฤติกรรมในเหตุการณ์ตอนนี้จึงไม่มีเรื่อง การไปอยู่กับนางยักษ์ ลักของวิเศษแล้วหนีออกจากเมืองยักษ์อย่างในเรื่อง *สังข์ทอง*

III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

พระเอกในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ได้อาศัยอยู่ในร่างชะมดตั้งแต่กำเนิดจนโตเป็นหนุ่ม การอำพรางตัวในวัยหนุ่มของพระเอกจึงยังคงอยู่ในร่างสัตว์ (F๓) และมีการอำพรางอยู่ในร่างเดียว จึงแตกต่างจากพระสังข์ซึ่งอยู่ในหอยสังข์ในตอนวัยเด็ก ต่อมาออกจากหอยมาอยู่ในร่างคนปกติชั่วคราวหนึ่ง แล้วอำพรางตัวอีกครั้งโดยสวมรูปเงาะ (F๑) ที่ได้มาจากเมืองยักษ์ การซ่อนตัวของพระสังข์จึงปรากฏ ๒ ครั้งและซ่อนในรูปแบบลักษณะที่ต่างกันไป ส่วนพฤติกรรมการอำพรางตัวของ *ท้าวเห็นอ้ม* ในวัยหนุ่มนี้ยังคงอยู่ในร่างเดิมเหมือนตอนกำเนิด เมื่อ *ท้าวเห็นอ้ม* พบกับคู่ครองจึงอยู่ในสภาพสัตว์ไม่ใช่คนอุปลักษณะอย่างพระสังข์

พฤติกรรม G การเลือกคู่ในเรื่อง *สังข์ทอง* คือ การเสียดวงมาลัยเลือกคู่ (G๑) ของพระธิดาองค์ที่เจ็ด ที่เสียดวงมาลัยได้เจ้าเงาะอุปลักษณะ นางจึงถูกบิดาขับไล่ออกจากวัง ส่วนในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่ปรากฏพฤติกรรมการเสียดวงมาลัยเลือกคู่ แต่ก็มีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับการเลือกสรรคู่ครองด้วยตัวเองของฝ่ายหญิง โดยนางสีดานางเอกของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ซึ่งเป็นธิดาองค์ที่ ๗ ได้นั่งเรือสำเภากองหาคู่ครอง นางได้พบชะมดซึ่งมีความงามและพูดได้ เมื่อนางรู้ว่า *ท้าวเห็นอ้ม* เป็นลูกของราชาชะมด นางจึงเลือก *ท้าวเห็นอ้ม* เป็นสามี เมื่อนางพา *ท้าวเห็นอ้ม* กลับเมืองไปเฝ้าบิดา บิดาของนางจึงไล่นางกับ *ท้าวเห็นอ้ม* ไปอยู่กระท่อมริมน้ำ จะเห็นว่ามีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันคือ มีการเลือกคู่ครองที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือก และมีอนุภาคธิดาคนที่เจ็ดได้คู่ที่ต่ำต้อยและถูก

บิดาขับไล่ไปอยู่นอกเมืองเหมือนกัน แต่แตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะไม่มีการเสียดวงมาลัย เลือกคู่ แสดงว่าในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมการเลือกคู่จนทำให้มี เนื้อหาที่แตกต่างไปจากเดิม

การเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมการเลือกคู่ จากการเสียดวงมาลัยเลือกคู่ของพระ ธิดาองค์ที่เจ็ดในเรื่อง *สังข์ทอง* ไปเป็นการแล่นสำเภาคู่ครองในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ของอีสานนี้ คล้ายคลึงกับการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมการเลือกคู่ในเรื่อง *อีเห็น* ของจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นนิทานเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* สำนวนกะเหรี่ยง เนื้อเรื่องกล่าวถึงเจ้าหญิงเจ็ดคนถือกล้วยคนละหนึ่ง หรือออกไปหาคู่ครอง อีเห็นได้ชอกกล้วยจากเจ้าหญิงแต่ละคน แต่ไม่มีใครให้กล้วยอีเห็นนอกจากเจ้า หญิงคนที่เจ็ด อีเห็นจึงอธิษฐานให้นางไม่เจอผู้ใดนอกจากตน ในที่สุดเจ้าหญิงคนที่เจ็ดก็ได้อีเห็น เป็นสามี การให้กล้วยแก่อีเห็นจึงเป็นการเปลี่ยนรายละเอียดจากการเสียดวงมาลัยเลือกคู่ไปเป็น การให้กล้วยแก่คู่ครอง ดังนั้นแม้ว่าพฤติกรรมการเลือกคู่จะเป็นพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของ *สังข์ทอง* และยังคงดำรงอยู่ในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ แต่ก็อาจมีการเปลี่ยนรายละเอียดจน แตกต่างไปจากเดิม ดังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* และ *อีเห็น*

พฤติกรรมในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ที่มีการเปลี่ยนรายละเอียดจนผิดเพี้ยนไปจากเดิมมาก คือ พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถ การทดสอบความสามารถที่ปรากฏใน *สุวรรณสังข์ชาดก* คือ การหาเนื้อ หาหมู หาปลา ตอบปัญหาธรรมและศีลสี่ ซึ่งนิทานเรื่องอื่นในแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลง ดังเช่น *จันทพราหมณ์* และ *คนหน้าจักจั่น* ก็มีพฤติกรรมทดสอบความสามารถ แบบหาเนื้อหาปลา หรือหาสัตว์อื่นๆ เหมือนกับเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* กลับปรากฏ การทดสอบความสามารถที่แปลกและแตกต่างจากเรื่องอื่น ทั้งยังเป็นการทดสอบปัญญาของตัว เอกไปพร้อมๆ กันด้วย

พฤติกรรม H การทดสอบความสามารถในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* นั้นมีรายละเอียดที่แตกต่าง จากเรื่อง *สังข์ทอง* มากจนแทบไม่เหลือเค้าเดิม เพราะไม่ปรากฏอนุภาคการหาเนื้อ (H๑.๑) การหา ปลา (H๑.๒) และอนุภาคการใช้มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาตลอดจนการตัดหูตัดจมูกของหกเขย และการตีกลองแข่งกับพระอินทร์ (H๓) รวมทั้งการตอบปัญหาธรรม (H๒) ดังที่ปรากฏใน *สุวรรณสังข์ ชาดก* การทดสอบในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีลักษณะเป็นปริศนาซับซ้อนแตกต่างจากเรื่องอื่นๆ เพราะ ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* พ่อตาสั่งให้พระเอกไปหาไก่ขาเดียว (H๔.๓) กับหนอนตามต้นไม้ (H๔.๔) ซึ่งมี เพียงท้าวเห็นอ้มเขยเล็กเท่านั้นที่เข้าใจปริศนาของพ่อตา โดยหกเขยซึ่งด้อยปัญญากว่าท้าวเห็นอ้ม ได้นำไก่ธรรมดา กับหนอนตามต้นไม้และชี้ควายมาให้พ่อตา พ่อตาจึงไม่ถูกใจ เมื่อท้าวเห็นอ้มเอา เห็ดและรังผึ้งมาให้พ่อตา พ่อตาก็พอใจ

แม้ความคิดเรื่องการแข่งขันของลูกเขยเจ็ดคนเพื่อหาสิ่งที่พ่อตากำหนด และเขยเล็กซึ่งดู ต่ำด้อยและไม่มีความสามารถกลายเป็นคนที่ทำได้ดีกว่าลูกเขยคนอื่นในเรื่อง *สังข์ทอง* ยังคง

ปรากฏอยู่ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ รายละเอียดของพฤติกรรมทดสอบความสามารถ นั่นคือ งานที่พ่อตากำหนดให้ทำนั้นแตกต่างกัน จากการเข้าป่าล่าสัตว์มาให้พ่อตาก็กลายเป็นการหาสิ่งที่หายากกว่าการล่าสัตว์ทั่วไปที่อยู่ในป่า นั่นคือ การหาไก่ขาเดียวและหนอนตามต้นไม้ ซึ่งก็คือเห็ดและรังผึ้งอันเป็นผลิตภัณฑ์มีค่าจากป่า การที่พระเอกต้องตีความปริศนาของสิ่งที่พ่อตาต้องการเสียก่อนจึงจะไปหาสิ่งนั้นมาได้ จึงเท่ากับแสดงให้เห็นความมีสติปัญญาของพระเอกด้วย

การตัดชุดตัดจุกหมกเขยเพื่อทำให้หกเขยอับอายถือเป็นอนุภาคที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ไม่ปรากฏอนุภาคนี้ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* แสดงให้เห็นว่ามีการตัดรายละเอียดส่วนนี้ออกไป ส่วนการใช้มนตร์เรียกเนื้อเรียกปลามาชุมนุมกันแบบในเรื่อง *สังข์ทอง* นั้นไม่ปรากฏในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* แต่การใช้มนตร์วิเศษยังคงปรากฏอยู่ โดย *ท้าวเห็นอ้ม* จะถอดรูปและชักพระขรรค์วิเศษเรียกบริวารคือ มดและปลวกให้มารวมกัน เมื่อเสกมดและปลวกให้เป็นคนแล้วก็จะสั่งให้ไปเก็บเห็ดและหารังผึ้งมาให้ตน ซึ่งคล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ถอดรูปงาแล้วร่ายมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาให้มาชุมนุมกัน แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน

การทดสอบ ๓ ครั้งในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* คือ การหาไก่ขาเดียว การหาหนอนตามต้นไม้และการซ่อมปราสาทจึงแตกต่างจากการทดสอบในเรื่อง *สังข์ทอง*

ดังนั้นจะเห็นว่าแม้ยังคงมีพฤติกรรมทดสอบความสามารถหลังแต่งงานปรากฏอยู่ในโครงสร้างเหมือนกัน แต่การเปลี่ยนรายละเอียดที่เกิดขึ้นในพฤติกรรม H การทดสอบความสามารถนี้ก็ทำให้เนื้อหาในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ ของเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* มีความแตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* มาก

IV การเผยแพร่และการยอมรับ

พฤติกรรม J การถอดรูป ปรากฏตรงกันทั้งในเรื่อง *สังข์ทอง* กับในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* คือพระอินทร์ได้สร้างเหตุการณ์เพื่อให้ตัวเอกถอดรูป (J๑) แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แม้จะยังมีบทบาทของพระอินทร์อยู่แต่ไม่มีเรื่องการตีลิแข้งขันกับพระอินทร์และการถอดรูปไปตอบปัญหาธรรมแบบ *สุวรรณสังฆชาดก* โดยในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* เหตุการณ์ที่พระอินทร์สร้างขึ้นเพื่อให้พระเอกถอดรูปคือ พระอินทร์ได้มาทำลายยอดปราสาท เมื่อพ่อตาให้หกเขยไปซ่อมพระอินทร์ก็มาหักยอดปราสาทอีก ในที่สุดพ่อตาก็ให้ท้าวเห็นอ้มมาซ่อม ท้าวเห็นอ้มได้ถอดรูปชะมดออกแล้วซ่อมปราสาทพร้อมกับทหารของตน นางเอกจึงเห็นว่าท้าวเห็นอ้มเป็นชายหนุ่มรูปงาม ท้าวเห็นอ้มจึงถอดรูปชะมดออก ซึ่งบทบาทของพระอินทร์ที่ช่วยให้ท้าวเห็นอ้มถอดรูปนี้จะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ของลาว^{๓๓} นั้นกล่าวถึงช่างมาทำลายปราสาท ทำให้พระเอก

^{๓๓} ส.พลายน้อย, *นิทานลาว*. (กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑๖ - ๒๒๓.

ถอดรูปไปซ่อมปราสาท จึงไม่มีบทบาทของพระอินทร์เข้ามาเกี่ยวข้องแบบเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ของ อีสาน ส่วนพฤติกรรม K เหตุการณ์หลังตัวเอกเปิดเผยตัวคือ การครองเมืองพ่อตา เช่นเดียวกับใน เรื่อง *สังข์ทอง* แต่ในเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ไม่มีเหตุการณ์การได้พบกับมารดาแบบใน *สังข์ทอง*

จะเห็นว่าเมื่อมีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมเดิมหลายๆ พฤติกรรมก็ทำให้นิทาน เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องนั้นมีเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันมาก แม้ว่าจะยังคงมี โครงสร้างเดิมก็ตาม เรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* ซึ่งมีโครงสร้างเดียวกันกับเรื่อง *สังข์ทอง* จึงมีเนื้อเรื่องแตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะมีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมหลักให้แตกต่างจากเดิม

การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมในเรื่องเจ้านางกบน้อย

เจ้านางกบน้อย เป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทอง* แปลงซึ่งมีโครงสร้างหลักตรงกับ เรื่อง *สังข์ทอง* คือ มีพฤติกรรมการเลือกคู่และการทดสอบความสามารถหลังแต่งงาน (GIH) ในเหตุการณ์ตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* เหมือนกับเรื่อง *สังข์ทอง* โครงสร้างของเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ประกอบด้วยพฤติกรรมหลักที่ปรากฏตรงกันกับ *สังข์ทอง* แต่มีรายละเอียดในพฤติกรรมหลักหลายพฤติกรรมที่แตกต่างออกไปจากพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สังข์ทอง* เนื่องจากมีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* จึงทำให้มีเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันมาก ดังการเปรียบเทียบเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับ *อะลองหอยขาว* ซึ่งเป็น *สังข์ทอง* สำนวนไทพ่าเกเช่นเดียวกัน และ *สุวรรณสังข์ชาดก* ของภาคเหนือ ดังนี้

เจ้านางกบน้อย	A๒.๗B๒	+ F๓G๑ I H๑.๑H๘.๑H๘.๒	+ J๒ K๑
อะลองหอยขาว	A๑.๒B๑ +C๑D๑E๑.๑E๓.๑C	+ F๔ I H๑.๒H๑.๑H๒	+ K๑.๑
สุวรรณสังข์	A๑.๑B๑ +C๑D๑E๑.๑E๒E๓.๑C+	F๑G๑IH๑.๑H๑.๓H๑.๒H๒H๓+	J๑K๑.๑K๒K๑.๒K๓

เรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๓ ตอน โดยไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* พฤติกรรมหลักส่วนใหญ่ในโครงสร้างปรากฏตรงกันกับ *อะลองหอยขาว* และ *สุวรรณสังข์ชาดก* แต่จะเห็นว่ามีคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสังข์ชาดก* มากกว่า เพราะในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ยังคงมีพฤติกรรม G การเลือกคู่และ J การถอดรูปเหมือน *สุวรรณสังข์ชาดก* แต่พฤติกรรมทั้งสองพฤติกรรมนี้ไม่ปรากฏในเรื่อง *อะลองหอยขาว* ของไทพ่าเก ดังนั้นจึงจะเปรียบเทียบเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับ *สุวรรณสังข์ชาดก* ซึ่งมีโครงสร้างเดียวกันแต่มีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมต่างๆ ในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* จนแตกต่างไปจากเดิม ดังนี้

I กำเนิดผิดปกติ

พฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาดในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* มีรายละเอียดที่แตกต่างจากเรื่อง *สังข์ทอง* เพราะตัวเอกเป็นผู้หญิงและกำเนิดเป็นกบ จึงแตกต่างจากพระสังข์ซึ่งเป็นชายและกำเนิดในหอยสังข์ ทำให้ถูกขับไล่ออกจากวัง ต่อมาเมื่อไปอยู่ป่าก็ได้ออกจากหอยสังข์มาทำงานบ้านให้มารดาจึงเกิดเป็นพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ ส่วนในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* ไม่ปรากฏพฤติกรรม B ตัวเอกออกจากคราบหรือร่างแปลงมาทำอาหารหรือทำงานบ้าน แต่กบน้อยมีความเฉลียวฉลาด และสามารถพูดหรือทำสิ่งต่างๆได้เหมือนคนทั่วไป (B๒) ทำให้คนในหมู่บ้านรักใคร่ และไม่รังเกียจที่กบน้อยเป็นสัตว์ จึงแตกต่างจากการที่พระสังข์ถูกกำจัดไปจากบ้านเมืองเพราะมีกำเนิดที่ผิดปกติ นำไปสู่เรื่องการออกผจญภัยไปเป็นลูกเลี้ยงของนางยักษ์ในตอนต่อไป ส่วนกบน้อยยังคงอยู่กับบิดากับมารดาเลี้ยงและพี่สาวเหมือนเดิม แม้ว่ามารดาเลี้ยงกับลูกสาวจะคอยกลั่นแกล้งกบน้อย แต่ก็ไม่คิดฆ่าหรือกำจัดไปจากบ้าน จึงทำให้ไม่มีเหตุการณ์ตอนตัวเอกออกผจญภัย

III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

เมื่อได้พบกับคู่ครองนั้น ตัวเอกยังคงซ่อนตัวอยู่ในร่างกบ (F๓) เหมือนเดิม แตกต่างจากพระสังข์ที่ได้ซ่อนร่างไว้ในรูปเงาะ (F๑) พฤติกรรมหลักในโครงสร้างตอนนี้ปรากฏตรงกันทั้งสองเรื่อง คือ มี การเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ (G๑) การแต่งงาน (I) และการทดสอบความสามารถ (H) ที่เกิดขึ้นหลังการแต่งงาน แต่มีรายละเอียดที่ต่างกันอย่างมาก ในเรื่อง *สังข์ทอง* กล่าวถึงการเลือกคู่ของพระธิดาองค์ที่เจ็ด ซึ่งเสี่ยงพวงมาลัยได้เงาะเป็นคู่ แล้วพ่อตาตั้งบททดสอบลูกเขย ส่วนในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* แม้จะมีพฤติกรรมปรากฏตรงกัน แต่ได้มีการเปลี่ยนรายละเอียดไปเป็นเรื่องของเจ้าชายองค์ที่ ๔ เสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่จากบรรดาหญิงสาวที่มาร่วมงานสงกรานต์ของตน พวงมาลัยของเจ้าชายได้ลอยไปสวมหัวกบน้อย เจ้าชายจึงจำใจแต่งงานกับกบ ส่วนการทดสอบที่เกิดขึ้นหลังการแต่งงานนี้ไม่ใช่บททดสอบกบน้อยโดยตรง เจ้าเมืองได้กำหนดการทดสอบขึ้นเพื่อเลือกรัชทายาทจากโอรสทั้ง ๔ องค์ และกบน้อยก็ได้ช่วยเหลือเจ้าชายองค์สุดท้ายซึ่งเป็นสวามีของตนจนสามารถนำสิ่งที่เจ้าเมืองต้องการไปถวายได้ทุกครั้ง ส่วนเจ้าชายอีก ๓ องค์นั้นทำไม่ได้

รายละเอียดของการทดสอบแต่ละครั้งก็มีความแตกต่างจากใน *สังข์ทอง* การทดสอบครั้งแรกมีความคล้ายคลึงกับการหาเนื้อใน *สังข์ทอง* คือ การหากวางทองคำ ซึ่งกบน้อยก็สามารถหามาให้เจ้าชายได้ ส่วนการทดสอบอีกสองครั้งแตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะครั้งที่ ๒ เจ้าเมืองสั่งให้หาข้าวที่ไม่รู้จักกับดและเนื้อที่สดอยู่ตลอดปี ส่วนครั้งที่ ๓ ให้หาเจ้าสาวที่สวยที่สุดในพิภพ กบน้อยก็นำมาให้เจ้าชายได้ทุกครั้ง โดยในครั้งสุดท้ายกบน้อยได้เปลี่ยนร่างกลายเป็นหญิงงาม การทดสอบในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* จึงไม่ใช่การทดสอบนางเอกโดยตรง แต่นางเอกจะมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือคู่ครองซึ่งถูกบิดาทดสอบ นอกจากนี้ยังไม่มีเรื่องการใช้มนตร์วิเศษและการแข่งขันกับก

เขยแล้วหกเขยได้รับความอับอาย เพราะคู่แข่งของตัวเอกในเรื่องนี้คือ พี่ชายทั้ง ๓ คน โดย จะเห็นว่าการเปลี่ยนรายละเอียดจากการที่คู่แข่งของตัวเอกใน *สังข์ทอง* เป็นบุตรคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง ๗ คนก็กลายเป็นคนสุดท้องของพี่น้อง ๔ คน และเปลี่ยนมาเป็นการแข่งขันระหว่างพี่น้อง ไม่ใช่พี่เขยกับน้องเขยอย่างไรใน *สังข์ทอง*

IV การเผยแพร่และการยอมรับ

ในการทดสอบครั้งสุดท้ายกบน้อยได้ถอดรูปกบออกกลายเป็นหญิงงาม แล้วเจ้าชายได้เผา รูปกบ (J๒) จึงแตกต่างจากการถอดรูปของพระสังข์ใน *สังข์ทอง* ที่ปรากฏบทบาทของพระอินทร์ซึ่งทำให้พระสังข์ถอดรูปไปตอบปัญหาธรรมกับตีคลี (J๑) ส่วนพฤติกรรมสุดท้ายของเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* คือ การครองเมือง (K๑) กบน้อยได้เป็นราชินีครองบัลลังก์ร่วมกับของเจ้าชายองค์ที่ ๔ ที่ได้ขึ้นเป็นพระราชา จึงแตกต่างจากการที่พระสังข์ได้ครองเมืองของพ่อตา (K๑.๑)

หากพิจารณาโครงเรื่องของ *เจ้านางกบน้อย* จะพบว่าความแตกต่างของ *เจ้านางกบน้อย* กับ *สังข์ทอง* นั้นเป็นความแตกต่างในเชิงรายละเอียดขององค์ประกอบเดียวกัน และเป็นความแตกต่างแบบกลับตรงกันข้ามของโครงสร้าง (inversion) กล่าวคือ โครงสร้างหลักของนิทานทั้งสองนี้ประกอบด้วยพฤติกรรมหลักที่เหมือนกัน แต่มีรายละเอียดของพฤติกรรมหลักที่ต่างกันอย่างกลับตรงกันข้าม ความแตกต่างของนิทานทั้งสองเรื่องนี้น่าจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมหลัก ดังที่จะนำความแตกต่างของนิทานทั้งสองเรื่องมาเปรียบเทียบในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๔ แสดงองค์ประกอบในโครงสร้างของเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับ *สังข์ทอง* ที่มีความแตกต่างแบบการกลับตรงกันข้าม

	เจ้านางกบน้อย	สังข์ทอง
เพศของตัวเอก	ตัวเอกเป็นหญิงกำเนิดเป็นกบ	ตัวเอกเป็นชายกำเนิดเป็นหอยสังข์
ปฏิกิริยาที่มีต่อตัวเอก	ตัวเอกเป็นที่รักใคร่ของทุกคน	ตัวเอกถูกรังเกียจและถูกกำจัดไปจากบ้านเมือง
การเลือกคู่แข่ง	เจ้าชายองค์ที่สี่เสี่ยงพวงมาลัยแล้วได้กบ	เจ้าหญิงองค์ที่เจ็ดเสี่ยงพวงมาลัยแล้วได้เจ้าเงาะ
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทดสอบกับผู้ถูกทดสอบ	พ่อทดสอบลูกชาย	พ่อตาทดสอบลูกเขย
จุดประสงค์การทดสอบ	การหารัชทายาท	การกำจัดตัวเอกไม่ให้ร่วมวงศ์

การเปรียบเทียบเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับ *สังข์ทอง* จะเห็นว่ามี ความแตกต่างของพฤติกรรมหลักที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบตรงกันข้ามกับอนุภาคในพฤติกรรมเดิม คือ จากตัวเอกเพศชาย

ก็กลายเป็นเพศหญิง จากความเกลียดชังที่พระสังข์ได้รับก็กลายเป็นการได้รับความรักจากคนรอบข้าง การทดสอบที่เกิดจากฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือกคู่ครองก็กลายเป็นฝ่ายชายเป็นผู้เลือก และจากพ่อตาทดสอบลูกเขยเพื่อกำจัดออกไปจากวงศ์วานว่านเครือของตน ก็กลายเป็นพ่อทดสอบลูกชายเพื่อหารัชทายาทสืบวงศ์ จะเห็นว่าการเปลี่ยนรายละเอียดในเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* เป็นไปในลักษณะที่กลับตรงกันข้ามกับเรื่องต้นแบบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบกลับตรงกันข้ามนี้สามารถเกิดขึ้นได้ในธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงของนิทาน ตัวอย่างเช่นการเปลี่ยนแปลงแบบกลับตรงกันข้ามที่เกิดขึ้นในเรื่อง *ซินเดอเรลลา* ดังที่คล็อด เลวี สเตราส์ (Claude Lévi - Strauss) ยกตัวอย่างนิทานเรื่อง *Ash - Boy* ของอเมริกาซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ *ซินเดอเรลลา* ของยุโรป แต่ได้กลับเพศของตัวเอกให้เป็นฝ่ายชาย^{๓๔} ดังนี้

ตารางที่ ๑๕ แสดงการกลับตรงกันข้ามของเรื่อง *Cinderella* กับ *Ash - Boy**

	ยุโรป (ซินเดอเรลลา = นางซีเฝ้า)	อเมริกา (เด็กชายซีเฝ้า)
เพศ	หญิง	ชาย
สถานภาพทางครอบครัว	บิดาแต่งงานสองครั้ง	ไม่มีบิดามารดา
หน้าตา	เป็นผู้หญิงสวย	เป็นผู้ชายอัปลักษณ์
ความรัก	ไม่มีใครรัก (= ต้องการความรัก)	รักโดยที่ไม่ต้องการรักตอบแทน
การแปลงตัว	ผู้มีอำนาจวิเศษเนรมิตเสื้อผ้าสวยงามให้ใส่	ผู้มีอำนาจวิเศษถอดรูปอัปลักษณ์ออก

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่านิทานเรื่อง *ซินเดอเรลลา* กับ *Ash-Boy* มีโครงสร้างเดียวกันแต่มีรายละเอียดที่กลับตรงข้ามกันในทุกองค์ประกอบ ตัวอย่างเช่นด้านสถานภาพทางครอบครัว บิดา

^{๓๔} Claude Lévi - Strauss, "The Structural Study of Myth," *Structural Anthropology* (New York: Basic Books, ๑๙๖๓), p ๒๒๖.

*

	Europe (Cinderella)	America (Ash - Boy)
Sex	Female	Male
Family Status	Double family (remarried father)	No family (orphan)
Appearance	Pretty girl	Ugly boy
Sentimental Status	Nobody likes her	Unrequited love for girl
Transformation	Luxuriously clothed with supernatural help	Stripped of ugliness with supernatural help

ของซินเดอเรลลาแต่งงานใหม่ทำให้ครอบครัวของซินเดอเรลลามีทั้งบิดา มารดาเลี้ยงและพี่สาว แต่ Ash-Boy เป็นลูกกำพร้าและไม่มีญาติพี่น้อง หรือด้านการแปลงตัว ซินเดอเรลลามีรูปโฉมงดงามขึ้นเพราะผู้มีอำนาจวิเศษเนรมิตเสื้อผ้าสวยๆให้เธอใส่ ส่วน Ash-Boy กลายเป็นคนรูปร่างมาได้เพราะผู้มีอำนาจวิเศษมาถอดรูปอัปลักษณ์ของเขาออกให้ เป็นต้น

ความแตกต่างของนิทานทั้งสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่านิทานแบบเรื่องที่แพร่หลายมากๆ นั้นสามารถเกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่มีความแตกต่างกันอย่างกลับตรงกันข้ามเลยก็ได้ ดังนั้นนิทานที่อยู่ในแบบเรื่องเดียวกันจึงไม่จำเป็นต้องมีเนื้อเรื่องตรงกันหรือคล้ายคลึงกันก็ได้ เพราะความสำคัญอยู่ที่โครงสร้างที่มีอยู่ร่วมกัน แม้ว่ารายละเอียดขององค์ประกอบจะบิดเบือนไปในลักษณะที่แตกต่างกันก็ตาม

ดังนั้นความแตกต่างของนิทานเรื่อง *เจ้านางกบน้อย* กับนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ก็เป็นความแตกต่างแบบการกลับตรงกันข้ามของรายละเอียดในพฤติกรรมเดิมในโครงสร้าง *เจ้านางกบน้อย* ของไทพอกซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนนิทาน *สังข์ทอง* จึงเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* แต่มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพฤติกรรมในโครงสร้างแบบการกลับตรงกันข้ามกับพฤติกรรมในโครงสร้างเดิม จึงทำให้มีเนื้อเรื่องแตกต่างกัน

การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมในเรื่องชมพูราชแดงเขียว

ชมพูราชแดงเขียว เป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากเรื่อง *สุวรรณสีรสา* โดยยังคงโครงเรื่องและลำดับพฤติกรรมเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ แต่มีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมหลัก ทำให้ *ชมพูราชแดงเขียว* มีเนื้อหาที่แตกต่างจากเรื่อง *สุวรรณสีรสา*

อรไท ผลดีได้ศึกษาวิเคราะห์ชาดกพื้นบ้านของล้านนาเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* แล้วมีความเห็นว่า *ชมพูราชแดงเขียว* น่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก *สุวรรณสีรสาชาดก* ดังที่กล่าวไว้ว่า

ผลการวิจัยในด้านวรรณกรรม ทำให้พบว่าชมพูราชแดงเขียวน่าจะได้เค้าเรื่องมาจากสุวรรณสีรสาชาดก ชาดกลำดับที่ ๔๔ ในปัญญาสาชดก เพราะมีความคล้ายคลึงในด้านจุดมุ่งหมายในการแต่ง โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง ในส่วนของเนื้อเรื่องที่มีความแตกต่าง ก็พบว่าเป็นความแตกต่างในด้านรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะชาดกเรื่องนี้เป็นชาดกพื้นเมือง มิใช่ชาดกในพระไตรปิฎก โอกาสที่

จะแต่งเติมจึงมีมากกว่า นอกจากนั้นองค์ประกอบของเรื่องของชาดกทั้งสองเรื่อง
ต่างกันที่ปัจจุบันวัตถุ ส่วนนอกนั้นคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่^{๓๕}

การเปรียบเทียบโครงสร้างของ *ชมพูราชแดงเขียว* กับ *สุวรรณสิริสาชาดก* แสดงให้เห็นว่า
นิทานทั้งสองเรื่องนี้มีโครงสร้างหลักร่วมกัน ดังนี้

สุวรรณสิริสา A๓.๒ B๑ + C๒ B๔ E๔.๑ C๒ + F๕ H๔ I H๒ H๓ + J๑ K๑.๑
ชมพูราชแดงเขียว A๔ + C๒ B๔ E๔.๒ C๒ + F๕ H๔ I + J K๑.๑

โครงสร้างสำคัญของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* นอกจากเหตุการณ์ตอนได้คู่ครองแล้ว เหตุการณ์
อีกตอนหนึ่งที่มีความโดดเด่นไม่น้อยคือ ตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* กล่าว
ถึงการที่ตัวเอกออกเดินทางแล้วได้ทรัพย์สมบัติมากมาย จึงแตกต่างจากการผจญภัยได้ของวิเศษ
แบบใน *สังข์ทอง* เมื่อเกิดการแตกเรื่องจากโครงเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* จนเกิดเป็นเรื่อง *ชมพูราช*
แดงเขียว เหตุการณ์ตอนตัวเอกออกผจญภัยแล้วได้ทรัพย์สมบัติก็ยังคงปรากฏในเรื่อง *ชมพูราช*
แดงเขียว เช่นเดียวกับที่ปรากฏใน *สุวรรณสิริสา* แสดงให้เห็นว่า *ชมพูราชแดงเขียว* เป็นนิทานที่
แตกเรื่องมาจาก *สุวรรณสิริสา* โดยที่ยังคงโครงสร้างเดิม แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงรายละเอียดใน
พฤติกรรมต่างๆ จนทำให้เรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* มีเนื้อเรื่องแตกต่างกับ *สุวรรณสิริสา* ดังนี้

1. กำเนิดผิดปกติ

พฤติกรรม A กำเนิดในรูปลักษณะประหลาดในนิทานทั้งสองเรื่องนี้ปรากฏตรงกัน แต่มีราย
ละเอียดที่ต่างกัน พระเอกในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เกิดมาแต่ศีรษะสีทองไม่มีร่างกาย (A๓.๒)
เพราะพระเอกได้หุดกายของตนซ่อนไว้ในศีรษะตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ส่วน *ชมพูราชแดงเขียว*
กำเนิดมาเป็นผลแดงหรือแดงโม (A๔) เพราะพระเอกซ่อนตัวอยู่ข้างในลูกแดง

จะเห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพฤติกรรมการกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด
จากคนที่มีแต่ศีรษะกลมๆ กลายมาเป็นคนที่ซ่อนอยู่ในผลแดงเขียว ซึ่งอาจจะเป็นเพราะพระเอกใน
นิทานทั้งสองเรื่องนี้มีรูปลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ รูปลักษณะของสุวรรณสิริสาซึ่งมี
แต่ศีรษะกลมๆ เพราะได้หุดกายซ่อนไว้ในศีรษะ เมื่อต้องการถอดรูปก็ยี่ดร่างกายออกมาจากศีรษะ
นี้มีความคล้ายคลึงกับผลแดงซึ่งมีความกลมเกลี้ยงเหมือนกัน เมื่อมีการถ่ายทอดนิทานสืบต่อกัน
ไปก็อาจทำให้เกิดเรื่องราวที่ผิดเพี้ยนหรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ลักษณะกลมเกลี้ยงของคนที่มี
แต่ศีรษะก็อาจเปลี่ยนไปเป็นผลไม้ทรงกลมซึ่งมีคนอาศัยอยู่ข้างในได้ ความคิดเรื่องคนอาศัยอยู่ใน

^{๓๕} อรไท ผลดี, "การศึกษาเชิงพิจารณานิทานชาดกล้านนาเรื่องชมพูราชแดงเขียว," (วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๒.

ลูกแดงโมนี้ก็เหมือนความคิดเรื่องคนอาศัยอยู่ในลูกน้ำเต้าซึ่งเป็นเรื่องที่แพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนชาติไทด้วยเช่นกัน ดังนั้นจินตนาการเรื่องคนอาศัยอยู่ในผลแดงจึงไม่ใช่เรื่องแปลกในโลกของนิทาน และอาจเป็นไปได้ที่มีการเปลี่ยนแปลงอนุภาคจากคนที่เกิดมาแต่ศิระะกะลมๆ ไปเป็นการอยู่ในผลแดง โดยเชื่อมโยงกับรูปลักษณะที่คล้ายคลึงกันของศิระะกะกับผลแดง ผสมกับความคิดเรื่องคนมาเกิดในผลน้ำเต้าในตำนานกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชนชาติไท

นอกจากนี้การเปลี่ยนรูปลักษณะของพระเอกจากคนที่หุดกายเอาไว้ในศิระะ มาเป็นคนที่กำเนิดในลูกแดงโมและซ่อนตัวอยู่ในนั้น ก็อาจทำให้รูปลักษณะของพระเอกลดความน่ากลัวลง เพราะการเป็นคนที่ม่แต่ศิระะนั้นเป็นลักษณะที่ผิดปกติเกินกว่าจะเป็นมนุษย์ แต่ค่อนข้างจะเป็นอมมนุษย์หรือปีศาจมากกว่า การเปลี่ยนรูปลักษณะของพระเอกให้เป็นคนปกติ แต่ซ่อนตัวอยู่ในลูกแดงโมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนลักษณะตัวละครให้ใกล้เคียงกับลักษณะที่ปกติมากขึ้น และยังสามารรถเชื่อมโยงกับเรื่องคนอยู่ในผลน้ำเต้าที่อยู่ในความรับรู้ของผู้ฟังนิทานอยู่แล้วด้วย

การกำเนิดเป็นผลแดงโมหรือเป็นคนที่ซ่อนอยู่ในผลแดงโมนับว่าประหลาดกว่าเรื่องอื่นๆ เพราะตัวเอกในนิทานแบบเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* เรื่องอื่นๆ มักเกิดเป็นคนที่ม่ลักษณะประหลาด เช่น *ก่ำกาดำ* ซึ่งพระเอกมีผิวดำ หรือ *คนหน้าจ๊กจัน* ซึ่งพระเอกมีหัวโตเหมือนจ๊กจัน หรือตัวเอกบางเรื่องก็เกิดเป็นสัตว์ที่ถอดรูปได้ จึงยังคงเป็นสิ่งมีชีวิต แต่การกำเนิดเป็นผลแดงโมซึ่งเป็นพืชนี้ นับว่าแปลกกว่าเรื่องอื่นๆ แต่ลักษณะตัวเอกซึ่งเป็นคนอาศัยอยู่ในผลแดงนี้ก็คล้ายคลึงกับการที่พระสังข์ซ่อนตัวในเปลือกหอยแดงโมและเปลือกหอยจึงมีลักษณะเป็นที่กำบังหรือที่อยู่ของพระเอกเหมือนกัน

// ตัวเอกออกผจญภัย

เหตุการณ์ตอนตัวเอกออกผจญภัยในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* นี้มีพฤติกรรมหลักที่คล้ายคลึงกับเรื่อง *สุวรรณสิริสา* คือกล่าวถึงพระเอกเดินทางไปกับเรือสำเภาแล้วแวะทำไร่อยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง ต่อมาเมื่อผู้มาทำลายพืชผลต่างๆ ที่พระเอกปลูกเอาไว้ และภายหลังได้นำทรัพย์สมบัติมากมายมาขอใช้ให้ แม้ว่าจะปรากฏพฤติกรรมเดียวกัน แต่รายละเอียดของพฤติกรรม E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* นั้นแตกต่างจากเรื่อง *สุวรรณสิริสา* กล่าวคือ ผู้ที่มาทำลายพืชผลของพระเอกในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* คือ นางนาคสองตน (E๔.๑) ซึ่งขึ้นจากเมืองนาคมาเล่นน้ำในบริเวณไร่ของพระเอก นางนาคไม่ทราบว่พืชพันธุ์ในบริเวณนั้นมีเจ้าของ นางจึงได้ถอนทิ้งเสีย เมื่อสุวรรณสิริสาแสดงตัวเป็นเจ้าของพืชผลที่นางทำลาย นางจึงนำทรัพย์สมบัติจากเมืองนาคมาขอใช้ให้

ส่วนในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ได้เปลี่ยนจากการได้สมบัติจากนางนาคเป็นการได้สมบัติจากนางกินรี (E๔.๒) โดยกล่าวถึงนางกินรีเจ็ดนางซึ่งบินมาเล่นน้ำที่เกาะแห่งนี้เป็นประจำ เมื่อนางเห็นว่าบริเวณที่ตนเคยมาเล่นน้ำมีพืชพันธุ์ต่างๆ ขึ้นรก นางจึงได้ถอนพืชพันธุ์เหล่านั้นเสีย แล้วก็

ถอดปีกถอดหางออกไปเล่นน้ำ พระเอกซึ่งซ่อนตัวอยู่ในผลแดงจึงได้ออกจากผลแดง แล้วเก็บปีกหางและเครื่องแต่งตัวของนางกินรีทั้งเจ็ดไปซ่อนไว้ใต้ผลแดงของตน แล้วก็กลับเข้าไปในผลแดง เมื่อนางกินรีขึ้นจากน้ำและเห็นว่าเครื่องแต่งตัวหายไป นางจึงพากันค้นหาจนมาพบอยู่ใต้ผลแดงแดงเขียวจึงได้ออกมาจากผลแดงแล้วตำหนินางกินรีที่มาทำลายพืชพันธุ์ในไร่ของตน นางกินรีจึงขอให้แดงเขียวคืนปีกหางและเครื่องแต่งตัวให้แก่พวกนาง แล้วพวกนางจะกลับไปเมืองกินรีเพื่อนำสมบัติมาชดใช้ให้แก่แดงเขียว แดงเขียวจึงได้ยึดตัวนางมโนราห์ซึ่งเป็นนางกินรีคนสุดท้ายเอาไว้เป็นประกัน ก่อนจะคืนเครื่องแต่งตัวให้ นางกินรีทั้งหกจึงได้กลับไปนำสมบัติต่างๆ ที่เมืองของนางมาไถ่ตัวนางมโนราห์จากแดงเขียว

จะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเนื้อหากจากเรื่องนางนาคนำสมบัติมาชดใช้แทนพืชผลที่ตนทำลาย กลายมาเป็นเรื่องนางกินรีมาทำลายพืชผล แล้วพระเอกจับตัวนางมโนราห์นางกินรีคนที่เจ็ดไว้เป็นประกัน เพื่อให้นางกินรีผู้พี่ทั้งหกไปเอาสมบัติที่เมืองของนางมาไถ่ตัวน้อง การเปลี่ยนแปลงตัวละครจากนางนาคมาเป็นนางกินรีนี้ อาจได้รับอิทธิพลมาจากอนุภาคการจับนางกินรีมโนราห์โดยการยัดปีกหางของนางไว้จากนิทานเรื่อง *พระสุธน - มโนราห์* ซึ่งแพร่หลายมากในภาคเหนือ จึงทำให้พฤติกรรมตัวเอกได้รับสมบัติจากนางนาค (E๔.๑) ในเรื่อง *สุวรรณศิริสา* กลายเป็นตัวเอกได้รับสมบัติจากนางกินรี (E๔.๒) ในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว*

อนุภาคตัวเอกถูกทำลายพืชผลและได้รับการชดใช้นี้เป็นอนุภาคที่แพร่หลายมากในนิทานของภาคเหนือและในกลุ่มชนชาติไท นิทานหลายเรื่องปรากฏอนุภาคนี้และมักเพิ่มเติมว่าพระเอกได้ผู้ที่ทำลายพืชผลของตนเป็นภรรยาด้วย ดังเช่นเรื่อง *อะดองข้าวหอม* ของไทใต้คง^{๓๖} ซึ่งพระเอกได้ปลูกข้าวซึ่งมีกลิ่นหอมมาก นางผีทั้งเจ็ดตนได้มากินข้าวหอมของพระเอก ต่อมาพระเอกจึงได้นางผีคนที่เจ็ดเป็นภรรยา ซึ่งจะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกับอนุภาคในเรื่อง *พระสุธน - มโนราห์* และก็ปรากฏอนุภาคตัวเอกถูกทำลายพืชผลและได้รับการชดใช้ด้วย แม้ในเรื่อง *สุวรรณเศียรกลอนอ่าน* ซึ่งเป็น *สุวรรณศิริสา* จำนวนของภาคกลางก็มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโดยกล่าวถึง *สุวรรณเศียร* ได้นางนาคสองตนที่มาทำลายพืชผลนั้นเป็นชายาด้วย จึงแตกต่างจากเรื่อง *สุวรรณศิริสา* ของภาคเหนือ

III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ

เหตุการณ์ตอนนี้ในเรื่อง *สุวรรณศิริสา* กล่าวถึงสุวรรณศิริสาซึ่งมีแต่ศรัทธาให้มารดาไปสู่ขอพระธิดาองค์ที่ ๓ ของเจ้าเมืองมาให้ตน เจ้าเมืองจึงให้สร้างสะพานทอง สุวรรณศิริสาก็อธิษฐานให้เกิดสะพานทอง เมื่อเจ้าเมืองเห็นว่าสุวรรณศิริสาสามารถสร้างสะพานทองได้ก็ยกพระธิดาให้ และ

^{๓๖} ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ตาว เชียงหวา, *อาปมไทใต้คง นิทานกับสังคม* (กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๖ - ๑๖๑.

เมื่อเห็นสุวรรณสิริสาซึ่งมีศรัทธาที่บังเกิดความรักใคร่ยิ่งนัก ส่วนในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* เมื่อเจ้าเมืองทราบว่ามีหญิงหม้ายมาสู่ขอพระธิดาของตนให้ลูกแดงเขียว จึงสั่งให้สร้างสะพานทองเช่นกัน แดงเขียวจึงได้นำทองในเรือสำเภาก็ได้มาจากนางกินรีมาสร้างสะพานทอง โดยมีนายสำเภาก็เป็นผู้ช่วยเหลือ แดงเขียวจึงได้แต่งงานกับพระธิดาเจ้าเมือง จะเห็นว่านิทานทั้งสองเรื่องนี้ปรากฏพฤติกรรมตัวเอกอำพรางตัวในรูปร่างผิดประหลาด (F๕) การทดสอบโดยการสร้างสะพานทอง (H๕) และการแต่งงาน (I) เหมือนกันแต่ก็มีการเปลี่ยนรายละเอียดในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ทำให้พฤติกรรมที่ปรากฏตรงกันนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ที่น่าสนใจคือ นางเอกในโครงเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* มักจะเป็นคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง ๗ คน แต่ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* กลายเป็นคนที่ ๓ ส่วนในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* แตกต่างจากเรื่องอื่น เพราะไม่ปรากฏว่านางเอกเป็นลูกคนสุดท้องเหมือนเรื่องอื่นๆ

ความแตกต่างที่สำคัญคือ ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* จะปรากฏการทดสอบหลังแต่งงานโดยการตอบปัญหาธรรมและการตีคลีด้วย แต่ในเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ไม่ปรากฏการทดสอบทั้งสองครั้งนี้

IV การเผยแพร่และการยอมรับ

ในเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เมื่อพระเอกไม่ยอมถอดรูปทำให้พระอินทร์ต้องสร้างสถานการณ์ให้พระเอกถอดรูป (J๑) พระอินทร์จึงได้มาถามปัญหาธรรมพ่อตาของพระเอก ซึ่งไม่มีใครตอบได้ ในที่สุดสุวรรณสิริสาจึงยอมถอดรูปไปตอบปัญหาธรรมและตีคลีกับพระอินทร์ ส่วนการถอดรูปใน *ชมพูราชแดงเขียว* นั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน โดยเมื่อแดงเขียวแต่งงานแล้วก็ได้ออกจากผลแดงมาอยู่กับพระธิดา ทั้งยังได้ให้พระธิดาลองเข้าไปอยู่ในผลแดง และต่อมาก็เปิดเผยของวิเศษในผลแดงแก่ทุกคนด้วย ใน *ชมพูราชแดงเขียว* จึงไม่ปรากฏบทบาทของพระอินทร์ที่เกี่ยวข้องกับการถอดรูปของตัวเอก ส่วนพฤติกรรมสุดท้ายคือการครองเมืองพ่อตา (K๑.๑) นั้นปรากฏตรงกัน

การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นิทานที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบ มีเนื้อหาที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ แม้ว่าจะปรากฏพฤติกรรมหลักและมีลำดับของพฤติกรรมหลักในโครงสร้างตรงกันก็ตาม ดังจะเห็นว่าเรื่อง *ท้าวเห็นอ้ม* *เจ้านางกบน้อย* และ *ชมพูราชแดงเขียว* มีโครงสร้างเหมือนกับนิทานต้นแบบ แต่มีเนื้อหาที่แตกต่างกัน เพราะมีการเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมที่ปรากฏตรงกัน การเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพฤติกรรมเดิมทำให้พฤติกรรมนั้นๆ มีรายละเอียดของอนุภาคที่ผิดแผกไปจากพฤติกรรมในโครงสร้างของนิทานต้นแบบ ดังนั้นการศึกษาลักษณะร่วมของนิทานที่มีโครงเรื่องอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองเหมือนกันจึงต้องพิจารณาที่โครงสร้างของนิทานซึ่งซ่อนอยู่ในเนื้อหาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ แม้ไม่มีผลกระทบต่อโครงสร้าง

ของนิทาน แต่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้นิทานซึ่งมีโครงสร้างเดียวกันมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน

การศึกษาการแตกเรื่องของนิทาน ทำให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่อง ๘ ลักษณะ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็นการสลับลำดับพฤติกรรมหลักในเหตุการณ์สำคัญบางตอน ดังการสลับลำดับพฤติกรรมทดสอบกับพฤติกรรมแต่งงานซึ่งทำให้แบบเรื่อง ข แตกต่างจากแบบเรื่อง ก อีกลักษณะหนึ่งคือ การเปลี่ยนตำแหน่งของพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอนซึ่งทำให้พฤติกรรมหลักซึ่งเคยปรากฏในตอนหนึ่ง ย้ายไปปรากฏในเหตุการณ์อีกตอนหนึ่งในนิทานเรื่องใหม่

๒. การตัดเนื้อหาบางตอนหรือบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่องเดิม ซึ่งทำให้นิทานเรื่องใหม่มีพฤติกรรมและเหตุการณ์ในโครงเรื่องไม่สมบูรณ์เท่ากับโครงเรื่องของนิทานต้นแบบ

๓. การนำเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ ซึ่งทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่ที่มีโครงสร้างตรงกันกับโครงเรื่องบางตอนของนิทานต้นแบบ และยังทำให้เกิดโครงสร้างสูตรสำเร็จที่ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ได้อีกหลายเรื่อง ดังนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่าซึ่งมีโครงสร้างร่วมกันอยู่ แตกต่างกันเพียงรายละเอียดของพฤติกรรมเท่านั้น

๔. การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อเน้นพฤติกรรมหลักในบางตอน ซึ่งทำให้พฤติกรรมที่ปรากฏซ้ำๆ กันมากที่สุดกลายเป็นพฤติกรรมที่โดดเด่นในโครงเรื่อง

๕. การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม ซึ่งทำให้นิทานเรื่องใหม่มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากพฤติกรรมหลักในโครงสร้างของนิทานต้นแบบ ส่งผลให้มีเนื้อหาที่แตกต่างกัน

๖. การเพิ่มโครงเรื่องย่อย ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งในตอนต้นเรื่องและตอนท้าย หรือแทรกอยู่ในโครงเรื่องเดิม และมีผลทำให้นิทานเรื่องใหม่มีโครงเรื่องย่อยๆ ปรากฏอยู่ในโครงเรื่องหลัก

๗. การผนวกเรื่อง เป็นการเปลี่ยนแปลงของนิทานที่เป็นผลมาจากการแพร่หลายของนิทานเรื่องอื่นๆ ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้มีการนำนิทานเรื่องอื่นที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นมาผนวกกับเรื่องเดิม

๘. การคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม ซึ่งทำให้นิทานที่มีโครงสร้างเดียวกันมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังสังเกตได้ว่าการแตกเรื่องของนิทานมีทั้งลักษณะที่เป็นธรรมชาติ และลักษณะที่เป็นการจงใจของผู้เล่านิทานหรือผู้แต่งที่

ต้องการจะสร้างนิทานเรื่องใหม่โดยเลียนแบบนิทานเรื่องเดิม การแตกเรื่องที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจเลียนแบบทำให้เชื่อมโยงได้ระหว่างนิทานต้นแบบกับนิทานเรื่องใหม่ นิทานที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบสำนวนใดสำนวนหนึ่งอย่างชัดเจนนี้จะยังคงมีพฤติกรรมหลัก หรืออนุภาคสำคัญบางอย่างตรงกับนิทานต้นแบบและทำให้รู้ว่าแตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบเรื่องใด ดังเช่นนิทานเรื่อง *สุวรรณภูมิินท์* ซึ่งมีโครงเรื่องและรายละเอียดต่างๆ ตลอดจนการดำเนินเรื่องเหมือนกับ *สุวรรณสังฆชาดก* ทำให้สันนิษฐานได้ว่าอาจจะเป็นนิทานที่สร้างขึ้นโดยเลียนแบบเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก*

ส่วนการแตกเรื่องตามธรรมชาตินี้อาจระบุไม่ได้แน่ชัดว่านิทานเรื่องใดเป็นนิทานต้นแบบและนิทานเรื่องใดเป็นนิทานที่แตกเรื่องใหม่ แต่การพิจารณาความคล้ายคลึงและความแตกต่างของโครงเรื่องก็อาจทำให้มองเห็นร่องรอยบางประการ ที่ทำให้เชื่อมโยงได้ว่านิทานเรื่องใดบ้างที่เป็นนิทานต้นแบบ และนิทานเรื่องใดเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจากนิทานต้นแบบ ดังเช่น *ท้าวเต่าคำ* และ *สุวรรณสิริสา* ซึ่งเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* แต่มีการลำดับพฤติกรรมและโครงเรื่องบางตอนแตกต่างกับ *สังข์ทอง* กระนั้นความเก่าแก่และความแพร่หลายของโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ก็ชวนให้คิดว่าเรื่อง *สังข์ทอง* น่าจะเป็นโครงเรื่องต้นแบบของเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* และ *สุวรรณสิริสา* โดยเฉพาะเรื่อง *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีอนุภาคบางอย่างที่ปรากฏตรงกันกับในเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ทำให้สามารถมองเห็นร่องรอยของการแตกเรื่องไปจากโครงเรื่อง *สังข์ทอง* ได้ชัดเจนมากขึ้น

เมื่อได้ศึกษาการแตกเรื่องของนิทานเรื่องต่างๆ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทำให้เห็นว่ากระบวนการการแตกเรื่องของนิทานนี้มีความซับซ้อน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของนิทานในหลายลักษณะ ทั้งการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงเรื่องและการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรม ซึ่งทำให้โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องต้นแบบแบบนิทาน *สังข์ทอง* มีโครงสร้างที่แตกต่างจากเดิม และกลายเป็นนิทานเรื่องใหม่เรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๖

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษารวบรวมนิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้พบว่านิทานเรื่องนี้แพร่หลายมาก การแพร่กระจายของเรื่อง *สังข์ทอง* ทำให้เกิดสำนวนท้องถิ่นอีกมากมาย ทั้งในประเทศไทยและในดินแดนชนชาติไทนอกประเทศไทย ทั้งสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ ผู้วิจัยพบว่านิทานอีกจำนวนมากที่ไม่ได้ใช้ชื่อว่า *สังข์ทอง* แต่มีโครงเรื่องคล้ายกับเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งในทางคติชนวิทยาสามารถจัดได้ว่าเป็นนิทานที่มีแบบเรื่องเดียวกันกับเรื่อง *สังข์ทอง* และอาจเรียกนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทนี้ว่า *แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง*

ในทางคติชนวิทยา เมื่อเอ่ยถึงการศึกษาแบบเรื่อง มักต้องอ้างอิง **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** ของ แอนโท อาร์น และสตีท ทอมป์สัน ซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็นการนำนิทานพื้นบ้านทั่วโลกมาจัดจำแนกตามลักษณะโครงเรื่องของนิทาน อย่างไรก็ตาม **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** ไม่สามารถครอบคลุมนิทานได้ทั้งหมดทั่วโลก เพราะเป็นการจัดจำแนกแบบเรื่องนิทานจากนิทานของยุโรปและอินเดียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อผู้วิจัยค้นหาแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจาก **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** จึง *ไม่พบว่ามีแบบเรื่องใดที่ตรงกับแบบเรื่องนิทานสังข์ทองโดยตรง* มีเพียงบางส่วนของบางแบบเรื่องที่ตรงกับเนื้อหาบางตอนของนิทาน *สังข์ทอง*

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองขึ้นเอง โดยประยุกต์วิธีการจาก **ดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน** ซึ่งจะแบ่งนิทานเรื่องหนึ่งๆออกเป็นตอนต่างๆ ที่สำคัญ และกำหนดว่าในตอนต่างๆนั้นมีพฤติกรรมหลักที่สำคัญพฤติกรรมใดบ้าง

จากการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาในนิทาน *สังข์ทอง* ๗๒ สำนวนที่ผู้วิจัยรวบรวมมาใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดว่าแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ประกอบด้วยตอนต่างๆที่สำคัญ ๔ ตอน คือ (I) *กำเนิดผิดปกติ* (II) *ตัวเอกออกผจญภัย* (III) *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* (IV) *การเผยแพร่และการยอมรับ* และประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก ๑๑ พฤติกรรม

ในการกำหนดพฤติกรรมหลัก ผู้วิจัยได้ประยุกต์จากระเบียบวิธีของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ นักคติชนวิทยาชาวรัสเซีย วลาดิเมียร์ พรอพพ์ได้ค้นหาชุดของพฤติกรรมหลักที่เมื่อนำมาเรียงลำดับต่อกันจะทำให้ได้โครงสร้างหลักของนิทานเรื่องนั้นๆ หรือนิทานในวัฒนธรรมนั้นๆ พฤติกรรมหลักตามวิธีการของวลาดิเมียร์ พรอพพ์เป็นการกระทำของตัวละครที่ไม่่ว่าใคร ในนิทานเรื่องใดก็จะต้องปรากฏพฤติกรรมเช่นนั้น

พฤติกรรมหลัก ๑๑ พฤติกรรมที่ผู้วิจัยพบตรงกันในนิทาน **สังข์ทอง** จำนวนต่างๆ คือ
 A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด B การแสดงความสามารถพิเศษ C การออกเดินทาง
 D การได้ผู้อุปถัมภ์ E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ F การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ
 G การเลือกคู่ H การทดสอบความสามารถ I การแต่งงาน J การถอดรูป K เหตุการณ์หลังจาก
 ตัวเอกเปิดเผยตัว ดังตารางข้างล่างนี้

I กำเนิดผิดปกติ	II ตัวเอกออกผจญภัย	III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ	IV การเผยแพร่และการยอมรับ
A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด B การแสดงความสามารถพิเศษ	C การออกเดินทาง D การได้ผู้อุปถัมภ์ E การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สินสมบัติ	F การอำพรางตัวหรือรูปลักษณะที่น่ารังเกียจ G การเลือกคู่ H การทดสอบความสามารถ I การแต่งงาน	J การถอดรูป K เหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

จากการเปรียบเทียบโครงสร้างหลักของนิทาน **สังข์ทอง** จำนวนต่างๆ ทำให้สามารถจำแนกนิทาน **สังข์ทอง** ได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่มีเนื้อหาแบบ **แบบเรื่อง ก (สังข์ทอง) แบบเรื่อง ข (กำกาดำ) และแบบเรื่อง ขก (ท้าวแบ้)**

แบบเรื่องย่อยแต่ละแบบในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองยังสามารถจำแนกเป็นแบบเรื่องย่อยได้อีกชั้นหนึ่ง แบบเรื่อง ก ซึ่งมีโครงสร้างหลักเป็นแบบการทดสอบความสามารถของลูกเขยหลังแต่งงานแบ่งได้เป็นแบบเรื่องย่อย ก๑ ซึ่งเป็นเรื่องแบบ **สังข์ทอง** ที่รู้จักกันทั่วไป และแบบเรื่องย่อย ก๒ **สังข์ทอง** แปลง เช่น เรื่อง **จันทพราหมณ์ คนหน้าจักจั่น** เป็นต้น แบบเรื่อง ข และแบบเรื่อง ขก มีโครงสร้างหลักที่ต่างจากแบบเรื่อง ก ตรงที่เป็นแบบการทดสอบความสามารถของพระเอกก่อนแต่งงาน แบบเรื่อง ข ยังสามารถจำแนกได้อีก ๓ แบบเรื่องย่อยตามลักษณะของพฤติกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในโครงสร้าง คือ แบบเรื่องย่อย ข๑ **กำกาดำ** แบบเรื่องย่อย ข๒ **ท้าวเต่า** และแบบเรื่องย่อย ข๓ **สุวรรณสิริสา** ส่วนแบบเรื่อง ขก **ท้าวแบ้** เป็นเรื่องที่มีโครงสร้างเหมือนกับโครงสร้างของแบบเรื่อง ก และแบบเรื่อง ข ผสมกัน โดยมีพฤติกรรมในโครงสร้างหลักเป็นแบบการทดสอบความสามารถของพระเอกก่อนแต่งงานเหมือนแบบเรื่อง ข ส่วนพฤติกรรมในส่วนอื่นคล้ายคลึงกับแบบเรื่อง ก จึงเรียกว่าแบบเรื่อง ขก

แบบเรื่องย่อย ก๑ สังข์ทองแท้ มีนิทานในแบบเรื่องนี้ ๒๗ จำนวน คือ เรื่อง **สังข์ทอง** จำนวนต่างๆ จำนวน ๒๖ จำนวนและเรื่อง **สุวรรณภูมิณี** ซึ่งเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก **สุวรรณสังฆชาดก** โดยยังคงมีโครงสร้างและเนื้อหาส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับ **สุวรรณสังฆชาดก** นิทาน **สังข์ทอง** จำนวนต่างๆ ในแบบเรื่องย่อย ก๑ แสดงให้เห็นความแพร่หลายของนิทาน **สังข์ทอง** ที่อยู่ใน

ความรู้ของคนไทยทุกกลุ่ม และยังคงรักษาโครงเรื่องและอนุภาคอันเป็นเอกลักษณ์ไว้คงเดิม แม้ในกลุ่มชนชาติไทนอกประเทศไทยซึ่งอยู่ห่างไกลจากกลุ่มคนไทยในประเทศ ก็ยังคงปรากฏนิทาน *สังข์ทอง* ที่มีเรื่องราวคล้ายคลึงกับนิทาน *สังข์ทอง* ของคนไทยในประเทศ โดยเฉพาะอนุภาคอันเป็นเอกลักษณ์ของ *สังข์ทอง* เช่น การกำเนิดเป็นหอย พระธิดาองค์ที่เจ็ดเสด็จลงมาลัยเลือกคู่ การหาเนื้อหาปลาแข่งขันกับหกเขย แม้รายละเอียดของอนุภาคจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันดำรงอยู่

แบบเรื่องย่อย ก๒ *สังข์ทองแปลง* มีนิทาน ๗ จำนวน คือ นิทานที่มีโครงสร้างหลักร่วมกับเรื่อง *สังข์ทอง* แต่ได้มีการดัดแปลงโครงเรื่องและรายละเอียดต่างๆของพฤติกรรมในโครงสร้างจนกลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่มีเนื้อหาแตกต่างจาก *สังข์ทอง* แต่จะสังเกตเห็นว่านิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ มักจะมีโครงสร้างหลักตรงกับเรื่อง *สังข์ทอง* ตั้งแต่ตอน *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ไปจนถึงตอน *การเผยแพร่และการยอมรับ* ซึ่งเป็นเรื่องราวในวัยหนุ่มของพระเอก ส่วนตอน *กำเนิดผิดปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในวัยเด็กมักไม่ค่อยปรากฏ หรือมักจะมีพฤติกรรมบางพฤติกรรมในสองตอนนี้หายไป

แบบเรื่องย่อย ข๑ *ก่ำกาดำ* คือ นิทานเรื่อง *ก่ำกาดำ* ๗ จำนวนซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ตามรายละเอียดของเนื้อหา คือ กลุ่ม *ก่ำกาดำ* ล้านนา กับไทเงิน อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่ม *ก่ำกาดำ* อีสาน แต่ทั้งสองกลุ่มก็มีโครงสร้างเหมือนกัน *ก่ำกาดำ* ของล้านนามีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* มาก แต่โครงสร้างในตอนที่ ๓ *ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ* ของ *ก่ำกาดำ* ล้านนาแตกต่างกับ *สังข์ทอง* เพราะมีการสลับลำดับพฤติกรรมหลัก ทำให้การทดสอบความสามารถของพระเอกใน *ก่ำกาดำ* เป็นแบบการทดสอบก่อนแต่งงาน จึงแตกต่างจากการทดสอบความสามารถของพระเอกหลังการแต่งงานใน *สังข์ทอง* เมื่อนำ *ก่ำกาดำ* ของล้านนามาเทียบกับ *สังข์ทอง* จะสามารถมองเห็นการแตกเรื่องจาก *สังข์ทอง* ไปเป็น *ก่ำกาดำ* ล้านนาได้ชัดเจน *ก่ำกาดำ* ของล้านนาจึงเป็นฉบับตัวกลางที่เชื่อมโยงให้เห็นการแตกเรื่องจากโครงสร้างของเรื่อง *สังข์ทอง* ในแบบเรื่อง ก *สังข์ทอง* ไปเป็นนิทาน *ก่ำกาดำ* ในแบบเรื่อง ข *ก่ำกาดำ*

แบบเรื่องย่อย ข๒ *ท้าวเต่า* เป็นนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทสัตว์ถอดรูป นิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ มีทั้งหมด ๒๑ จำนวน ความแตกต่างของนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ จะอยู่ที่รายละเอียดของเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละเรื่อง โครงเรื่องต้นแบบของนิทานในกลุ่มนี้น่าจะเป็นเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งเป็นนิทานที่เก่าแก่และแพร่หลายมากที่สุดในแบบเรื่องนี้ เรื่อง *ท้าวเต่าคำ* จึงน่าจะเป็นโครงเรื่องต้นแบบที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องไปเป็นนิทานเรื่องอื่นๆ ที่มีโครงเรื่องประเภทสัตว์ถอดรูปในแบบเรื่องย่อย ข๒ *ท้าวเต่า* ส่วนนิทาน *ท้าวเต่าคำ* ซึ่งเป็นนิทานต้นแบบนั้นก็แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* โดยโครงเรื่องแบบ *ท้าวเต่าคำ* จะมีโครงสร้างตอนต้นแตกต่างจาก *สังข์ทอง* เพราะเป็นโครงเรื่องที่เน้นเรื่องความสามารถพิเศษของตัวเอกอันเป็นพฤติกรรมใน

ตอนที่ ๑ *กำเนิดมิดปกติ* มากกว่าการผจญภัยได้ของวิเศษแบบที่ปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* เรื่อง *ท้าวเต่าดำ* จึงไม่มีเหตุการณ์ตอนที่ ๒ *ตัวเอกออกผจญภัย* แบบ *สังข์ทอง* ส่วนนิทานเรื่องอื่นๆที่อยู่ในแบบเรื่องย่อ *ข๒* นั้นมีโครงสร้างง่ายๆ ไม่ซับซ้อน และมีนิทานหลายเรื่องที่มีโครงสร้างเหมือนกัน เช่น *แลนทอง* *ปลาช่อนท่อนเดียว* *เจ้าชายกบ* เป็นต้น โครงสร้างของแบบเรื่องย่อ *ข๒* *ท้าวเต่า* จึงเป็นโครงสร้างที่กลายเป็นสูตรสำเร็จที่ทำให้เกิดการแตกเรื่องไปเป็นนิทานเรื่องใหม่ๆ ได้หลายเรื่อง

แบบเรื่องย่อ ข๓ สุวรรณสิริสา มีนิทานจำนวน ๗ ส่วน *สุวรรณสิริสา* เป็นนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* แต่มีการสลับลำดับของพฤติกรรมหลักเช่นเดียวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแบบเรื่องย่อ *ข๑* *ก่ำกาดำ* นิทานในแบบเรื่องย่อ *ข๓* จึงมีโครงสร้างเป็นแบบการทดสอบความสามารถของพระเอกก่อนแต่งงาน ทำให้แตกต่างจากโครงสร้างแบบการทดสอบความสามารถหลังแต่งงานใน *สังข์ทอง* นิทานต้นแบบในแบบเรื่องย่อ *ข๓* คือ เรื่อง *สุวรรณสิริสา* ซึ่งมีโครงสร้างตอนทดสอบเป็นแบบการทดสอบความสามารถก่อนแต่งงาน และยังมีการตัดเนื้อหาตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* แบบในเรื่อง *สังข์ทอง* ออกไป แล้วเพิ่มเหตุการณ์อื่นเข้าไปแทนเนื้อหาส่วนที่ตัดออก ทำให้โครงสร้างของเรื่อง *สุวรรณสิริสา* มีความแตกต่างจาก *สังข์ทอง* แม้ว่าจะมีพฤติกรรมหลักปรากฏตรงกันก็ตาม กระนั้นก็ยังมียละเอียดบางอย่างในพฤติกรรมทดสอบความสามารถในโครงเรื่องของ *สุวรรณสิริสา* ที่มีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* เช่น การตอบปัญหาธรรม การตีคลี ทำให้สามารถเชื่อมโยงไปถึงเรื่อง *สังข์ทอง* อันเป็นโครงเรื่องต้นแบบได้

แบบเรื่อง ขก ท้าวแบ้ มีนิทาน ๓ ส่วน เป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างหลักในตอนทดสอบความสามารถตรงกับโครงเรื่องของแบบ *ข* คือ การทดสอบความสามารถของพระเอกก่อนแต่งงาน แต่โครงเรื่องบางส่วนของแบบเรื่อง *ขก* *ท้าวแบ้* คือ พฤติกรรมในตอน *กำเนิดมิดปกติ* และตอน *ตัวเอกออกผจญภัย* นั้นปรากฏตรงกันกับแบบเรื่อง *ก* *สังข์ทอง* จึงทำให้เกิดเป็นโครงเรื่องของแบบเรื่อง *ขก* ที่มีองค์ประกอบทั้งแบบเรื่อง *ก* และแบบเรื่อง *ข* ผสมกัน ทั้งยังมีการดัดแปลงโครงเรื่องในหลายลักษณะ คือ การเปลี่ยนตำแหน่งพฤติกรรมหลักบางพฤติกรรมระหว่างเหตุการณ์บางตอน และการเพิ่มโครงเรื่องย่อย ทำให้เรื่อง *ท้าวแบ้* มีความแตกต่างจากโครงเรื่องเดิมแบบเรื่อง *สังข์ทอง* มาก

การศึกษาการแตกเรื่องของนิทานแสดงให้เห็นการสร้างสรรค์และจินตนาการอันกว้างขวางของมนุษย์ ที่สามารถจะสร้างสรรค์นิทานจากเค้าโครงเรื่องเดียวกันให้กลายเป็นนิทานคนละเรื่องที่มีเนื้อหาที่หลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากรสนิยมของผู้ฟังและผู้เล่าที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น จึงต้องมีการสรรหาเรื่องราวใหม่ๆ มาตอบสนองความต้องการของผู้ฟังนิทาน ในขณะที่นิทานแบบเรื่อง *ก* *สังข์ทอง* มีความแพร่หลายมากในภาคกลาง นิทานแบบเรื่อง *ข๑* *ก่ำกาดำ* และนิทานแบบเรื่อง *ข๒* *ท้าวเต่า* กลับแพร่หลายมากกว่าในภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ ส่วนภาคเหนือและภาคใต้ก็ปรากฏนิทานพื้นบ้านที่แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* อย่างมากมาย

ในภาคเหนือมีการแตกเรื่องไปเป็นนิทานเรื่องใหม่ คือ *สุวรรณภูมิินทร์ จันทพราหมณ์ ก้ากาดำ สุวรรณะจักกาดำ สุวรรณสิริสา* และ *ชมพูราชแตงเขียว* ภาคใต้ คือ *เต่าทอง แลนทอง ปลาช่อนท่อนเดียว งูกายสิทธิ์* และ *เจ้าชายกบ* ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ *ท้าวเห็นอ้ม ท้าวเต่าดำ* และ *ท้าวหอยโข่ง* ภาคกลางและภาคตะวันออก คือ *หลานกบ กาดำ* และ *หอยทอง* ส่วนในกลุ่มชนชาติไท ได้แก่ *อะลองอีจ้อก* ของคนไทใหญ่ *คนหน้าจักจัน* ของคนไทลื้อ *เจ้านางกบน้อย* ของคนไทพ่าเก และ *ท้าวแบ้* ของคนไทพวน

การแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทำให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่อง ซึ่งมีผลทำให้นิทานที่มีโครงสร้างแบบเดียวกันนั้นมีเนื้อหาที่แตกต่างจนกลายเป็นนิทานคนละเรื่อง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีทั้ง **การเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้าง** และ **การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงเรื่อง** การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ ทำให้นิทานที่แตกเรื่องไปมีความผิดแผกแตกต่างไปจากนิทานต้นแบบไม่มากนัก

การเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดเจน คือ **การสลบลำดับพฤติกรรมหลัก** ระหว่างพฤติกรรมการแต่งงานกับพฤติกรรมทดสอบความสามารถ ซึ่งทำให้สามารถแบ่งนิทานได้เป็นแบบเรื่อง ก และแบบเรื่อง ข ตามการเรียงลำดับพฤติกรรมการแต่งงานและการทดสอบที่แตกต่างกันในโครงสร้าง จึงทำให้สามารถจำแนกได้เป็นแบบเรื่อง ก ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบความสามารถหลังแต่งงาน และแบบเรื่อง ข ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบความสามารถก่อนแต่งงาน ตัวอย่างเช่นการสลบลำดับพฤติกรรมหลักใน *ก้ากาดำ สุวรรณสิริสา* และ *ท้าวเต่าดำ* ในแบบเรื่อง ข ซึ่งแตกโครงเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* ในแบบเรื่อง ก

การตัดพฤติกรรมเดิมและการเพิ่มพฤติกรรมใหม่ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของนิทานที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบมีเนื้อหาที่แตกต่างจากนิทานต้นแบบ เพราะการที่พฤติกรรมที่ปรากฏในโครงสร้างมีความแตกต่างกัน ย่อมมีผลทำให้เนื้อเรื่องแตกต่างกันด้วย บางครั้งการลดและการเพิ่มพฤติกรรมนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะหากนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นมีพฤติกรรมบางพฤติกรรมสูญหายไปจากโครงสร้าง ก็มักจะมีการเพิ่มพฤติกรรมใหม่มาทดแทนพฤติกรรมที่หายไป เพื่อให้การเรียงร้อยพฤติกรรมต่างๆต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน ตัวอย่างเช่นการตัดพฤติกรรมการได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติแบบในเรื่อง *สังข์ทอง* ออกจากเรื่อง *จันทพราหมณ์* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง ทำให้ต้องเพิ่มพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือในเรื่อง *จันทพราหมณ์* เพื่อมาทดแทนบทบาทของพฤติกรรมการได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ

นอกจากการเพิ่มหรือลดพฤติกรรมแล้ว บางครั้งแม้นิทานเรื่องใหม่จะยังคงรักษาพฤติกรรมเดิมในโครงสร้างของนิทานต้นแบบไว้ แต่พฤติกรรมที่คงอยู่นั้นอาจมีความแตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ เพราะมี **การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมเดิม** ซึ่งทำให้พฤติกรรมเดียวกันที่ปรากฏตรงกันนิทาน ๒ เรื่องมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน การเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมเดิมของนิทานเรื่องใหม่ทำให้พฤติกรรมนั้นๆ มีความโดดเด่นขึ้นกว่าเดิม ซึ่งมีผลทำให้โครงเรื่องตอนที่ประกอบด้วยพฤติกรรมนั้นๆ เป็นตอนที่ถูกเน้นให้สำคัญกว่าตอนอื่นๆ เช่นเรื่อง **อะลองแพะคำ** ของไทเชินซึ่งมีการเพิ่มจำนวนครั้งในพฤติกรรมทดสอบความสามารถ จากการทดสอบความสามารถทั้งหมด ๓ ครั้ง คือ การหาเนื้อ หาปลาและตีคลี แบบใน **สังข์ทอง** ก็เพิ่มจำนวนเป็น ๖ ครั้ง ในเรื่อง **อะลองแพะคำ** คือ การทดสอบโดยการให้หากวาง หานกยุง หาปลา สร้างปราสาท แข่งม้า และแข่งเรือ

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมแล้ว นิทานที่แตกเรื่องไปจากนิทานต้นแบบก็อาจมี **การเปลี่ยนแปลงโครงเรื่อง** ทั้งการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์สำคัญบางตอนที่ประกอบขึ้นเป็นโครงเรื่อง การเพิ่มโครงเรื่องย่อย และการนำเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ การเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์สำคัญบางตอนที่ประกอบขึ้นเป็นโครงเรื่องได้แก่ **การตัดเนื้อหาบางตอน** ซึ่งทำให้โครงเรื่องเดิมสั้นลง เช่น การตัดตอน **กำเนิดผิปกติ** ในเรื่อง **สุวรรณภูมิ** หรือ **การเพิ่มเนื้อหาบางตอน** ที่ทำให้โครงเรื่องเดิมยืดออกไป เช่น การเพิ่มเหตุการณ์ตอนพระเอกต่อสู้กับตัวโกงในเรื่อง **ท้าวหอยโข่ง** ส่วน **การเพิ่มโครงเรื่องย่อย** ทำให้โครงเรื่องเดิมซับซ้อนขึ้นเพราะมีโครงเรื่องย่อยเข้ามาแทรกอยู่ในโครงเรื่องเดิม เช่น การเพิ่มโครงเรื่องย่อยที่กล่าวถึงการได้ธิดายักษ์ต่อจากโครงเรื่องเดิมแบบ **สังข์ทอง** ในเรื่อง **เต่าทองคำกาพย์**

การเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องอีกลักษณะหนึ่งคือ **การนำเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่** ซึ่งทำให้โครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่เหมือนกับโครงสร้างของนิทานต้นแบบบางส่วน แต่โครงสร้างส่วนอื่นๆ หรือรายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมเดิมมักจะถูกดัดแปลงให้แตกต่างไปจากเดิม โครงสร้างตอนที่ถูกนำไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ คือ ตอนที่ ๓ **ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ** และตอนที่ ๔ **การเผยแพร่และการยอมรับ** ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง นิทานเรื่องใหม่ที่แตกเรื่องไปจากโครงสร้างทั้ง ๒ ตอนนี่จึงมักจะมีโครงเรื่องเฉพาะตอนพระเอกได้คู่ครองและถูกทดสอบ โดยไม่ปรากฏเหตุการณ์ตอนที่ ๑ **กำเนิดผิปกติ** และตอนที่ ๒ **ตัวเอกออกผจญภัย** เช่นเรื่อง **คนหน้าจักจั่น** ซึ่งแตกเรื่องไปจาก **สังข์ทอง** โดยมีโครงเรื่องตรงกับเรื่อง **สังข์ทอง** ตอนที่ ๓ **ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ** และตอนที่ ๔ **การเผยแพร่และการยอมรับ** แต่ไม่มีโครงเรื่องตอน **กำเนิดผิปกติ** และ **ตัวเอกออกผจญภัย** แบบในเรื่อง **สังข์ทอง**

นอกจากนี้อิทธิพลของนิทานเรื่องอื่นที่แพร่หลายอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนิทานที่แตกเรื่องใหม่ เพราะอาจทำให้เกิด **การผนวคนิทาน ๒ เรื่องมาเป็นเรื่องเดียวกัน** นิทานที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จึงมีโครงสร้างส่วนหนึ่งที่ปรากฏตรงกับนิทานต้นแบบ และมีส่วนอื่นหรืออีกส่วนหนึ่งที่ไปคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องอื่น การผนวกเรื่องของนิทานอาจเกิดจากการที่นิทาน ๒ เรื่องนั้นมีอนุภาคบางอย่างในพฤติกรรมหลักที่มีความเชื่อมโยงหรือคล้ายคลึงกัน จนสามารถผสมกลมกลืนกันจนทำให้เกิดการรวมนิทาน ๒ เรื่องผ่านทางอนุภาคที่คล้ายคลึงกัน ดังเช่น การผนวกเรื่อง *กาดำ* กับเรื่อง *งูอมนาง* เพราะมีเรื่องสัตว์ถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่างเหมือนกัน

โครงสร้างแบบนิทาน *สังข์ทอง* อันเป็นโครงสร้างเดิมนั้นมีความซับซ้อนและประกอบด้วยกลุ่มพฤติกรรมหลักจำนวนมากถึง ๑๑ พฤติกรรม เมื่อมีการแตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* ก็มักจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เช่น การตัดพฤติกรรมหรือการตัดเนื้อหาบางตอน ซึ่งทำให้พฤติกรรมที่ปรากฏในโครงสร้างของนิทานเรื่องใหม่นั้นมีจำนวนน้อยกว่านิทานต้นแบบ ทำให้โครงเรื่องของนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นไม่ซับซ้อนเท่ากับนิทานต้นแบบ ดังเช่น เรื่อง *คนหน้าจักจั่น* เป็นต้น ส่วนโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่าซึ่งส่วนใหญ่มีโครงสร้างหลักเหมือนกัน คือประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก ๔ พฤติกรรม ได้แก่ F๓ พระเอกอยู่ในคราวสัตว์ HI การทดสอบความสามารถก่อนแต่งงานและ J การถอดรูป หรือมีโครงสร้างแบบ F๓ + HI + J แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างแบบนี้เป็นโครงสร้างที่ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ได้หลายเรื่อง ดังนั้นจึงเป็นโครงสร้างที่แพร่หลาย และกลายเป็นสูตรสำเร็จที่สามารถนำไปสร้างเป็นนิทานเรื่องใหม่จากโครงสร้างเดิม ดังจะเห็นว่านิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่า ส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างเช่นนี้ แม้ว่าจะเป็นนิทานจากคนละท้องถิ่นแต่ก็มีโครงสร้างร่วมกัน เช่น *เจ้าชายกบ* ของภาคใต้ *พญาสุวรรณกัจฉะ* ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ *สุวรรณกัจจก่าคำ* ของภาคเหนือ เป็นต้น

การที่โครงเรื่องนี้กลายเป็นสูตรสำเร็จที่แพร่หลาย อาจเป็นเพราะลักษณะโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนและประกอบด้วยพฤติกรรมหลักจำนวนน้อย อีกทั้งโครงเรื่องแบบที่พระเอกต้องแสดงความสามารถแล้วจะได้แต่งงานกับนางเอกนี้ก็สอดคล้องกับสูตรสำเร็จของนิทานมหัศจรรย์ทั่วไป โครงสร้างของแบบเรื่องย่อย ข๒ ทำวเต่าซึ่งปรากฏเป็นโครงสร้างของนิทานหลายเรื่องในแบบเรื่องเดียวกันนี้ แสดงว่าโครงสร้างเช่นนี้เป็นรูปแบบที่แพร่หลายมากที่สุดเมื่อเทียบกับโครงสร้างของนิทานในแบบเรื่องย่อยแบบอื่น

โครงเรื่องประเภทสัตว์ถอดรูปที่แพร่หลายมากนี้น่าจะมีนิทานเรื่อง *ทำวเต่าคำ* เป็นโครงเรื่องต้นแบบ เพราะเรื่อง *ทำวเต่าคำ* เป็นเรื่องที่มีความเก่าแก่มากและแพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนชาติไทเกือบทุกกลุ่ม ดังนั้นความแพร่หลายของเรื่อง *ทำวเต่าคำ* จึงไม่ยิ่งหย่อนกว่าเรื่อง *สังข์ทอง* ความแพร่หลายของโครงสร้างแบบนี้ทำให้ถูกนำไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ โดยที่ยังคงโครงสร้าง

เดิมแต่มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของอนุภาคในพฤติกรรมเดิม เช่น การเปลี่ยนชนิดของสัตว์ที่พระเอกใช้ซ่อนตัวในพฤติกรรมการอำพรางตัวในคราบสัตว์ (Fn) เป็นต้น

การแตกเรื่องจากโครงสร้างของแบบ ก สังข์ทองโดยที่นิทานเรื่องใหม่ยังคงมีโครงสร้างเหมือนเดิมนั้นมักจะสังเกตได้ชัดเจน เพราะรูปแบบการทดสอบความสามารถที่ปรากฏหลังการแต่งงานนี้เป็นเอกลักษณ์ของโครงสร้างของเรื่อง *สังข์ทอง* จึงทำให้รู้ได้ทันทีว่าเป็นนิทานที่แตกเรื่องมาจาก *สังข์ทอง* ดั่งนิทานในแบบเรื่องย่อย ก๒ สังข์ทองแปลง ซึ่งมีโครงสร้างแบบการทดสอบหลังแต่งงานแบบ *สังข์ทอง* ส่วนนิทานในแบบเรื่องย่อย ข๒ ซึ่งมีรูปแบบที่แพร่หลายนี้ไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่านิทานต้นแบบของการแตกเรื่องคือเรื่องใด เพราะมักจะไม่มีความพิเศษหรือเอกลักษณ์ของเรื่องต้นแบบปรากฏอยู่ นอกจากบอกได้ว่ามีโครงสร้างที่ตรงกัน และเรื่องที่ได้แก่กว่าเรื่องอื่นอาจเป็นนิทานต้นแบบ

ดังนั้นการแตกเรื่องของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงมีทั้งการแตกเรื่องที่ระบุได้แน่ชัดว่านิทานเรื่องใดเป็นนิทานต้นแบบและนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น *สุวรรณสังฆาตก* ที่เป็นนิทานต้นแบบของ *สุวรรณภูมิณี* *สุวรรณสิริสา* ซึ่งเป็นต้นแบบของ *ชมพูราชแดงเขียว* เพราะนิทานกลุ่มนี้จะมีโครงเรื่อง และพฤติกรรมตลอดจนอนุภาคสำคัญที่คล้ายคลึงกับนิทานต้นแบบ และอาจแตกต่างจากนิทานต้นแบบเพียงรายละเอียดของพฤติกรรม อีกลักษณะหนึ่งคือ ไม่อาจจะระบุได้ว่านิทานต้นแบบคือเรื่องหรือสำนวนใด บอกได้แต่เพียงว่ามีโครงสร้างตรงกัน เช่น *ท้าวเหินฮ่อม* และ *เจ้านางกบน้อย* ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายคลึงกับ *สังข์ทอง* และ *สุวรรณฉักก่าคำ* กับ *แลนทอง* ซึ่งมีโครงสร้างเหมือนกับ *ท้าวเต่าคำ*

นิทานเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ยังแสดงให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของโครงเรื่องที่ทำให้เกิดโครงสร้างใหม่ที่แตกต่างไปจากโครงสร้างหลักของนิทาน *สังข์ทอง* ด้วย เพราะนอกจากนิทาน *สังข์ทอง* จะทำให้เกิดการแตกเรื่องเป็นนิทานที่มีโครงสร้างแบบเดียวกัน เช่น *จันทพราหมณ์* และทำให้เกิดนิทานที่มีโครงสร้างแตกต่างกัน เช่น *ก่ากาดำ* แล้ว นิทานที่แตกเรื่องไปจากโครงเรื่องแบบ *สังข์ทอง* ยังกลายเป็นนิทานต้นแบบของนิทานเรื่องอื่นอีกชั้นหนึ่งด้วย เช่น *สังข์ทอง* เป็นนิทานต้นแบบของ *ก่ากาดำ* แล้ว *ก่ากาดำ* กลายเป็นนิทานต้นแบบของ *กาดำ* *สังข์ทอง* เป็นโครงเรื่องต้นแบบของ *สุวรรณสิริสา* แล้ว *สุวรรณสิริสา* กลายเป็นนิทานต้นแบบของ *ชมพูราชแดงเขียว* และ *สังข์ทอง* เป็นโครงเรื่องต้นแบบของ *ท้าวเต่า* แล้ว *ท้าวเต่า* กลายเป็นโครงเรื่องต้นแบบของนิทานประเภทสัตว์ธอธรูป

ความหลากหลายของนิทานเรื่องต่างๆ ที่จัดอยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทำให้แบ่งได้เป็นกลุ่มต่างๆ หรือแบบเรื่องย่อยดังที่กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อได้ศึกษาโครงสร้างของนิทานทั้งหมดจนเห็นลักษณะร่วมและลักษณะความแตกต่าง รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแตกเรื่องของนิทาน จึงสามารถสรุปโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง ได้ดังนี้

$$A / F + \frac{IH}{HI} + J$$

นั่นคือ โครงสร้างหลักของนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองต้องกล่าวถึงตัวเอกที่มีกำเนิดในรูปลักษณะที่ผิดประหลาด (A) หรือมีการซ่อนตัวตอนที่แท้จริงเอาไว้ และได้พบกับคู่ครองทั้งที่ยังซ่อนตัวอยู่ (F) ตัวเอกต้องถูกทดสอบความสามารถ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหลังจากได้อยู่กับคู่ครองแล้ว (IH) หรือถูกทดสอบก่อนที่จะได้แต่งงานอยู่กับคู่ครอง (HI) ในตอนท้ายตัวเอกจะถอดรูปเปิดเผยรูปลักษณะที่แท้จริง (J) ดังนั้นโครงสร้างของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงประกอบด้วย **พฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณะประหลาด หรือ F การอำพรางตัว H การทดสอบความสามารถ I การแต่งงาน และ J การถอดรูป** ดังนั้นนิทานที่อยู่ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองจึงต้องมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยพฤติกรรมหลักที่มีการเรียงร้อยตามสูตรโครงสร้างที่กล่าวมาข้างต้น จึงจะถือเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

เนื้อหาบางอย่างที่มักเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ คือ ปมปัญหาของเรื่อง ปมปัญหาของเรื่อง **สังข์ทอง** คือ ความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ซึ่งเกิดจากพ่อตาไม่ยอมรับลูกเขยอัปลักษณ์ต่ำต้อย จึงพยายามหาทางกำจัด แต่เมื่อลูกเขยได้พิสูจน์ตนแล้วพ่อตาก็จะยอมรับในที่สุด นอกจากนี้เรื่อง **สังข์ทอง** ยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งของสถานภาพต่างๆ ภายในครอบครัวเดียวกัน ทั้งเมียหลวงเมียน้อยในตอนต้นเรื่อง พ่อตากับลูกเขยซึ่งเป็นปมปัญหาใหญ่ของเรื่อง พี่สาวกับน้องสาว และพี่เขยกับน้องเขย ซึ่งสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัวของคนไทยซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีการแข่งขันคานอำนาจกันระหว่างเขยสะใภ้ซึ่งต่างเข้ามาในครอบครัวเดิมของคู่ครอง

ส่วนนิทานที่แตกเรื่องไปจาก **สังข์ทอง** นี้บางเรื่องยังคงปมปัญหาความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย และพี่เขยกับน้องเขยอยู่ และยังเน้นความขัดแย้งให้รุนแรงขึ้นดังในเรื่อง **คนหน้าจักจั่น** ซึ่งในตอนท้ายหกเขยและพ่อตาถูกฆ่าตาย แล้วพระเอกจึงได้ครองเมืองแทนพ่อตา จึงแตกต่างจากใน **สังข์ทอง** ที่พระสังข์เพียงสั่งสอนหกเขยให้ได้รับความอับอายด้วยการตัดหูตัดจมูกเท่านั้น แต่นิทานบางเรื่องก็เน้นความขัดแย้งของพี่สาวกับน้องสาวซึ่งอิฉาวิชยาตนเองมากกว่าปมปัญหาของพ่อตากับลูกเขย ดังเช่นเรื่อง **ท้าวหอยโข่ง** และ **ท้าวแบ้** ซึ่งพี่สาวคิดฆ่าน้องสาวเพื่อจะชิงสามีของน้อง นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่านิทานในแบบเรื่อง ข มักจะไม่มีบทบาทของหกเขย แต่จะมีบทบาทของพี่สาวทั้งหกที่กลายเป็นปฏิปักษ์กับน้องเขยและน้องสาวเข้ามาแทน ซึ่งในตอนท้ายพี่สาวของนางเอกก็จะได้รับโทษไม่แตกต่างจากหกเขย

ความขัดแย้งระหว่างเครือญาติในครอบครัวที่ปรากฏในนิทาน **สังข์ทอง** แสดงให้เห็นภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของครอบครัวไทยที่มีความขัดแย้งแฝงอยู่ในภายในครอบครัวซึ่งมีลักษณะ

เป็นแบบครอบครัวขยาย ที่มีครอบครัวย่อยๆ อยู่ร่วมกันหลายครอบครัว นิทานจึงเป็นเครื่องระบาย ความเครียดและความกดดันต่างๆที่เกิดขึ้น การต่อสู้พาดพิงกันของพ่อตากับลูกเขย พี่เขยกับน้อง เขย หรือพี่สาวกับน้องสาวในเรื่อง *สังข์ทอง* จึงช่วยตอบสนองความปรารถนาเล็กๆ ในใจและช่วย บรรเทาความขัดแย้งของแต่ละฝ่าย ให้ระบายออกมาผ่านตัวละครที่มีสถานภาพเดียวกันกับตน เพราะในชีวิตจริงแม้จะไม่พอใจกันแต่ยังคงต้องอยู่ร่วมกันต่อไป นิทานจึงอาจช่วยผ่อนคลายความ รุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ จึงไม่น่าแปลกที่นิทาน *สังข์ทอง* ได้รับความนิยม อย่างมากในกลุ่มคนไทย - ไทย เพราะนอกจากเรื่องราวที่ถูกรสนิยมแล้ว ปมปัญหาในเรื่องยังสอดคล้องกับความจริงในระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไทย และยังช่วยระบายความกดดันและ ความเครียดให้ลดน้อยลงด้วย บทบาทหน้าที่ของนิทาน *สังข์ทอง* ในการเป็นทางออกของความขัดแย้งผ่านเรื่องราวของตัวละครต่างๆ จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง "นิทาน" กับ "คน" ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่านิทาน *สังข์ทอง* ที่แพร่หลายไปในท้องถิ่นต่างๆ มักจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของนิทานให้สอดคล้องกับขนบนิยมในท้องถิ่น นิทาน *สังข์ทอง* บางสำนวนได้กลายเป็นตำนานของท้องถิ่น เช่น *สังข์ทอง* ของจังหวัดชัยภูมิและอุดรดิตต์ ส่วนนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* บางเรื่องก็กลายเป็นตำนานที่ผูกพันกับชาติพันธุ์เจ้าของนิทานเช่นกัน ดังเรื่อง *คนหน้าจักจั่น* ของคนไทลื้อ ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งกลายเป็นคำเล่าลือว่าการแข่งเรือมังกรของคนไตในวันปีใหม่นี้ก็มาจากการแข่งเรือมังกรของอ้ายรูปเงาะกับพ่อตาและหกเขย และจะมีการตีฆ้องเพื่อระลึกถึงอ้ายรูปเงาะเสมอ แสดงให้เห็นการใช้ตำนานเพื่อสร้างเอกลักษณ์และเชื่อมโยงให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองส่วนหนึ่งจะมีลักษณะเป็นชาดกพื้นบ้านและสร้างพระเอกให้มีลักษณะเป็นพระโพธิสัตว์ เช่น *อะลงงแพะคำ ก่ำกาดำ ท้าวเต่าคำ ท้าวแบ้* แสดงให้เห็นความพยายามในการยกนิทานพื้นบ้านให้เป็นชาดกเพื่ออ้างว่าเป็นเรื่องราวการเสวยพระชาติครั้งหนึ่งของพระโพธิสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับเรื่อง *สุวรรณสังฆชาดก* ใน **ปัญญาสชาดก** ด้วย

เมื่อศึกษาการแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* จะเห็นว่าแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในโครงเรื่องประเภทนี้คือ เรื่องของคุณค่าภายนอกกับคุณค่าภายในซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย ตัวเอกในโครงเรื่องประเภทนี้จะต้องมีรูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์และผิดประหลาดตรงกันข้ามกับคู่ครองซึ่งต้องมีฐานะที่สูงส่งและมีรูปโฉมงดงาม แต่ที่จริงแล้วพระเอกได้ซ่อนตัวตนที่แท้จริงซึ่งมีทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติอันเลิศเอาไว้ และจะเปิดเผยเมื่อถึงเวลาอันสมควรเท่านั้น รูปทอของพระสังข์จึงเป็นสัญลักษณ์ของความดงามหรือคุณค่าภายในที่ไม่อาจตัดสินได้จากรูปลักษณ์ภายนอก ซึ่งนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองหลายเรื่องแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาจนแตกต่างกันไป

จาก *สังข์ทอง* แต่ก็ยังคงปรากฏแนวคิดนี้ และยังคงสัญลักษณ์เรื่องรูปทองอยู่ เช่น *ก่ากาดำ* ของ ล้านนา *อะลองพะคำ* *แลนทอง* *หอยทอง* เป็นต้น โครงเรื่องเหล่านี้จึงยังคงมีแนวคิดเรื่อง คุณค่า ของมนุษย์ซึ่งไม่อาจตัดสินได้จากรูปลักษณ์ภายนอก แต่ต้องมองลงไปให้ลึกซึ่งถึงรูปทองหรือ ความดีงามข้างใน

การศึกษาการแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* นอกจากจะทำให้เห็นความแพร่หลายของ นิทาน *สังข์ทอง* ในกลุ่มคนไทยทั้งในและนอกประเทศไทยแล้ว ยังทำให้เห็นว่านิทาน *สังข์ทอง* และ นิทานเรื่องอื่นๆ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองนี้ยังแพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ติดต่อด้านสัมพันธ์กับ คนไทยด้วย เพราะปรากฏว่ามีนิทานของพม่าหลายเรื่องที่คล้ายคลึงกับนิทานในแบบเรื่องนิทาน *สังข์ทอง* คือ เรื่อง *ไช่ยักษ์* ซึ่งตรงกับ *สังข์ทอง* ตอนกำเนิดเป็นหอยสังข์จนถึงตอนหนีออกจากเมือง ยักษ์ไปอยู่กับเด็กเลี้ยงวัว *เจ้าชายหอยทาก* ซึ่งก็คือเรื่อง *สังข์ทอง* เรื่อง *นายหัว* ซึ่งตรงกับเรื่อง *สุวรรณสิริสา* เรื่อง *คุณหญิงกบของเจ้าฟ้าชาย* ซึ่งตรงกับเรื่อง *เจ้านางกบน้อย*

นิทานเขมร เช่น *ชายชุกปุ* ซึ่งมีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับพฤติกรรมหลักในเรื่อง *สังข์ทอง* หรือนิทานของชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยก็มีนิทานที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับ นิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เช่น นิทานกะเหรี่ยงเรื่อง *อีเหิน* ซึ่งคล้ายกับเรื่อง *สังข์ทอง* และ *ท้าวเห็นอ้ม* และเรื่อง *เจ้ากิ้งก่า* ซึ่งคล้ายคลึงกับ *สุวรรณสะจักก่าคำ* และนิทานมอญเรื่อง *เจ้าชาย กบ* ซึ่งคล้ายคลึงกับเรื่อง *หลานกบ* และ *เจ้าชายกบ* เป็นต้น แสดงให้เห็นความแพร่หลายของโครง เรื่องแบบนี้ในดินแดนที่ใกล้เคียงและมีการติดต่อด้านสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทย

การศึกษาการแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* ยังแสดงให้เห็นว่าโครงเรื่องและอนุภาคใน พฤติกรรมต่างๆของนิทาน *สังข์ทอง* มีความคล้ายคลึงหรืออาจให้อิทธิพลต่อนิทานในแบบเรื่องอื่น ในลักษณะต่างๆ ด้วย *ประการแรกคือ การให้อิทธิพลทางด้านเนื้อเรื่อง* คือ เนื้อเรื่องบางตอน ของเรื่อง *สังข์ทอง* ไปผสมอยู่ในบางตอนของนิทานเรื่องอื่น เช่น เรื่อง *เขี้ยวสองมอน* ของล้านนา ซึ่งนำ *สังข์ทอง* ตั้งแต่ตอนอยู่กับนางยักษ์จนถึงตอนหนีออกจากเมืองยักษ์ไปผสมอยู่ในตอนต้น เรื่อง โดยดัดแปลงเป็นเรื่องของตัวเองที่แฝงอยู่ในร่างนกแก้วและยังมีพฤติกรรมทดสอบความ สามารถหลังแต่งงานแบบเรื่อง *สังข์ทอง* ด้วย อีกเรื่องหนึ่งคือ *เจ้าหอยแสง* ของคนไทคำตี้ใน อินเดีย ซึ่งเนื้อเรื่องตอนต้นคือ เรื่อง *สังข์ทอง* ตั้งแต่ตอนกำเนิดในหอยสังข์ทำให้มารดาถูกขับไล่ออกจากวัง แล้วพระสังข์ออกจากหอยมาทำงานบ้าน มารดาจึงรู้ว่าบุตรซ่อนอยู่ในหอยสังข์ จากนั้นจึงดำเนินเรื่องต่อไปแบบเรื่อง *สังข์ศิลป์ชัย* แสดงว่ามีการนำเรื่อง *สังข์ทอง* ตอนกำเนิดพระสังข์ มาผสมในเรื่อง *สังข์ศิลป์ชัย* นำแปลกกว่าเรื่อง *เจ้าหอยแสง* ของไทคำตี้ในอินเดียนี้มีเนื้อเรื่องที่ตรงกันกับนิทานพื้นบ้านเรื่อง *สังข์ศิลป์ไชย* จำนวนหนึ่งของจังหวัดพังงาด้วย

ประการที่สอง คือ นิทานบางเรื่องมีโครงเรื่องตรงกับโครงสร้างบางตอนของโครงเรื่องแบบนิทานสังข์ทอง โดยเฉพาะโครงเรื่องที่ประกอบด้วยพฤติกรรม F การอำพรางตัว I การแต่งงาน และ J การถอดรูป หรือมีโครงเรื่องกล่าวถึงการอำพรางตัวของพระเอกซึ่งมักอยู่ในร่างอัปลักษณ์ แต่งกายสกปรก หรือเป็นคนพิการและยากจน เมื่อแต่งงานกับนางเอกแล้วก็จะกลายเป็นคนรูปร่างงาม ซึ่งมักจะเป็นเพราะอำนาจวิเศษหรือสิ้นเคราะห์กรรม เช่น เรื่อง *อะล่องตองหยวก* ของไทใหญ่ *ค่อมเปลี้ยชาติดี* ของล้านนา บางเรื่องก็มีเนื้อหาตรงกับการซ่อนตัว การเลือกคู่และการแต่งงานกับพระธิดาองค์ที่เจ็ด เช่น *อ้ายร้อยชอด* และ *อ้ายร้อยกาบลาน* ของล้านนา หรือบางเรื่องก็ปรากฏเฉพาะเรื่องการซ่อนตัวและการถอดรูปที่คล้ายคลึงกันแต่โครงสร้างอื่นๆ แตกต่างกัน เช่น *สุวรรณมิกควางคำ* *เหลื่อมกินเอื้อย* และ *สุวรรณแต้คำ* ของไทจีน เป็นต้น

ประการที่ ๓ คือ อนุภาคต่างๆ ในเรื่องสังข์ทองที่ปรากฏตรงกันกับนิทานเรื่องอื่น โดยเฉพาะอนุภาคในพฤติกรรม A การกำเนิดในรูปลักษณ์ประหลาดและอนุภาคตัวเอกออกจากคราบหรือที่ซ่อนมาทำอาหารหรือทำงานให้ในพฤติกรรม B การแสดงความสามารถพิเศษ เช่น ในเรื่อง *นางแดง* ของคนไทลื้อ ซึ่งนางเอกเกิดมาเป็นแดงเขียว แต่พูดได้และภายหลังได้ออกมาจากผลแดงซึ่งคล้ายกับเรื่อง *นางหมากซ้องเขียว* การกำเนิดในผลแดงเขียวนี้อาจเป็นไปได้ว่าแตกอนุภาคออกไปจากเรื่อง *ชมพูราชแดงเขียว* ซึ่งเป็นนิทานในแบบเรื่องย่อย ๗๓ ในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง หรือเรื่อง *นางไขฟ้าหมาเก้าหาง* หรือ *นางปลาคำ* ซึ่งจะมีอนุภาคที่กล่าวถึงหญิงงามที่ซ่อนตัวอยู่ในวัตถุบางอย่างแล้วจะออกมาทำอาหารและทำงานบ้านให้พระเอกในเวลาที่ไม่มีคนเห็น ซึ่งจะเห็นว่าคล้ายคลึงกับที่พระสังข์ออกจากเปลือกหอยมาทำงานบ้านให้มารดา อนุภาคนี้เป็นอนุภาคที่แพร่หลายมากและมักปรากฏแทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านของไทยอีกหลายเรื่อง เช่น นางที่อยู่ในางช้างในนิทานเรื่อง *กำพร้าผีน้อย* ของอีสาน เป็นต้น

นิทานบางเรื่องก็ปรากฏอนุภาคพระธิดาองค์ที่เจ็ดซึ่งได้คู่ครองที่อัปลักษณ์ต่ำต้อยและการแข่งขันของพระเอกซึ่งเป็นเขยคนที่เจ็ดกับพี่เขยทั้งหลาย เช่น *อะยี่กั้นฟ้า* และ *อ้ายชายหล่อมชายอึ้ง* หรือ *ชายเข็ญใจชายพ้อม* ของไทใหญ่ หรืออนุภาคการเสี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ เช่น ในเรื่อง *อาแวซื่อเร้ง* ของคนไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีซึ่งกล่าวถึงพระธิดาองค์ที่ ๓ เลือกคู่ครองโดยให้ชายหนุ่มเดินผ่านทีละคน ในที่สุดนางก็ให้พวงมาลัยแก่ชายหนุ่มที่แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าขาวๆ

การแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* นอกจากทำให้มองเห็นความแพร่หลายของโครงเรื่องประเภทนี้ในกลุ่มคนไทยและชนชาติไทแล้ว ยังทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนซึ่งมีนิทานแบบเดียวกัน กล่าวคือ กลุ่มชนชาติไทนอกประเทศ ซึ่งแม้จะกระจัดกระจายไปอยู่ในประเทศจีน พม่าและอินเดีย แต่ก็ยังมีนิทานที่คล้ายคลึงกับเรื่อง *สังข์ทอง* ของคนไทยในประเทศ แสดงว่านิทาน *สังข์ทอง* นี้เป็นเรื่องที่ได้รับคามนิยมอย่างมากในกลุ่มชนชาติไท และน่าจะเป็นนิทานที่มี

ความเก่าแก่ไม่น้อย เพราะการถ่ายทอดนิทานแก่กันของกลุ่มชนชาติไทที่อยู่กระจัดกระจายในประเทศเพื่อนบ้านและห่างไกลจากดินแดนไทยนี้ น่าจะเกิดขึ้นเมื่อนานแสนนานมาแล้ว

การที่เรื่องแบบ *สังข์ทอง* เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่แพร่หลายในกลุ่มชนชาติไทกลุ่มต่างๆ จึงแสดงให้เห็นลักษณะร่วมกันของวัฒนธรรมทางวรรณกรรมในกลุ่มชนชาติไท และแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยอย่างหนึ่งเพราะแสดงว่าคนไทยไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็จะมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ การรับรู้ทางวรรณกรรม นิทานเรื่อง *สังข์ทอง* ซึ่งเป็นชาติกพื้นบ้านของคนไทย - ไทกลุ่มต่างๆ จึงแสดงให้เห็นการรับรู้วรรณกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ร่วมกันของคนไทยกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศไทย

การแตกเรื่องของนิทาน *สังข์ทอง* จึงสะท้อนให้เห็นความนิยมของคนไทยที่ชื่นชอบโครงเรื่องแบบนิทาน *สังข์ทอง* จนทำให้เรื่อง *สังข์ทอง* แพร่หลายและปรากฏอยู่ในคลังนิทานของคนไทยกลุ่มต่างๆ และยังมีการสร้างสรรค์นิทานเรื่องใหม่ ทำให้มีนิทานที่แตกเรื่องไปจาก *สังข์ทอง* อีกหลายเรื่อง อาจกล่าวได้ว่า *แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง* เป็นแบบเรื่องที่ต้องระมัดระวังและถูกกับนิสัยของคนไทยก็ว่าได้ *การแตกเรื่องของนิทาน* จึงเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของการแพร่กระจายของนิทาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจินตนาการในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนความสัมพันธ์ของ "นิทาน" กับ "คน" ซึ่งเป็นทั้งผู้สร้างและผู้เสพย์นิทาน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความแพร่หลายและการแตกเรื่องของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองทำให้ผู้วิจัยพบว่า ยังมีนิทานไทยอีกหลายเรื่องที่มีการแตกเรื่องที่น่าสนใจ เช่น เรื่อง *พระสุธน - มโนราห์* เรื่อง *ปลาบู่ทอง* และเรื่อง *งูอมนาง* ซึ่งอาจนำนิทานเหล่านี้มาศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างของแบบเรื่องและลักษณะการแตกเรื่องเช่นเดียวกับแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง การศึกษาการแตกเรื่องของนิทานไทยบางเรื่องอาจจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของนิทานไทยเรื่องต่างๆ และเพิ่มความเข้าใจในการศึกษาโครงสร้างของนิทานไทย ทั้งยังทำให้เห็นธรรมชาติของการแพร่กระจายของนิทาน และกฎเกณฑ์ในการแตกเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ได้ชัดเจนขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัญญารัตน์ เวชศาสตร์, การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธรรมาชัยฉบับต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, รายงานการวิจัยเรื่องวิเคราะห์นิทานลุ่มน้ำป่าด จังหวัดอุตรดิตถ์. สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๓.

กิ่งแก้ว อัดถากร, "แนวคิดจากนิทานเปรียบเทียบ แบบเรื่องพญาหงษ์พญาพาน," คติชนวิทยา, เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๘๔. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.

จงกล เกิดมะยุร, วิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๘.

จันทน์แดง คำลือหาญ, สังข์ทอง (ตำนานเมืองกุเซียว) : นิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๓ (๒๕๔๒) : ๔๕๑๓ - ๔๕๑๕.

จารุวรรณ เซาว์นวม, นิทานพื้นเมืองลาว : ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ชวน เพชรแก้ว, เต่าทอง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๒ (๒๕๔๒) : ๒๗๕๐.

ชำนาญ รอดเหตุภัย, วรรณกรรมไทยลือ. เอกสารการนิเทศการศึกษ ฉบับที่ ๑๕๘ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๗.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, พระนิพนธ์ค่านำ บทละครนอกกรม ๒ เรื่อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

ทองสุข บุญธรรม, สิทธิมนุษยชนจากนิทานพื้นบ้าน ตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๓๐.

ท้าวภูวงศ์ พิมมะสน, "วรรณคดีลาว," มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ๔ (ก.พ. ๒๕๒๘) : ๒๙ - ๓๖.

นคร พันธุ์วงศ์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.

พิษณุโลก : ศูนย์สุขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๔๒.

นพ ลอยทอง,ผู้เล่า. " แลนทองแลนเถื่อน ". คลังนิทานพื้นบ้าน สถาบันทักษิณคดีศึกษา

จังหวัดสงขลา (เอกสารไม้ตีพิมพ์ รหัส ๒๕๔๖.๒๗๖)

นิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นสุโขทัยและบริเวณโดยรอบ. พิษณุโลก : ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๒.

นิยะดา สาริกภูติ, ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

นิยะดา เหล่าสุนทร, ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, ๒๕๓๘.

บรรจบ พันธุเมธา, "อะล่องหอยขาว," สตรีสาร ปีที่ ๑๙ ฉบับพิเศษ (ต.ค.๒๕๐๙)

เบญจวรรณ ด้ตระกูลเนตร, พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ ๒ : การศึกษาเชิงพิจารณา.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ,ม.ล.,แฉ่วนวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙.

บุปผา คุณยศยิ่ง, เงาะ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๓ (๒๕๔๒) : ๑๓๙๑.

บุปผา คุณยศยิ่ง, พระสิงวรมหาวิหาร, วัด. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๙ (๒๕๔๒) : ๔๕๕๑ - ๔๕๕๗.

บำรุง บารมี, ชมพูราชแดงเขียว. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๔ (๒๕๔๒) : ๑๗๘๑.

บำรุง บารมี, ท้าวเต่า. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๖ (๒๕๔๒) : ๒๗๘๑.

บำรุง บารมี, สุวัฒน์นะเหน่คำ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๔ (๒๕๔๒) : ๗๐๘๔ - ๗๐๘๖.

ปฐุม หงษ์สุวรรณ, การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้านศึกษา. ศูนย์คติชนวิทยาและโครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ประคอง นิมมานเหมินท์, แบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยาสำหรับครู). หน้า ๗๔ - ๗๖. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๑.

ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ดาว เริง หวา, อาปมไทยใต้คง : นิทานกับสังคม. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, ๒๕๔๒.

ประจักษ์ สายแสง, วรรณกรรมจากตำบลศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย. พิษณุโลก : วิทยาลัยวิชาการ
ศึกษา พิษณุโลก, ๒๕๑๖.

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๒ ตำนานเมืองสุวรรณโคimbra พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพนายเฉลิม ปริญาจารย์ ๔ ต.ค.๒๕๐๔.

ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๙.

ปราณี ขวัญแก้ว, วรรณคดีชาวบ้านจากบุตดำ ตำบลอ่อนพิบูลย์. พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘.

ปรีชา อุยตระกูล, วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลวังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา.
เอกสารการนิเทศก์การศึกษาฉบับที่ ๒๐๓ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๐๑.

พระพุทโธไสส, นิทานกถา พระพุทโธประวัติตอนต้น. แปลและเรียบเรียงโดย ธนิต อยู่โพธิ์. กรุงเทพฯ :
กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๐.

พรทิพย์ สารปลั่ง, นิทานพื้นบ้าน บ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ๒๕๔๐.

พิชญานี เริงศิริ, การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พิชิต อัครนิจ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสชาดกฉบับล้านนาไทย. โครงการปริวรรต
วรรณกรรมล้านนาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, ๒๕๔๑.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, สังข์ทอง ใน บทละครนอกกรวม ๖ เรื่อง ฉบับหอสมุด
แห่งชาติ. พระนคร : คลังวิทยา , ๒๕๐๖.

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์, วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ยุรฉัตร บุญสนิท, พระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย : การ
วิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขา
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

รังสรรค์ จันดี และ พรรณเพ็ญ เครือไทย, กาเผือก(๑). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑
(๒๕๔๒) : ๒๒๙ - ๒๓๑.

รัตนพันธุ์ คณะเมือง, ท้าวหอยโข่ง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒.

- ราตรี ผลาภิรมย์, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.
- ลยาศรี หุมนชนะเสวี, การศึกษาเชิงพิจารณานิทานชาดกล้านนาไทยเรื่องก่ากาด่า. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.
- วิจิตรมาตรา, ขุน. สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคาวี. พระนคร : สาส์นสวรรค์, ๒๕๑๒.
- วิเชียร ณ นคร, รายงานการวิจัยการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช.
ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๑.
- วินัย ภูระหงษ์, พระสุธน - นางมโนห์รา : การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่าง
ฉบับต่างๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.
- วีรวัชร ปิ่นเขียน, วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ภาควิชา
ภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง
ราชบุรี (ม.ป.ป.)
- เวาน์ เพลงเดอ, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ. กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและ
สมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙.
- ศรีเลา เกษพรหม, พิมพาชนะนึ่ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๙ (๒๕๔๒) : ๔๖๘๕ -
๔๖๘๗.
- ศิริพร ลีตะฐาน, รามเกียรติ์ : การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
- ศิริพร ลีตะฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," วารสารอักษร ๑๒, ๒
(กรกฎาคม ๒๕๒๓)
- ศิริพร ลีตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนในบริบททาง
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๗.
- ศิริพร ณ ถลาง, ชนชาติไทยในนิทาน : แลลวดแฉ่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน.
กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.
- ศิริพร ณ ถลาง, บรรณาธิการ, ไวยากรณ์ของนิทาน การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง.
กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๔.
- สดศรี ดรน้อย, การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง "ก่ากาด่า" ฉบับล้านนา อีสานและไทเขิน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทยและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

สมหมาย ปิ่นพุทธรศิลป์, วรรณกรรมท้องถิ่นภูเก็ต. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, ๒๕๓๒.
 สนั่น ธรรมธิ, จันทพราหมณ์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๓ (๒๕๔๒) : ๑๔๗๕.
 สิริวัฒน์ คำวันสา, ทำหัวข้อหล่อ : วรรณกรรมนิทาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ๕ (๒๕๔๒) : ๑๗๐๗.

สีบพงศ์ ธรรมชาติ, วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

สุกัญญา ภัทรราชย์, บรรณารักษ์, วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุชาติพิศ สว่างผล, วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยยวน บ้านคลองน้ำไหล จังหวัดกำแพงเพชร
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, ๒๕๓๑.

สุนทรภู่, พระอภัยมณี ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๐๙.

สุนีย์ พระแก้ว, ปริวรรต, หอยทอง. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร,
 ๒๕๒๗.

เสนหา บุญรักษ์, วรรณกรรมคำขวัญของภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, จากซินเดอเรลลาถึงปลาบู่ทอง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
 ๒๕๔๐.

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, นิทานพื้นบ้านเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
 รามคำแหง, ๒๕๓๓.

"เหยียด้านานพื้นเมือง," ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๗, ๑๑ (กันยายน ๒๕๓๙)

อนาโตล แบลดิเยร์, วรรณกรรมไทเขิน. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐.

อภัสสร รัตนศรีปัญญา, วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานชาวบ้าน อำเภอละงู จังหวัดสตูล.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ภาคใต้, ๒๕๓๘.

อรไท ผลดี, การศึกษาเชิงพินิจนิทานชาดกล้านนาเรื่องชมพูราชแตงเขียว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.

อุดม รุ่งเรืองศรี, งานปริวรรตวรรณคดีล้านนาเรื่องสุวัณณะหอยสังข์. หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษา
 และวัฒนธรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘.

อุดม หนูทอง, หอยสังข์ : ฉบับบ้านควนसान. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ๑๗ (๒๕๔๒) :
 ๘๕๓๒.

เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร, การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก. วิทยา
นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ภาษาอังกฤษ

- Aarne,A.,and Thompson,S., The types of the folktales. Helsinki : Indiana University,
1987.
- Dundes,A.,ed. Cinderella : A casebook. Madison: University of Wisconsin Press, 1988.
- Dundes,A.,ed. The Study of the folklore. New Jersey: Prentice - Hall, 1965.
- Ingersoll,F.S., Sang Thong : A dance drama from Thailand. Vermont & Tokyo : Charles E.
Tuttle Company, 1973.
- Kaignavonsa,X. and Fincher,H., Legends of the Lao : A compilation of Legends and
other folklore of the Lao people. (n.p.,n.d.)
- Lévi - Strauss,C., "The structural study of myth," Structural anthropology ,pp. 206 - 231.
New York : Basic Books, 1963.
- Muang Htin Aung, Folk tales of Burma. India : Sterling Publishers, 1980.
- Propp,V., Morphology of the folktale. Texas: University of Texas Press,2000.
- Rooth A.B.,The cinderella cycle. Lund : CWK Gleerup, 1951.
- Thompson,S., The folktale. Berkeley: University of California Press,1977.
- Von Sydow,C.W., "Folktale studies and philosophy : Some points of view," in
Dundes,A.(ed.), The study of the folklore, pp. 219 - 242. New Jersey :
Prentice - Hall,1965.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างนิทานในแบบเรื่องอื่นที่มีอนุภาคและโครงเรื่องบางตอน
คล้ายคลึงกับนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองอิทธิพลทางด้านเนื้อเรื่องของนิทานสังข์ทองที่มีต่อนิทานเรื่องอื่น

๑. นิทานภาคเหนือเรื่อง เขียวสองมอน

จาก บำรุง บารมี, "เขียวสองมอน," สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒ (๒๕๔๒) : ๘๖๒ - ๘๖๕.

เศรษฐีหม้ายผู้หนึ่งมีบุตรชาย ๒ คนคือ สุวัตตกุมารกับรัตนกุมาร ต่อมาภรรยาใหม่ได้ยุยงให้เศรษฐีนำบุตรทั้งสองไปทิ้งในป่า นางยักษ์หม้ายตนหนึ่งมาพบเด็กทั้งสองจึงนำไปเลี้ยง โดยปลอมตัวเป็นหญิงชราเพื่อไม่ให้เด็กทั้งสองรู้ว่าตนเป็นยักษ์ เมื่อโตขึ้นทั้งสองได้แอบไปเที่ยวในบริเวณที่นางยักษ์สั่งห้าม ทำให้รู้ว่าหญิงชราเป็นยักษ์และได้พบของวิเศษคือ อ่างทองคำและไหมทองคำซึ่งทำให้แปลงกายเป็นนกแก้วได้ เมื่อนางยักษ์ออกไปหากินทั้งสองคนจึงซุกตัวจนกลายเป็นทองแล้วสวมไหมทองคำกลายเป็นนกแก้ว แล้วก็บินหนีออกจากเมืองยักษ์ เมื่อนางยักษ์ทราบว่าสุวัตตกุมารกับรัตนกุมารหนีไปก็ออกติดตามและขอร้องให้กลับไปอยู่อยู่กับนาง แต่ทั้งสองไม่ยอมกลับ นางก็เสียใจจนอกแตกตาย ส่วนนกแก้วแปลงทั้งสองก็บินไปกับฝูงนก

นกแก้วสุวัตตได้ทราบข่าวพระราชาเมืองจัมปานครประกาศหาราชบุตรชายจึงแยกกับรัตนกุมารผู้น้องแล้วบินไปเมืองจัมปา คนเฝ้าสวนจับนกแก้วสุวัตตได้แล้วนำไปถวายพระธิดาจินทาเทวี ต่อมาพระธิดาดังใหม่ทองที่คอนกออกทำให้นกแก้วกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม นกแก้วสุวัตตจึงได้พระธิดาเป็นชายาและกลายเป็นคนในเวลากลางคืน ฝ่ายราชาจัมปาประกาศหาคู่ให้พระธิดาโดยกำหนดให้เคลื่อนก้อนหินสูง ๘ ศอก และกว้าง ๔ ศอก หากผู้ใดทำได้จะยกพระธิดาให้ แต่ไม่มีราชาเมืองใดเคลื่อนก้อนหินได้ ต่อมาพระราชาได้ทราบเรื่องนกแก้วสุวัตตกลายเป็นคนและได้ให้สุวัตตกุมารเคลื่อนก้อนหินให้ดู สุวัตตกุมารก็ทำได้ ราชาจัมปาจึงอภิเษกสุวัตตกุมารให้ครองเมืองจัมปากับนางจินทาเทวี สุวัตตกุมารก็ได้รับรัตนกุมารมาอยู่ด้วยและตั้งให้เป็นอุปราชเมืองจัมปา

ฝ่ายพ่อค้าจากเมืองพรานปลาได้เดินทางมาค้าสำเนาที่เมืองโกเรีย และได้พบดอกชมพูยักษ์ที่มีกลิ่นหอมจึงนำมาถวายเจ้าเมืองโกเรีย ต่อมาเทพธิดาในดอกชมพูก็มากำเนิดเป็นพระธิดาของเจ้าเมืองซึ่งมีรูปโฉมงดงามมากชื่อว่า ชุมพูราชธิดา และมีกลิ่นกายหอมเหมือนดอกชมพู พ่อค้าเมืองพรานปลาได้ทำอุบายลักพาตัวพระธิดาลงเรือไปยังเมืองของตน เพื่อนำไปถวายพระราชินีเมืองพรานปลา แต่พระราชินีเมืองพรานปลาไม่อาจแตะต้องกายของพระธิดาชมพูได้ ฝ่ายพระราชินีโกเรียได้ให้สร้างศาลาใหญ่และให้ช่างวาดรูปพระธิดา แล้วประกาศว่าชายใดติดตามพระธิดากลับมาได้จะยกพระธิดาและสมบัติให้ทั้งหมด และให้แม่ตสาปพระธิดาว่าหากใครฟังดูรูปนางจนลิ้มตาก็ให้กลายเป็นหิน

เมื่อรัตนกุมารทราบข่าวพระธิดาชมพูก็สนใจและเดินทางไปเมืองโกเรีย แต่รัตนกุมารก็ฟังดูรูปพระธิดาอย่างหลงใหลจนกลายเป็นหิน สุวัตตกุมารทราบว่าน้องชายกลายเป็นหินจึงได้แปลงเป็นนกแก้วแล้วเหาะไปเมืองโกเรีย เมื่อทราบจากพระราชินีโกเรียว่าหากให้พระธิดาชมพูรูปได้ก่อนหินก็จะถอนคำสาปได้ นกแก้วสุวัตตจึงได้ออกตามหาพระธิดาต่อไป นกแก้วสุวัตตได้บินไปพบฤๅษีตนหนึ่ง ฤๅษีได้สอนวิชาต่างๆและได้บอกทางไป

เมืองพรวนปลาแก่นกแก้วสุวัตต พอตกกลางคืนนกแก้วสุวัตตจึงลอบบินไปหาพระธิดาชุมพู่และแสดงเครื่องประดับของนางที่นำมาจากเมืองโกเรียแก่นาง พระธิดาชุมพู่จึงยอมไปกับนกแก้วสุวัตต โดยสวมไหมทองคำอีกเส้นหนึ่งทำให้กลายเป็นนกแก้ว แล้วก็พากันกลับเมืองโกเรีย เมื่อพระธิดาชุมพู่ใช้ผ้าโพกศีรษะของนางเช็ดดูก้อนหินที่ถูกลบ ก้อนหินก็กลับเป็นคนรวมทั้งรัตนกุมารด้วย พระราชาโกเรียจึงได้อภิเษกรัตนกุมารกับพระธิดาชุมพู่และให้ครองเมืองโกเรีย ฝ่ายสุวัตตกุมารก็กลับไปครองเมืองจัมปา

๒. นิทานภาคใต้เรื่อง สังข์ศิลป์ไชย

จาก นิทานพื้นบ้าน (พงศาวดาร ๒). ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา ร.ร. ตีบุกพังงาวิทยายน, ๒๕๒๘, หน้า ๒๕ - ๒๖.

เจ้าเมืองคนหนึ่งเล่นสกาแพ้ว จึงเสียน้องสาวของตนให้แก่ท้าวภูธง ต่อมาเจ้าเมืองมีชายา ๗ คน แต่รักชายาคนสุดท้ายมากที่สุด ต่อมาชายาทั้งเจ็ดตั้งครมร์ ชายาคนที่เจ็ดให้กำเนิดลูกเป็นหอย ชายาทั้งหกนางได้ติดสินบนโหรให้ทำนายว่าเป็นกลางไม่ดี ต้องขับไล่ออกจากเมือง ชายาคนที่ ๗ จึงไปอยู่กับตายายคู่หนึ่งซึ่งมีอาชีพทำไร่ ต่อมาสังข์ศิลป์ไชยก็ออกจากหอยมาทำอาหารไว้ให้กิน ภายหลังก็ออกมาอยู่นอกหอย

สังข์ศิลป์ไชยมีรูปร่าง และยิงศรเก่ง เมื่อนางทั้ง ๖ รู้เข้าจึงเอาขนมผสมยาพิษให้ลูกของตนนำมาให้สังข์ศิลป์ไชยกิน แต่สังข์ศิลป์ไชยไม่ยอมกิน ต่อมานางใช้ให้สังข์ศิลป์ไชยยิงนก สังข์ศิลป์ไชยก็ทำได้ เมื่อเจ้าเมืองเห็นว่าสังข์ศิลป์ไชยเก่งกล้าสามารถจึงให้ไปตามนำสาวที่เมืองกุมภกรรณกับพี่ๆ อีก ๖ คน สังข์ศิลป์ไชยจึงให้พี่ๆ รถมี่ริมฝั่งน้ำแล้วก็ขี่สังข์เหาะไปที่เมืองยักษ์กุมภกรรณ และได้พบกับน้ำของตน นางได้พาสังข์ศิลป์ไชยไปซ่อนไว้ในกองดอกไม้เพื่อไม่ให้ยักษ์ได้กลิ่น พอยักษ์นอนหลับสังข์ศิลป์ไชยจึงพาน้ำกลับไปที่ที่ทั้งหก ขณะเดินทางกลับเมืองพี่ทั้งหกก็ผลัดสังข์ศิลป์ไชยตกเหว ฝ่ายนางสาวได้เอาช้อนและผ้าสไบปกเป็นธงแล้วอธิษฐานว่าถ้าสังข์ศิลป์ไชยยังไม่ตายขอให้ช้อนกับผ้าสไบของนางไปถึงเมือง เมื่อกลับเมืองแล้วนางก็บอกเจ้าเมืองว่าหลานที่ช่วยนางไม่ใช่ทั้งหกคนนี้ แต่เด็กทั้งหกก็ใส่ร้ายว่านางเป็นบ้า ต่อมาก็มีนายสำเภานำช้อนกับผ้าสไบมาถวายเจ้าเมืองทำให้น้องสาวของเจ้าเมืองรู้ว่าสังข์ศิลป์ไชยยังมีชีวิตอยู่ ต่อมาเจ้าเมืองประพาสป่าและไปพบสังข์ศิลป์ไชยจึงพากลับไปครองเมือง

๓. นิทานชาวไทยคำตีในประเทศอินเดียเรื่อง เจ้าหอยแสง (เจ้าหอยแสงหอยขาว)

จาก บรรจบ พันธุเมธา, "เจ้าหอยแสง," สตรีสาร ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒๔ (๑๗ ก.ย. ๒๕๒๑) : ๕๐, ๑๒๓ - ๑๒๕.

เจ้าเมืองๆ หนึ่งมีมเหสีเจ็ดนางซึ่งเป็นพี่น้องกัน มเหสีทั้งเจ็ดมีโอรสคนละองค์ แต่มเหสีองค์สุดท้ายมีโอรสเป็นหอย เจ้าเมืองจึงขับไล่ออกจากเมือง นางเทวีองค์สุดท้ายจึงนำโอรสหอยไปด้วยและไปอยู่กับปู่ย่าชานาคู่หนึ่งนอกเมือง วันหนึ่งเมื่อนางเทวีกลับจากทำนา นางก็พบข้าวปลาอาหารมากมายจัดเตรียมไว้ในบ้าน เหตุการณ์เป็นเช่นนี้อยู่หลายวัน ทำให้นางสงสัยมาก วันหนึ่งปู่ย่าและนางเทวีก็กลับมาแอบดูและเห็นเด็กชายคนหนึ่งออกจากหอยขาวมาทำงานบ้าน นางเทวีก็ดีใจมากและเรียกบุตรว่า "เจ้าหอยแสง"

วันหนึ่งเจ้าหอยแสงได้ไปเที่ยวเล่นใกล้เขตวัง และได้พบกับโอรสของเจ้าเมืองซึ่งเป็นพี่ของเจ้าหอยแสง กำลังเล่นหมากรุกหรือสละบ้ำกันอยู่ เจ้าหอยแสงจึงเข้าไปเล่นด้วย ขณะนั้นกำลังมีผีฟ้าออกอาละวาดกินคนอยู่ เจ้าหอยแสงได้ต่อสู้กับผีฟ้าและฆ่าผีฟ้าแล้วก็เดินทางเที่ยวเล่นต่อไป ฝ่ายโอรสทั้งหกจึงถือโอกาสทูลเจ้าเมือง

ว่าพวกตนเป็นผู้ฆ่าผีฟ้า เจ้าเมืองจึงให้โอรสทั้งหมดไปตามหาแม่อาหรือน้องสาวของเจ้าเมืองซึ่งถูกผีฟ้าลักพาตัวไป โอรสทั้งหกทุกขี้ใจมากแต่บังเอิญได้พบกับเจ้าหอยแสงอีกจึงชวนกันเดินทางออกตามหาแม่อา

เจ้าหอยแสงได้เดินทางไปล่วงหน้าโอรสทั้งหก โดยได้ชี้ราชสีห์ข้ามทะเลและได้พบอุปสรรคหลายอย่าง เช่น ภูเขาใหญ่ แต่ก็สามารถผ่านไปได้จนไปถึงเกาะกลางทะเลซึ่งเป็นที่อยู่ของผีฟ้า เจ้าหอยแสงได้พบแม่อาซึ่งเป็นเมียของผีฟ้าและเล่าเรื่องทั้งหมดให้นางฟัง เมื่อใกล้เวลาที่ผีฟ้าจะกลับมา นางจึงให้เจ้าหอยแสงไปซ่อนในสวนและเอาดอกไม้หอมปิดไว้เพื่อไม่ให้ผีฟ้าได้กลิ่นคน เมื่อผีฟ้าหลับแล้วแม่อาจึงให้เจ้าหอยแสงฆ่าผีฟ้า แล้วให้เจ้าหอยแสงไปรับนางสุวรรณารีกสาวของนางซึ่งเป็นชายาของเจ้าเมืองนาคากลับมา เจ้าหอยแสงจึงไปรบกับเจ้าเมืองนาคาและฆ่าเจ้าเมืองนาคา แล้วจึงพาตัวนางสุวรรณารีกกลับมาหาแม่อา

ฝ่ายโอรสทั้งหกของเจ้าเมืองซึ่งทำไร่รอเจ้าหอยแสงอยู่ เมื่อเห็นเจ้าหอยแสงพาแม่อาและลูกสาวกลับมา ก็กลัวความผิด จึงทำอุบายชวนเจ้าหอยแสงเล่นซ่อนหาแล้วล่อเจ้าหอยแสงไปตกหลุมพรางที่พวกตนขุดไว้ แล้วปดแม่อาว่าเจ้าหอยแสงล่องหน้ากลับเมืองไปก่อนแล้ว แม่อาสงสัยจึงเอาผมและผ้าปักไม้ไว้แล้วอธิษฐานว่า ถ้ามีเรือสำเภาผ่านมาเห็นและนำผ้าไปขาย แสดงว่าเจ้าหอยแสงยังไม่ตาย ต่อมาเมื่อเรือสำเภานำผ้าของแม่อาไปประกาศขาย แม่อาจึงรู้ว่าเจ้าหอยแสงยังไม่ตาย ฝ่ายมารดาของเจ้าหอยแสงเห็นว่าบุตรหายไถนาน และเมื่อนางเห็นดอกบัวที่เจ้าหอยแสงให้ไว้เหยียดก็เกรงว่าเจ้าหอยแสงจะเกิดอันตราย นางจึงให้ราชสีห์ออกตามหา ฝ่ายพระอินทร์ก็มาช่วยเจ้าหอยแสงขึ้นจากหลุม เมื่อเจ้าเมืองจัดงานฉลองให้โอรสทั้งหกที่ฆ่าผีฟ้าและพาแม่อากับลูกสาวกลับมาได้ เจ้าหอยแสงจึงมาปรากฏตัวในงานฉลอง (จบเรื่องเพียงเท่านี้)

นิทานที่มีโครงเรื่องบางตอนตรงกับโครงเรื่องนิทานสังข์ทอง

๑. นิทานภาคเหนือเรื่อง อ้ายร้อยชอด

จาก อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา** . ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๔ - ๔๖๕.

ในเมืองอินทมะมีพราหมณ์ชื่อนานอยู่ครอบครัวหนึ่ง ต่อมาบิดามารดาเสียชีวิต ทิ้งบุตรชายไว้ตามลำพัง บุตรชายของพราหมณ์ได้รับความลำบากมากต้องขอทานประทังชีวิต เสื้อผ้าที่ใส่ก็ขาดและผูกเป็นปมถึงร้อยชอด ทำให้ชาวเมืองเรียกเขาว่า "อ้ายร้อยชอด"

วันหนึ่งท้าวสิริมติเจ้าเมืองอินทมะได้จัดงานทอดกฐินขึ้น และกำหนดให้มีการบริจาคทานแก่คนยากจนในเมือง อ้ายร้อยชอดก็ได้มานั่งรับบริจาคทานด้วย นางรัตนพิมพาธิดาองค์ที่เจ็ดของเจ้าเมืองเห็นอ้ายร้อยชอดก็เกิดความสงสาร นางจึงส่งพานดอกไม้ของนางให้อ้ายร้อยชอดร่วมอนุโมทนา ท้าวสิริมติก็รู้ว่าจึงขับไล่นางรัตนพิมพาให้ไปอยู่กับอ้ายร้อยชอด

ต่อมาพี่เขยทั้งหกของอ้ายร้อยชอดได้ออกไปทำนา อ้ายร้อยชอดจึงขอที่นาและเครื่องมือเครื่องใช้จากท้าวสิริมติไปทำนาบ้าง ขณะไถนาอ้ายร้อยชอดก็ได้พบก้อนหินก้อนหนึ่งซึ่งแข็งมาก เมื่อชุดก้อนหินขึ้นมาก็พบแก้ววิเศษอยู่ในก้อนหินจึงเก็บรักษาไว้ ต่อมาหกลูกเขยได้ไปขายสินค้าที่เมืองจำปา และได้เอาอ้ายร้อยชอดไปรับใช้ อ้ายร้อยชอดจึงนำแก้ววิเศษของตนให้พญาจำปาดู ต่อมาพญาจำปาก็รับอ้ายร้อยชอดเป็นบุตรบุญธรรม อ้ายร้อยชอดคิดถึงนางรัตนพิมพาจึงยกพลไปเมืองอินทมะ ทำให้ชาวเมืองแตกตื่นคิดว่าข้าศึกยกทัพมา แต่นางรัตนพิมพาสงสัยว่าคือสามีของนาง ท้าวสิริมติจึงเชิญเข้าเมือง อ้ายร้อยชอดก็ไม่ยอมเข้าจนท้าวสิริมติต้องไปเชิญด้วยตนเอง ต่อมาก็อภิเษกอ้ายร้อยชอดเป็นกษัตริย์ครองเมืองแทน

๒.นิทานภาคกลางเรื่อง นางอุทัย

จาก ส.พลายน้อย, **นิทานไทย**. (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๓๗.) หน้า ๑๕๘ - ๑๗๓.

นางนาคตนหนึ่งได้พบรักกับรุกขเทวา ต่อมานางก็ตั้งครรภ์ นางนาคกลัวบิดาจะล่วงรู้ นางจึงสำรอกไข่ออกมาแล้วกลับไปเมืองบาดาล คางคกตัวหนึ่งกินไข่นาคเข้าไปจึงถูกพิษนาคขาดใจตาย ส่วนไข่นาคได้แตกออกเป็นเด็กผู้หญิง และก็ยังคงอาศัยอยู่ในซากคางคกนั้น ต่อมาตายายคู่นึงออกไปสูมปลาลาและจับได้คางคก คางคกก็ขอให้ตายายเลี้ยงดูตน ตายายจึงนำคางคกกลับไปบ้านด้วย รุ่งขึ้นเมื่อตายายออกไปทำงาน ลูกนางนาคก็ออกมาจากซากคางคกแล้วทำอาหารและปัดกวาดบ้านเรือนให้ตายาย ตายายสงสัยรุ่งขึ้นจึงแอบดู เมื่อเห็นเด็กผู้หญิงออกมาจากซากคางคกก็จับตัวไว้ ตายายขอให้เลิกอาศัยในซากคางคก ลูกนางนาคไม่ยอมแต่ก็ออกจากซากคางคกมาจัดอาหารไว้ให้ตายายทุกวัน นางอุทัยกับตายายจนเติบโตเป็นสาวงามและได้ชื่อว่านางอุทัย

วันหนึ่งนางอุทัยไปฟังธรรมที่วัดและได้พบกับพระสุทราษกุมารโอรสของพระเจ้าการบ พระสุทราษหลงรักนางอุทัยและตามไปสู่ขอนางอุทัยกับตายาย ตายายจึงบอกให้สร้างสะพานทองพร้อมด้วยห้องหนึ่งร้อยห้าสิบห้องจากวังมาจนถึงบ้านของตายาย พระเจ้าการบจึงสั่งให้ตายายสร้างตำหนักเอาไว้รับสะพานทอง นางอุทัยจึงเนรมิตปราสาทให้ตายาย ส่วนพระสุทราษได้อธิษฐานว่าหากตนเป็นคู่ครองของนางอุทัย ขอให้เกิดสะพานทองและห้องร้อยห้าสิบห้อง พระอินทร์จึงเนรมิตให้ ในที่สุดพระสุทราษกับนางอุทัยจึงได้อภิเษกสมรสกัน

ต่อมาพระเจ้ายักษ์จ้าวราชพระบิดาของนางฉันทนาได้ส่งสาส์นมาขอให้พระสุทราษไปอภิเษกกับพระธิดาตนตามที่ได้หมั้นหมายกันไว้ พระเจ้าการบจึงให้พระสุทราษเดินทางไปเมืองจุลิมเพื่ออภิเษกกับนางฉันทนา พระสุทราษให้ช่างหล่อทองเป็นรูปของตนกับนางอุทัย แล้วนำรูปหล่อนางอุทัยติดตัวไปเมืองจุลิม ส่วนรูปหล่อของพระสุทราษนั้นให้นางอุทัยเก็บไว้ดูต่างหน้า เมื่อพระสุทราษอภิเษกกับนางฉันทนาแล้วก็ไม่สนใจนาง ฝ้าแต่ชมรูปหล่อของนางอุทัย เมื่อนางฉันทนาเข้าจึงแอบเอารูปหล่อไปทิ้งน้ำ แต่พระสุทราษก็ยังไม่สนใจนาง ทำให้นางฉันทนาแค้นใจมาก ต่อมานางจึงจ้างคนให้ไปลักตัวนางอุทัย เมื่อได้ตัวนางอุทัยมาแล้ว นางฉันทนาก็ทำร้ายนางอุทัยจนสลบแล้วเอานางอุทัยไปทิ้งน้ำ แต่นางอุทัยมีเชื้อสายนาคจึงไม่ตาย และได้ไปอาศัยอยู่กับแม่ค้าขายขนมคนหนึ่ง

นางอุทัยคิดแก้แค้นนางฉันทนา นางจึงแปลงกายเป็นหญิงชราที่มีผมดำสนิทพายเรือไปขายขนมหน้าวังเสมอ ขณะนั้นบังเอิญนางฉันทนาเกิดผมหงอกก่อนวัย เมื่อนางทราบจากนางกำนัลว่ามีหญิงชราคนหนึ่งอายุหกสิบปีแต่ผมยังดำสนิทอยู่ นางจึงให้นางกำนัลไปตามมาพบเพื่อขอยาแก้ผมหงอก นางอุทัยเลยหลอกนางฉันทนาว่านางมีวิธีทำให้ผมดำ นางฉันทนาหลงเชื่อ นางอุทัยจึงโกนผมนางฉันทนาแล้วเอามีดลับศิระจนเป็นรอย จากนั้นก็เอาปลาร้ามาพอกแล้วเอาหม้อแกงมาครอบ แล้วสั่งให้นางฉันทนาครอบหม้อแกงไว้เจ็ดวัน นางฉันทนาเจ็บปวดมากแต่ก็ทำตามที่นางอุทัยบอก ศิระของนางฉันทนาก็เป็นแผลเน่า ในที่สุดนางฉันทนาทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงขาดใจตาย

ฝ่ายพระสุทราษได้บวชให้นางฉันทนา ระหว่างที่บวชอยู่ก็ได้พบกับนางอุทัยและทราบเรื่องราวทั้งหมด ต่อมาพระสุทราษจึงทำอุบายลาพระเจ้ายักษ์จ้าวราชไปอยู่ในป่า แล้วลาบวชพานางอุทัยกลับเมือง เมื่อพระเจ้าการบทราบเรื่องราวทั้งหมดจึงจัดพิธีสมโภชนางอุทัย และมอบเมืองให้พระสุทราษและนางอุทัยครอบครอง

๓. นิทานชาวไทใหญ่ในพม่าเรื่อง อ้ายชายหล่อมชายอั้ง หรือ ชายเข็ญใจชายพ้อม

จาก บรรจบ พันธุเมธา, "อ้ายชายหล่อมชายอั้ง หรือ ชายเข็ญใจชายพ้อม," สตรีสาร ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒๓ (๒๕ ก.ย. ๒๕๐๙,) หน้า ๑๖ - ๑๗, ๑๑๒ - ๑๑๔.

ขุนหอคำเมืองหนึ่งมีธิดา ๗ นาง พระธิดาผู้พี่ทั้งหมความีหมดแล้วคงเหลือแต่พระธิดาองค์สุดท้าย เจ้าชายเมืองต่างๆ มาสู่ขอนางกันมากมาย เจ้าเมืองไม่รู้จะยกนางให้เจ้าชายเมืองใดจึงประกาศว่าหากใครสามารถเล่าเรื่องที่เจ้าเมืองไม่เคยรู้หรือไม่เคยได้ยิน ก็จะยกพระธิดาให้ เจ้าชายเมืองต่างๆ พากันมาชุมนุมเล่าเรื่องต่างๆ ให้เจ้าเมืองฟังทุกวัน คนที่หนึ่งเล่าเรื่องเกาะใหญ่ไม่รู้สุดสิ้น คนที่สองเล่าว่าฝักกาดเมืองตนคลุมเกาะใหญ่ได้ทั้งหมด คนที่สามเล่าว่าหม้อขางในเมืองตนสามารถใส่ฝักกาดยักษ์และปากหม้อสูงจรดฟ้า คนที่สี่เล่าว่าไม่พ่ายคนชั่วของทวดตนใหญ่ขนาดชดปากหม้อยักษ์ได้พอดีและใช้ร้อยช้างได้เจ็ดร้อย คนสุดท้ายเล่าว่าชาวมืองตนครอบปากหม้อยักษ์ได้พอดี และคนทั้งเมืองสามารถไปแอบได้ขามเวลามีข้าศึกมาตีเมืองได้ แต่เจ้าเมืองก็บอกว่าตนเคยได้ยินเรื่องเหล่านี้มาหมดแล้ว ส่วนเจ้าชายเมืองหนึ่งไม่ได้เล่าเรื่องอะไรและได้เดินทางกลับบ้านเมืองตน

วันหนึ่งเจ้าชายองค์ที่ไม่ได้เล่าเรื่องอะไรนั้นเห็นชายทุกตะชายพ้อมมาฝากเอ็นดู จึงชวนให้ไปเล่าเรื่องที่ไม่มีใครเคยรู้ให้ขุนหอคำฟัง และบอกให้ชายทุกตะทำตามที่ตนสอนแล้วจะได้เป็นราชาบุตรเขยของขุนหอคำ คือให้สานอั้งไปใหญ่ พอครบ ๗ วันสานอั้งเสร็จแล้วก็ให้หาบอั้งไปใหญ่นั้นไปฝากขุนหอคำ แล้วให้ทูลขุนหอคำว่าบิดาของชายพ้อมเคยเล่าว่า ทวดของขุนหอคำเคยนำเงิน ทองและเพชรพลอยอย่างละเจ็ดอั้งไปขนาดเท่าที่ชายพ้อมนำมาไปใช้ในกิจการบ้านเมือง ต่อมาเงินไม่พอ จึงได้ไปกู้ยืมมาจากเศรษฐีใหญ่ซึ่งเป็นทวดของชายพ้อม แม้ว่าจะผ่านไปเจ็ดชั่วคนก็ยังใช้หนี้ไม่หมด แต่ทวดของขุนหอคำก็สัญญาว่าจะชดใช้ไปจนชั้นลูกชั้นหลาน บิดามารดาของชายพ้อมก็ได้สั่งเสียเอาไว้ หากเจ้าเมืองอ่านบันทึกประวัติศาสตร์ก็จะทราบดี เมื่อทุกตะเล่าเรื่องทั้งหมดตามที่เจ้าชายเมืองตนสอนเอาไว้ให้ขุนหอคำฟัง ขุนหอคำจึงจัญญูเพราะหากยอมรับว่าตนเคยได้ยินเรื่องนี้ก็ต้องใช้หนี้ให้ทุกตะชายพ้อม แต่หากปฏิเสธว่าไม่เคยได้ยินก็ต้องยกพระธิดาให้ ในที่สุดขุนหอคำจึงยอมแพ้ และอภิเษกชายพ้อมกับพระธิดาองค์สุดท้าย

วันหนึ่งชายทุกตะชายพ้อมต้องการเดินทางไปค้าขายต่างเมือง จึงให้ภรรยาไปเยี่ยมทองจากขุนหอคำ แล้วขออาศัยเรือของพี่เขยเดินทางไปด้วย เมื่อเดินทางมาถึงเกาะร้างแห่งหนึ่ง ชายทุกตะจึงขอลงที่เกาะ แล้วทำไร่ปลูกพืชต่างๆ ต่อมาเมื่อก้าวหาร้อยตัวมากินถั่วงาในไร่ของทุกตะทุกวันๆ ทุกตะจึงทำบ่วงดักนก นกแก้วหัวหน้าฝูงติดบ่วงของทุกตะจึงถูกจับได้ นกแก้วจำฝูงจึงบอกกับตนจะใช้ค่าถั่วงาให้ เพราะตนรู้จักบ่อเพชร ทุกตะจึงปล่อยไป นกแก้วจำฝูงจึงนำบริวารทั้งห้าร้อยไปเอาเพชรมาให้ทุกตะตัวละสองเม็ด ทำให้ทุกตะมีเพชรมากมาย ทุกตะจึงเอาขี้วัวแผ่นมาห่อเพชรทั้งหมด แล้วเอาขี้วัวเปล่าๆ ที่เหลือเก็บไว้ด้วย เมื่อพี่เขยแวะมารับกลับก็ขนขี้วัวและเพชรทั้งหมดขึ้นเรือ ต่อมาพีนบนเรือหมด พี่เขยจึงยืมขี้วัวของทุกตะไปใส่ไฟคนละ ๕๐๐ แผ่น เมื่อกลับไปถึงเมืองแล้วพี่เขยก็นำข้าวของมีค่าต่างๆ ไปถวายขุนหอคำ ฝ่ายทุกตะให้ภรรยานำขี้วัวแผ่นไปถวาย ขุนหอคำโกรธมากจึงเอาขี้วัวพาดหัวพระธิดา แผ่นขี้วัวก็หักเป็นชิ้นๆ ทำให้เพชรข้างในกระเด็นออกมา ขุนหอคำและคนอื่นๆ จึงพากันยกของปัญญาของทุกตะ และแต่งตั้งให้ทุกตะเป็นรัชทายาท พี่เขยทั้งหกเข้าใจว่าขี้วัวแผ่นที่ตนยืมมาใส่ไฟนั้นมีเพชรซ่อนอยู่ด้วย จึงยอมอ่อนน้อมต่อทุกตะ ต่อมาชายทุกตะชายพ้อมก็ได้ขึ้นครองเมืองในที่สุด

๔. นิทานไทใหญ่เรื่อง อะยี้กันฟ้า

จาก เวาโน่ เพลงเออ, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ. กรุงเทพฯ : สยามสมาคม และสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙, หน้า ๑๔๘ - ๑๕๑.

เจ้าเมืองฯ หนึ่งมีพระธิดา ๗ นาง เหลือแต่พระธิดาองค์ที่เจ็ดเท่านั้นที่ยังไม่มีใครครอง เจ้าเมืองจึงตั้งเงื่อนไขว่าหากใครนำข้าวเปลือกหนึ่งเมล็ดไปค้าขายให้ได้กำไรกลับมาเป็นข้าว ๗ ต่าง (๗ ถัง) ได้ก็จะยกพระธิดาให้อะยี้กันฟ้าซึ่งคนทำมีดสั้นขาย จึงมาอาสา โดยได้ขอคน ๔ คนซึ่งมีกำลังเท่าช้างสาร ๗ ตัวจากเจ้าเมืองแล้วก็ออกเดินทางไปค้าขาย ระหว่างทางอะยี้กันฟ้าก็ให้ลูกน้องเอาปอมาทำเป็นเชือกทั้งเส้นเล็กและเส้นใหญ่ แล้วเอามาทำเป็นสายเบ็ด จากนั้นก็เอาข้าวเปลือกหนึ่งเมล็ดมาเผาไฟจนแตก แล้วเอามาเป็นเหยื่อตกปลา เมื่อได้ปลาตัวเล็กก็เอามาเป็นเหยื่อตกปลาต่อไปเรื่อยๆ และเปลี่ยนขนาดเบ็ดและสายเบ็ดไปด้วย ในที่สุดก็ได้ปลาตัวใหญ่ที่ต้องใช้คนทั้งสี่ช่วยกันดึงขึ้นฝั่ง แล้วทั้งหมดก็ช่วยกันทำปลาแห้ง จากนั้นก็เอาปลาไปแลกข้าวเปลือก จนในที่สุดก็ได้ข้าวเปลือกถึง ๒๐ - ๓๐ ต่าง แล้วก็เดินทางกลับเมือง เมื่อเจ้าเมืองได้ฟังเรื่องราวทั้งหมดจากลูกน้องทั้งสี่คนของอะยี้กันฟ้าจึงได้ยกพระธิดาให้ ต่อมาเจ้าเมืองอับอายที่ได้ลูกเขยเป็นคนหาปลาจึงขับไล่ทั้งสองไปอยู่นอกเมือง

ต่อมาพี่เขยทั้งหกคิดจะเล่นลำเอาไปค้าขาย แม่ยายจึงให้เงินและทองแก่เขยเล็ก ๓ พันชั่งเพื่อให้ไปค้าขายกับพี่เขย อะยี้กันฟ้าได้พาลูกน้องทั้งสี่และนำนกยางไปด้วยตัวหนึ่ง พอเดินทางไปถึงเมืองหนึ่งอะยี้กันฟ้าก็ขอลงกับลูกน้อง แล้วให้พี่เขยแวะรับตอนขากลับ แล้วให้ลูกน้องสร้างที่พักให้นกยางสูงถึง ๗ ชั้นและได้ทำอาหารบุขานก ต่อมาเมื่อเด็กเลี้ยงควายเข้ามาดู เขาก็แจกทองเด็กไปคนละหนึ่งแบ (๕ สตางค์) เมื่อเด็กกลับไปพาพ่อแม่มาดู เขาก็แจกทองไปคนละหมู (๑๐ สตางค์) เมื่อผู้ใหญ่บ้าน กับกำนันมาก็ได้ทองคนละมาด (๒๐ สตางค์) และให้ทองนายอำเภอกับข้าราชการคนละจาบ (บาท) เจ้าเมืองฯ นั้นสงสัยจึงให้ลูกน้องมาถาม เขาจึงบอกว่ามีนกยางวิเศษซึ่งเป็นทอง เจ้าเมืองจึงหาว่าอะยี้กันฟ้าขโมยนกของเมืองตน ส่วนอะยี้กันฟ้าก็ให้ลูกน้องของเขาซึ่งมีกำลังมากจับตัวลูกน้องของเจ้าเมืองไว้ ในที่สุดเจ้าเมืองต้องยอมแพ้ และยกเมืองให้พร้อมกับให้เพชรอีก ๓ เม็ดซึ่งโตเท่าไข่ไก่ และมีสามสีคือ ดำ แดง เขียว เขาจึงปล่อยคนของเจ้าเมืองไป แล้วก็เอาขี้วัวมาทาเพชรใส่ถุงเก็บไว้ และเอาขี้วัวที่เหลือปั้นเป็นก้อนใหญ่เท่ากับเพชรบรรทุกหลังวัว ๖ ตัว เมื่อพี่เขยกลับมาพบกับเอาขี้วัวฝากพี่เขยคนละหนึ่งถุง ระหว่างเดินทางพี่เขยได้เอาขี้วัวมาใช้แทนพินจนหมด

วันรุ่งขึ้นพี่เขยได้นำผ้าแพรมาถวายเป็นพ้อตา ส่วนอะยี้กันฟ้านำขี้วัวมาให้ เจ้าเมืองก็ขำว้างทั้ง ทำให้ขี้วัวแตกกระจาย จนเห็นเพชรทั้ง ๓ สี เมื่อเจ้าเมืองอยากได้อีก เขาก็บอกว่าฝากเอาไว้กับพี่เขย พี่เขยก็บอกว่าเอาไปหุงอาหารหมดแล้ว เจ้าเมืองจึงให้หกเขยมาเป็นทาสของอะยี้กันฟ้า และยกเมืองให้อะยี้กันฟ้าครอง

นิทานที่มีอนุภาคบางอย่างคล้ายกับนิทานสังข์ทอง

ก. อนุภาคคนซ่อนตัวอยู่ในวัดฤดูแล้วออกมาทำอาหารหรือทำความสะอาดบ้าน

๑. นิทานภาคเหนือเรื่อง นางไขฟ้า (หมาเก้าหาง)

จาก เวาโน่ เพลงเออ, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ. กรุงเทพฯ : สยามสมาคม และสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙, หน้า ๓๗๒ - ๓๗๓.

ชายหนุ่มคนหนึ่งมีอาชีพทำไร่ ต่อมานางไขฟ้าได้แปลงร่างลงมาเป็นไขมาอยู่ที่บ้านของชายหนุ่ม เมื่อชายหนุ่มออกไปทำไร่ นางไขฟ้าก็ออกมาจากไขแล้วทำงานบ้านให้เขาทุกวัน ชายหนุ่มจึงแอบดู เมื่อเห็นหญิงสาวออกมาจากไข เขาจึงทูปไขแตกและต่อมาจึงได้นางไขฟ้าเป็นภรรยา เจ้าเมืองอยากได้นางไขฟ้าไปเป็นภรรยาจึง

เอาของความมาทำอาหาร ทำให้นางไขฟ้าอยู่เมืองมนุษย์ไม่ได้ ต้องกลับไปเมืองของนาง ชายหนุ่มสามีของนาง ไขฟ้าจึงติดตามหานางไขฟ้า โดยมีหมาเก้าหางเป็นผู้ช่วยเหลือ ในที่สุดก็ได้พบนางไขฟ้าและพานางกลับมาอยู่ด้วยกัน

๒. นิทานไทลื้อทางภาคเหนือของไทยเรื่อง นางแดง

จาก เวาร์ เพลงเออ, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ. กรุงเทพฯ : สยามสมาคม และสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙, หน้า ๑๔๔.

หญิงคนหนึ่งคลอดบุตรเป็นแดงลูกหนึ่ง แดงนี้ได้พูดกับนางว่าให้เลี้ยงดูตนแล้วต่อไปภายหน้าตนจะตอบแทนบุญคุณ นางก็เลี้ยงดูแดงจนโตก็มีหญิงสาวรูปร่างออกมาจากผลแดง เจ้าเมืองเห็นว่านางแดงสวยงาม จึงได้นำไปเลี้ยงเป็นธิดาและให้ครองเมือง มารดาของนางแดงจึงได้รับความสุขมาก

๓. นิทานไทไตคงในประเทศจีนเรื่อง นางปลาคำ

จาก ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาวเชิงหวา, อาปมไทไตคง : นิทานกับสังคม. กรุงเทพฯ : แม่คำ ผาง, ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๕.

ชายหนุ่มคนหนึ่งจับปลาสีทองได้ตัวหนึ่งจึงนำไปเลี้ยงไว้ในโถที่บ้าน เมื่อเขาออกไปทำงาน ปลาสีทองก็แปลงร่างเป็นหญิงงามมาดูแลบ้านและทำอาหารให้ วันหนึ่งชายหนุ่มจึงแอบดูและเมื่อเห็นปลาทองกลายเป็นหญิงงาม เขาจึงจับตัวสาวงามไว้และเอาซากปลาไปเผาไฟ ทั้งสองจึงแต่งงานกัน

ฝ่ายเจ้าเมืองต้องการนางปลาคำมาเป็นมเหสีจึงให้ชายหนุ่มนำไก่มาชนกัน นางปลาคำก็หาไก่พิเศษมาให้สามี ทำให้ชายหนุ่มชนะเจ้าเมือง ต่อมาเจ้าเมืองให้โค่นต้นไม้โดยฟัน ๓ ครั้ง ชายหนุ่มได้ขวานวิเศษจากนางปลาคำจึงทำได้ ต่อมาเจ้าเมืองให้ตามหานกเงินนกทองที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ที่ถูกโค่น นางปลาคำก็ช่วยชายหนุ่มหาจนพบ เมื่อนกเงินนกทองส่งเสียงร้องก็เกิดหอกและดาบแทงเจ้าเมืองจนเสียชีวิต ชายหนุ่มและนางปลาคำจึงอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขดังเดิม

๔. นิทานไทไตคงในประเทศจีนเรื่อง นางหมากของเขียว (นางลูกท้อสีเขียว)

จาก ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาวเชิงหวา, อาปมไทไตคง : นิทานกับสังคม. กรุงเทพฯ : แม่คำ ผาง, ๒๕๔๒, หน้า ๒๓๗ - ๒๓๙.

แม่ลูกคู่หนึ่งเป็นคนยากจนมีอาชีพเก็บของป่าขาย ต่อมาลูกชายฝันว่าที่ดอยสาวี่มีแก้ว วันรุ่งขึ้นจึงเดินทางไปที่ดอยสาวี่และนั่งพักที่หินก้อนหนึ่ง บริเวณที่ชายหนุ่มนั่งพักนั้นเป็นสถานที่ตากแดดของสิ่งงาซึ่งเป็นนางผี เมื่อนางสิ่งงาคอนที่สามเห็นชายหนุ่มก็อยากตามไป พี่สาวของนางก็ไม่ว่าอะไร ต่อมาชายหนุ่มได้พบดอยสีเขียว สีแดงและสีขาวซึ่งมีแสงแวววาวจึงได้เก็บใส่ตะกร้าแล้วเดินทางกลับบ้าน เมื่อกลับไปบ้านก็พบว่ามารดาตายแล้วจึงได้ทำศพมารดา

ต่อมาชายหนุ่มนึกได้ว่าเอาดอยใส่ตะกร้าไว้และบังเอิญทำดอยตกพื้น ดอยก็หายไป พอตะวันตกดินก็มีต้นท้อออกขึ้นมาสูงเท่าตัวเขา ชายหนุ่มก็รดน้ำทุกวัน เมื่อต้นท้อออกลูกเขาก็เก็บลูกท้อไปไว้ในห้องนอน เวลาที่เขาออกไปหาดอยพอลบมาก็ปรากฏว่ามีอาหารเตรียมไว้ให้ทุกวัน วันหนึ่งเขาจึงรีบกลับมาเร็วกว่าปกติและเห็นหญิงงามคนหนึ่งทำอาหารให้แล้วก็กลับเข้าไปในลูกท้อสีเขียว วันรุ่งขึ้นเมื่อหญิงสาวออกมาจากลูกท้ออีก เขาก็ขอหญิงสาวแต่งงานแล้วทั้งสองคนก็อยู่ด้วยกัน

ฝ่ายท้าวสีลาชาเจ้าเมืองได้ทราบข่าวนางหมากของเขี้ยวภรรยาของชายหนุ่มมีรูปงามมาก จึงตามชายหนุ่มมาเข้าเฝ้าและสั่งให้พานางหมากของเขี้ยวมาช่วยต้อนรับแขกในงานเลี้ยงของตน เมื่อชายหนุ่มไม่ยอมจึงสั่งให้หาจันทอง ๘ ใบใส่อาหาร ๘ อย่างมาให้ภายในสามวัน นางหมากของเขี้ยวก็หาของตามที่เจ้าเมืองต้องการได้ ต่อมาท้าวสีลาชาสั่งให้ชายหนุ่มหาโต๊ะแก้วพร้อมขวดแก้ว ๘ ใบ นางหมากของเขี้ยวก็จัดการหามาให้ และขอร้องให้ท้าวสีลาชามารับที่ประตูวัง ฝ่ายท้าวสีลาชาได้ยินเสียงดนตรีดังมาจากตะกร้าเมื่อหนึ่งฟังก์ก็ได้ยินเสียงของแตก แล้วท้าวสีลาชาก็เสียชีวิต ชายหนุ่มจึงได้เป็นพระราชอาครองเมือง

๕. นิทานภาคอีสานเรื่อง กำพรว้าผีน้อย

จาก จารุวรรณ ธรรมวัตร, นิทานกำพรว้า : ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง. โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กลุ่มสร้างเสริมศักยภาพนักวิจัยด้านอีสานคดีศึกษา, ๒๕๔๒, หน้า ๙๙ - ๑๐๑.

ชายกำพรว้าผู้หนึ่งทำนาปลูกข้าวอยู่นอกเมือง ต่อมาชายหนุ่มได้ทำไร่แล้วได้ผีน้อยตัวหนึ่ง ผีน้อยได้ร้องขอชีวิต ชายหนุ่มจึงปล่อยให้ไป วันต่อมาก็ได้ไร่ได้ช้างพลายตัวหนึ่ง ช้างขอให้ชายหนุ่มปล่อยให้ไปและถอดงาให้ชายหนุ่ม ต่อมาตกได้จอนพอน เสือเหลืองและนาค แต่ชายหนุ่มก็ปล่อยให้หมดไป ต่อมาได้มีผู้หญิงออกจากงาช้างมาทำอาหารไว้ให้ แต่ชายหนุ่มไม่กล้ากิน วันต่อมาชายหนุ่มจึงแอบดูเมื่อเห็นนางฟ้งงาออกมาจากงาช้างจึงตะครุบนางไว้ ทำให้งาช้างแตก ชายหนุ่มกับนางในงาช้างจึงอยู่กินกัน

ฝ่ายพระยาพรหมทัตเจ้าเมืองทราบว่าชายกำพรว้ามีภรรยารูปงามก็อยากได้ จึงสั่งให้ชายกำพรว้านำไก่มาชนกับตน ถ้าแพ้จะยึดภรรยาของนาง ชายหนุ่มกำพรว้าจึงปรึกษากับนางในงาช้าง และสัตว์ต่างๆที่ตนเคยช่วยเหลือไว้ เห็นอัมจึงแปลงเป็นไก่และชนชนะไก่เจ้าเมือง ต่อมาเจ้าเมืองให้ชนควาย เสือเหลืองก็แปลงเป็นควาย และชนะควายของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทำชนวัว ชายหนุ่มก็ให้เสือเหลืองแปลงเป็นวัวและก็ชนะอีก เจ้าเมืองเอาไก่ควายและวัวของตนที่ชนแพ้ไปตากแห้งแล้วสั่งให้ชายหนุ่มกินให้หมด พวกสัตว์ต่างๆก็ช่วยชายหนุ่มกินหมด

ฝ่ายแมงงอดได้อาสาพญาแถนมาเอาชีวิตภรรยาของชายหนุ่ม โดยวางแผนว่าจะซ่อนในกองฟืนและตอดนางฟ้งงาตอนที่นางมานั่งข้าว ผีน้อยได้ยินแผนการจึงมาเตือนชายหนุ่ม เมื่อผีน้อยมานั่งข้าวและเจอแมงงอดจึงเอาท่อนฟืนตีแมงงอดตาย ต่อมางูเห่าก็อาสาพญาแถนอีก โดยมาขุดอยู่ในหม้อหนึ่งข้าว ผีน้อยรู้เข้าจึงก่อไฟนั่งงูเห่า ต่อมากงูเห่าอาสาเรียกขวัญของนางฟ้งงา ผีน้อยจึงให้ชายหนุ่มทำธนู แล้วเอาธนูยิงงูเห่ามาบั้งกิน คราวนี้บั้งธนูอาสาจะเรียกขวัญนางโดยจะร้องจากที่ไกลๆ ผีน้อยไม่รู้จะช่วยอย่างไรจึงบอกชายหนุ่มว่า พงูนี้นางฟ้งงาต้องตาย เมื่อบั้งธนูร้องสามครั้งนางฟ้งงาก็ตาย ผีน้อยสั่งชายหนุ่มไม่ให้เผาหรือฝังศพนาง แล้วก็ขึ้นไปเมืองพญาแถน ก็พบว่าพญาแถนกำลังเตรียมงานแต่งงานของตนกับนางฟ้งงา บั้งธนูเผลอมากผีน้อยจึงอาสาไปส่งบ้าน แล้วก็ทำอุบายให้บั้งธนูเข้าไปอยู่ในช่องแล้วก็ชิงไว้ เมื่อบั้งธนูขอชีวิตจากผีน้อยๆ จึงให้บั้งธนูเรียกวิญญาณนางฟ้งงา ทำให้นางฟ้งงาฟื้นขึ้นมา เมื่อผีน้อยรู้ว่าบั้งธนูเรียกวิญญาณคนได้เพราะมีความพิเศษอยู่ที่ปลายลิ้น ผีน้อยจึงตัดปลายลิ้นบั้งธนูทิ้ง บั้งธนูจึงเรียกวิญญาณคนไม่ได้อีก ส่วนชายหนุ่มกำพรว้ากับนางฟ้งงาก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ข. อนุภาคพระเอกมีร่างอัปลักษณ์หรือแต่งกายแปลกประหลาดได้คู่ครองที่สูงศักดิ์

๑. นิทานภาคเหนือเรื่อง อ้ายร้อยกابلาน

จาก อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมลานนา**. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒, หน้า ๑๙๒ - ๑๙๔.

ทุกตะสามี่ภรรยาคนหนึ่งในเมืองพาราณสียากจนมาก บุตรชายของทุกตะทั้งสองมีรูปร่างแต่เพราะความยากจนทำให้ต้องเอากาบใบลานมาร้อยใส่เป็นเสื้อผ้า ทำให้ชาวเมืองเรียกเขาว่า "อ้ายร้อยกابلาน" ต่อมาอ้ายร้อยกابلานอยากได้พิณจึงเข้าป่าไปหาไม้ พระอินทร์จึงแปลงเป็นชายชรานำพิณวิเศษซึ่งสามารถทำให้คนหลงใหลหรือหวาดกลัวได้มาให้อ้ายร้อยกابلาน

วันหนึ่งบุตรของเศรษฐีเพื่อนของอ้ายร้อยกابلานได้ชวนอ้ายร้อยกابلานไปหานางอัจฉราพระธิดาของท้าวพาราณสี ซึ่งบุตรเศรษฐีติดพันอยู่ โดยได้นำเสื้อผ้าของตนมาให้อ้ายร้อยกابلานยืมใส่ อ้ายร้อยกابلานให้บุตรเศรษฐีไปสนทนากับนางอัจฉราบนปราสาท ส่วนอ้ายร้อยกابلานก็นั่งเฝ้าพิณรออยู่ เมื่อนางอัจฉราได้ยินเสียงพิณก็พึงใจ นางจึงเรียกอ้ายร้อยกابلานไปคุยด้วย นางอัจฉรารักใคร่พอใจอ้ายร้อยกابلานมาก ทำให้บุตรเศรษฐีโกรธจนทวงเสื้อผ้าคืน แต่นางอัจฉราก็นำเสื้อผ้าอย่างดีมาให้อ้ายร้อยกابلานใส่แทน

บุตรเศรษฐีแค้นเคืองอ้ายร้อยกابلานจึงนำความไปบอกบิดาของตน เศรษฐีจึงให้บุตรทำอุบายชวนอ้ายร้อยกابلานแต่งวิวต่างไปค้าขาย แล้วลวงอ้ายร้อยกابلานไปฆ่า บุตรเศรษฐีจึงทำตามทีบิดาแนะนำ เมื่อขบวนวิวต่างที่อ้ายร้อยกابلานเดินทางไปกับบุตรเศรษฐีหยุดพักกลางป่า บุตรเศรษฐีจึงให้อ้ายร้อยกابلานไปหาน้ำแล้วลักอ้ายร้อยกابلานตกเหวตาย บุตรเศรษฐีได้กลับไปหานางอัจฉราแล้วบอกว่าอ้ายร้อยกابلานป่วยตายในป่า และขอให้นางอัจฉราไว้รัก นางอัจฉราจึงอภิเษกกับบุตรเศรษฐี

พระอินทร์ได้นำน้ำอมฤตมาชุบชีวิตอ้ายร้อยกابلานแล้วบอกทางกลับเมืองพาราณสีให้ ระหว่างทางพระอินทร์ได้แปลงเป็นชายชราป่วยใกล้ตายมาดักกรออ้ายร้อยกابلาน เมื่ออ้ายร้อยกابلานเข้าไปดูแลชายชราๆ จึงขอให้ฝังศพให้ตน และยกของวิเศษในยาม คือ รองเท้าวิเศษสวมแล้วหะได้ ไม้เท้าวิเศษตันชี้ตายปลายชี้เป็น และพิณวิเศษซึ่งสามารถข่มขวัญข้าศึกหรือโน้มน้าวจิตใจคนให้แก่อ้ายร้อยกابلาน อ้ายร้อยกابلานจึงสวมรองเท้าวิเศษหะกลับเมือง และติดพิณวิเศษ เศรษฐีและบุตรได้ยินเสียงพิณก็หวาดกลัววิ่งเตลิดเข้าป่าและตกเหวตาย ท้าวพาราณสีเห็นอ้ายร้อยกابلานติดพิณกลางอากาศก็ชื่นชมจึงเชิญอ้ายร้อยกابلานมาเป็นกษัตริย์ อ้ายร้อยกابلานจึงได้อภิเษกกับนางอัจฉรา และได้ครองเมืองพาราณสี แล้วรับบิดามารดามาอยู่ด้วยกันในวัง

๒. นิทานภาคเหนือเรื่อง ค่อมเปลี่ยชาติ

จาก สนั่น ธรรมธิ, "ค่อมเปลี่ยชาติ," **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๒** (๒๕๔๒) : ๙๙๑ - ๙๙๓.

ชายทุกตะยากไร้ผู้หนึ่งมีรูปร่างพิการ คือ มีร่างค่อมและชาติดกกัน จึงถูกเรียกว่า "ค่อมเปลี่ย" ค่อมเปลี่ยอาศัยอยู่กับหญิงชราคนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ดูแลสวน เมื่อโตเป็นหนุ่มก็อยากมีภรรยา จึงให้เข้าไปสู่ขอนางสุปปชาพระธิดาองค์ที่เจ็ดของพระเจ้าพรหมทัต เมื่อยายบอกว่าไม่มีเงินสินสอด ค่อมเปลี่ยจึงให้เข้าไปเก็บผักเบี้ยขาวและผักเบี้ยแดงไปขอพระธิดา เมื่อท้าวพรหมทัตทราบว่ายายมาสู่ขอพระธิดาไปให้ชายเข็ญใจ ก็สั่งให้เสนาจับนาง ยายจึงหนีออกจากวังแล้วพาค่อมเปลี่ยหนีออกจากเมือง ฝ่ายท้าวพรหมทัตได้พบว่ากระเช้าผักเบี้ยที่ยานำมาให้กลับมีเงินและทองเต็มกระเช้า ท้าวพรหมทัตจึงให้ตามหาตัวสองยาลานแต่ก็ไม่พบ

ยาจำสวนและคอมพิวเตอร์ได้ไปทำนาปลูกข้าวอยู่ในป่า ต่อมาเมื่อมีหนูมากินเมล็ดข้าว คอมพิวเตอร์จึงดักหนู และจับได้พญาหนูเผือก พญาหนูเผือกขอให้คอมพิวเตอร์ปล่อยตนไปโดยสัญญาว่าจะให้ทุกอย่างที่คอมพิวเตอร์ต้องการ คอมพิวเตอร์บอกพญาหนูว่าหากพาพระธิดาสูปปชามาให้ตนได้ก็จะปล่อยไป พญาหนูจึงสัญญาว่าจะทำให้คอมพิวเตอร์ปล่อยสมหวังภายใน ๗ วัน พญาหนูได้สั่งให้บริวารชุดไพร่เดินไว้ใต้โรงทานของท้าวพรหมทัต เมื่อท้าวพรหมทัตไปทำบุญตักบาตรที่โรงทานก็เกิดเสียงดังสนั่นเหมือนแผ่นดินถล่ม เพราะพญาหนูสั่งให้บริวารวิ่งวนอยู่ในโรงทานนั้น แล้วพญาหนูก็ร้องบอกมเหสีของท้าวพรหมทัตว่าให้ยกพระธิดาให้คอมพิวเตอร์ภายใน ๗ วัน มิฉะนั้นเมืองจะถล่ม พระมเหสีจึงไปขอร้องพระธิดาทั้งเจ็ด แต่ไม่มีใครยอมอภิเษกกับคอมพิวเตอร์นอกจากนางสุปชชาพระธิดาองค์ที่ ๗ ท้าวพรหมทัตจึงให้ไปรับตัวคอมพิวเตอร์มาอภิเษกกับนางสุปชชาในวัง

ต่อมาพี่เขยทั้งหมดคนเดินทางไปค้าขายต่างเมือง คอมพิวเตอร์จึงติดตามไปด้วย เมื่อแล่นสำเภาไปถึงเมืองหนึ่งจึงจอดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า คอมพิวเตอร์ไปเดินเที่ยวในสวนและได้พบกับยายเฒ่าเฝ้าสวนในเมืองนี้ ยายเฒ่าจึงให้หมาดำแก่คอมพิวเตอร์หนึ่งตัว คอมพิวเตอร์จึงนำหมาดำกลับเมืองตน ต่อมาคอมพิวเตอร์ได้พาหมาดำเข้าป่า และสั่งให้หมาดำเห่าเมื่อพบของมีค่า ทำให้พบแก้ววิฑูร ต่อมาหมาดำได้ส่งเสียงเห่าทำให้เกิดปราสาทราชวังและบ้านเมือง คอมพิวเตอร์จึงได้เป็นกษัตริย์ครองเมือง คอมพิวเตอร์รับนางสุปชชาและยามาอยู่ด้วย แล้วก็ถอดร่างคอมพิวเตอร์ออกกลายเป็นคนรูปร่างงาม

นางสุปชชาได้เชิญท้าวพรหมทัตมาที่ปราสาทของนาง เมื่อท้าวพรหมทัตได้พบชายรูปร่างงาม ก็เข้าไปกราบไว้เพราะคิดว่าเป็นพระอินทร์ คอมพิวเตอร์จึงเปิดเผยความจริงแก่ท้าวพรหมทัต ฝ่ายหมาดำก็ถอดคราบหมาดำออกกลายเป็นชายหนุ่มรูปร่างงามเช่นกัน ท้าวพรหมทัตได้ยกเมืองให้คอมพิวเตอร์ จึงให้หมาดำไปครองเมืองแทน ต่อมาชายในคราบหมาดำก็อภิเษกเป็นราชาชื่อ "กัณหาราช"

๓. นิทานไทเขินเรื่อง อะลองตองหยวก

จาก เวาน์ เพลงเออ, **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**. กรุงเทพฯ : สยามสมาคม และสมาคมสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙, หน้า ๓๒๔ - ๓๒๗.

สามีภรรยาคนหนึ่งมีอาชีพขายใบตอง ภรรยาตั้งครรภ์ได้ไม่นานสามีก็เสียชีวิต ต่อมานางก็คลอดบุตรเป็นผู้ชาย เมื่อบุตรอายุได้เพียง ๗ - ๘ เดือนนางก็เสียชีวิตทำให้บุตรต้องกินนมจากศพของมารดา เทวดาจึงแปลงเป็นชายชราแล้วช่วยเลี้ยงดูเด็กจนโต ต่อมาเด็กชายก็ไปขอทานตามหมู่บ้านจนไปพบเด็กเลี้ยงควาย ๕๐๐ คน เด็กเลี้ยงควายจึงให้เขาช่วยเลี้ยงควายแล้วก็ให้ข้าวกินเป็นการตอบแทน ต่อมาเทวดาได้แปลงเป็นชายชราเอาควายมาให้เขาตัวหนึ่ง เมื่อเขาเลี้ยงควายได้ ๘ เดือน ควายก็พาเขาเหาะไปที่เกาะกลางทะเล แล้วทิ้งเขาได้ที่เกาะ ๓ ปี แล้วจึงมารับเขาไปส่งที่ป่าหิมพานต์ ชายหนุ่มไม่มีเสื้อผ้าใส่จึงเอาใบตองมาถู้งนมและก็อาศัยอยู่ในป่านั้น

ฝ่ายเจ้าเมืองพาราณสีมีธิดาอยู่ ๗ นาง แต่เหลือเพียงพระธิดาองค์ที่ ๗ ที่ยังไม่มีการครอง เจ้าเมืองจึงจัดงาน ๗ วัน ๗ คืนให้นางเลือกคู่ครอง แต่นางก็ไม่พึงใจผู้ใด ต่อมาเมื่อพรานป่าไปพบชายหนุ่มที่นุ่งใบตองในป่า จึงไปเล่าให้เจ้าเมืองฟัง เจ้าเมืองจึงให้พาเข้าวัง เมื่อพระธิดาองค์ที่เจ็ดเห็นเข้าก็เกิดรักใคร่ ฝ่ายชายนุ่งตองได้วิ่งหนีเข้าไปในป่าพระธิดาจึงวิ่งตามไป ชายนุ่งตองได้หนีขึ้นต้นไม้ พระธิดาก็รออยู่ที่โคนต้นไม้และคอยทำอาหารไว้ให้กินเป็นเช่นนั้นอยู่ถึง ๗ เดือนจนเทวดาสงสารและแปลงกายเป็นชายชรามาเรียกชายนุ่งตองลงมาจากต้นไม้ เมื่อชายนุ่งตองลงมาก็ได้บอกกับพระธิดาว่าตนเป็นคนจนแตกต่างจากนาง แต่พระธิดาก็ยืนยันจะเป็นภรรยาของเขา เทวดาจึงเสกให้ทั้งคู่มารูปร่างสวยงาม แล้วเนรมิตปราสาทและบ้านเมืองให้ทั้งสองครอบครัว ต่อมาทหารเมือง

พาราณสีหลงป่ามาพบพระธิดาก็จำได้ จึงกลับไปทูลเจ้าเมืองๆ จึงให้รับทั้งสองคนกลับมาครองเมืองพาราณสี ชายหนุ่มตองก็ให้เด็กเลี้ยงควายมาอยู่กับตนในวัง

ต่อมาพระธิดาได้ค้นข่ามของชายหนุ่มตอง และพบว่าก่อนหินที่เขาเก็บไว้ในข่ามนั้นที่จริงแล้วคือ เพชรพลอยและเงินทอง ชายหนุ่มตองก็บอกว่าได้มาจากเกาะกลางทะเล แต่ไม่รู้ว่าจะกลับไปอีกได้อย่างไรเพราะไม่มีควายวิเศษ พระธิดาจึงอธิษฐานให้ช่างเอราวัณของนางพานางไปชนเพชรพลอยมาจากเกาะ ทั้งสองจึงครองเมืองอย่างมีความสุข

ค. อนุภาคการเสียดวงมัลลย์เลือกคู่

๑. นิทานภาคอีสานเรื่อง เจ้ายอดทอง

จาก ปรีชา อุยตะกุล, **วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา**. (เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๒๐๓ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๒๑,) หน้า ๒๐๘ - ๒๑๐.

ชายหนุ่มคนหนึ่งได้นำทองที่ตนมีอยู่เพียงน้อยนิดไปใส่ไว้ในถาดของพระ แล้วอธิษฐานขอให้ชาติหน้าไม่ลำบากยากจนอีก ต่อมาเมื่อเขาไปพึ่งเทศน์และได้เห็นพระธิดาสวรรณพิงคาคซึ่งมีรูปโฉมงดงาม จึงอธิษฐานขอให้ได้เป็นคู่ครองของนางในชาตินี้หรือชาติหน้า เมื่อตายไปเขาก็ไปเกิดใหม่เป็นคนเขี้ยวจ แต่ผลบุญที่เอาทองไปใส่ไว้ในหลุมส้วมในวัดทำให้เกิดมีหน่อทองงอกขึ้นมามากมายในลานบ้าน แต่ชายหนุ่มไม่รู้ว่าเป็นทองคำฝ่ายนางสวรรณพิงคาก็มาเกิดใหม่เป็นพระธิดาเจ้าเมือง

ต่อมาเจ้าเมืองต้องการให้นางสวรรณพิงคาเลือกคู่ จึงประกาศให้เจ้าชายเมืองต่างๆ มาให้นางสวรรณพิงคาเสียดวงมัลลย์เลือกคู่ แต่นางก็ไม่ยอมเลือกใคร ไม่ว่าลูกอำมาตย์ พ่อค้าหรือชาวบ้านก็ไม่มีใครถูกใจ ในที่สุดทั้งเมืองก็เหลือแต่ชายเขี้ยวจ เจ้าเมืองจึงให้พามาให้นางสวรรณพิงคาดูตัว เมื่อนางสวรรณพิงคาเห็นชายเขี้ยวจจึงโยนพวงมัลลย์ให้ ชายเขี้ยวจก็พาพระธิดาไปอยู่ที่บ้านตน เมื่อนางสวรรณพิงคาเห็นหน่อทองก็รู้ว่าเป็นทองคำจึงบอกเจ้าเมือง เจ้าเมืองเห็นหน่อทองคำมากมาย จึงรับชายเขี้ยวจและพระธิดากลับเข้าวัง หน่อทองนั้นก็ไปขึ้นในวังแทน ต่อมาชายเขี้ยวจจึงได้ครองเมืองแทนพ่อตา และได้เอาทองแจกจ่ายแก่ชาวเมืองจนทั่ว

๒. นิทานภาคใต้เรื่อง อาแวซื่อเร้ง

จาก นุชชาติ เหลาะดูหวิ, "การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๗,) หน้า ๒๑๗ - ๒๑๘.

เจ้าเมืองๆ หนึ่งมีพระธิดา ๓ นาง แต่พระธิดาองค์สุดท้ายที่นางนั้นที่ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองได้ป่าวประกาศให้โอรสเจ้าเมืองต่างๆ และประชาชนในเมืองมาให้พระธิดาเลือกคู่ อาแวซื่อเร้งซึ่งเป็นคนยากจนและมีนิสัยเกียจคร้านก็มาร่วมในงานเลือกคู่ด้วย อำมาตย์ได้ให้ผู้ชายเดินผ่านพระธิดาทีละคนเพื่อให้นางเลือกคู่แต่นางก็ไม่เลือกใคร เมื่ออาแวซื่อเร้งซึ่งสวมเสื้อผ้าขาดๆเดินผ่านพระธิดา นางก็สวมพวงมัลลย์ให้แก่อาแวซื่อเร้ง ทำให้ทุกคนแปลกใจที่นางเลือกชายเกียจคร้านเป็นสามี เจ้าเมืองจึงจัดพิธีอภิเษกให้คนทั้งสองแล้วขับไล่ออกจากวังโดยเจ้าเมืองได้มอบมรดกได้เพียงเล่มเดียวให้แก่อาแวซื่อเร้ง

ต่อมาพี่เขยทั้งสองของพระธิดาจะออกทะเลไปค้าขาย นางจึงขอร้องให้พาอาแวซื่อเร้งไปด้วย ระหว่างทางอาแวซื่อเร้งก็ขอขึ้นฝั่งที่เกาะแห่งหนึ่ง อาแวซื่อเร้งได้พบกับชายเลี้ยงนกและอยู่ช่วยเลี้ยงนกอยู่หนึ่งเดือน เมื่อจะกลับบ้านอาแวซื่อเร้งได้ขออนุญาตจากชายเลี้ยงนก แล้วก็เลือกนกตัวที่เสียงไม่ดี แม้เจ้าของนกจะให้ตัวอื่นที่เสียงดี

กว่าเขาก็ปฏิเสธ แล้วอาแวซ็องก็ไปรอเรือของพี่เขย เมื่อพี่เขยรับอาแวซ็องแล้วก็แล่นเรือไม่ได้เพราะไม่มีลม พี่เขยทั้งสองต่างโทษอาแวซ็อง ฆณะนั้นนกกบินออกจากเรือแล้วไปเกาะที่ต้นไม้บนชายหาด อาแวซ็องจึงขอให้หยุดเรือก่อนเพื่อให้เขาไปตามนก เมื่ออาแวซ็องเรียกนก นกก็บินหนีไป อาแวซ็องได้นำไม้มาขุดดินก็พบพลอย เมื่อนกกบินไปเกาะต้นไม้ต้นหนึ่ง อาแวซ็องก็เจอทอง ต่อมาก็เจอเพชรอีก อาแวซ็องจึงเอาเพชรใส่ไปในถุงเสปียงของตนแทนข้าวแห้งที่นำติดตัวมา แล้วก็ขึ้นเรือกลับเมืองพร้อมพี่เขย ต่อมาอาแวซ็องก็แบ่งเพชรให้พี่เขยคนที่ดีกับตน ส่วนอาแวซ็องก็ร่ำรวยกลายเป็นมหาเศรษฐี เจ้าเมืองและชาวเมืองที่เคยเกลียดชังอาแวซ็องจึงหันมารักใคร่เขา

ง. อนุภาคการถอดรูปกลายเป็นคนรูปร่างมาอยู่กับคู่ครอง

๑. นิทานไทเขินในประเทศพม่าเรื่อง สุวัณณะเต่าดำ

จาก อนาโตล แบลติเยร์, *วรรณกรรมไทเขิน*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐, หน้า ๑๗.

สามีภรรยาคนหนึ่งในเมืองปัญจรัได้เก็บลูกเต่าตัวหนึ่งมาเลี้ยง ต่อมาเกิดน้ำท่วม โสกาผู้เป็นสามีได้ช่วยเหลืออุ้งเต่า เสือโคร่งและปูโรหิตให้มาอาศัยอยู่ด้วยกันบนแพ เมื่อน้ำลดปูโรหิตได้มอบขันทองที่ตนขโมยมาให้แก่โสกา แล้วปูโรหิตก็ไปบอกเจ้าเมืองว่าสองสามีภรรยาขโมยขันทองคำไป เจ้าเมืองสั่งให้จับตัวทั้งสองคนมาลงโทษ ฝ่ายอุ้งเต่าจึงไปพันพิษใส่ดวงตาของพระธิดาวิมาลา ส่วนเสือโคร่งก็นำยาวิเศษไปให้โสกา รักษาพระธิดา ต่อมาพระธิดาได้นำเต่าทองซึ่งถอดร่างกลายเป็นชายหนุ่มไปเป็นสวามี เจ้าเมืองจึงมอบราชสมบัติให้แก่เต่าทอง

๒. นิทานไทเขินในประเทศพม่าเรื่อง เหลื่อมกินเอื้อย

จาก อนาโตล แบลติเยร์, *วรรณกรรมไทเขิน*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐, หน้า ๓๕.

เศรษฐีคนหนึ่งฆ่าวัวในงานบุญ ผลกรรมทำให้ไปเกิดเป็นลูกพระยานาคและมีชื่อว่าปุนณนาค เมื่อโตเป็นหนุ่มจึงมาเที่ยวในเมืองปัญจรันคร ภรรยาเศรษฐีผู้หนึ่งได้ตกลงยกลูกสาวให้ ปุนณนาคแปลงกายเป็นงูเหลือม นางปุนณนากุมารีจึงต้องยอมเป็นภรรยางูเหลือม ต่อมาปุนณนาคก็ถอดร่างงูเหลือมออกกลายเป็นชายหนุ่มรูปร่าง นางเอื้อยพี่สาวของปุนณนากุมารีอยากได้สามีรูปร่างเหมือนน้องจึงจับงูเหลือมมานอนด้วย แต่นางถูกงูเหลือมกินเป็นอาหาร ฝ่ายบิดาของปุนณนาคได้ให้บริวารมาถามปัญหาพระยาปัญจรั ๑๒ ข้อ พระยาปัญจรัได้ประกาศหาคนมาช่วยแก้ปัญหา ปุนณนาคอาสาแก้ปัญหา ๑๒ ข้อ เมื่อพระยาปัญจรัเห็นว่าปุนณนาคเป็นผู้มีปัญญาจึงยกเมืองให้ครอง

๓. นิทานไทเขินในประเทศพม่าเรื่อง สุวัณณมิกคะกวางดำ

จาก อนาโตล แบลติเยร์, *วรรณกรรมไทเขิน*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๓๐, หน้า ๑๑๔.

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นลูกกวางทอง พรานป่าคนหนึ่งได้นำกวางทองแม่ลูกไปถวายพระราชินีเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้แปลงร่างเป็นชายหนุ่มรูปร่าง ฝ่ายอำมาตย์เมืองพาราณสีได้กลิ่นแก้มกวางทองหลายครั้งแต่ในที่สุดก็พ่ายแพ้ พระราชินีเมืองพาราณสีจึงยกพระธิดาคันธให้แก่มกวางทองและอภิเษกให้ครองเมืองต่อไป

ภาคผนวก ข

นิทานของชนชาติอื่นหรือนิทานในกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง

นิทานพม่า

๑. นิทานพม่าเรื่อง เจ้าชายหอยทาก (The Snail Prince)

จาก Muang Htin Aung, Folk Tales of Burma. India : Sterling Publishers, ๑๙๘๐, pp ๙๘ - ๑๐๒.

มเหสีเมืองหนึ่งได้ให้กำเนิดโอรสเป็นหอยทาก พระราชาจึงสั่งให้โกนศิระชะมเหสีและถอดยศไปทำงานเป็นคนสวน ส่วนหอยทากนั้นก็ให้เอาไปลอยแพ นางยักษ์ตนหนึ่งได้ไปอาบน้ำที่แม่น้ำกับบริวารของนาง เมื่อนางพบผอบทองที่บรรจุหอยทากจึงนำกลับไปล้าง คือนั้นหอยทากก็ได้กลายเป็นเด็กผู้ชายคนหนึ่ง นางยักษ์จึงเลี้ยงไว้เป็นบุตร เมื่ออายุ ๑๖ ปีเด็กหนุ่มก็ลามาตายักษ์กลับไปอยู่เมืองมนุษย์ นางยักษ์อาลัยรักบุตรบุญธรรมของตนแต่ก็จำใจให้ไป โดยก่อนจากกันนางยักษ์ได้มอบหาวพิเศษและเสื้อคลุมวิเศษแก่เด็กหนุ่ม เจ้าชายหอยทากซึ่งเติบโตขึ้นเป็นหนุ่มรูปงามและมีรูปทองจึงสวมเสื้อคลุมวิเศษอำพรางตน ทำให้เขากลายเป็นชายหลังค่อมที่อัปลักษณ์และสกปรก จากนั้นก็เดินทางไปจนถึงเมืองหนึ่งและทำงานเป็นคนเลี้ยงวัว

เจ้าเมืองๆที่เจ้าชายหอยทากเดินทางมาถึงนี้มีพระธิดาเจ็ดนางซึ่งเหลือเพียงพระธิดาองค์สุดท้ายที่ยังไม่มีคู่ครอง พระธิดาองค์ที่เจ็ดขอให้พระบิดาจัดงานบุญเพื่อให้นางเลือกคู่ครอง โดยนางจะเลี้ยงอาหารชายทุกคนในเมืองและจะโยนมาลัยที่นางประดับผมเสียดูคู่ครองหลังงานเลี้ยง พระราชาจึงได้จัดงานบุญในวันวันเพ็ญตามคำขอของพระธิดา เมื่อพระธิดาเสียดูมาลัยไปกลางอากาศ มาลัยนั้นก็ไปคล้องศิระชะของชายหลังค่อมคนหนึ่ง พระราชาไม่พอใจมาก แต่พระธิดายอมรับชายหลังค่อมเป็นสวามีและให้ชายหลังค่อมเข้าไปอยู่ในวังกับนาง

ต่อมาเจ้าเมืองต้องการสละราชสมบัติเพื่อไปบำเพ็ญภาวนาในป่า เจ้าเมืองจึงได้คัดเลือกผู้สืบราชสมบัติจากราชนบุตรเขยทั้งเจ็ด โดยสั่งให้ไปหาปลาทองมาให้คนละเจ็ดตัวภายในวันรุ่งขึ้น เช้าตรู่วันรุ่งขึ้นชายหลังค่อมจึงได้ไปที่แม่น้ำแล้วใช้หาวพิเศษเรียกปลาทองมาชุมนุมกัน จากนั้นจึงเอาปลาทองใส่ไหแล้วถอดเสื้อคลุมวิเศษออก เมื่อหกเขยออกมาหาปลาจึงพบกับเจ้าชายหอยทากซึ่งมีรูปงาม หกเขยคิดว่าเป็นเทวดาประจำแม่น้ำจึงเข้ามาขอปลาทองคนละเจ็ดตัว เจ้าชายหอยทากให้ปลาทองหกเขยคนละหกตัวแต่ขอหูกวางเป็นของแลกเปลี่ยน เมื่อทั้งเจ็ดเขยนำปลาทองไปถวายเจ้าเมือง จึงมีชายหลังค่อมเพียงคนเดียวที่ได้ปลาทองครบถ้วนเจ็ดตัวตามที่เจ้าเมืองกำหนด แต่หกเขยได้ขอให้เจ้าเมืองกำหนดการแข่งขันอีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองจึงสั่งให้หูกวางทองมาให้คนละหนึ่งตัว วันรุ่งขึ้นชายหลังค่อมจึงเข้าป่าและให้หาวพิเศษเรียกกวางทองทั้งตัวผู้และตัวเมียมาชุมนุมกัน เมื่อหกเขยออกมาหาหูกวางและพบเจ้าชายหอยทากในรูปงามก็เข้าใจว่าเป็นเจ้าป่า จึงมาขอหูกวางทองคนละตัว เจ้าชายหอยทากจึงขอมุกของหกเขยมาแลกกับกวางทองตัวเมียคนละตัว เมื่อทั้งหมดนำกวางทองไปถวายเจ้าเมืองจึงเห็นว่ามิเพียงชายหลังค่อมเท่านั้นที่สามารถหาหูกวางทองตัวผู้มาได้ แต่หกเขยก็ขอให้แข่งขันกันอีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทั้งหมดสร้างหอบทองค่าคนละหนึ่งหลัง

เมื่อเจ้าเมืองสั่งให้สร้างหอทองคำภายในหนึ่งวัน เขยทั้งหลายได้ตกลงกันว่าจะไม่ทำงานที่เป็นไปไม่ได้นี้ ฝ่ายชายหลังค่อมได้ใช้หว่ายวิเศษเรียกนกแล้วสั่งให้บินไปขอความช่วยเหลือจากมารดายักษ์ นางยักษ์และบริวารจึงเหาะมาหาพร้อมก็นำทองคำมาจากเมืองของนาง แล้วก็ช่วยกันสร้างหอทองคำจนเสร็จ เจ้าเมืองจึงจะยกราชสมบัติให้ชายหลังค่อม ทั้งหกเขยต่างไม่ยินยอมแต่เมื่อชายหลังค่อมประกาศว่าจะเอาหูและจมูกของหกเขยให้แมวกิน เขยทั้งหลายจึงต้องยอมจำนนและชายหลังค่อมก็ต่อหูและจมูกของหกเขยให้เหมือนเดิม จากนั้นชายหลังค่อมก็ถอดเสื้อคลุมวิเศษเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงซึ่งเป็นสีทองดงาม เจ้าชายหอยทากจึงได้รับการยอมรับในฐานะราชาบุตรเขยและได้ขึ้นครองเมืองเป็นพระราชอาของค์ใหม่

เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วเจ้าชายหอยทากก็ยกทัพกลับไปเมืองบิดา แล้วสั่งให้เจ้าเมืองรับมเหสีกลับเข้าวัง เมื่อเจ้าเมืองได้พบเจ้าชายหอยทากและรู้ว่าเป็นโอรสของตน จึงได้พากันไปหามารดาของเจ้าชายหอยทากซึ่งทำงานเป็นคนสวน แล้วรับกลับวังไปเป็นมเหสีของเจ้าเมืองเหมือนเดิม

๒. นิทานพม่าเรื่องคุณหญิงกบของเจ้าฟ้าชาย

จาก หม่อมทินอ่อง, **นิทานเอกของพม่า**. (ปักกิ่ง : เฉลิมนิกับโรงพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, ๒๕๓๐,)
หน้า ๖๒ - ๗๐.

สามีภรรยาคนหนึ่งมีบุตรเป็นกบ กบตัวนี้เป็นกบตัวเมียและพูดได้ จึงมีชื่อว่า "กบสาวน้อย" ต่อมามารดาของกบสาวน้อยตาย บิดาได้แต่งงานใหม่กับแม่มาซึ่งมีลูกสาวหน้าตาอัปลักษณ์สองคน ทั้งสามคนอิจฉาที่เพื่อนบ้านรักใคร่กบสาวน้อย พวกนางจึงคอยกลั่นแกล้งกบสาวน้อยเสมอ

วันหนึ่งเจ้าฟ้าชายองค์ที่ ๔ ได้ประกาศว่าจะจัดพิธีสระผมและได้เชิญหญิงสาวทั่วเมืองมาร่วมพิธีนี้เพื่อจะเลือกคู่ครอง ลูกสาวสองคนของมารดาเลี้ยงต่างแต่งตัวสวยงามไปร่วมพิธี ฝ่ายกบสาวน้อยก็ตามไปและได้เข้าไปอยู่ในบริเวณสระน้ำกับหญิงสาวคนอื่นๆ เมื่อเจ้าฟ้าชายสระผมแล้วจึงได้เลือกคู่ โดยประกาศว่าจะโยนช่อดอกไม้หอมไปกลางอากาศ หากช่อดอกไม้ไปต้องศีรษะหญิงสาวคนใดก็จะรับเป็นชายา เมื่อเจ้าฟ้าชายโยนช่อดอกไม้ๆ นั้นก็ไปตกบนศีรษะของกบสาวน้อย กบสาวน้อยจึงได้อภิเษกกับเจ้าฟ้าชาย

ต่อมาพระราชินีต้องการเลือกเจ้าฟ้าชายองค์หนึ่งในบรรดาสิ่งที่เป็นผู้สืบราชสมบัติ พระราชินีจึงสั่งให้เจ้าฟ้าชายทั้งสี่ไปหาดวงทองมาถวายภายในเจ็ดวัน เมื่อคุณหญิงกบทราบเรื่องจากเจ้าฟ้าชายองค์ที่ ๔ ก็บอกเจ้าฟ้าชายว่านางจะจัดการให้ แล้วเข้าวันที่เจ็ดคุณหญิงกบก็นำดวงทองมาให้ ฝ่ายเจ้าฟ้าชายผู้พี่ทั้งสามไม่มีดวงทองไปถวายพระราชินี แต่ได้ขอแก้ตัวอีกครั้งหนึ่ง พระราชินีจึงสั่งให้ไปหาข้าวสวยที่ไม่มีวันบูดกับหมูที่สดอยู่ตลอดเวลาถวายภายในเจ็ดวัน เมื่อถึงวันที่เจ็ดคุณหญิงกบก็หาข้าวที่ไม่มีวันบูดและหมูที่สดตลอดเวลามาให้ เจ้าฟ้าชายนำไปถวายพระราชินีได้อีกเช่นเคย ฝ่ายเจ้าฟ้าชายอีกสามองค์ก็ขอแข่งขันอีกครั้งหนึ่ง พระราชินีประกาศว่าจะให้แข่งขันเป็นครั้งสุดท้ายโดยให้พาผู้หญิงที่สวยที่สุดในโลกไปพบพระราชินี

เจ้าฟ้าชายผู้พี่ทั้งสามองค์ต่างตั้งใจว่าจะพาชายาของตนไปเฝ้าพระบิดา ฝ่ายเจ้าฟ้าชายองค์ที่สี่ก็สนใจมากเมื่อคุณหญิงกบบอกให้พานางไป เมื่อถึงวันที่เจ็ดเจ้าฟ้าชายผิดหวังมากที่คุณหญิงกบยังเป็นกบที่ขี้เหร่เหมือนเดิม แต่ก็จำใจพาไปหาพระบิดา เมื่อพระราชินีถามเจ้าฟ้าชายองค์ที่สี่ถึงหญิงงามที่สุดในโลกที่เจ้าฟ้าชายพามา คุณหญิงกบก็ประกาศว่าตนเป็นผู้หญิงที่สวยที่สุดแล้วถอดคราบกบออกกลายเป็นสาวงาม พระราชินีจึงตัดสินใจให้คุณหญิงกบเป็นหญิงที่สวยที่สุดในโลกและให้เจ้าฟ้าชายเป็นผู้สืบราชสมบัติ ฝ่ายคุณหญิงกบก็ทิ้งคราบกบเข้าไปในกองไฟตามที่เจ้าฟ้าชายขอร้อง

๓. นิทานพม่าเรื่องไข่มุก

จาก หม่อมทินอ่อง, **นิทานเอกของพม่า**. (ปักกิ่ง : เฉลิมนิคมกับโรงพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, ๒๕๓๐,)
หน้า ๑๒๓ - ๑๒๘.

พระราชินีเมืองหนึ่งได้ประสูติไข่มุกฟองหนึ่ง พระราชาจึงให้ปลดพระราชินีไปเป็นคนสวนในอุทยาน และให้นำไข่มุกไปทิ้งแม่น้ำ นางปีศาจคนหนึ่งมาอาบน้ำกับบริวารที่ริมแม่น้ำ เมื่อนางเห็นไข่มุกก็คิดจะนำกลับไปต้มกินที่บ้าน แต่ขณะที่นางถือไข่มุกอยู่นั้นก็บังเอิญทำไข่มุกแตกพื้น เมื่อเปลือกไข่มุกแตกก็มีเด็กชายคนหนึ่งคลานออกมา นางปีศาจจึงรีบแปลงกายเป็นมนุษย์และบอกเด็กชายว่าตนเป็นมารดาของเด็กน้อย ตั้งแต่นั้นมาทั้งสองก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

เด็กชายอยู่กับนางปีศาจแปลงจนเติบโตเป็นหนุ่ม วันหนึ่งนางปีศาจจะไปร่วมงานเลี้ยงของเพื่อนปีศาจในป่า จึงสั่งเด็กหนุ่มให้ดูแลบ้าน โดยห้ามขึ้นไปบนหอคอย ห้ามลงไปในห้องใต้ดินและห้ามเข้าไปในห้องครัว เมื่อนางปีศาจออกจากบ้าน เด็กหนุ่มก็ขึ้นไปบนหอคอยและได้พบชายชราคนหนึ่งถูกมัดติดกับเสาหอคอย ชายชราบอกเด็กหนุ่มว่ามารดาของเด็กหนุ่มเป็นนางปีศาจและบอกให้เด็กหนุ่มหนีไปเสีย โดยบอกให้หนีโดยวิเศษสามเม็ดจากห้องครัวไปด้วย เด็กหนุ่มจึงทำตามที่ชายชราบอกและรีบหนีไป ฝ่ายนางปีศาจก็รีบออกติดตามเด็กหนุ่ม เมื่อนางปีศาจตามมาใกล้เด็กหนุ่มก็โยนยาวิเศษไปเม็ดหนึ่ง ทำให้เกิดป่าไม้ขวางหน้านางปีศาจ เมื่อนางปีศาจผ่านป่าไม้ออกมาได้ เด็กหนุ่มจึงโยนยาเม็ดที่สองซึ่งกลายเป็นภูเขาเจ็ดลูก เมื่อนางปีศาจตามมาอีกจึงโยนยาเม็ดที่สามซึ่งกลายเป็นกองไฟ นางปีศาจจึงถูกไฟเผาตาย

เด็กหนุ่มได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งและพบเด็กเลี้ยงควายกลุ่มหนึ่งแข่งปากก่อนหินกันอยู่ เด็กหนุ่มจึงเข้าไปแข่งปากก่อนหินกับเด็กเลี้ยงควาย เด็กหนุ่มปากได้ไกลที่สุดจึงเป็นผู้ชนะและได้ข้าวของเด็กเลี้ยงควายมากิน เด็กหนุ่มเดินทางต่อไปจนถึงศาลาร้างที่ตั้งเทวรูปแห่งหนึ่ง เมื่อเห็นป้ายเทวรูปพญางูหล่อนอยู่จึงได้แบ่งข้าวที่ตนมีอยู่ครึ่งหนึ่งบูชาเทวรูป ฝ่ายพญางูต้องการตอบแทนบุญคุณ จึงแปลงเห็นพระไปเข้าเฝ้าพระราชา และบอกว่าเด็กหนุ่มเป็นโอรสที่เกิดจากไข่มุก พระราชาจึงรับเด็กหนุ่มและพระราชินีกลับเข้าวัง ฝ่ายเด็กหนุ่มก็ให้สร้างศาลาขึ้นในวังเพื่อเป็นสถานที่เช่นไหว้พญางู

๔. นิทานพม่าเรื่อง นายหัว

จาก ส. พลายน้อย, **นิทานพม่า**. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๒๘, หน้า ๘๓ - ๘๗.

หญิงยากจนคนหนึ่งให้กำเนิดบุตรที่มีแต่ศีรษะไม่มีร่างกาย สามีของนางคิดจะฆ่าบุตรชายแต่นางได้ห้ามไว้ บุตรชายที่มีแต่ศีรษะของนางก็บอกกับนางว่าตนจะเลี้ยงดูมารดาในตอนแก่ เมื่อนางเล่าเรื่องบุตรชายของนางให้ชาวบ้านฟัง บุตรชายของนางจึงถูกเรียกว่า "นายหัว" ต่อมานายหัวได้ขอร้องให้มารดาพาไปหาหัวหน้าพ่อค้า แล้วนายหัวก็เสนอให้พ่อค้าซื้อตนจากมารดาในราคา ๑,๐๐๐ เหรียญ แล้วนายหัวจะยอมเป็นทาส และยังเสนอให้พ่อค้านำตนไปออกงานแล้วเก็บค่าชม พ่อค้าก็ตกลงทำตามที่นายหัวแนะนำ และภายในสองสามวันก็ได้เงินพันเหรียญจากคนที่มาดูนายหัว

ต่อมามีเรือพ่อค้า ๗ ลำมาจากต่างประเทศ นายหัวก็ขอให้พ่อค้านำตนไปขายแก่พ่อค้าต่างประเทศพันเหรียญ พ่อค้าก็ทำตาม นายหัวจึงไปอยู่เรือพ่อค้าต่างประเทศ ต่อมาเมื่อพ่อค้าต่างประเทศขายสินค้าหมด จึงเดินทางออกจากท่า แต่เกิดพายุใหญ่จนเรือที่นายหัวอาศัยไปนั้นพลัดหลงออกจากขบวน เมื่อพายุสงบเรือก็แล่นไม่ได้เพราะไม่มีลม ลูกเรือต่างโทษว่าเป็นเพราะนายหัวซึ่งมีรูปร่างผิมนุชย์ จึงจะจับนายหัวโยนลงทะเล แต่นายหัวได้บอกให้ลูกเรือจับตนมัดไว้บนเสากระโดง แล้วนายหัวก็เป่าลมทำให้เรือแล่นไปจนถึงเกาะแห่งหนึ่งซึ่งมีพวก

ยักษ์อาศัยอยู่ นายหัวจึงขอลงที่เกาะแห่งนี้ เมื่อพวกยักษ์มาอาบน้ำจึงได้พบนายหัว นายหัวได้พูดคุยกับพวกยักษ์อย่างถูกคอและได้อาศัยอยู่กับยักษ์เหล่านั้น พวกยักษ์รักนายหัวมากจึงสอนมนตร์ต่างๆ ให้แก่นายหัว ต่อมานายหัวเห็นเรือพ่อค้าต่างประเทศแล่นกลับมาจึงได้ร้องเรียกและขออาศัยกลับเมือง พวกยักษ์จึงมอบทับทิมกระจัดหนึ่งให้เป็นของขวัญแก่นายหัว

เมื่อกลับไปถึงเมืองแล้ว นายหัวได้แบ่งเพชรพลอยแก่พวกลูกเรือ พวกลูกเรือก็ยอมเป็นคนรับใช้ของนายหัว นายหัวสั่งให้ลูกเรือพาตนเข้าวังแล้วเขียนสาส์นกราบทูลพระราชินีว่าให้พระราชชายาพระธิดาให้นายหัว และแต่งตั้งนายหัวเป็นเจ้าชาย หากพระราชินีไม่ทำตาม นายหัวจะทำลายพระราชวัง เมื่อเสนาบดีในวังเห็นรูปร่างของนายหัวก็พากันเย้ยหยันนายหัว นายหัวจึงเฝ้ากล่อมยานต้อออกมาและรำยมนต์ที่พวกยักษ์สอน ทำให้เกิดกองทัพมารำพันคนล้อมพระราชวังไว้ พระราชินีผู้ไม่ได้จึงยอมทำตามที่นายหัวเรียกร้อง นายหัวจึงได้เป็นเจ้าชายและได้อภิเษกกับพระธิดา หลังพิธีอภิเษกนายหัวก็กลายเป็นชายหนุ่มรูปงามที่มีรูปร่างสมบูรณ์เหมือนคนอื่น ๆ

นิทานกะเหรี่ยง

๑. นิทานกะเหรี่ยงเรื่อง เจ้ากิ้งก่า

จาก วีระวัชร ปิ่นเขียน, วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี, ๒๕๒๔, หน้า ๒๓๐ - ๒๓๕.

หญิงชราคนหนึ่งได้เลี้ยงกิ้งก่าเอาไว้หนึ่งตัว ต่อมากิ้งก่าขอให้หญิงชราไปขอร้องพระธิดาเจ้าเมืองให้ตนหญิงชราที่ไม่ยอม ต่อมากิ้งก่าแอบถอดร่างกลายเป็นเทวดา แล้วเอาอาหารบนสวรรค์มาให้หญิงชราและรับร่ำให้นางไปขอร้องพระธิดาอีก หญิงชราจึงจำใจไปขอให้หลายครั้ง เจ้าเมืองจึงเรียกธิดาที่เจ็ดมาถาม ก็ไม่มีใครยอม แต่งกับกิ้งก่านอกจากคนสุดท้าย เจ้าเมืองจึงสั่งให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านมาถึงวัง ไม่เช่นนั้นจะตัดคอหญิงชรา และให้เวลาสามวัน พอคืนวันที่สามเมื่อหญิงชราหลับ กิ้งก่าก็ถอดร่างขึ้นไปบนสวรรค์และให้เทวดาที่เป็นช่างมาสร้างสะพานเงินสะพานทอง พอรุ่งเช้าเจ้าเมืองเห็นสะพานเงินสะพานทองจึงให้หญิงชรานำหลานชายมาแต่งงาน กิ้งก่าก็ให้เทวดาสององค์แปลงเป็นคนที่มียศเป็นเงินและทองเข้าไปหาเจ้าเมืองที่ละคน เจ้าเมืองคิดว่าหลานของหญิงชรา แต่ทั้งสองก็ปฏิเสธ ส่วนกิ้งก่าก็ให้หญิงชราเอาดินใส่หม้อดินและนำไปถวายเป็นเจ้าเมืองเห็นลูกเขยเป็นกิ้งก่าจึงผิดหวังแต่ก็เรียกพระธิดาคนที่เจ็ดมารับกิ้งก่าไปอยู่ด้วย ต่อมากิ้งก่าก็ชวนพระธิดากลับไปอยู่ด้วยกันที่บ้านของหญิงชรา

ต่อมากิ้งก่าก็แอบขึ้นไปบนสวรรค์แล้วส่งหนังสือไปให้เจ้าเมืองว่าข้าศึกจะมายึดเมือง เจ้าเมืองให้ลูกเขยทั้งหกไปรบก็สู้ไม่ได้ เจ้าเมืองจึงบอกพระธิดาองค์ที่เจ็ดว่าให้สามีของนางไปรบ นางก็กลัวใจมากเพราะเห็นว่าสามีเป็นกิ้งก่า กิ้งก่าให้นางไปขอมะนาวเสียๆ มาจากเจ้าเมือง เมื่อได้มาแล้วก็แกะร่างกิ้งก่าแล้วเอามะนาวดูตัวจนตัวเป็นทอง พระธิดาก็เอาหนังกิ้งก่าไปเผาไฟ เมื่อชายหนุ่มมีรูปร่างดีแล้วก็บอกให้พระธิดาเข้าไปรอนในวัง ส่วนตนจะไปปราบข้าศึก แล้วชายหนุ่มก็ขึ้นไปบนสวรรค์ไปพอกเงินออกทองมาด้วย ฝ่ายเจ้าเมืองมาเห็นออกเงินออกทองก็คิดว่าเป็นลูกเขยอีก แต่พอรู้ว่ากิ้งก่ากลายเป็นหนุ่มที่มีกายเป็นทองก็ตีใจ ต่อมาจึงให้ชายหนุ่มขึ้นครองเมือง

๒. นิทานกะเหรี่ยงเรื่อง ปลาช่อน

จาก วีระวัชร ปิ่นเขียน, *วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี*. ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี, ๒๕๒๔, หน้า ๒๖๑ - ๒๖๒.

หญิงชราคนหนึ่งคลอดบุตรเป็นปลาช่อนจึงเลี้ยงเอาไว้ ปลาช่อนได้พูดกับมารดาให้ไปขอพระธิดาเจ้าเมืองมาเป็นภรรยาของตน หญิงชราจึงจำใจไปเฝ้าเจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองรู้ว่าหญิงชรามาขอพระธิดาให้บุตรชาย จึงเรียกพระธิดาทั้งเจ็ดมาถามความสมัครใจ แต่ไม่มีใครยอมนอกจากพระธิดาองค์ที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงบอกหญิงชราให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านของนางมาถึงวัง ส่วนปลาช่อนเมื่อรู้เรื่องก็เอามะนาวมาคั้นน้ำอาบ แล้วพอตกลงคืนก็เชิญทูตมาทำสะพานเงินสะพานทองให้ตน วันรุ่งขึ้นหญิงชราก็ยกอ่างใส่ปลาช่อนเข้าวัง พอเข้าวังปลาช่อนก็กลายเป็นคนซึ่งมีผิวสีทอง เจ้าเมืองก็ดีใจที่ปลาช่อนกลายเป็นคน เมื่อแต่งงานแล้ว เจ้าเมืองก็ให้ขึ้นครองเมือง

นิทานมอญ

นิทานมอญเรื่อง เจ้าชายกบ

จาก สุริยา คงประเสริฐ, " วรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตาต อำเภอบึงสามพัน จังหวัดราชบุรี "(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๒,) หน้า ๒๙๘ - ๓๑๐.

มเหสีเมืองหนึ่งประสูติโอรสเป็นกบ พระราชาจึงให้เอาไปทิ้งน้ำ กบก็ว่ายน้ำจนไปถึงอีกเมืองหนึ่ง ตายายคนหนึ่งไปซื้อขมิ้นที่ริมน้ำ บังเอิญช้อนได้กบหลายครั้งจึงคิดจะเอาไปทำอาหาร กบก็ขอร้องให้ตายายเลี้ยงตนไว้ แล้วภายหลังจะตอบแทนคุณ ต่อมากบให้ตายายพาตนไปพึ่งเทศน์ที่วัด เมื่อไปถึงก็เห็นพระธิดาทั้งเจ็ดของเจ้าเมืองมาพึ่งเทศน์ด้วย พระธิดาองค์ที่เจ็ดเห็นกบก็เอ็นดู กบก็หลงรักนาง จึงให้ตายายไปขอร้องให้ เจ้าเมืองโกรธจึงให้สร้างสะพานเงินสะพานทองมาถึงปราสาทภายใน ๗ วัน มิฉะนั้นจะฆ่าให้หมด เมื่อถึงคืนวันที่ ๗ กบก็ถอดคราบ กบออก แล้วใช้แหวนสารพัดนึกเนรมิตสะพานเงินสะพานทองไปจนถึงปราสาท แล้วก็กลับเข้าคราบ กบ ฝ่ายเจ้าเมืองก็เรียกพระธิดาทั้งเจ็ดมาถามว่าใครจะแต่งงานกับกบ ก็ไม่มีใครยอมนอกจากพระธิดาองค์ที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงไล่ให้ออกไปอยู่กับกบนอกเมือง ต่อมากบก็ออกจากคราบกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม พระธิดาจึงเอาคราบกบไปเผาไฟ ฝ่ายพระธิดาผู้ที่ทิ้งกบเมื่อรู้ว่ากบถอดรูปกลายเป็นคนรูปงามก็อยากได้มาเป็นสามีตน เมื่อเจ้าเมืองทราบ ว่ากบกลายเป็นคน จึงสอบถามเรื่องราวทั้งหมด เมื่อรู้ว่าเป็นโอรสกษัตริย์อีกเมืองหนึ่ง เจ้าเมืองจึงยกเมืองให้เจ้าชายกบและมอบพระธิดาอีกหกนางให้เป็นภรรยาของเจ้าชายกบทั้งหมด

นิทานเขมร

นิทานเขมรเรื่อง ชายขุดปู

จาก ประยูร ทรงศิลป์, แปล. *นิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ ๑*. กรุงเทพฯ : สุริยาสาสน์, ๒๕๔๕, หน้า ๑๙๐ - ๑๙๗.

ชายคนหนึ่งอยู่กับบิดาเพียงสองคน ต่อมาบิดาเสียชีวิตและได้มาเข้าฝันบุตรให้ไปขุดปูที่ได้ฤกษ์กาลเจ้าทางทิศอีสานเพื่อเลี้ยงตัว เมื่อชายหนุ่มตื่นขึ้นมาก็ไปขุดปูตามที่บิดาบอก ก็ได้ปูตัวหนึ่งจึงนำไปขาย เขาจึงไปขุดปูขายเช่นนี้ทุกวัน

ฝ่ายนางเพาบุตรสาวคนเล็กของเศรษฐีซึ่งยังไม่มีสามีได้เห็นชายชู้ดรูปก็พึงใจ นางเพาจึ่งซื้อปูจากชายหนุ่ม และสั่งให้นำปูมาขายตนเพียงคนเดียว ชายชู้ดรูปจึงนำปูมาขายให้นางเพาทุกวัน ต่อมาชายชู้ดรูปก็รู้ว่านางเพารักตนแต่ชายชู้ดรูปเยี่ยมตัวว่าเป็นคนยากจนจึงไม่แสดงออก ฝ่ายพี่สาวของนางเพาเห็นกริยาของนางเพาจึ่งไปฟ้องเศรษฐีผู้บิดาว่าน้องสาวไปรักชายชู้ดรูปที่ยากจน เศรษฐีโกรธนางเพาจึ่งไล่ไปอยู่กับชายชู้ดปู มารดาของนางเพาจึ่งแอบมอบของมีค่าให้นางเพานำติดตัวไปด้วย เมื่อนางเพาเล่าเรื่องทั้งหมดให้ชายชู้ดปูฟังและขออยู่ด้วย ชายชู้ดปูจึงพานางไปปลูกบ้านอยู่นอกเมือง แล้วก็ยังคงชู้ดปูไปขายทุกวัน

ฝ่ายนางเพาเห็นว่าสมบัตินั้นมากมายแล้วจึงขอร้องให้สามีเลิกชู้ดปู แต่สามีไม่ยอม วันหนึ่งเมื่อนางสืบดูสถานที่ที่สามีไปชู้ดปูแล้ว นางจึงฉวยโอกาสตอนที่สามีเอาไปขาย เขาจอบไปทำลายที่ชู้ดปูเสีย วันรุ่งขึ้นเมื่อชายหนุ่มไปชู้ดปูที่เดิมจึงพบว่าบริเวณนั้นถูกทำลายหมดแล้ว ชายหนุ่มเห็นกระดองปูใหญ่อันหนึ่งมีลักษณะประหลาดจึงเก็บไปไว้ใต้ถุนบ้านโดยไม่ให้นางเพารู้ คืนนั้นนางเพาทำเงินตกใต้ถุนไป ๑ แฉน เงินนั้นบังเอิญตกลงไปในกระดองปู พอรุ่งเช้านางเพาลงไปเก็บเงินใต้ถุนบ้านจึงพบเงินแฉนเต็มกระดองปูนั้น เมื่อนางเล่าให้สามีฟัง สามีจึงเลิกชู้ดปู ทุกๆ คืนทั้งสองคนจะทิ้งเงินหรือเพชรพลอยลงไปในกระดองปู พอรุ่งเช้าก็จะพบว่าเงินทองของมีค่าเพิ่มขึ้นจนเต็มกระดองปูเสมอ ทำให้ทั้งสองมีทรัพย์สมบัติมากมายและได้นำไปฝังไว้ตามที่ต่างๆ

วันหนึ่งนางเพากับสามีได้ไปเยี่ยมเศรษฐีบิดาของนางเพา บรรดาพี่สาวของนางเพารังเกียจสามีของนางเพา จึงพากันขับไล่นางเพา นางเพาจึ่งอดว่าตนมีสมบัติมากกว่าพี่ๆของนาง เมื่อพี่ๆของนางไม่เชื่อ นางจึงทำพนันโดยให้พี่สาวนับเงินของนางให้หมดภายในวันเดียว หากนับได้ครบนางจะแบ่งเงินให้ทุกคนแต่ถ้านับไม่หมดนางจะไม่ให้เลย บรรดาพี่สาวของนางเพาช่วยกันนับเงินตั้งแต่เช้าจนเย็นก็นับไม่หมด นางจึงกลับบ้านไปเล่าให้เศรษฐีฟัง เมื่อเศรษฐีทราบว่านางเพามีสมบัติมากจึงชวนนางเพากับสามีกลับมาอยู่บ้านตน และขนทรัพย์สมบัติของนางเพามาเก็บไว้จนเต็มห้อง เมื่อนางเพากับสามีกลับมาอยู่บ้านจึงได้รับความเกรงใจจากเศรษฐีและพี่สาว ต่อมาเมื่อเศรษฐีตายชายชู้ดปูสามีของนางเพาจึ่งได้เป็นเศรษฐีครอบครองทรัพย์สมบัติแทน

นิทานลาว*

๑. นิทานลาวเรื่อง ท้าวเต่าคำ

จาก จารุวรรณ เชาว์นวม, "นิทานพื้นเมืองลาว : ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒)

หญิงชราคนหนึ่งมีบุตรเป็นเต่าตัวหนึ่ง เต่าได้ช่วยมารดาถางป่าแล้วทำไร่ปลูกแตงกวาและแตงโม ต่อมาเต่าอยากมีภรรยา จึงให้มารดาเก็บแตงกวาและแตงโมไปสุขอพระธิดาของเจ้าเมืองซึ่งมีทั้งหมด ๗ องค์ เมื่อเจ้าเมืองผ่าแตงและเห็นว่าข้างในเป็นเงินเป็นทอง จึงบอกว่าหากสร้างสะพานเงินสะพานทอง พร้อมหาข้างม้าข้าทาสชายหญิงอย่างละร้อยมาให้ได้ ก็จะยกพระธิดาให้องค์หนึ่ง เต่าก็ทำได้จึงได้แต่งงานกับพระธิดาองค์ที่เจ็ดซึ่ง

* แม้ชนชาติลาวจะอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันกับชนชาติไท แต่ผู้วิจัยเห็นว่านิทานลาวหลายเรื่องที่มีบางส่วนคล้ายคลึงกับแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง จึงสมควรนำมาจัดรวมไว้ในภาคผนวก ข นี้ เพื่อเปรียบเทียบกับนิทานของชนชาติอื่น คือ พม่า กะเหรี่ยง มอญ และเขมร ซึ่งได้รวบรวมไว้ก่อนแล้ว

ไม่รังเกียจเท่า ต่อมาเต่าได้ถอดรูปกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม พระธิดาผู้พี่ทั้งหกนางอยากได้เต่ามาเป็นสามีของตน จึงหลอกพระธิดาองค์ที่ ๗ ไปกดน้ำ แต่นางก็ไม่ตาย ท้าวเต่าคำจึงไปทูลเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงเนรเทศพระธิดาทั้งหกออกจากเมือง แล้วมอบเมืองให้ท้าวเต่าคำครอบครอง

๒. นิทานลาวเรื่อง ท้าวเต่าแดงคำ

จาก จารุวรรณ เซาวันวม, " นิทานพื้นเมืองลาว : ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม, " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒)

หญิงชราคนหนึ่งมีบุตรเป็นเต่าตัวหนึ่ง เต่าผู้เป็นบุตรได้เลี้ยงดูมารดาของตนโดยการทำไร่ปลูกแต่ง เมื่อถึงเวลาทำไร่ท้าวเต่าก็จะเข้าไปในป่าเนรมิตคนจำนวนมากแล้วให้ช่วยกันทำไร่ เมื่อถึงคราวเก็บเกี่ยวก็ได้แต่งจำนวนมาก แต่แต่งที่ท้าวเต่าปลูกนี้เป็นแต่งพิเศษที่ข้างในเป็นเงินเป็นทอง ต่อมาท้าวเต่าอยากมีภรรยาจึงให้มารดานำแต่งทองไปสุ่ขอพระธิดาจากเจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองเห็นว่าแต่งที่หญิงชรานำมาเป็นสินสอดนั้นเป็นทองคำจึงเรียกพระธิดาทั้งเจ็ดมาสอบถาม แต่ไม่มีใครยอมแต่งงานกับท้าวเต่านอกจากพระธิดาองค์ที่เจ็ด เจ้าเมืองจึงยกนางให้แก่ท้าวเต่า ท้าวเต่าจึงพาพระธิดาไปทำไร่อยู่นอกเมือง วันหนึ่งท้าวเต่าต้องการลงใจนาง จึงแอบถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามมาเกี่ยวพาราสีพระธิดา แต่นางก็ไม่สนใจ ต่อมานางจับได้ว่าชายหนุ่มรูปงามนั้นออกมาจากคราบเต่า นางจึงเผาคราบเต่าเสีย ทำให้ท้าวเต่าเข้าไปซ่อนร่างไม่ได้อีก ฝ่ายพระธิดาอีกหกนางเมื่อทราบว่าเป็นนางน้องเขยถอดรูปกลายเป็นคนรูปงาม ก็อยากมีสามีรูปงามบ้าง พวกนางจึงได้จับเต่ามานอนด้วย แต่เต่าเหล่านั้นกลับถ่างรตพวกนาง ทำให้นางทั้งหกมีกลิ่นตัว และเป็นเหตุให้ผู้หญิงมีกลิ่นตัวจนถึงทุกวันนี้

๓. นิทานลาวเรื่อง The Golden Chamaleon

จาก Xay Kaignavongsa and Hugh Fincher, *Legends of the Lao ; A Compilation of Legends and Other Folklore of the Lao People.* (n.p,n.d..) pp ๖๔ - ๖๕.

สามีภรรยาคนหนึ่งในเมืองพาราณสีมีบุตรเป็นกิ้งก่าสีทอง จึงปิดเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ ต่อมาพระเจ้าพาราณสีสั่งทหารให้กำจัดสิ่งมีชีวิตที่พิการหรือผิดธรรมชาติเพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นจะทำให้พืชผลในไร่เสียหาย และทำให้เกิดทุกข์ภัย สองสามีภรรยาจึงพานบุตรเข้าไปอยู่ในป่าลึก กิ้งก่าทองซึ่งพูดได้ขออ้อมให้บิดามารดาพาไปถางป่า แล้วถอดร่างกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามและใช้เวทมนตร์เรียกสัตว์ป่าต่างๆให้มาช่วยถางป่าจนเสร็จภายในวันเดียว วันต่อมาก็ปลูกข้าวและเผือกในไร่ เมื่อพืชผลเจริญงอกงามจึงทำให้ครอบครัวของกิ้งก่าทองมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ฝ่ายกิ้งก่าทองนั้นก็กลายเป็นชายหนุ่มรูปงามตลอดไป

ต่อมาช่างเผือกเมืองศิลาได้หนีมาอยู่ในโรงช่างของเมืองพาราณสี ทำให้เกิดสงครามแย่งช่างเผือกระหว่างสองเมือง เจ้าเมืองพาราณสีได้ประกาศหาผู้นำทัพไปรบกับเมืองศิลา หนุ่มกิ้งก่าทองจึงอาสาเป็นแม่ทัพ โดยนำทหารไปเพียงหนึ่งร้อยคน แต่เมื่อยกทัพไปรบกับเมืองศิลา ทหารเมืองพาราณสีเกิดความกลัวจึงพากันหนีไป พระอินทร์จึงสั่งให้ช้างยักษ์มาช่วย ทำให้หนุ่มกิ้งก่าเป็นผู้ชนะ เจ้าเมืองพาราณสีจึงยกเมืองและพระธิดาให้แก่หนุ่มกิ้งก่าทอง หนุ่มกิ้งก่าทองได้รับบิดามารดาเข้ามาอยู่ในวังและปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข

๔. นิทานลาวเรื่อง Thao Houa

จาก Xay Kaignavongsa and Hugh Fincher, *Legends of the Lao ; A Compilation of Legends and Other Folklore of the Lao People.* (n.p,n.d.,) pp ๖๙ - ๗๐.

พระราชินีเมืองหนึ่งประสูติโอรสที่มีแต่ศีรษะไม่มีร่างกาย พระราชาเกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายแก่บ้านเมือง จึงให้นำโอรสไปลอยแพ แพ้ได้ลอยผ่านท่าหน้าของหญิงชราคนหนึ่ง นางได้เก็บตัวหัวไปเลี้ยง เมื่อตัวหัวโตขึ้นก็จะคอยมองหาของมีค่าที่ลอยมาตามน้ำและบอกให้หญิงชราทราบ

วันหนึ่งตัวหัวขอให้หญิงชราพาตนไปฝากไว้กับเรือสำเภาเพื่อขอเดินทางไปด้วย ตัวหัวได้เดินทางไปกับเรือลำหนึ่งซึ่งเดินทางไปเทียบท่าที่เกาะลังกา เจ้าเมืองนั้นมีธิดา ๗ นางซึ่งยังไม่มีคู่ครอง เมื่อเจ้าเมืองเห็นตัวหัวก็คิดจะยกพระธิดาให้ จึงเรียกพระธิดามาถามความสมัครใจ แต่ไม่มีใครยอมแต่งงานกับตัวหัว นอกจากพระธิดาองค์ที่ ๗ ซึ่งเข้าใจว่าตัวหัวเป็นชายรูปงาม เมื่อนางเห็นรูปลักษณ์ของตัวหัวจึงผิดหวังมาก แต่นางก็ยอมรับตัวหัวเป็นสามี

ตัวหัวเป็นผู้มีปัญญาสามารถทำให้เกาะลังกามั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ทำให้ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพญาศรี และต่อมาก็ได้ครองเมืองต่อจากเจ้าเมืองคนเก่า พระธิดาหกนางและสวามีไม่พอใจที่เจ้าพญาศรีได้ราชสมบัติจึงทำอุบายขับไล่พระธิดาองค์ที่ ๗ ออกจากเมืองและนางก็เสียชีวิตในที่สุด ฝ่ายเจ้าพญาศรีได้หลบหนีออกจากเกาะลังกากลับไปหาหญิงชรามารดาเลี้ยงที่เมืองเดิม ฝ่ายหญิงชราได้พาตัวหัวไปเข้าเฝ้าพระราชเจ้าเมืองและเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พระราชาสำนึกผิดจึงมอบราชสมบัติให้แก่ตัวหัว

๕. นิทานลาวเรื่อง ท้าวซ้อหล้อ

จาก ส. พลายน้อย, *นิทานลาว.* กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๒๘, หน้า ๘๒ - ๘๓.

สามีภรรยาคนหนึ่งได้ขอบุตรจากพระอินทร์ เมื่อนางันทาซึ่งเป็นภรรยาตั้งครรภ์ได้ไม่นานสามีก็ตายจากไป ต่อมานางจันทาก็คลอดบุตรมีแต่ศีรษะไม่มีร่างกายจึงตั้งชื่อว่าท้าวซ้อหล้อ ท้าวซ้อหล้อมักจะพูดพลบใจ มารดาไม่ให้เป็นห่วงตน เมื่อมารดาออกไปทำงานท้าวซ้อหล้อก็จะกลายเป็นคนปกติแล้วจัดเตรียมอาหารไว้ให้มารดา ต่อมาจะได้อาสาไปเลี้ยงควายแทนมารดาด้วย ทำให้นางจันทามีความสุขมาก

เมื่อท้าวซ้อหล้ออายุ ๗ ปี มีเรือสำเภาห้าร้อยลำมาจอดที่เมืองพรหมทัต ท้าวซ้อหล้อต้องการเดินทางไปค้าขาย จึงให้นางจันทาไปยืมเงินมาให้ตนห้าซัง แล้วออกเดินทางไปกับเรือสำเภา เรือสำเภาได้แวะที่เกาะแห่งหนึ่ง ท้าวซ้อหล้อจึงขอลงที่เกาะแห่งนี้แล้วทำไร่ปลูกแตงโมและพืชต่างๆ วันหนึ่งธิดาพญานาค ๒ นางได้ขึ้นมาเล่นน้ำที่หาดทราย เมื่อนางทั้งสองเห็นแตงโมก็พากันเก็บกิน ท้าวซ้อหล้อจึงแสดงตัวให้นางเห็น เมื่อนางนาคทั้งสองทราบว่าเป็นของท้าวซ้อหล้อ นางจึงกลับไปบอกพญานาคบิดาของตน พญานาคจึงให้นำทองคำแปดสิบล้านมาใช้แก่ท้าวซ้อหล้อ ท้าวซ้อหล้อจึงกลับไปมารดาพร้อมกับทองของตน

เมื่อท้าวซ้อหล้ออายุ ๑๖ ปีก็ยกามีภรรยา จึงให้มารดาไปขอนางคันธมาลาพระธิดาองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าพรหมทัตให้แก่ตน มารดาของท้าวซ้อหล้อก็จำใจไปขอให้ พระเจ้าพรหมทัตจึงให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านของท้าวซ้อหล้อมาถึงวัง ท้าวซ้อหล้อได้อธิษฐานขอให้พระอินทร์ช่วยเหลือ พระอินทร์จึงให้พระวิศวกรรมมาเนรมิตสะพานเงินสะพานทองให้ ท้าวซ้อหล้อจึงได้อภิเษกกับนางคันธมาลา ฝ่ายนางคันธมาลาเสียใจมากที่มีสามีเป็นคนพิการ เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสด็จประพาสอุทยานที่ๆ ของนางและสวามีก็พากันตามเสด็จ

แต่นางคันธมาลาไม่รู้จะพาทำว้อหล้อไปได้อย่างไร ทำว้อหล้อจึงเปิดเผยรูปโฉมที่แท้จริงแล้วขี่ม้าเหาะไปเที่ยวอุทยานแล้วกลับมาเล่าให้นางคันธมาลาฟัง

ต่อมาอำมาตย์ผู้หนึ่งยุยงพระเจ้าพรหมทัตว่าทำว้อหล้อเป็นกาลี เจ้าเมืองจึงคิดจะนำทำว้อหล้อไปลอยแพ ทำให้นางคันธมาลากลุ้มใจมาก พระอินทร์จึงมาถามปัญหาพระเจ้าพรหมทัต ๔ ข้อซึ่งไม่มีใครตอบได้ในที่สุดพระเจ้าพรหมทัตต้องขอให้ทำว้อหล้อมาแก้ปัญหานางคันธมาลาจึงอุ้มทำว้อหล้อมาเข้าเฝ้า เมื่อทำว้อหล้อแก้ปัญหาก็ได้ทั้ง ๔ ข้อก็ได้รับความชื่นชมจากพระอินทร์และทุกคน พระเจ้าพรหมทัตจึงมอบราชสมบัติให้ฝ่ายทำว้อหล้อก็กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม

๖. นิทานลาวเรื่อง ทำว้อเห็นอ้ม

จาก ส. พลายน้อย, นิทานลาว. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๒๘, หน้า ๒๑๖ - ๒๒๓.

เด็กหนุ่มสองคนเป็นลูกกำพร้า ทั้งสองมีควายอยู่ตัวหนึ่ง ต่อมาควายหายไป หมอตอบว่าเวทนามาลักควายไป ต่อมาทั้งสองก็ฝันตรงกันว่าผีปูมาบอกให้เดินทางไปที่คืนแล้วจะได้ควายกลับคืนมา เด็กหนุ่มทั้งสองจึงเดินทางเข้าป่าจนพบเครื่องวันเซากาบแล้วปีนขึ้นไปบนเมืองฟ้า เมื่อไปถึงเมืองฟ้าทั้งสองก็หักอ้อยที่สวนแห่งหนึ่งกิน และได้พบกับหญิงชราเจ้าของสวนอ้อยจึงเล่าเรื่องพญาแถนขโมยควายของตนให้ฟังและถามว่าแถนมีของวิเศษอะไรบ้าง หญิงชราจึงบอกว่าของวิเศษที่ดีที่สุดคือดาบ ทั้งสองจึงเดินทางไปหาพญาแถน เมื่อพญาแถนทราบว่เด็กหนุ่มทั้งสองมาติดตามควายที่ตนลักไป ก็ละอายใจและนำของมีค่าต่างๆ มาใช้เป็นค่าควาย แต่ทั้งสองไม่ยอมรับอะไรนอกจากดาบของพญาแถน เมื่อพญาแถนมอบดาบให้แล้วเด็กหนุ่มทั้งสองก็กลับไปหาหญิงชรา และรู้จากหญิงชราว่าดาบวิเศษนี้สามารถเนรมิตทหารที่ฆ่าไม่ตาย ทั้งสองจึงลาหญิงชรากลับบ้านเมืองมนุษย์ แต่เกิดพายุใหญ่พัดทั้งสองแยกจากกัน โดยคนที่ถูกลมหอบไปเมืองมนุษย์ ส่วนคนน้องไปตกในป่าและเสียชีวิต คนน้องนั้นได้ไปเกิดใหม่ในท้องชะมดและคลอดออกมาเป็นชะมดตัวผู้ พออายุได้ ๑ ปีก็ระลึกชาติได้จึงลามารดาออกตามหาพี่ชายและดาบ และในที่สุดก็ได้พบดาบสมใจ (ต้นฉบับลาวเรียกตัวเอกว่าทำว้อกรรมมะโน ส่วน ส. พลายน้อยเรียกว่าทำว้อเห็นอ้ม)

พญาสาธิตมีธิดาอยู่ ๗ นางซึ่งล้วนมีรูปโฉมงดงามมาก บรรดาเจ้าเมืองๆ เมืองอื่นๆ จึงยกทัพมาเพื่อแย่งชิงพระธิดาทั้งเจ็ด ฝ่ายอำมาตย์เมืองสาธิตได้อาสาเจ้าเมืองไปรบกับข้าศึกโดยขอให้เจ้าเมืองยกพระธิดาให้แก่ทหารเอก พระธิดาทั้งหกล้วนยินยอมแต่พระธิดาองค์สุดท้ายคือนางสีดาตัดค่าน พญาสาธิตริ้วโกรธมากจึงให้นำตัวนางสีดาใส่เรือลอยไปพร้อมกับนางกำนัล เรือของนางสีดาลอยไปถึงหาดทรายแห่งหนึ่งจึงจอดแวะที่หาดนั้น นางกำนัลได้ไปพบชะมดคือทำว้อเห็นอ้มซึ่งพูดได้ จึงเล่าเรื่องให้ฟัง ทำว้อเห็นอ้มได้ขอพบนางสีดาแล้วบอกว่าตนจะอาสาสู้ศึกให้ถ้านางสีดายอมเป็นภรรยาของตน นางสีดาก็ตกลงแล้วพาทำว้อเห็นอ้มกลับบ้านเมือง เมื่อพญาสาธิตทราบว่ นางสีดากลับมาพร้อมสามีชะมดจึงให้ไปอยู่นอกกำแพงวัง

ต่อมาพญาสาธิตอยากกินเห็ดจึงสั่งให้หกเขยไปหาโก่ตีนเดียวมาให้ หกเขยจึงเอาโก่ไปตัดขาออกข้างหนึ่งแล้วนำไปให้พ่อครัวปรุงอาหารให้พญาสาธิตฯ จึงทราบว่หกเขยเป็นคนโกงเขา พญาสาธิตต้องการทดสอบปัญญาของเขยเล็กบ้างจึงสั่งให้นางสีดาไปบอกให้ทำว้อเห็นอ้มหาโก่ตีนเดียวมาให้ ทำว้อเห็นอ้มจึงให้นางสีดาพาตนไปส่งนอกเมือง แล้วชักดาบทำให้เกิดทหารมากมาย เมื่อทหารเก็บเห็ดมาให้ตามที่สั่งแล้ว จึงให้นางสีดาไปบอกพญาสาธิตให้ส่งคนมาขนเห็ด เมื่อพญาสาธิตทราบว่ทำว้อเห็นอ้มหาเห็ดมาได้มากมายสามารถแจกคนได้ทั้งเมือง จึงเห็นว่าทำว้อเห็นอ้มมีปัญญากว่าหกเขย

วันหนึ่งพญาศาสีสังกษะยกให้ไปหาหนอนห้อยค้างปลายไม้ หกเขยกก็ไปเอาตัวด้วงมาให้พ่อครัวทำอาหาร พญาศาสีไม่ถูกใจจึงให้นางสีดาไปบอกท้าวเหินอ้มให้หาหนอนห้อยค้างปลายไม้มาให้บ้าง ท้าวเหินอ้มก็ให้ทหารไปหว่านผึ้งมาให้มากมาย แล้วท้าวเหินอ้มซึ่งได้ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามก็หลงใจนางสีดา โดยดักธนูนางสีดาและเกี่ยวพาราสีนาง แต่นางสีดาก็ไม่สนใจและไม่ไปตามหาท้าวเหินอ้ม ท้าวเหินอ้มจึงกลับเข้าร่างชะมดแล้วไปรอนางสีดาตรงบริเวณที่นางเคยมารับ แล้วชวนกันกลับบ้านและให้นางสีดาไปบอกให้พญาศาสีส่งคนไปขนน้ำผึ้ง พญาศาสีก็ได้นำผึ้งมากมายไปแจกเสนาในวัง

ต่อมาเกิดพายุใหญ่พัดทำลายปราสาทราชวัง พญาศาสีจึงให้หกเขยสร้างพระราชวังใหม่ เมื่อหกเขยสร้างเสร็จก็มีช้างตัวหนึ่งมาหักเสาท้องพระโรง พญาศาสีจึงให้ท้าวเหินอ้มสร้างท้องพระโรงใหม่ ท้าวเหินอ้มก็เข้าไปแล้วถอดรูปเป็นคน แล้วชักดาบสังหารให้สร้างเมืองใหม่ จากนั้นก็รับนางสีดามาอยู่เมืองใหม่แล้วให้คนไปบอกพญาศาสีว่าท้องพระโรงใหม่เสร็จแล้ว เมื่อพญาศาสีเห็นความสามารถของท้าวเหินอ้มและทราบว่าท้าวเหินอ้มกลายเป็นคน จึงมอบราชสมบัติให้ท้าวเหินอ้มครอบครอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ณ จังหวัดราชบุรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ แล้วเข้าศึกษาต่อ ณ สถานศึกษาเดิม ในหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ในปีเดียวกัน ระหว่างปีการศึกษา ๒๕๔๒ - ๒๕๔๔ ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาของคณะอักษรศาสตร์ และปีการศึกษา ๒๕๔๔ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย